T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

SALDIRGAN REALİZM VE BÜYÜK GÜÇLER: UKRAYNA KRİZİNDE RUSYA

ERAY ALIM

15716005

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. FUAT AKSU

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

SALDIRGAN REALİZM VE BÜYÜK GÜÇLER: UKRAYNA KRİZİNDE RUSYA

ERAY ALIM

15716005

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: ..24/04/2019

Tezin Savunulduğu Tarih: ..17.4.2019

Tez Oy birliği / ~~Oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı:	Doç. Dr. Fuat Aksu	
Jüri Üyeleri:	Doç. Dr. Çiğdem Nas	
	Doç. Dr. Halil Rahman Başaran	
	Prof. Dr. Ester Ruben	
	Prof. Dr. Mitat Çelikpala	

İSTANBUL
NİSAN 2019

ÖZ

SALDIRGAN REALİZM VE BÜYÜK GÜÇLER: UKRAYNA KRİZİNDE RUSYA
ERAY ALIM
NİSAN, 2019

Ukrayna krizi son beş yıllık zaman diliminde uluslararası siyaset sahnesinde öne çıkan hadiselerden biri olmuştur. Bu kriz toplumsal ve siyasal gerginlikler, silahlı çatışma ortamı, toprak ilhakı, barış anlaşmaları ve Rusya-Batı gerginliği gibi önemli olayları içinde barındırmıştır. Rusya, krizin başlangıcında Ukrayna'yı Avrupa Birliği ile Ortaklık Anlaşması imzalamaktan vazgeçirip kendi liderliğinde kurulan Avrasya Ekonomi Birliği'ne dahil etmeye çalışmıştır. Ukrayna'da devlet başkanın azliyle sonuçlanan ani bir iktidar değişikliği sonrasında ise stratejik çıkarlarının tehdit altında olduğunu düşünerek, potansiyel tehlikeleri gidermek amacıyla askeri yöntemlere başvurmuştur. Böylece Rusya, Ukrayna krizinde yaşanan gelişmelerin yönünü tayin eden başat aktör olmuştur. Bu saptamadan hareketle bu çalışma Ukrayna krizini bir vaka incelemesi olarak seçerek, Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikanın bir incelemesini yapmıştır. Gerekli tartışmalar geliştirilirken, Rusya'nın büyük bir güç olmasından hareketle, büyük güç politikasını açıklayan bir teorik perspektifin Ukrayna krizinde Rusya'nın eylemlerini anlamlandırmaya yardımcı olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda bu çalışma, Saldırgan Realist teorinin temel hipotezlerinden yararlanarak büyük güç siyasetinin karakteristiklerine ilişkin kavramsal/kuramsal bir çerçeve ortaya koyup, Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında izlediği politikanın süreç takip yöntemi kullanılarak bir analizini gerçekleştirmiştir. Ulaşılan sonuç neticesinde, Rusya'nın Saldırgan Realist teorinin öngördüğü büyük güç davranışını sergileyerek, gücünü ve güvenliğini konsolide etmek için AEB üzerinden bölgesel hegemonik bir düzen kurmayı hedeflediği ve bu tasavvura uygun olarak Ukrayna'yı da bu örgüte katmaya çalıştığı vurgulanmıştır. Fakat bunu başaramayınca Rusya'nın, Ukrayna'nın Batı'ya kaybedilmesi ve Kırım üzerindeki nüfuzunun zarar görmesini önlemek için, Saldırgan Realist bir açıdan 'en kötü senaryoya karşı' harekete edip, askeri güç kullanımına başvurduğu ortaya konulmuştur. Krizin her iki aşamasında da Rusya'nın güç dengesindeki konumu ve güvenlik eksenli çıkarlarını merkeze alarak, inisiyatif alan ve revizyonist davranan büyük güç politikası sergilediği belirtilmiştir. Bununla birlikte bu çalışma, AB, ABD ve Çin gibi uluslararası sistemdeki etkili güçlerin Ukrayna krizi sırasında Rusya ile olan etkileşimlerini de mercek altına alarak, büyük güçler arasındaki ilişkilere ve uluslararası siyasi dinamiklere de ışık tutabilmiştir. Rusya'nın merkezi aktör olduğu bir analitik çerçevede, büyük güç politikasının bölgesel düzlemde hegemonya arayışı üzerinden icra edildiği, uluslararası düzlemde ise fırsatçı, revizyonist ve maksimum güç arayışında olan aktör davranışını yansıttığı, Ukrayna krizine referansla bu çalışmada ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ukrayna Krizi, Rusya, Ukrayna, Saldırgan Realizm, Büyük Güçler

ABSTRACT

OFFENSIVE REALISM AND GREAT POWERS: RUSSIA IN THE UKRAINE CRISIS

ERAY ALIM

APRIL, 2019

The Ukraine crisis is one of the most significant international political events of the last five years. This crisis has encompassed a wide range of issues such as social and political tensions, armed conflicts, land annexation, peace agreements and Russia-West tensions. The first phase of the Ukraine crisis was marked by Russia's attempts to prevent Ukraine from signing an Association Agreement with the European Union and incorporate it into the Russia-led Eurasian Economic Union (EEU). But following a sudden change of government in Ukraine, which resulted from the removal of the incumbent president, Russia, by concluding that its strategic interests came under threat, set out to eliminate potential dangers through military means. Hence, from the outset Russia has been the main actor that determined the course of events surrounding the Ukraine crisis. Based on this contention, this study seeks to examine Russia's policies during the Ukraine crisis by choosing this event as its case study. In exploring this case, it was concluded that due to Russia's status as a great power, a theoretical perspective focusing on great power politics would help produce a thorough assessment of Russia's actions. In this respect, by drawing on Offensive Realism's main axioms, this study presents a theoretical framework of great power politics and examines Russia's policies via process tracing. It is concluded in this work that, Russia, in line with Offensive Realism's hypothesis that great powers seek to consolidate their power and security though regional hegemony, aimed to achieve this goal through the formation of the EEU, into which it sought to integrate Ukraine. But as it was unable to achieve this goal, consistent with Offensive Realist theory's worst-case scenario assumption, Russia resorted to the use of force with the aim of stopping Ukraine's drift towards the West, as well as eliminating the risk of losing its influence over Crimea. It is demonstrated in this work that, in both stages of the crisis Russia exhibited opportunistic and revisionist great power behaviour on the basis of balance of power considerations and security interests. In addition, by investigating how other influential international actors such as the EU, the US and China interacted with Russia during the Ukraine crisis, this study also sheds light on the relations among great powers as well as international political dynamics. Within an analytical framework centering on Russia, this work demonstrates with reference to the Ukraine crisis that, great power politics is characterized by hegemony pursuit in regional context and opportunist, revisionist and power-maximizing actor behaviour in international context.

Key Words: Ukraine Crisis, Russia, Ukraine, Offensive Realism, Great Powers

ÖNSÖZ

Ukrayna krizi, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde meydana gelen ciddi bir kriz olarak dünya kamuoyunun ilgisini çekmiştir. Bu hadisenin askeri bir boyut kazanması ile birlikte, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bozulduğu ve on binin üzerinde insanın hayatını kaybettiği bir tablo ortaya çıkmıştır. Yaşanan kriz yalnız Rusya-Ukrayna ilişkilerini etkilemekle sınırlı kalmayıp, Rusya ve Batı arasında da gergin bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Bu özellikleri nedeniyle Ukrayna krizi Uluslararası İlişkiler disiplini dahilinde de önemli bir yer bulmuş ve çeşitli analizlerle bu hadise etrafında yaşanan gelişmelerin anlamlandırmasına çalışılmıştır. Bu çalışma da bu çabalara katkı sunmayı amaçlamaktadır. 2015 senesinde kaleme alınan bir Uluslararası İlişkiler ödevinden esinlenilerek oluşturulan bu tezin konusu, Rusya'nın merkezi aktör olduğu bir analitik bağlamda Ukrayna krizinin bir incelemesini gerçekleştirmiştir.

Her doktora tezinde olduğu gibi bu çalışma da belirli bir zaman diliminde titiz araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu çalışma gerçekleştiği sürede, yardımlarını her daim benimle paylaşmış ve değerli zamanını bu tezin detaylarına ayırmış olan danışmanın Doç. Dr. Fuat Aksu'ya teşekkürü bir borç bilirim. İzleme komitemde bulunan Doç. Dr. Halil Rahman Başaran'a, Doç. Dr. Çiğdem Nas'a ve ayrıca Doç. Dr. Evren Balta'ya da katkıları ve yardımları için çok teşekkür ederim. Bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen aileme ve yüksek lisans ve doktora arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

İslam Araştırmaları Merkezi'ne (İSAM) ise özel olarak bir teşekkür etmek isterim. İSAM Kütüphanesi'nde Ukrayna krizi üzerine tezimi yazarken, Ukrayna, Rusya ve Kırım ile ilgili yapmış olduğum okumalar bilgi dağarcığımı genişletmem konusunda bana büyük katkılar sağladı. Bana bu şansı verdikleri ve tezimi yazarken kapılarını açtıkları için İSAM yetkililerine içten teşekkür ederim.

İSTANBUL, NİSAN 2019 ERAY ALIM

İÇİNDEKİLER

ÖZ iii
ABSTRACT iv
ÖNSÖZ v
TABLOLAR LİSTESİ x
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
KISALTMALAR xii
1. GİRİŞ 1
2. REALİST TEORİNİN ÇATISI ALTINDA SALDIRGAN REALİZM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 19
2.1. Klasik Realizm ve Güç Nosyonu 21
2.2. Neorealizm, Güç ve Güvenlik 29
2.3. Savunmacı Realizm ve Statüko Politikası 32
2.4. Saldırgan Realizm ve Büyük Güçler: Teorinin Temel Hipotezleri 37
2.4.1. Büyük Güç Politikasında Bölgesel Hegemonya Faktörü 41
2.4.2. Büyük Güç Politikasında Stratejik Öngörü Faktörü 49
2.4.3. Mevcut Uluslararası Sistem ve Büyük Güçler 54
2.4.4. Mevcut Uluslararası Konjonktürde Büyük Güç Politikası ve Kullanılan Yöntemler 63
3. SOĞUK SAVAŞ SONRASINA İLİŞKİN BİR ARKA PLAN 72
3.1. Soğuk Savaş Sonrası Döneme Yakın Plan Bir Bakış 72
3.2. Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Uluslararası ve Bölgesel Tasavvuru 83
3.2.1. Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Uluslararası Tasavvuru 83
3.2.1.1. Resmi Belgelerde Çok Kutupluluk Savunusu 83
3.2.1.2. Rus Liderlerin Beyanlarında Çok Kutupluluk Vurgusu 86
3.2.1.3. Çok Kutuplu Dünya Vizyonunun Anlamı 89
3.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Bölge Politikası 91
3.2.2.1. Rusya Merkezli Bir Bölgesel Sistem: Eski Sovyet Coğrafyası 91

3.2.2.2. Rusya Merkezli Bölgesel Sistemdeki Üç Alt Bölge 96
3.2.2.2.1. Rusya ve Batı Grubu Devletleri 97
3.2.2.2.2. Rusya ve Kafkasya 100
3.2.2.2.3. Rusya ve Orta Asya 105
3.2.3. Rusya'nın Bölge Politikasında Ukrayna: SSCB Sonrasında İlişkilere Yön Veren Temel Başlıklar 111
3.2.3.1. Kırım'ın Statüsü 112
3.2.3.2. Sivastopol Üssü ve Karadeniz Donanması'nın Paylaşımı 114
3.2.3.3. Sınırların Belirlenmesi 115
3.2.3.4. Ukrayna'nın Nükleer Silahlarının Devri 118
3.3. Soğuk Savaş Sonrasında Rusya-Batı İlişkileri 121
3.3.1. Rusya-Batı İlişkilerinde NATO Faktörü 121
3.3.1.1. Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve Rusya 122
3.3.1.2. NATO Genişlemesi ve Rusya'nın Karşıt Duruşu 129
3.3.2. Rusya-AB İlişkilerine Yakın Plan Bir Bakış 133
3.3.2.1. AB Genişlemesinin Rusya ile Olan İlişkiler Üzerindeki Etkisi 133
3.3.2.2. AB'nin Komşuluk Politikalarının Rusya ile Olan İlişkiler Üzerindeki Etkisi 136
4. UKRAYNA KRİZİNİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİNİN İNCELENMESİ 142
4.1. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkışı 143
4.1.1. Ukrayna Krizinin Kronolojik Çerçevesi 143
4.1.2. Batı ve Rusya'nın Ukrayna Krizine Dönük Yaklaşımları 149
4.1.2.1. Batı'nın Bakış Açısından Ukrayna Krizi 150
4.1.2.2. Rusya'nın Bakış Açısından Ukrayna Krizi 153
4.1.3. Ukrayna Krizinde Rusya ve Batı Faktörlerinin Değerlendirilmesi 156
4.1.3.1. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkmasında Batı Faktörü 156
4.1.3.1.1. AB'nin Ortaklık Anlaşması Teklifi Işığında Ukrayna Krizindeki Rolü 156
4.1.3.1.2. ABD'nin Ukrayna Krizindeki Rolü 159
4.1.3.1.3. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkmasında NATO Faktörü 162
4.1.3.2. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkmasında Rusya Faktörü 164
4.1.3.2.1. Rusya'nın Ukrayna Krizine İlerlenen Süreçteki Uygulamaları 165

4.1.3.2.2. Ukrayna Krizinde AEB Faktörü: Ortaklık Anlaşmasına Kıyaslamalı Bir Bakış 170
4.2. Rusya Merkezli Bir Güç Merkezi Olarak AEB'nin Oluşum Süreci 173
4.2.1. Rusya-Ukrayna İlişkileri 174
4.2.2. Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Bölgesel Entegrasyon Projeleri 181
4.2.3. Rusya Merkezli Bir Bölgesel Örgüt Olarak AEB 187
4.2.4. Rusya'nın AEB'yi Genişletme Çabaları 193
4.2.5. Rusya'nın Uluslararası Tasavvurunda AEB Projesi ve Ukrayna 200
5. UKRAYNA KRİZİNİN ASKERİ AŞAMASININ İNCELENMESİ 212
5.1. Ukrayna Krizinin Askerileşmesi Sürecinde Öne Çıkan Olaylar 213
5.2. Rusya'nın Güvenlik Kaygıları Işığında Ukrayna Krizi 220
5.2.1. Rusya'nın Bakış Açısından Ukrayna'daki İktidar Değişikliği 221
5.2.2. Rusya'nın Güvenlik Paradigmasında Ukrayna ve Askeri Müdahaleyi Tetikleyen Etkenler 226
5.3. Operasyonların Analizi: Kırım ve Donbas Müdahaleleri 233
5.3.1. Kırım Müdahalesi 233
5.3.2. Donbas Müdahalesi 236
5.4. Rusya'nın Müdahalelerinde Askeri Güç Dengesi Faktörü 243
5.4.1. Konvansiyonel Kapasite Faktörü 243
5.4.2. Nükleer Silah Faktörü 248
5.4.3. Çatışma Ortamında Batı Faktörü 253
5.5. Rusya'nın Müdahalelerine Meşruiyet Arayışı 256
5.5.1. Rusya'nın Askeri Müdahalelerinde Uluslararası Hukuk Boyutu 256
5.5.1.1. Kırım Müdahalesinde Uluslararası Hukukun Kullanılma Şekli 257
5.5.1.2. Donbas'ta Stratejik İnkar Yaklaşımı 260
5.5.2. Büyük Güç Politikası, Rusya ve Uluslararası Hukuk 263
5.6. Rusya'nın Müdahaleleri Sonrasında Oluşan Yeni Statüko 268
5.6.1. Kırım ve Donbas Müdahaleleri Sonrasındaki Tablo 268
5.6.1.1. Kırım Kazanımı 268
5.6.1.2. Donbas'taki Çözümsüzlük Ortamı 274
5.6.2. Stratejik Öngörü Faktörü Işığında Krizin Geldiği Son Nokta 279
6. UKRAYNA KRİZİ, BÜYÜK GÜÇ POLİTİKASI VE ULUSLARARASI SİYASİ DİNAMİKLER 286

6.1. Ukrayna Krizi Bağlamında Batı, Rusya ve Çin Arasındaki Etkileşimler 287
6.1.1. ABD/NATO'nun Rusya'ya Dönük Hamleleri 287
6.1.2. AB'nin Rusya'ya Dönük Politikası 291
6.1.3. Rusya'nın Batı'ya Dönük Karşı Hamleleri 296
6.1.4. Çin'in Rusya'ya Dönük Yaklaşımı 300
6.2. Ukrayna Krizi ve Büyük Güç Rekabeti 305
6.2.1. Ukrayna Krizinde Rusya-ABD Rekabetinin İzleri 306
6.2.2. Ukrayna Krizinde Rusya-Çin Rekabetinin İzleri 316
6.3. Ukrayna Krizinden Hareketle Bölgesel ve Uluslararası Çıkarsamalar 325
6.3.1. Bölge Odaklı Bir Bakış Açısından Ukrayna Krizi 326
6.3.1.1. Rusya Merkezli Bir Bakış 326
6.3.1.2. ABD ve Çin'e Kıyaslamalı Bir Bakış 336
6.3.1.2.1. ABD'ye Kıyaslamalı Bir Bakış 336
6.3.1.2.2. Çin'e Kıyaslamalı Bir Bakış 340
6.3.2. Uluslararası Bağlamda Ukrayna Krizi 343
6.3.2.1. Ukrayna Krizine Referansla Rusya-Batı İlişkileri 344
6.3.2.2. Ukrayna Krizine Referansla Uluslararası Rekabet Ortamı 353
7. SONUÇ 364
KAYNAKÇA 382
ÖZGEÇMİŞ 439

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Askeri Güç – Temel Göstergeler……60

Tablo 3.1: Eski Sovyet Coğrafyasında Rusya Merkezli Bölgesel Örgütler……96

Tablo 5.1: Rusya ve Ukrayna'nın Askeri Harcamaları…….243

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1: Avrasya Ekonomi Birliği Haritası…….209

Şekil 5.1: Donbas Bölgesi & Donetsk ve Luhansk Şehirleri…….215

Şekil 5.2: Rusya'nın Kontrolündeki Ukrayna Toprakları……..231

Şekil 5.3: Ilovaisk'teki Çatışma Sahası……..238

Şekil 5.4: Debaltseve'nin Rusya'ya Bağlantısı……..240

Şekil 5.5: Novorossiya Haritası…….281

KISALTMALAR

A2/AD:	Girilmez Alan [Anti-Access/Area Denial]
AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AEB:	Avrasya Ekonomi Birliği
AGİK:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AET:	Avrasya Ekonomi Topluluğu
BDT:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM:	Birleşmiş Milletler
BMGK:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS:	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika [Brazil, Russia, India, China, South Africa]
DCFTA:	Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Antlaşması (AB) [Deep and Comprehensive Free Trade Agreement] (EU)
G7:	Dünyanın Gelişmiş Yedi Ekonomisi [Group of Seven]
G8:	Dünyanın Gelişmiş Sekiz Ekonomisi [Group of Eight]
GUAM:	Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova
IMF:	Uluslararası Para Fonu [International Monetary Fund]
KGA:	Kolektif Güvenlik Antlaşması
KGAÖ:	Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü [The North Atlantic Treaty Organization]
NPT:	Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması [Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons]
OGSP:	Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
OİA:	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (AB)
PESCO:	Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması [Permanent Structured Cooperation]
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STA: Serbest Ticaret Anlaşması

START: Stratejik Silahların Sınırlandırılması Antlaşması [Strategic Arms Reduction Treaty]

ŞİÖ: Şangay İşbirliği Örgütü

1. GİRİŞ

2013 yılının Kasım ayında Kiev'de protestolarla ilk işaretleri görülen Ukrayna krizi önemli bir jeopolitik gerginlik olarak uluslararası siyasetin ana gündem maddeleri arasında yer almıştır. Ukrayna krizi sürecinde, gerek Ukrayna'da ülke içinde yaşanan toplumsal ve siyasal gerginlikler, gerekse Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahaleleri birçok uluslararası ilişkiler uzmanının yakından incelediği konular olmuştur. Protesto gösterileri ile başlayıp Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bozulması ile sonuçlanan zaman diliminde yaşanan gelişmeler çeşitli nedensellikler üzerinden analiz edilmiştir. Ukrayna'da ülke içi istikrarsızlıkların niçin meydana geldiği, Rusya'nın askeri müdahalelerini hangi saiklerle icra ettiği, cevabı aranan temel sorular olmuştur. Ukrayna'nın Rusya ve Batı arasındaki jeopolitik konumu mercek altına alınarak, Batı'nın da dahil edildiği bir analitik bağlamda, krize taraf aktörlerin ortaya koydukları eylemlerin ürettiği sonuçlar çeşitli değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Bu değerlendirmeler ile, Ukrayna krizi gibi bir hadisenin niçin meydana geldiği, Rusya-Ukrayna-Batı ekseninde yaşanan gelişmeler mercek altına alınarak yanıtlanmaya çalışılmıştır. Soğuk Savaş sonrasından itibaren kurulan ilişkilerin mahiyeti sorgulanmış ve krize neden olan hem konjonktürel hem de arka plana dayalı faktörler çeşitli incelemelere tabi tutulmuştur.

Ukrayna krizinin uluslararası siyaset sahnesinde yer bulması, Ukrayna içinde yaşanan toplumsal ve siyasal gerginliklerle gerçekleşmiştir. Krizin ortaya çıktığı süreçte, Ukrayna merkezli yaşanan gelişmelerde Avrupa Birliği (AB), Rusya ve Ukrayna arasındaki etkileşimler belirleyici olmuştur. Bu etkileşimler Ukrayna'nın iç siyasi dinamiklerini yakından etkilemiştir. Ukrayna'da Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in AB ile Ortaklık Anlaşması imzalama ve Rusya'nın önerdiği üzere, Avrasya Ekonomi Birliği'ne (AEB) dahil olma teklifleri arasında yapacağı seçim ülkeyi gergin bir sürece sürüklemiştir. Yanukoviç, belirli tereddütler yaşamışsa da, AB'nin teklifini reddederek Rusya'ya yakın bir pozisyon almıştır. Bu karar, Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamasını savunan Batı yanlısı toplumsal aktörlerin geniş çaplı protestolarıyla karşılanmıştır. Her ne kadar Rusya'nın Ukrayna'yı AEB'ye dahil etmesi bu aşamada hala

belirsizliğini korumuşsa da, Rusya açısından AB ve Ukrayna arasındaki sürecin sonlanması önemli bir merhalenin aşılması anlamına gelmiştir. Böylece Rusya'nın bölge politikasında önemli bir hedef olan, kendi öncülüğünde hayata geçirilen bölgesel örgütlere Ukrayna'nın da dahil edilmesine bu sefer AEB üzerinden ulaşılması için önemli bir engel geride bırakılmıştır.

Rusya'nın bu çabalarına rağmen, takip eden günlerde gelişmeler farklı bir eksene doğru ilerlemiştir. Yanukoviç'in AB'nin teklifini reddetmesinden sonra Ukrayna'da genişleyen protestolar bu ülkeyi ciddi bir krizin içine sürüklemiştir. Güvenlik güçleri ve protestocular arasında yaşan çatışmalar sonucunda onlarca insan hayatını kaybetmiş ve Ukrayna istikrarsız bir sürecin içine girmiştir. Bu durumun önüne geçilmesi amacıyla, Avrupa ülkeleri ve Rusya'nın arabuluculuğunda Ukrayna'da iktidar ve muhalefet partileri 21 Şubat 2014'te siyasi bir geçiş süreci üzerinde mutabakata varmışlardır. Devlet Başkanı ve Parlamento arasındaki güç dengesini Parlamento lehine değiştirecek olan söz konusu mutabakatı Yanukoviç kabul ederek muhalefetin isteklerini kabul etmiştir. Yanukoviç'in attığı bu adıma rağmen Parlamento, imzalanan anlaşmanın gerektirdiği anayasal değişikliklerin yapılmasını beklemeden, 21 Şubat mutabakatından bir gün sonra Yanukoviç'i başkanlıktan azletmiştir.

Bu gelişme Ukrayna krizinin askerileşmesini beraberinde getirmiştir. Putin yönetimi Ukrayna'daki ani iktidar değişikliğini Rusya için bir 'risk' olarak okumuş ve bunu giderme amaçlı askeri tedbirlere başvurmuştur. 22 Şubat sonrasında Batı yanlısı siyasi aktörlerin iktidara gelmeleriyle birlikte, Ukrayna'nın NATO ile üyelik dahil güçlü bir yakınlaşma içine girmesinden, Rusya'ya Sivastopol üssünü kapatmasından ve Kırım üzerindeki nüfuzunun zarar görmesinden kaygılanan Rusya, Ukrayna'ya Kırım ve Donbas merkezli olarak iki noktadan askeri olarak müdahil olmuştur. Rusya'nın kuvvet kullanma seçeneğini devreye sokarken öne sürdüğü gerekçeler, Ukrayna'da meşru hükümetin anayasa karşıtı bir darbeyle indirilmesi, yerine Rusya'ya karşıt siyasi aktörlerin iktidara gelmesi ve bu gelişmelerin gerek Rusya'nın çıkarlarına gerekse Ukrayna'da yaşayan Rus nüfusa bir tehdit teşkil etmesi şeklinde olmuştur. Bu çerçevede Rusya, Rus nüfusu ve Sivastopol'deki Rus askeri unsurları koruma sorumluluğunu öne sürerek Kırım'a dönük bir askeri operasyon gerçekleştirmiş ve Yarımada'yı kısa bir süre içinde kontrol altına almıştır. Daha sonra Kırım'ı ilhak edip ülkesine katmıştır. Takip eden haftalarda Rusya,

Kırım'ın ardından Doğu Ukrayna'da başlayan ayrılıkçı hareketlenmeyi desteklemeye başlayarak eylemlerini ikinci bir aşamaya taşımıştır. Rusya'nın desteğiyle milis bir yapıya dönüşen ayrılıkçılar Doğu Ukrayna'nın Donbas bölgesinde Ukrayna devletine karşı silahlı bir mücadele başlatmışlardır. Bunun sonucunda Ukrayna on binin üzerinde sivil ve askerini kaybetmiş ve Kırım'ın ardından Donbas bölgesinde de fiili kontrolünü yitirerek ikinci bir noktadan toprak bütünlüğünün bozulduğuna şahit olmuştur.[1]

Bu gelişmeler Rusya ve Batı arasında da güçlü bir yansıma bulmuştur. AB ve ABD Ukrayna krizine dönük yaklaşımlarını Ukrayna'yı destekleyen bir pozisyon alarak belirlemişlerdir. Yaşanan istikrarsızlıklardan ise Rusya'yı sorumlu tutmuşlardır. Batı, Rusya'ya dönük çeşitli ekonomik ve askeri tedbirler alırken, bu, hem Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne kast edilmesi, hem de krizin bazı NATO/AB üyelerini kaygılandırması nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, Batı tarafından Rusya'ya ekonomik yaptırım uygulanmaya başlanması ve NATO'nun ileri mevcudiyet kapasitesini arttırması şeklinde çeşitli tedbirler devreye sokulmuştur. Keza, Rusya da kendi ekonomik ve askeri tedbirleriyle Batı'ya karşılık vererek, Ukrayna krizi özelinde haklılığı ile ilgili tavizsiz bir duruş sergilemiştir. Ukrayna krizi Rusya-Batı ilişkilerini yakından etkilerken, Çin gibi krize direkt taraf olmayan aktörleri de bir tutum almak durumunda bırakmış ve Birleşmiş Milletler (BM) ve BM Güvenlik Konseyi (BMGK) gibi platformlarda krizle ilgili önerilen tasarılara dönük pozisyon belirlemelerini gerekli kılmıştır. Rusya'nın merkezi aktör olduğu bir denklemde AB, ABD ve Çin gibi etkili güçlerin Ukrayna krizi sürecinde politikalarını nasıl şekillendirdikleri; siyasi, diplomatik ve ekonomik başlıklarda Rusya'nın Ukrayna'ya dönük eylemleri sonrasında Rusya ile ilişkilerini nasıl belirledikleri, Ukrayna krizinin uluslararası siyasi dengeler üzerinde yarattığı etkilerin anlaşılması bakımından cevabı aranan sorular olmuştur.

Bu detayların ortaya koymaya çalıştığı gibi, Ukrayna krizi, içinde birçok önemli gelişmeyi ve farklı ayrıntıyı barındıran bir hadise özelliği taşımaktadır. Ukrayna krizinin Uluslararası İlişkiler disiplini dahilinde niçin incelenmesi gereken bir konu olduğu

[1] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. "Report on the Human Rights Situation in Ukraine, 16 November 2016 to 15 February 2017", http://www.un.org.ua/images/documents/4079/17th%20HRMMU%20Report%20ENG.pdf, 6, [08.06.2017].

yanıtlanırken, Rusya'nın merkezi konumu dikkate alınmalıdır. Rusya'nın uluslararası siyaset sahnesindeki özgün konumunu irdelerken, SSCB'nin dağılması sonrasında maddi güç kapasitesinde önemli bir gerileme yaşamasına rağmen, bu ülkenin hala uluslararası sistemde büyük bir güç olarak yer almaya devam ettiğinin altı çizilmelidir. Aradan geçen zamanla birlikte Rusya'nın askeri ve ekonomik gücündeki düzelmeye paralel olarak, uluslararası gelişmeler üzerinde daha fazla söz sahibi olmaya başladığı görülmüştür. Rusya, büyük güç aktivizmini hem eski Sovyet coğrafyasında hem de alan dışı bölgelerde artan bir ivme ile tatbik etmeye başlamıştır. Rusya jeopolitik rekabet yürüttüğü aktörlere karşı çeşitli mücadeleler verirken, gerektiğinde askeri gücünü devreye sokmaktan da sakınmamıştır. Gerek Ukrayna gerekse Suriye krizleri bu minvalde göze çarpan örnek hadiseler olmuştur. Bu hususların ışığında, uluslararası sistemde büyük bir güç olarak yer alan Rusya'nın sergilediği proaktif dış politikayı mercek altına almak, uluslararası siyasetin genel dengelerine ilişkin bir perspektif sahibi olmak için önemli ve gereklidir. Ukrayna krizini de bu minvalde önemli bir inceleme konusu olarak değerlendirmek uygun olacaktır.

Ukrayna krizine ilişkin ortaya konulan çalışmalara yakın plan bir bakış gerçekleştirildiğinde, ilk olarak Türkiye'de ele alınan çalışmalara dair bir parantez açmak faydalı olacaktır. Türkiye'de bu krizin, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin genel seyri dahilinde değerlendirildiği ya da krizin özgül niteliklerindense, arka planda yaşanan gelişmelerin ön plana alınarak analiz edildiği örneklere denk gelinmektedir.[2] Aşağıda verileceği üzere, İngilizce yazında da gözlemlendiği gibi, Türkçe yazında Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın Avrupa güvenlik denkleminden dışlanmasının ve Batı'nın Rusya'nın çıkarlarını tehdit eden politikalarının öne çıkarıldığı değerlendirmeler görülmekte; Ukrayna'ya ise bu çalışmalarda yeterli ağırlık/faillik (agency) atfedilmemektedir.[3] Ele alınan çalışmalarda tespit edilecek önemli bir eksiklik, kavramsal/kuramsal çerçeveden

[2] Habibe Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına: Rus Dış Politikasında Ukrayna**, (Ankara: Usak Yayınları, 2016); Oktay Bingöl, "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörüleri", **Karadeniz Araştırmaları**, c. Bahar, s. 41 (2014): 15-38.

[3] Emre Ozan, "Ukrayna Krizi ve Avrupa Güvenlik Mimarisinin Geleceği", **ANKASAM: Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, c. 1, s. 1 (2017): 36-59; Zhaleh Abdi, "Ukrayna Krizine Jeopolitik Kuramlar Çerçevesinde Bakış", **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**, ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, (İstanbul: Beta, 2014): 221-246; Nihat Dumlupınar, "Avrupa Güvenliği Kapsamında Ukrayna Krizi", **ANKASAM: Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi**, Yayın No: 20, Analiz No: 4, 2017.

yoksun olunması ve çalışmaların aktüel-politik analiz niteliğinde değerlendirmelerden oluşmasıdır.[4] Bununla birlikte; daha genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Türkiye'de Uluslararası İlişkiler alanında Ukrayna krizine yeterli ağırlığın verilmediği ifade edilmelidir. 2013'te başlayan bu krize, yaşanan gelişmelerin sıcaklığıyla ilk anda ilgili gösterildiği; ilerleyen zamanla birlikte ise bu ilginin giderek azaldığı göze çarpmaktadır. Doktora tezi olarak kaleme alınan bu çalışma ise, teorik ve ampirik tartışmalarıyla ve kapsamlı çerçevesiyle, Ukrayna krizine ilgi duyabilecek araştırmacılara katkı sunabilmeyi amaçlamaktadır.

İngilizce literatürde ise Ukrayna krizinin daha kapsamlı değerlendirmelere tabi tutulduğu, bir araştırma konusu olarak halihazırdaki sürece kadar etkinliğini koruduğu ve krizle ilgili çalışmaların bir devamlılık içinde kaleme alınmaya devam edildiği görülmektedir.[5] İngilizce literatüre yakın plan bir bakış gerçekleştirildiğinde, Ukrayna'nın Rusya ve Batı arasındaki jeopolitik konumundan hareketle, bu krizin ağırlıklı olarak Rusya ve Batı'ya referansla analiz edildiği göze çarpmaktadır. Krize dönük değerlendirmeler, Rusya'nın (ve daha az düzeyde olsa da Yanukoviç iktidarının) ya da Batı'nın sorumlu tutulması şeklinde iki farklı bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bakış açılarını belirli yazarlara atıfla kısaca irdelemek ve bu çalışmanın özgün taraflarını ortaya koymak yararlı olacaktır.

Ukrayna krizine dair analizlerde iki farklı yaklaşımın öne çıktığının tespiti noktasında Mearsheimer, McFaul ve Sestanovich arasındaki tartışma bir örnek teşkil etmektedir. Mearsheimer'ın krizden Batı'yı sorumlu tutan yaklaşımının aksine, McFaul ve Sestanovich Batı'nın değil, Rusya'nın Ukrayna krizini tetikleyen aktör olduğunu iddia

[4] Bazı örnek çalışmalar için bkz: Sertif Demir, "Ukrayna Krizi: Yeni Küresel Politik Düzenin Başlangıcı", **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**, ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, (İstanbul: Beta, 2014): 169-190; Osman Ağır, "Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, c. 6, s. 2 (2016): 23-42; Malika Munasipova ve Kanat Ydyrys, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikasında Avrasya Ekonomi Birliği Projesi", **Karadeniz Araştırmaları**, c. Bahar, s. 45 (2015): 57-67. Ukrayna krizine kısmi olarak temas etmekle birlikte, teorik bir çerçeveye sahip bir çalışma için bkz: Aslı Kelkitli, "An Offensive Realist Account of Russia's Foreign Policy in the Black Sea Region", V. International Blue Black Sea Congress: Political Economy and Regional Security, 12-13 December 2016, İstanbul. Ayrıca bkz: Abdi, "Ukrayna Krizine Jeopolitik Kuramlar Çerçevesinde Bakış".

[5] Bir örnek için bkz: Anna Matveeva, **Through Times of Trouble: Conflict in Southeastern Ukraine Explained from Within** (Lanham: Lexington Books, 2018).

etmektedirler.[6] Mearsheimer'ın NATO'yu Ukrayna krizinin ortaya çıkışında bir faktör olarak değerlendirmesine cevaben Sestanovich, NATO üyeliği gibi bir perspektif ortada yokken, asıl olarak Yanukoviç iktidarı ve onu destekleyen Rusya'nın eylemlerinin Ukrayna'daki gerginliklere neden olduğunu vurgulamaktadır. Rusya'nın Yanukoviç'i güç kullanarak Ukrayna'daki protestoları sonlandırmaya zorlaması sonrasında olaylar daha da genişlemiş, Yanukoviç iktidarı terk etmek durumunda kalmış ve Sestanovich'e göre, Rusya hatalarını telafi etme amacıyla kuvvet kullanma seçeneğinin devreye sokmuştur.[7]

Obama döneminde ABD'nin Rusya büyükelçisi olarak da görev yapmış olan McFaul da krizden Rusya'yı sorumlu tutmaktadır. Bu yazar, Rusya'nın artan agresifliğini 2008'den itibaren Rusya'da kötüleşen ekonomik durumla ve 2012'de meydana gelen protesto gösterileriyle açıklama yolunu seçmektedir. Bu görüşe göre, ülke içinde ciddi sorunlarla uğraşan Putin yönetimi, SSCB zamanında uygulanan bir taktiğe başvurarak, ülke toprağını Batı'ya karşı koruma teması çerçevesinde halkın ilgisini iç sorunlardan dışarıya doğru çevirmeye çalışmıştır.[8] Ukrayna krizi de bu sürece eklemlenen son halkadır. Fakat McFaul'un bakış açısından, bu yönde sergilenen taktiksel yaklaşıma rağmen, Ukrayna krizi Putin yönetimini rejim güvenliği nedeniyle de kaygılandırmıştır. Bu çerçevede Ukrayna'daki toplumsal hareketlenmeleri Batı'nın kışkırttığı düşüncesinin ve bunun Rusya'da da bir hareketlenmeye neden olabileceği endişesinin Rusya'nın eylemleri üzerinde etkili olduğu iddia edilmektedir.[9]

Benzer şekilde Wilson da, Putin yönetiminin Ukrayna'daki gelişmelerden rejim güvenliği nedeniyle tedirgin olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda, Ukrayna'da protestolarla başlayan krizin Rusya'ya sirayet etmesini önlemek ve Kırım ve Donbas'taki Rusları koruma gerekçesiyle Ukrayna'daki hareketlenmenin Rusya'daki rejime bir tehdit olmaktan çıkarmak amacıyla Rusya Ukrayna'ya dönük müdahalelerde bulunmuştur.[10] Aynı zamanda Ukrayna uzmanı da olan Wilson, Rusya'nın baskısıyla beraber Yanukoviç

[6] John J. Mearsheimer, Michael McFaul ve Stephen Sestanovich, "Faulty Powers: Who Started the Ukraine Crisis?", **Foreign Affairs**, c. 93, s. 6 (2014): 167-175.
[7] **Age**, 172.
[8] Kathryn Stoner ve Michael McFaul, "Who Lost Russia (This Time)? Vladimir Putin", **The Washington Quarterly**, c. 38, s. 2 (2015): 177.
[9] Michael McFaul, "Russia as It Is", **Foreign Affairs**, c. 97. s. 82 (2018): 82-91; Stoner ve McFaul, "Who Lost Russia (This Time)?", 180.
[10] Andrew Wilson, **Ukraine Crisis: What It Means for the West** (New Haven: Yale University Press, 2014), 2.

iktidarının güç kullanımına başvurmasının ve otoriter uygulamalarının da Ukrayna krizinin genişlemesine yol açtığına dikkat çekmektedir.[11] Fakat nihai kertede sorunların kökeninde Rusya yatmaktadır. Rusya, yalnızca Kırım'ı ilhak etmek ve Ukrayna'nın egemenlik haklarını çiğnemekle sınırlı kalmayıp, sergilediği eylemlerle Soğuk Savaş sonrasının güvenlik düzenini de tehdit etmiştir.[12]

Sorunları Putin yönetimiyle açıklayan bir diğer yazar ise Motly'dir. Rusya'daki Putin iktidarını faşist bir rejim olarak mütalaa eden Motyl'e göre, Putin'in Rusya'da otoriter bir rejim inşa etmesi, yeniden bir imparatorluk kurmak istemesi ve Ukrayna'yı da yapay bir devlet olarak görmesi, krize yol açan başlıca faktörler olmuştur.[13] Bu bağlamda Motly Rusya'nın Ukrayna karşısında izlediği agresif politikayı Rusya'daki rejimin yapısı, lider özellikleri ve ideolojik faktörlerle açıklama yolunu seçmektedir. Kuzio ise Ukrayna krizini, Rus milliyetçiliği ve kimlik politikasını merkeze alarak incelemektedir. Bölgesel kimlik, dil ve kütür gibi faktörleri mercek altına alarak Rusya-Ukrayna ilişkilerini irdeleyen Kuzio, Ukrayna krizinin ortaya çıkış nedenini Rusya'nın Ukrayna'yı bağımsız bir devlet olarak kabul etmemesinde aramaktadır.[14] Vurgulanan temel nokta, Ukrayna'nın Rusya tarafından bir nevi kendi doğal parçası olarak görüldüğüdür. Ukrayna krizi özelinde ise, Kuizo'ya göre, Ukrayna'nın egemenlik haklarını kullanarak jeopolitik yönünü tayin etmesine Putin yönetiminin izin vermemesi ve de Yanukoviç'in Rusya'nın isteklerine boyun eğmesi krizin çıkışına neden olmuştur.[15]

Snyder da, Ukrayna krizinin arkasındaki asıl nedenin Rusya'nın Ukrayna'yı bağımsız bir devlet olarak kabul etmemesinde aramaktadır. 2013 yılından itibaren yaşanan gelişmelere özel bir parantez açan Snyder, bu tarihten itibaren Rusya'nın Ukrayna'ya dönük sömürge pratikleri uygulamaya başladığını iddia etmektedir. Tarihçi kimliğinden de hareketle Snyder, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri eylemlerini Nazi Almanya'sının Çekoslovakya'yı işgali ile kıyaslamaktadır. Bu çerçevede Naziler gibi Rusya'nın da

[11] **Age**, 76-78.
[12] **Age**, vii.
[13] Alexander Motyl, "The Surrealism of Realism: Misreading the War in Ukraine", **World Affairs,** c.177, s. 5 (2015): 75-84; Alexander Motyl, "Putin's Russia As a Fascist Political System", **Communist and Post-Communist Studies**, s. xxx (2016): 1-12.
[14] Taras Kuzio, **Putin's War Against Ukraine: Revolution, Nationalism, and Crime** (North Charleston, SC: Create Space Independent Publishing Platform, 2017), 21.
[15] **Age**, 249.

sınırları dışındaki soydaşlarını koruma bahanesiyle bir başka egemen devletin topraklarını işgal ettiğine ve kaynaklarını ele geçirdiğine dikkat çekilmektedir.[16] Benzer şekilde Van Herpen'e göre, Nazi Almanya'sı ile Rusya'nın izlediği revizyonist politika arasında, iki ülkenin de sınırlarının dışındaki soydaşlarını koruma gerekçesini öne sürmesi ve bunu teritoryal genişlemenin bir bahanesi olarak kullanması şeklinde bir benzerlik söz konusudur.[17] Bir başka kitabında ise Herpen, emperyal bir tasavvurla hareket eden Rusya'nın asıl amacının ilhak yöntemiyle "Pan-Rusya" hedefini hayata geçirmek; Ukrayna özelindeki hedefinin ise "Küçük Rusya" olarak gördüğü komşusunu bünyesine katmak olduğunu iddia etmektedir.[18] Van Herpen'a benzer şekilde Payne ve Foster'a göre, Rusya yalnızca hegemonya elde etmek değil, teritoryal genişlemenin de peşinedir. Dolayısıyla Rusya'nın asıl hedefi Ukrayna'daki Slav nüfusu koruma bahanesiyle Kırım'dan Transdinyester'e kadar uzanan bir coğrafyayı ele geçirmektir.[19]

Ukrayna krizini Rusya'dan ziyade Batı'yı odak noktasına alarak değerlendiren çalışmalar yaşanan gelişmeleri çok farklı bir perspektiften açıklamaktadırlar. Örneğin Mearsheimer, kendi ismiyle özdeşleşmiş Saldırgan Realist teorinin parametrelerinin dışına çıkarak, Rusya'yı Ukrayna krizinde savunma tarafında konumlandırmaktadır. Mearsheimer Rusya'nın Ukrayna'ya dönük müdahalelerinin, Soğuk Savaş sonrasında NATO/AB genişlemelerine ve Batı'nın eski Sovyet coğrafyasında demokrasi ihraç etme girişimlerine cevaben gerçekleştirdiğini belirtmektedir.[20] Bu bağlamda Rusya, Batı'nın Ukrayna'yı yörüngesine alarak daha fazla sınırlarına yaklaşmasını önlemek için savunma tarafında yer alan aktör davranışı sergilemiştir. Cohen'a göre ise, Rusya'nın Donbas halkının başlattığı mücadeleye verdiği destek ve 200 yıldan fazla Rus toprağı olarak kalan Kırım'a dönük icra ettiği operasyon, Ukrayna'nın Brüksel ve NATO'nun nüfuzu altına

[16] Timothy Snyder, **Black Earth: As History and Warning** (New York: Tim Duggan Books, Kindle Edition, 2015), 5846-5861; Timothy Snyder, "Crimea: Putin vs. Reality (Part-1)", **New York Review of Books**, 7 March 2014; Timothy Snyder, "When Stalin Was Hitler's Ally", **Eurozine**, 8 May 2015.
[17] Marcel H. Van Herpen, **Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia** (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013), 24.
[18] Marcel H. Van Herpen, **Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism** (Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Kindle Edition, 2014), 1349-1351.
[19] Keith B. Payne ve John S. Foster, "Russian Strategy Expansion, Crisis and Conflict", **Comparative Strategy**, c. 36, s. 1 (2017): 13.
[20] John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin", **Foreign Affairs**, c. 93, s. 5 (2014): 77-89; Mearsheimer, McFaul ve Sestanovich, "Faulty Powers", 175-178.

girmesini engelleme amacıyla gerçekleştirilmiştir.[21] Ukrayna krizinden önce ABD-Rusya ilişkilerinin yeni bir Soğuk Savaş'ı andırdığını vurgulayan Cohen, bunun nedenlerini (Mearsheimer gibi) Rusya'nın askeri olarak NATO üzerinden kuşatılması ve ABD'nin Renkli Devrimler gibi sosyal hareketlenmelere destek sunması ile açıklamaktadır.[22] Ukrayna krizi ise Rusya'nın Batı tarafından jeopolitik olarak sıkıştırıldığı sürece eklemlenen son halka olarak görülmektedir. Bu bakış açısından, son 20 yılda icra edilen NATO genişlemeleri, Ukrayna'nın NATO'ya dahil edilme çabası ve Ukrayna'daki ani iktidar değişikliğine Batı'nın göz yumması, Ukrayna krizinin gerek arka planında gerekse yaşandığı konjonktürde rol alan temel belirleyici etkenler olmuştur.[23]

Pleshakov' da benzer noktalara dikkat çekmektedir. Kendisi, Rusya'nın Ukrayna krizindeki pozisyonunun defansif olduğunu ve Batı'nın rejim değişikliği amaçlayan müdahaleci eylemleri karşısında Rusya'nın harekete geçmek zorunda kaldığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Ukrayna'da yaşanan iktidar değişikliğinin arkasında Batı olduğu ve Ukrayna'nın Batı'ya kaybedilmesi riskine karşı Rusya'nın (özellikle Kırım üzerindeki etkisini korumak için) Ukrayna'ya müdahalede bulunmak zorunda kaldığı iddia edilmektedir.[24] Walt da benzer şekilde, NATO ve AB'nin Ukrayna'yı Batı yörüngesine çekme çabalarının ve bunun Rusya'nın stratejik çıkarlarını yönelttiği tehdidi öngörememelerinin krizin ortaya çıkmasına neden olduğunu vurgulamıştır.[25] Keza Merry'ye göre Rusya liderleri, Ukrayna'nın Rusya'nın ulusal çıkarlarını doğrudan ilgilendiren önemli bir ülke olduğunu Batılı muhataplarına iletmişlerse de, AB'nin Moskova'nın uyarılarını göz etmesi ve Ukrayna'yı Rusya'dan uzaklaştırmaya çalışması krizi kaçınılmaz kılmıştır.[26] Benzer şekilde Menon ve Rumer'e göre, Ukrayna krizi sırasında Rusya'nın politikasına yön veren başlıca etkenler Ukrayna'nın Batı kurumlarına

[21] Stephen Cohen, "Ukraine Revisited", **The Nation,** 8 February 2017.
[22] Stephen Cohen, **Soviet Fates and Lost Alternatives: From Stalinism to the New Cold War** (New York: Columbia University Press, Kindle Edition, 2011), 3399-3427.
[23] Katrina Vanden Heuvel ve Stephen F. Cohen, "Cold War Against Russia—Without Debate", **The Nation**, 1 May 2014.
[24] Constantine Pleshakov, **The Crimean Nexus: Putin's War and the Clash of Civilizations** (New Heaven: Yale University Press, 2017).
[25] Stephen M. Walt, "No Contest", **Foreign Policy**, 4 Mart 2014; Stephen M. Walt, "The Perils of an Itchy Twitter Finger", **Foreign Policy**, 21 July 2014.
[26] E. Wayne Merry, "The Origins of Russia's War in Ukraine: The Clash of Russian and European "Civilizational Choices" for Ukraine", **Roots of Russia's War in Ukraine** (New York: Columbia University Press, 2015): 33, 42.

olası üyeliği ve bunun Rusya'nın stratejik çıkarlarına yönelttiği tehdit olmuştur.[27]

Bu yazarları birleştiren temel noktalar, Batı'nın iktidar değişikliği amaçlayan müdahaleci eylemlerinin ve NATO ve AB'nin Rusya'yı tehdit eden genişleme politikasının Ukrayna krizine neden olduğudur. Bu çerçevede, Rusya'nın Ukrayna krizi sırasındaki politikası savunma motifli olarak açıklanmaktadır. Rusya'nın hassasiyetlerine dikkat çeken yazarlar arasında en belirgin örnek ise, iki kitabında hem Ukrayna krizini hem de bu kriz üzerinden Rusya-Batı ilişkilerini irdeleyen Sakwa'dır. Ortaya koyduğu çalışmalarda Sakwa'nın temel iddiası, gerek Ukrayna krizinin meydana gelmesine gerekse Rusya-Batı ilişkilerinin kötüleşmesine yol açan temel faktörün Soğuk Savaş sonrasında Rusya'yı da kapsayacak şekilde geniş Avrupa vizyonunun hayata geçirilememiş olduğudur.[28] Böylece tarafların geniş bir işbirliği alanı dahilinde ilişkilerini tanzim edebilecekleri bir düzen kurulamamıştır. Ukrayna krizi özelinde Sakwa'ya göre, Atlantikçi sistemin Soğuk Savaş sonrasında etki alanını genişletmesi ve AB'nin Doğu Ortaklığı gibi projelerle Rusya'yı dışlamayı tercih etmesi yaşanan gerginliklerin arkasındaki asıl nedenlerdir. Batı ülkelerini tek taraflı politikalar izlemekle eleştiren Sakwa, yaşanan gerginliklerle ilgili olarak Rusya'ya bir sorumluluk yüklememektedir.

Legvold da benzer bir bakış açısına sahiptir. Kendisi Ukrayna krizine zemin hazırlayan şartları değerlendirirken, Soğuk Savaş sonrasında Rusya ve Batı'nın işbirliği merkezli yeni bir düzen kurma konusundaki başarısızlıklarına vurgu yapmaktadır. Bu hususla ilgili Legvold, geniş bir Avro-Atlantik güvenlik düzenini ve kapsayıcı ekonomik entegrasyon projelerini hayata geçirme konusunda Rusya, Avrupa ve ABD'nin vizyon eksikliğinin altını çizmektedir. Bu noktaların altı çizilerek, Ukrayna'nın her iki tarafla da ilişkilerini aynı anda geliştirebileceği bir fırsata sahip olamadığı kaydedilmektedir.[29] Böylece krize ilerlenen şartların engellenemediği belirtilmektedir. Legvold bu sonuçtan iki tarafı da sorumlu tutsa da, son tahlilde Rusya'nın yaklaşımının ABD, NATO ve

[27] Rajan Menon ve Eugene Rumer, **Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post–Cold War Order** (Massachusetts: The MIT Press, 2015), 116-118.
[28] Richard Sakwa, **Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands** (London: I.B. Tauris, 2016); Richard Sakwa, **Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order** (Cambridge: Cambridge University Press, 2017); Richard Sakwa, "The Death of Europe? Continental Fates After Ukraine", **International Affairs**, s. 91, c. 3 (2015): 553-579.
[29] Robert Legvold **Return to Cold War** (Cambridge: Polity Press, Kindle Edition, 2016), 1683-1689.

AB'nin etki alanlarını genişletme siyasetine tepki amaçlı olduğunu vurgulamaktadır.[30]

Yukarıda Ukrayna krizine dair bir literatür özeti olarak verilen izahatta iki farklı bakış açısı ortaya konulmuştur. Krize dönük analizlerde, anlam yüklemelere de başvurularak, Rusya'nın saldırgan, düzen bozan eylemlerde bulunduğu ya da Soğuk Savaş'ın sonundan itibaren Rusya'nın Batı tarafından dışlanmasının altı çizilerek, bu ülkenin haklı kaygılarına dikkat çekildiği görüşler göze çarpmaktadır. Bu çalışma Ukrayna krizini bu dikotominin ötesinde bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Haklı ya da haksız aktörü tespit etmek veya sorumlu taraf arayışında olmaktansa, hadisenin objektif bir analizini gerçekleştirmek ve Ukrayna krizini izah gücü yüksek bir nedensellikle değerlendirmek bu çalışmanın amacı olacaktır. Böylece, Ukrayna krizine dair çözümlemelerde en fazla göze çarpan sorunlardan biri olarak anlam yüklemelere başvurulmadan bir bakış açısı geliştirilebilecektir. Örneğin İngilizce yazında Ukrayna dış politikasına dönük çalışmalarıyla en fazla istifade edilen yazarlardan olan Kuzio'nun analizlerinde Putin'in "Batı'ya karşı üstesinden gelinemez bir nefret beselemesi" şeklinde tasvirlere yer vermesi, Ukrayna krizinin ne kadar objektif ele alınabileceğini sorgulanır kılmaktadır.[31] Yukarıda paylaşıldığı gibi, Rusya'yı Nazi Almanya'sı ile kıyaslamalı analiz eden yazarlarda da benzer bir duruma rastlanmaktadır.

Resmin diğer tarafına bakıldığında da belirli sorunlar göze çarpmaktadır. Rusya'nın Ukrayna krizindeki eylemlerini Batı kurumlarının genişlemesine cevaben savunmacı bir refleks olarak açıklayan ikinci kategorideki yazarların, Soğuk Savaş sonrasında yaşanan gelişmeleri determinist bir okumayla, Ukrayna krizindeki konjonktürle birleştirdikleri görülmektedir. Böylece bu yazarlar retrospektif bir açıdan, ilgili olayın köklerini geçmişte arama yolunu tercih etmektedirler. Her ne kadar krizin öncesinde yaşanan ve Soğuk Savaş sonrası dönemi baz alan bir arka plan krizi anlamak için önemli ve gerekli ise de, kriz konjonktürüne mahsus önemli etkenlerin olduğu ve bunların gözden kaçırılmaması gerektiği de muhakkaktır. Bu kategorideki yazarların bakış açısından, Rusya ve Batı eski Sovyet coğrafyası sınırları dahilinde yaşanan bir sorun nedeniyle karşı karşıya geldiklerinde (Gürcistan ve Ukrayna krizleri özelinde olduğu

[30] Robert Legvold, "How East and West Alike Compounded Ukraine's Troubles", **The National Interest**, 4 March 2014.
[31] Kuzio, **Putin's War Against Ukraine**, 60.

gibi), Soğuk Savaş sonrası NATO ve AB'yi genişleten Batı ülkeleri otomatik olarak yaşanan gerginliklerin müsebbibi olarak görülmektedir. Burada vurgulanmak istenen, Batı'nın sorumluluktan azade kılınması değildir. Krizin ağırlıklı olarak Batı'nın eylemlerine odaklanılarak analiz edilmesi, Rusya'nın dış politikasındaki hedeflerinin gözden kaçması, edilgen bir aktör olarak görülmesi ve Ukrayna ile ilgili nasıl bir tasarrufa sahip olduğunun anlaşılamaması sorunlarına neden olmaktadır.

Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikanın bir değerlendirmesini yapmayı amaçlayan bu çalışma ise, aşağıda teorik çerçeve açıklanırken de değinileceği gibi, Rusya'nın büyük güç statüsüne özel bir ağırlık vererek kriz sırasında ortaya koyduğu eylemlerin bir incelemesini gerçekleştirecektir. Önceki satırlarda temas edildiği gibi, Ukrayna krizinin uluslararası sistemde öne çıkan hadiselerden biri olmasının temel nedeni, bu krizin Rusya gibi büyük bir gücün direkt olarak içinde yer aldığı bir jeopolitik gerginlik olması ve ayrıca bu hadisenin Rusya'nın büyük güç aktivizmini artan bir ivme ile sergilediği bir zaman dilimine denk gelmesidir. Bu hususlardan hareketle bu çalışma Rusya'nın büyük bir güç olarak Ukrayna krizinde izlediği dış politikayı mercek altına alacaktır. Çalışmanın temel araştırma sorusu ise şu şekildedir: büyük güç statüsündeki devletler hangi nedenlere dayalı olarak komşularıyla hegemonik ilişkiler kurarlar ve askeri güç kullanımına hangi koşullar altında başvururlar? Bu çalışma Ukrayna krizinin gerek ortaya çıktığı gerekse askerileştiği aşamalarda Rusya'nın izlediği politikayı mercek altına alarak bu sorulara yanıt bulmaya çalışacaktır.

Tezin temel araştırma sorusu etrafında Ukrayna krizi özelinde cevap aranacak soruları şu şekilde özetlemek mümkündür. Ukrayna krizi gibi bir hadisenin niçin meydana geldiği; Rusya'nın kriz sırasında hangi nedenlere/motivasyona bağlı olarak Ukrayna ile ilişki kurduğu; ve nihai olarak Rusya'nın Ukrayna krizinin ortaya çıktığı aşamada hangi amacı başarmaya çalıştığı sorularına cevap üretilecektir. Ayrıca, Rusya'yı Ukrayna'ya dönük askeri müdahaleye sevk eden nedenlerin neler olduğu; bu müdahale ile Rusya'nın hangi amaçları başarmaya çalıştığı; askeri eylemlerinin mahiyetini nasıl bir strateji ile belirlediği de cevaplanacaktır. İlaveten (aşağıda ele alınacağı gibi) çalışmanın kavramsal/kuramsal çerçevesini teşkil eden büyük güç siyasetine referansla, uluslararası sistemde Rusya, AB, ABD ve Çin gibi aktörler arasındaki etkileşimlere odaklanılarak, büyük bir gücün (Rusya) bölgesinde yaşadığı bir krize sistemdeki diğer büyük güçlerin

nasıl cevap verdikleri sorusu da masaya yatırılacaktır. Ukrayna krizinin sebep ve sonuçlarının sıklıkla Putin yönetimine odaklı bir şekilde analiz edilmesine referansla, ülke içi değişkenlerin mi, yoksa sistemsel etkenlerin mi Rusya'nın politikası üzerinde etkili olduğu sorusu da cevaplanacaktır. Ayrıca, Ukrayna krizinin özellikle Rusya ve Batı arasında bir ayrışmaya neden olmasından hareketle, Soğuk Savaş sonrası dönemde karşılıklı ilişkilerin niçin olumlu bir düzleme taşınmadığı ve halihazırdaki gergin sürecin (Ukrayna krizi merkezli olarak) oluşmasının niçin engellenemediği sorusu da yanıtlanmaya çalışılacaktır. Son olaraksa, daha geniş bir analitik bağlamda, Ukrayna krizinin Rusya'nın uluslararası tasavvurunda nasıl bir izdüşümüne tekabül ettiği, Rusya'nın büyük güç aktivizmini tatbik ettiği örnek hadiselere bakılarak yanıtlanacaktır.

Bu çalışmanın hipotezlerini ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

1- Büyük güçlerin güvenlik eksenli nedenlere bağlı olarak hegemonik bir bölge politikası izledikleri hipotezi Rusya'nın Ukrayna krizi sırasındaki eylemlerini de izah edicidir.
2- Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında izlediği politika uluslararası sistemde güç dengesinde avantaj elde etmeye çalışan büyük güç davranışının bir izdüşümü niteliğindedir.
3- Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahaleleri güvenlik arayışını nispi gücünü arttırarak icra eden aktör davranışına uygun bir resim sunmaktadır.
4- Ukrayna krizi, büyük güç siyasetini fırsatçı/çıkar odaklı etkileşimler, belirsizlik/güvensizlik faktörü ve rekabete dayalı ilişkilerin tanımladığı hipotezini doğrular nitelikte bir hadisedir.
5- Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında izlediği revizyonist politikada ülke içi değişkenlerden ziyade uluslararası sistemden gelen baskı asıl belirleyici etkendir.

Rusya'nın merkezi aktör olduğu bir analitik çerçevede Ukrayna krizinin incelemesi gerçekleştirilirken, bu çalışma süreç takibi yöntemini kullanacaktır. Yukarıdaki literatür özetine dair verilen izahatta Ukrayna krizinin incelenmesiyle ilgili belirli eksikliklerin tespiti gerçekleştirilmiştir. Bu tespitlere ilave olarak, Ukrayna krizini inceleyen yazarların ortaya koydukları analizlerde kriz kronolojisinin kopukluklar içermesi ve olayların bir bütünlük içeresinde incelemesinin yapılmaması da önemli bir diğer eksiklik olarak kaydedilmelidir. Krizin gerek çıkışına gerekse askerileşmesine

neden olan olaylar/faktörler gözden kaçabilmekte ya da gereken önemden yoksun kalabilmektedirler. Örneğin literatür özetine ilave olarak belirtilirse, Dragneva ve Wolczuk'un krizin erken aşaması (Ukrayna'nın AB ve Rusya arasında seçim yapacağı aşama) ve Kofman ve diğ.'nin krizin askeri aşamasını inceledikleri çalışmalarda, yazarların kendi ilgi alanlarına girmeyen krizin diğer aşamasına yeterli ağırlığı vermemeleri bütünlüklü bir analizin önünde bir engel teşkil etmektedir.[32] Bu gibi noksanlıkların üstesinden gelmek için bu çalışma daha sistematik bir yaklaşım benimseyecek ve 22 Şubat 2014 tarihini mihenk noktası olarak kabul ederek, Ukrayna krizini iki aşamada inceleyecektir. Kasım 2013 ile 22 Şubat 2014 arasındaki sürece AB, Rusya ve Ukrayna arasındaki etkileşimlerin yön verdiği vurgulanıp, Ukrayna'nın AB ve AEB arasında yapacağı seçimin krizin ilk aşamasını oluşturduğu belirtilecektir. Bu zaman diliminde ilgili aktörlerin eylemleri incelenerek, Ukrayna krizinin niçin meydana geldiği açıklanabilecektir. Yanukoviç'in başkanlıktan azledildiği tarih olan 22 Şubat 2014'ten halihazırdaki sürece kadar olan zaman dilimi ise krizin ikinci evresi; yani Rusya'nın Kırım ve Donbas müdahalelerini kapsayan askeri aşaması olarak takdim edilecektir.

Krizin iki aşamaya bölünerek incelenmesinin temel nedeni, bu iki süreçte yaşanan gelişmelerin çok farklı mahiyetlere sahip olmasıdır. İlk aşamada, Ukrayna'nın AB ve Rusya/AEB'den hangisine yakın durarak politikasını şekillendireceği gelişmelerin yönünü tayin etmişken; ikinci aşamada, Yanukoviç'in 22 Şubat'ta görevden azledilmesi sonrası Rusya'nın hissettiği güvenlik kaygıları ve askeri-stratejik faktörler belirleyici rol oynamıştır. Bu bağlamda, gerek Ukrayna krizini gerekse bu kriz sırasında Rusya'nın izlediği politikayı incelerken bu iki süreci ayrı başlıklar halinde değerlendirmek gerekmektedir.

Yukarıda vurgulanan noktalardan da anlaşılacağı gibi, bu çalışma dahilinde Ukrayna krizini bir 'vaka' olarak değerlendirip, ortaya konulan çalışmayı da bir 'vaka incelemesi' olarak tanımlamak uygun olacaktır. Çalışmanın dördüncü bölümünden itibaren ortaya konulacak olan tartışmalarda, 2013 yılından başlamak üzere önce Ukrayna krizinin meydana geliş süreci mercek altına alınacak ve müteakiben beşinci bölümde

[32] Rilka Dragneva ve Kataryna Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia: The Integration Challenge** (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015); Michael Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, (Santa Monica: RAND Corporation, 2017).

krizin askeri aşaması incelenecektir. Böylece, iki farklı aşamayı kapsayan bir süreç takibi üzerinden Ukrayna krizine yön veren hadiselerin kronolojik olarak gelişim süreci dikkate alınacak ve okuyucuya bütünlüklü bir resim sunulabilecektir. Bu çalışmada gerekli bilgilere ve kaynaklara ulaşılırken, İngilizce olarak karar alıcıların beyanları, resmi açıklamalar, belgeler, bildiriler, raporlar, birincil kaynaklardan elde edilmiştir. Krizin güncel bir hadise olması nedeniyle, medya taraması yönetiminden de istifade edilerek, gerekli ampirik bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Rusça diliyle ilgili gerekli özelliklere sahip olunmaması nedeniyle, Rusya'ya dair ulaşılacak bilgi ve analizlerde güvenilir ikinci kaynaklardan da istifade edilmiştir.

Çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini ise Realist teori çatısı alında bulunan Saldırgan Realist teorinin temel hipotezleri teşkil etmektedir. Saldırgan Realist teorinin seçilmesiyle ilgili alt çizilmesi gereken başlıca nokta, yukarıda vurgulandığı gibi, Rusya'nın uluslararası sistemde yer alan büyük bir güç olmasından hareketle, büyük güç siyasetinin özgül niteliklerini açıklayan teorik bir yaklaşımın Rusya'nın Ukrayna krizindeki eylemlerini anlamlandırmaya yardımcı olacağıdır. Teorinin öncüsü John J. Mearsheimer'ın Saldırgan Realizm'i geliştirdiği kitabı 'Büyük Güçlerin Trajedisi'nin başlığından da anlaşılacağı gibi, bu teori odak noktasına büyük güçleri alarak uluslararası siyasete ilişkin çıkarsamalarda bulunmaktadır. Çalışmanın bir sonraki kısmında ele alınacağı gibi, Saldırgan Realist teori, Neorealist teorinin bir varyantı olup, uluslararası sistemin anarşik yapısına odaklanarak, sistemden gelen baskının aktör davranışını şekillendirdiğini iddia etmektedir. Fakat, Kenneth Waltz menşeli Neorealizm'in büyük güç politikasını statükoyu koruma eksenli değerlendirmesinden farklı olarak Saldırgan Realist teori, büyük güç siyasetinin fırsatçı ve revizyonist bir mahiyete sahip olduğunu savunmaktadır. Waltz'cu Neorealizm gibi yapısalcı bir teori olan Saldırgan Realizm, soyutlama yöntemi kullanarak ülke içi değişkenleri dışarıda bırakıp, uluslararası sistemin yapısına odaklanmanın aktör davranışını açıklarken gerekli analitik bakış açısını sunacağını iddia eder. Teoriye göre, sistemden gelen baskı büyük güçleri bölgelerinde hegemonya, uluslararası sistemin genelinde ise maksimum güç elde etmeye sevk etmektedir.

Saldırgan Realist bir perspektiften, büyük güçler arasında sıfır toplamlı oyun mantığını yansıtan daimi bir rekabetin olduğu, bu yüzden nispi gücünü (relative power)

arttırma peşinde koşan aktörlerin izledikleri fırsatçı siyasetin denge mekanizmasını sıklıkla sekteye uğrattığı vurgulanır. Anarşik sistemin yarattığı belirsizlik ve güvensizlik ortamı, büyük güçlerin her zaman birbirlerine şüpheyle bakmalarına neden olur. Bu yüzden, teorinin merceğinde bakıldığında, geleceğe dönük her türlü muhtelif senaryoya karşı büyük güçler güçlerini azami düzeyde tutmaya çalışırlar. Yeni güç unsurları elde etmek için çıkar odaklı ve fırsatçı davranmak ve böylece güç dengesinde avantajlı bir konum elde etmek büyük güçlerin öncelikli hedefidir. Saldırgan Realizm'e göre büyük güçler arasındaki rekabete dayalı ilişkiler, rakiplerini hem bulundukları bölgede hem de uluslararası sistemin muhtelif noktalarında dizginlemeye sevk eder. Teorinin öngördüğü büyük güç davranışı güvenlik maksimizasyonunun güç maksimizasyonunu gerekli kıldığı iddiası üzerine temellenir. Güvenlik gereksiniminin büyük güçleri yakın coğrafyalarında hakimiyet sağlamaya sevk ettiği iddia edilir. Dünya genelinde hegemonya tesis etmenin zorluğu ışığında, bölgesel hegemonyanın büyük güçlere yeterli düzeyde güvenlik sağlayacağı varsayılır. Korunaklı bir yakın coğrafya için büyük güçlerin zorlayıcı yöntemler de kullanarak komşularıyla hiyerarşik ilişkiler kurduğu ve bölgelerini stratejik çıkarlarına uygun şekilde tanzim etmeye çalıştıkları vurgulanır. Dolaysıyla güçlü olmanın sağladığı imkanla hegemonik bir bölge politikası izlenir.

Saldırgan Realist teorinin merceğinden bakıldığında büyük güç politikasında güç ve güvenlik arasında doğru orantılı bir ilişki vardır; büyük güçlerin öncelikli amacı ise stratejik çıkarlarını korumaktır. Bu yöndeki hipoteziyle teori, büyük güçlerin uluslararası ilişkileri tanzim eden kurumlar, kurallar ve de uluslararası hukuk kaideleri ile eklektik ve işlevsel bir ilişki kurduğunu öngörür. Temel öncelik, anarşik uluslararası sistemde güvenliğini garanti altına almak ve bunun için nispi gücünü arttırmaktadır. Saldırgan Realist teori büyük güçlerin stratejik çıkarlarını koruma konusunda tavizsiz olduklarını iddia edip, bu devletlerin izlediği politikanın 'en kötü senaryoyu baz alan' ve 'en iyi savunma saldırıdır düşüncesiyle hareket eden' aktör davranışını yansıttığını belirtir. Dolaysısıyla teorinin perspektiften bakıldığında büyük güçler (özellikle yakın coğrafyalarında) potansiyel tehditler karşısında atak davranan ve inisiyatif alan aktör davranışı sergilerler. Bu varsayımlara rağmen, saldırgan eylemlerin stratejik öngörü ve rasyonalite ile gerçekleştirildiği vurgulanır. Teoriye göre, büyük güç siyaseti 'hesabı yapılmış saldırganlık' olarak tanımlanan bir davranış paterni ortaya koyar. Bu bağlamda,

büyük güçler rasyonel davranan aktörler olarak, uyguladıkları eylemler sonucunda kayıp-kazanç dengesinin nasıl şekilleneceğini öngörebilecek muhakeme yeteneğine sahiptirler.

Teorinin büyük güç siyasetine dair ortaya koyduğu temel hipotezlerin, Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği siyasetin açıklanmasına yardımcı olacağı bu çalışmada iddia edilmektedir. Saldırgan Realizm'in büyük güç siyasetinde güç ve güvenlik arasında doğru orantılı bir ilişki bulunduğuna dair ortaya koyduğu bakış açısının Rusya'nın Ukrayna krizi sırasındaki eylemlerini de karakterize ettiği hipotezinden hareketle, Saldırgan Realist teorinin bu çalışma kapsamında geliştirilecek ampirik tartışmaları gerekli bir kavramsal/kuramsal çerçeveyle destekleyeceği düşünülmektedir.

Çalışmanın izleyeceği seyirle ilgili olaraksa, bu tez giriş ve sonuç bölümleri dahil toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Tezin bir sonraki kısmında (ikinci bölümünde) kavramsal/kuramsal çerçeve tanıtılacaktır. Öncelikle Realist teoriye dair genel bir teorik tartışma ortaya konulacak ve sırasıyla Klasik Realizm, Neorealizm, Savunmacı ve Saldırgan Realizm şeklinde bir izlek takip edilecektir. Saldırgan Realizm'e mahsus olarak öncelikle teorinin temel hipotezlerinden sunulacaktır. Ardından, büyük güç politikasında bölgesel hegemonya kavramı, stratejik öngörü faktörü ve de mevcut uluslararası sistemde büyük güç politikası ve kullanılan yöntemler açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde ise, Ukrayna krizinin incelenmesine başlanmadan önce gerekli bir arka planın verilmesi amaçlanmaktadır. Bu bölümde, Rusya merkezli olarak Soğuk Savaş sonrasına dair genel bir fotoğrafın sunulmasının ardından, Rusya'nın uluslararası tasavvuru, bölge politikası ve Ukrayna ile olan ilişkilerindeki temel başlıklar irdelenecektir. Bu bölümün takip eden kısmında ise Rusya ve Batı arasındaki ilişkilere dair bir arka plan sunmak amacıyla, Rusya-NATO ve Rusya-AB ilişkilerine dair bir izahat paylaşılacaktır.

Dördüncü bölümde ise Ukrayna krizinin incelenmesine başlanacaktır. Bu bölümde, Kasım 2013 ile 22 Şubat 2014 arasındaki zaman diliminde yaşanan gelişmeler incelenecektir. Bu bölümün ilk kısmında, Batı ve Rusya'nın pozisyonları mercek altına alınarak bu aktörlerin krizin ortaya çıkış sürecindeki pozisyonları masaya yatırılacaktır. Takip eden kısımda ise, Rusya'nın Ukrayna krizinde oynadığı rol merkeze alınarak, büyük güç siyasetinin temel hipotezleri üzerinden Rusya'nın kriz sürecinde izlediği politika

analiz edilecektir.

Beşinci bölümde ise 22 Şubat sonrasındaki sürece odaklanılarak, krizin askeri boyut kazandığı aşama incelenecektir. Bu bölümde, Rusya'nın Ukrayna'daki iktidar değişiklini algılama biçimi, icra ettiği Kırım ve Donbas operasyonlarının detayları, uluslararası hukuka başvurma şekli ve operasyonlar sonrasında nasıl bir kayıp-kazanç tablosu ile karşı karşıya olduğu sırasıyla ele alınacaktır.

Altıncı bölümde ise Ukrayna krizinden hareketle daha geniş bir uluslararası bağlamda belirli tartışmalar geliştirilecektir. AB, ABD, Rusya ve Çin arasındaki etkileşimler Ukrayna krizine referansla incelenecek ve ayrıca büyük güç politikasının bölgesel ve uluslararası ölçekte tatbik edilişine dair Ukrayna krizinin işaret ettiği noktalar analiz edilecektir.

Çalışmanın her bölümünde verilecek olan giriş mahiyetindeki kısa sunumlar sırasında alt başlıkların daha detaylı tanıtımı yapılacak olup, tezin genel olarak izleyeceği seyri bu şekilde özetlemenin yeterli bir fotoğraf sunacağı düşünülmektedir.

2. REALİST TEORİNİN ÇATISI ALTINDA SALDIRGAN REALİZM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesini teşkil eden Saldırgan Realizm'in temel hipotezleri açıklanacaktır. Fakat Saldırgan Realizm, Realist teorinin içinde bir alt başlık olduğu için, öncelikle Realizm'le ilgili genel bir çerçevenin ortaya konulması, teorik tartışmaların gerekli bir arka plan dahilinde anlamlandırılmasına yardımcı olacaktır. Realizm'in Uluslararası İlişikler disiplini dahilindeki gelişim süreci dikkate alındığında, Klasik Realizm'le başlayan sürecin Neorealizm ya da bir başka ismiyle Yapısalcı Realizm ile takip edildiği görülecektir. Yapısalcı Realizm ise kendi içinde Savunmacı ve Saldırgan Realist ekoller olarak ikili bir ayrışma süreci içine girmiştir. Mearsheimer, Saldırgan Realizm'i 2001 tarihinde yayınlanan 'Büyük Güçlerin Trajedisi' adlı kitabında geliştirmiş ve bu teoriyi belirli örnek olaylar üzerinden test etmişse de, teorinin temel hipotezlerini ilk olarak 1994'te yayınlanan bir makalesinde ortaya koymuştur.[33] Bu tarih baz alındığı taktirde, 1998'de Gideon Rose'un bir makalesinde isimleştirdiği Neoklasik Realizm'i Saldırgan Realizm'i takip eden ve Realizm'e en son dahil olan teorik yaklaşım olarak görmek uygun olacaktır.[34]

Saldırgan Realizm'in ortaya çıkış sürecini netleştirilirken ise, takip edilmesi gereken izlek, Klasik Realizm, Neorealizm, Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm şeklindedir. Bu bağlamda bu çalışmada, Saldırgan Realizm'i takiben ortaya çıkan Neoklasik Realizm'le ilgili ayrı bir tartışma başlığı açılmayacaktır. Bunun temel nedeni, Saldırgan Realizm'in esas olarak Waltz'cu Neorealizm'e ve bu teoriden neşet eden Savunmacı Realizm'e bir itiraz olarak ortaya çıkması ve bu teorilerin büyük güç davranışını eksik okumasını tashih edecek bir amaçla geliştirilmesidir.[35] Bu bağlamda

[33] John J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", **International Security**, c. 19, s. 3 (1994): 10-12.
[34] Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, c. 51, s. 1 (1998): 146.
[35] John J. Mearsheimer, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)", **International Relations**, c. 20, s. 1 (2006): 111.

Saldırgan Realizm'in ortaya çıkış sürecinin ve geniş Realist ekol içinde nasıl bir konuma sahip olduğunun anlaşılması için yukarıda paylaşılan izlek gerekli çerçeveyi sunacaktır. Neoklasik Realizm ülke içi değişkenlere verdiği ağırlıkla Saldırgan Realizm'in de içinde yer aldığı Yapısalcı /Neorealist teoriden ayrışmaktadır. Bu husus dikkate alınarak, Neorealizm tartışması sırasında ülke içi değişkenlerden ziyade uluslararası sistemin anarşik yapısının aktör davranışını belirlediği iddiası üzerinden Neoklasik Realizm ile ayrışılan noktalara da dolaylı olarak temas edilecektir. Dolaysıyla Neoklasik Realizm'e dair ayrı bir başlık altında bir tartışma ortaya konulmasına bu bağlamda da gerek görülmemektedir.

Realist teoriye dair genel bir tartışma ortaya konulurken, öncelikle Klasik Realizm'den Yapısalcı Realizm'e geçişin nasıl gerçekleştiğinin izah edilmesi önem arz etmektedir. Bu yapılırken, 'güç nosyonunun' Realist teorinin bütünü için yapıtaşı niteliğinde bir kavram olmasından hareketle, bu kavramın Klasik ve Yapısalcı Realist ekoller için ne anlam ifade ettiğine bakılarak, bu iki teorik yaklaşım arasındaki fark ortaya konulacaktır. Bu husus netleştirildikten sonra Yapısalcı Realizm'in temel hipotezleri paylaşılacak, takip eden kısımda ise bu teori çatısı altında ortaya çıkan Savunmacı ve Saldırgan Realist ekollerin gerekli bir arka plan dahilinde incelenmesi yapılacaktır.

Bu bölümde öncelikli olarak Klasik Realizm başlığı altında Uluslararası İlişkiler disiplininde bu teorinin nasıl bir yer kapladığı, Liberalizm'e de belirli atıflarla, izah edilecek ve bu teorinin önemli isimlerine (özellikle Hans Morgenthau'ya) referansla güç nosyonu irdelenecektir. Takip eden bölümde ise Neorealizm'in, teorinin kurucusu Waltz'a referansla temel parametreleri ortaya konulacaktır. Bu kısmın ardından Neorealizm'den, bu teorinin çatısı altında yer alan Savunmacı Realist ekole geçilecek ve Savunmacı Realizm'in büyük güç politikasına ilişkin nasıl bir tasavvura sahip olduğu irdelenecektir. Daha sonra ise Saldırgan Realist teori belirli alt başlıklar halinde incelenecektir. Öncelikle bu teorinin temel hipotezleri ve Waltz'cu Neorealist (ve de Savunmacı Realist) ekollerden ayrıştığı noktalar masaya yatırılacaktır. Daha sonra, Saldırgan Realizm'in teorik merceğinden büyük güç politikasını açıklarken 'bölgesel hegemonya' ve de 'stratejik öngörü faktörü' iki alt başlık halinde ele alınacaktır. Bu noktaya kadar ortaya konulan tartışmalar tarihsel bir arka plandan yararlanarak geliştirilecek olup, mevcut uluslararası konjonktürdeki büyük güç siyaseti ise takip eden bölümde incelenecektir. İki alt başlık

altında, mevcut uluslararası sistemde büyük güç olarak yer almak için sahip olunması gereken özellikler ve de büyük güç politikasında kullanılan yöntemlere bakılarak bu bölüm sonlandırılacaktır.

2.1. Klasik Realizm ve Güç Nosyonu

Uluslararası İlişkiler çatısı altında Realizm, Liberalizm'le birlikte, disiplinin omurgasını oluşturan iki teorik yaklaşımdan biridir. Realist bir bakış açısından uluslararası siyaset, aktörler arasındaki güç mücadelesi üzerinden vuku bulan bir ilişkiler bütününü yansıtır. İnsanların kolektif birimler halinde yaşamak zorunda olduğu iddiasından hareketle Realizm, siyasi yaşamın merkezine grupları alıp, güç mücadelesinin ve çatışmaların menfaat grupları arasındaki rekabetten kaynaklandığını belirtir.[36] İnsanlar, ister kabileler, ister imparatorluklar, isterse modern devletlerin çatısı altında bir araya gelsinler, gruplaşma olgusu ayrışmaları ve çatışmaları berberinde getirir.[37] Var oluşlarını sürdürmeye çalışan gruplar, yaşama ilişkin gereksinimlerini karşılamak, beka kaygılarını azaltmak ya da istedikleri tatmin duygusuna ulaşmak için güçlenmeye çalışırlar. Böylece siyasi birimler arasında, aktörlerin ellerinde bulundurdukları güç unsurları üzerinden bir ilişki vuku bulur. Realizm'in güç ve çıkar mücadelesinin merkezde yer aldığı tasavvurunda barışçıl zamanlar söz konusu olsa da, bu durum, çatışmaya neden olan etkenlerin ortadan kalkmasından ziyade, gruplar arasındaki güç denkliği nedeniyle gerçekleşir.[38] Çıkar peşinde olan insan grupları arasındaki mücadele eksenli siyasal yaşam, zaman ve mekandan bağımsız olarak kendisini üretmeye devam eder. Bunun önüne geçilmesinin mümkün olmaması, dünya siyasetini düzenleyecek bir üst otoritenin bulunmaması; yani anarşik bir sistemde hareket edilmesi nedeniyledir. Realist bir dünyada üst otorite yokluğu, siyasi birimlerin yekdiğerlerinin hareketleri üzerinde kontrol sağlayamamaları ve böylece bir güvensizlik ortamında faaliyet göstermeleri sonucunu doğurur.[39] Böylece menfaat grupları, maddi kazanım, siyasi nüfuz, güvenlik, prestij ve

[36] Robert G. Gilpin, "The Richness of the Tradition of Political Realism", **Neorealism and its Critics**, ed. Robert O. Keohane (New York: Colombia University Press, 1986): 305.
[37] **Age**, 305.
[38] Robert G. Gilpin, "No One Loves a Political Realist", **Security Studies**, c. 5, s. 3 (1996): 6.
[39] Frederick Lewis Schuman, **International Politics: The Destiny of the Western State System** (McGraw-Hill Booking Company, Inc, 1948), 373.

diğer sınırlı toplumsal ve materyal kaynaklara ulaşmak amacıyla rekabet içine girerlerken, otoritesizlikten kaynaklanan bir belirsizlik ortamında faaliyet gösterirler.[40]

Realizm'in rekabet ve güç mücadelesini merkeze alan tasavvuru, "mutlak iyiye ulaşmanın imkansız olduğu bir dünyada, en az kötünün hedeflenmesi gerektiği" düşüncesi üzerine temellenir.[41] Teori bu bakış açısıyla Uluslararası İlişkiler disiplininde bir diğer önemli teorik yaklaşım olan Liberalizm'den önemli şekilde ayrışır. Realizm'den farklı olarak grubu değil bireyi temel özne olarak kabul eden Liberalizm, insanın rasyonel bir varlık olduğunu iddia edip, doğası gereği bu varlığın 'iyiye' ulaşmaya yatkın olduğunu belirtir. Böylece liberal bir dünya tahayyülünde toplumsal ve siyasal yaşamda ilerlemenin ve dünya siyasetinde barışçıl bir düzen tesis etmenin mümkün olduğu vurgulanır.

Liberal bir bakış açısından iç ve dış siyaset alanları birbirleriyle yakın bir etkileşim içindedir. Liberalizm'in dünyasında iç siyaset alanı, özgür bireylerin tercihlerine göre şekil alan bir mecradır ve siyasi birimler, toplumsal aktörlerin çıkarlarına göre hareket eden öznelerdir. Özgür bireylerden oluşan bir topluma sahip olmak içinse Liberalizm belirli prensiplerin altını çizmektedir. Bunlar, hukuk önünde eşitlik, mülkiyet hakkı, siyasi otoritenin baskısından muaf olma, fırsat eşitliği, demokratik katılım ve temsiliyet gibi temel ilkelere dayanır.[42] Liberal bir bakış açısından, bu ilkeleri esas alan devletlerin ve bu devletlerden oluşan bir uluslararası düzenin dünya siyasetinde barışçıl zamanları beraberinde getireceği varsayılır. Nihai olarak Liberalizm'in dünyasında, ortak normlar ve prensipler etrafında bir araya gelen siyasi birimlerin oluşturacakları kurumlar ve kurallarla aralarındaki güç mücadelesi ve güvenlik rekabetinin geride bırakılıp, iş birliğini esas alan bir uluslararası düzenin tesis edilebileceği vurgulanır.[43]

Uluslararası İlişkiler disiplininin kuruluşuna tekabül eden Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreç, Liberalizm'in prensiplerinin yol gösterici olabileceğinin düşünüldüğü bir zaman dilimi olmuştur. Bu süreçte Birinci Dünya Savaşı ile çökmüş olan, güç dengesi

---

[40] Randall L. Schweller, "The Progressiveness of Neoclassical Realism", **Progress in International Relations Theory**, ed. Colin Elman ve Miriam Fendius Elman (Massachusetts: MIT Press, 2003): 329.
[41] Hans J. Morgenthau, "Another "Great Debate": The National Interest of the United States", **The American Political Science Review**, c. 46, s. 4 (1952): 962.
[42] Michael W. Doyle, "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs", **Philosophy and Public Affairs**, c. 12, s. 3 (1983): 206-207.
[43] John G. Ikenberry, "Liberal Internationalism 3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order", **Perspectives on Politics**, c. 7, s. 1 (2009): 72.

siyaseti üzerine kurulu 19. yüzyıl Avrupa Uyumu düzeninin ardından, liberal prensipler üzerinden devletler arası ilişkilerin yeniden tanzim edilmeye çalışıldığı ve savaşın çıkış nedenlerinin irdelendiği bir dönem yaşanmıştır.[44] Yeni dünya vizyonunun taşıyıcısı ise ABD Başkanı Woodrow Wilson olmuştur. Wilson, devletlerin ve toplumların birbirlerine entegre olacağı bir vizyon ortaya koymuş ve "hukuk üzerinden barış" nosyonu çerçevesinde, uluslararası anlaşmalar, müzakere mekanizması ve Milletler Cemiyeti'nin kurulması ile Birinci Dünya Savaşı benzeri bir tecrübenin tekrardan yaşanmasının engellenebileceğine inanmıştır.[45] Yayınladığı 14 maddelik ilkeler manzumesi ile Wilson, self-determinasyon prensibi üzerinden sömürge politikasının geride bırakılması, ekonomik bariyerlerin ortadan kaldırılması, devletler arası ilişkilerde diplomasinin esas alınması ve silahlanmanın önüne geçilmesi şeklinde özetlenebilecek bir normatif çerçeve ortaya koymuştur. Wilson'un bu ilkelerle başarmaya çalıştığı başlıca amaç, kendisinin "antik toplumsal sistemlerin" bir ürünü olarak gördüğü savaşın ortadan kalkması ve demokrasilerden mütevellit barışçıl bir uluslararası düzenin hayata geçmesi olmuştur.[46]

Devletler arası ilişkilerde çıkar uyumunu esas alan bu tarz bir bakış açısı, Realizm'in merceğinden düşünsel düzlemde olumlu unsurlar içerse de, dünya siyasetinin gerçekleri ile taban tabana zıttır. E. H. Carr iki dünya savaşı arası döneme ilişkin seslendirdiği Liberalizm (ya da Carr'ın ifadesiyle İdealizm) eleştirisinde, devletler arası ilişkilerin liberal prensipler üzerinden tanzim edilmesine dönük çabaları önemli noktalara parmak basarak sorgulamıştır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı özelinde, Anglosaksonların savaşın kimseye yarar getirmediğine dönük seslendirdiği iddia, diğer devletler tarafından nasıl algılanmaktadır? Almanya için Birinci Dünya Savaşı, savaşın zararlarının farkına varıldığı için mi, yoksa kaybedildiği için mi olumsuz bir hadisedir? Carr'a göre savaşmak, Almanya'ya, örneğin, 1866-1870 arasında büyük kazanımlar sağlamıştır.[47] Benzer şekilde, İtalya'nın Birinci Dünya Savaşı'na dönük olumsuz bakışı ise, savaş olgusunun kendisine dönük olmaktan ziyade, müttefiklerinin barış görüşmelerinde kendisine

[44] Stefano Guzzini, **Realism in International Relations and International Political Economy: The Continuing Story of a Death Foretold** (London: Routledge, 1998), 15.
[45] Fred Halliday, **Rethinking International Relations** (London: Macmillan, 1994), 10.
[46] John G. Ikenberry, "Woodrow Wilson, the Bush Administration, and the Future of Liberal Internationalism", **The Crisis of American Foreign Policy**, ed. John G. Ikenberry, Thomas J. Knock, Anne-Marie Slaughter ve Tony Smith (Princeton: Princeton University Press 2009): 11.
[47] Edward H. Carr, **The Twenty Years' Crisis 1919-1939**, 2. bs. (London: Macmillan, 1978), 51-52.

verdikleri sözleri tutmamaları ve istediklerini kazanamamasıyla ilişkili olmuştur.[48]

Carr'ın bakış açısından savaş ve güç mücadeleleri birer realitedir.[49] Savaşın içinde yer alanlarsa, kazananlar ve kaybedenler olarak tasnif edilirler. Daha genel bir açıdan bakıldığında, Carr'ın vurguladığı gibi, dünya siyasetinde tatmin olmuş ve olmamış güçler vardır.[50] Bu bağlamda, Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı tablo, Liberalizm'in değil, İtilaf Devletlerinin bir zaferidir. Aksi durum bir örnekle düşünüldüğünde, 'savaşın galip devletleri Britanya ve Fransa'nın Ortadoğu'da elde ettikleri mandaları, Wilson'un sömürge karşıtlığı ve self-determinasyon ilkeleriyle bağdaştırmak nasıl mümkün olabilir?' sorusunun cevaplanması gerekecektir. Bu hadisenin gösterdiği gibi, savaşın galip devletlerinin çıkarlarını yansıtan "hukuksuzlaştırılmış eşitsizlik", sömürge politikasını, adı Manda sistemi olan yeni bir etiketle kabul edilebilir kılmayı amaçlamıştır.[51] Dolayısıyla Siyasi Realizm'e göre devletler güç mücadelelerinden galip ayrılanlar ve ayrılmayanlar olarak tasnif edilir. Carr'ın Liberalizm eleştirisinin özeti, Wilson'un çabalarıyla liberal prensipler üzerinden yeni bir uluslararası düzen kurma denemesinin, İkinci Dünya Savaşı'na ilerlenen koşulların engellenememesi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmasıdır.

Carr'a benzer şekilde Klasik Realizm'in başlıca ismi olan Hans J. Morgenthau da liberal dünya tahayyülüne dair güçlü eleştiriler ortaya koymuştur. Morgenthau her ne kadar etik değerlerin siyaset alanındaki önemini reddetmese de, soyut prensipler üzerinden uluslararası siyasetin tanzim edilebileceği düşüncesini güçlü sorgulamalara tabi tutmuştur.[52] Morgenthau'ya göre ideolojik akıl yürütmeler (rationalization) ya da gerekçelendirmeler (justification) her siyasi eyleme eşlik eder, fakat bu durum "ideolojik zehirlenmeden" başka bir anlam ifade etmemektedir.[53] Morgenthau'nun Realist bakış açısından siyaset belirli objektif yasalar üzerine temellenir ve aşağıda değinileceği gibi,

---

[48] **Age**, 52.
[49] John J. Mearsheimer, "E.H. Carr vs. Idealism: The Battle Rages On", **International Relations**, c. 19, s. 2 (2005): 141.
[50] Carr, **The Twenty Years' Crisis 1919-1939**, 83-84.
[51] Erdem Denk, "Uluslararası İlişkilerin Hukuku: Vestfalyan Sistemden Küreselleşmeye", **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**, ed. Evren Balta (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014): 58.
[52] Morgenthau'nun ahlaki değerler (moralite) ile ilgili görüşleri için bkz: Morgenthau, "Another "Great Debate"", 983-988.
[53] **Age**, 971.

bunun özü insanın değişmez doğasıdır.[54] Güç mücadelesinin yön verdiği siyasal yaşamda ideolojik ögelere başvurulsa dahi, bu yönde bir eğilim yalnızca güç peşinde koşan aktörlerin eylemlerinin psikolojik ve ahlaki olarak kabul edilebilir kılınmasına yardımcı olur.[55] Bu bakış açısı Liberalizm'e dönük olarak da bir eleştiri teşkil etmektedir. Morgenthau'nun saptamasıyla, ABD Başkanı Wilson Birinci Dünya Savaşı sonrasında 14 maddelik ilkelerini kabul ettirmekte zorlandığı Avrupalı müttefikleriyle, bu ilkelerden feragat ederek Versay'da ortak bir noktada buluşmak zorunda kalmıştır.[56] Yani Realizm'in gerçekleri, ideolojik bir muhtevaya sahip olan Liberalizm'in prensiplerine baskın çıkmıştır. Ki, Realizm'in dünyasında bu durum beklenen sonuçtur. Çünkü Morgenthau'nun vurguladığı gibi, dünya siyaseti egemen ulusları baz alan siyasi birimler arasında cereyan ettiği müddetçe, nihai kertede siyasi aktörler için asıl belirleyici olan ulusal çıkarlar olacaktır.[57] Bu itibarla Morgenthau, Carr'ın 19. yüzyılın liberal ideolojisinin uluslararası siyasete uyarlanmaya çalışılmasına ilişkin getirdiği eleştiriye katılarak, çıkar uyumu, kolektif güvenlik, küresel değerler gibi "ütopyacı rasyonalist" kavramların, gücün merkezde yer aldığı dünya siyaseti ile bağdaşmadığını vurgulamıştır.[58]

Morgenthau Liberalizm eleştirisi noktasında Carr'a iştirak etse de, kendisi Siyasi Realizm'in merkezine güç nosyonunu alarak teorik bakış açısını bu kavram üzerinden daha net bir çerçeveye oturtmuştur. Siyasi alanda yaşanan güç mücadelesi ve çıkar çatışmasının insanın güç elde etme arzusundan kaynakladığını söyleyen Morgenthau, güç mücadelesinin zaman ve mekandan bağımsız olarak, evrensel bir gerçeklik olduğunu ve sosyal ilişkilerin bütün katmanlarında bulunduğunu vurgulamaktadır.[59] Kendisi bu durumu, "güç arzusu" olarak tanımlamakta ve "güç politikasının" bütün insanların ortak

[54] Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, 7. bs., Düzenleyen: Kenneth W. Thompson ve David W. Clinton (Boston: McGraw Hill, 2006), 4.
[55] Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, 1. bs. (New York: Alfred A. Knopf, 1948), 61.
[56] Morgenthau'nun Wilson'un Realizm'in ilkelerine uygun davranmak zorunda kaldığını belirttiği görüşleri için bkz: Hans J. Morgenthau, "The Primacy of the National Interest", **The American Scholar**, c. 18, s. 2 (1949): 209; Hans J. Morgenthau, **Scientific Man vs. Power Politics** (London: Latimer House Limited, 1947), 182. Morgenthau, "Another "Great Debate"", 972.
[57] **Age**, 972.
[58] Hans J. Morgenthau, "The Political Science of E. H. Carr", **World Politics**, c. 1, s. 1 (1948): 129.
[59] Morgenthau, **Politics Among Nations,** 1. bs., 16-18.

paydası olan bu arzudan neşet ettiğini iddia etmektedir.[60] "Biyolojik Realizm" olarak da tanımlanan ve özü insan doğasına dayanan güç politikası uluslararası siyasetin de yapıtaşıdır.[61] Uluslararası siyaset alanında aktörler birbirleriyle daimi bir güç mücadelesi içindedirler. Morgenthau'nun vurgusuyla, Siyasi Realizm'e göre "uluslararası siyaset, çıkarların güç olgusu üzerinden tanımlandığı alandır" ve bu alanda "bütün uluslar, fiziksel, siyasi ve kültürel kimliklerini, diğer uluslardan gelebilecek tecavüzlere karşı korumak zorundadır."[62] Bu zorunluluk nedeniyle ulusların dış politikaları, "pasifist ya da insani motiflerle" değil, rakiplerine karşı güçlerini maksimize etmelerini sağlayacak davranışlarla icra edilir.[63] Böylece, geçer akçenin güç olduğu uluslararası siyaset alanında devletler arasında çıkar odaklı mücadeleler kaçınılmaz bir gerçekliktir.[64]

Niebuhr'a göre ise çıkar odaklı davranış, gruplaşma olgusunun doğal bir sonucudur. Klasik Realist düşünceyi betimleyen şekilde Niebuhr, insan tahayyülünde hırs ve ihtirasın mantığın önüne geçtiği ve özellikle grup davranışında bencilliğin geçer akçe olduğunu vurgulayarak, gruplar arasında yaşanan çatışmanın insanlık tarihinin sonuna kadar sürmesinin muhtemel olduğunu belirtmiştir.[65] Realizm'in özünü oluşturan siyasi gruplar ve bu grupların aralarındaki ilişki, Niebuhr'un bakış açısından, doğası gereği etik değil, politiktir ve bu ilişkinin özünü belirleyen temel unsur aktörlerin ellerinde bulundurdukları güçtür.[66] Niebuhr'un güç ve çıkar odaklı düşünen gruplara dönük değerlendirmesinde, kollektivitenin çapı büyüdükçe, ahlaki değerler ve siyasi realite arasındaki mesafe genişler ve insan gruplarının en geniş halde temsil edildiği siyasi birimlerin [devletlerin] birbirleriyle yürüttükleri ilişkilerin alanı olan uluslararası siyaset alanı, ahlaki değerlerden azade şekilde siyasetin icra edildiği en belirgin mecradır.[67] Fakat Niebuhr'a göre, nihai kertede sorunların kaynağında insanın egoist dürtüleri bulunur ve ilk anda kendini koruma refleksiyle hareket eden insan, çok kolayca kudret ve azamet

[60] Morgenthau, **Scientific Man vs. Power Politics**, 16.
[61] Jack Donnelly, **Realism and International Relations** (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 11.
[62] Morgenthau, **Politics Among Nations**, 7. bs., 5; Morgenthau, "Another "Great Debate"", 972.
[63] **Age**, 964.
[64] Morgenthau, "The Primacy of the National Interest".
[65] Reinhold Niebuhr, **Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics** (New York: Charles Scribner's Sons, 1960), xx.
[66] **Age**, xxiii.
[67] Donnelly, **Realism and International Relations**, 27.

arzusunu meyleder.[68] Dolayısıyla "yaşama arzusu ile güç arzusu arasında çok kolay bir ayrım yapmanın imkanı yoktur."[69]

Klasik Realizm, liberal tasavvurun dünyayı yeni bir savaştan uzak tutma noktasında uğradığı başarısızlığa yönelttiği etkili eleştiri sayesinde Uluslararası İlişkiler çatısı altında İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde güçlü bir konum elde etmiştir. Bu olguya rağmen, bu teorinin dünya siyasetini açıklama noktasında bazı noksan taraflara sahip olduğu ifade edilebilir. Merkezinde Morgenthau'nun yer aldığı Klasik Realizm, dünya siyasetini daimi bir mücadele alanı olarak tasvir ederken, güç nosyonunu kilit kavram olarak belirleyip, devletler arası ilişkileri de güç istencini odak noktasına alarak analiz etmektedir. Bu şekilde güç edinimi, Klasik Realizm'de kendi içinde bir amaç olarak ortaya çıkmaktadır. Morgenthau, tarih sürecinde, sosyal, ekonomik ve siyasal koşullardan bağımsız olarak, devletlerin birbirleriyle güç edinimi için mücadele içine girdiklerinin inkar edilemez bir gerçeklik olduğunu vurgulamaktadır.[70] Bu mücadelenin kökeni ise, Morgenthau'ya göre, insan doğasına dayanmaktadır ve toplumsal ve siyasal yaşamın özü "biyo-psikolojik" dürtüyle hareket eden insanın güce teşne yapısında bulunmaktadır.[71] Bu bakış açısından, devletlerin birbirleriyle girdikleri güç mücadelesi asıl olarak insanın güce meyyal, kalıtsal özelliklerinin bir sonucudur.

Bu şekilde bir bakış açısı bazı soruları ortaya çıkarmaktadır. Bu sorular şu şekilde özetlenebilir: 'Eğer, insan ya da insan gruplarının temel motivasyonu güç istenci ve tahakküm ise, uluslararası siyasete münhasıran belirli özelliklerden bahsetmek mümkün müdür' ve 'iç siyaset ve uluslararası siyaset arasında analitik bir fark ortaya koymak olanaklı mıdır?' Eğer ki güç edinimi kendi içinde bir amaçsa, 'güç peşinde koşan insan ya da insan grupları, bu isteklerini sınır ötesine taşıyan faaliyetlerde bulunarak tatmin etmeye çalışırlar' saptaması, uluslararası ilişkileri açıklamak için de yeterli gelecektir. Nitekim Morgenthau'nun görüşü de bu yönde bir çıkarsamayı destekler niteliktedir: "Bireyler, güç arzularını kendi ulusal sınırları içinde tatmin edemedikleri zaman, istemlerini uluslararası siyasete dönerek gidermeye çalışırlar."[72] Bu itibarla, Klasik Realizm'in merceğinden,

[68] Niebuhr, **Moral Man and Immoral Society,** 41.
[69] **Age**, 42.
[70] Morgenthau, **Politics Among Nations**, 1. bs., 17.
[71] **Age**, 17.
[72] **Age**, 74.

Lebow'un da vurguladığı gibi, iç ve dış siyasi alanlar ayrılmayıp, bütün siyasetin insan dürtülerinin bir sonucu olduğu ve aynı patoloji ile açıklanması gerektiği ifade edilmektedir.[73] Schmidt de benzer bir bakış açısına sahiptir: Klasik Realizm'e göre "her devletin gücünü maksimize etmeye çalıştığı daimi güç mücadelesi, insanın habis ve güce meyyal doğasından kaynaklanır."[74] Klasik Realizm'in insan doğasına yaptığı vurguya atfen, 'dünya siyasetinde geçer akçe, Niebuhr ve Morgenthau'nun iddia ettiği gibi, insan doğasından kaynaklanan güç ve tahakküm istenci ise, dünya siyasetinde barışçıl ilişkilerin söz konusu olduğu dönemleri aynı insan doğası ile açıklamak nasıl mümkün olabilir?' sorusu ortaya çıkmaktadır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'na referansla Waltz'un altını çizdiği gibi; 1914'te patlak veren savaştan insan doğası sorumlu idiyse, 1910'daki barışçıl dönemden de aynı insan doğası sorumlu idi.[75]

'Güç nosyonuna', 'insanın egoist doğasına' ve 'çıkar odaklı ilişkilere' yapılan vurgular etrafında Klasik Realizm'i 'güç politikası' (power politics) kavramı ile özdeş kullanmak uygun bir tasvir olacaktır. Fakat gücün bu teori dahilindeki merkezi önemine rağmen nihai kertede cevabı aranan soru, uluslararası siyasetin özgül niteliklerinin aktör davranışlarında belirleyici bir etkisi olup olmadığı ve gücün, uluslararası siyaset sahnesinde bir değişken olarak niçin önem arz ettiğidir. Klasik Realizm çatısı altında yer alan Schuman, insan doğası merkezli analizleri ikna edici bulmayıp, esas itibariyle savaşlarda somutlaşan siyasi birimler arasındaki ihtilafların nedenini egemen siyasi birimlerin üzerinde onları dizginleyecek bir otorite bulunmaması ile açıklamaktadır.[76] Bu bağlamda Schuman içgüdüsel etkenlerden ziyade, devletlerin nasıl bir uluslararası sistem dahilinde faaliyet gösterdiklerine bakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Diğer taraftan kendisinin bakış açısından da gücün siyasi birimler için önemi merkezidir. Schuman, gücün daha fazla güç gereksinimi doğurduğu, daha fazla gücün ise daha da fazla güç gereksinimi doğuracağı kanaati ekseninde, siyasi birimler için adeta bir güç sarmalı tasviri ortaya koymaktadır.[77] Fakat bu bakış açısından değerlendirildiğinde de, gücün siyasi

[73] Richard Ned Lebow, "Classical Realism", **International Relations Theories: Discipline And Diversity**, 3.bs., ed. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (Oxford: Oxford University Press, 2013): 61.
[74] Brian C. Schmidt, "Realism and Facets of Power in International Relations", **Power in World Politics**, ed. Felix Berenskoetter ve Michael J. Williams (London: Routledge, 2007): 50.
[75] Kenneth N. Waltz, **Man, the State and War: A Theoretical Analysis,** 3. bs. (New York: Columbia University Press, 2001), 28.
[76] Schuman, **International Politics**, 372-373.
[77] **Age**, 386.

birimler için niçin bir gereksinim olduğu sorusu cevapsızdır. Waltz'un güç nosyonunu güvenlik kavramı ile beraber değerlendireceği ve bunu yaparken uluslararası siyasetin anarşik yapısını temel referans noktası olarak alacağı aşamaya kadar, bu boşluk Klasik Realizm çatısı altında devam etmiştir. Her ne kadar güç nosyonu ile birlikte güvenlik, beka, varlığını sürdürme gereksinimi gibi kavramlar Klasik Realizm'in düşünürleri tarafından da bir arada değerlendirilmişse de, anarşi ile ilintili şekilde güç ve güvenlik arasındaki ilişkinin asıl olarak Waltz tarafından teorik bir altyapısı oluşturulmuştur.

2.2. Neorealizm, Güç ve Güvenlik

Klasik Realizm'e ilişkin sunulan tartışmada, teorinin ortaya koyduğu etkili Liberalizm eleştirisinin teorinin güçlü yanını teşkil ettiği vurgulanırken, aktör davranışını güç istenci ile ilintili açıklamanın teorinin noksan tarafını oluşturduğu belirtilmiştir. Her ne kadar güç, Realist teorinin bütünü için yapıtaşı mahiyetinde bir kavram olsa da, bu kavramın uluslararası ilişkilere münhasıran niçin önem arz ettiğinin açıklanabilmesi gerekmektedir. Bunun için devletler arası ilişkilerin nasıl bir sistem dahilinde gerçekleştiğine bakılarak, aktörlerin uluslararası siyaset alanının özgül niteliklerine bağlı olarak niçin güç unsurları elde etmek istedikleri sorusu cevaplanabilmelidir.

Waltz'un öncüsü olduğu Neorealizm tam olarak bu amacı gütmektedir. Waltz'un 'Uluslararası Politika Teorisi' kitabında geliştirdiği; fakat ondan önce 'İnsan, Devlet ve Savaş' adlı kitabında temellerini atmaya başladığı Neorealist teori; insanların davranışlarına içinde yaşadıkları toplumlar nasıl şekil veriyorsa, devletlerin davranışlarına da içinde faaliyet gösterdikleri uluslararası siyaset ortamı benzer biçimde şekil vermektedir savı üzerinden geliştirilmiştir.[78] Bu bakış açısı ile Waltz, belirli bir sistem dahilinde faaliyet gösteren aktörlerin davranışları üzerinde o sistemin temel belirleyici etken olduğunu vurgulamaktadır. Waltz'un geliştirdiği Neorealist teoriye göre, uluslararası sistemin kendine özgü bir belirleniş biçimi vardır ve bu da anarşik; yani üst otoriteden yoksun olunması durumudur.[79] Neorealizm'e göre, uluslararası alanda faaliyet gösteren siyasi birimler üst otoritenin olmadığı bir sistemde var oluş kaygıları nedeniyle

[78] Waltz, **Man, the State and War,** 122-123.
[79] Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics** (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1979), 88.

güce ihtiyaç duyarlar. Bu çerçevede güç, siyasi birimlerin anarşik sistemde güvenliklerini garanti altına almak için ihtiyaç duydukları bir araç olarak uluslararası siyaset alanında önem arz eder.[80] Neorealist teoriye göre, uluslararası sisteminin anarşik olması bir kaos ya da düzensizlik değildir.[81] Anarşik sistem, siyasi birimler arasındaki ilişkileri düzenleyecek hiyerarşik bir otoritenin (örneğin bir dünya hükümetinin ya da evrensel bir imparatorluğun) bulunmaması anlamına gelir.[82] Üst otoritenin olmadığı bir sistemde aktörlerin kendi kendine yetme zorunlukları (self-help), onları güç unsurlarıyla güvenliklerini garanti altına almaya sevk eder.

Neorealizm'in öncüsü Waltz, teorisinin odak noktasına sistemi alıp, sistem içinde faaliyet gösteren aktörleri ise 'siyasi birimler' olarak tarif etmiştir. Aşağıda tartışılacağı gibi, Neorealizm'in odaklandığı temel siyasi birimler, sahip oldukları güç unsurları ile yekdiğerlerinden ayrışan devletler; yani büyük güçlerdir.[83] Büyük güçlerin uluslararası sistemdeki sayısal mevcudiyetine bağlı olarak uluslararası yapı tek, çift ya da çok kutuplu olacak biçimde şekil alır. Waltz'un teorik çerçevesinde, uluslararası sistemde faaliyet gösteren siyasi birimler ister şehir devletleri, ister imparatorluklar isterse uluslar şeklinde vücuda gelmiş olsunlar, Waltz bu aktörleri "devlet" kavramı ile özdeş kullanmakta olup, kendisi asıl olarak siyasi birimlerin davranış şekillerine odaklanmaktadır.[84] Kendisinin deyişiyle, uluslararası siyaset teorisi bazı durumlarda bir devlet teorisine ihtiyaç duysa da, devletlere odaklanılmadan da önemli çıkarsamalar yapılabilir.[85] Bu iddianın dayanak noktası, siyasi birimlerin taşıdıkları özgül nitelikler ne olursa olsun, uluslararası sistemin bu aktörleri benzer davranışlar sergilemeye sevk ettiği ve böylece ortaya çıkan sonuçlarda bir tekrar (ya da benzerlik) olduğudur.[86]

Üst otoriterin olmadığı bir sistemde, benzer yönetim şekillerine ya da ideolojilere

---

[80] **Age**, 126.
[81] John J. Mearsheimer, "Structural Realism", **International Relations Theories: Discipline and Diversity,** ed. Milja Kurki, Steve Smith ve Tim Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2010): 79.
[82] Kenneth N. Waltz, "Reflections on Theory of International Politics: Response to My Critics", **Neorealism and its Critics,** ed. Robert O. Keohane (New York: Colombia University Press, 1986): 342; Robert G. Gilpin, **War and Change in World Politics** (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), 226.
[83] Waltz, **Theory of International Politics**, 72.
[84] **Age**, 91. Halliday'e göre Waltz'un devlet kavramsallaştırması "ulusal-teritoryal" (national-territorial) siyasi birimler esas alınarak oluşturulmuştur. Halliday, **Rethinking International Relations**, 34.
[85] Waltz'un görüşü için bkz: Waltz, "Reflections on Theory of International Politics", 331. Ek olarak bkz: Kenneth N. Waltz, "International Politics Is Not Foreign Policy", **Security Studies**, c. 6, s. 1 (1996): 54-57.
[86] Waltz, **Theory of International Politics,** 65-66.

sahip siyasi aktörler birbirleriyle çatışabildiği gibi, siyasi ya da ideolojik karakterleri keskin farklılık arz eden aktörler ittifaklar kurabilmişlerdir. Örneğin Waltz'un açıkladığı gibi, Birinci Dünya Savaşı sırasında başta Fransa ve Almanya'da olmak üzere farklı ülkelerdeki Sosyalist partiler savaşı ilk anda burjuva devletleri arasındaki bir rekabet olarak görmüşlerse de, sonraki aşamalarda uluslararası proletaryayı birleştirecek bir mücadele vermektense, rakip devletlerin savaşı kazanmaları halinde olabilecekleri göz önüne alarak, kendi ülkelerini savaş sırasında desteklemeye karar vermişlerdir.[87] Dolayısıyla, savaş sırasında vatandaşı oldukları ülkelerin güvenlik eksenli çıkarları, ideolojik-doktriner tahayyüllerine baskın çıkmıştır. Neorealizm'in aktör davranışını açıklarken güvenlik kavramını merkeze alan bakış açısı başka örneklerle de desteklenebilir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nda liberal demokrasilerle SSCB, ideolojik farklılıklarını bir yana koyarak, faşizm cephesine karşı ittifak kurmuşlardır. Savaş sonrasında ise iki bloğun en güçlü devletleri ABD ve SSCB, kendilerini bu sefer birbirlerine karşı, Soğuk Savaş olarak bilinen yeni bir rekabetin içinde bulunmuşlardır. Keza, komünist SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1960'lardaki ayrışması, SSCB'ye karşı ABD ve Çin'in farklı ideolojilere mensup iki ülke olarak yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Mevcut konjonktürde ise, güç dengesinde yaşanan değişim neticesinde Çin, ABD ile rekabet halinde olan büyük bir güç olarak uluslararası sistemde yer almaktadır. Bu tartışmayla Neorealizm'in ortaya koymak istediği husus şudur: anarşik bir sistemde devletler arasındaki ilişkilere ideolojiler, yönetim şekilleri veya liderlerden ziyade, güç dengesindeki konumları ve güvenlik eksenli çıkarları yön verir.

Teorinin bu iddiası, devletlerin yegâne amacının güvenlik olduğu anlamına gelmemektedir. Örneğin devletler için ekonomik kazanç, refah ve itibar da güvenlik gibi önem atfedilen konulardır. Fakat bunlar arasında bir tercih yapılması gerektiğinde, güvenlik konularını içeren siyaset alanı devletlerin asıl öncelik verdikleri alan olarak ortaya çıkar. Çünkü uluslararası siyasal sistemin anarşik yapısı ve üst otoritenin olmadığı bir sistemin ürettiği beka kaygıları, siyasi alanı öncelemeyi gerekli kılar. Dolayısıyla devletler, büyük güç bile olsalar, öncelikle güvenlik kaygılarını asgari düzeye indirmeye

[87] Waltz, **Man, the State and War**, Chapter 5, (özellikle s. 128-137). Herz'in benzer yöndeki görüşleri için bkz: John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", **World Politics**, c. 2, s. 2 (1950): 168-172.

çalışırlar ve ancak bu garanti altına alındıktan sonra başka hedefler peşinde koşarlar.[88]

2.3. Savunmacı Realizm ve Statüko Politikası

Neorealizm'in aktör davranışı üzerinde anarşik sistemin temel belirleyici etken olduğuna dair hipotezi, devletlerin güç unsurlarına niçin ihtiyaç duyduklarını da bu çerçevede açıklamaktadır. Yukarıda vurgulandığı gibi, güvenliğin başlıca gereksinim olduğu anarşik uluslararası sistemde devletler varlıklarını garanti altına almak için güçlenmeye ihtiyaç duyarlar. Waltz güç unsurlarını, siyasi birimlerin elindeki "kapasiteler" (capabilities) olarak tanımlamakta ve kitabında bu unsurlara kısaca değinerek, güç kaynaklarının askeri kapasite, ekonomik güç, doğal kaynaklar, coğrafya ve nüfus faktöründen oluştuğunu ifade etmektedir.[89] Waltz, büyük güçlerin güvenliklerine dönük olası bir agresifliği caydırmak için güç unsurlarına gereksinim duyduklarını kabul etse de, bu ihtiyacı karşılamak için aktörlerin yalnızca "uygun miktarda güce" ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir.[90] Uygun (ya da yeterli) miktarda güç, devletlerin kendilerini güven altında hissetmelerini sağlayacak 'optimum' seviyedir. Bu seviyenin ötesine geçip 'gereğinden fazla' güç elde etmek ise, diğer devletlerin güvenlik kaygılarını tetikler ve ilişkileri belirleyen mevcut statükonun bozulmasına yol açar.

Yeterli miktarda gücün ötesine geçilmemesi gerektiği yönündeki kanaatin Waltz'un güç dengesine atfettiği önemle yakın bir ilişkisi vardır. Güç dengesi teorisyeni olarak da bilinen Waltz'a göre, "anarşi ve aktörlerin varoluş kaygıları devam ettiği müddetçe, güç dengesi siyaseti geçerliliğini koruyacaktır."[91] İster bilinçli ister bilinçsiz yapılsın, devletler arasındaki ilişkide belli bir denge mekanizması hasıl olacaktır.[92] Determinist bir okumayla, her halükarda oluşacağına inanılan güç dengesinin varlığı ışığında, "devletler için öncelikli olan güçlerini maksimize etmek değil mevcut pozisyonlarını korumaktır."[93] Böylece, bir noktada sabitlenmiş olan sistemin dengesi

[88] Waltz, **Theory of International Politics**, 126; John J Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War", **International Security**, c. 15, s. 1 (1990): 44; Gilpin, "The Richness of the Tradition of Political Realism", 305.
[89] Waltz, **Theory of International Politics**, 131.
[90] Kenneth N. Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", **The Journal of Interdisciplinary History**, c. 18, s. 4 (1988): 616.
[91] Waltz, **Theory of International Politics,** 121.
[92] **Age**, 119.
[93] **Age**, 126.

korunmuş olur. Aksi yönde, yani güçlenme yönünde bir siyaset izlenirse, bu, güç dengesini bozup karşı dengelemeye neden olur.[94] Waltz'un kendi ifadesiyle, "uluslararası siyasette başarı, başarısızlığı doğurur."[95] Çünkü elde edilen kazanımlar ya da yeni güç unsurları, diğer devletlerin güvenlik kaygılarını arttıracağı için, karşı hamlelere neden olacak ve böylece kazanç, bu kazancı elde eden aktör için belirli mâliyetler doğuracaktır.

Waltz'dan esinlenerek Neorealizm çatısı altında bulunan teorisyenlerin bir bölümü de büyük güç siyasetini denge ve statüko kavramlarını merkeze alarak değerlendirmişlerdir. Örneğin Posen'e göre, güç dengesinin var olduğu bir sistemde genişleyen hegemonların karşı güçler tarafından dizginlendikleri tarihsel bir gerçeklik olsa da, birçok lider tarihin bu dersini yanlış okumakta ısrarcı olmuşlardır.[96] Halbuki, Posen'in bakış açısından, güç dengesine uygun davranış ve statüko politikası istisna değil asıl kuraldır ve 14. Louis'den, Napolyon ve Hitler'e kadar tarihte birçok siyasi liderin karşılaştıkları sonuç bunu doğrulamaktadır.[97] Keza, Stephen Walt da büyük güç politikasına ilişkin benzer bir mütalaa ortaya koymuş ve Otuz Yıl Savaşları'ndan beri Avrupa kıtasına hükmetmeye çalışan bütün büyük güçlerin savunmacı koalisyonlar tarafından dizginlendiğini ve şartlar gerektirdiğinde büyük güçlerin istikrarlı bir şekilde dengeleme politikası uyguladıklarını belirtmiştir.[98] Snyder da, Napolyon, Hitler ve Tojo liderliğinde Avrasya'da hakimiyet kurmak isteyen revizyonist devletlerin güç dengesiyle önlerinin tıkandığını belirtmiş ve ABD gibi az sayıda ülke hariç, tarihte revizyonist davranan devletlerin karşı güçlerin hamleleriyle durdurulduklarını vurgulamıştır.[99] Dolayısıyla bu yazarların bakış açısından büyük güç siyasetinde asıl norm, güç dengesini korumak ve statüko politikası izlemektir.

Denge ve statüko politikasını merkeze alan bu bakış açısından, devletlerin

---

[94] Waltz'un güç artırımına ve kullanımına karşıt görüşleri için bkz: **Age**, 126, 185-186; Kenneth N. Waltz, "International Structure, National Force, and the Balance of World Power", **Journal of International Affairs**, c. 21, s. 2 (1967): 223. Savunmacı Realist Glaser'in benzer yöndeki görüşleri için bkz: Charles L. Glaser, "Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help", **International Security**, c. 19, s. 3 (1994): 60, 71-72.

[95] Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", 625.

[96] Barry R. Posen, **The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars** (Ithaca: Cornell University Press, 1984), 68-69.

[97] **Age**, 69.

[98] Stephen M. Walt, **The Origins of Alliances** (New York: Cornell University Press, 1990), 28-29.

[99] Glenn H. Snyder, "Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay", **International Security**, c. 27, s. 1 (2002): 172-173.

revizyonizmden uzak durmaları için başka sebepler de mevcuttur. Devletler güvenlik stratejilerini belirlerlerken, saldırı-savunma dengesinde savunmayı esas alan bir strateji benimsemeleri durumunda güvenlik arayışını görece mâliyetsiz bir şekilde gerçekleştirebilirler. Örneğin ülkenin ekonomik kaynaklarını askeri güce ayırmaktansa, devletlerarası kurumlara üye olmak, kolektif güvenlik anlaşmalarına iştirak etmek ya da uluslararası silah kontrolü anlaşmalarına taraf olmak gibi inisiyatiflerle güvenlik arayışı daha mâliyetsiz bir şekilde, örgütsel mekanizmalar ve uluslararası anlaşmalar yoluyla icra edilebilir.[100] Buna karşın saldırgan güvenlik stratejisi, devletler için savunma bütçesini arttırmak, başta insan gücü olmak üzere ülke kaynaklarını askeri güce daha fazla tahvil etmek ve de gerektiğinde savaş ekonomisi uygulamak demektir.[101] İlaveten devletlerin işgal operasyonlarına girişmeleri ve genişleme siyaseti izlemeleri, harekatı gerçekleştirdikleri coğrafyalarda güçlü direnişlerle karşılaşmaları ve böylece insani ve ekonomik anlamda ciddi kayıplara maruz kalmaları risklerini doğurur.[102] Dolayısıyla, saldırgan hamlelerin kazançtan çok kayıp getirmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu perspektiften bakıldığında, genişleyici ve revizyonist politikalara karşıt bir bakış açısı göze çarpmaktadır ve güvenlik arayışının asıl olarak ihtiyat, sağduyu ve tedbir politikasını gerekli kıldığı vurgulanmaktadır.[103]

Bu tartışmadan normatif bir çıkarsama yapılacak olursa, devletler yeni güç unsurları elde etmek ve revizyonist davranmak yerine sitemdeki dengeyi gözetecek davranışlar sergilerlerse, karşılıklı güvenlikle yaşamaları sağlanabilir. Waltz'un öncüsü olduğu Neorealizm dahilinde statüko ve ihtiyat politikasını esas alan bu bakış açısı, 'Savunmacı Realizm' adlı yeni bir teorik yaklaşımın ortaya çıkmasının zeminini hazırlamıştır.[104] Waltz'u takiben gelişen Savunmacı Realist ekol, anarşinin neden olduğu

[100] Steven E. Lobell, "War is Politics: Offensive Realism, Domestic Politics, and Security Strategies", **Security Studies**, c. 12, s. 2 (2002): 167.
[101] **Age**, 167.
[102] Jack Snyder, **Myths of Empire**: **Domestic Politics and International Ambition** (Ithaca: Cornell University Press, 1991), 8-9. Snyder işgalin kısmi olması kaydıyla kazanç sağlayabileceğini kabul etmektedir. Buna rağmen, karşı dengeleme hamlelerinin göze alınması gerektiğini de vurgulamaktadır. **Age**, 24-25.
[103] Shiping Tang, **A Theory of Security Strategy for Our Time: Defensive Realism** (New York: Palgrave Macmillan, 2010), 109.
[104] Eric J. Hamilton ve Brian C. Rathbun, "Scarce Differences: Toward a Material and Systemic Foundation for Offensive and Defensive Realism", **Security Studies**, c. 22, s. 3 (2013): 440. Yapısalcı Realizm çatısı altında Savunmacı/Saldırgan ayrımını ilk kez Jack Snyder 'Myths of Empire' adlı kitabında yapmıştır. Bu

güvenlik risklerini kabul etmekle birlikte, geçer akçenin statüko politikası olduğu düşünülen bir sistemde, devletlerin belirli mekanizmalarla güvenlik rekabetini aşabilecekleri ve hatta işbirliği odaklı ilişkiler dahi geliştirebileceklerini vurgulamaktadır.[105] Asıl normun "minimalist dış politika" izlemek olduğunu vurgulayan Savunmacı Realizm, bu normun dışına çıkıp, güç maksimizasyonu amaçlayan devletleri ise sistemin istikrarını bozan aktörler olarak nitelendirmekte ve bu yönde sergilenen davranışları anomali olarak görmektedir.[106]

Statüko yanlısı devletlerin politikalarını güçlenme isteğinden ziyade duydukları korkunun belirlediğini iddia eden Savunmacı Realizm, hissedilen korkunun ve bunun yarattığı güvenlik endişesinin, devletleri bir güvensizlik spirali içine sevk ettiğini vurgulanmaktadır.[107] Halbuki fasit bir döngü içinde güç ve güvenlik eksenli mücadeleler vermektense, aktörlerin karşılıklı güvenlikle yaşamaları sağlanabilir.[108] Bunun için güvenlik arayışında olan devletlerin mevcut pozisyonları ile tatmin olduklarını güven telkin edecek sinyallerle muhataplarına iletmeleri gereklidir. Örneğin, silah kontrol anlaşması imzalanabileceğine dönük beyanda bulunmak, tek taraflı olarak kuvvet azaltmak ya da diplomatik bir açılım gerçekleştirmek, bu yönde atılabilecek adımlardır.[109] Ya da, bir devletin topraklarındaki azınlıklara karşı daha hoşgörülü politikalar izlemeye başlaması, ideolojik/doktriner duruşunu yumuşatması ve kendinden zayıf komşularıyla olumlu ilişkiler kurmaya başlaması, revizyonist bir amaç gütmediğinin işaretleri olarak gönderilebilecek sinyallerdir.[110] Karşılıklı olarak gönderilecek olumlu sinyaller, devletleri arzu etmedikleri güvenlik rekabetinden uzaklaştırabilecek adımlar olarak görülmektedir. Jervis'in belirttiği gibi, "uluslararası politika [bu gibi] küçük etkileşimlerden ibaret

bilgiye ulaşılmasını sağlayan kaynak için bkz: Schweller, "The Progressiveness of Neoclassical Realism", 328.

[105] Glaser, "Realists as Optimists", 58-60.

[106] Fareed Zakaria, **From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role** (Princeton: Princeton University Press, Kindle Edition, 1998), 161. Glaser bu tarz devletleri "açgözlü devletler" olarak nitelemiştir. Glaser, "Realists as Optimists", 68.

[107] Robert Jervis, "Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate", **International Security**, c. 24, s. 1 (1999): 49.

[108] Herzl, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", 157; Jervis, "Realism, Neoliberalism, and Cooperation", 49; Glaser, "Realists as Optimists", 71.

[109] **Age**, 68-70; Snyder, "Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security", 166.

[110] Andrew Kydd, "Sheep in Sheep's Clothing: Why Security Seekers Do Not Fight Each Other", **Security Studies**, c. 7, s. 1 (1997): 141-143.

olmasaydı, statüko güçleri arasında çatışma ve savaş çok daha sık vuku bulurdu."[111]

Bu tarz etkileşimleri mümkün kılan hamleler, Savunmacı Realizm kanadında bulunan teorisyenler tarafından uluslararası ilişkilerde niyetlerin önemi ile açıklanmaktadır. Yukarıda bahsedilen olumlu adımlar, aktörlerin hasmane bir tutum içinde olmadıkları algısını karşı tarafta oluşturmaları için gereklidir. Savunmacı Realist bir açıdan burada vurgulanmak istenen ana nokta şudur: devletler, yalnızca muhataplarının ellerindeki güç unsurlarına odaklanmazlar; muhataplarının kendileriyle ilgili nasıl bir niyete sahip olduklarına da önem verirler. Walt'un, Waltz'un 'Güç Dengesi' kavramını 'Tehdit Dengesi' kavramı ile ikame etmesi ve tehdit algısının belirlenmesinde 'niyet' değişkenini teorisine katması, devletlerin güvenlik politikalarında maddi güç unsurları gibi, sezgisel faktörlerin de rol oynadığını vurgulamayı amaçlamıştır.[112] Bu çerçevede devletler, Waltz'un tarif ettiği şekilde "birim" (ya da Mearsheimer'ın tasviriyle "siyah kutu" veya "bilardo topu") olarak görülmeyip, ellerindeki güç kapasiteleri kadar, sahip oldukları niyet ve motivasyonlarla da muhatapları tarafından değerlendirilmeye tabi tutulur.[113] Dolayısıyla Walt'un bakış açısından, bütün birimlerin aynı minvalde değerlendirilmediği ve tehdit dengesinin niyetlere bağlı olarak belirlendiği bir ilişki biçimi söz konusudur.

Özetle ifade edilecek olursa, Savunmacı Realist bir açıdan büyük güç politikası statüko ve ihtiyat kavramları merkeze alınarak değerlendirilmektedir. Devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini güven arttırıcı mekanizmalarla tanzim etmelerinin mümkün olduğu ve anarşinin yarattığı güvenlik rekabetinin hafifletilebileceği varsayılır. Teorinin temel iddiası ise, büyük güç siyasetinde güç dengesinin merkezi bir öneme sahip olduğu ve bu dengenin bozulmaması gerektiğidir.

---

[111] Robert Jervis, "Cooperation Under the Security Dilemma", **World Politics**, c. 30, s. 2 (1978): 181.

[112] Örneğin Walt'a göre, zayıf bir devlet agresif politikalar izleyecek olursa, muhataplarını güçlü devletlerden daha fazla tehdit edebilir. Dolayısıyla, aktörlerin güç kapasitesi ve (agresif) niyetleri 'bir arada' tehdit dengesine şekil verir. Walt, **The Origins of Alliances**, 21-22, 25-28.

[113] Waltz, **Theory of International Politics**, 43; John J. Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, Güncellenmiş bs. (New York: W. W Norton & Company, 2014), 11.

2.4. Saldırgan Realizm ve Büyük Güçler: Teorinin Temel Hipotezleri

Waltz'un öncüsü olduğu Neorealist teorinin ve bu teoriden neşet eden Savunmacı Realizm'in büyük güç siyasetine ilişkin ortaya koyduğu tasavvurun olgusal gerçeklikle ne kadar uyumlu olduğu ise bir tartışma konusudur. Tarihte ve günümüzde büyük güçler Waltz'cu Neorealizm'in öngörülerine uygun olarak güç artırımına gitmektense statükoyu korumayı mı tercih etmişlerdir? Savunmacı tasavvurla çelişen ofansif hamlelerin güç dengesini bozacak bir işlev göreceği düşüncesinden hareketle büyük güçler bu şekilde davranmaktan imtina mı etmişlerdir? Ya da, Savunmacı Realizm'in benimsediği bu normun dışına çıkanlar, her zaman ciddi bedeller ödemek zorunda mı kalmışlardır? Son olarak, devletlerin, aralarındaki ilişkiyi çeşitli mekanizmalarla tanzim edip, güvenlik rekabetini hafifletmeleri (ya da aşmaları) mümkün müdür ve niyetlere atfedilen öneme rağmen anarşik sistemdeki belirsizlik faktörü ne derece giderilebilir?

Neorealizm'in bir diğer varyantı olan Saldırgan Realizm'e göre, Savunmacı Realizm'in iddiasının aksine, güvenlik maksimizasyonu güç maksimizasyonunu gerekli kılmaktadır. Saldırgan Realizm'e göre, anarşik uluslararası sistemin ürettiği güvenlik kaygıları büyük güçleri statükocu değil revizyonist davranmaya sevk eder ve devletler gerekirse güç dengesini bozmak pahasına güçlenme yönünde hareket ederler. Bu hipotezden hareketle Mearsheimer'ın öncüsü olduğu Saldırgan Realizm, büyük güçlerin hegemonya/maksimum güç peşinde koştuklarını vurgulayıp, Waltz'un güç dengesinin korunmasını merkeze alan bakış açısından ciddi olarak ayrışmaktadır.[114] Bu teorinin merceğinden bakıldığında, devletlerin güçlenme yönünde hareket etmeleri bir anomali değil, büyük güç siyasetinde asıl davranış normudur.

Büyük güçlerin davranış paterni bu eksende açıklanırken, teorinin dayanak noktasını oluşturan temel hipotezler, Waltz'un teorisinin iki temel parametresi olan 'anarşi' ve 'hayatta kalma'ya (survival), Saldırgan Realizm'in öncü ismi Mearsheimer tarafından ilave edilen üç adet aksiyomla desteklenmektedir: büyük güçler rasyonel davranan aktörlerdir; bütün büyük güçler saldırgan askeri kapasiteye sahiptirler; aktörler

[114] Brandon Valeriano, "The Tragedy of Offensive Realism: Testing Aggressive Power Politics Models", **International Interactions**, c. 35, s. 2 (2009): 182.

birbirlerinin niyetlerinden hiçbir zaman emin olamazlar.[115] Bu beş aksiyom bir arada değerlendirildiğinde; Saldırgan Realizm'e göre rasyonel aktörler olarak büyük güçler, saldırgan askeri kapasiteye sahip olan yekdiğerlerinin niyetlerinden emin olamadıkları için, gerekirse güç dengesini bozmak pahasına güçlerini arttıracak politikalar izlerler. Saldırgan Realist bir perspektiften devletlerin güçlenmeye çalışmalarının çok yalın bir nedeni vardır: üst otoritenin olmadığı bir sistemde "bir devlet rakiplerine karşı ne kadar güçlü olursa, varlığını sürdürme şansı bir o kadar fazla olur."[116] Bu yüzden büyük güç politikası, statükocu davranmak yerine fırsatlardan yararlanıp güçlenmeyi gerekli kılar ve geleneksel büyük güç davranışı da bu yönde gerçekleşmiştir.[117]

Teoriye göre, büyük güç politikası anarşik sistemin özelliklerinden kaynaklı olarak aşılması mümkün olmayan bir rekabet ortamında gerçekleşir. Aşağıda irdeleneceği gibi, muhataplarının niyetlerinden hiçbir zaman emin olamayan devletler, rakipleri karşısında güç dengesinde dezavantajlı konuma gelmemeye çalışırlar. Ayrıca büyük güçler mutlak anlamda bir kayıp yaşamasalar da, rakip aktörlerin kazancının kendi güçlerinde nispi olarak gerilemeye neden olacağını bilerek hareket ederler. Böylece büyük güç siyasetinde güç, mutlak değil, diğer aktörlere kıyasla, nispi (relative) olarak ölçülür. Bu bağlamda, büyük bir gücün yeni güç unsurları elde etmesi, rakiplerinin kaybı anlamına gelir ve bu ilişki biçimi, büyük güçler arasındaki ilişkilerin sıfır toplamlı oyun mantığını yansıttığını gösterir.[118] Rakiplerinin gerisinde kalmamak için aktörler istikrarlı bir şekilde yeni güç unsurları elde etmenin ve güvenliklerini garanti almanın arayışındadırlar.

Bu tasavvuruyla Saldırgan Realizm, güç ve güvenlik arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu iddia etmekte ve böylece Savunmacı Realizm'den önemli şekilde ayrışmaktadır. Bu ayrışmaya dair bir parantez açılırsa, iki ekolün dünya siyasetine ilişkin analizlerinde 'zaman' kavramına ilişkin farklı perspektiflere sahip olduklarının altı çizilmelidir. Geniş Neorealist ekol, anarşi, güvenlik arayışı ve hayatta kalma gereksinimi

---

[115] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 30-32; John J. Mearsheimer, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part II)", **International Relations**, c. 20, s. 2 (2006): 240-241.

[116] John J. Mearsheimer, "Power and Fear in Great Power Politics", **One Hundred Year Commemoration to the Life of Hans Morgenthau (1904-2004)**, ed. G. O. Mazur (New York: Semenenko Foundation, 2004): 184. Ayrıca bkz: John J. Mearsheimer, "Realists as Idealists", **Security Studies**, c. 20, s. 3 (2011): 429.

[117] Schuman, **International Politics**, 80-81.

[118] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 34.

gibi değişkenler üzerinden döngüsel bir tarih okuması ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, anarşik uluslararası sistemde beka kaygısı ile hareket eden devletlerin tarih boyunca benzer risklere cevap vermek durumunda kaldıkları vurgulanır. Dolayısıyla güvenlik rekabetinin aşılamaz olduğunun altı çizilir. Bu hususa rağmen Savunmacı Realist ekol, uluslararası gelişmeleri konjonktürel olarak değerlendirip, sistemde aktörler arasında güvenlik rekabetinin hafiflediği, belirli 'rahatlama anları' olasılığına vurgu yapmaktadır. Bu vurgu, yukarıda ifade edildiği gibi, barışçıl niyet içeren sinyaller ile belirli zaman kesitlerinde aktörler arasındaki güvenlik ikileminin aşılabileceğine dönük bir düşünceyi yansıtır. 'Zaman kesiti' vurgusu ile kast edilen, geleceğe dair belirsizlik faktörünün ve niyetlerin farklılaşabileceğinin Savunmacı Realistler tarafından da kabul edilmesidir.[119] Fakat buna rağmen, güven telkin edecek mekanizmaların güvenlik ikilemini hepten gideremese de, hafifletebileceğine dönük bir düşünce benimsenir. Bir diğer nokta olarak, devletler anarşik bir sistemde hareket etseler de, Savunmacı Realist bir açıdan zaman faktörü esnek bir çerçevede mütalaa edilip, aktörlerin daima zamana karşı yarışmak durumunda olmadıkları ve politikalarını belirleme süreçlerinde "hata ve zaman marjına" sahip olabildikleri vurgulanır.[120] Diğer taraftan uzun erimli olarak, şiddetten uzak bir siyasi iklim tesis etmek de olasılık dahilindedir. Bunun için gerekli olan, devletlerin geçirecekleri sosyalizasyon süreci sonucunda asıl davranış normunun savunmacı politika olduğunu öğrenmeleridir.[121]

Savunmacı Realizm'in bu tasavvuruna karşılık Saldırgan Realizm'in zaman kavramına yönelik mülahazası, tarihi kesitler halinde değil, tam anlamıyla döngüsel ve uzun erimli ele almak yönündedir.[122] Belirli konjonktürlerde niyetlerin barışçıl olduğunu bildirmek amacıyla güven artırıcı adımların atılması (askeri kuvvet azaltmak gibi), gelecekte aktörlerden birinin yekdiğerine dönük hasmane bir tavır benimsemesi ihtimali göz önüne alındığında, devletler açısından ciddi risk içeren hamlelerdir. Diğer taraftan, eğer ki devletler barışçıl ortama güvenerek ve ellerinde imkan varken güçlerini

[119] Jeffrey W. Taliaferro, "Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited", **International Security**, c. 25, s. 3 (2000): 147-152; Jervis, "Cooperation Under the Security Dilemma", 181.
[120] **Age**, 172.
[121] Posen, **The Sources of Military Doctrine**, 69.
[122] Saldırgan Realist teori çerçevesinde zaman kavramına ilişkin farklı bir değerlendirme için bkz: Gerald Geunwook Lee, "To Be Long or Not to Be Long—That Is the Question: The Contradiction of Time-Horizon in Offensive Realism, **Security Studies**, c. 12, s. 2 (2002): 196-217.

arttırmadılarsa, bu yönde bir tercih, gelecekte yaşanabilecek bir güvenlik zafiyetine zemin hazırlamış olur.[123] Geleceğe ilişkin altı çizilen belirsizlik faktörü çerçevesinde Saldırgan Realizm'e göre, Waltz'un iddiasının aksine, devletler için yeterli miktarda gücün ne olduğu ve güvenliğin sağlanması için nispi olarak ne kadar güç unsuruna sahip olunması gerektiği bilinemez.[124] Burada altı çizilen nokta, aktörlerin her türlü gelişmeye karşı hazır olmaları gerektiğidir. Mearsheimer'ın belirttiği gibi, "zamana ve mekana bağlı olarak korku seviyesi değişse de, bu seviye hiçbir zaman önemsiz denebilecek derecelere ulaşmaz."[125] Dolayısıyla Saldırgan Realist bir açıdan, belirsizliğin hakim olduğu bir sistemde büyük güçler statükocu davranmak yerine, güçlerini arttıracak fırsat kollarlar.

Savunmacı Realizm'in niyet beyanı ve güven artırıcı mekanizmalarla güvenlik rekabetinin hafifletilebileceği yönündeki varsayımı, Saldırgan Realizm'e göre anarşik sistemin gerçekleriyle çelişmektedir. Teoriye göre, büyük güçler kendi imkanlarını kullanarak muhataplarının eylemlerine dönük çıkarsamalar yaparlar ve onları niyetleri üzerinden değil, sahip oldukları ve kendilerine karşı kullanabilecekleri güç kapasiteleri üzerinden değerlendirirler.[126] Saldırgan Realizm'in lensinden bakıldığında, niyetlerin tam olarak bilinmesinin mümkün olmamasıyla birlikte, ilerleyen zamanla birlikte değişmeyeceğinin hiçbir garantisi yoktur.[127] Örneğin, bir devletin başında bulunan statüko yanlısı bir iktidarın, ilerleyen dönemde niyetinin farklılaşmayacağı ya da o iktidarın değişmesi durumunda, yeni gelen yönetimle birlikte söz konusu devletin revizyonist bir politika izlemeyeceğini garanti edecek bir üst otorite yoktur.[128] Yani, niyetler ve motivasyonlar sabit değil, değişkendir. Belirsizliğin hakim olduğu anarşik sistemde

[123] Mearsheimer, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)", 123.
[124] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 34-35.
[125] Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", 11.
[126] Evan Braden Montgomery, "Breaking out of the Security Dilemma: Realism, Reassurance, and the Problem of Uncertainty", **International Security**, c. 31, s. 2 (2006): 155. Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 45. Layne'e göre, muhatap devletlerin kapasitelerini tahmin etmek, niyetlerini tahmin etmekten daha kolaydır. En kötü senaryoya karşı hazır olmak için atılması gereken adımlar, bilinmesi daha mümkün olan maddi kapasiteler dikkate alınarak belirlenir. Christopher Layne, "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment", **International Security**, c. 31, s. 2 (2006): 20.
[127] Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", 10.
[128] Mearsheimer Çin-ABD ilişkilerini bu minvalde değerlendirmektedir John J. Mearsheimer ve Robert D. Kaplan, "Why John J. Mearsheimer Is Right (About Some Things)", **The Atlantic**, s. Jan/Feb (2012).

devletler bu gibi risklere karşı en kötü senaryoya karşı hazırlıklı olmak zorundadırlar.[129]

Bu hususların ışığında, Saldırgan Realist bir açıdan zaman ve tarih çok daha uzun erimli olarak mütalaa edilip, sistemin özgül niteliklerinden kaynaklanan belirsizlik faktörü nedeniyle devletlerin karşılaşabilecekleri sonuçlara dönük daha kötümser bir tahayyül söz konusudur. Dolayısıyla en kötü senaryoya karşı hazır olma gerekliliği, devletleri kısa değil, uzun vadeli çıkarlarını merkeze alarak düşünmeye sevk eder. Saldırgan Realist bir açıdan bakıldığında, güç dengesinde avantaj elde etmeye çalışan büyük güçler arasında rekabetin ve çıkar çatışmalarının bir süreklilik dahilinde yaşanılması kaçınılmazdır. Mearsheimer'ın vurguladığı gibi, uluslararası sistem anarşik karakterini koruduğu müddetçe devletler arasında güç mücadelesinin geride bırakılması ihtimal dışıdır.[130] Özetle, teoriye göre anarşik sistem Savunmacı Realizm'in öngördüğünden daha katı ve çetin bir mücadele alanını yansıtır ve güvenlik gereksinimi devletleri statükoyu korumaktansa daha da güçlü hale gelmeye mecbur eder.

2.4.1. Büyük Güç Politikasında Bölgesel Hegemonya Faktörü

Yukarıdaki tartışma bir bütünlük içinde ele alınırsa, Saldırgan Realist teori büyük güçlerin yeni güç unsurları elde etmek için fırsatçı, çıkar odaklı ve revizyonist politikalar izlediklerini iddia etmektedir. Teori, saldırı savunmadan daha avantajlıdır düşüncesinden hareketle Waltz'cu Neorealizm ve Savunmacı Realizm'den ayrışmaktadır.[131] Aşağıda detayları verileceği gibi Saldırgan Realizm, saldırgan hamlelerin stratejik öngörü ile icra edilmesi gerektiği yönünde önemli bir ön koşul ortaya koymaktadır. Fakat şartların doğru değerlendirilmesi durumunda, saldırgan politikaların devletlerin güç kapasitelerini arttırmalarına imkan tanıyacağı iddia edilmektedir.

Saldırgan Realist bir açıdan büyük güçlerin, güç kapasitelerinin artmasına koşut olarak genişleyici bir siyaset izledikleri vurgulanmaktadır. Teorinin perspektifinden bakıldığında, kendi sınırları dahilinde güç kapasiteleri yeterli düzeye gelen devletler, artan rekabet güçlerinden aldıkları destekle etki alanlarını sınırlarının ötesine doğru

[129] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 45. Klasik Realist Schuman da anarşiye yaptığı vurgu çerçevesinde bu çıkarsamaya destek sunabilecek görüşler ortaya koymuştur. Schuman, **International Politics,** 373.
[130] **Age**, 53.
[131] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 39-40.

genişletirler. Büyük güç davranışına ilişkin ortaya konulan bu perspektif Saldırgan Realizm kadar Klasik ve Neoklasik Realizm'in belirli teorisyenleri tarafından da benimsenmiştir.[132] Bu görüşlerin ortak paydası Zakaria'ya atıfla şu şekilde ifade edilebilir: "bir devlet, nispi olarak gücü arttıkça […] etkinliğini topraklarının dışına doğru genişletmeye çalışır. Bu süreç hemen hemen istençdışıdır [ve] güçlenmekte olan [devletler] dış dünyadaki ekonomik ve siyasi konulara daha fazla ilgilenmeye başlarlar."[133] Gilpin'in de belirttiği gibi, devletler artan güçlerine koşut olarak etraflarında daha fazla kontrol sağlama eğilimi gösterirler; güvenliklerini sağlamak için ekonomik, siyasi ve teritoryal hakimiyetlerini genişletmeye çalışırlar; uluslararası sistemi kendi çıkarları doğrultusunda değiştirme arayışı içine girerler.[134] Bir nevi, yeterli güç potansiyeline ulaşan siyasi birimlerin gayriihtiyari olarak kendilerini sınırlarının ötesine taşıdıkları ve etki alanlarını dışarıya doğru genişlettikleri vurgulanır. Örneğin ABD, 1861-1865 yılları arasında yaşanan iç savaş sonrası dönemde, (iç savaşın olumsuz etkileri nedeniyle) 1865-1889 arasında sınırlı bir genişleme kaydederken, 1889-1908 arasında ekonomik olarak güçlenmesine ve özellikle endüstriyel anlamda Britanya'yı bile geride bırakacak düzeye ulaşmasına koşut olarak, artan ulusal gücüyle birlikte nüfuzunu sınırlarının ötesine yayacak bir atılım gerçekleştirmiştir.[135]

Saldırgan Realist bir açıdan bakıldığında, büyük güçler faaliyetlerini sınır ötesine taşımakla asıl olarak güvenliklerini garanti altına almaya çalışırlar. Teorinin merceğinden bakıldığında güçlenmekte olan devletler, güvenliklerini garanti altına almak için etraflarındaki gelişmelere daha fazla müdahil olurlar ve savunmalarını sınırlarının ötesinden başlatırlar. Devletler sınırlarının dışındaki gelişmeler üzerinde ne kadar fazla kontrol sağlarlarsa, kendilerine yönelebilecek tehditlerle karşılaşma olasılıkları bir o kadar

---

[132] Klasik Realist bir açıdan seslendirilen bazı görüşler için bkz: Morgenthau, **Politics Among Nations**, 1. bs., 29-38; Raymond Aron, **Peace and War: A Theory of International Relations** (London: Transaction Publishers, 2003), 72-77. Neoklasik Realist bazı örnekler için bkz: Randall L. Schweller, "Neorealism's Status-Quo Bias: What Security Dilemma", **Security Studies**, c. 5, s. 3 (1996): 90-121; Randall L. Schweller, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", **International Security**, c. 19, s. 1 (1994): 72-107; Zakaria, **From Wealth to Power**, Chapter 1: Introduction (What Makes a Great Power). Neoklasik Realizm ve Saldırgan Realizm'i birleştiren bir çalışma için bkz: Lobell, "War is Politics", 164-194.

[133] Fareed Zakaria, "Realism and Domestic Politics: A Review Essay", **International Security**, c. 17, s. 1 (1992): 188.

[134] Gilpin, **War and Change in World Politics**, 94-95.

[135] Zakaria, **From Wealth to Power,** 2800-2822. Ayrıca bkz: Paul Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers** (New York: Random House, 1987), 242-244.

azalır. Bunun için, aşağıda ele alınacağı gibi, Saldırgan Realist bir açıdan devletler bulundukları coğrafyada hegemonya tesis ettikten sonra, farklı coğrafyalarda da varlık tesis edip, rakip hegemonların oluşmasını engellemelidirler. Bu politika, potansiyel rakiplerin bulundukları bölgede dizginlenmeleri ve böylece büyük güce tehdit teşkil edecek noktaya gelmelerinin önlenmesi içindir.

Saldırgan Realist teoriye göre, anarşik sistemde faaliyet gösteren devletler güvenlik hassasiyetini en fazla yakın coğrafyalarında hissederler. Bu nedenle devletler güvenlik arayışlarını öncelikle kendi bölgelerinde gerçekleştirirler. Ada ülkesi olması nedeniyle bölgesine hakim olmaktansa yakın coğrafyasında güç dengesi politikası izleyen Britanya gibi az sayıda istisna hariç, devletler güç projeksiyonunu ilk olarak kendi bölgelerinde icra edip, güvenliklerini yakın coğrafyalarında hakimiyet kurarak garanti altına almaya çalışmışlardır.[136] Devletlerin yakın coğrafyalarında güvenlik kaygısından azade olmaları için rakip büyük güçleri bölgelerinden uzak tutmaları önemli bir ön koşuldur.[137] Bu başarıldığı zaman büyük güçlerin bulundukları bölgede hegemonik bir güç olmaları için önemli bir engel ortadan kalkmış olur.

Saldırgan Realist teoriye göre, dünyanın herhangi bir bölgesinde büyük bir güç olmak ile hegemonik bir güç olmak birbirlerinden farklıdır. Teorinin öncüsü Mearsheimer'a göre, modern tarihte bölgesel hegemonik güç olma payesine yalnızca ABD erişebilmiştir.[138] ABD, Amerika kıtasında geniş topraklar kazanarak, Monroe Doktrini'ni takip eden süreçte rakip büyük güçleri yakın coğrafyasından uzak tutarak ve bölgesinde önemli bir askeri güç haline gelerek, 19. yüzyılın sonu itibariyle Batı Yarıküre'de hegemonik bir güce ulaşmıştır. Her ne kadar Monroe Doktrini ABD'nin rakiplerini bölgesinden uzak tutma iradesini yansıtan önemli bir milat olmuşsa da, diğer

[136] Mearsheimer, Britanya'nın Avrupa'da izlediği stratejiyi "karşı-hegemonya" olarak tarif etmektedir. Bu bakış açısından, Britanya'nın asıl amacının iki yüz yıl boyunca Avrupa kıtasına hükmedebilecek devletlere engel olmak olduğu vurgulanmaktadır. Mearsheimer'ın iddiasına göre bunun nedeni, ada ülkesi olmasının (yani deniz faktörünün) Avrupa kıtasına hükmetme noktasında Britanya'nın önüne coğrafi engeller çıkarmasıdır. Böylece bu ülke Kıta'da hakimiyet kurmaktansa, güvenliği için gerekli olduğu anlarda (Napolyon, Wilhelm ve Hitler'e karşı olduğu gibi) kıtaya askeri olarak müdahalede bulunarak revizyonist güçleri durdurmaya çalışmıştır. John J. Mearsheimer, "The Future of America's Continental Commitment", **No End to Alliance: The United States and Western Europe**, ed. Geir Lundestad (New York: St. Martin's, 1998): 233-235.

[137] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 247; John J. Mearsheimer, "The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia", **The Chinese Journal of International Politics**, s. 3 (2010): 389.

[138] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 41.

büyük güçlerin Batı Yarıküre'de faaliyetleri Monroe Doktrini'nden sonra da devam etmiştir. Örneğin, 1902-1903 Venezüella krizinde Britanya ve Almanya, Venezüella'nın kendilerine olan borcunu ödememesi ve bu durumun Daimi Hakemlik Mahkemesi tarafından tescillenmesi sonrasında Venezuela'ya dönük bir askeri baskı süreci başlatmışlardır; fakat ABD Devlet Başkanı Franklin D. Roosevelt, Monroe Doktrini'nin devamı niteliğinde 'Roosevelt Corollary' olarak bilinen yeni bir bildirgeyle, Avrupa güçlerine askeri eylemlerine son vermeleri ve Batı Yarıküre'yi terk etmeleri çağrısında bulunmuştur.[139] ABD'nin baskısının da etkisiyle Avrupalı güçler Batı Yarıküre'deki askeri faaliyetlerini sonlandırmışlardır. Roosevelt tarafından yayınlanan bu bildirgenin Monroe Doktrini'nden farkı, Monroe Doktrini ABD'nin bölgesel hegemonyasının başlangıç noktasını teşkil ederken, bu deklarasyon ile ABD hegemonyasının korunacağı ve bunun gerekirse baskı mekanizması ile gerçekleştirileceği gösterilmiştir.[140]

Gerek Monroe Doktrini gerekse Roosevelt Corollary, Batı Yarıküre'nin hegemonik gücü olarak ABD'nin rakip büyük güçleri yakın coğrafyasından uzak tutma iradesini yansıtan iki önemli girişim olmuştur. Bu sürecin arka planda ise ABD örnek teşkil edecek bir Saldırgan Realist politika izleyip, komşu ülkelerin topraklarını gerek işgal vasıtasıyla, gerekse Rusya'dan Alaska ve Fransa'dan Loisiana'nın elde edilmesi gibi satın alma yoluyla kendi ülkesine katarak sınırlarını genişletmiştir.[141] 1894 tarihli Birleşik Devletler Nüfus Bürosunun verdiği bilgiye göre, yerlilere karşı 40 tane savaşa girişilen bu süreçte Nebraska, Colorado, Oklahoma ve Güney Dakota'da büyük katliamlar yaşanmıştır.[142] Ward Churchill'e göre Hitler'in "yaşam alanı politikasının" (lebensraumpolitik) öncü bir uygulaması ABD'nin yerlileri bulundukları bölgeden temizlemesi ve işgal edilen toprakların beyaz yerleşimciler tarafından doldurulması sırasında görülmüştür.[143] ABD, 1850 yılına kadar hem demografik hem de teritoryal

---

[139] Bledar Prifti, "Continuity in US Foreign Policy: An Offensive Realist Perspective" (Doktora Tezi, University of South Florida: Department of Government and International Affairs, 2014), 89-99.
[140] **Age**, 96.
[141] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 238-244. Saldırgan Realist bir açıdan Louisiana'nın ABD topraklarına katılmasını irdeleyen bir çalışma için bkz: Colin Elman, "Extending Offensive Realism: The Louisiana Purchase and America's Rise to Regional Hegemony", **The American Political Science Review**, c. 98, s. 4 (2004): 563-576.
[142] Ward Churchill, **From a Native Son: Selected Essays on Indigenism** (Boston: South End Press, 1996), 25.
[143] **Age**, 23-24.

olarak kaydettiği genişlemeyle halihazırdaki sınırlarına yakın bir coğrafi büyüklüğe kavuşmuş ve gelinen nokta itibariyle yeni sınırlar ülke güvenliği için yeterli görülüp, daha fazla toprak kazanmak yerine ülke içi kalkınmaya öncelik verilmiştir.[144] İcra ettiği yayılma süreci sonucunda ABD tarihteki büyük güçler arasında en güvenli coğrafyalardan birine kavuşmuştur. ABD, bu özelliğini Batı Yarıküre'de Atlantik ve Pasifik okyanuslarına kadar genişlettiği toprakları sayesinde iki okyanus engeliyle diğer büyük güçlerden coğrafi olarak ayrılması ve böylece direkt işgal tehdidiyle karşılaşma riskinin ciddi manada azalmasıyla elde etmiştir.[145]

ABD gibi tarihteki diğer büyük güçlerin izledikleri siyaset de benzer bir seyir takip etmiştir. Belirli örneklemelerle bu tartışma geliştirilebilir. Rusya'nın tarihsel seyrine bakıldığında, I. İvan'ın hükümranlığından III. İvan'a kadar uzanan 1288-1505 arasındaki dönemde ülkenin toprakları 600 milden 55.000 mile genişlemiştir.[146] Rusya'nın topraklarını genişletmesinde, IV. İvan ve Büyük Petro zamanında gerçekleştirilen Kuzey Savaşları önemli bir rol oynamış ve ilaveten IV. İvan döneminde Uralların ötesine geçilip Batı Sibirya'ya kadar uzanan önemli bir genişleme kaydedilmiştir.[147] II. Alexander ile ise Kırım Savaşı'nı takip eden süreçte yeni toprak kazanımları Orta Asya'ya doğru yayılarak ve buradaki hanlıklar ele geçirilerek gerçekleşmiştir.[148] Moğolların baskıcı dönemine müteakip Korkunç İvan'ın "savunma olarak saldırı" konsepti, "önce kendi evinde gücünü konsolide edip, daha sonra dışarıya doğru genişlenmesi" düşüncesinden hareketle Rusya'yı, Moğollar, Farslılar ve Osmanlılardan koruyacak bir stratejik derinliğe ulaştırma hedefi gütmüştür.[149] Ayrıca, 16. ve 19. yüzyıllar arasında Rusya'nın İsveç, Polonya-Litvanya, Osmanlı, Safavi ve Çin imparatorluklarıyla sınır bölgelerinde uzun süreli mücadeleleri olmuştur.[150] Bu çerçevede teritoryal genişlemenin, işgal, saldırı ve istila gibi

---

[144] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 244-245.
[145] Stephen M. Walt, **Taming American Power: The Global Response to U.S Primacy** (New York: W.W. Norton & Company, Kindle Edition, 2006), 422-428.
[146] Francis Fukuyama, **The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution** (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011), 389.
[147] Robert Legvold, "Russian Foreign Policy During Periods of Great State Transformation", **Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past**, ed. Robert Legvold (New York: Columbia University Press, 2007): 100, 107.
[148] **Age**, 117.
[149] Tim Marshall, **Prisoners of Geography** (Elliott & Thompson, Kindle Edition, 2015), 218-225.
[150] Alfred J. Rieber, "How Persistent Are Persistent Factors?", **Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past**, ed. Robert Legvold (New York: Columbia University Press, 2007): 208.

risklere karşı önleyici bir işlev göreceği düşünülmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu da Saldırgan Realizm'in öngördüğü büyük güç davranışını sergilemiş tarihsel bir örnek teşkil etmektedir. Osmanlılar, Bursa'nın fethiyle Osmanlı Beyliği'nin tam manasıyla kuruluşu için gerekli atılımı gerçekleştirmiş ve bu süreç sonrasında genişleme sürecini İznik ve İzmit'in alınmasıyla devam ettirmişlerdir.[151] Daha sonra Karesi'nin ele geçirilmesiyle Rumeli'ye ve böylece Trakya'yı da içeren Balkan Yarımadası'na doğru ilerleyişin önü açılmıştır.[152] Dolayısıyla Marmara'yı da kapsayacak şekilde Osmanlıların gerçekleştirdiği bölgesel genişleme süreci, bir sonraki aşamada Balkanları da içerecek şekilde devam etmiştir. Müteakiben Osmanlı İmparatorluğu, Ortadoğu ve Balkanlar'a yayılarak yakın coğrafyasında önemli bir üstünlük sağladıktan sonra, Akdeniz, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nun bir bölümünü kontrol edecek noktaya ulaşarak, hakimiyetini deniz de geçerli kılmaya çalışmıştır.[153] Karaosmanoğlu'na göre, 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşmasından sonra ise Osmanlı İmparatorluğu, Savunmacı Realist bir politika izlemeye başlayıp, güç dengesini korumaya çalışarak, içinde bulunduğu gerileme döneminde toprak kayıplarını önleme gayreti içinde olmuştur.[154]

Farklı bir örnek olarak Almanya (Prusya) da mercek altın alınabilir. Kissinger'a göre, Otuz Yıl Savaşları'nda nüfusunun yüzde otuzunu kaybetmiş ve Napolyon savaşlarının büyük bölümünü kendi topraklarında tecrübe etmiş bir ülke olarak Almanya benzeri trajedilerin bir daha yaşanmaması çabasında olmuştur.[155] Bu çerçevede, birleşik bir Almanya'nın yaşanan trajedilerin bir daha tekrarlanmaması için gerekli olduğu düşüncesi benimsenmiştir. Bu düşünceden hareketle, Büyük Frederick zamanında Avrupa'daki büyük güç denkleminin en zayıf devleti olan Prusya, Bismarck döneminde Alman topraklarının birleşmesiyle Avrupa'nın en güçlü devleti haline gelmiştir.[156] Buna

---

[151] Feridun M. Emecen**, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)** (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 43-45.
[152] **Age**, 50, 53.
[153] Oral Sander, **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine bir Deneme** (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987), 59. Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers**, 10.
[154] Ali Karaosmanoğlu, "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", **Journal of International Affairs**, c. 54, s. 1 (2000): 201-202.
[155] Henry Kissinger, **Diplomacy** (New York: Simon & Schuster, 1994), 169.
[156] **Age**, 169; Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers**, 188.

rağmen Bismarck sonrasında Almanya, bütün komşularının birleşip kendisine karşı bir cephe oluşturması ihtimaline karşı askeri gücünü düzenli olarak arttırmayı sürdürmüştür.[157] 1870-1900 arasında ciddi bir güçlenme sürecine giren ve Britanya, Fransa ve Rusya'yı tedirgin edecek güç kapasitesine ulaşan Almanya, 1903 yılına gelindiğinde Avrupa'nın potansiyel hegemonu statüsüne erişmiştir.[158] Son tahlilde Almanya, Birinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'nın haritasını yeniden çizerek, bölgesel hegemonyasını tesis etmeye çalışmıştır.[159] Birinci Dünya Savaşı kaybedilmişse de, Almanya'da Nazilerin iktidara gelmesiyle "Versay Diktası" olarak bilinen statükoya son verme amaçlı yeni bir revizyonist dönem başlamıştır.[160] Hitler'in birinci hedefi Almanya'ya, toprağına ve askeri gücüne mâl olan Versay statükosuna son vermek ve bu ana hedefin ardından bütün Alman ırkını bir çatı altında birleştirmek ve bu ırkın mensuplarını genişlemiş bir yaşam alanına (lebensraum) kavuşturmak olmuştur. [161] Bu tarihsel tecrübelerin ışığında Almanya, bir devamlılık içeresinde Kıta Avrupa'sında hegemonyasını tesis etmenin arayışında olmuştur.

Bölgesel hegemonya politikası Japonya gibi deniz ülkeleri tarafından da tatbik edilmiştir. 19. yüzyılın son on yılından itibaren militarist bir genişleme süreci içine giren Japonya, İkinci Dünya Savaşı bitene kadar bu politikasını istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Avrupa'da Britanya'nın ilk sanayileşen ülke olması gibi Asya'da bu payeye Japonya ulaşmış ve Britanya'ya benzer şekilde Japonya'nın kendi imparatorluğunu kurmaması için bir neden olmadığı düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle daha geniş bir "yaşam alanı" oluşturma hedefi benimsenmiştir.[162] Bunun için öncelikle Çin toprakları hedef seçilmiştir. Japonya, 1911'de Qing İmparatorluğu'nun çöküşüyle ülke içinde bir kaosa sürüklenen Çin'den, Birinci Dünya Savaşı sürecinde Shandong Yarımadası'nın kendine devredilmesi, Güney Mançurya ve Doğu Moğolistan'da Japonya'nın hak iddialarının kabul edilmesi ve daha birçok önemli ekonomik imtiyaz elde edilmesi anlamına gelen ödünler koparmıştır.[163] İkinci Dünya Savaş'ına ilerlenen dönemde ise

---

[157] Kissinger, **Diplomacy**, 169-170.
[158] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 188.
[159] **Age**, 188.
[160] Roderick Stackelberg, **The Routledge Companion to Nazi Germany** (London: Routledge), 111.
[161] **Age**, 141.
[162] Niall Ferguson, **The War of the World: Twentieth-Century Conflict and the Descent of the West** (London: Penguin, 2006), 285-286.
[163] **Age**, 286.

kazanımlarını imtiyazların ötesine taşıma amacıyla Japonya direkt askeri işgal yöntemleri uygulamaya başlamıştır. 1931'de Mançurya'nın işgaliyle başlayan askeri harekatlarını Japonya, kuzeyde İç Moğolistan'dan güneyde Hangzhou şehrine kadar uzanan bir toprak parçasına yaymıştır.[164] Japonya Çin'le sınırlı kalmayıp, Güney Doğu Asya'yı da kapsayacak şekilde hakimiyet alanını genişletmeye çalışmıştır. Nihai olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya, hem yakın denizlerde hakimiyet tesis etme, hem de Çin'de bir kara imparatorluğu kurma hedefleri doğrultusunda militarist bir genişleme sürecine imza atmıştır.[165] Her ne kadar Mearsheimer, deniz faktörünün güç projeksiyonu için önemli bir engel olduğunu söylese de, kendisinin de kitabında detaylandırdığı gibi, Japonya, Çin topraklarının bir bölümünde ve ayrıca Güney Doğu Asya ve Batı Pasifik'te hakimiyet tesis ederek, Pasifik'te ABD ile karşı karşıya gelene kadar deniz faktörünü aşarak hegemonya arayışını icra edebilmiştir.[166]

Çin de Saldırgan Realizm'in tasvir ettiği geleneksel büyük güç davranışına uygun bir örnektir. Wang'e göre Çin, yeterli güç kapasitesine sahip olduğu dönemlerde etki alanını genişleten, olmadığı dönemlerde ise statükoyu korumaya meyleden bir politika izlemiştir. Çin Seddi'nin inşa edilmesi gibi önlemler, daha ziyade askeri kapasitenin yetersiz kaldığı noktalarda savunma amaçlı olarak hayata geçirilmiştir.[167] Güvenli bir yakın coğrafyaya sahip olmak amacıyla Çin, sınırları yakınında uzun mücadeleler vermiştir. Örneğin Çin, kuzey sınırından rakip güçlerin ülke topraklarına penetre etmeleri, yerli halkların isyanları, Japon korsanların topraklarına saldırıları şeklinde farklı tehditlere cevap vermek durumunda kalmıştır.[168] 14. yüzyıldan itibaren Çin'i yönetmeye başlayan Ming Hanedanlığı döneminde Çin, teritoryal ve nüfus anlamında genişleyerek ve buna paralel olarak gelişmiş bir yönetim sisteme kavuşarak ciddi bir güç haline gelmişse de Moğol tehdidine karşı ısrarlı denemelerle zorlu steplerden oluşan kuzeyindeki coğrafyaya penetre etmek istemiş ve Moğolları gerek içeriden bölerek, gerekse birçok savaşla pasifize

[164] **Age**, 307.
[165] Eric Hobsbawm, **The Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-1991** (London: Abacus, 1995), 36-37.
[166] Deniz faktörüne yapılan vurgu ile ilgili bkz: Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 44. Mearsheimer'ın Japonya değerlendirmesi için bkz: **Age**, 172-181.
[167] Yuan-Kang Wang, **Harmony and War: Confucian Culture and Chinese Power Politics** (New York: Columbia University Press, 2011), 183-184.
[168] Fukuyama, **The Origins of Political Order**, 309.

etmeye çalışarak güvenliğini tam anlamıyla sağlamaya çalışmıştır.[169] Dolayısıyla daha geniş toprakları kontrol etme çabası güvenlik gereksinimleriyle yakından ilişkili olmuştur. Çin aynı politikayı sonraki yüzyıllarda da sürdürmüştür. 18. yüzyılda Çin, Rusya ile birlikte Orta Asya'ya zıt yönlerden penetre ederek yeni toprakları bünyelerine katmışlardır. 1730-1740 yıllarında Kazak Hanlığı Rusya'nın tahakkümü altına girerken, 1759'da Çin'deki Qing Hanedanlığı ise Moğol Zünghar devletini ortadan kaldırarak Sincan'ı Çin topraklarına katmıştır.[170] Orta Asya'da Çin ve Rus devletleri kartografik ve etnografik yöntemlere başvurarak, yerel nüfusun idaresi ve bölgenin kaynaklarından yararlanılması konularında klasik sömürge yöntemleri uygulamışlardır.[171] Bir bütünlük içinde ele alındığında, ortaya konulan genişleme politikası sonucunda Çin, Pasifik'ten Orta Asya'ya kadar uzanan büyük topraklara sahip olmuş ve geniş bir coğrafi derinliğe ulaşmıştır.

2.4.2. Büyük Güç Politikasında Stratejik Öngörü Faktörü

Saldırgan Realist teorinin perspektifinden yukarda açıklanmaya çalışıldığı gibi, büyük güç politikasında bölgesel hegemonya önemli birer hedeftir. Bu hedefe ulaşıldığı taktirde büyük güçler bulundukları bölgede güvenli bir yakın coğrafyaya sahip olmuş olurlar. Bununla birlikte Saldırgan Realizm, büyük güçlerin istikrarlı bir şekilde nispi güçlerini arttırmanın arayışında olduklarını vurgulamaktadır. Bu aktörlerin statüko ile yetinmektense, inisiyatif alan, çıkarcı ve revizyonist davranan bir siyaset izledikleri iddia edilmektedir.

Saldırgan Realizm bu tasavvuruyla Savunmacı Realizm'den ayrışsa da, güçlenme amacıyla izlenen saldırgan politikaların stratejik öngörüyle icra edilmesi gerektiği vurgusu da teorinin çerçevesinde önemli bir yere sahiptir. Mearsheimer bu hususa değinirken, "hesabı yapılmış saldırganlık" (calculated aggression) kavramının altını çizmektedir. Mearsheimer'a göre "büyük güçler saldırgan bir hamle ortaya koymadan

[169] **Age**, 294-295; Morris Rossabi, "The Ming and Inner Asia", **The Cambridge History of China, Vol. 8: The Ming Dynasty, 1368-1644, Part 2,** ed. Denis Twitchett, Frederick W. Mote (New York: Cambridge University Press, 1998): 221-239.
[170] Igor Torbakov, "Managing Imperial Peripheries: Russia and China in Central Asia", **The New Great Game: China and South and Central Asia in the Era of Reform**, ed. Thomas Fingar (Stanford: Stanford University Press, 2016): 245-246.
[171] **Age**, 246.

önce, güç dengesini ve diğer devletlerin buna nasıl tepki vereceklerini dikkatle değerlendirirler. Mâliyet ve riskleri, muhtemel kazanımlarla kıyaslarlar. Eğer ki kazanımlar risklerin gerisinde kalırsa, harekete geçmeyip, daha uygun bir zaman için beklerler."[172] Teorinin merceğinden bakıldığında büyük güçler, güç boşluklarından yararlanarak ve fırsatlardan istifade ederek güç dengesinde avantaj sağlamanın peşindedirler. Diğer taraftan Saldırgan Realizm'e göre, bu amaç doğrultusunda hareket edilirken stratejik öngörüden yoksun saldırgan hamlelerin aktörleri olumsuz sonuçlarla karşı karşıya bırakması da kuvvetle muhtemeldir.

Bu tartışma belirli örneklerle netleştirilebilir. Tarihte önemli bir büyük güç olarak dünya siyaset sahnesinde yer almış olan Venedik İmparatorluğu, ilk anda Venedik Körfezi ile sınırlı olan hakimiyet alanını, Dalmaçya, Istria Yarımadası ve Adriyatik Denizi'nin doğu kıyısındaki şehirleri de topraklarına katarak genişletme yoluna gitmiştir. Daha sonra ise, kapsamlı bir yayılma süreciyle Doğu Akdeniz ve Karadeniz'e kadar etki alanını genişletmiştir. 13. yüzyılın sonunda Venedik İmparatorluğu Roma'dan beri en büyük Akdeniz gücü olma payesine erişmiştir.[173] Fakat Grygiel'e göre, bir deniz imparatorluğu olan Venedikliler İtalya yarımadasını da ülkelerine katmaya çalışınca, bu yönde bir hamle şehir devletleri ile yeni mücadeleler içine girmelerine neden olmuştur.[174] Böylece devletin gücü ve ilgisi farklı rekabet alanlarına bölünmüştür. Ayrıca Venediklilerin, İtalya'ya doğru topraklarını genişletmesi, rakibi Milan'a karşı tampon bölge işlevi gören toprakların Venediklilerin kontrolü altına girmesine yol açmıştır. Böylece ülkenin savunma hattı, Venediklilere büyük avantaj sağlayan (Venedik lagünü olarak bilinen) suyla çevrili bir bölgeden kara topraklarını içeren bir alana kaymıştır. Sonuç itibariyle, ele geçirilen yeni topraklar devletin kaynaklarını tüketen, gücünün ve ilgisinin üstün olduğu denizlerden İtalya yarımadasındaki siyasi mücadelelere kaymasına yol açan ve son tahlilde devletin zayıflamasına sebep olan bir sonuç doğurmuştur.[175]

---

[172] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 37.
[173] Jakub J. Grygiel, **Great Powers and Geopolitical Change** (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006), 51, 63.
[174] **Age**, 78.
[175] **Age**, 79-80, 83. Spykman'ın da belirttiği gibi, Cenevizliler ve Hollandalılar gibi denizde güçlü ülkeler, karada mücadele verirken genellikle kendilerinden daha büyük kara ülkelerine sahip devletlere boyun eğmişlerdir. Nicholas J. Spykman, "Geography and Foreign Policy, I", **The American Political Science Review**, c. 32, s. 1 (1938): 31.

Rusya'nın tarihsel tecrübelerinden de bu tartışmaya katkı sunacak örnekler çıkarılabilir. Kissinger'a göre, 1848-1914 arasında yarım düzine savaşa girmiş olan Rusya, belirli toprak kazanımları elde etmişse de, bu ülkenin asıl ihtiyacı, sanayi döneminde siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişimini gerçekleştirmekti. Fakat bunun yerine Bulgaristan'da bir uydu devlet ve Kore'de bir hamilik tercih edildi.[176] 19. yüzyılın ortasında Avrupa'nın en güçlü devleti haline gelen Rusya, ülke içi reformları hayata geçirmektense, kendisine ekonomik ve siyasi yük getiren savaşlarla toprak kazanma çabalarına devam ettirmişti.[177] Dolayısıyla ülke içi kalkınmayı öncelemek yerine, fütuhat politikasına devam edilmesi ve ekonomik kaynakların bu doğrulta kullanılması Çarlık Rusya'sının çöküş sürecini hızlandırmıştı.

SSCB döneminde de benzer hatalar gözlemlenmiştir. Stalin, toprak kontrolü ile güvenlik arasında direkt bir korelasyon kurup, "elinde ne kadar çok olursa, o kadar güvenli olursun" düşüncesiyle hareket etmiştir; bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı'nın tecrübelerini göz önüne alarak Baltık devletleri, Batı Ukrayna, Belarus ve Besarabya gibi Birinci Dünya Savaş'ında Rusya'nın elinden çıkan yerleri tekrardan SSCB'ye katmıştır.[178] Fakat bu toprak kazanımlarında belirli bir limit dahilinde hareket edilmiş ve bu hususla ilgili İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkarılan dersler yol gösterici olmuştur. Zira Stalin, Molotov-Ribbentrop Paktı'nın imzalanmasıyla Polonya gibi önemli bir tampon ülkeyi Nazi Almanya'sı ile paylaşarak SSCB'ye yeni topraklar kazandırmışsa da, Polonya'nın sağladığı toprak derinliğinin ortadan kalkması Nazi tehdidi ile yüz yüze kalınması sonucunu doğurmuştur.[179] Polonya'nın paylaşılmasının SSCB için yarattığı tehlikenin farkındalığıyla Stalin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Polonya'nın sınırlarının batıya doğru kaydırılmasını batılı muhataplarına kabul ettirmiş ve bu ülkenin Almanya ve SSCB arasında bir tampon bölge olarak kalmasını sağlamaya çalışmıştır.[180] Daha genel bir bağlamda, İkinci Dünya Savaşı sonrası konjonktürde Doğu Avrupa'dan ekstra toprak

[176] Kissinger, **Diplomacy**, 176. Ayrıca bkz: Rieber, "How Persistent Are Persistent Factors?", 207.
[177] Kissinger, **Diplomacy,** 175-176. Rusya'nın bu dönemde ülke içinde yaşadığı sosyoekonomik sorunlarla ilgili bkz: Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers**, 233-238.
[178] Vladimir O. Pechatnov, "The Soviet Union and the World, 1944–1953", **Cambridge History of the Cold War, Volume 1: Origins**, ed. Melvyn P. Leffler ve Odd Arne Westad (Cambridge: Cambridge University Press, 2010): 92.
[179] Dmitri Trenin, **The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization** (Washington: Carnegie Endowment, 2001), 59.
[180] **Age**, 60; Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers**, 373-374.

kazanmanın yollarını aramaktansa, bölge ülkelerinin SSCB'nin uydu devleti olarak kalmaları ve SSCB ve Batı arasında SSCB'ye stratejik derinlik sağlayacak bir set işlevi görmeleri uygun bulunmuştur.

Cenevizler, Çarlık Rusya'sı ve SSCB örneklerinin işaret ettiği temel nokta, stratejik öngörüden yoksun saldırgan politikaların devletler için ciddi mâliyetlere neden olabildiğidir. Gilpin'e göre "devletler, marjinal faydanın marjinal mâliyetle eşitlendiği noktaya kadar, uluslararası sistemi teritoryal, siyasi veya ekonomik anlamda genişleyerek değiştirmeye çalışırlar."[181] Gilpin'in ortaya koyduğu bu hipotez, takip eden yıllarda Saldırgan Realist teoriyi geliştirecek olan Mearsheimer'ın bakış açısına ciddi yakınlık arz etmektedir. Her iki yazar da, maddi güç kapasiteleri artan devletlerin etki alanlarını daha da genişleteceklerini iddia etmektedirler. Gilpin'in hipotezinden hareketle bir çıkarsama yapılırsa; marjinal faydanın marjinal mâliyetle eşitlendiği (yani mâliyetin, faydanın ötesine geçtiği) noktadan sonra icra edilen ofansif hamleler devletler için kar-zarar denkleminin aleyhlerine değişmesi demektir. Saldırgan Realist bir açıdan tekrardan vurgulanacak olursa, teori, her ne kadar büyük güç politikasının fırsatçı ve revizyonist bir mahiyete sahip olduğunu vurgulasa da, saldırgan politikaların stratejik öngörüyle icra edilmesi gerektiği şeklinde önemli bir ön koşulun altını da çizmektedir.[182]

Teorinin iddiasına göre büyük güçler kar-zarar dengesini hesaplayabilme ve rasyonel davranabilme yetisine sahiptirler.[183] Fakat teorinin bu öngörüsü, büyük güçlerin kararlarında hata yapmayacakları anlamına gelmemektedir.[184] Örneğin Mearsheimer'ın

---

[181] Gilpin, **War and Change in World Politics**, 10. Gilpin'in kullandığı 'uluslararası sistem' kavramı Waltz'un kullandığından farklı bir anlam taşımaktadır. Alıntıdan da anlaşılabileceği üzere, Gilpin'in uluslararası sistemi, devletlerin ekonomik, siyasi, teritoryal olarak icra ettikleri politikalarla değiştirilebilmektedir. Waltz'da ise uluslararası sistem "desantralize ve anarşik" ortamın adıdır. Waltz, **Theory of International Politics**, 88.

[182] Bir örnek olarak ABD'nin Irak işgalini en güçlü eleştiren isimlerden birinin Saldırgan Realist Mearsheimer olduğu vurgulanabilir. Bunun temel nedeni, Irak savaşının ABD'nin ulusal güvenliğini ilgilendiren bir boyut taşımaması ve Ortadoğu'ya demokrasi götürme gerekçesi etrafında gereksiz ve mâliyetli bir askeri operasyondan öte bir anlam ifade etmemesidir. John J. Mearsheimer ve Stephen M. Walt, "An Unnecessary War", **Foreign Policy**, s. Jan/Feb (2003): 51-59; John J. Mearsheimer, "Imperial by Design", **The National Interest**, c. 111, s. Jan/Feb (2011): 25-29; John J. Mearsheimer ve diğ. "War with Iraq Is Not in America's National Interest", **The New York Times**, 26 September 2002, http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/P0012.pdf, [19.02.2018].

[183] Eric J. Labs, "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims", **Security Studies**, c. 6, s. 4 (1997): 13-14. Waltz ve Mearsheimer'ın ayrı düşündükleri konulardan biri, büyük güç siyasetini açıklarken rasyonalite kavramının dahil edilip edilmemesidir. Bkz: John J. Mearsheimer, "Reckless States and Realism", **International Relations,** c. 23, s. 2 (2009): 241-256.

[184] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 38.

belirttiği gibi, Nazi Almanya'sı her ne kadar büyük katliamlara imza atmış bir siyasi otorite tarafından yönetildiyse de, liderlik kadrosu irrasyonel hareket eden kişilerden ziyade, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nda aynı anda iki farklı cephede savaşarak karşılaştığı zorlukları, İkinci Dünya Savaşı'nda rakiplerini iki farklı cepheye bölerek bertaraf etmeyi hesaplayabilen bir muhakeme yeteneğine sahipti.[185] Nitekim Nazi Almanya'sı, Birinci Dünya Savaşı tecrübesini göz önüne alarak, Batı cephesindeki rakiplerini pasifize ettikten sonra yüzünü doğuya dönmüştü. Burada yapılan stratejik hata, SSCB'nin yıldırım harekatı ile işgal edilebileceğinin düşünülmesiydi.[186] Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın stratejik yanlışı ise, Rusya 1905'te Japonya'dan aldığı yenilgi sonrasında kendisini Almanya'nın saldırısından koruyamayacak durumdayken ve Britanya; Fransa ve Rusya ile henüz bir ittifak içine girmemişken, savaş için düğmeye basmamak ve potansiyel rakibi Rusya'yı bertaraf etmemek oldu.[187] Almanya, Saldırgan Realizm'in öngördüğü büyük güç davranışından farklı bir politika izleyerek ve potansiyel rakibi Rusya'ya zamanında müdahale etmeyerek, savaş sırasında kuvvetlerinin üçte birini (her ne kadar Rusya'yı savaşta mağlup ettiyse de) doğu cephesine ayırmak durumunda kaldı.[188] Oysa savaşı kaybeden Almanya'nın, Avrupa'daki rakiplerine karşı güç dengesindeki avantajlı konumunu göz önüne alındığında, 1905'te hegemonyasını tesis etmesi çok daha yüksek bir ihtimaldi.

Keza Japonya, yukarıda değinildiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'na ilerlenen süreçte hızlı bir işgal süreciyle 1931'de Mançurya ile başlayan kazanımlarını, 1937'de Çin'de daha geniş bir toprak parçasını ele geçirerek devam ettirmişti. Bu kazanımlara rağmen Japonya'nın Güney Doğu Asya'yı da kurmak istediği ekonomik imparatorluğa katmak istemesi ve Hint-Çini bölgesinde Fransa'nın kontrolü altındaki topraklarda hamilikler oluşturması, ABD'yi Japon yayılmacılığına karşı harekete geçmeye sevk etmişti.[189] Bu bağlamda Japonya'nın güçlü bir ekonomik imparatorluk kurma fikrinden vazgeçmemesi

[185] **Age**, 217-218.
[186] Timothy Snyder, **Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin** (New York: Basic Books, 2010), 165-169; 210-211.
[187] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 216. Ayrıca bkz: Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers**, 252.
[188] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 69.
[189] Hobsbawm, **The Age of Extremes,** 40.

durumunda ABD ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz bir hal almıştı.[190]

Bu tartışmanın ortaya koymaya çalıştığı gibi, saldırgan politikaların kazançtan çok zarar getirdiği ve devletler için ciddi bedeller doğurduğu tarihsel örnekler söz konusudur. Bu değerlendirme Savunmacı Realist bir bakış açısıyla birleştirilecek olursa; devletlerin karşı güçlerin dizginleyici hamleleriyle durdurulmaları söz konusu olabilse de, tartışıldığı üzere, Saldırgan Realist bir açıdan bu durum direkt olarak güçlenmek ya da revizyonist davranmakla ilişkili olmaktansa, devletlerin stratejik yanlışları, altından kalkamayacakları savaşlara girmeleri ya da hükmedemeyecekleri topraklara yayılmaları nedeniyledir. Bu çerçevede devletler, saldırgan bir hamle ortaya koyarken gerek güç dengesindeki pozisyonlarını göz önüne alarak, gerekse (Mearsheimer'a atıfla vurgulandığı gibi) diğer güçlerin bu hamlelere nasıl cevap vereceklerini hesaba katarak politikalarını şekillendirmelidirler.[191] Stratejik öngörüden yoksun saldırgan hamleler sergilenirse, bunun ciddi mâliyetler doğurabileceği Saldırgan Realist teori tarafından da kabul edilmektedir.

2.4.3. Mevcut Uluslararası Sistem ve Büyük Güçler

Yukarıda Neorealizm ile başlayan ve daha sonra Savunmacı ve Saldırgan Realist teoriler ile devam eden tartışmalarda büyük güç siyasetinin temel karakteristiklerine dair kıyaslamalı bir bakış açısı ortaya konulmuştur. Neorealizm çatısı altında bulunan Savunmacı ve Saldırgan Realist ekoller arasında göze çarpan farklılıklar olsa da, her iki teorik yaklaşım da uluslararası siyasete ilişkin çıkarsamalarını büyük güçleri merkeze alarak yapmaktadırlar. Bu tartışmadan hareketle netleştirilmesi gereken önemli bir husus, Neorealizm'in (ve bu teorinin bir varyantı olan Saldırgan Realizm'in) niçin büyük güç statüsüne haiz aktörlere ağırlık verdiği ve mevcut uluslararası konjonktürde hangi devletlerin büyük güç olarak değerlendirilmesi gerektiğidir.

Waltz, Neorealist teorinin kavramsal/kuramsal çerçevesini açıklarken, uluslararası siyaset sahnesinde ağırlık taşıyan aktörlerin büyük güçler olduğunu bu aktörlerin ellerinde bulundukları güç kapasitesine atıfla ortaya koymuştur.[192] Waltz'a göre, aktörlerin kendi

[190] **Age**, 40-41.
[191] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 37.
[192] Waltz, **Theory of International Politics**, 72.

kendine yetme zorunluluğuyla (self-help) faaliyet gösterdikleri her sistemde olduğu gibi, uluslararası siyaset alanında da en fazla kapasiteye sahip birimler, etki yaratabilme potansiyelleriyle hem kendi, hem de diğer aktörlerin hareket alanını belirlerler.[193] Bu minvalde büyük güçlerin eylemleri ve birbirleri ile olan etkileşimleri, küçük devletlere kıyasla, uluslararası sistemde faaliyet gösteren aktörlerin akıbetini çok daha fazla etkiler.[194] Örneğin Soğuk Savaş dönemi göz önüne alınırsa, Waltz'un belirttiği gibi, çift kutuplu yapıda ABD ve SSCB'nin sahip oldukları güç kapasitesi kendi blokları içinde o kadar ağırlık taşımaktaydı ki, blokların içinde yaşanan önemli kopuşlar dahi iki devletin birbirlerine dönük pozisyonlarını nispi olarak çok az etkilemişti.[195] Ağırlıklı konumlarından aldıkları destekle iki büyük güç, birbirleriyle olan rekabetlerini dünyanın muhtelif coğrafyalarına taşıyarak ve farklı vekalet mücadeleleri içine girerek, üçüncü dünyada yaşanan siyasi gelişmelerin dahi yönünü etkileyecek bir imkana sahip olmuşlardı.[196] 1946-1989 arasındaki zaman dilimi Soğuk Savaş süreci olarak kabul edilirse, ABD ve SSCB'nin liderliğindeki çift kutuplu sistem dünya siyasetine yaklaşık olarak yarım yüzyıla yakın bir süreyle yön vermişti.

Büyük güçler ellerindeki güç kapasitesiyle muhataplarından ayrışsalar da, güç skalasındaki üstün pozisyonlarıyla yetinmeyip, ağırlıklı konumlarının yerleşik bir düzen dahilinde temsil edilmesine de büyük önem verirler. Bu çerçevede büyük güçler, kural ve normlarla çerçevesi belirlenmiş ve kendilerine imtiyazlar tanıyan kurumsal bir düzenin oluşturulmasına çabalarlar. Böylece, devletler arası ilişkilerin tanziminde kendi çıkarlarının esas alındığı bir normatif yapı oluşturmaya çalışırlar. Gilpin'e göre "sosyal sistemler bütün aktörlerin önüne belirli kısıtlamalar getirse de, en azından belirli bir süre aralığında sistemin ürettiği mükafatlar ya da yaptırımlar, sosyal sistemdeki en güçlü

[193] **Age**, 72.
[194] **Age**, 72.
[195] Waltz bu hususla ilgili Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından çıkması ve Çin'in Sovyet bloğundan kopup ABD ile yakınlaşması örneklerini vermektedir. Kenneth N. Waltz, "Structural Realism After the Cold War", **International Security**, c. 25, s. 1 (2000): 19; Kenneth N. Waltz, "The Balance of Power and NATO Expansion", Center for German and European Studies Working Paper: 5/66, October 1998. www.u.arizona.edu/~volgy/europe4.doc, [25.12.2016].
[196] Fred Halliday, **Cold War, Third World: An Essay on Soviet-American Relations** (London: Hutchinson Radius, 1989), 98-100; Michael E. Latham, "The Cold War in the Third World, 1963–1975", **Cambridge History of the Cold War, Volume 2: Crises and Détente**, ed. Melvyn P. Leffler ve Odd Arne Westad (Cambridge: Cambridge University Press, 2010): 276-278.

aktörlerin çıkarları ekseninde tecelli eder."[197] Uluslararası ilişkiler, siyasi birimler arasında vuku bulan bir sosyal etkileşim olarak kabul edilirse, sosyal sistemlere ilişkin bu mülahaza devletler arası ilişkileri açıklamak için de geçerlidir. Gilpin referanslı bu saptamadan hareketle vurgulanırsa; uluslararası sistemde belirli konjonktürlerde temayüz eden büyük güçler, kendi çıkarlarına hizmet edeceğini düşündükleri bir düzen kurmaya ve böylece güçlü olmanın getirdiği üstünlüğe kalıcı bir mahiyet kazandırmaya çalışırlar. Dolayısıyla büyük güçler uluslararası siyaset alanına kendi çıkarları doğrultusunda şekil verip, kendilerinden zayıf devletlerin davranışlarını, oluşturdukları haklar ve kurallar çerçevesinde etkilemeye çabalarlar.[198] Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sonrasının galip devletleri ABD, İngiltere ve SSCB'nin kuruluşunda başat aktör olduğu (fakat daha savaş zamanında ABD ve İngiltere arasında imzalanan Atlantik Şartı ile zemini oluşturulan) BM, savaş sonrasının dünyasındaki büyük güçlerin inisiyatifinde dizayn edilmiş ve özellikle Güvenlik Konseyi'nin yapısı bu aktörlere önemli ayrıcalıklar tanıyan bir mahiyete sahip olmuştur. Daimi üyelerin veto yetkisi vasıtasıyla uluslararası güvenliği ilgilendiren konularda tayin edici bir pozisyona sahip olmaları temsil makamında imtiyazlı konumlarının göstergesi olmuştur. Ayrıca, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nın (NPT) BMGK daimi üyelerine "nükleer silahlara legal olarak sahip olma tekelini ellerinde tutmaları" hakkını tanıması da bir diğer imtiyaz göstergesi olmuştur.[199]

Büyük güçlerin uluslararası kurumlar nezdinde ellerinde bulundurdukları ayrıcalıklar her ne kadar kendilerine önemli avantajlar sağlasalar da, bu organların nihai olarak önemi büyük güçlerin çıkarlarına sundukları katkı ile sınırlıdır. Dolayısıyla yeni gelişmelere bağlı olarak, büyük güçlere ayrıcalık tanıyan uluslararası kurum ve kuralların işlevsellikleriyle ilgili yeni değerlendirmelere tabi tutulmaları söz konusu olabilmektedir. Gerekli anlarda uluslararası kurumların büyük güçler tarafından bypass edildiği ya da ayrıcalıklı konumlarından aldıkları destekle bu platformlarda çıkar odaklı davranışlar sergiledikleri durumlara denk gelinmektedir. Dolayısıyla büyük güçlerin ellerindeki güç ve yetkiyi konjonktürel çıkarlarının gerektirdiği şekilde kullandıkları sıklıkla

[197] Gilpin, **War and Change in World Politics,** 9.
[198] **Age**, 24, 35.
[199] Denk, "Uluslararası İlişkilerin Hukuku: Vestfalyan Sistemden Küreselleşmeye", 62.

görülmektedir. Örneğin büyük güçler BMGK'nin işlevinin ve meşruiyetinin zedelenmesine neden olacak eylemlere girişilmemesi konusunda muhataplarına gerekli durumlarda uyarılarda bulunmaktadırlar.[200] Fakat kendileri veya müttefiklerinin çıkarlarının korunmasının gerektiği anlarda, BMGK'da aynı tıkaç işlevi gerekli uyarıları seslendiren büyük güçler tarafından sergilenebilmektedir.[201]

Uluslararası kurumlar özelinde olduğu gibi uluslararası anlaşmalara yaklaşımda da benzer bir seçicilik ve işlevsellik söz konusudur. Büyük güçler, örneğin, Deniz Hukuku Sözleşmesi gibi anlaşmalara taraf olup olmamayı çıkarları doğrultusunda verilecek bir karar olarak görürler. Söz konusu anlaşmalara taraf olsunlar ya da olmasınlar, bu anlaşmaları ilgilendiren uluslararası gelişmelere verdikleri reaksiyonda eklektik ve pragmatik yaklaşımın güçlü izleri görülür. Örneğin, ABD Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni onaylamamış bir ülke olmasına rağmen, bu sözleşmeyi onaylamış bir ülke olan Çin'i uluslararası hukuka uygun davranmaya davet edebilmektedir.[202] Yargı kurumlarının aldıkları kararlara yaklaşımda da benzer bir davranış gözlemlenmektedir. Büyük güçlerin Uluslararası Adalet Divanı gibi yargı kurumlarının verdikleri kararları gerektiğinde tanımamak ya da kendilerini ilgilendiren davalarda söz konusu mahkemenin yetkisinin bulunmadığını iddia etmek yönünde eğilimler sergiledikleri sıklıkla görülmektedir.[203] Uluslararası yargı kurumlarına iştirak edilmesi konusunda da güçlü bir seçicilik söz konusudur. Örneğin, Rusya ve Çin gibi büyük güçler Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne katılmamayı seçmişler, ABD ise Mahkemenin temel prensiplerini tanımlayan Roma Tüzüğü'nü onaylamamıştır. Sergilenen imtina politikası, büyük güçlerin egemenlik haklarının ve dış politikalarını icra ederlerken hareket alanlarının uluslararası yargı kurumları tarafından kısıtlanmaması içindir.

Büyük güçler tarafından gerektiğinde uluslararası hukuk çerçevesinde temsil edilen hak ve kuralların önemine atıf yapılır, gerektiğinde stratejik çıkarlarına uygun şekilde hak ve kurallar yorumlanır, gerektiğinde ise ihlaller dahi gerçekleştirilebilir.

---

[200] Julian Borger ve Bastien Inzaurralde, "Russian Vetoes Are Putting UN Security Council's Legitimacy at Risk, Says US", **The Guardian**, 23 September 2015.
[201] Jeremy B. White, "US Votes Against UN Resolution Denouncing Israel's Use of Force against Palestinian Civilians", **The Independent**, 1 June 2018.
[202] Franz-Stefan Gady, "South China Sea Verdict: US Reactions", **The Diplomat**, 13 July 2016.
[203] Graham Allison, "Of Course China, Like All Great Powers, Will Ignore an International Legal Verdict, **The Diplomat**, 11 July 2016.

Bunun bir adım daha öteye götürüldüğü ve uluslararası yargı organlarının büyük güç aleyhine kovuşturmalarda bulunmamaları yönünde uyarıldıkları durumlar bile söz konusu olabilmektedir.[204] Bu hususları Saldırgan Realizm'in öncü ismi Mearsheimer, büyük güç siyaseti ve uluslararası hukuk arasında çıkar odaklı bir ilişki olduğu teması ile açıklamaktadır. Bu bağlamda büyük bir güç, stratejik çıkarlarının tehdit altında olduğunu düşünüyorsa, bu tehdidi giderme yönünde hareket ederken uluslararası hukuku yok sayma eğilimi gösterir.[205] Çıkarlarına tehdit teşkil eden bir durum yoksa büyük güçler uluslararası hukuka başvurmaya meyyal bir tavır benimserler. Potansiyel rakip ya da rakiplerinin eylemlerini dizginleme amaçlı olarak uluslararası hukukun önemine sıklıkla dikkat çekilir ve kural ve normların ihlal edilmemesi gerektiği seslendirilir. Bir nevi büyük güçler, çıkarlarına hizmet edecek bir düzlemde uluslararası hukuka başvururlar. Dolayısıyla, hak ve kuralların yorumlanış ve uygulanışında dikkat çekici bir işlevsellik ve seçicilik söz konusudur.

Büyük güç politikasının bu yönde ortaya koyduğu karakteristikler, bu aktörlerin maddi güç kapasiteleri ile yekdiğerlerinden ayrışmaları ve güçlü konumlarından hareketle politikalarını belirleme imkanına sahip olmalarının bir sonucudur. Yukarıda Gilpin'e atıfla belirtildiği gibi, belirlenen hak ve kurallar asıl olarak büyük güçlerin yekdiğerlerinin davranışları üzerinde etki tesis etmeleri içindir. Bu çerçevede, uluslararası sistemdeki aktörler devlet niteliğine sahip olmaları nedeniyle işlevselliklerinde eşit olsalar da, sahip oldukları güç kapasiteleriyle birbirlerinden ayrışırlar.[206] Güç piramidinde en üstte yer alan aktörler, ellerindeki güç unsurlarının sağladığı olanakla uluslararası gelişmeler üzerinde daha fazla söz hakkına sahip olurlar, kendilerinden zayıf devletlerin hareket alanlarını etkileme imkanı bulurlar ve üstün pozisyonlarını kuruluşuna öncülük ettikleri uluslararası kurumlar üzerinden konsolide etmeye çalışırlar.

Bu noktada netleştirilmesi gereken husus, güç piramidinde yukarıda konumlanmak ve büyük güç statüsüne haiz olmak için devletlerin hangi özelliklere sahip

[204] "John Bolton Threatens ICC with US Sanctions", **BBC News**, 11 September 2018.
[205] Chrystia Freeland ve diğ., "Russia, Ukraine and the West: Is Confrontation Inevitable?", **Chatham House: The Royal Institute of International Affairs**, 25 June 2014, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20140625RussiaUkraineWestINYT.pdf, 28, [03.03.2017].
[206] Waltz, **Theory of International Politics,** 144.

olmaları gerektiğidir. Daha önce aktarıldığı gibi, Waltz'un bakış açısından devletlerin büyük güç olarak tasnif edilmeleri için, kendisinin "kapasite" olarak tarif ettiği, fakat kitabında bu unsurları detaylandırmadığı imkan ve kabiliyetlere sahip olmaları gerekmektedir. Mearsheimer ise devletlerin büyük güç statüsüne sahip olmaları için belirli somut noktaların altını çizmiştir. Mearsheimer'ın Saldırgan Realist teorisinde büyük güçler, sistemdeki en güçlü devlete karşı ciddi bir konvansiyonel askeri mücadele verebilme kapasitesine sahip olan devletlerdir.[207] Bununla birlikte, konvansiyonel askeri gücün nükleer silahlarla desteklenmesi gereklidir.[208] Askeri kapasite başat güç kaynağı olsa da, ekonomik zenginlik, teknolojik gelişmişlik, demografik unsurlar, bir devletin güç kaynağını oluşturan diğer önemli etkenlerdir.[209] Fakat Mearsheimer'ın "gizli güç unsuru" olarak tarif ettiği bu kaynakların önemi askeri güce sundukları katkı ile ölçülmektedir.[210] Dolayısıyla, sistemde büyük bir güç olarak konumlanmanın temel ön şartı gerekli askeri güce ve bu güce tahvil edilebilecek maddi ve beşeri kaynaklara sahip olmaktır.

Mevcut uluslararası konjonktürde büyük güçlerin hangi aktörlerden oluştuğu mercek altına alındığında, bu çalışmada bu paye sahip devletlerin ABD, Rusya ve Çin olduğu vurgulanacaktır.[211] İlk olarak belirtilmesi gereken nokta, sahip olduğu askeri kapasiteyle ABD'nin uluslararası sistemdeki en güçlü devlet olduğudur. ABD'nin askeri gücüne yaptığı yatırım, kendisinden sonra gelen beş devletin yaklaşık iki katı oranında bir askeri bütçeye sahip olmasında görülebilmektedir. Bununla birlikte, Tablo-2.1'den görüleceği gibi, ABD'nin gerek uçak gemisi, firkateyn ve muhrip başlığında, gerekse savaş uçağı alanındaki üstünlüğü kendisine önemli avantajlar sağmaktadır. Özellikle deniz kuvvetlerindeki üstünlüğü dünyanın birçok farklı coğrafyasına güç projeksiyonu gerçekleştirme olanağını ABD'ye vermektedir. Bu hususla ilgili, ABD'nin elinde bulundurduğu uçak gemilerinin kendisine önemli avantajlar sağladığının özellikle altı çizilmelidir. Ayrıca ABD'nin sahip olduğu ittifak ilişkileri ve elinde bulundurduğu askeri üsler, farklı coğrafyalardaki rakiplerini dizginleme noktasında bu ülkeye önemli

[207] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 5.
[208] **Age**, 5.
[209] Mearsheimer, "Structural Realism", 78.
[210] **Age**, 78.
[211] Mearsheimer, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)", 113.

avantajlar sağlamaktadır.[212]

Tablo 2.1: Askeri Güç – Temel Göstergeler

	Savunma Harcaması *(Milyar USD)*	Aktif Asker Sayısı	Yedek Asker Sayısı	Nükleer Silah Sayısı	Uçak Gemisi	Uçak (Taarruz ve Savaş Toplamı)
ABD	604.452	1.347.000	865.050	6550	10	5081
Çin	145.039	2.183.000	510.000	270	1	2656
Fransa	47.201	202.950	28.100	300	1	580
Hindistan	51.052	1.395.100	1.155.000	130	1	1485
İngiltere	52.498	152.350	81.350	215	—	256
Rusya	46.626	831.000	2.000.000	7010	1	2244
	Kıtalar Arası Balistik Füze (Stratejik)	Denizaltı (Stratejik/ Balistik Füze Taşıyan)	Denizaltı (Taktik)	Firkateyn ve Muhrip	Zırhlı Muharebe Aracı	Tank
ABD	450	14	54	93	41.062	5884
Çin	62	4	53	78	4788	6740
Fransa	—	4	6	23	6863	200
Hindistan	—	—	14	27	6704	3024
İngiltere	—	4	7	19	5948	227
Rusya	324	13	49	32	31.298	20.200

Tabloda verilen istatistikler, The Military Balance dergisinin 2017 senesinde yayınlanan 117. sayısından elde edilmiştir. Derginin savunma alanında en güçlü altı ülkeyi baz alarak belirlediği göstergelerden 11 adet gösterge seçilmiştir. Bununla birlikte, savaş uçağı ve zırhlı muharebe araç sayısının belirlenmesinde Global Fire Power sitesinin verilerinden de yararlanılmıştır. "2017 Military Strength Ranking", https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp, [30.03.2018]. Ülke bazlı detaylı bilgilere ulaşmak için sayının diğer makalelerinden de yararlanılmıştır. Detaylar için Kaynakçaya bakınız. İlaveten, nükleer silah sayısına ilişkin kullanılan kaynak için bkz: "Nuclear Weapons: Who Has What at A Glance", https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat, [30.03.2018].

[212] Christopher Layne, "The "Poster Child for Offensive Realism": America as a Global Hegemon", **Security Studies**, c. 12, s. 2 (2002): 131-132.

Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarından farklı olarak, ABD askeri yetkilileri tarafından güçlü vurgularla Çin ve Rusya'nın ABD için ciddi birer tehdit haline geldiği ve bu iki devletin ABD'nin hareket alanını kısıtlayacak önemli askeri atılımlar gerçekleştirdiklerine dikkat çekilmektedir.[213] Askeri alanda yaşanan gelişmeler bu kanaati destekler niteliktedir. Rusya ve Çin, gelişmiş silah sistemlerini envanterlerine katarak, ABD'ye dönük olarak A2/AD (Girilmez Alan – Anti-Access/Area Denial) stratejisi uygulama kapasitelerini arttırmaktadırlar. Örneğin Çin, balistik füze taşıyan nükleer denizaltılara yaptığı yatırımla Asya-Pasifik'te nükleer caydırıcılık konusunda önemli bir merhale kat etmiştir.[214] Bu imkanla beraber, gemisavar seyir füzeleri ile donanımlı savaş gemileri, gelişen savaş uçağı envanteri ve özellikle ABD uçak gemilerini hedef almak için dizayn edilmiş DF-21D gemisavar balistik füzeleri ile Çin, ABD karşısında caydırıcı kapasitesini önemli bir noktaya taşımış durumdadır.[215] Özellikle Asya-Pasifik'te güçlenen rekabet ortamına koşut olarak Çin'in deniz gücüne yaptığı yatırımla, Tablo-2.1'den de görülebileceği gibi, firkateyn ve muhrip başlıklarında ABD ile pariteyi yakalama noktasına doğru ilerlediği görülmektedir. Stratejik (nükleer) deniz altı başlığında ise ABD'nin üstünlüğü devam etmektedir. Çin, askeri gücünde istikrarlı bir ilerleme kaydetmesine rağmen ABD ile olan askeri rekabetinin dayandığı ana hedef Asya-Pasifik bölgesinde ABD merkezli çevrelemeyi kırabilmektir. Dolasıyla halihazırdaki süreçte, ABD'nin ülke toprağını hedef alacak bir Çin tehdidinden bahsetmek mümkün görülmemektedir.

Çin'in durumuna kıyasla, uluslararası sistemdeki üç büyük güçten bir diğeri olan Rusya, elindeki nükleer silahlar ve savaş başlıklarıyla uluslararası sistemdeki en güçlü devlet olan ABD'yi imha edebilecek tek aktördür.[216] Tablo-2.1'in işaret ettiği gibi, Rusya dünyanın en büyük nükleer silah gücüdür. Ayrıca, yine tablodan görüleceği gibi, elindeki stratejik deniz altılar ve kıtalararası balistik füzelerle, parite noktasında ABD'ye yakın bir seviyede olan Rusya, bu kapasitesiyle rakiplerini nükleer silahlarla kara ve denizden hedef alabilecek durumdadır. Bu özelliğiyle birlikte, elindeki tank ve zırhlı unsurlarla büyük bir

[213] "Chapter Three: North America", **The Military Balance**, c. 117, s. 1 (2017): 27.
[214] "Chapter Six: Asia", **The Military Balance**, c. 117, s. 1 (2017): 237.
[215] Phillip C. Saunders ve Julia G. Bowie, "US–China Military Relations: Competition and Cooperation", **Journal of Strategic Studies**, c. 39, s. 5-6 (2016): 679.
[216] ABD Kara Kuvvetleri Komutanı Mark A. Milley'nin görüşleri için bkz: Mark A. Milley "Milley: Russia No.1 Threat to US", https://www.army.mil/article/158386, [02.03.2017].

kara gücünü de elinde bulunduran Rusya, konvansiyonel olarak da ciddi bir kapasiteye sahiptir. Coğrafi büyüklüğü göz önüne alındığında, Rusya'nın ülke savunması için bu şekilde büyük bir envantere sahip olması beklentilere uygun bir durumdur. Askeri güçle ilgili olarak Mearsheimer'ın Saldırgan Realizm'in aksiyomlarını belirlerken vurguladığı saldırgan askeri kapasitede kara ordusu önemli bir yere sahiptir.[217] Bunun nedeni, teritoryal devletlerden mütevellit yeryüzünde, bir devletin bir toprak parçasını kontrol altına almak için icra edeceği askeri bir harekatta kara ordusunun, o alanın ele geçirilmesinde tayin edici bir öneme sahip olmasıdır.[218] Rusya gibi Çin de iki milyonun üzerinde aktif asker sayısıyla büyük bir orduya sahiptir.

Keza Hindistan da büyük bir orduya sahip olan bir diğer ülke olarak benzer bir kategoridedir. Tablodaki aktif ve yedek asker sayısı bir arada değerlendirildiğinde Hindistan'ın iki buçuk milyonun üzerinde askere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Hindistan da bir nükleer silah gücüdür. Bu özelliklerine rağmen Hindistan'ın hem stratejik denizaltılara sahip olmaması hem de kıtalararası balistik füze envanterinden yoksun olması önemli birer eksikliktir.[219] Tablo-2.1'deki indikatörlerin gösterdiği gibi, Hindistan'ın zırhlı muharebe aracı hariç, konvansiyonel askeri kapasitesi diğer bütün başlıklarda Çin ve Rusya'nın gerisinde kalmaktadır. Bu durum nükleer silahlar özelinde de geçerlidir. Sistemdeki en güçlü devletinin ardından gelen büyük güçlerin askeri kapasiteleri öyle bir tablo arz etmelidir ki, bu devletler en güçlü aktörü yenemeseler de çatışma ortamını ciddi bir yıpratma savaşına dönüştürebilecek imkan ve kabiliyete sahip olmalıdırlar.[220] Hindistan'ın halihazırda bu kapasiteden yoksun olması kadar önemli bir diğer nokta, bu ülkenin kendisi için asıl tehdit olarak gördüğü Çin'e karşı ABD ile yakın ilişki içinde olması ve özellikle askeri teknoloji transferi anlamında ABD'den destek alan bir ülke konumunda bulunmasıdır.[221]

İlaveten, ABD ve Hindistan'ın birbirlerinin kara, hava ve deniz üslerini kullanma konularında anlaşmaya varmaları ve ortak tatbikatlar yürütecek kadar yakın ilişki içinde

[217] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 110-114.
[218] **Age**, 43.
[219] Bu açığı kapatmak amacıyla Hindistan, Agni füze serisinin nükleer başlık taşıyabilen kıtalararası balistik füze modeli olan Agni-5'i geliştirme aşamasındadır.
[220] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 5.
[221] "Fact Sheet: U.S.-India Defense Relationship", https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/US-IND-Fact-Sheet.pdf, [19.05.2018].

olmaları, Hindistan'ın ABD'nin rakibi olmaktansa, Çin'i dengeleme noktasında bir partneri olduğu kanaatini daha da güçlendirmektedir.[222] Bu bağlamda ABD'nin Rusya ve Çin'le olan ilişkilerine kıyasla, ABD-Hindistan arasında büyük güç rekabetinden bahsetmek halihazırdaki konjonktürde mümkün değildir.

İngiltere ve Fransa gibi ülkeler ise nükleer silaha sahip olsalar da, tablodan da görülebileceği gibi, sınırlı konvansiyonel kapasiteleriyle büyük güç olma özelliğine sahip değildirler. Rusya, Çin ve Hindistan'a kıyasla sınırlı ordulara sahip olan bu iki ülke, NATO çatısı altında bulunmaları nedeniyle de ABD'ye rakip olmaktansa, ABD liderliğindeki Batı ittifak sisteminin askeri ayağının birer bileşeni durumundadırlar.

2.4.4. Mevcut Uluslararası Konjonktürde Büyük Güç Politikası ve Kullanılan Yöntemler

Yukarıdaki tartışmada, uluslararası sistemde büyük güç olarak konumlanmak için sahip olunması gereken özelliklere ilişkin bir izahat ortaya konulurken, aynı zamanda büyük güçler arasındaki ilişkinin mahiyetine ilişkin de bir açıklama yapılmıştır. Ortaya konulan tartışmada, büyük güçlerin askeri kapasitelerinin öneminin altı çizilerek, büyük güç ilişkisinin (güç dengesinin) askeri güç unsurları üzerinden belirlendiği belirtilmiştir. Mevcut konjonktürde, ABD'nin en güçlü orduya sahip olduğu, Rusya ve Çin'in ise ABD'ye karşı güçlü bir konvansiyonel mücadele verebilecek ve ayrıca nükleer silahlarla bu mücadelelerini destekleyebilecek bir kapasiteyi ellerinde bulundurdukları görülmektedir.

Saldırgan Realizm'e göre büyük güçler, anarşik bir sistemde faaliyet gösterirlerken güvenliklilerini garanti altına almak için nispi güçlerini arttıracak fırsat peşinde koşarlar. Dolayısıyla, büyük güçler birbirlerine karşı güç dengesinde avantaj elde etmenin arayışındadırlar. Gücünü ve güvenliğini maksimize etmeye çalışan büyük güçlerin öncelikli amacı yakın coğrafyalarında kendilerine tehdit teşkil etmeyecek bir düzen tesis etmektir. Bunu sağlamanın yolu ise bölgesel hegemonik bir güç olmaktır.

[222] Ashlyn Anderson ve Amy J. Nelson, "How to Build an Alliance: U.S.-Indian Defense Cooperation and the Rise of China", **Foreign Affairs**, 11 February 2016; Yeganeh Torbati ve Idrees Ali, "U.S., India Sign Military Logistics Agreement", **Reuters**, 30 August 2016; Anupam Trivedi, "In Pics: When the Indian, US Armies Marched Together in Joint Exercise", **Hindustan Times**, 19 September 2016; John D. Ciorciari, "India's Approach to Great Power Status," **The Fletcher Forum of World Affairs**, c. 35, s. 1 (2011): 76.

Mearsheimer'a göre deniz ve okyanusların varlığından kaynaklı olarak suyun engelleyici gücü dünya genelinde hegemonya tesis etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle büyük güçler küresel hegemonik bir güç olmaya çalışmak yerine, bölgesel hegemonik bir güç olmalı ve imkanları dahilindeyse, kara bağlantısı ile bölgeleriyle irtibatlı olan yakın coğrafyalarda da kontrol sağlamalıdırlar.[223] Teoriye göre bu sonuç, büyük güçlere yeterli düzeyde güvenlik sağlamaktadır. Fakat Mearsheimer'a göre, büyük güçler bununla yetinmemeli ve diğer büyük güçlerin kendi bölgelerinde hegemonik bir güç olmalarını da engellemelidirler.[224] Engelleme politikasının kendi güvenlikleriyle yakın bir ilişkisi vardır. Bu hususla ilgili Saldırgan Realist teorinin ortaya koyduğu nedensellik şu şekildedir: bölgesel hegemonik güç olan bir devlet, kendisini bulunduğu bölgede güven altında hissettikten sonra, bölgesi dışında da çıkar arayışlarına girmek ve alan dışı coğrafyalara güç projeksiyonu gerçekleştirmek için artık çok daha rahat bir şekilde hareket edebilecektir. Böylece ortaya çıkan yeni hegemonik güç, uluslararası sistemdeki diğer hegmeonu (ABD gibi) kendi bölgesinde rahatız edebilecektir.[225] Mevcut hegemon bu potansiyel tehlikenin önüne geçmek için gerekirse askeri önemlere başvurmalıdır. Her iki dünya savaşında da ABD'nin Almanya'nın galibiyetini önlemek amacıyla Avrupa'daki savaşlara müdahil olması ve bu ülkenin Kıta Avrupa'sına hükmetmesini önlemesi bu minvalde önemli tarihsel örneklerdir. Almanya gibi, ABD'nin gerek İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya gerekse Soğuk Savaş sırasında SSCB'ye karşı verdiği mücadeleler de bu ülkelerin bulundukları bölgelerde hakimiyet sağlamalarını engellemek amacıyla gerçekleşmiştir.[226] Almanya, Japonya ve SSCB gibi büyük güçlerin hegemonik birer güç olmaları durumunda bunun güvenliğine yöneltebileceği tehdidin farkındalığı ile ABD gerekirse savaşa başvurarak rakiplerini durdurmaya çalışmıştır.

Rakip devletlerin bölgesel hegemonik bir güç olmalarının engellenmesi için bulundukları bölgelerde dizginlenmeli ve hareket alanları daraltılmalıdır. Bunun için ideal olan, diğer bölge ülkelerinin söz konusu büyük gücü dizginlemeleridir; fakat bu yapılamıyorsa uluslararası sistemdeki diğer hegemon bu görev için sorumluluk

[223] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 41.
[224] **Age**, 41.
[225] **Age**, 41-42.
[226] **Age**, 41.

almalıdır.[227] Örneğin ABD özelinde önerilen stratejilerden biri, "offshore dengeleme" ile potansiyel hegemonları dizginleme görevini bölge ülkelerine bırakmak, fakat gerektiğinde söz konusu bölgeye asker çıkararak "onshore dengeleme" stratejisi uygulamaktır.[228]

Saldırgan Realist teori, Walt'cu Neorealist ve Savunmacı Realist teoriler gibi dengelemeyi büyük güç siyasetinde temel stratejilerden biri olarak görmektedir. Diğer taraftan, devletler potansiyel tehditleri dengelemek yönünde bir eğilim gösterseler de, Mearsheimer'ın vurguladığı gibi, dengeleme Savunmacı Realistlerin iddia ettiği kadar etkili değildir.[229] Saldırgan Realist bir açıdan büyük güçlerin önlerindeki fırsatlardan yararlanarak güç arttırımına gitmeleri ve böylece oluşan denge mekanizmasına son vermeleri kuvvetli bir ihtimaldir.[230] Dengeleme politikasına ilişkin olarak Saldırgan Realizm, özellikle dengeleme amaçlı oluşan koalisyonların işlerliğinin zayıf olduğunu iddia etmektedir. Teoriye göre, yeni fırsatlar ortaya çıktığı takdirde aktörler dengeleme amaçlı oluşan koalisyonları terk edip, güçlerini arttırma yönünde davranırlar.[231] Mearsheimer dengeleme amaçlı oluşan koalisyonların etkinliğini sorgularken, dengelemenin mâliyetinin nasıl karşılanacağı ve dengelemeye kimin liderlik edeceği gibi muhtemel belirsizliklerin altını çizmektedir.[232] Mearsheimer'ın bu teorik bakış açısına bir ekleme yapılacak olursa; kendisinin de büyük güç siyasetinde önemli bir değişken olarak yer verdiği belirsizlik ve güvensizlik faktörü, dengeleme amaçlı koalisyonların oluşmasının önündeki bir diğer önemli engeldir.[233] Büyük güçler aynı rakipten tehdit hissetseler de, birbirleriyle olan rekabete dayalı ilişkileri de dengeleme amaçlı koalisyonların kurulmasının önüne set çekebilir. Dolayısıyla büyük güçler fırsatçı ve çıkar odaklı politikalarla rakiplerinin hepsine karşı güç dengesinde avantaj elde etmeye çalışabilirler.[234] Ayrıca Mearsheimer'ın vurguladığı gibi, büyük güçler bütçelerinin önemli bir bölümünü savunma gereksinimine ayırdıkları için, diğer aktörlerle ittifak

[227] **Age**, 42.
[228] John J. Mearsheimer ve Stephen Walt M, "The Case for Offshore Balancing: A Superior U.S. Grand Strategy", **Foreign Affairs**, c. 95, s. 4 (2016): 70-83. Ayrıca bkz: John J. Mearsheimer, "A Return to Offshore Balancing", **Newsweek**, 30 December 2008.
[229] Mearsheimer, "Structural Realism", 81.
[230] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 50.
[231] Mearsheimer, "Structural Realism", 81.
[232] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 156-157.
[233] **Age**, 31.
[234] Mearsheimer, "Realists as Idealists", 429.

kurmadan da kendi dengeleme görevlerini yerine getirebilirler. Uluslararası sistemde bir devamlılık için gücünü attırma arayışında olan büyük güçler, yeni güç unsurlarını envanterlerine katarak, potansiyel rakiplerini zaten dengeleme yönünde hareket ederler.[235] Böylece büyük güçlerin, dengeleme amaçlı koalisyonlara katılmaktansa, kendi kapasitelerini arttırarak, hem ortak tehdit hissettikleri söz konusu devleti, hem de birbirlerini dengelemeleri kuvvetle muhtemelidir.

İttifak/koalisyon şeklinde gerçekleşmese de, dengeleme büyük güç siyasetinde müstakil olarak kullanılan temel yöntemlerdendir. Dengelemeyle birlikte, büyük güçler tarafından daha başka yöntemler de kullanılabilir. Örneğin büyük güç denklem dışında kalarak potansiyel hegemona karşı verilecek mücadeleyle ilgili sorumluluğu bölge ülkelerine bırakabilir (buck-passing). Dengeleme stratejisine (balancing) kısayla buck-passing daha mâliyetsiz ve cazip bir yöntemdir. Fakat bölge ülkelerinin gereken dengelemeyi uygulayamamaları durumunda, potansiyel hegemonun daha da güçlenmiş bir şekilde ortaya çıkması ve mevcut hegemona daha büyük bir tehdit teşkil etmesi söz konusu olabilir.[236] Büyük güçler tarafından kullanılabilecek diğer yöntemler önleyici savaşla sonuç almak, rakibini ekonomik olarak zayıflatmak ya da ülke içinde istikrarsızlık yaratarak rakip büyük gücü geriletmeye çalışmak olarak özetlenebilir.[237]

Yukarıda izah edildiği gibi, Saldırgan Realist teoriye göre büyük güçler güvenlik arayışını ilk olarak kendi bölgelerinde gerçekleştirirler ve sınırlarının yakınında korunaklı bir alan tesis etmeye çalışırlar. Büyük güç siyasetinde bölge politikasının önemi ışığında, bu devletlerin bulundukları bölgede komşuları ile ilişkilerini hangi yöntemlerle tanzim ettiklerinin netleştirilmesi önemli ve gereklidir. Öncelikli olarak, Mearsheimer'ın sıklıkla kullandığı, fakat çerçevesini netleştirmediği 'bölge' kavramından ne anlaşıldığının izah edilmesi gerekmektedir. Örneğin bölge, bir kıta ile eş anlamlı kullanılabildiği gibi, topoğrafik özellikler çerçevesinde okyanus, dağ ya da çöllerle belirlenmiş bir alan olarak da tanımlanabilir.[238] Diğer taraftan bölgeler, siyasi ya da ekonomik faktörler üzerinden de tasnif edilebilir. Örneğin, ittifak konfigürasyonları ve nüfuz alanları veya belirli bir alana

[235] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 157.
[236] **Age,** 159-162.
[237] **Age**, 385-387.
[238] Oyvind Osterud, "Regional Great Powers", **Regional Great Powers in International Politics**, ed. Iver B. Neumann (Hampshire: Macmillan Press Ltd., 1992): 2.

yoğunlaşmış ticari ya da ekonomik networkler birer bölge teşkil edebilir.[239] Bu çalışma kapsamında ise bölge, büyük güç ya da büyük güç adayları açısından yakın coğrafyalarında güvenliklerini garanti alına almak için belirledikleri nüfuz alanları olarak tanımlanacaktır. Böylece uluslararası sistemde gerek halihazırda büyük güç olan, gerekse potansiyel büyük güç adayı olan devletler için, belirledikleri öncelikli çıkar alanları kendi bölgeleri olan tanımlanacaktır. Bu kavramsallaştırmadan coğrafi alanların birbirlerinden yalıtılmış topografyalar olarak değerlendirilmesi gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Nitekim bunun olanaksız olduğu muhakkaktır ve devletlerin birden fazla bölgede çıkar peşinde oldukları ve nüfuz elde etmek istediklerinin yadsınması mümkün değildir. Örneğin Çin, Güney Doğu Asya ve Pasifik bölgesinin her ikisinde de etkili bir oyuncudur. Rusya açısından bakıldığındaysa, eski Sovyet coğrafyasından mütevellit Avrasya'daki söz konusu alan bu ülkenin bulunduğu bölgeyi teşkil etmektedir. Fakat Avrupa'dan Pasifik'e kadar uzanan geniş topraklarıyla Rusya, Avrupa ve Asya-Pasifik'teki bölgesel sistemlerde de birer oyuncu durumundadır. Bu iç içe geçmişliğe rağmen, büyük güçler için 'öncelikli çıkar alanı' tespitinin yapılabilmesi mümkündür. Örneğin coğrafi yakınlıklarına rağmen Hindistan için ağırlık noktası Malaka Körfezi merkezli olarak Güney Doğu Asya iken, Çin için ise ağırlık noktası Güney Çin Denizi'dir.[240] Büyük güçler açısından yakın coğrafyalarındaki asıl ağırlık merkezleri tespit edilerek, dünyada belirli güç merkezlerinden bahsedilirken, bu merkezlerinin hangi coğrafi alanlara tekabül ettiği konusunda da bir kanaate sahip olunabilecektir.

Söz konusu bir bölgesel sistemde faaliyet gösteren büyük bir gücün taşıması gereken özelliklerle ilgili olaraksa, bu çalışmada Nolte'nin 11 maddelik bölgesel güç kavramsallaştırmasından yararlanılacaktır.[241] Belirli bir bölgesel sistemde yer alan büyük bir güç;

- coğrafi, ekonomik ve siyasi-düşünsel olarak sınırlandırılmış bir bölgede önde gelen bir konuma sahiptir.
- bölgesel güç projeksiyonu için materyal (askeri, ekonomik, demografik),

[239] **Age**, 2.
[240] Manjeet S. Pardesi, "Is India a Great Power? Understanding Great Power Status in Contemporary International Relations", **Asian Security**, c. 11, s. 1 (2015): 19.
[241] Detlef Nolte, "How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics", **Review of International Studies**, c. 36, s. 4 (2010): 893.

organizasyonel (siyasi) ve ideolojik kaynaklara sahiptir.

- bölgesel meselelerde (hem faaliyet hem sonuç anlamında) gerçek manada etkinliğe sahiptir.
- siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda bölge ile bağlantılıdır.
- bölgenin coğrafi sınırlandırılması ve siyasi-düşünsel yapılandırılmasında önemli etkiye sahiptir.
- bölgesel yönetim organlarındaki etkinliği üzerinden nüfuz elde edebilmektedir.
- bölgesi için ortak bir kimlik ve proje ortaya koyabilmektedir.
- bölge için kolektif faydayı temin etmekte ya da edilmesinde önemli paya sahip bulunmaktadır.
- bölgenin güvenlikle ilgili gündemini önemli ölçüde belirlemektedir.
- bölge içi ve dışı aktörler tarafından, bölgedeki liderlik konumu tanınmakta ya da bu konuma riayet edilmektedir.
- bölgeler arası ve küresel forumlarda ve kurumlarda yalnızca kendi çıkarlarını değil, kısmi de olsa, bölgesinin çıkarlarını da temsil etmektedir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, büyük güçlerin bölgesi güvenli bir yakın coğrafyaya tekabül eden nüfuz alanlarıdır. Büyük güçlerin bulundukları bölgede güvenlik riskinden azade olmaları için komşularının stratejik çıkarlarına aykırı politikalar izlememeleri önemli bir ön koşuldur. Bunun için, Saldırgan Realist teoriye göre büyük güçler komşuları ile hiyerarşik ilişkiler kurup, bölge ülkelerine kabul edilebilir ve edilemez davranışlardan oluşan normatif bir çerçeve sunarlar.[242] Belirli davranış kalıplarını yakın coğrafyalarında hakim kılarak büyük güçler, komşu ülkelerin çıkarlarına uygun davrandıklarından emin olmaya çalışırlar.

Bölgesel hegemonik tasavvurları gereği büyük güçler komşularıyla olan ilişkilerini hem ceza hem de mükafata dayanan 'havuç-sopa' yöntemleri ile tanzim ederler. Cezalandırıcı uygulamalar mercek altına alındığında, işgal ve ilhak kullanılan yöntemler arasındadır. Savunmacı Realizm'in devletlerin işgal veya toprak ilhakı gibi revizyonist eylemlerden ve yerel direnişe neden olacak mâliyetli girişimlerden

[242] Mearsheimer kitabında bu konuya kısaca değinmiştir. Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 370. Bu saptama yapılırken Götz'ün makalesinden destek alınmıştır: Elias Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–Present", **Contemporary Politics,** c. 22, s. 3 (2016): 302.

kaçınmaları yönünde ortaya koyduğu normatif bakış açısı, Saldırgan Realist teori tarafından ikna edici bulunmamaktadır. Teoriye göre, ele geçirilen toprakların endüstriyel altyapısını kullanmak, insan gücünden ve doğal kaynaklarından yararlanmak, stratejik açıdan önemli noktalarına hakim olmak, saldırgan hamlelere ilişkin stratejik hesabın doğru yapılması koşuluyla, aktörlerin güçlerini arttırmalarına imkan tanıyan hamlelerdir.[243] Dolayısıyla büyük güçler, muhatap ülkelere stratejik çıkarlarına aykırı davranmaları nedeniyle ceza kesmiş olurken, yeni kazanımlar da elde etmiş olurlar.

Diğer taraftan ayrılıkçı/milis unsurları mobilize etmek, açıktan kuvvet kullanma tehdidi seslendirmek, sınırlı askeri müdahalede bulunmak başvurulan diğer yöntemlerdir.[244] Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin güvenlikle ilgili konularda tavizsiz olduklarına ilişkin ortaya koyduğu hipotez (her türlü muhtelif gelişmeye karşı hazır olunması gerektiği), büyük güçlerin, güç dengesindeki konumlarını olumsuz etkileyebilecek gelişmelere karşı müdahaleci politikalardan sakınmayacaklarını öngörmektedir. Teoriye göre, güvenlik arayışını ilk önce yakın coğrafyalarında gerçekleştiren büyük güçler bölgelerinde potansiyel güvenlik risklerine dönük güçlü refleksler gösterirler.[245] Teorinin lensinden bakıldığında, güvenlik riskine işaret eden gelişmeler henüz ihtimal dahilinde de olsa en kötü senaryo baz alınarak cevaplandırılmalıdır. Saldırgan Realist teoriye göre anarşik sistemin ürettiği belirsizlik ve güvensizlik ortamında büyük güçler proaktif ve atak davranan aktör davranışı sergilerler. Bu bağlamda, gelecekte ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı en kötü senaryo baz alınıp, buna istinaden sergilenen önleyici saldırgan hamleler, teorinin öngördüğü büyük güç davranışıdır.[246] Saldırgan Realizm'in öncüsü Mearsheimer'ın "en iyi savunma saldırıdır"

[243] Toprak işgalinin devletlere nasıl kazançlar sağlayabileceğine ilişkin bazı görüşler için bkz: Peter Liberman, "The Spoils of Conquest", **International Security**, c. 18, s. 2 (1993): 125-153. (Liberman, Mearsheimer'ın da atıf yaptığı yazarlardan olup, kendisinin çalışmalarından Mearsheimer'ın atıfları vasıtasıyla haberdar olunmuştur). Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 149; Steven E. Lobell, "Structural Realism/Offensive and Defensive Realism", **The International Studies Encyclopedia, vol. 10**, ed. Robert A. Denemark (West Sussex: Wiley-Blackwell, 2010): 6655; Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers**, 132-133, 308-309.

[244] Bu paragraf, Götz'ün 'Neorealism and Russia's Ukraine Policy' adlı makalesinde büyük güçlerin kullandıkları yöntemlere ilişkin ortaya koyduğu analizden esinlenilerek ve gerekli görülen yeni noktalar eklenerek oluşturulmuştur. Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–Present".

[245] Mearsheimer, McFaul ve Sestanovich, "Faulty Powers", 176.

[246] Lobell, "War is Politics", 168-169.

sözü, teorinin aktör davranışına ilişkin bu bakış açısını özetler niteliktedir.[247]

Büyük güçlerin kullanabilecekleri daha farklı zorlayıcı yöntemler de söz konusudur. Bu yöntemler hem siyasi/diplomatik hem de ekonomik baskı unsurlarından oluşmaktadır. Örneğin büyük güçler komşularının iç işlerine müdahalede bulunarak sonuç almaya çalışabilirler. Seçimlere müdahil olmak ya da ülke içinde muhalif partileri desteklemek bu amaç doğrultusunda başvurulabilecek yöntemler arasındadır. Ayrıca büyük güçler, bölge ülkeleri üzerinde baskı kurmak amacıyla büyükelçilerini geri çekmek ya da diplomatik ilişkilerin kesmek şeklinde tedbirler de devreye sokabilirler. Diğer taraftan büyük güçlerin ekonomik baskı araçlarına başvurmaları da bir seçenektir. Örneğin, koşullu ekonomik yardımda bulunmak, baskı ile stratejik altyapı unsurlarını ele geçirmek, ticari kısıtlamalar ya da ekonomik ambargo uygulamak, başvurulan yöntemler arasındadır.[248]

Bununla birlikte, bölgesel hegemonik tasavvurlarına uygun hareket etmeleri koşuluyla büyük güçler tarafından bölge ülkelerine belirli mükafatlar da sunulabilmektedir. Bu, bölgenin lider ülkesinin komşularından istediği rızayı temin etmek için 'havuç' yöntemleriyle sonuç almaya çalışması demektir. Uygulamaya sokulan mükafat/havuç yöntemleriyle ilgili, ekonomik yardım, kredi imkanı, ticari imtiyaz, güvenlik teminatı, askeri teçhizat tedariki ve istihbarat desteği, birer örnek olarak verilebilir.[249] Bu uygulamalarla büyük güçler belirli rejimlere ve iktidarlara sundukları destekle, söz konusu ülkelerin dış politika oryantasyonunun kendilerine yakın bir çizgide seyretmesini sağlamayı amaçlarlar.

Bu etkileşimlerin kurumsal bir düzlemde vuku bulması durumunda, "işbirliği merkezli hegemonya" (cooperative hegemony) olarak tanımlanabilecek bir ilişki söz

[247] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 36.
[248] Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–Present", 306.
[249] Götz mükafat olarak addedilmesi gereken bu uygulamaları baskı türünün en düşük varyantı olarak nitelemektedir. Kendisinin bakış açısından, bölgenin lider ülkesi, komşularının sadakatini elde etmişse de, yine de geleceğe dair hissedilen belirsizlikler nedeniyle düşük dozlu da olsa baskı uygulamaya devam edip, sadakatin süreceğinden emin olmaya çalışır. Örneğin, büyük bir gücün komşusuna sunacağı ekonomik yardımı kendisine gösterilen sadakate göre belirlediği varsayılırsa, bu sadakatin devam etmemesi durumunda kredi tedarikinin kesilecek olmasını komşusunun bilmesi, düşük dozlu bir baskı olarak nitelenebilir. Fakat, bu çalışmada düşük dozlu baskı yerine mükafat/havuç tasviri benimsenecektir. Bu tercih, büyük güçlerin yalnızca zorlayıcı uygulamalarla değil, muhatap ülkelere destek sunarak da sonuç almalarının bir yöntem olduğunun vurgulanması içindir. Bu bağlamda 'havuç-sopa' metaforunun kullanılan yöntemlere dair daha açıklayıcı olacağı düşünülmektedir. **Age**, 305.

konusu olur. Bu kavram, en güçlü devletin çıkarlarını baz alan bölgesel kurumsallaşma sürecine işaret eder.[250] İşbirliği merkezli hegemonya üzerinden hakimiyet arayışı büyük güce, bölge ülkelerini mükafatlarla yörüngesine katma ve kendi muhalif oluşumlarını kurmaktan ya da bölge harici güçlerle ittifak arayışını girmekten caydırma olanağı verir.[251] İşbirliği merkezli hegemonya üzerinden bölgenin lider ülkesi istediği sadakati, zorlayıcı enstrümanlar kullanmadan da komşularından temin eder ve böylece bölge politikasını icra ederken daha meşru bir zeminde hareket etme imkanına sahip olur. Güçlerini kurumsallaştırmaya çalışan devletler, kuruluşuna öncülük ettikleri entegrasyon projelerine ya da ittifak sistemlerine katılmaya razı olmaları şartıyla komşularına (yukarıda da değinilen) ekonomik ya da güvenlik eksenli konularda destek vaadinde bulunurlar. Örneğin ekonomik konular özelinde bakıldığında, bölgenin lider ülkesinin komşularını yörüngesine katmaya çalışırken "bölgenin veznedarı" (regional paymaster) şeklinde işlev gördüğü durumlar söz konusudur.[252] Fon aktarımı ya da kredi tedariki ile komşu ülkeler, büyük gücün merkezinde yer aldığı bölgesel düzenin birer bileşeni haline getirilmeye çalışılır. Güney Afrika ve Rusya'nın lideri olduğu Güney Afrika Gümrük Birliği ve Avrasya Ekonomi Birliği bu minvalde verilebilecek örneklerdir (AB çatısı altındaki zengin ülkelerin çeperde yer alan AB üyesi küçük ülkelere mâli yardımlarda bulunmaları da, bu bağlamda bir örnek olarak verilebilir).[253]

Özetle, büyük güçlerin bölgesel hegemonik vizyonlarını hayata geçirirken kullandıkları yöntemler, hem zorlayıcı hem de mükafata dayanan uygulamalar içermektedir. Bu uygulamalarla büyük güçler, oluşturmak istedikleri bölgesel hegemonik düzene komşu ülkeleri de dahil etmeye çalışırlar. Bu çaba, asıl olarak, yakın coğrafyalarında güvenli bir bölgesel sistem oluşturmak içindir. Mearsheimer'a atıfla izah edildiği gibi, güvenlik eksenli çıkarların tatminkâr bir sonuca ulaşması bölgesel hegemonik bir güç olmayı zaruri kılar. Hegemonya arayışı ister işbirliği odaklı pratikler, isterse zorlayıcı uygulamalarla icra edilesin, büyük güçler açısından nihai olarak amaçlanan korunaklı bir yakın coğrafyaya sahip olmaktır.

[250] Nolte, "How to Compare Regional Powers", 895.
[251] **Age**, 895.
[252] Alexander Libman ve Evgeny Vinokurov, **Re-Evaluating Regional Organizations: Behind the Smokescreen of Official Mandates** (Switzerland: Springer Nature, 2017), 70.
[253] **Age**, 70-71.

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASINA İLİŞKİN BİR ARKA PLAN

Çalışmanın teorik çerçevesinin sunulmasının ardından, bu bölümde Soğuk Savaş sonrası döneme dair bir arka plan verilerek çalışmaya devam edilecektir. Bu gerçekleştirilirken, Rusya temel referans noktası olarak seçilecektir. Rusya merkezli olarak, Soğuk Savaş sonrası düzen, uluslararası ve bölgesel dinamikler, Ukrayna ile olan ilişkilerde öne çıkan başlıklar ve NATO ve AB ile olan ilişkiler mercek altına alınacaktır. Bu bölümde amaçlanan, Ukrayna krizi incelenmeye başlamadan önce Soğuk Savaş sonrası dönemde ilgili aktörler arasındaki ilişkilere dair bir perspektif sunmaktır. Böylece, kriz sürecinde taraflar arasındaki etkileşimlerin belirli bir arka plan dahilinde anlamlandırılabilmesi mümkün olacaktır.

Bu bölümde ilk olarak, Rusya merkezli olarak Soğuk Savaş döneme yakın plan bir bakış gerçekleştirilecektir. Daha sonra ise, Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası uluslararası sisteme bakış açısı ve bu bakış açısının nasıl bir dünya vizyonuna tekabül ettiği açıklanacaktır. Bunun akabinde, Rusya'nın bölge politikasına ilişkin bir izahat paylaşılacaktır. Bu yapılırken eski Sovyet coğrafyasındaki alt bölgeler tanıtılacak ve Rusya'nın bu alt bölgelerde komşuları ile olan ilişkilerinde öne çıkan hususlar masaya yatırılacaktır. Daha sonra, Rusya-Ukrayna ilişkilerine dair ayrı bir tartışma başlığı açılacaktır. En son olaraksa, Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'nın NATO ve AB ile olan ilişkilerine dair bir değerlendirme ile bu bölüm tamamlanacaktır.

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Döneme Yakın Plan Bir Bakış

Soğuk Savaş sonrası döneme dair bir arka plan vermeyi amaçlayan bu bölümde Soğuk Savaş'ın sonlanış sürecinden itibaren ortaya konulacak olan bir tartışma yararlı olacaktır. Bu bağlamda, SSCB'nin son lideri olan Mikhail Gorbaçov'un merkezinde yer aldığı gelişmelere kısaca göz atılması gerekmektedir. Arka plana dayalı bir okuma yapıldığında, Gorbaçov zamanında başlayan bir süreçle birlikte SSCB/Rusya ve Batı arasındaki jeopolitik rekabetin geride bırakılması ve yeni bir dünya düzeninin şartlarının

müşterek şekilde oluşturulmasına çalışıldığı görülecektir. SSCB'nin son genel sekreteri olarak görev yapacak olan Gorbaçov'un benimsediği temel düşünce, Soğuk Savaş'ın yaratmış olduğu ideolojik/siyasi polarizasyonun ve nükleer tehdidin geride bırakılması gerektiği olmuştur.[254] Askeri rekabeti SSCB'nin ekonomik sorunlarının arkasındaki temel neden olarak gören Gorbaçov, bazı dönemlerde SSCB'nin gayri safi yurt içi hasılasının % 25-30'una tekabül eden askeri harcamaların aynı şekilde devam edemeyeceğine kanaat getirmiştir.[255]

Soğuk Savaş sürecinde askeri rekabet iki büyük gücün de bütçelerinin önemli bir bölümünü savunma harcamalarına ayırmalarına neden olmuşsa da, SSCB üzerinde bu rekabetin getirdiği ekonomik baskı çok daha güçlü hissedilmişti.[256] Özellikle 1980'de Ronald Reagan'ın devlet başkanlığına gelmesiyle başlayan İkinci Soğuk Savaş süreci bu baskının yoğun şekilde hissedildiği bir zaman dilimi olmuştu. ABD'nin devreye soktuğu MX, Cruise ve Pershing füzeleri, SSCB'yi rakibiyle pariteyi yakalamak için daha fazla kaynak harcamaya mecbur eden sistemlerdi.[257] ABD Savunma Bakanı Casper Weinberger'in belirttiği gibi, üretilen her yeni silah sistemi düşmana karşı kullanılmadan da düşmanı zayıflatabilme potansiyeline sahipti.[258] Gorbaçov'a göre SSCB'ye büyük bir ekonomik külfete neden olan askeri yarışın artık sonuna gelinmeliydi. Kendi ifadesiyle, ABD ve SSCB'nin her biri silah yarışı nedeniyle on trilyon dolarlık kaynaklarını heba etmişlerdi.[259]

Bu çerçevede Gorbaçov, hayata geçirmek istediği 'Yeni Düşünce' konseptiyle, yeni bir diyalog süreci üzerinden uluslararası sorunların müşterek şekilde ele alınacağı, daha güçlü bir güven ortamının oluşmasını yardımcı olacak ortak çalışma alanların bulunacağı ve de nükleer tehditten, şüpheden, korkudan ve düşmanlıktan arınmış bir

---

[254] Mikhail Gorbachev, **On My Country and the World** (New York: Columbia University Press, 1999), 65-66.
[255] **Age**, 172.
[256] ABD ve SSCB'nin gayri safi milli hasılaları kıyaslandığında ve SSCB'nin dezavantajlı durumu göz önüne alındığında, SSCB rakibinin gerisinde kalmamak için ABD'nin savunma harcamalarına ayırdığı yüzdenin iki katından fazla bir oranı askeri harcamalara ayırmak durumundaydı. Detaylar için bkz: Fred Halliday, **The Making of the Second Cold War** (London: Verso, 1989), 57-58.
[257] **Age**, 51.
[258] **Age**, 51.
[259] Mikhail Gorbachev ve Zdenek Mlynar, **Conversations with Gorbachev**, çev. George Shriver (New York: Columbia University Press, 2002), 141.

uluslararası ilişkiler ikliminin tesis edileceği bir vizyon ortaya koymuştu.[260] Muhatabı olan ABD Başkanı Reagan ise, her ne kadar SSCB'yi 'şeytan imparatorluk' olarak nitelendirmişse de, SSCB lideri Gorbaçov'un başlatmak istediği açılımcı siyasete olumlu karşılık vererek, İkinci Soğuk Savaş ikliminin yumuşamasına katkı sunacak bir pozisyon benimsemişti. İki liderin 1985 ve 1986'da Cenova ve Reykjavik zirvelerinde bir araya gelmeleri, iki ülke arasında askeri rekabetin geride bırakılması ve bu amaca dönük güven arttırıcı nitelikte görüşmelerin başlaması için önemli birer milat olmuştu. Reagan zamanında başlayan olumlu süreç 1987 yılında Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'nın (INF) imzalanması ile taçlanmıştı. Bu süreçte SSCB tek taraflı olarak da önemli adımlar atmıştı. SSCB'nin müttefiklerinin iç işlerine karışma hakkından (Brejnev Doktrini'nden) vazgeçmesi, 1988'de Gorbaçov'un BM'deki konuşmasında SSCB'nin konvansiyonel gücünü azaltacağını deklare etmesi ve Afganistan'ın iki süper güç arasında bir rekabet sahası olması ışığında, Nisan 1988'de tamamlanacak olan müzakereler sonrasında Sovyet askerlerinin Afganistan'ı terk edeceklerini beyan etmesi, SSCB tarafından atılan önemli güven arttırıcı adımlardı.[261]

Bir sene sonra ise, 1989'da Gorbaçov, Avrupa Konseyi'nde 'Ortak Evimiz Avrupa' olarak bilinen konuşmasında "nüfuz alanı", "ileri mevcudiyet kapasitesi" gibi kavramların ve Soğuk Savaş'la özdeşleşmiş askeri karşıtlığın artık geride kaldığını belirterek, ekonomik ve beşeri anlamda Atlantik'ten Urallara kadar uzanan ve Batı ve Doğu'yu birbirine bağlaması hedeflenen, bütünleşmiş Avrupa vizyonunu muhataplarıyla paylaşmıştı.[262] Takip eden dönemde, SSCB ve Batı arasında Gorbaçov'un vizyonunu destekleyici nitelikte farklı adımlar da atılmıştı. Askeri rekabeti geride bırakmış yeni bir Avrupa hedefine uyumlu şekilde 1990'da imzalanan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması, tarafların konvansiyonel güçlerinin birbirlerini tehdit edecek seviyeye ulaşmasını engelleme amacına dönük güven arttırıcı bir inisiyatif olarak hayata geçmişti. 1990 senesinde bir diğer önemli anlaşma olan Paris Şartı ise insan hakları, ekonomi, güvenlik ve çevre gibi birçok farklı alanda işbirliğine dayalı bir mutabakat ve Avrupa'nın

[260] Gorbachev, **On My Country and the World**, 177-178.
[261] **Age**, 200; Andrew Kydd, "Trust, Reassurance, and Cooperation", **International Organization**, c. 54, s. 2 (2000), 346.
[262] Mikhail Gorbachev, "Address Given by Mikhail Gorbachev to the Council of Europe", 6 July 1989, https://www.cvce.eu/content/publication/2002/9/20/4c021687-98f9-4727-9e8b-836e0bc1f6fb/publishable_en.pdf, [27.03.2017].

bütünleşmesini güçlendirecek mahiyette bir inisiyatif olarak taraflar arasında imzalanmıştı.[263]

Reagan zamanında başlayan yakın temaslar 1988'de göreve gelen George W. H. Bush ile devam etmiş ve taraflar, güven ortamının güçlendirilmesine katkı sunacak çeşitli anlaşmalara imza atmışlardı. Bu çerçevede, Reagan zamanında 1987'de imzalanan INF Antlaşması gibi, bir diğer önemli inisiyatif olan 'Stratejik Silahların Sınırlandırılması Antlaşması' (START-1) 1991'de taraflar arasında imzalanmıştı. 1993'te ise bu antlaşmasının ikincisine (START-2) taraflar imza atmışlardı. START-1 ile SSCB ve ABD, nükleer savaş başlıklarının ve bombardıman silahlarının üçte birlik oranda azaltılması konusunda anlaşmışlar; START-2 ile ise Rusya ve ABD bu oranın % 50 düzeyine çıkarılması konusunda mutabık kalmışlardı.[264]

SSCB'nin dağılmasından sonraki dönemde Gorbaçov'un Batı ile tesis ettiği olumlu siyasi iklim 1991 yılında dünya siyaset sahnesine çıkan Rusya Federasyonu'na, dış politikasını şekillendirirken istifade edebileceği verimli bir ortam bırakmıştı. SSCB'nin çözülüşünün ilk yıllarında Rus dış politikasına egemen olan "liberal Atlantikçi" anlayışın etkisiyle, Batı'nın bir hasım olarak görüldüğü zamanların artık geride kaldığı seslendirilmekteydi.[265] Ülkenin ilk dışişleri bakanı olan Andrei Kozyrev'e göre Rusya, dünya pazarlarına açılması ve uluslararası kurumlara entegre olması gereken bir ülkeydi ve Batı dünyasının önemli ekonomik reformları hayata geçirmeye çalışan Rusya'ya sunacağı katkılar söz konusuydu.[266] Ayrıca Kozyrev, insan hakları gibi değerlere sahip çıkmanın da küresel demokrasi ailesine katılmak isteyen Rusya için vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştı.[267] Kozyrev ülkesini uluslararası sistemdeki konumu itibariyle hala büyük bir güç olarak nitelendirilmişse de, Soğuk Savaş zamanından farklı olarak Rusya, Kozyrev'in deyişiyle, artık "normal bir büyük güç" olarak yoluna devam edecekti.[268] Bu bakış açısından Rusya, ulusal çıkarlarını gözetirken, bunu, demokratik ülkelerin anlayışla

[263] "Charter of Paris For A New Europe", 19 - 21 November 1990, https://www.oscepa.org/documents/all-documents/documents-1/673-1990-charter-of-paris-for-a-new-europe/file, [16.02.2018].
[264] "Strategic Arms Reduction Treaties, 1991 and 1993", https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/pcw/104210.htm, [28.06.2018].
[265] Jeffrey Mankoff, **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics** (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2009), 62.
[266] Andrei Kozyrev, "The Lagging Partnership", **Foreign Affairs**, c. 73, s. 3 (1994): 70.
[267] Andrei Kozyrev, "Russia and Human Rights", **Slavic Review**, c. 51, s. 2 (1992): 289.
[268] Andrei Kozyrev, "Russia: A Chance for Survival", **Foreign Affairs**, c. 71, s. 2 (1992): 10.

karşılayacağı şekilde yapacak, ihtilaflardan uzak duracak ve ortakları ile yakın ilişki halinde olmaya özen gösterecekti.[269]

Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarında Kozyrev'in dış politika vizyonu Yeltsin'in bakış açısını tamamlayıcı nitelikte olmuştu. Yeltsin'in batıya dönük başlatmak istediği açılım, henüz SSCB dağılmadan önce güçlü işaretlerle görülmüştü. İşlemeyen bir sistemle SSCB'nin yoluna devam edemeyeceğine düşünen Yeltsin, Gorbaçov'dan farklı olarak, idari sistemin reforme edilmesi değil Sovyet coğrafyasının yeni bir siyasi yapılanma etrafında tanzim olması gerektiğine inanmıştı. Yeltsin'in bakış açısından SSCB zamanında Rusya, diğer Sovyet cumhuriyetlerini sübvanse eden ve SSCB'yi ekonomik olarak ayakta tutan temel kaynak olarak içeriden sömürüldüğü bir dönem yaşamıştı.[270] SSCB dağılmadan önce dahi Rus halkı nezdinde güçlü bir karşılığı olan Yeltsin SSCB'nin ve Komünist Partinin sonlanması gerektiğine inanıp, Rusya için gerekli ekonomik reformları uygulamak konusunda hazır bir lider profili ortaya koymuştu.[271] Nitekim SSCB'nin dağılmasıyla birlikte 1990'ların ilk yıllarında Yeltsin "yukarıdan devrim" olarak tanımlanabilecek bir siyasi programla Sovyet Rusya'sından arta kalan sosyalist sistemi kapitalist bir sisteme dönüştürmek ve Rusya'yı Batı kurumlarından alınan ekonomik destekle küresel serbest pazar ekonomisinin bir katılımcısı haline getirmek şeklinde bir vizyon benimsemişti.[272]

Bu vizyonda ekonomik konular güçlü bir boyut teşkil etmişse de, büyük resimde Rusya'nın uluslararası liberal düzene uyumlu bir ülke olacağı iradesi yansıtılmaya çalışılmıştı. Yeltsin 1992'de BM Genel Kurulu'nda yaptığı bir konuşmada Rusya'nın ABD, Batı ve Doğu'yu partner değil müttefik olarak gördüğünü vurgulamış ve benimsediği prensiplerin ise, demokrasi, insan hakları, özgürlük ve de yasal ve ahlaki standartlara dayandığını belirtmişti.[273] Rusya liderinin açılımcı vizyonu Batı'ya dönük atılan adımlarla taçlandırılmıştı. Örneğin, 1992'de ABD ile beraber Ortaklık ve İşbirliği

[269] **Age**, 10.
[270] Andrei Tsygankov, **Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity**, 4 bs. (London: Rowman & Littlefield, 2016), 63.
[271] Peter Kenez, **A History of the Soviet Union from the Beginning to the End**, 2.bs. (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 270-271.
[272] Roy Medvedev, **Post-Soviet Russia: A Journey Through the Yeltsin Era**, çev. George Shriver (Columbia University Press New York, 2000), 4-5.
[273] Leszek Buszynski, **Russian Foreign Policy After the Cold War** (Westport: Greenwood Publishing Group, Kindle Edition, 1996), 284-287.

deklarasyonun yayınlanması ve NATO/ABD'nin bir tehdit olarak görülmediğini ortaya koyma amaçlı nükleer silah sayısında ve savunma bütçesinde ciddi kesintiye gidilmesi "demokratik Batıya" entegre olma vizyonunu destekleyici nitelikte adımlar olmuştu.[274]

Soğuk Savaş sonrasının dünyasında resmin diğer tarafına bakıldığında, Batı ittifak sisteminin lider ülkesi olan ABD tarafında Rusya'daki Yeltsin hükümeti ile SSCB'nin son lideri olan Gorbaçov zamanında başlayan olumlu ilişkileri sürdürmek benimsenen politika olmuştu. 1993'teki parlamento seçimlerinden itibaren Rusya'daki komünist ve milliyetçi siyasi aktörlerin zemin kazanmaya başladığının farkında olan ABD, Batı ile olumlu ilişki içinde olmak isteyen Yeltsin hükümetini ekonomik yardımda bulunularak desteklenmesi ve yakın siyasi ilişki içinde olunması gereken bir muhatap olarak görmüştü.[275] Bu mülahaza doğrultusunda ABD yönetimi, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde baskın güç olarak temayüz ederken, eski rakibi olan SSCB/Rusya'nın demokrasi ve serbest pazar istikametinde ilerlemesinin kendi çıkarları için en uygun seçenek olduğunu düşünmüştü.[276] Ayrıca, SSCB'nin dağılması sonrasında nükleer silahların güvenliğinin sağlanması gibi önemli konularda da ABD (Ukrayna özelinde aşağıda ele alınacağı gibi) Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında istikrar sağlayıcı potansiyelinin farkında olarak bu ülke ile ilişkilerini yakın tutmanın gerekli olduğunu görmüştü.

Diğer taraftan ABD tarafında, Rusya ile olan ilişkiler tanzim olurken, ABD'nin Soğuk Savaş'ı kazanan, muhatabının ise kaybeden tarafta yer aldığı düşüncesi de siyasi hesaplara hakimdi. Rusya liderleri, her ne kadar ülkelerinin Almanya ve Japonya gibi askeri işgalle teslim alınmış ülkelerle aynı kategoride görülmesini reddedip, Soğuk Savaş bağlamında SSCB/Rusya'nın yenilgiye uğradığını kabul etmeseler de, ABD açısından kazanan ve kaybeden belliydi.[277] 1990'lardaki bütün sorunlarına rağmen Rusya büyük bir konvansiyonel ordu ve nükleer silah envanterini elinde bulundurmuş; ayrıca, SSCB'nin "ardılı" değil "devamı" (continuer) niteliğinde bir devlet olarak SSCB'nin imzaladığı antlaşmaları ve yükümlülükleri de devralıp, kendisine atfettiği büyük güç statüsünü

[274] Robert Legvold, "Introduction", **Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past**, ed. Robert Legvold (New York: Columbia University Press, 2007): 4.
[275] Michael McFaul ve James M. Goldgeir, **Power and Purpose: U.S. Policy toward Russia after the Cold War** (Washington, D.C: Brookings Institution Press, 2003), 12.
[276] **Age**, 4.
[277] Rusya ve Almanya/Japonya analojisi için bkz: Cohen, **Soviet Fates and Lost Alternatives**, 3461-3462; Mankoff, **Russian Foreign Policy**, 21-22; Sakwa, **Russia Against the Rest**, 71.

taçlandıran önemli bir unsur olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) daimi üyeliğine de SSCB sonrasında sahip olmuştu.[278] Bu itibarla Rusya liderleri ülkelerinin Batılı yekdiğerleri ile eşit statüde görülmemesi için bir sebep olmadığına inanmışlardı. Kozyrev'in ifadesiyle, Rusya yaşadığı zorlu geçiş sürecine rağmen, teknolojisi, kaynakları ve silah envanteri ile büyük bir gücün elinde bulundurması gereken özelliklere sahip bir devletti.[279]

Rusya liderlerinin bu düşüncesine rağmen, ABD tarafında Rusya ile olan ilişkiler farklı bir mercekten değerlendirilmiş ve ABD'nin üstün pozisyonunu hem söylem hem de eylemlerle dışa vurulmuştu. Henüz SSCB dağılmadan önce Birleşik Almanya'nın NATO'ya üyeliği konusunun masaya yatırıldığı konjonktürde ABD Başkanı George H. W Bush'un vurguladığı gibi; "Sovyetler, Almanya'nın NATO ile olan ilişkisinin ne olacağını dikte edecek durumda değil [Soğuk Savaş'ı] biz kazandık, onlar değil."[280] ABD'nin Rusya ile olan ilişkilerini güç dengesindeki avantajlı konumundan hareketle belirleyeceği, Bill Clinton döneminde NATO'nun genişlemesi yönünde ortaya konulan irade ile somutlaşmıştı. SSCB ve Varşova Paktı çözülmüşse de ABD, NATO'nun genişlemesi yönündeki iradesiyle, Kıta Avrupa'sından askeri olarak geri çekilmek gibi bir düşünce taşımadığını göstermiş, Rusya'nın itirazlarını göz ardı etmiş ve İttifak'ın genişlemesini desteklerken Rusya'ya karşı duyduğu güvensizliği açıkça dile getirmekten dahi sakınmamıştı.[281]

Rusya açısından siyasi konularda olduğu gibi, ekonomik konularda da Batı ile istenen yakınlığın tesis edilemediği görülmüştü. 1990'lı yıllarda Rusya liderleri uluslararası kurumlardan gelen kısmi yardımların değil, Marshall Planı'na benzer şekilde kapsamlı ekonomik destek ve yatırımların Rusya'nın ekonomik sorunlarının çözülmesi için gerekli olduğu talebini Batı ülkelerine aktarmışlardı.[282] Fakat, Batı ülkeleri nezdinde Yeltsin'in talep ettiği gibi 100 milyar dolarlık ekonomik destekler değil, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve G7 gibi oluşumlar üzerinden Rusya'ya ekonomik yardım paketleri halinde,

[278] Richard Sakwa, **Russian Politics and Society**, 4. bs. (Oxon: Routledge, 2008), 368.
[279] Kozyrev, "The Lagging Partnership", 63.
[280] Christopher Layne, **The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present** (Ithaca: Cornell University Press, 2006), 111.
[281] Strobe Talbott, "Why NATO Should Grow", **The New York Review of Books**, 10 August 1995.
[282] Tsygankov, **Russia's Foreign Policy,** 74.

daha kısmi mâli desteklerin sunulması uygun bulunmuştu.[283] Rusya'da ülke kaynaklarının özelleştirilmesi sürecinin şeffaf yürümemesi, yolsuzluğun önemli bir sorun olması ve 1993'te Yeltsin'in Parlamento'yu bombalama emri vermesi gibi olumsuzluklara rağmen Batı tarafından yine de Rusya'ya önemli ekonomik yardımlar temin edilmiş ve hatta Clinton'un inisiyatifinde Rusya'nın G7'ye üye olması dahi sağlanmıştı.[284] Fakat Rusya siyasi çevrelerindeki kanaat, SSCB'nin dağılması sonrasında ekonomik olarak yeniden yapılanma sürecinde Batı'dan istenen desteğin alınmadığı şeklinde olmuştu.[285]

Batı ile kısa süre içeresinde fikir ayrılıklarının ortaya çıkması, Rusya'nın dış politikasında önemli yansımalar bulmuştu. 1991-1993 arasında Batı ile ilişkilerin yakın seyrettiği zaman diliminde Rusya'nın dış politikasına yön veren liberal Atlantikçi tasavvur, 1993'ten itibaren Doğu ve Batı arasında bir denge politikası izlenmesi gerektiği vizyonuna yerini bırakmıştı. Rusya'nın büyük güç statüsüne yaptığı vurguların da güçlendiği 1993 sonrası zaman diliminde, bölgesini kendi liderliğinde tanzim etme çabaları da yoğunlaşmıştı. Bu bağlamda, 1993'te ekonomik ve güvenlik eksenli olarak iki temel sütuna sahip olan Yakın Çevre Politikası'nın ilan edilmesiyle birlikte, eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın "Monroe Doktrinini" olarak bilinen bir yakın coğrafya politikası benimsenmişti.[286] Böylece 1993'ten itibaren Rusya yönetiminin bölgesel gelişmelere atfettiği öneme binaen yakın coğrafyasının Rusya için "hayati ulusal çıkar" anlamına geldiği düşüncesi benimsenmişti.[287] Bu düşünce etrafında Rusya, çeşitli entegrasyon projelerinin kuruluşuna öncülük ederek bölgesini kendi liderliğinde bütünleştirecek bir dış politika vizyonu benimsemişti. Örgütsel mekanizmalar etrafında atılan entegrasyon adımlarının ilk örneği Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), en son örneği ise AEB olmuştu. Entegrasyon projeleriyle asıl olarak hedeflenen, eski Sovyet cumhuriyetlerini bir arada toplayarak, siyasi, ekonomik ve güvenlik eksenli olarak Rusya liderliğinde yeni bir bölgesel düzen kurmak olmuştu.

Bölge politikasını eski Sovyet coğrafyasını kendi öncülüğünde bütünleştirme

---

[283] **Age**, 74.
[284] Stoner ve McFaul, "Who Lost Russia (This Time)?", 168-170.
[285] Brian Till, "Mikhail Gorbachev: The West Could Have Saved the Russian Economy", **The Atlantic**, 16 June 2011.
[286] Erel Tellal, "Rusya'yla İlişkiler", **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt-2: 1980-2001)**, ed. Baskın Oran, 12. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010): 542.
[287] Sakwa, **Russian Politics and Society**, 369

hedefi üzerine kurgulayan Rusya, uluslararası tasavvurunu ise çok kutuplu bir dünya savunusu üzerine temellendirmişti. Rus dış politikasında çok kutuplu dünya düzeni savunusu Kozyrev'in 1996'da yerini reelpolitik tandanslı Yevgeny Primakov'a bırakmasıyla birlikte belirginleşmeye başlamıştı. Çok kutuplu dünya vizyonu, Çin'le 1969'da kopan ilişkilerin Soğuk Savaş sonrasında düzeltilmesi ve Hindistan'la yakın ilişki geliştirilmesi şeklinde özetlenebilecek açılımlarla birlikte, uluslararası sistemde ABD haricinde farklı güç merkezlerinin de var oluğu ve böylece tek kutuplu bir sistemin dünya gerçekleri ile çeliştiği düşüncesi üzerine kurulmuştu. Aşağıda detaylarıyla ele alınacağı gibi Rusya karar alıcıları, ABD merkezli tek kutuplu sistemin adil olmayan bir dünya düzeni anlamına geldiğini vurgulamışlardır. Bunun yerine, gücün uluslararası sistemde dengeli bir biçimde dağıldığı, daha eşitlikçi ve demokratik bir uluslararası düzen savunusu ortaya konulmuştur. Bu savunu ortaya konulurken ABD'nin ve müttefiklerinin tek taraflı uygulamalarına dönük çeşitli itirazlar da dile getirilmiştir. Rusya, devlet egemenliğine saygı prensibinin ihlal edilmemesi gerektiği düşüncesinden hareketle ABD liderliğinde gerçekleştirilen rejim değişikliği ve liberal müdahalecilik içerikli eylemlere karşıt bir pozisyon almıştır.

Belirli anlaşmazlıklara rağmen, ABD ile ilişkilerde ciddi bir kırılma yaşanmamış ve hatta ilişkilerde önemli yakınlaşma anları dahi söz konusu olmuştur. Örneğin, Putin yönetiminin 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin teröre karşı mücadelesine dönük destekleyici bir pozisyon alması, bunun ABD'nin Orta Asya'da askeri üsler edinmesine yeşil ışık yakılmasında somutlaşması, 1962'den beri Küba'da faaliyet gösteren Lourdes gözetleme istasyonunun 2002'de kapatılması ve Obama ve Medvedev'in başkanlıklarında 2010 yılında yeni bir START anlaşmasının imzalanması, olumlu etkileşimlere dair örnek hadiseler olarak kayda geçmiştir.[288] Diğer taraftan, NATO genişlemesi, Kosova operasyonu, 2003 Irak işgali, Renkli Devrimler sürecinin desteklenmesi, Libya'da olduğu gibi liberal müdahalecilik tandanslı eylemlerin sergilenmesi ise, Rusya açısından ilişkilerdeki ayrışma noktalarını teşkil etmiştir.

Rusya'nın ABD ile olan ilişkilerine benzer şekilde AB ile olan ilişkilerinde de belli anlaşmazlıklar söz konusu olmuştur. AB tarafından Renkli Devrimler sürecinin

[288] Küba ile ilgili bilgi için bkz: Sakwa, **Russia Against the Rest**, 27.

desteklenmesi ve Doğu Ortaklığı gibi üyelik harici mekanizmalar üzerinden eski Sovyet cumhuriyetleriyle yakın ilişki arayışına girilmesi, Rusya'nın AB'ye dönük rahatsızlıklarında öne çıkan başlıklar olmuştur. ABD/NATO'ya dönük olduğu gibi güvenlik içerikli olmasa da, AB'nin normatif gücünden hareketle eski Sovyet cumhuriyetlerini kendi standartlarında dönüştürme politikasını Rusya bölgesel nüfuzunu olumsuz etkileyen bir gelişme olarak görmüştür.[289] Ayrışma noktalarına rağmen taraflar siyasi, ekonomik ve insani konular başta olmak üzere ilişkilerini yakın tutmaya çalışmışlardır. Henüz Soğuk Savaş sonlanmadan önce dahi iki taraf arasında yakın etkileşimler gözlemlenmiştir. Örneğin Yumuşama döneminde, Batı Almanya'nın önce dışişleri bakanı daha sonra şansölyesi olan Willy Brandt'in inisiyatifiyle hayata geçen Ostpolitik çerçevesinde SSCB ve Varşova Paktı ülkeleriyle insan hareketi, karşılıklı sınırlara saygı, daimi temsilci bulundurmak ve ayrıca SSCB'den doğal gaz tedarik etmeye başlamak şeklinde özetlenebilecek açılımlar gerçekleştirilmişti.[290] Soğuk Savaş sonrası dönem bunun devamı niteliğinde bir seyir takip etmiş ve AB ve Rusya'nın coğrafi yakınlıkları birbirleriyle komşuluk ilişkisini kaçınılmaz kılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında iki aktör arasında anlaşmazlıkların en fazla görüldüğü anlarda dahi, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un vurguladığı gibi, "tarafların bir arada yaşamaya mecbur olduğu ve gerginlik anlarının uzun sürmeyeceği" ifade edilmiştir.[291] Örneğin AB, Gürcistan ve Ukrayna gibi Rusya'nın içinde yer aldığı krizlerde, bir yandan Rusya'yı sert şekilde eleştirirken, diğer taraftan muhatabını rahatlatacak arabuluculuk girişimleriyle krizlerin daha geniş bir istikrarsızlığa neden olmasını engelleyecek adımlar atmıştır.

Rusya'nın Batı ile olan ilişkilerine ek olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemin bir diğer büyük gücü ve etkili aktörü olan Çin'le olan ilişkileri de dış politikasında önemli bir yer kaplamıştır. Ekonomik anlamda hızlı bir yükseliş süreci içine giren Çin'in, askeri olarak da önemli bir güç haline gelmesine koşut olarak farklı güç merkezleri arasındaki etkileşimler Çin'in de dahil olduğu bir düzlemde gerçekleşmeye başlamıştır. ABD'nin

[289] Igor Torbakov, "The European Union, Russia, and the 'In-between Europe': Managing Interdependence", **The European Union Neighbourhood: Challenges and Opportunities**, ed. Teresa Cierco (Surrey: Ashgate, 2013): 175-177.
[290] Tony Judt, **Postwar: A History of Europe Since 1945** (New York: The Penguin Press, 2005), 498; Corey Johnson ve Matthew Derrick, "A Splintered Heartland: Russia, Europe, and the Geopolitics of Networked Energy Infrastructure", **Geopolitics**, c. 17, s. 3 (2012): 494.
[291] Sergey Lavrov, "Lavrov about Eastern Partnership: Russia Will Not Sit "Without Doing a Stroke", 24 April 2016, https://news.am/eng/news/324798.html, [10.05.2017].

küresel hegemonik tasavvuruna karşı Rusya ve Çin'in dönemsel olarak yakınlaştıkları anlar söz konusu olmuşsa da, Çin'in hızlı yükselişi "Avrasya'da asılardır devam eden statükonun" değişmesine ve böylece Rusya-Çin arasındaki güç dengesinin Çin lehine dönüşmesine neden olmuştur.[292] Böylece Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya, Batı karşısında olduğu gibi Çin karşısında da nispi gücünün gerilemesini önleme çabasında olmuştur. Dördüncü bölümde ele alınacağı gibi Rusya, AEB projesini hayata geçirirken Avrasya'daki rekabet sahasında Batı kadar, Çin'e dönük olarak da gücünü konsolide etmeyi amaçlamıştır.

Çin açısından bakıldığında ise, Rusya ile ABD hegemonyasına karşı çok kutuplu dünya vizyonunun savunulmasında bir araya gelinse de, Çin'in dış politika tasavvuru 'Batı'ya karşı Rusya'nın yanında olma' çizgisine hiçbir zaman ilerlememiştir. Rusya-Batı ihtilaflarının su yüzüne çıktığı anlarda Çin, iki tarafla olan ilişkilerini kendi konjonktürel çıkarlarını ön plana alarak ve hiçbir tarafa angaje olmadan yürüterek belirlemiştir. Bu çerçevede Çin, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası gelişmelere dönük tavrını belirlerken, Rusya ve ABD'nin dışında müstakil bir güç merkezi olarak hareket etmiştir. Bu yönde benimsediği dış politikayla Çin, Batı'ya karşı Rusya ile bir stratejik ittifak oluşturma fikrine de olumsuz yaklaşmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası dönemde bu iki büyük gücün uluslararası tasavvurlarındaki ortak noktalara rağmen, ikili ilişkilerinin belirli sınırlılıklara tabi olduğu da görülmüştür. Buna rağmen, Rusya için çok kutuplu bir dünyayı hakim kılma noktasında Çin önemli bir partner olarak görülmüş ve Soğuk Savaş sonrasında ilişkilerin yakın seyretmesine özel bir önem verilmiştir.

Bu çalışmanın inceleme konusu olan Ukrayna krizi, Ukrayna'nın Rusya ve NATO/AB coğrafyasına yakınlığı nedeniyle özellikle Rusya-Batı ilişkilerinde güçlü bir yansıma bulmuştur. Bunun için takip eden bölümde Soğuk Savaş sonrası döneme dair bir arka plan sunulurken Rusya-Çin ilişkileriyle ilgili ayrı bir bölüm paylaşılmayacaktır. Buna karşın, 'Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Uluslararası Tasavvuru' ve 'Rusya ve Orta Asya' başlıkları altında ortaya konulacak olan tartışmalarda Rusya-Çin ilişkilerine de temas eden değerlendirmeler yapılacaktır.

[292] Trenin, **The End of Eurasia**, 220.

3.2. Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Uluslararası ve Bölgesel Tasavvuru

Soğuk Savaş sonrası döneme dair genel bir arka plan verildikten sonra bu bölümden itibaren Rusya'nın uluslararası ve bölgesel tasavvuru incelenerek çalışmaya devam edilecektir. Bir sonraki bölümde ise Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya-Batı ilişkilerine temas edilecektir.

Bu bölümde ilk olarak Rusya'nın uluslararası tasavvuru ele alınacak ve daha sonra odak noktası bölge politikası üzerine sabitlenerek, farklı alt başlıklar halinde eski Sovyet coğrafyasına dair bir değerlendirme sunulacaktır. Çalışmanın inceleme konusunu Ukrayna krizi olduğu için Rusya'nın bölge politikasına dair bir izahatın ardından Ukrayna ile olan ilişkilerine dair ayrı bir bölümün sunulması uygun görülmüştür. Bu çerçevede Rusya merkezli olarak, 'sistem – bölge – ülke (Ukrayna)' olarak tanımlanabilecek bir eksende, makrodan mikroya doğru kademeli olarak geçiş yapılacaktır.

3.2.1. Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Uluslararası Tasavvuru

Rusya'nın Soğuk Savaş sonrasının dünyasına ilişkin vizyonu çok kutuplu bir düzen savunusu üzerine kurulmuştur. Özellikle 1990'lı yılları karakterize eden ABD liderliğindeki tek kutuplu sistemin sonlanması ve bunun daha eşitlikçi bir yapı ile ikame edilmesi gerektiği Rusya liderleri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Karar alıcılar, çok kutuplu (multipolar) ya da çok merkezli (polycentric) bir sistem savunusu üzerinden Rusya'nın vizyonu ortaya koymuşlardır.

3.2.1.1. Resmi Belgelerde Çok Kutupluluk Savunusu

Rusya'nın çok kutuplu sistem savunusu 1990'lardan itibaren yayınlanan resmi raporlarda dile getirilmiştir. 1997 senesinde yayınlanan 'Ulusal Güvenlik Konseptinde', birçok farklı devletin ve entegrasyon birliğinin siyasi ve ekonomik olarak pozisyonlarının güçlendiği belirtilmiş ve bunun da çok kutuplu bir dünyaya doğru yol alındığının işareti olduğu vurgulanmıştır.[293] 1997 tarihli raporda çok kutuplu yapının belirginleşmesinin uzun bir süre alacağının altı çizilmiş; takip eden yıllarda yayınlanan raporlarda ise

[293] ""Russian Federation National Security Blueprint" Approved by Russian Federation Presidential Edict No. 1300 Dated 17 December 1997", https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/blueprint.html, [18.11.2018].

Rusya'nın da bu sürece destek sunacağı vurgulanmıştır. Örneğin, 2000 tarihli Ulusal Güvenlik Konsepti raporunda, ekonomik, siyasi, teknolojik ve diğer etkenlere dikkat çekilerek, Rusya'nın bu etkenler üzerinden çok kutuplu bir dünyanın hayata geçmesine katkı vereceği ifade edilmiştir.[294] Dış Politika Konsepti'nde ise mesaj daha net bir şekilde verilmiştir:

> "Rusya'nın ulusal çıkarlarına aykırı yeni zorluklar ve tehditler uluslararası alanda oluşmaktadır. ABD'nin ekonomik ve nüfuz hakimiyetinin etkisiyle, tek kutuplu bir yapının oluşturulması amacına dönük güçlenen bir trend söz konusudur. […] Rusya ise, modern dünyanın çeşitliliğini ve farklı çıkarların mevcudiyetini göz önüne alarak, uluslararası ilişkilerde çok kutuplu bir sistemin hayata geçirmesine çalışacaktır."[295]

Yayınlanan raporlarda, küresel meselelere çözüm üretilirken ABD ve Rusya'nın dışındaki diğer etkili ülkelerin de inisiyatif almaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede, Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi uluslararası siyasete ABD-Rusya (SSCB) ekseninin değil, farklı güç merkezlerinin hep birlikte yön vermeleri gerektiğine dikkat çekilmiştir. Soğuk Savaş sonrasına ilişkin bu mülahaza, 2008 tarihli Dış Politika Konsepti'nde yer bulmuştur:

> "Oluşmakta olan çok kutupluluk ve risk ve tehditlerin çeşitliliği, stratejik istikrarın yalnızca Rusya-ABD ilişkileri çerçevesinde ele alınmasını imkansız kılmaktadır. Objektif bir bakış açısıyla, nükleer güce sahip olanlar başta olmak üzere, müşterek hareket etme konusunda istekli olan belirli başlı majör devletlerin ortak güvenliğin sağlanmasına katkı sunmalarının gerekli olduğu görülmektedir."[296]

Batı haricindeki güç merkezlerinin de küresel siyasette belirleyici oldukları vurgusu çeşitli somut inisiyatiflerle desteklenmiştir. Aşağıda değinileceği gibi, BRICS benzeri oluşumların hayata geçirilmesi ve Çin'le aynı düzlemde çok kutupluluğun savunulması bu minvalde alınan inisiyatifler olmuştur. Diğer taraftan, yayınlanan raporlarda çok kutuplu bir sistem savunusunun güçlü itirazlarla beraber ifade edildiği de görülmüştür. 2000 yılında yayınlanan Askeri Doktrinde, Rusya'nın uluslararası güvenlikle ilgili

---

[294] "National Security Concept of the Russian Federation", 10 January 2000, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768, [06.05.2017].
[295] "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 28 June 2000, https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm, [04. 05.2017].
[296] "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 12 January 2008, http://en.kremlin.ru/supplement/4116 http://en.kremlin.ru/supplement/4116, 9, [15.10.2017].

rolünün görmezden gelindiği şikayetiyle birlikte, çok kutuplu dünyanın etkili merkezlerinden biri olmasının engellenmeye çalışıldığı da dile getirilmiştir.[297] 2008 tarihli Dış Politika Konsepti'nde ise bu vurgu daha güçlü şekilde ortaya konulmuştur:

> "Çift kutuplu karşıtlığın ürettiği engeller ortadan kalkarken, modern dünyanın kültürel ve medeniyet çeşitliliği belirgin bir hal kazanmaktadır. […] [Buna karşın] Batı'nın küresel süreçlerde hakim pozisyonunu kaybetme ihtimali, Rusya'ya karşı siyasi ve psikolojik çevreleme reaksiyonunda karşılık bulmaktadır. […] Rusya, uluslararası meselelerde çok taraflılık prensibinin güçlendirilmesine çalışacak [ve] […] uluslararası ilişkilerin çeşitliliğini yansıtan çabalara katkı sunacaktır."[298]

Benzer noktalara 2015 tarihli 'Rusya'nın Ulusal Güvenlik Stratejisi' adlı raporda da dikkat çekilmiştir:

> "Rusya'nın ekonomik, siyasi, askeri ve manevi [spiritual] alanlarda potansiyelini arttıracak ve de çok merkezli bir dünyayı şekillendirmede rolünü güçlendirecek kuvvetli bir zemin oluşmuştur. [Diğer taraftan] Rusya Federasyonu'nun iç ve dış siyasetini bağımsızca ele alması, dünya siyasetine hükmetmeye çalışan ABD ve müttefiklerinin muhalefetiyle karşılanmaktadır."[299]

Aynı raporun 'Ulusal Çıkarlar ve Ulusal Stratejik Öncelikler' adlı bölümünde ise, Rusya'nın uzun vadeli ulusal çıkarları gereği önde gelen bir dünya gücü olarak pozisyonunu konsolide etmesinin gerekli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca stratejik istikrara ve çok merkezli bir dünyada karşılıklı ortaklıkları sürdürmeye katkı sunmayı amaçladığı da vurgulanmıştır.[300]

Çalışmanın bir sonraki bölümünde Ukrayna krizi ele alınırken de değinileceği gibi, Rusya 2007/2008 finansal krizini, Irak Savaşı sonrası dönemde ABD'nin yaşadığı itibar erozyonunu ve ekonomik sorunların etkisiyle merkezkaç siyasi güçlerin Avrupa siyasetinde ivme kazanmasını Batı'nın zayıflamasına dair karineler olarak okumuştur. Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasını bağımsız bir güç merkezi olarak kendi liderliğinde bütünleştirme çabalarının da yoğunlaştığı bu dönemde, yayınlanan resmi raporlarda bölgesel entegrasyon projelerinin önemine dikkat çekilmiştir. Rusya tarafından bölgesel

---

[297] "Russia's Military Doctrine", 21 April 2000, https://www.armscontrol.org/act/2000_05/dc3ma00, [04.05.2017].
[298] "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 12 January 2008, 4.
[299] "Russia's National Security Strategy", 31 December 2015, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf, 3, [26.10.2017].
[300] **Age**, 6.

entegrasyon projeleri çok merkezli bir dünyada istikrar sağlayan unsurlar olarak ifade edilmiştir. 2008'deki rapor bu noktaya dikkat çekmektedir:

> "Yükselen küresel güç merkezlerinin yaşadıkları ekonomik büyüme […] siyasi etkinliğe de tahvil olmakta olup, çok merkezli bir dünya trendini desteklemektedir. […] Entegrasyon birlikleri, küresel ekonomide daha fazla önem kazanmakta olup, bölgesel ve alt-bölgesel düzeyde barışı korumak dahil, güvenliğin sağlanmasında temel faktör haline gelmektedirler."[301]

2013 tarihli Dış Politika Konseptinde ise, tek bir merkeze bağlı olunmayan küresel bir ortamda, dünyanın çeşitliliğini yansıtır şekilde bölgesel yönetimlerin çok merkezliliğin gerektirdiği yönetim modeli olduğu vurgulanmıştır.[302] Özetle, en son 2016 tarihli Dış Politika Konsepti raporundan da görülebileceği gibi Rusya'nın uluslararası tasavvuru, dünyada çok kutuplu bir sisteme doğru ilerlendiği, bunun kompleks bir yapı ortaya çıkardığı ve yeni ekonomik ve siyasi güç merkezlerinin uluslararası sistemde artık var olduğu tespitlerine dayanmaktadır.[303]

3.2.1.2. Rus Liderlerin Beyanlarında Çok Kutupluluk Vurgusu

Resmi belgelerde olduğu gibi, Rusya karar alıcılarının beyanlarında da çok kutupluluk/çok merkezlilik savunusu Soğuk Savaş sonrası dönemde istikrarlı bir şekilde dile getirilmiştir. Rusya'nın ilk dışişleri bakanı Kozyrev, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası düzene "Pax-Americana"nın şekil verebileceği tezini reddetmiş ve bununla birlikte, daha başka tek kutuplu ya da çift kutuplu tasavvurların da 21. yüzyılın dünyasında karşılık bulamayacağını ifade etmiştir.[304] Kozyrev'e göre, ABD dünyayı tek başına yönetecek kapasiteye sahip değildir; Rusya ise yaşadığı zorlu geçiş sürecine rağmen hala büyük bir güçtür. Fakat, diğer güç merkezlerinin ortaya çıkmakta olduğu ve bu aktörlerin dünya siyasetinde daha fazla rol almak istedikleri görülmekteyken, Kozyrev'in ifadesiyle, "uluslararası meselelerin niteliği artık bu meselelerin çok taraflı bir zeminde ele

[301] "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 12 January 2008, 5.
[302] "Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation", 18 February 2013, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186, [01.09.2017].
[303] "Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 1 December 2016, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, [21.10.2017].
[304] Kozyrev, "The Lagging Partnership", 63.

alınmasını gerekli kılmaktadır."[305]

1996'da dışişleri bakanlığına gelen Yevgeny Primakov'la birlikte bu düşünce daha güçlü bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır. "Primakov Doktrini" olarak da bilinen bir vizyon çerçevesinde, çok kutupluluğun ABD hegemonyasını dizginleyici bir işlev göreceği belirtilmiştir.[306] Primakov, çok kutuplu bir dünyaya ilerleniş sürecinde Rusya'nın, ABD hakimiyeti etrafında oluşan olumsuz trende karşı dengeleyici anlamda rol oynayabilecek bir güç olduğunu vurgulamıştır.[307] Primakov'un çok kutuplu dünya ve çok vektörlü dış politika vizyonuna uyumlu şekilde Rusya, farklı güç merkezlerine açılım yaparak Batı merkezli sistemin geride bırakılması için çeşitli inisiyatifler de almıştır. Bu minvalde, 1998'de başbakanlık görevini devralan Primakov, Hindistan, Çin ve Rusya arasında bir "stratejik üçgen" oluşturmak için "RIC" oluşumunun hayata geçmesine öncülük etmiştir.[308] Müteakiben Rusya'nın inisiyatifiyle Brezilya'nın da eklemlenmesiyle bu oluşum BRIC'e dönüşmüştür. En son Güney Afrika'nın dahil olmasıyla BRICS haline gelen bu yapı, Primakov'un vizyonunu yansıtır şekilde, çok kutuplu bir dünya savunusu ortaya koymuştur. BRICS nezdinde, uluslararası hukuk, eşitlik ilkesi, çok kutuplu ve demokratik bir dünya düzeni temalarına vurgu yapılmış ve küresel sorunların çözümünde Batı'nın tek taraflı uygulamalarının değil, çok taraflı diplomasi ve BM ilkelerinin belirleyici olması gerektiği seslendirilmiştir.[309]

Rusya'nın BRICS çatısı altında bir arada olduğu Çin'le beraber çok kutupluluk savunusunu esas alan ortak bir deklarasyon yayınlamaları ise bir diğer önemli irade beyanı olmuştur. 1997 senesinde Rusya ve Çin liderleri Boris Yeltsin ve Jiang Zemin tarafından imzalanan 'Çok Kutuplu Dünya ve Yeni Bir Uluslararası Düzeninin Kurulması' adlı ortak bildiride, çift kutuplu sistemin ortadan kalkmasıyla çok kutupluluğa doğru ilerlenen

---

[305] **Age**, 63.
[306] Thomas Ambrosio, "Russia's Quest for Multipolarity: A Response to US Foreign Policy in the Post-Cold War Era, **European Security**, c. 10, s. 1 (2001): 53.
[307] 'Russia is Looking for a New Place in the World', Official Kremlin International News Broadcast, 6 March 1996.'den aktaran **Age**, 53.
[308] Dmitri Trenin, "Russia's Asia Strategy: Bolstering the Eagle's Eastern Wing", **The Institut Français Des Relations Internationales: Russie Nei Visions**, June 2016, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/rnv94_uk_russias_asia_strategy.pdf, 6, [03.07.2018].
[309] Cedric de Coning, "BRICS and Coexistence", **The BRICS and Coexistence: An Alternative Vision of World Order**, ed. Cedric de Coning, Thomas Mandrup ve Liselotte Odgaard (London: Routledge, 2015): 26-29, 31-35.

pozitif bir trendin gözlemlendiği ifade edilmiştir.[310] Taraflar, egemenlik kavramı, toprak bütünlüğüne saygı ve ülkelerin iç işlerine karışılmaması prensipleri üzerinden uluslararası hukuka vurgu yaparak, bu istikamette bir uluslararası düzenin oluşmasına katkı sunacaklarını belirtmişlerdir.[311] Batı merkezli sisteme karşıt duruş Rusya ve Çin arasında 2001'de imzalanan 'İyi Komşuluk ve Dostça İşbirliği Antlaşması'nda da ortaya konulmuş ve uluslararası hukukun evrensel olarak kabul edilmiş ilkelerinin ve normlarının baz alındığı adil bir dünya savunusu ortaya paylaşılmıştır.[312] 11 Eylül saldırılarından kısa süre önce imzalanmış olan bu anlaşma, ABD'nin müteakiben icra edeceği Irak operasyonuna bir 'erken cevap' da teşkil etmiştir. Putin, çok kutuplu bir düzeninin hayata geçmesi durumunda ABD'nin Irak işgali gibi eylemlere artık girişemeyeceğini belirtmiştir. Putin'e göre;

> "Irak, Afganistan, Libya ve daha birçok farklı bölgede olanlar ortadadır. Tek kutuplu bir dünya söz konusu olursa, ya da bu gerçekleştirilmeye çalışılırsa, bu kutup, bütün meselelerin güçle çözülebileceği illüzyonuna kapılır. Ve ne zaman bir güç dengesi oluşursa, işte o zaman müzakere arzusu ortaya çıkar."[313]

Bu bakış açısından, farklı güç merkezlerinin birbirlerini dengeledikleri bir ilişkiler bütünün uluslararası sistemi daha istikrarlı hale getireceği vurgulanmaktadır. Çok kutupluluğun tesis edilmesi için temel ön şart ise Batı hegemonyasının geride bırakılmasıdır. Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov Batı'nın küresel vizyonunu, belirli elit ülkelerin çıkarlarına uygun, "önceden programlanmış" bir proje olarak nitelendirip, kendi öngörüsü dahilinde oluşacak olan yeni düzeni "Batı Sonrası Dünya Düzeni" olarak tanımlamaktadır.[314] Daha adil bir dünyayı mümkün kılacağı iddia edilen bu düzende, her

---

[310] "Russian-Chinese Joint Declaration on a Multipolar World and the Establishment of a New International Order, Adopted in Moscow on 23 April 1997", 20 May 1997, http://www.un.org/documents/ga/docs/52/plenary/a52-153.htm, [18.08.2017].
[311] **Age**.
[312] "Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation", 24 July 2001, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t15771.shtml, [13.08.2017].
[313] Vladimir Putin, "Direct Line with Vladimir Putin", 17 April 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796, [29.06.2017]. Ayrıca bkz: Vladimir Putin, "Unilateral Force Has Nothing to Do with Global Democracy", **The Guardian**, 13 February 2007; Susan Turner, "Russia, China and A Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", **Asian Perspective**, c. 33, s. 1 (2009): 166-167.
[314] Sergey Lavrov, "Foreign Minister Sergey Lavrov's Address and Answers to Questions at the 53rd Munich Security Conference", 18 February 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2648249, [20.09.2017].

ülkenin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde kendi egemenlik haklarını kullanabileceği ve ulusal çıkarlarını gözetirken muhataplarının kültürel ve tarihsel kimliğine saygı duyacağı bir ilişkiler bütünü öngörülmektedir.[315] Bu vizyon çerçevesinde, uluslararası sistemde oluşan yeni güç merkezlerinin gerek bulundukları bölgelerde gerekse dünya genelinde güvenlik ve istikrarla ilgili daha fazla sorumluluk alacakları belirtilmektedir.[316] Lavrov'a göre, Rusya'nın uluslararası sisteme bakışını yansıtan bu trendin durdurulması mümkün değildir; çünkü oluşmakta olan çok kutuplu yapı olgusal bir gerçekliğe de tekabül etmektedir. Çok kutupluluk modern dünyanın kültürel ve medeniyet çeşitliliğini yansıtmakta ve ulusların kendi kaderlerini belirleme ve adil bir dünyada yaşama arzularına uygun bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır.[317]

3.2.1.3. Çok Kutuplu Dünya Vizyonunun Anlamı

Soğuk Savaş sonrası dönemde gerek yayınlanan resmi raporlarda gerekse siyasi liderlerin açıklamalarında Rusya'nın çok kutuplu bir sistem savunusu ortaya koyduğu görülmüştür. Bu yöndeki vurgular özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren belirginleşmeye başlamıştır. Rus diplomatlar, karar alıcılar ve siyasi çevreler, Rusya'nın Batı'nın bir "uzantısı" gibi hareket eden edilgen bir ülke olmasındansa, dış politikasını kendi belirlediği bağımsız bir rotada ele alması gerektiği düşüncesini benimsemişlerdir.[318] Benimsenen bu anlayış, Yeltsin'in ilk yıllarında gözlemlenen, Rusya'nın Batı dünyasına eklemlenmesi düşüncesinin sonlanması anlamına gelmiştir. Böylece Rusya'nın müstakil bir büyük güç olduğu ve uluslararası tasavvurunun da çok kutuplu bir sistemi hakim kılmak üzerine odaklandığı güçlü vurgularla paylaşılmıştır.

Rusya ortaya koyduğu çok kutuplu dünya vizyonu ile Batı'nın artık yegâne güç merkezi olmadığını vurgulamayı amaçlamıştır. Özellikle Çin'in hızlı yükselişiyle birlikte Rusya dünyanın çekim merkezinin Avro-Atlantik'ten Asya-Pasifik'e doğru kaymakta

---

[315] **Age**.
[316] Sergey Lavrov, "Foreign Minister Sergey Lavrov's Remarks and Answers to Questions at the Terra Scientia on Klyazma River National Educational Youth Forum", 11 August 2017, http://www.mid.ru/en/press_service/video/-/asset_publisher/i6t41cq3VWP6/content/id/2835310, [29.10.2017].
[317] **Age**.
[318] Mankoff, **Russian Foreign Policy**, 12.

olduğu düşüncesinden hareketle dış politikasını şekillendirmeye başlamıştır.[319] Rusya'nın çok kutuplu dünya vizyonunu Lo şu şekilde açıklamaktadır: Moskova'nın amacı yeni bir düzen kurmaktansa, eski düzeni hayata geçirmektir; bunun anlamı ise, 1815'teki Avrupa Uyumu düzeninin tekrardan geçerli kılınmasıdır.[320] ABD'nin Batı dünyasının liderli olduğu, Hindistan'ın Güneydoğu Asya, Brezilya'nın Güney Amerika, Çin'in ise Asya-Pasifik'te hakim güç olduğu bu denklemde Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasının lider ülkesi olarak konumunu netleştireceği öngörülmektedir.[321] Bu perspektif biraz daha geniş bir bağlama oturtulursa; AB'nin ABD'den bağımsız ayrı bir güç merkezi olacağı ve Afrika'nın da kendi büyük gücünü sahneye çıkaracağı bir uluslararası denklem hedeflenerek, altı ya da yedi büyük güçten oluşan çok merkezli bir yapının hayata geçirilmesine çalışılmaktadır.

Lavrov, dünya siyasetinde çok merkezli bir yapının geçerli olduğu olgusunun, pivot stratejisi çerçevesinde Obama'nın ABD'yi Asya-Pasifik'e yönlendirmesine bakarak da görülebileceğini belirtmektedir. Bu, Batı Sonrası Dünya Düzeni'nde ABD'nin kendisi haricinde farklı güç merkezlerinin artık var olduğunu kabul etmesidir.[322] Böylece dengelenmesi gereken büyük bir gücün (Çin'in) varlığının kabul edilmesi çok kutupluluğun da tescilidir. Lavrov'a göre, Latin Amerika ve az gelişmişliğine rağmen kaynakları ve insan gücüyle yeterli potansiyeli olan Afrika ve de Asya-Pasifik gibi bölgeler, Batı Sonrası Dünya Düzeni'nde yer alacak farklı güç merkezleri olup, buna ister çok kutupluluk, ister çok merkezlilik isterse demokratik bir dünya düzeni densin, ekonomik/finansal güç ve bununla ilişkili olarak siyasi etkinlik, artık çok daha eşit bir şekilde uluslararası sistemde dağılmaktadır.[323] Aşağıda ele alınacağı gibi, daha eşitlikçi bir düzen olarak takdim edilen bu yapı dahilinde Rusya'nın amacı, eski Sovyet coğrafyasını kapsayan alanda müstakil bir güç merkezinin lider ülkesi olarak konumunu sabitlemektir.

---

[319] Bobo Lo, **Russia and the New World Disorder** (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015), 46.
[320] **Age**, 43.
[321] **Age**, 44.
[322] Sergey Lavrov ve Paul Saunders, "Sergey Lavrov: The Interview", **The National Interest**, 29 March 2017, http://nationalinterest.org/feature/sergey-lavrov-the-interview-19940?page=show, [25.10.2017].
[323] **Age.**

3.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Bölge Politikası

Yukarıda aktarıldığı gibi, Rusya karar alıcıları Asya-Pasifik, Güney Doğu Asya, Latin Amerika ve Afrika gibi bölgeleri ortaya çıkan yeni güç merkezleri olarak tanımlamışlardır. Rusya'nın içinde yer aldığı Avrasya'daki eski Sovyet coğrafyasının kapsadığı alan da çok kutuplu sistemde yer alan güç merkezlerinden biridir. Bu saptamadan hareketle, Rusya'nın nasıl bir bölgesel sistem dahilinde faaliyet gösterdiğinin netleştirilmesi gerekmektedir.

3.2.2.1. Rusya Merkezli Bir Bölgesel Sistem: Eski Sovyet Coğrafyası

Rusya'nın içinde yer aldığı bölgesel sistemin kapsadığı alan netleştirilirken, öncelikle bu ülkenin geniş topraklara sahip olduğu ve birçok farklı ülkeyle komşu olduğunun altı çizilmelidir. Rusya Devlet Başkanı Putin'in de belirttiği gibi, Rusya, batıda Avrupa, doğuda Japonya ve Alaska baz alınarak ABD ve de kuzeyde ise Arktik baz alınarak Kanada ile komşu durumdadır.[324] Bununla birlikte Rusya, Çin'le 4300 km'lik bir sınıra sahip olup, 17 km'lik bir sınır paylaştığı Kuzey Kore ile de kara komşusu durumundadır. Rusya'nın kara komşusu olduğu diğer ülkeler ise, Norveç, Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya (Kaliningrad nedeniyle), Polonya (Kaliningrad nedeniyle), Belarus, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan, Moğolistan'dan oluşmaktadır. Rusya, SSCB'nin çözülüşüyle, "iki milyon mil, yani bütün Avrupa Birliği coğrafyasından daha fazla bir toprak parçasını kaybetmişse de" yine de on bir tane zaman diliminin geçerli olduğu 17 milyon km²'lik yüz ölçümüyle, dünyanın en büyük kara ülkesine sahip bulunmaktadır.[325]

Geniş topraklara sahip bir ülke olarak Rusya'nın içinde yer aldığı bölgeyi netleştirilirken, teorik tartışmalar sırasında paylaşılan Nolte'nin kavramsallaştırması hatırlanmalıdır. Nolte'nin vurguladığı üzere, siyasi, askeri ve ekonomik nüfuz anlamında ayrıcalıklı bir coğrafi alan, büyük güçlerin bölgesini teşkil etmektedir. Önemli noktalar

[324] Vladimir Putin, "Interview to German Newspaper Bild. Part 2", 12 January 2016, http://en.kremlin.ru/events/president/news/51155, [19.05.2018].
[325] Stephen Kotkin, "Russia's Perpetual Geopolitics: Putin Returns to the Historical Pattern", **Foreign Affairs**, c. 95, s. 3 (2016): 2, https://search.proquest.com/docview/1791600095/fulltext/23F8041613254F05PQ/2?accountid=17384, [19.05.2018].

kısaca anımsatılacak olursa; coğrafi, ekonomik ve siyasi olarak sınırlandırılmış bir bölgede büyük güçler güç projeksiyonu için gerekli materyal (askeri, ekonomik, demografik) ve organizasyonel (siyasi) kaynaklara sahip olan aktörlerdir. Ayrıca, bölgenin güvenlikle ilgili gündemini belirlemekte ve bölgesel örgütler vasıtasıyla nüfuz elde edebilmektedirler. Bununla birlikte büyük güçlerin bölge içi ve dışı aktörler tarafından bölgedeki lider konumu tanınmaktadır.[326] Bu özellikler baz alındığında, Rusya'nın bölgesinin eski Sovyet coğrafyasından oluştuğu görülecektir. Bu bölgede Rusya, siyasi, askeri, ekonomik ve demografik olarak baskın bir konumda bulunmakta ve bölgesel örgütler vasıtasıyla nüfuz elde edebilmektedir. Ayrıca bölgenin güvenlikle ilgili gündemini belirleyen etkili bir pozisyona sahip bulunmakta ve eski Sovyet coğrafyasındaki liderlik konumu gerek alan dışı aktörler gerekse bölge ülkeleri tarafından kabul edilmektedir. Rusya merkezli entegrasyon çabalarının yoğunlaştığı alan da eski Sovyet coğrafyasına tekabül ettiği için, Rusya'nın içinde faaliyet gösterdiği bölgesel sistemin Rusya'nın doğal nüfuz alanı olarak gördüğü eski Sovyet coğrafyasına denk geldiği ortaya çıkmaktadır.

Buzan ve Waever bölgesel kompleksleri inceledikleri çalışmalarında Rusya'nın içinde yer aldığı bölgesel güvenlik kompleksini "Sovyet Sonrası Alan" başlığı altında, eski Sovyet coğrafyasını baz alarak incelemektedirler.[327] Benzer şekilde Stewart-Ingersoll ve Frazier, Rusya merkezli bölgesel güvenlik kompleksine, "Merkezi Avrasya Kompleksinde Bölgesel Güvenlik Düzeni" adını vermektedirler.[328] Bu yazarlara göre, SSCB'nin dağılmasının ardından eski Sovyet coğrafyası, Rusya merkezli yeni bir bölgesel sistem olarak ortaya çıkmıştır. Böylece, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber dünya siyasi haritasındaki en önemli değişikliklerden biri olarak, SSCB'nin yerine 15 tane devletin ortaya çıkmasıyla yeni bir bölgesel kompleks oluşmuştur.[329] SSCB sonrası dönemde Birliğin, uydu devlet olarak etkisi altında tuttuğu batısındaki devletler (Orta ve Doğu Avrupa'daki Varşova Paktı üyeleri) ve ayrıca Estonya, Litvanya ve Letonya'dan

[326] Nolte, "How to Compare Regional Powers", 893.
[327] Barry Buzan ve Ole Wæver, **Regions and Powers: The Structure of International Security** (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 397. Tam başlık için bkz: "Chapter 13: The Post-Soviet Space: A Regional Security Complex Around Russia".
[328] Robert Stewart-Ingersoll ve Derrick Frazier, **Regional Powers and Security Orders: A Theoretical Framework** (New York: Routledge, 2011), 32.
[329] Buzan ve Wæver, **Regions and Powers,** 17.

oluşan Baltık ülkeleri kısa süre içinde "Avrupa Güvenlik Kompleksine" eklemlenmişlerdir.[330] Yaşanan bu gelişme neticesinde, Soğuk Savaş sonrasında Baltıklar hariç, eski Sovyet coğrafyasının 12 ülkesi, Rusya'nın en güçlü ülke olarak merkezinden yer aldığı yeni bir bölgesel sistem oluşturmuşlardır.[331] Rusya merkezli bu sistem, Orta Asya (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan), Kafkasya (Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan), "Batı Grubu Devletleri"nden (Belarus, Ukrayna, Moldova) oluşmaktadır.[332]

Bu çalışma kapsamında benimsenecek olan bu kavramsallaştırma, Rus dış politikasındaki bölge tasavvuruna da uygundur. SSCB'nin dağılmasından itibaren Rusya'daki karar alıcılar, ülkelerinin içinde bulunduğu bölgeyi, "Sovyet Sonrası Alan", "Yakın Coğrafya", "KGAÖ [Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü] Sorumluluk Bölgesi" ve "Ayrıcalıklı Çıkar Alanı" şeklinde nitelemelerle tasvir etmişlerdir.[333] Bu nitelemelerle BDT coğrafyasının Rusya için doğal nüfuz alanı olduğunun mesajı verilmiştir. Böylece, Doğu Bloku içinde bulunan eski Varşova Paktı ülkelerinin Rusya'nın yörüngesinden çıkmalarıyla Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni jeopolitik denklemde Rusya'nın da içinde bulunduğu bölgesel sistem BDT ülkelerinin kapladığı alana tekabül etmiştir. BDT'ye eski Sovyet cumhuriyetlerinin hepsi tam üye olarak iştirak etmemişlerse de (Ukrayna ve Türkmenistan gibi), bu ülkelerin örgütle olan ilişkileri devam etmiş ve BDT eski Sovyet cumhuriyetlerini bir araya getiren bir platform işlevi görmeyi sürdürmüştür.[334]

BDT'nin eski Sovyet coğrafyasında hayata geçen ilk bölgesel örgüt olması, bu oluşumu Rusya merkezli bölgesel sistemde önemli bir referans noktası kılmaktadır. Ukrayna, Rusya ve Belarus arasında 8 Aralık 1991'de imzalanan Belavezha Anlaşması'yla temelleri atılan BDT, Rusya harici imzacı ülkeler tarafından "medeni boşanmayı" mümkün kılacak bir inisiyatif olarak değerlendirilmişse de, Rusya açısından bu oluşum "büyük güç aktivizminin" icra edilebileceği ve Rusya'ya "jeopolitik rahatlık"

---

[330] Stewart-Ingersoll ve Frazier, **Regional Powers and Security Orders,** 32
[331] **Age**, 32.
[332] "Batı Grubu Devletleri" kavramı Buzan ve Waever'den alınmıştır. Buzan ve Wæver, **Regions and Powers,** 397.
[333] Roy Allison, **Russia, the West, and Military Intervention** (Oxford: Oxford University Press, 2013), 149.
[334] Örneğin Türkmenistan yalnızca gözlemci olarak BDT dahilinde yer alsa da, 2013'de BDT Yürütme Komitesi Başkanlığı Türkmenistan Devlet Başkanı'na tevdi edilmiştir.

sağlayacak bir platform olarak görülmüştür.[335] Nitekim Rusya, bölge meseleleri üzerinde söz sahibi olmaya çalışırken, ekonomik ve güvenlik eksenli olarak işbirliği adımlarını BDT çatısı altında atmıştır.

BDT çatısı altında 1992'de imzalanan Kolektif Güvenlik Anlaşması (KGA) SSCB sonrasında güvenlik alanında atılan ilk adım olması hasebiyle önemli bir girişim olmuştur. Üye devletlerin birbirlerine karşı güç kullanmayacaklarını taahhüt ettikleri bir anlaşma olan KGA, SSCB'nin dağılması sonrasında önemli bir güven arttırıcı inisiyatif özelliği taşımıştır.[336] 2002 senesindeyse KGA, Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütüne (KGAÖ) dönüşerek resmi bir askeri ittifak halini almıştır. Rusya, Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan (ve 2012'de üyeliğini askıya alana kadar Özbekistan'ı) aynı çatı altında bir araya getiren bu oluşumu Rusya açısından önemli kılan husus, üye devletlerin (NATO gibi) bir başka askeri ittifaka üye olmalarını engelleyen bir mahiyete sahip olmasıdır.[337] Katılımcı ülkelere Rusya'nın liderliğinde "koruyucu entegrasyon" mahiyetinde bir destek sunan bu oluşum, BM Genel Kurulu'nda gözlemci statüsüne sahip olmasıyla uluslararası arenada üyelerinin siyasi meşruiyetini güçlendiren bir işlev de görmektedir.[338] Bununla beraber, eski Sovyet coğrafyasındaki ülkelerle imzaladığı ikili anlaşmalar da Rusya'ya bölgesel güvenlik noktasında inisiyatif alma imkanı tanımıştır.[339] Çok taraflı ve ikili güvenlik anlaşmalarını aynı potada bir araya getirmek, SSCB'nin Varşova Paktı üzerinden hayata geçirdiği bir pratik olup, Rusya benzer bir politikayı daha sınırlı bir alanda, SSCB sonrası ortaya çıkan yeni bölgesel sistemde uygulamaya çalışmıştır.[340]

1990'larda Rusya siyasi elitleri, güvenlik alanında olduğu gibi ekonomi alanında

---

[335] Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına**; 48; Bertil Nygren, **The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS Countries** (New York: Routledge, 2008), 25; Dmitri Trenin, **Post-Imperium: A Eurasian Story** (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2011), 87.

[336] Anlaşmanın birinci maddesine bkz: "Collective Security Treaty", 15 May 1992, csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=1897, [15.09.2017].

[337] Mankoff, **Russian Foreign Policy,** 174; Van Herpen, **Putin's Wars,** 1627-1628.

[338] Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 141; Richard Sakwa, "Eurasian Integration: A Project for the 21st Century?", **The Eurasian Project and Europe Regional Discontinuities and Geopoliticsed**, ed. David Lane ve Vsevolod Samokhvalov (New York: Palgrave Macmillan, 2015): 55.

[339] Andres Smith Serrano, "CIS Peacekeeping in Tajikistan", **Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping**, ed. John Mackinlay ve Peter Cross (Tokyo: United Nations University Press, 2003): 165.

[340] **Age**, 165.

da periferide yer alan ülkelerin kırılganlıklarının Rusya'ya bölgesinde liderlik sorumluluğu yüklediğine kanaat getirmişlerdir.[341] Dolayısıyla BDT çatısı altında, ekonomi alanında da Rusya'nın bölgesel bütünleşmeyi sağlaması gerektiğine inanmışlardır. SSCB'nin dağılmasından sonra bu yönde ilk çabalar BDT çatısı altında bir ruble bölgesi oluşturulması üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak Rusya'nın para birliğinin lideri olmanın getireceği mâliyet konusundaki endişeleri, komşu ülkelerin Rusya'nın mâli politikası ile kendilerininki arasındaki uyumsuzluktan kaynaklı rahatsızlıkları bu çabaları sonuçsuz bırakmıştır. Böylece 1990'ların başında bölge ülkeleri kendi para birimlerini tedavüle sokmuşlardır.[342]

Bu tecrübenin ardından, Rusya liderliğinde çeşitli ekonomik entegrasyon denemeleri gerçekleştirilmiştir. Ukrayna kriziyle irtibatlı olarak dördüncü bölümde ele alınacağı gibi, 1993'te Ekonomi Birliği ve Ekonomi Danışmalık Komitesi, 1995'te ise Gümrük Birliği ve BDT çatısı altında hayata geçen çeşitli ekonomik entegrasyon denemeleri ile ekonomik bütünleşme sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, 2000'de Avrasya Ekonomi Topluluğu (AET), 2003'te Ortak Ekonomik Alan, 2010'da yeni bir Gümrük Birliği projesi ve en son olarak 2015'te Avrasya Ekonomi Birliği şeklinde bir dizi farklı entegrasyon projesi de hayata geçmiştir. AEB'ye kadar muhtelif ekonomik entegrasyon projelerinin hayata geçirilmesiyle ilgili olarak iki temel nedenin altı çizilebilir. Bunlar, Rusya'nın ekonomik zayıflığının entegrasyon projelerinin başarıya ulaşmasını engellemesi ve bölge ülkelerinin Rusya'nın baskın aktör olduğu bölgesel örgütlere katılma konusuna, egemenlik haklarından kaynaklı tereddütler nedeniyle soğuk bakmalarıdır. Buna rağmen Rusya, eski Sovyet coğrafyasını kendi liderliğinde bütünleştirmek amacıyla ısrarlı denemelerle bölgesel örgütlerin kuruluşuna öncülük etmeyi sürdürmüştür.

Aşağıdaki liste, BDT, KGAÖ ve de 2015 yılında AET'yi ikame eden AEB'nin üye profilini yansıtmakta olup, bu listeye bakılarak Rusya merkezli örgütlere katılım hakkında bir kanaat oluşturabilecektir (2006'da Ortak Ekonomik Alan projesi lağvedildiği için listeye dahil edilmemiştir).

---

[341] Buszynski, **Russian Foreign Policy After the Cold War**, 3251-3252.
[342] Alexander Libman ve Evgeny Vinokurov, **Holding-Together Regionalism: Twenty Years of Post-Soviet Integration** (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012), 40.

Tablo 3.1: Eski Sovyet Coğrafyasında Rusya Merkezli Bölgesel Örgütler

	BDT	KGAÖ	AEB	Rusya ile yakınlık endeksi
Azerbaycan	✓			1
Belarus	✓	✓	✓	3
Ermenistan	✓	✓	✓	3
Gürcistan	2008'de ayrıldı			0
Moldova	✓			1
Kazakistan	✓	✓	✓	3
Kırgızistan	✓	✓	✓	3
Özbekistan	✓	2012'de ayrıldı		1
Rusya	✓	✓	✓	
Ukrayna				0
Tacikistan	✓	✓		2
Türkmenistan				0

Tablo yazar tarafından hazırlanmıştır.

Rusya'nın liderliğinde faaliyet gösteren bölgesel örgütlere katılan ülkelerin profiline bakıldığında, halihazırda eski Sovyet coğrafyasındaki üç temel örgütten üçüne de katılan Kazakistan, Belarus ve Ermenistan gibi ülkelerden, Gürcistan, Ukrayna ve Türkmenistan gibi Rusya merkezli hiçbir örgüte iştirak etmeyen ülkelere kadar dikkat çekici farklılıkların olduğu bir yelpaze söz konusudur. Aşağıda ülke bazlı olarak da tartışılacağı gibi, bu tablo, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki komşularıyla kurduğu ilişkilerdeki yakınlık düzeyinin ciddi bir çeşitlilik arz ettiğini göstermektedir.

3.2.2.2. Rusya Merkezli Bölgesel Sistemdeki Üç Alt Bölge

Önceki satırlarda ele alındığı gibi, eski Sovyet (ya da BDT) coğrafyası Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın bölgesini teşkil etmiştir. Bu bölgede, üç tane alt bölgesel sistem bulunmaktadır. Bunlar, Batı Grubu Devletleri, Kafkasya ve Orta Asya'dan oluşmaktadır. Rusya'nın bölge politikasına dair genel bir perspektif sunmak için, bu alt bölgelerde Rusya'nın komşularıyla olan ilişkilerine ve bu alt bölgelerin özgül niteliklerine değinilmesi gerekmektedir.

3.2.2.2.1. Rusya ve Batı Grubu Devletleri

Eski Sovyet coğrafyasındaki alt bölgeler içinde Ukrayna, Belarus ve Moldova, Batı Grubu Devletleri kapsamına girmektedirler. Bu alt bölgenin Rusya açısından güvenlik anlamında özel bir önemi vardır. Zira, eski Varşova Paktı ülkelerinin Batı'ya eklemlenmeleri sonrasında Batı Grubu Devletleri, Rusya ile Batı ittifak sistemi arasında coğrafi anlamda ayraç işlevi görmeye başlamışlardır. Bu işlev, NATO eksenli genişleme dalgalarından sonra önem kazanmıştır. Oluşan yeni jeopolitik denklemde özellikle Belarus ve Ukrayna Rusya'nın güvenlik paradigmasında önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Rusya için Ukrayna, Batı ile arasında bulunan bir tampon ülke olması nedeniyle önem arz etmektedir. Brzezinksi 'Büyük Satranç Tahtası' adlı kitabında, Ukrayna'nın konumunu Rusya açısından değerlendirirken, Ukrayna'yı "jeopolitik pivot" devlet olarak tanımlamıştır.[343] Brzezinksi'ye göre jeopolitik pivotlar, bulundukları coğrafi konumun jeostratejik oyuncular için hassasiyet arz etmesi nedeniyle önemli ülkelerdir.[344] Brzezinksi'nin sıkça atıf alan bir görüşüne göre, Ukrayna olmadan Rusya Avrasya imparatorluğu olma şansını kaybedecektir.[345] Bu mülahazanın işaret ettiği nokta, Asya ve Avrupa'nın her ikisinde de birer ayağı olan Rusya'nın Ukrayna'yı yörüngesinde tutamaması durumunda, önemli ayaklarından birinin zayıf kalacağıdır. SSCB'nin dağılması sonrasında Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilere genel bir açıdan bakıldığında, iki ülke arasında Kırım, Karadeniz Donanması, Sivastopol üssü, Ukrayna topraklarındaki nükleer silahlar ve sınırların belirlenmesi gibi önemli konuların ele alınmasının gerekmiştir. Bu çalışmanın inceleme konusu Ukrayna krizi olduğu için, Rusya-Ukrayna ilişkilerinde öne çıkan bu başlıklarla ilgili ayrı bir parantezin açılması (bir sonraki kısımda gerçekleştirileceği gibi) gerekli görülmektedir.

Batı Grubu Devletleri arasında yer alan bir diğer ülke olan Belarus da Rus dış politikasında önemli bir yer kaplamaktadır. Rusya'nın kara ve tren yolu ile Kaliningrad'a ulaşabileceği bir transit ülke olan Belarus, aynı zamanda gaz ve petrol sevkiyatının

[343] Zbigniew Brzezinski, **The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives** (New York: Basic Books, 1997), 46.
[344] **Age**, 41.
[345] **Age**, 46.

gerçekleştirildiği önemli bir güzergah işlevi de görmektedir.[346] Askeri-stratejik bağlamda ise Belarus, Rusya'nın liderliğinde faaliyet gösteren KGAÖ'nün üyelerinden biridir. İki ülke arasındaki siyasi ilişkiler ise belirli iniş ve çıkışlara rağmen, pozitif bir trend izlemiştir. 1994 senesinde Aleksandr Lukaşenko'nun Belarus'un Devlet Başkanlığına gelmesiyle birlikte, kendisinin Sovyet sistemini andıran bir ekonomik düzen tesis etmesi, Belarus'u ekonomik olarak Rusya'ya bağımlı kılması ve otoriter bir istikamete yönelmesiyle, bu ülkenin dış politika oryantasyonu Rusya'nın yörüngesinde sabitlenmiştir.[347] Bu durum, 1997'de Rusya-Belarus Birliği'nin kurulmasıyla somutlaşmıştır.

Dönemsel olarak Belarus'un Rusya ile birleşmesi ihtimali de gündeme gelmiştir. SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsız bir devlet olarak ayakta kalamayacağı düşüncesinden hareketle Belarus, Rusya'nın onay vermesi durumunda siyasi entegrasyon fikrine olumlu bakmıştır.[348] Putin'in başkanlığa gelmesiyle birlikte ise entegrasyon konusu gündemden düşmüştür. Putin, Belarus'un güvenlik ve askeri konularda Rusya'nın yörüngesinde kalmasını yeterli görmüş ve daha güçlü bir angajmana girilmesine soğuk bakmıştır.[349] SSCB sonrası dönemde ikili ilişkilerin genel seyri olumlu bir trend izlemişse de, taraflar arasında dönemsel olarak çeşitli sorunlar da yaşanmıştır. Örneğin doğal gaz ve petrol fiyatlarından kaynaklanan anlaşmazlıklar, iki ülke arasında bir güven erozyonu doğurmuştur. Rusya'nın belirli dönemlerde enerji fiyatlarını arttırması Belarus'un bütçesine olumsuz yansırken, bunun temel nedeni Belarus'un Rusya'ya yeterli sadakati göstermemesi olmuştur. Örneğin, Bobruysk yakınlarında Rusya'nın bir hava üssü oluşturma isteğine Belarus olumsuz yaklaşmıştır.[350] Rusya ise istediği rızayı temin etmek

---

[346] Hannes Adomeit, "Putin's Eurasian Union: Russia's Integration Project and Polices on Post-Soviet Space, **Center for International and European Studies (Kadir Has University**), Neighborhood Policy Paper 4, July 2012, http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/black_sea_04(1).pdf, 3, [07.04.2017].

[347] Serhy Yekelchyk, "The Western Republics: Ukraine, Belarus, Moldova and the Baltics", **The Cambridge History of Russia, Volume III: The Twentieth Century,** ed. Ronald Grigor Suny (Cambridge: Cambridge University Press, 2006): 548; Thomas Ambrosio, **Authoritarian Backlash: Russian Resistance to Democratization in the Former Soviet Union** (Surrey: Ashgate, 2009), 105.

[348] Trenin, **Post-Imperium**, 46.

[349] Jakob Hedenskog, "Filling 'the Gap': Russian Security Policy towards Belarus, Ukraine and Moldova under Putin", **Russia as a Great Power: Dimensions of Security under Putin**, ed. Jakob Hedenskog (London: Routledge, 2005): 133.

[350] Szymon Kardaś ve Kamil Kłysiński, "The Story that Never Ends: A New Stage in the Energy Dispute between Russia and Belarus", **Centre for Eastern Studies**, Number: 242, 17 May 2017, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_242.pdf, 2, [19.04.2018].

için enerji fiyatlarını Belarus üzerinde zorlayıcı bir unsur olarak kullanmıştır.

Rusya ile yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle Belarus'un dış politikasını çeşitlendirme yönünde arayışlar içine girdiği de gözlemlenmiştir. Bu çerçevede Lukaşenko'nun, belirli dönemlerde AB ve Çin'le yakınlaşmaya çalıştığı ve Belarus'un Rusya'ya bağımlı olmadığını gösterme amaçlı çeşitli girişimlerde bulunduğu görülmüştür.[351] Bu yönde sergilenen çabalara rağmen, 'Avrupa'nın son diktatörlüğü' olarak anılan bu ülkenin, özellikle Batı'ya dönük bir açılım gerçekleştirmesi demokratik standartlarında ciddi reformları hayata geçirmesini gerekli kılmaktadır.[352] Bu bağlamda Belarus'un, 2015'te hayata geçen AEB'ye ve bunun öncü adımı olan Gümrük Birliğine katılımından da anlaşılabileceği gibi, Rusya ile yaşanan belirli anlaşmazlıklara rağmen bu durum, Rusya'dan kopuş anlamına gelecek bir eksen kaymasına neden olmamaktadır. Ayrıca Belarus AEB ile birlikte BDT ve KGAÖ'nün de bir üyesi durumundadır. Böylece bu ülke Rusya merkezli üç bölgesel örgütün hepsine üye olarak iştirak etmektedir.

Batı Grubu Devletleri arasında yer alan bir diğer ülke Moldova'dır. Rusya-Moldova ilişkilerindeki en temel başlık, eski Sovyet coğrafyasındaki donmuş sorunlardan biri olan Transdinyester'in bu ülkenin topraklarında bulunmasıdır. Rusya, Haziran 1992'de Moldova'ya gönderdiği ültimatomlarla bu ülkenin Transdinyester'de yerel halka karşı yürüttüğü askeri harekatlarla ilgili uyarılarda bulunmuş ve Rus birliklerin barış gücü olarak kabulünü talep etmiştir.[353] Moldova'nın egemenliği Dinyester bölgesindeki ayrılıkçı unsurların Rusya tarafından desteklenmesiyle tartışmalı hale gelmiş ve Moldova'nın kendi yörüngesinde kalması için 'Dinyester Moldova Cumhuriyeti' adlı otonom bölge Rusya tarafından desteklenmiştir. Rusya'nın tanıdığı olanaklarla 'Dinyester Moldova Cumhuriyeti' ayrı bir silahlı kuvvete ve devlet yapılanmasına sahip olmuştur.[354] İlerleyen zamanla birlikte Rusya'nın bu ülkedeki askeri mevcudiyetini sonlandırmak gibi bir düşüncesinin olmadığı görülmüştür. Nitekim, Moldova hükümetinin Rus güçlerin

[351] Trenin, **Post-Imperium**, 111-112.
[352] Susan Stewart, "Power Relations Meet Domestic Structures: Russia and Ukraine", **The Substance of EU Democracy Promotion Concepts and Cases**, ed. Anne Wetzel ve Jan Orbie (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015): 119-120.
[353] Fırat Karabayram, **Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası** (Ankara: Lalezar Kitabevi, 2007), 151.
[354] Trevor Waters, "Russian Peacekeeping in Moldova: Source of Stability or Neo-Imperialist Threat?", **Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping**, ed. John Mackinlay ve Peter Cross (Tokyo: United Nations University Press, 2003): 12-14.

topraklarını terk etmesi yönündeki bütün taleplerine rağmen Rusya, Moldova'daki askeri mevcudiyetini bugün dahi devam ettirmekte ve Transdinyester'deki paramiliter gruplarla ortak askeri tatbikatlar yürütecek noktaya kadar faaliyetlerini ilerletmektedir.[355] Rusya, Transdinyester ve ayrıca ülkenin batısındaki Gagavuzya bölgesindeki nüfuzunu kullanarak Moldova'ya dönemsel olarak ayrılıkçılık tehdidini hissettirmektedir. Moldova'nın Batı ile olan ilişkilerini kontrol etme noktasında ayrılıkçı unsurların varlığı Rusya için önemli bir manivela işlevi görmektedir.[356]

Siyasi ve ekonomik başlıklarda Moldova'yı, AB ve Rusya arasında konumlanmış bir ülke olarak tanımlamak mümkündür. Buna karşın AB'nin, Moldova'nın ekonomik ve siyasi kalkınmasında gelecekte daha ağırlıklı bir konuma sahip olacağı görülmektedir.[357] Moldova'nın AB ile 2014'te Ortaklık Anlaşması imzalaması bu minvalde önemli bir göstergedir. Eski Sovyet coğrafyasındaki bölgesel örgütlerden yalnızca BDT'ye üye olan Moldova, siyasi istikametini Batı'ya yakın durarak belirleme çabasındadır. Ekonomik olaraksa Moldova için Rusya önemli bir gelir kaynağıdır. Rusya, bu ülke için en büyük ikinci ihracat pazarını teşkil etmektedir. Ayrıca Rusya yaklaşık yarım milyon Moldovalı işçiyi topraklarında barındırmaktadır.[358] İhracattan elde ettiği gelir kadar, Rusya'da çalışan iççi ücretlerinden elde ettiği gelir de Moldova bütçesine önemli katkı sunmaktadır.[359] Ayrıca, iki ülke arasında enerji alanında da yakın ilişkiler bulunmakta olup, Rusya Moldova'nın temel doğal gaz tedarikçisi konumundadır.

3.2.2.2.2. Rusya ve Kafkasya

Rusya için Kafkasya, hem bu bölgede bulunan komşularıyla olan ilişkileri, hem de kendi içinde yaşadığı etnik sorunlar nedeniyle önem arz etmektedir. Kuzey Kafkasya

---

[355] "Press Releases: Regarding the Joint Military Exercises Conducted by the Russian Troops and the Transnistrian Paramilitaries in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova", 17 August 2016, http://www.mfa.gov.md/press-releases-en/504780/, [25.05.2017].

[356] John Beyer ve Stefan Wolff, "Linkage and Leverage Effects on Moldova's Transnistria Problem, **East European Politics**, c. 32, s. 3 (2016): 346.

[357] Eugene Rumer, "Moldova Between Russia and the West: A Delicate Balance", **Carnegie Endowment for International Peace**, 23 May 2017, https://carnegieendowment.org/files/Rumer_Moldova_Between_Russia_and_the_West2.pdf, 3, [19.03.2018].

[358] **Age**, 4.

[359] "Economic Dependence on Russia. What Has Moldova Learnt? ", 29 March 2018, https://www.mold-street.com/?go=news&n=7276, [21.08.2018].

özelinde bakıldığında; 1990'lar ve 2000'ler boyunca Çeçenistan sorunu ile ilgilenen Rusya, bu bölgede anayasal düzeni tesis etmek ve milis grupları silahsızlandırmak için konvansiyonel birlikleriyle ciddi askeri mücadeleler vermiştir.[360] İkinci Çeçenistan harekatı başladığı sırada başbakan olan Putin, buradaki aşırılıkçı hareketin durdurulmaması durumunda sorunun Dağıstan, İnguşetya, Başkurdistan ve Tataristan'a da yayılarak Rusya için bir "Yugoslavya" senaryosuna neden olacağını belirtmiştir.[361] Putin'le birlikte icra edilen ikinci Çeçenistan harekatını takip eden dönemde, 2005 yılında Ahmet Kadirov, 2007'de ise Ramazan Kadirov Çeçenistan Başkanlığına gelmiş ve düzen tesis edebilecek bir siyasi otoritenin oluşmasıyla Rusya 2009'da teröre karşı mücadele operasyonlarını sonlandırmıştır. Her ne kadar Çeçenistan Rusya için Kafkasya bölgesinde çetrefilli bir sorun olmuşsa da, bu sorun Rusya'nın sınırları dahilinde bir iç güvenlik meselesi olarak cereyan etmiştir. Rusya'nın dış politikasını ilgilendiren gelişmeler ise Güney Kafkasya'da yaşanmıştır.

Bölge ülkelerinden Gürcistan mercek altına alındığında, SSCB'nin dağılması sonrasında Rusya'nın bu komşusuyla olan temel sorunu Güney Osetya ve Abhazya üzerinden yaşanmıştır. Gürcistan devletiyle Güney Osetya ve Abhazya arasındaki etnik gerginliklerden kaynaklanan sorunların, nihai olarak bu iki bölgeye otonomi hakkı tanınmasıyla sonuçlanacak müzakerelerde Yeltsin yönetimi Rusya'nın da rol almasını gerektiğini savunmuştur. Yapılan müzakereler sonucunda Güney Osetya sorununda Rusya 1992'de imzalanan Soçi Antlaşması'yla Rus birliklerinin barış gücü olarak görev yapması, Abhazya sorununda ise 1993 tarihli Soçi Antlaşması'yla Rusya'nın garantör ülke olması şartlarını Gürcistan'a kabul ettirmiştir.[362]

Diğer taraftan, eski Sovyet coğrafyasındaki iki önemli donmuş sorun olarak bilinen Abhazya ve Güney Osetya ile ilgili potansiyel fay hatları tam anlamıyla oradan kalkmamıştır. Bu durum, 2008 Gürcistan krizinde müşahede edilmiştir. 2003 Gül Devrimi sonrası Gürcistan'da iktidara gelen Mihail Saakaşvili'nin 2008'de Güney Osetya'ya dönük başlattığı harekata Rusya, insani gerekçeler öne sürerek sert bir askeri cevap

[360] Dmitri Trenin, Aleksei V. Malashenko ve Anatol Lieven, **Russia's Restless Frontier: The Chechnya Factor in Post-Soviet Russia** (Washington, D.C: Carnegie Endowment for International Peace, 2004), 108.
[361] **Age**, 119.
[362] Karabayram, **Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası**, 180,186.

vermiştir.[363] Her ne kadar Rusya icra ettiği operasyonu insani gerekçeler üzerine temellendirmişse de, Saakaşvili'nin Batı ile yakınlaşma politikaları da Rusya'nın askeri müdahalesinde önemli bir etken olmuştur. Bu noktada öne çıkan hususlar, Saakaşvili'nin ABD'ye destek amaçlı Irak'a asker göndermesi, ABD ile 'Acil Müdahale' konsepti çerçevesinde ortak tatbikatlar icra etmesi ve özellikle NATO'ya üyelik yönünde bir irade ortaya koyması olmuştur.[364] Rusya'nın bakış açısından, Gürcistan'ın NATO'ya üyeliğiyle sonuçlanacak bir süreç, Kafkasya'da Batı'nın askeri varlık tesis etmesi anlamına gelecek ve böylece bölgenin hem kuzey hem de güneyini kapsayan bir alanda Rusya'nın stratejik çıkarları tehdit altına girecektir.[365] Bu risklerin önüne geçmek amacıyla Rusya, Güney Osetya ve Abhazya'yı bağımsız birer devlet olarak tanımak suretiyle bu bölgeleri fiili olarak Gürcistan'dan koparmıştır. Böylece komşusunun sınırları içinde iki adet de facto devlet oluşturarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tartışmalı hale getirmiştir.

Saakaşvili sonrasında başbakanlığa gelen Bidzina Ivanishvili ile birlikte ilişkilerde bir düzelme gözlemlenmişse de, 2008 savaşının sonucu olarak iki ülke arasında hala diplomatik ilişki bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ticaret, turizm ve ulaşım alanlarında pragmatik işbirlikleri görülmektedir.[366] Moldova gibi AB ile 2014 yılında Ortaklık Anlaşması imzalayan Gürcistan, dış politika istikametini Batı'ya yakın durarak belirleme çabasındadır. 2008 krizi sonrası eski Sovyet coğrafyasında üye olduğu tek bölgesel örgüt olan BDT'den ayrılması bu doğrultuda atılmış önemli bir sembolik adımdır.

Güney Kafkasya'da Rusya'nın diğer iki komşusu Azerbaycan ve Ermenistan'dır. Bölgede, Türkiye ve Azerbaycan ile kara sınırı kapalı olan Ermenistan, hem ekonomik hem de güvenlik eksenli konularda Rusya'nın etkisini hissederken, Azerbaycan ise bunun tersi şekilde, enerji zengini bir ülke olmanın sağladığı ekonomik güçle, eski SSCB coğrafyasında Rusya'nın etkisinden, nispi anlamda, azade kalabilen nadir ülkelerdendir. Rusya'nın itirazlarına rağmen Azerbaycan belirli kararlar alabilmekte ve muhatabına direnç gösterebilmektedir. Örneğin, Rusya'nın memnuniyetsizliğine rağmen Bakü-Tiflis-

[363] Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 156-158.
[364] Emmanuel Karagiannis, "The 2008 Russian–Georgian War via the Lens of Offensive Realism", **European Security**, c. 22, s. 1 (2013): 79, 87.
[365] Alec Rasizade, "A Propos of the Georgian War: Reflections on Russia's Revanchism in Its Near Abroad", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, c. 11, s. 1 (2009): 14.
[366] "Georgia Opts for Less Confrontation with Russia", **The Economist**, 11 January 2018.

Ceyhan boru hattı hayata geçmiş ve Azerbaycan petrolünün ihracatında Bakü-Novorossisk boru hattının daha yoğun bir şekilde kullanılması talebi Azerbaycan tarafından geri çevrilmiştir.[367] Ayrıca Azerbaycan, ülkenin ilk Devlet Başkanı Ebulfez Elçibey zamanında alınan bir kararla, Rusya'ya ait askeri birliklerin ve üslerin Azerbaycan topraklarında bulundurulmaması politikasını, Elçibey'den sonra göreve gelen Haydar Aliyev ve İlham Aliyev'in başkanlıklarında da sürdürmüştür. Azerbaycan ve Rusya arasındaki ekonomik ve beşeri ilişkiler yakın seyretse de, Azerbaycan'ın topraklarında Rus askeri kabul etmemesi ve Rusya'nın bu ülke üzerinde siyasi nüfuzunun sınırlı olması, Azerbaycan'ın eski Sovyet coğrafyasında Rusya'ya görece mesafeli durabilen ülkeler arasında yer aldığını göstermektedir.[368]

Tablo-3.1'den görülebileceği gibi, eski Sovyet coğrafyasındaki bölgesel örgütlerden yalnızca BDT'ye üye olan Azerbaycan, Rusya menşeli entegrasyon projelerine katılmaktan imtina etmektedir. Azerbaycan'ın asıl olarak Rusya ve Batı arasında bir denge politikası izlemeye çalıştığı vurgulanabilir. Batı ile ilişkilerini geliştirmesi noktasında ise Azerbaycan'ın önünde önemli sınırlılıklar söz konusudur. Otoriter bir siyasi rejime sahip olan Azerbaycan'ın Moldova, Gürcistan ve Ukrayna gibi AB ile Ortaklık Anlaşması imzalaması söz konusu olmamıştır. Ekonomik olaraksa enerji kaynaklarını zengin pazarlara ulaştırmak için Batı ile yakın ilişki içinde olmak Azerbaycan'ın önceliklerindendir. En son hayata geçen TANAP projesi ile Azerbaycan'ın doğal gazını Batı'ya sevk ederken yeni bir güzergah elde etmesi bu minvalde kayda değer bir gelişmedir. Azerbaycan'ın Avrupa ülkeleri ile birlikte Rusya'yı bypass eden enerji hatlarını hayata geçirmesi, dış politikasını Rusya'dan bağımsız bir çizgide yürütebildiğine dair önemli bir göstergedir.

Azerbaycan'dan farklı olarak Ermenistan Rusya'nın bölge ülkeleri arasında nüfuzunun güçlü olduğu ülkeler arasındandır. Azerbaycan ile Karabağ nedeniyle yaşadığı sorunların Türkiye ile olan ilişkilerini de olumsuz etkilemesi neticesinde Ermenistan, iki sınır komşusundan hissettiği güvenlik kaygıları nedeniyle Rusya'nın askeri şemsiyesi

[367] İlyas Kamalov, **Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı** (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008), 110;
[368] **Age**, 109; 113; Kamer Kasım, **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, 2.bs. (Ankara: USAK Yayınları, 2011), 127.

altında bulunmaktadır. 2010'da varılan anlaşmayla Rusya Ermenistan'daki askeri varlığını 2044 senesine kadar uzatmış ve böylece bölgedeki diğer aktörler olan Türkiye'ye sınır korunmasının Rusya tarafından üstlenildiği, Azerbaycan'a ise Karabağ'a dönük güç kullanılmaması gerektiği yönündeki zımni mesajlar iletilmiştir.[369] Ermenistan'ın güvenlik eksenli konularda olduğu gibi ekonomik konularda da Rusya'nın etkisini hissettiği ifade edilmelidir. Zira Rusya Ermenistan'ın stratejik altyapı unsurlarının mülkiyetinde önemli bir paya sahiptir. Örneğin Gazprom, Ermenistan'daki doğal gaz dağıtım şirketi 'Gazprom Ermenistan'ın tamamının mülkiyetini elinde bulundurmaktadır.[370] Bununla birlikte telekomünikasyon, ulaşım, finans, madencilik ve elektrik dağıtım gibi sektörlerde de Rusya Ermenistan içeresinde önemli paylara sahiptir.[371] Bu verilerin ışığında, Ermenistan'ın doğrudan yatırım alanında besleyen başat aktörün Rusya olduğu ve böylece Ermenistan açısından bakıldığında, askeri konularda olduğu gibi, ekonomik konularda da Rusya'ya bağımlı olunduğu ifade edilebilir.

İki taraf arasındaki yakın ilişkilere rağmen, Ermenistan'ın eksen kayması anlamına gelecek dış politika hamleleri ortaya koyması durumunda Azerbaycan'a destek vererek muhatabına baskı kuran Rusya, Azerbaycan'ın Batı'ya fazla yaklaşması durumunda ise Ermenistan'a olan desteğini arttırarak aynı baskıyı Azerbaycan'a uygulamaktadır.[372] Bir sonraki bölümde temas edileceği gibi, Ermenistan Rusya'nın öncülüğünde hayata geçen AEB yerine AB'ye yaklaşma iradesi ortaya koyduğunda Rusya'nın baskılarına maruz kalmıştır. Rusya'nın baskılarıyla da olsa, Rusya liderliğinde kurulan bölgesel örgütlere katılma konusuna olumlu yanıt veren Ermenistan, Belarus ve Kazakistan'la birlikte, eski Sovyet coğrafyasında Rusya'ya yakın dış politika çizgisi izleyen ülkeler arasındadır. Mayıs 2018'de gerçekleşen iktidar değişikliğiyle birlikte yeni Başbakan Nikol Pashinyan'ın Rusya ile daha güçlü askeri ve siyasi ilişkiler kurmak istediğini belirtmesi de Ermenistan'ın konumunun Rusya'nın yörüngesinde seyredeceğine

[369] Trenin, **Post- Imperium**, 121-122.
[370] Benyamin Poghosyan, "Armenia's Russian Hug", http://commonspace.eu/index.php?m=23&news_id=4295, [15.07.2017].
[371] Syuzanna Vasilyan, ""Swinging on a Pendulum": Armenia in the Eurasian Economic Union and With the European Union", **Problems of Post-Communism**, c. 64, s. 1 (2017): 36.
[372] Kasım, **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, 127.

dair kanaatleri güçlendirmektedir.[373]

3.2.2.2.3. Rusya ve Orta Asya

Rusya'nın içinde bulunduğu bölgesel sistemde Orta Asya bir diğer alt bölgedir. Orta Asya'yı eski Sovyet coğrafyasındaki diğer iki alt bölgeden ayıran temel özellik, bu bölgenin geniş bir coğrafi derinliğe sahip olmasıdır. Orta Asya'da eski Sovyet coğrafyasının kapsadığı alan, SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan beş adet yeni cumhuriyet tarafından doldurulmuştur. ABD, Çin ve Hindistan gibi önemli oyuncuların bölgede varlık tesis etme ihtimali, Orta Asya'da önemli bir Rus nüfusun yaşaması ve bölgenin doğal kaynak bakımından zengin bir alan olması Rusya'nın bölgeye önem vermesinin arkasındaki başlıca etkenlerdir.[374]

Rusya'da siyasal sistemin iyice otoriter bir mahiyet kazanmasıyla birlikte, benzer yapıda yönetim sistemlerine sahip olan Orta Asya cumhuriyetleriyle ilişkileri güçlendirmek kolaylaşmıştır. Bu bağlamda Rusya, Kazakistan ve Özbekistan gibi ülkelerle siyasi ilişkilerini kuvvetlendirme ve rejim değişikliği riskine karşı koruyucu aktör olarak kendisini bölge ülkelerine takdim etme imkanına kavuşmuştur.[375] Buna rağmen Rusya'nın Orta Asya cumhuriyetleri üzerindeki etkisi ciddi farklılıklar göstermektedir. Bölgenin en tarafsız ve Rusya'nın etkisinden azade kalabilen ülkesi olan Türkmenistan'dan, Rusya'nın bölge ülkeleri arasında iç siyasi dinamiklerine en fazla etki edebildiği ülke olan Kırgızistan'a kadar, Rusya'nın bölge ülkeleriyle olan ilişkilerinde göze çarpan farklılıklar söz konusudur.[376]

Bölgenin coğrafi olarak Rusya'dan sonra en büyük ülkesi olan Kazakistan, Rusya ile BDT, KGAÖ ve AEB çatısı altında bir arada bulunup, eski Sovyet coğrafyasında dış politika istikameti Rusya'ya yakın seyreden ülkelerdendir. Rusya ve Kazakistan arasında

---

[373] Denis Pinchuk ve Andrew Osborn, "New Armenian PM Tells Putin He Wants Closer Ties with Russia", **Reuters**, 14 May 2018.
[374] W. Alejandro Sanchez, "A Central Asian Security Paradigm: Russia and Uzbekistan", **Small Wars & Insurgencies**, c. 18, s. 1 (2007): 122; Alexander Cooley, **Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia** (Oxford: Oxford University Press, 2012), 51-52, 64-66.
[375] Roy Allison, "Virtual Regionalism, Regional Structures and Regime Security in Central Asia", **Central Asian Survey**, c. 27, s. 2 (2008): 189. Orta Asya cumhuriyetleri otoriter siyasal sistemlere sahip olsalar da, aralarında önemli farklar da bulunmaktadır. Detaylar için bkz: Cooley, **Great Games, Local Rules**, 21-24.
[376] Buszynski, **Russian Foreign Policy after the Cold War**, 4205-4209; Alexey Malashenko, **The Fight for Influence: Russia in Central Asia** (Baltimore: Carnegie Endowment for International Peace), 137-138.

savunma ve ekonomi alanlarında yakın ilişkiler söz konusudur. KGAÖ'ye üye bir ülke olan Kazakistan, topraklarında Rusya'nın kullanımında olan Baikonur Cosmodrome balistik füze test kompleksine ev sahipliği yapmaktadır.[377] Ekonomik anlamda ise Rusya için Kazakistan doğrudan yatırım alanında önemli bir pazar olup, özellikle enerji alanında Rusya bu ülkede ciddi yatırımlar gerçekleştirmiştir.[378] Bununla birlikte, Kazakistan petrolünün önemli bir bölümü Rusya boru hatları üzerinden ihraç edilmektedir. Kazakistan Rusya için Türkmenistan gibi diğer Orta Asya cumhuriyetlerinden Rusya'ya aktarılan enerji kaynaklarına transit geçiş sağlayan önemli bir köprü görevi de görmektedir.[379] Ekonomik ilişkilerin yakın seyretmesine devlet başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından özel bir önem verilmektedir. Nazarbayev, SSCB'nin dağılmasından sonra eski Sovyet cumhuriyetleri arasında ticari ilişkilerin güçlendirilmesi ve ortak bir ekonomik alanın oluşturulması fikirlerinin savunucularından olarak Rusya merkezli bölgesel örgütlere iştirak etmiştir. Fakat AEB özelinde daha sonra tartışılacağı gibi, entegrasyonun ekonomik konuların ötesine geçmesini reddederek, Rusya'nın amaçladığı siyasi birlik temelli Avrasya rejimi fikrine olumsuz yaklaşmıştır.[380]

Kazakistan'dan farklı olarak Özbekistan, eski Sovyet coğrafyasında Rusya'ya görece mesafeli ülkeler arasındadır. Orta Asya cumhuriyetleri arasında en geniş nüfusa ve en güçlü orduya sahip olan bu ülke, doğal kaynak bakımından da zengin bir ülkedir. Kazakistan'la bölgenin liderliği konusunda rekabet halinde olan Özbekistan, Orta Asya'daki stratejik konumu nedeniyle gerek bölge içi gerekse alan dış aktörler için önemli bir ülkedir.[381] Rusya da bunun farkındalığı ile Özbekistan'la ilişkilerini yakın tutmaya çalışmaktadır. Otoriter yapısından kaynaklı olarak insan hakları ihlalleri gibi konular nedeniyle Batı ile karşıtlıklar yaşadığı zamanlarda Özbekistan'ın Rusya'ya yakınlaştığı görülmüştür. Örneğin, 2004 senesinde iki ülke arasında Stratejik Ortaklık anlaşmasının

[377] Tsygankov, **Russia's Foreign Policy**, 158.
[378] Marlène Laruelle, "Russia and Central Asia", **The New Central Asia: The Regional Impact of International Actors**, ed. Emilian Kavalski (Singapore: World Scientific, 2010): 162-163.
[379] Julia Kusznir, "Russia's Borders: Moscow's Long Alliance with Kazakhstan is Strong But Not Unbreakable", 20 January 2015, http://theconversation.com/russias-borders-moscows-long-alliance-with-kazakhstan-is-strong-but-not-unbreakable-36457, [22.08.2018].
[380] Diana T. Kudaibergenova, "Eurasian Economic Union Integration in Kazakhstan and Kyrgyzstan", European **Politics and Society**, c. 17. s. 1 (2016): 99; Aleksandr Bykov, "Eurasian Integration, Its Prospects and Possibilities", **Problems of Economic Transition**, c. 58, s. 4 (2016): 295.
[381] Cooley, **Great Games, Local Rules**, 10.

imzalanması, takip eden dönemlerde ticari ve ekonomik ilişkileri güçlendirecek inisiyatiflerin hayata geçirilmesi ve özellikle enerji dağıtım ve tedarik alanlarında müşterek projelere imza atılması söz konusu olmuştur.[382] Atılan bu adımlara rağmen Rusya'nın Özbekistan üzerinde istediği etkiyi tesis edemediği görülmüştür. Kerimov hükümetinin 2005'teki Andican ayaklanmasını sert bir şekilde bastırmasına Batı'dan gelen eleştirileri Rusya Özbekistan'ı nüfuzu altına almak için bir fırsat olarak görmüşse de bu gerçekleşmemiştir. Özbekistan aradan geçen zamanla birlikte önce AET, daha sonra ise KGAÖ'den ayrılmıştır.[383] Böylece, kendisini Orta Asya'nın potansiyel bölgesel hegemonu olarak gören bu ülke bağımsız bir dış politika rotası izlemeye başlamıştır.[384]

Türkmenistan da, keza, görece dışa kapalı siyasi yapısı ile Rusya'dan bağımsız bir dış politika izlemektedir. Tablo-3.1'den de görüleceği gibi, eski Sovyet coğrafyasındaki hiçbir entegrasyon projesine iştirak etmeyen Türkmenistan bölgesel kurumsallaşma adımlarının dışında kalmaktadır. Buna rağmen, Sovyet döneminin bakiyesi olarak Rusya ile olan ilişkilerde ekonomik ve beşeri bağlar korunmaktadır. Diğer Sovyet cumhuriyetleri gibi Rusça dilinin geçerliliğini koruması, Sovyet döneminden kalan ekonomik, endüstriyel, toplumsal bağların devam etmesi ve yaklaşık % 10'luk bir Rus nüfusu Türkmenistan'ın topraklarında barındırması, Rusya ile olan ilişkilerde karşılıklı bağların muhafaza edilmesini sağlamaktadır.[385] İki ülke arasında özellikle enerji alanında kurulan ortaklıklar ilişkilerde önemli bir başlıktır. Türkmen gazının Sovyet enerji hatları kullanılarak Rusya üzerinden Batı'ya sevk edilmesi iki ülkeyi birleştiren önemli bir bağ olmuştur. Fakat, fiyat anlaşmazlıklarından dolayı taraflar arasında belirli sorunlar da yaşanmıştır. Örneğin Rusya'nın Türkmenistan'dan düşük fiyata gaz alıp, bu gazı daha yüksek fiyata Avrupa'ya satması Türkmenistan'ın tepkisini çekmiştir.[386] Aradan geçen zamanla birlikte Türkmenistan Rusya'ya olan bağımlılığını azaltacak ve zengin doğal gaz kaynaklarını sevk edebileceği kanalları çeşitlendirecek arayışlar içine girmiştir.[387] Bu

[382] Andrew Monaghan, "Uzbekistan: Central Asian Key", **Russian Energy Security and Foreign Policy**, ed. David Armstrong ve Karoline Postel-Vinay (Oxon: Routledge, 2011), 126-127.
[383] Trenin, **Post- Imperium**, 128.
[384] Cooley, **Great Games, Local Rules**, 10.
[385] Hooman Peimani, **Conflict and Security in Central Asia and the Caucasus** (California: ABC-CLIO), 180
[386] **Age**, 180.
[387] Roman Muzalevsky, "Turkmen Energy Initiatives Cripple Russia's Status as an "Energy Superpower"", **Eurasia Daily Monitor**, s. 7/213, 30 November 2010.

noktada Türkmenistan'ın karşısına Çin önemli bir pazar olarak çıkmıştır. Çin'e bağlanan üç enerji boru hattının yanına "D Hattı" olarak bilinen bir dördüncüsünün eklenmesiyle Türkmen doğal gazının daha yoğun bir şekilde Çin'e tedarik edilmesi için önemli bir adım atılmıştır.[388]

Bölgenin bir diğer ülkesi olan Kırgızistan ise, KGAÖ üyesi bir ülke olarak Rusya için özellikle güvenlik alanında Orta Asya'da önemli bir partnerdir. Rusya'nın 2003 senesinde varılan bir anlaşmayla Kırgızistan'ın Kant bölgesinde bir hava üssü elde etmesi Orta Asya'da ileri mevcudiyet kapasitesi oluşturma amacı doğrultusunda atılan önemli bir adım olmuştur.[389] Rusya'nın Kant'ta 500 personel ve 20 savaş uçağına kadar varan sayıda bir askeri mevcudiyeti bulunmakta olup, Kırgızistan'da ikinci bir askeri üs kurmak için de hazırlıkları devam etmektedir.[390] Ayrıca Kırgızistan Rusya'ya ait, Issık Gölü'nde bir donanma üssü, Çaldovar yerleşim biriminde bir iletişim üssü ve Mailuu-Suu kasabasında bir sismik istasyonu topraklarında barındırmaktadır.[391] Ekonomik hacmi sınırlı bir ülke olsa da, AEB'ye üyelik konusuna olumlu yanıt verip bu örgüte dahil olan Kırgızistan, Rusya'nın ekonomik anlamda da şemsiyesi altına girmiştir. Rusya'nın Kırgızistan üzerinde önemli siyasi nüfuzu da bulunmaktadır. Örneğin, 2009'da Devlet Başkanı Kurmanbek Bakiyev toplumsal ve siyasal muhalefet nedeniyle koltuğunu bırakmak zorunda kalmış ve bu süreçte Rusya ekonomik ve siyasi gücünü kullanarak Bakiyev'in devrilmesine katkı sunmuştur.[392] Rusya'yı bu yönde davranmaya sevk eden temel neden, Bakiyev'in ABD'nin kullanmakta olduğu Manas'taki hava üssünü kapatacağını önce taahhüt etmesi, daha sonra ise bu taahhütten vazgeçmesi olmuştur. Rusya'nın ABD'nin Orta Asya'da uzayan askeri mevcudiyetinden duyduğu rahatsızlık Almazbek Atambayev'in başkanlığa gelmesiyle ve 2014'te Manas üssünün kapanmasıyla

---

388 "Tajikistan Resumes Building Turkmenistan-China Pipeline", **Eurasianet**, 31 January 2018.

389 Roy Allison, "Strategic Reassertion in Russia's Central Asia Policy", **International Affairs**, c. 80, s. 2 (2004): 287.

390 **Age**, 287; Paul Goble, "Moscow Set to Establish Second Military Base in Kyrgyzstan", **Eurasia Daily Monitor**, s.15/80, 24 May 2018.

391 John C. K. Daly, "Kyrgyzstan Reveals More Russian Military Facilities", **Eurasia Daily Monitor**, s. 5/59, 28 March 2017.

392 Rusya, kriz sırasında hem Kırgızistan'a sattığı yakıt kalemine ihracat vergisi uygulamış hem de bu ülkeye olan ekonomik yardımını dondurmuştur. Böylece gerek muhalefetin baskısı gerekse sokaklardaki genişleyen protestolar sonucu Bakiyev'in görevini bırakmasında Rusya da, ekonomik baskı kartını devreye sokarak rol oynamıştır. Daha sonra yeni oluşan hükümeti ilk tanıyan devlet de Rusya olmuştur. Cooley, **Great Games, Local Rules,** 124-129; James Kirchick, **The End of Europe: Dictators, Demagogues, and the Coming Dark Age** (New Haven: Yale University Press, 2017), 204-206.

sonlanmıştır.

Askeri-stratejik bağlamda Tacikistan da Kırgızistan'a benzer bir konumdadır. KGAÖ üyesi bir ülke olan Tacikistan, 1992-1997 arasındaki Tacik iç savaşının mirası olarak halihazırda 5000 ila 7000 arasında değişen sayıda Rus askerini topraklarında barındırmaktadır. Bu, Rusya'nın ülkesi dışındaki en büyük askeri mevcudiyetini teşkil etmektedir.[393] Rusya dönemsel olarak Tacikistan'daki askeri etkinliğini güçlendirme yönünde işretler vermektedir. Örneğin Afganistan'daki istikrarsızlıkları öne sürerek Rusya Tacikistan-Afganistan sınırının kontrolünde Rus birliklerinin de görev almasını isterken, Tacikistan ise Rusya'nın topraklarındaki askeri mevcudiyetinden belirli tedirginlikler duymaktadır.[394] Bu husus, Rus üslerinin kullanım süresinin uzatılmasına dair gerçekleşen çetin pazarlıklar sırasında görülmüş ve Rusya, askeri ve ekonomik olarak muhatabına önemli desteklerde bulunacağına dair verdiği teminatlar sonrasında 2042'ye kadar Tacikistan'daki üslerin kullanım hakkını elde etmiştir.[395] Bölgesel entegrasyon anlamında Tacikistan Rusya menşeli örgütlere katılmaya meyyal bir ülke profili ortaya koymuştur. BDT, KGAÖ ve lağvedilmeden önce AET'ye üye olarak katılan Tacikistan, AEB'ye üyelik konusunu ise değerlendirme aşamasındadır.

Güney Kafkasya'da olduğu gibi, Orta Asya'da da alan dışı aktörlerin faaliyetleri Rusya tarafından kaygıyla karşılanmaktadır. Örneğin, 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin Afganistan'a gerçekleştireceği operasyonları, Taliban ve El Kaide unsurlarının kendisi için de tehdit olması nedeniyle ilk aşamada destekleyen ve Özbekistan ve Kırgızistan'da ABD'nin askeri üs edinmesine sıcak yaklaşan Rusya, üslerin uzun vadeli kullanılabileceğine dönük kaygılarının artmasıyla, hem ABD'den üsleri terk etmesini talep etmiş, hem de Orta Asya cumhuriyetlerine ABD'nin bölgeden çıkarılması yönünde gerekli telkinlerde bulunmuştur.[396] Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) vasıtasıyla da ABD'nin Orta Asya'daki askeri varlığını sonlandırması ve bunun için bir takvimin belirlenmesi

[393] Andrew C. Kuchins, Jeffery Mankoff ve Oliver Backes, "Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Tajikistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests", **Center for Strategic and International Studies**, June 2015, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150513_Kunchins_CentralAsiaTajikistan_Web.pdf, 15, [02.03.2018].
[394] **Age**, 15.
[395] **Age**, 15.
[396] Nygren, **The Rebuilding of Greater Russia,** 208-209; Cooley, **Great Games, Local Rules,** 123-124.

gerektiği seslendirilmiştir.[397] Rusya'nın ABD'nin Orta Asya'daki varlığından hissettiği rahatsızlıklar, Kırgızistan ve Tacikistan'da yeni üsler edinmesi ve Hazar Denizi'ndeki askeri varlığını güçlendirmesi hamlelerini beraberinde getirmiştir.[398]

Rusya için Orta Asya, Çin'in bu bölgede etkili bir oyuncu olması nedeniyle de önemlidir. ABD'den farklı olarak Çin; Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan'la sınır komşusu olarak bölgeye coğrafi bağı olan bir ülkedir. Rusya ve Çin, Orta Asya'da ilişkilerini tanzim edebilecekleri bir oluşum olarak 1996 senesinde Şangay Beşlisi'ni hayata geçirmişlerdir. 2001 senesinde bu oluşum ŞİÖ'ye dönüşmüştür. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın da Orta Asya devletleri olarak üyesi oldukları ŞİÖ, Rusya açısından bölge sorunlarının müşterek olarak ele alınabileceği bir platform işlevi görmektedir. ŞİÖ'nün işlevselliğine rağmen Rusya, bu örgüt çatısı altında Çin'le arasındaki güç dengesinin bozulmamasına da dikkat etmektedir. Bu minvalde Rusya, örgüt çatısı altında Çin'in güçlenmesine imkan tanıyacak inisiyatiflere karşı çıkmış ve kendi lideri olduğu AEB'nin etkinliğini sekteye uğratabilecek girişimlere engel olmuştur. Örneğin, ŞİÖ dahilinde serbest ticaret alanı, kalkınma bankası ve krizle mücadele fonu oluşturma girişimleri, Çin'in Orta Asya'daki nüfuzunu artırabileceği kaygısı nedeniyle Rusya tarafından engellenmiştir.[399] Çin'in bu tekliflerine Rusya, önce AET'yi daha sonra ise AEB'yi güçlendirerek karşılık vermiştir.[400] Ayrıca Rusya ŞİÖ'nün niceliksel olarak genişlemesini destekleyerek Çin'in örgüt içindeki nispi gücünün azalmasını sağlamaya çalışmıştır. 2017 senesinde Pakistan ve Hindistan'ın üyeliklerinde Rusya'nın çabaları önemli bir rol oynamıştır.[401]

Çin'in Orta Asya'da güvenlik eksenli konularda rol oynama girişimleri de Rusya

---

[397] "Declaration by the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization", 5 July 2005, http://eng.sectsco.org/load/197543/, 4, [23.09.2017].
[398] Tsygankov, **Russia's Foreign Policy**, 158.
[399] Alexander Gabuev, "Crouching Bear, Hidden Dragon: "One Belt One Road" and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia", **Journal of Contemporary East Asia Studies**. c. 5. s. 2 (2016): 67; Alexander Cooley, "Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States", **Carnegie Endowment for International Peace**, Task Force White Paper, 30 June 2017, https://carnegieendowment.org/2017/06/30/whose-rules-whose-sphere-russian-governance-and-influence-in-post-soviet-states-pub-71403, [29.03.2018]; Alexander Cooley, "Cooperation Gets Shanghaied", **Foreign Affairs**, 14 December 2009.
[400] Alexander Gabuev, "Taming the Dragon: How Can Russia Benefit from China's Financial Ambitions in the SCO?", **Russia in Global Affairs**, 19 March 2015, http://eng.globalaffairs.ru/number/Taming-the-Dragon-17372, [12.09.2017].
[401] Sakwa, **Russia Against the Rest**, 283.

için bir tedirginlik kaynağıdır. Örneğin 2016 yılında Tacikistan ve Afganistan'la askeri ilişkilerin geliştirilmesi ve Çin, Afganistan, Tacikistan ve Pakistan arasında terörle mücadele amaçlı bir bölgesel ittifakın oluşturulması yönünde Çin'in sergilediği çabalar Rusya tarafından kaygıyla karşılanmıştır.[402] Çin'in Pakistan'da asker konuşlandırmasını ve Tacikistan İçişleri Bakanlığı ve Çin Savunma Bakanlığı'nın Duşanbe'de bir anti-terörizm merkezi kurmasını öngören bu girişime karşılık Rusya Tacikistan'la birlikte halihazırda bu ülkede bulunan askerleriyle sınırlı kalmayarak, merkez birliklerden de askerlerin katılımıyla beklenmedik ölçüde geniş bir tatbikat düzenlemiştir.[403] Böylece Orta Asya'da güvenlik tedarik eden temel aktörünün Rusya olduğu gösterilmiştir.

3.2.3. Rusya'nın Bölge Politikasında Ukrayna: SSCB Sonrasında İlişkilere Yön Veren Temel Başlıklar

Önceki satırlarda vurgulandığı gibi, bu çalışmanın inceleme konusu Ukrayna krizi olduğu için, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında Batı Grubu Devletleri arasında bulunan komşusu Ukrayna ile olan ilişkilerine özel bir parantezin açılması uygun olacaktır. Bu şekilde ilişkilere yön veren temel başlıklar mercek altına alınabilecektir. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası Rusya-Ukrayna ilişkilerini tanımlayan statükonun nasıl oluştuğunun irdelenmesi Ukrayna krizine dair kilit noktaların anlaşılmasına da yardımcı olacaktır.

SSCB'nin dağılması sonrasında belirli konuların Rusya ve Ukrayna arasında ele alınması gerekmiştir. Bunların taraflar açısından ne kadar tatminkar bir şekilde sonuçlandırılacağı ikili ilişkilerin seyri açısından önem arz etmiştir. Kırım'ın hangi ülkenin sınırları dahilinde kalacağı, Sivastopol üssünün durumunun ne olacağı ve Karadeniz Donanması'na ait askeri unsurların paylaşımının nasıl gerçekleşeceği, iki ülke arasında çözülmesi gereken sorunlar olmuştur. Ayrıca, kara ve deniz sınırlarının belirlenmesi ve Ukrayna topraklarındaki nükleer silahların mülkiyeti gibi konuların da ele alınması gerekmiştir.

---

[402] Joshua Kucera, "China Proposes New Central Asian Military Alliance", **Eurasianet**, 21 March 2016; Yu Bin, "Russia-China Relations: H-Bomb Plus THAAD Equals Sino-Russian Alliance?", **Comparative Connections**, c. 18, s. 1 (2016): 140.
[403] **Age**, 140-141.

3.2.3.1. Kırım'ın Statüsü

Ukrayna krizi sırasında Rusya'nın askeri müdahalesi, Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'in azledilmesinin akabinde ilk olarak Kırım'a dönük gerçekleşmiştir. Rusya liderleri, Kırım'ın ilhakını gerekçelendirirken Yarımada'nın Rusya'nın geleneksel toprağı olduğu iddiasını seslendirmişlerdir. Bu iddianın dayanak noktası, Kırım'ın 1774'te bağımsızlığını ilan etmesi, daha sonra 1783'te Rusya'ya bağlanmasından, 1954 senesinde Sovyet Ukrayna'sına devredilene kadar uzun yıllar Rus toprağı olarak kalmış olmasıdır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Kırım'ın Ukrayna sınırları dahilinde kalması zorlu bir süreç sonucunda gerçekleşmiştir. Henüz SSCB dağılmadan önce Kırım'daki siyasi otorite Ocak 1991'de Yarımada'nın otonom bir cumhuriyet olduğu kararını tescilleyecek bir referandum gerçekleştirmişti. Bu yönde bir eylemle, hem SSCB zamanında yerlerinden sürülen Tatarların hak iddialarının (ve kendilerine ait bir cumhuriyet ilan etme ihtimallerinin) önüne geçilmeye, hem de Ukrayna hükümetiyle yürütülecek müzakerelerde daha güçlü bir pozisyon elde edilmeye çalışılmıştı.[404] SSCB'nin dağılma sürecinin iyice yaklaştığı aylarda, Ukrayna Parlamentosunun Kırım'ın otonom statüsünü tanıması ve Ukrayna'nın SSCB'den bağımsızlığını ilan etmesine Kırım'daki siyasi otoritenin karşı çıkmaması, iki taraf arasında kısa süreli bir yakınlaşma sağlamıştı. Fakat Karadeniz Donanması'nın Rusya ile paylaşımına ilişkin sorunların ortaya çıkmasıyla, 1992'de Kırım Parlamentosu yeni bir anayasa kabul ederek, Kırım'ın bağımsızlığını ilan ettiğini duyurmuştu.[405] Ukrayna'nın bu durumu kabul edilemez bulmasıyla baş gösteren gerginlik, Rusya Parlamentosunun Sivastopol'ün Rusya'ya ait olduğu ve 1954'te Nikita Kruşçev tarafından Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesinin gayrimeşru olduğu yönünde aldığı kararlarla bir tırmanma göstermişti.[406] Kırım'da 1994'ün Ocak ayında Rusya yanlısı Yuri Meshkov'un başkanlığa gelmesiyle birlikte, Rusya'ya yakın siyasi bloğun desteğiyle Kırım'ın Rusya'ya bağlanması düşüncesi daha güçlü bir zemin bulmuşsa da Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kuçma'nın Kırım Başkanlığının ve anayasasının feshedildiğini deklare eden kararlı politikasıyla Kırım'daki ayrılıkçı irade ciddi bir engelle

[404] Serhy Yekelchyk, **The Conflict in Ukraine: What Everyone Needs to Know** (Oxford: Oxford University Press, 2015), 124.
[405] **Age**, 125-126.
[406] Halil Akman, "Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu", **Turkish Studies**, c. 9, s. 1 (2014): 13.

karşılaşmıştı.[407]

Bu ihtilafın Rusya ve Ukrayna arasında ciddi bir krize dönüşmemesinde Rusya Devlet Başkanı Yeltsin'in inisiyatifi önemli bir rol oynamıştı. Kırım'da bulunan ve Karadeniz Donanması'na ev sahipliği yapan Sivastopol'le ilgili olarak, BDT'nin güvenlik ve savunma alanlarında merkezileşmeye gideceğini düşünen Yeltsin, SSCB zamanında olduğu gibi Sivastopol'ün Ukrayna sınırları dahilinde kalmasının bir sorun teşkil etmeyeceğini düşünmüştü.[408] Kırım'ın geneliyle ilgili olaraksa, özellikle milliyetçi çevrelerden Ukrayna'daki Rus nüfusun çoğunluğu oluşturduğu bu yarımadanın Rusya'ya dahil edilmesi gerektiği yönünde talepler seslendirilmişse de, Çeçenistan harekatına hazırlık yapan Yeltsin Ukrayna ile böyle bir konjonktürde karşı karşıya gelmek istememişti.[409] Rusya'nın bu tavrının etkisiyle, taraflar arasında başlayan görüşmelerle birlikte nihai olarak Yarımada'nın durumuna ilişkin ortak bir noktada buluşulmuştu.

1996 senesinde ilan edilen Ukrayna anayasasında yer aldığı gibi, Ukrayna devletinin "merkezi ve adem-i merkezi yönetim sistemlerinin bileşiminden oluşan ve devletin birliği ve bölünmezliği ilkelerini esas alan" bir idari yapıyı kabul ettiği belirtilmekle birlikte, ülkenin "idari ve teritoryal sisteminin Otonom Kırım Cumhuriyeti, bölgeler, şehirler, şehir bölgeleri, ilçeler, yerleşim yerleri ve köylerden oluştuğu" vurgulanmaktadır.[410] Böylece Kırım'ın statüsü, Ukrayna devletinin sınırları dahilinde otonom bir cumhuriyet olarak netleşmiş ve 1997'de Rusya ve Ukrayna arasında imzalanan 'Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması' ile Ukrayna'nın sınırları (ve böylece Kırım'ın Ukrayna toprağı olduğu) Rusya tarafından da kabul edilmiştir.[411] 1998'de ise Kırım Otonom Cumhuriyeti kendi anayasasını ilan etmiş ve Yarımada'nın Ukrayna'nın bir

[407] Paul Magocsi, **A History of Ukraine: The Land and Its Peoples**, 2 bs. (Toronto: University of Toronto Press, 2010), 727.
[408] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 108-109.
[409] Perry Anderson, "Incommensurate Russia", **New Left Review**, s. 94 (2015): 24. Ayrıca bkz: Anatol Lieven, "Non-Russian Perceptions of Russia", **India International Centre Quarterly**, c. 21, s. 2/3 (1994): 244.
[410] Anayasanın 132 ve 133. maddelerine bkz: "Ukraine's Constitution of 1996 with Amendments through 2004", https://www.constituteproject.org/constitution/Ukraine_2004.pdf, 44, [18.06.2017].
[411] Anlaşmanın maddeleri için referans gösterilen çalışmanın Appendix kısmına bkz: Dale B. Steward, "The Russian-Ukrainian Friendship Treaty and the Search for Regional Stability in Europe" (Yüksek Lisans Tezi. Naval Postgraduate School, 1997), 69-76. Karşılıklı sınırlar ve toprak bütünlüğüne saygı ilkesi ile ilgili olarak anlaşmanın 2. ve 3. maddelerine bakınız. Ayrıca bkz: Trenin, **Post-Imperium**, 45.

parçası olduğu Kırım anayasasında da belirtilerek kabul edilmiştir.[412] Bu çerçevede, Kırım yarımadasında bulunan Sivastopol Ukrayna'ya ait bir şehir olarak kalırken, Sivastopol haricindeki Kırım topraklarının ise Kırım Otonom Cumhuriyeti olarak statüsü belirlenmiştir.

3.2.3.2. Sivastopol Üssü ve Karadeniz Donanması'nın Paylaşımı

Rusya açısından Kırım'la ilişkili olarak önem arz eden diğer konular, Sivastopol üssünün kiralanması ve Karadeniz Donanması'nın paylaşımı olmuştur. 1995'de Soçi'de imzalanan bir anlaşmayla Rusya, Ukrayna'nın kendisine olan borcunda indirime giderek muhatabı ile Karadeniz Donanması'nın % 81,7'sinin Rusya'da, % 18,3'ünün ise Ukrayna'da kalacağı şekilde bir paylaşım üzerinde mutabık kalmıştı.[413] Fakat Rusya'nın Sivastopol'ün yalnızca Rusya'ya ait olan Karadeniz Donanması unsurlarına tahsis edilmesi talebinde bulunması görüşmelerin uzamasına yol açmıştı.[414] Ayrıca, iki taraftan da siyasi çevrelerin bu mutabakatın ülkelerinin aleyhine şartlar doğurduğu iddiasını seslendirmeleri karar alıcılar üzerinde bir baskı oluşturmuş ve nihai bir anlaşmanın önüne engel çıkarmıştı. Ukrayna'daki milliyetçiler Yeltsin'e dönük tavizkar davranmakla siyasi otoriteyi suçlarken, Rusya'daki milliyetçi çevreler ise Sivastopol'ün Rus toprağı olduğu ve buranın kiralanması yerine Rusya'ya bırakılması talebini seslendirmişlerdi.[415]

Nihai olarak iki ülkedeki siyasi otorite bu engelleri aşarak, 1997'de imza atacak noktaya gelmişlerdi. Ülke içi muhalefeti ekarte etmek amacıyla 1997'de imzalanacak olan üç adet anlaşmanın devlet başkanları yerine başbakanlar tarafından imzalanmasına karar verilmişti. Böylece imzalanacak metinlerin devletler arası antlaşma yerine (treaty) hükümetler arası anlaşma (executive agreement) olarak parlamento onayı gerekmeksizin

---

[412] Kırım Anayasasının birinci maddesine bkz: "LAW OF UKRAINE On Approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea", https://web.archive.org/web/20140312144006/http://www.rada.crimea.ua/en/bases-of-activity/konstituciya-ARK, [17.11.2018]. Ayrıca bkz: Taras Kuzio, **Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism** (Calfornia: Praeger, 2015), 65.

[413] Steward, "The Russian-Ukrainian Friendship Treaty and the Search for Regional Stability in Europe", 51.

[414] Roman Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000** (London: Routledge Curzon, 2003), 31.

[415] Akman, "Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu", 15.

yürürlüğe girmeleri sağlanmıştı.[416]

Ulaşılan mutabakat neticesinde Sivastopol'deki Sevastopolskaya, Yuzhnaya ve Karantinnaya koyları Rusya'nın kullanımına ayrılmış, Streletskaya Koyu'nun ise Ukrayna Donanması ile paylaşılması kararlaştırılmıştı.[417] Rusya, senelik ücreti 97,75 milyon dolardan yirmi senelik süreyle Sivastopol'deki limanları Ukrayna'dan kiralamış; Karadeniz Donanması ise taraflar arasında yarı yarıya bölüşülmüştü.[418] Diğer taraftan Rusya, Ukrayna ordusunun % 50'lik hissesindeki 31,7'lik payı da 526,5 milyon dolara satın alarak Karadeniz Donanması'nın büyük bölümünü kendi mülkiyetine almıştı.[419] Anlaşmanın siyasi sonucu ise, Yeltsin'in yardımcısı ve sözcüsü Sergei Yastrzhembskiy'nin belirttiği gibi, Kırım ve Sivastopol'ün artık bir sorun olmaktan çıkması ve Rusya'nın hukuki olarak Sivastopol ve Kırım'ı Ukrayna toprağı olarak tanıdığını kabul etmesi olmuştu.[420]

3.2.3.3. Sınırların Belirlenmesi

SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya ve Ukrayna arasında ele alınması gereken bir diğer konu, taraflar arasındaki kara ve deniz sınırlarının belirlenmesi olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Ukrayna'nın batıya dönük sınırı SSCB'nin dış sınırını teşkil ettiği için, Ukrayna'nın Polonya, Macaristan, Slovakya ve Romanya ile olan sınırlarının belirlenmesi gerekmiş ve batı sınırı iyi korunan ve geçişken olmayan bir mahiyete sahip olmuştur.[421] Buna karşın Sovyet cumhuriyetleri olan Rusya, Belarus ve Moldova ile olan sınırlar 'idari hatlar' olarak addedilip, herhangi bir demarkasyon işlemi yapılmadan, SSCB'nin iç

---

[416] James Sherr, "Russia-Ukraine Rapprochement?: The Black Sea Fleet Accords, **Survival**, c. 39, s. 3 (1997): 39.
[417] **Age**, 41.
[418] Akman, "Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu", 15. Rusya'nın Ukrayna'dan kiraladığı 18.500 hektarlık toprağının, 15.000 hektarlık kısmı Sivastopol'ün dışında yer almıştır. Dışarıda kalan bu kısım, Simferopol, Yalta, Gvardeyskoye, Kacha ve Feodosiya'da Karadeniz Donanması'nın altyapısını destekleyecek tesislerin kiralandığı alanlardan oluşmuştur. Karadeniz Donanması'nın paylaşımı sonrasında, 52 savaş gemisi ve de çeşitli zırhlı araçlardan oluşan belirli askeri unsurlar Ukrayna'nın mülkiyetine geçmiştir. Fakat bunlar yıpranmış ve kullanım değeri son derece düşük unsurlardan oluşmuştur. Sherr, "Russia-Ukraine Rapprochement?, 41.
[419] **Age**, 43.
[420] **Age**, 39.
[421] Tatiana Zhurzhenko, "Ukraine's Border with Russia Before and After the Orange Revolution", **Die Ukraine: Zerrisen Zwischen Ost und West?,** ed. Martin Malek (Vienna: Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie. 2007): 63.

işleyişine uygun şekilde düzenlenmişti.[422]

SSCB'nin dağılmasından sonraysa iki ülke arasındaki sınır düzenlemeleri, Kasım 1990 tarihli "Rusya ve Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Arasındaki İlişkilere Dair Temel Prensipler Antlaşmasına" dayanmıştı.[423] Bu antlaşma bağlamında iki Sovyet cumhuriyeti SSCB'nin halihazırdaki iç sınırlarına uygun şekilde, birbirlerinin toprak bütünlüklerine saygı duyduklarını kabul etmişlerdi.[424] SSCB'nin dağılmasından sonraysa 1990'da imzalanan anlaşmanın yenisi ile ikame edilmesi 2003 tarihine kadar gerçekleşmemişti. Rusya ve Ukrayna arasında Tuzla Adası'nın mülkiyetine dönük ortaya çıkan anlaşmazlık nedeniyle hem deniz hem de kara sınırlarının belirlenmesinin gerekli olduğu görülmüştü. Her ne kadar 1997'de Rusya ve Ukrayna arasında imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması ile Rusya'nın Ukrayna'nın mevcut sınırlarını kabul ettiği bir anlaşma ortaya çıkmışsa da, sınır demarkasyonunun yapılmamış olması Ukrayna için bir rahatsızlık kaynağıydı. Bu çerçevede, 2003 tarihinde imzalanan ve Rusya tarafından 2004 tarihinde onaylanan yeni sınır anlaşmalarıyla, kara sınırıyla ilgili yaşanan belirsizlik giderilmiş, fakat aynı konjonktürde karasularına ilişkin genel prensipler üzerinde hemfikir olunduğu vurgulanmakla beraber, nihai bir anlaşma ortaya çıkmamıştı.[425] Diğer taraftan kara sınırıyla ilgili olarak taraflar, sınır hattının belirlenmesi konusunda anlaşmaya varmışlarsa da, demarkasyon işlemi 2014'te Ukrayna krizinin meydana geleceği zamana kadar gerçekleşmemişti.[426]

Bu hususla ilgili SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya'nın komşularıyla sınır çekme işlemi gerçekleştirme konusuna olumsuz yaklaşmasının özellikle altı çizilmelidir. Rusya, eski Sovyet cumhuriyetleri ile sınır hattı çekme işlemi gerçekleştirmektense,

---

[422] **Age**, 64.
[423] Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**, 28.
[424] **Age**, 28.
[425] "President Vladimir Putin Signed a Law Ratifying the Treaty Between Russia and Ukraine on the Russian-Ukrainian State Border", http://en.kremlin.ru/events/president/news/30820, [04.12.2017]; Taras Kuzio, **Ukraine-Crimea-Russia: Triangle of Conflict** (Stuttgart**:** Ibidem-Verlag, 2007), 91. Bu genel prensipler, Azak Denizi'nin 'iç deniz' olarak taraflarca kabul edilmesi, üçüncü ülkelerin askeri unsurlarının bu denize girmesine izin verilmemesi ve Kerç Boğazı'ndan doğan hakların Ukrayna-Rusya ortak komisyonunca ele alınması hususlarında bir anlaşma ile resmiyete dökülmüştür. Azak ve Kerç'te sınırların belirlenmesi (delimitation) işlemiyle ilgili olaraksa bir mutabakat ortaya çıkmamıştır. Zhurzhenko, "Ukraine's Border with Russia Before and After the Orange Revolution", 74-75.
[426] Peter Roudik, "Ukraine: Demarcation of Border with Russia", **Global Legal Monitor**, http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/ukraine-demarcation-of-border-with-russia/, [03.12.2017].

SSCB dönemindeki sınırları devam ettirecek şekilde, BDT coğrafyasının dış hattının 'ana sınır' olarak kabul edilmesini savunmuştur.[427] Rusya'nın BDT coğrafyasını ülkenin çıkar alanı olarak belirlemesine koşut olarak, sınır hattı çekme işlemlerinin Rusya'yı komşularından ayrıştıracağı düşünülmüş ve bu düşünceden hareketle BDT coğrafyası 'iç sınırlar' olarak mütalaa edilip, Rusya ve komşuları arasına sınır hattı çekilmesinin 'ortaklık ilişkisine' uygun olmayacağına kanaat getirilmiştir.[428] Rusya'nın amacı, bölgesinde temel güvenlik aktörü olarak pozisyonunu komşularına kabul ettirmesine paralel olarak, "Rus Sınır Askerlerinin" de dahliyle 'dış sınırların' ortak bir şekilde korunması olmuştur.[429] Nitekim BDT'nin kurulmasıyla güvenlik ve savunma alanlarında bölge ülkeleriyle yakın ilişki içinde olunması ve Rusya'nın BDT coğrafyasının bütününde sınırları koruyan ve güvenlik tedarik eden bir misyon üstlenmesi tasarlanmıştır.[430]

Ukrayna ise, Anayasanın ikinci maddesinde de belirtildiği gibi, sınırlarının bölünemez ve bozulamaz olduğu ve egemenlik haklarının bütün Ukrayna topraklarını kapsadığı vurgusundan hareketle, ülkenin sınırlarıyla ilgili hassasiyetini açıkça ortaya koymuştur.[431] Yalnızca Rusya ile sınırlı olmayarak, Romanya gibi komşuları ile de sınır sorunlarını çözmek için ciddi çabalar sarf eden Ukrayna, ülke topraklarının gerekli sınır hattı çekilmesi işlemiyle tescillenmesine büyük önem vermiştir.[432] Ukrayna'nın bu hassasiyetine rağmen, Rusya ile sınır hattının belirlenmesine dönük gerekli işlem 2014'teki kriz sürecine kadar, Rusya'nın gerekli iradeyi ortaya koymaması nedeniyle gerçekleşmemiştir. Ukrayna'nın NATO ve AB'ye olası bir üyelik sürecinde sınır hattı çekme işlemini yerine getirmiş olması gerekeceği için, Rusya'nın demarkasyon konusuyla ilgili gerekli iradeyi ortaya koymamasında Ukrayna'nın Batı'ya yönelimini yavaşlatmak ya da engellemek istemesi bir neden olarak ifade edilebilir.[433]

---

[427] Kuzio, **Ukraine-Crimea-Russia,** 90; Sherr, "Russia-Ukraine Rapprochement?", 34.
[428] Zhurzhenko, "Ukraine's Border with Russia Before and After the Orange Revolution, 71-72.
[429] Sherr, "Russia-Ukraine Rapprochement", 34.
[430] Tsygankov, **Russia's Foreign Policy**, 120.
[431] "Ukraine's Constitution of 1996 with Amendments through 2004", 1.
[432] Romanya'nın Ribbentrop–Molotov Paktı ile kendisinden koparılan toprakları tekrardan talep etmesi, Ukrayna ve Romanya arasında Kuzey Bukovina, Hertza bölgesi, Güney Bessarabia ve ayrıca Serpent adaları özelinde belirli anlaşmazlıklara neden olmuştur. Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**, 84-85.
[433] Nygren, **The Rebuilding of Greater Russia**, 57.

3.2.3.4. Ukrayna'nın Nükleer Silahlarının Devri

SSCB'nin dağılmasından sonra iki ülke arasındaki ilişkilerde nükleer silahların paylaşımı bir diğer önemli başlık olmuştur. Kırım, Sivastopol, Karadeniz Donanması ve sınırların belirlenmesinden farklı olarak, Ukrayna topraklarında bulunan nükleer silahlar Rusya ve Ukrayna ile beraber Batı'yı da yakından ilgilendirmiştir. Ukrayna, SSCB'nin dağılmasıyla beraber topraklarında 1900 adet stratejik ve 2650 ila 4200 arasında tahmin edilen sayıda taktik nükleer silah bulundurarak, sahip olduğu bu envanterle dünyanın en büyük üçüncü nükleer silah gücü durumunda olmuştu.[434] Ukrayna'nın böyle büyük bir envantere sahip olması, Rusya ile beraber Batı için de bir endişe kaynağıydı. Özellikle ABD Soğuk Savaş sonrasında nükleer silahların yayılmasının engellenmesi konusunda özel bir hassasiyete sahipti. Bu çerçevede Bush döneminin Dışişleri Bakanı James Baker tarafından eski Sovyet coğrafyasında nükleer silahların güvenliğinin sağlanması bu silahları topraklarında barındıran ülkelerle kurulacak ilişkilerde önemli bir ön koşul olarak ortaya konulmuştu.[435] Baker'a göre, eski Sovyet coğrafyasında Rusya SSCB'nin yerini alacak tek nükleer devlet olmalıydı; çünkü aksi bir durum "nükleer silah sahibi Yugoslavya" senaryosu anlamına gelecekti.[436] Bu bağlamda ABD'nin öncülüğünde başarılmaya çalışılan, SSCB'nin dağılmasından sonra eski Sovyet coğrafyasındaki nükleer silahların tek elde, yani Rusya'da toplanması ve böylece bu silahların güvenliğiyle ilgili belirsizliğin ortadan kalkmasıydı.

Bu süreçte Ukrayna, henüz SSCB dağılmadan önce Sovyet ordusu tarafından başlatılıp Mayıs 1992'de tamamlanacak bir işlem sonucunda taktik nükleer silahlardan

---

[434] Joseph Cirincione, Jon B. Wolfsthal ve Miriam Rajkumar, **Deadly Arsenals: Nuclear, Biological, and Chemical Threats** (Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2005), 365; Taras Kuzio, **Ukraine under Kuchma: Political Reform, Economic Transformation and Security Policy in Independent Ukraine** (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1997), 219.

[435] Olexiy Haran, "Disintegration of the Soviet Union and the US Position on the Independence of Ukraine", **Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School**, August 1995, https://www.belfercenter.org/publication/disintegration-soviet-union-and-us-position-independence-ukraine, 23, [04.10.2017].

[436] Keith Bradsher, "Noting Soviet Eclipse, Baker Sees Arms Risks," **The New York Times**, 9 December 1991'den aktaran "The Breach: Ukraine's Territorial Integrity and the Budapest Memorandum", **Wilson Center Nuclear Proliferation International History Project**, Issue Brief 3, 2014, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Issue%20Brief%20No%203--The%20Breach--Final4.pdf, 2, [16.10.2017].

arınmış bir ülke haline gelmişti.[437] 23 Mayıs 1992'de ise Ukrayna (Kazakistan ve Belarus'la beraber) ABD ve SSCB arasında imzalanan START-1 Antlaşmasına taraf olacağı ve de "nükleer silah sahibi olmayan bir devlet olarak" NPT'ye katılacağına dair taahhütler içeren Lizbon Protokolünü imzalamıştı.[438] Her ne kadar bu protokol imzalanmışsa da, Rusya'ya karşı nükleer caydırıcılığın gerekli olabileceği düşüncesinin geride bırakılması kolay olmamıştı. Böylece Ukrayna, stratejik nükleer silahlarını terk etme konusunda daha katı bir tutum sergilemişti.[439] Fakat, özellikle ABD'nin yoğun diplomatik baskısı ve kendisine sunulan teminatlar, Ukrayna'nın politikasını yumuşatmasını sağlamıştı. İlk olarak Rusya, ABD ve Ukrayna arasında 14 Ocak 1994'te imzalanan 'Üçlü Antlaşma' ile stratejik nükleer silahlarını terk etmeye razı olan Ukrayna, START-1 Antlaşmasının imzalandığı tarih esas alınarak, yedi yıl içinde nükleer başlıklarının tamamından arınmış bir ülke olacağını kabul etmişti.[440] Ukrayna Meclisi Rada'nın 3 Şubat 1994'te START Antlaşması ve Lizbon Protokolünü onaylamasından sonra, ilerleyen aylarda NPT'nin de onaylanmasıyla önemli bir eşik aşılmıştı.[441]

Ukrayna'nın nükleer silahlarını devretmesi sürecinde, güvenlik kaygılarını giderici bir inisiyatif olarak Budapeşte Memorandumu 5 Aralık 1994'te Ukrayna, Rusya, ABD ve Britanya arasında imzalanmıştı. BMGK'nin diğer daimi üyeleri olarak Fransa ve Çin ise Ukrayna'ya dönük güvencelerini çok taraflı değil, ikili bir çerçevede iletmişlerdi.[442] Ukrayna'nın nükleer silahlardan arınması sürecinin ilk başından itibaren ABD'de ne Bush ne de Clinton hükümeti NATO müttefiklerine verilen tarzda bir teminatın Ukrayna'ya verilmesine sıcak bakmışlar ve bu yüzden imzalanacak

[437] Mariana Budjeryn, "Was Ukraine's Nuclear Disarmament a Blunder?", **World Affairs**, c. 179, s. 2 (2016): 12-13.
[438] Steven Pifer, **The Eagle and the Trident: U.S-Ukraine Relations in Turbulent Times** (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2017), 44; Polina Sinovets ve Mariana Budjeryn, "Interpreting the Bomb: Ownership and Deterrence in Ukraine's Nuclear Discourse", Nuclear Proliferation International History Project, **Woodrow Wilson International Center for Scholars**, Working Paper 12, December 2017, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/npihp_working_paper_12_sinovets_budjeryn_ownership_deterrence_ukraine_nuclear_discourse_0.pdf, 11, [26.06.2018].
[439] Andreas Umland, "The Ukraine Example: Nuclear Disarmament Doesn't Pay", **World Affairs**, s. Winter (2016), http://www.worldaffairsjournal.org/article/ukraine-example-nuclear-disarmament-doesn%E2%80%99t-pay, [29.08.2017]; Mariana Budjeryn ve Polina Sinovets, "Denuclearization Again: Lessons from Ukraine's Decision to Disarm", **War on the Rocks**, 19 April 2018.
[440] Vladimir Orlov, "The Crimean Crisis and the Issue of Security Guarantees for Ukraine", **International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy and International Relations**, s. 2 (2014): 28.
[441] Pifer, **The Eagle and the Trident**, 61, 67, 69.
[442] David S. Yost, "The Budapest Memorandum and Russia's Intervention in Ukraine", **International Affairs**, c. 91, s. 3 (2015): 508.

anlaşmaların metninde "garanti" sözü yerine "güvence" (assurance) sözünün yer almasını çalışmışlardı.[443] Bu çabayı, Senato onayı gerektirmeden anlaşmayı kolayca yürürlüğe sokabilmek gibi pratik nedenlerle izah etmek mümkün olsa da, gelecekte Rusya ve Ukrayna arasında yaşanabilecek bir kriz durumunda, Rusya ile askeri olarak karşı karşıya gelmekten sakınma gereksinimi ile açıklamak daha ikna edici bir gerekçe olacaktır.

Budapeşte Memorandumu'nun şartları mercek altına alındığında, bu anlaşmanın nükleer silahlarından arınmış bir ülke olarak Ukrayna'nın bir saldırıyla karşılaşması durumunda kendisine imzacı ülkeler tarafından savunma garantisi verilmesi gibi bir muhtevaya sahip olmadığı görülecektir.[444] Budapeşte Memorandumu'nun temel önemi, imzacı ülkelerin Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duyacaklarını teyit etmeleridir. Ukrayna'nın güvenliğini tehdit eden bir gelişmenin yaşanması durumunda BMGK'nin devreye sokulacağı da, hepsi BMGK üyesi olan imzacı ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Gerekli güvenlik garantisini elde edememesine rağmen Ukrayna, Batı ile ilişkilerini geliştirmesinde önemli bir ön koşul olan nükleer silahsızlanma konusunu imzaladığı anlaşmalarla bir sorun olmaktan çıkarmıştır. Nükleer silah sorununun çözülmesiyle son nükleer silahlarını 1996'da topraklarından uzaklaştıran Ukrayna, İsrail ve Mısır'dan sonra ABD'den en fazla ekonomik yardım alan üçüncü ülke haline gelmiştir.[445] Ayrıca 1993-2013 arasında ABD, Ukrayna'nın nükleer savaş başlıklarındaki zenginleştirilmiş uranyumu "Megatondan Megavata" adlı program çerçevesinde kendi nükleer tesislerinde kullanmak üzere almayı kabul ederek 500 metrik tonluk uranyum için Ukrayna'ya yaklaşık 17 milyar dolarlık bir ödeme gerçekleştirmiştir.[446]

[443] Pifer, **The Eagle and the Trident**, 49.
[444] "Budapest Memorandum", 5 December 1994, https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/9EF136656BAB181CC12580B400529C5B/$file/CD_SA_WP.15_ADD.1_ENG+(1).pdf, 23-24, [17.06.2017].
[445] Kuzio, **Ukraine under Kuchma,** 221. Bununla birlikte Ukrayna'nın IMF, Dünya Bankası ve G7'den kaynak elde etmesi konusunda ABD kolaylaştırıcı bir işlev görmüştür. Pifer, **The Eagle and the Trident**, 109-110.
[446] Budjeryn, "Was Ukraine's Nuclear Disarmament a Blunder?", 17.

3.3. Soğuk Savaş Sonrasında Rusya-Batı İlişkileri

Yukarıdaki tartışmalarda, Rusya'nın uluslararası tasavvuru, bölgesel politikası ve Ukrayna ile olan ilişkilerine dair bir izahat sunulmuştur. Takip eden bölümde, Soğuk Savaş sonrasında Rusya-Batı ilişkilerine dair bir arka plan paylaşılacaktır.

Çalışmanın giriş kısmında da altı çizildiği gibi, Ukrayna krizi Ukrayna'nın AB ve Rusya arasında yapacağı bir seçim nedeniyle meydana gelmiştir. Her iki aktör de teklif ettikleri anlaşmalarla Ukrayna'yı kendi taraflarına çekmeye çalışmışlardır. Böylece, krizin başlangıç aşamasından itibaren Rusya-AB rekabeti güçlü işaretlerle ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Ukrayna krizi, bu krizin ilerleyen aşamalarında ekonomik yaptırım ve askeri tatbikat uygulamalarıyla Rusya-Batı ilişkilerinin genel seyrini de olumsuz bir şekilde etkilemiştir.

Bu saptamadan hareketle, kriz sürecinde yaşanan gelişmelerin anlamlandırılması için bu bölümde Rusya-Batı ilişkilerine dair genel bir fotoğrafın sunulması gerekli görülmüştür. Bu bağlamda takip eden satırlarda Rusya ve Batı'nın temel iki kurumu olan NATO ve AB arasındaki ilişkiler mercek altına alınacaktır. Böylece, hem ikili ilişkilerin seyrine dair genel bir perspektif sunulmuş, hem de ilerleyen bölümlerde geliştirilecek tartışmaları destekleyici nitelikte bir çerçeve ortaya konuluş olacaktır.

3.3.1. Rusya-Batı İlişkilerinde NATO Faktörü

Soğuk Savaş sonrasında Rusya ve Batı arasındaki ilişkilerde NATO'nun tayin edici bir pozisyona sahip olduğunu ifade etmek uygun bir tanımlama olacaktır. Bunun nedeni, Soğuk Savaş sonrasında karşılıklı ilişkilerde istenen yakınlığın tesis edilememesinde NATO'nun önemli bir engelleyici faktör olarak işlev görmesidir. Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarında Rusya ve Batı arasındaki ilişkilerin genel seyri olumlu olmuşsa da, 1990'ların ortasından itibaren Batı ülkelerinin NATO'nun genişlemesi yönünde ortaya koydukları irade Rusya ile olan ilişkilerde önemli bir ayrışmaya neden olmuştur. Rusya liderlerinin NATO'ya ilişkin defaatle vurguladıkları nokta, Varşova Paktı nasıl sonlandırılmışsa, Batı'nın NATO ile ilgili benzer bir karar alması ve Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'nın güvenlik yapılanmasının müşterek şekilde yeniden düzenlenmesi olmuştur. Fakat gelişmeler, Rusya için bu beklentinin tam tersi bir resim

sunmuştur.

3.3.1.1. Soğuk Savaş Sonrasında NATO ve Rusya

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya ve Batı liderleri NATO'nun görev ve sorumluluklarıyla ilgili keskin fikir ayrılıklarına sahip olmuşlardır. Rusya, NATO'nun yeni dünya düzeninde işlevini devam ettirmesine karşı çıkarken, ABD'nin başını çektiği Batı ittifak sistemi NATO'yu sonlandırmak bir yana, bu örgütün kapsama alanını daha geniş bir coğrafyaya yayacak bir siyasi irade benimsemiştir. Rusya NATO'nun genişlemesiyle ilgili itirazlarını dile getirirken, Soğuk Savaş zamanının koşullarının Batı tarafından Soğuk Savaş sonrasının dünyasına uyarlanmaya çalışılması ve bunun Rusya'yı dışlayacak bir girişim olduğunun görülmemesine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, 1994'teki Brüksel Zirvesinde NATO'nun yeni üyelerin katılımına açık olduğunun deklare edilmesi, Rusya tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Rusya Dışişleri Bakanı Kozyrev, NATO'nun açık kapı politikasını devam ettirmesine tepkiyle yaklaşıp, Soğuk Savaş döneminin bir ürünü olan ve komünizme karşı mücadele etmek amacıyla hayata geçirilen bu örgütün artık miadını doldurduğunu vurgulamıştır.[447] Kozyrev'e göre, doğuya doğru alınacak olan genişleme kararı Avrupa'yı yeniden bölmek gibi bir tehlike içermektedir.[448] Kendisi, barışı koruma gibi bir misyonunun Washington Antlaşması'nda yer almadığını, NATO'nun varoluş nedeninin ne olduğu ve kimi düşman olarak gördüğü sorularının cevapsız kaldığını vurgulayarak itirazlarını seslendirmiştir.[449] Rusya Devlet Başkanı Yeltsin ise daha güçlü vurgularla Rusya'nın rahatsızlığını dile getirmiştir. Kendisi, 5 Aralık 1994'te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Budapeşte Zirvesinde yaptığı bir konuşmada NATO'nun aldığı genişleme kararını eleştirirken, Moskova'nın Avrupa'daki yeni güvenlik düzeninin dışında bırakılmayı kabul etmeyeceğini belirtmiştir.[450] Batı ülkelerine göndermede bulunarak, Avrupa'nın hala Soğuk Savaş'ın mirasından kurtulamadığını vurgulayan Yeltsin, Kıta'nın "Soğuk Barış" adlı yeni bir gerginliğin içine girmekte olduğunu vurgulamış ve Batılı muhataplarını NATO

[447] Andrei Kozyrev, "Partnership or Cold Peace?", **Foreign Policy**, s. 99 (1995): 11.
[448] **Age**, 4.
[449] **Age**, 11.
[450] Andrew Marshall, "Russia Warns NATO of a 'Cold Peace'", **The Independent**, 6 December 1994.

genişlemesine karşı uyarmıştır.[451]

Ortaya konulan itirazlara rağmen Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşıt duruşu Batı üzerinde istenen etkiyi yaratmamıştır. SSCB'nin dağılması sonrasında Rusya'nın güç kapasitesindeki önemli gerileme Batı ittifak sistemi ile arasında ciddi bir asimetri doğurmuş ve bu durum, Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarında Rusya'nın Batı'ya dönük direnç potansiyelini zayıf kılmıştır. Özellikle askeri ve ekonomik konularda Rusya'nın zayıflığı net bir şekilde görülmüştür. Askeri açıdan Rus ordusu, Afganistan'dan Almanya'ya kadar uzanan bir coğrafyada varlık sahibi olan Sovyet ordusundan keskin bir farklılık arz edip, 1988 ve 1994 yılları baz alındığında, askeri bütçesi 246 milyar dolardan 14 milyar dolara gerileyen ve asker sayısı beş milyondan bir milyona inen bir kuvvet halini almıştı.[452] Ordunun içinde bulunduğu gerilemeye paralel olarak, çevre ülkelerden Rusya'ya dönen askerler çeşitli adaptasyon, istihdam ve uyum sorunları yaşamış ve ayrıca disiplin ve yolsuzluk gibi sorunlar da Rus ordusunun durumunu olumsuz bir şekilde etkilemişti.[453] 1994'de başlayan birinci Çeçenistan harekatı ise Rus ordusunun hazırlıksızlığını ortaya çıkaran olumsuz bir tecrübe olmuştu. Sakwa'nın belirttiği gibi, toplu istifalardan, operasyonel sorunlara kadar birçok zorlukla gerçekleştirilmiş olan Çeçenistan harekatında, görevlendirilen askerlerin yarısından fazlasının daha önce ateşli silah kullanmaması gibi olumsuzluklar nedeniyle operasyonun ilk birkaç ayında binin üzerinde asker kaybı verilmişti.[454] Toplamda ise resmi rakamlara göre 4300 Rus asker hayatını kaybetmişti.[455]

Askeri anlamda olduğu gibi sosyoekonomik olarak da Rusya zorlu bir süreçten geçmekteydi. Ekonomik altyapının zayıflığı ve yolsuzluk gibi meseleler, ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmek ve küresel ekonomik düzene eklemlenmek isteyen Rusya'nın önüne önemli engeller çıkarmıştı.[456] Ayrıca nüfusun gerilemesi nedeniyle ülkenin demografik kompozisyonumdaki deformasyon, Rusya'nın ekonomik ve toplumsal gelişimi için ihtiyaç duyduğu insan kaynağından yoksun olması sonucunu

[451] **Age.**
[452] Dmitri V. Trenin, "The Revival of the Russian Military: How Moscow Reloaded", **Foreign Affairs**, c. 95, s. 3 (2016): 23.
[453] Sakwa, **Russian Politics and Society**, 398.
[454] **Age**, 405-406.
[455] Trenin, Malashenko ve Lieven, **Russia's Restless Frontier**, 157.
[456] Richard Sakwa, **Putin: Russia's Choice** (London: Routledge, 2004), 208.

doğurmuştu.[457] İlaveten bu süreçte Rusya, sosyal harcamalara kaynak bulmak gibi asgari gereksinimlerini karşılamakta bile mâli sıkıntılar çekip, ekonomik sorunlarını uluslararası kurumlarının kapısını çalarak çözmeye çalışan bir ülke konumundaydı.[458] IMF ve G7 gibi kuruluşlarda Batı'nın ağırlıklı temsili, Rusya'ya kredi tedariki noktasında önemli bir imkan sağlamışsa da, bu durum, Batılı ülkelerle Rusya arasında bir bağımlılık ilişkisini neden olmuştu. Örneğin, IMF ile 17,5 milyar dolarlık bir kredi anlaşmasının için müzakere yürütmekte olan Rusya'nın, 1995'deki Yugoslavya müdahalesi gibi karşı çıktığı bir operasyona dönük itirazları etkisiz kalmıştı.[459]

1990'larda, ABD'nin tek kutuplu bir sistemde küresel lider olarak görüldüğü bir zaman diliminde, Rusya ve ABD'nin güç kapasiteleri ABD lehine ciddi bir asimetri arz etmekteydi. ABD, en önemli rakibi SSCB'nin ortadan kalktığı bir zaman diliminde askeri üstünlüğünü devam ettirerek, endüstriyel kapasitesini arttırarak, yüksek teknoloji üretiminde liderliğini perçinleyerek potansiyel rakipleriyle arasındaki güç kapasitesi makasını daha da açacak bir rota izlemişti.[460] Rusya, ABD liderliğindeki Batı ittifak sistemiyle arasındaki güç asimetrisini görüp, Soğuk Savaş sonrasında oluşacak yeni güvenlik düzeninin aleyhine şekillenmesini önlemek için çeşitli çözüm yolları arayışına girmişti. NATO'nun genişlemesi senaryosuna karşı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nı (AGİT) Avrupa'daki temel güvenlik örgütü olarak muhataplarına kabul ettirmek, bunlardan biri olmuştur. Dışişleri bakanı olarak görev yapmış olan üç isim Kozyrev, Primakov ve Lavrov, NATO'dan ziyade AGİT'in gerçek manada konsensüse dayanan, Avrupa'nın tek evrensel örgütü olduğunu vurgulamışlar ve güvenlik ve işbirliği konularında AGİT'in rolünün güçlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır.[461] Örneğin

[457] "National Security Concept of the Russian Federation".
[458] McFaul ve Goldgeir, **Power and Purpose,** 107.
[459] Tsygankov, **Russia's Foreign Policy**, 109. Ayrıca bkz: Robert H. Donaldson, Joseph L. Nogee ve Vidya Nadkarni, **The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests** (London: Routledge, 2014), 236.
[460] William C. Wohlforth, "The Stability of a Unipolar World", **International Security**, c. 24, s. 1 (1999): 11, 18. Wohlforth gibi, 1990'larda ABD'nin pozisyonunu tek kutupluluk üzerinden ele alan farklı çalışmalar için bkz: Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment", **Foreign Affairs**, c. 70, s. 1 (1991): 23-33; Ethan B. Kapstein, "Does Unipolarity Have a Future?", **Unipolar Politics: Realism and State Strategies After the Cold War**, ed. Ethan B. Kapstein ve Michael Mastanduno (New York: Columbia University Press, 1999): 464-490.
[461] Kozyrev, "The Lagging Partnership", 65; Yevgeny Primakov, **Russian Crossroads toward the New Millennium**, çev. Felix Rosenthal (New Haven: Yale University Press, 2004), 144-145; Sergei Lavrov, "The Euro-Atlantic Region: Equal Security for All", **Russia in Global Affairs**, 7 July 2010,

Kozyrev, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin askeri-siyasi alanda işbirliğini güçlendirecek bağımsız bir yapıya evrilmesi ve bunun da AGİT'e bağlı olarak işlev görmesi teklifini seslendirmiştir.[462] Rusya'nın da bileşenlerinden biri olacağı bu yapı, NATO, AB, Avrupa Konseyi ve BDT gibi örgütler arasında istikrar, güvenlik, barışı koruma gibi konularda koordinasyon sağlayacak bir inisiyatif olarak düşünülmüştür.[463] Rusya'nın hayata geçirmeye çalıştığı bir diğer alternatif, Vancouver'dan Vladivostok'a uzanan tek bir güvenlik ve işbirliği alanı oluşturmak ve Soğuk Savaş zamanının bloklaşma yaklaşımı bir tarafa bırakılarak Rusya'nın da bileşenlerinden biri olacağı yeni bir kolektif güvenlik mekanizmasını mümkün kılmak olmuştur.[464]

Bu tekliflerle Rusya, NATO'nun ya tâli önemde bir örgüte dönüşmesi ya da tamamen devre dışı kalmasını sağlamayı amaçlamıştır. Buna karşın, ABD'nin NATO ile ilgili tasavvuru Rusya'dan tamamen farklı olmuştur. Yeltsin'in Soğuk Barış kavramını zikrettiği AGİK'in Budapeşte Zirvesinde ABD Başkanı Clinton, Avrupa'nın güvenliği için NATO'nun önemini koruduğunu vurgulamış ve genişleme yönünde alınacak kararın İttifakın içinde yer almayan ülkeler tarafından veto edilmesine izin verilmeyeceğini belirtmiştir.[465] Benzer şekilde, Brüksel Zirvesinin akabinde Clinton, NATO'nun genişleyip genişlemeyeceği değil, bunun nasıl ve ne zaman olacağının artık temel konu olduğunu vurgulayarak, NATO genişlemesiyle ilgili net bir kararlılık mesajı vermiştir.[466]

Temmuz 1997'deki Madrid Zirvesinde NATO'nun, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Polonya ile üyelik müzakerelerinin başladığını duyurması genişleme kararının resmiyete döküldüğünü belgeleyen ilk adım olmuştur. Bu kararı Rusya Dışişleri Bakanı Yevgeny Primakov "belki de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılmış en büyük hata" olarak nitelendirerek, Rusya'nın tepkisini ortaya koymuştur.[467] Madrid Zirvesinde

---

http://eng.globalaffairs.ru/number/The_Euro-Atlantic_Region:_Equal_Security_for_All-14888, [21.05.2018].

[462] Donaldson, Nogee ve Nadkarni, **The Foreign Policy of Russia**, 252.

[463] **Age**, 252.

[464] "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 12 January 2008, 15; Buszynski, **Russian Foreign Policy After the Cold War**, 301.

[465] Daniel Williams, "Yeltsin, Clinton Clash Over NATO's New Role", **The Washington Post**, 6 December 1994.

[466] Richard Holbrooke, "America, a European Power", **Foreign Affairs**, c. 74, s. 2 (1995): 44.

[467] John Vinocur, ''Historic Expansion Is Approved with Some Discord at Summit: Alliance Votes to Accept Poland, Hungary and Czech Republic,'' International Herald Tribune, 9 Jul 1997; Gary Hart and Gordon

alınacak olan kararın Rusya için yaratabileceği memnuniyetsizliği önlemek amacıyla, bu zirveden iki ay önce Yeltsin hükümetiyle NATO-Rusya Kurucu Senet'i imzalanmıştır. Herhangi bir hukuki bağlayıcılığı olmayan Kurucu Senet, tarafların "birbirlerine artık düşman olarak bakmadıkları […] özgür, istikrarlı, barışçı ve bölünmemiş bir Avrupa'yı oluşturma konusunda kararlı oldukları" iradesini ortaya koydukları bir inisiyatif olmuştur.[468] Bu inisiyatifle Rusya, NATO ile yürüteceği ilişkilerde bir istişare platformu elde etmişse de, karar alma süreçlerinde veto hakkına sahip olmaması nedeniyle NATO üzerinde bir yaptırım gücü elde edememiştir.[469] Nitekim, Kurucu Senet'in hayata geçmesinden kısa süre sonra, Ocak 1998'de, Baltık-ABD Şartı'nın imzalanması ve Clinton'ın Baltık ülkelerinin NATO'nun kapısından içeri girmeleri için her türlü çabayı göstereceğini ilan etmesi, Rusya'nın 1997 sonrasında gerçekleşmesi muhtemel yeni genişleme dalgalarının da önüne geçemeyeceğini göstermiş ve Batı karşısındaki jeopolitik zayıflığını ortaya koymuştur.[470]

NATO'nun genişlemesinde her ne kadar ABD'nin iradesi önemli bir etken olmuşsa da, eski Sovyet cumhuriyetleri ve Varşova Paktı ülkeleri de bu sürece katkı sunmuşlardır. Eski Doğu Bloku ülkelerinin Rusya'dan duydukları güvenlik kaygıları NATO'nun yeni üyeleri bünyesine katmasını kolaylaştıran bir işlev görmüştür. Zamanın Estonya Devlet Başkanı Lennart Meri'nin söylediği gibi; "Yeltsin, yerini daha geleneksel bir Rus liderine bıraktığında Rus güçlerin Estonya'yı tekrardan işgal etmelerini engellemenin tek yolu Estonya'nın NATO'ya dahil olması ve ABD'nin nükleer şemsiyesi tarafından korunmasıdır."[471] Polonya da NATO'ya üyelik yönünde çaba sarf eden ülkeler arasında yer almıştır. 1994 senesinde yeni üyelerin katılımının bir süre ertelenmesini ve bunun yerine Barış İçinde Ortaklık projesinin ilan edilmesini Polonya Devlet Başkanı

Humphrey, "Creating a Cold Peace by Expanding NATO," Cato Institute brief, 20 Mar 1998, http://www.cato.org/pub_display.php?pub _id=5929'den aktaran Mankoff, **Russian Foreign Policy**, 76.

[468] Samir Jafarov, **Dünden Bugüne Rusya-NATO İlişkileri** (Bursa: Ezgi Kitabevi), 125-126.

[469] Lionel Ponsard, **Russia, NATO and Cooperative Security: Bridging the Gap** (London: Routledge, 2007), 70.

[470] John Dumbrell, **Clinton's Foreign Policy: Between the Bushes, 1992–2000** (New York: Routledge, 2009),
129. Ayrıca bkz: Ponsard, **Russia, NATO and Cooperative Security**, 96.

[471] Strobe Talbott, **The Russia Hand: A Memoir of Presidential Diplomacy** (New York: Random House, 2002), 94'den aktaran Edward W. Walker, "Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis", **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**, ed. Pikulicka-Wilczewska, Agnieszka ve Richard Sakwa (Bristol: E-International Relations Publishing, 2015): 144.

Lech Walesa, tehditkar bir Rusya karşısında Polonya'nın Batı ve Rusya arasında sıkışıp kaldığını belirterek tepkiyle karşılamıştır.[472] Walesa gibi Çekoslovakya ve Macaristan Devlet Başkanları Vaclav Havel ve Arpad Gonez de ülkelerinin NATO'ya kabulü yönünde Clinton yönetimine talepte bulunmuşlardır.[473] NATO'ya üyelik talebinde bulunan bir diğer ülke Letonya olmuştur. Letonya'nın hissiyatını Devlet Başkanı Vaira Vike-Freiberga, ülkesinin İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsızlığını kaybetmesine atıfla, 2002'de Letonya'nın NATO üyeliğinin kesinleşmesinin ulusal tarihlerine nakşolacağını belirterek dile getirmiştir.[474]

Her ne kadar SSCB ortadan kalkmışsa da, eski Doğu Bloku ülkeleri Rusya'yı potansiyel bir tehdit olarak görmeye devam etmişler ve başta NATO olmak üzere Batı kurumlarına entegre olmanın Rusya tehlikesine karşı bir garanti olacağını düşünmüşlerdir. Rusya'ya dönük olumsuz bakış açısına tezat şekilde bu bölgede ABD'ye dönük olumlu bir hissiyat gözlemlenmiştir. SSCB'nin tahakkümü altında uzun yıllar geçiren eski Doğu Bloku ülkelerindeki halklar nezdinde SSCB'ye karşı mücadele eden ABD'ye bir sempati beslenmekte olup, özellikle Soğuk Savaş'ı sonlandıran lider olarak Ronald Reagan bu bölgede "yerel bir kahraman" olarak görülmektedir.[475] Eski Doğu Bloku ülkeleri NATO ve AB'ye üye olduktan sonra da ABD'nin NATO vasıtasıyla Avrupa'daki varlığını güçlü bir şekilde devam ettirmesini desteklemişlerdir. Özetle, Rusya'nın tahakkümü altında kalmış ülkelerin Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Batı kurumlarına dahil olma istekleri NATO'nun genişlemesinde kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır.

Diğer taraftan NATO'nun genişlemesine olumsuz bakan ülkelere de rastlanmıştır. Örneğin NATO'nun kurucu üyelerinden olan Fransa NATO'nun genişlemesine dair belirli çekinceler dile getirmiştir. Fransa Savunma Bakanı François Leotard, NATO'nun kapısının çalınmasının ABD'nin kapsının çalınması anlamına geleceğini söyleyerek,

---

[472] Steven Erlanger, "Five Years Later: Eastern Europe, Post-Communism -- A special report; East Europe Watches the Bear, Warily", **The New York Times**, 21 October 1994.
[473] Chandrashekhar Dasgupta, "Europe, NATO and the Emergence of a Polycentric World", **Peace and Hegemony in a Globalized World: The Changing Balance of Power in the Twenty Century**, ed. Chandra Chari (London: Routledge, 2007): 118; Jafarov, **Dünden Bugüne Rusya-NATO İlişkileri**, 59.
[474] Vaira Vike-Freiberga, (2002, November 21). Speech of the President of Latvia Vaira Vike-Freiberga at the NATO Summit in Prague During the Meeting of NAC and the Seven Invited States. Retrieved May 27, 2012, from Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia: www.am.gov.lv/en/news/speeches/2002/3506/'den aktaran Valerie A. Pacer, **Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008–2012** (New York: Routledge, 2016), 69.
[475] Taras Kuzio, "Is Ukraine Part of Europe's Future?", **The Washington Quarterly**, c. 29, s. 3 (2006): 99.

güvenlik gereksiniminde olan ülkelerin çözüm yolunu Avrupa içinde aramaları gerektiğini belirtmiştir.[476] Fransa'nın bakış açısından, eski Doğu Bloku ülkelerinin transatlantik değil, Avrupa kurumlarına dahil olmaları yeterli görülmüştür.[477] 1966 senesinde NATO'nun askeri kanadından ayrılan ve 2009'a kadar bu pozisyonunu sürdüren Fransa, ABD'nin NATO'daki baskın konumundan ve Avrupa güvenliğinin Atlantikçi anlayışın etkisinde kalmasından kaygı duymuştur. Nihai olarak Fransa NATO genişlemesine onay vermişse de, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan gibi ABD'ye yakın ülkelerle birlikte Slovenya ve Romanya'nın da İttifaka katılmalarını istemiştir.[478] Böylece daha dengeli bir üye profilinin oluşmasına gayret ederek, kaygılarını giderecek arayışlar sergilemiştir.

Fransa'dan farklı şekilde İngiltere, NATO'nun genişlemesinin İttifakın ahengini bozacağı; fakat daha da önemlisi ABD'nin NATO'ya olan bağlılığını azaltacak bir sonuç doğuracağı kaygısını hissetmiştir.[479] NATO genişlemesini asıl olarak Almanya'nın savunduğu bir fikir olarak gören İngiltere savunma yetkilileri, ülkelerinin Polonya gibi yeni üyeler için savaşmak konusunda tereddüt besleyebileceğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, genişleme politikası yerine Rusya'nın da dahil olacağı ve bütün Avrupa ulusların güvenliğini arttıracak ortak bir formül üzerinde çalışılması gerektiğini vurgulamışlardır.[480] Almanya ise, Soğuk Savaş sonrasının özellikle ilk yıllarında NATO'nun genişlemesini destekleyen bir politika benimsemiştir. Almanya, Avrupa kıtasının istikrarı için ilk genişleme dalgalarını desteklemiş ve özellikle Polonya'nın Batı kurumlarına dahil olması Almanya'nın doğuya dönük olarak "cephe ülkesi" olma kaygısını giderici bir gelişme olarak görülerek, güvenlik eksenli nedenler ışığında Hermut Kohl zamanında NATO'nun yeni üyeleri bünyesine katması teşvik edilmiştir.[481] Batı kurumlarının kapısının eski sosyalist cumhuriyetlere açık olmaması durumda oluşabilecek

[476] Ronald D. Asmus, **Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era (**New York: Columbia University Press, 2002), 47.
[477] **Age**, 46-47.
[478] Jane. M. O. Sharp, "The Case for Opening up NATO to the East", **Future of NATO: Enlargement, Russia, and European Security**, ed. Charles-Philippe David ve Jacques Levesque (Montreal: McGill Queen's University Press, 1999): 28.
[479] Asmus, **Opening NATO's Door**, 46.
[480] **Age**, 46.
[481] F. Stephen Larrabee, "Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics", **Journal of International Affairs**, c. 63, s. 2 (2010): 46; Sharp, "The Case for Opening up NATO to the East", 28; David P. Calleo, "Western Transformation After the Cold War", **No End to Alliance: The United States and Western Europe,** ed. Geir Lundestad (New York: St. Martin's, 1998): 187.

risklere dikkat çekmek için Almanya, 1993 yılında Savunma Bakanı Volker Rühe'nin vurguladığı gibi, "Eğer istikrar ihraç etmezsek, istikrarsızlık ithal ederiz" düşüncesinden hareketle NATO genişlemesini savunmuştur.[482]

3.3.1.2. NATO Genişlemesi ve Rusya'nın Karşıt Duruşu

Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO, Rusya'nın itirazlarına rağmen yeni ülkeleri bünyesine katarak doğuya doğru genişlemiştir. Bu süreçte ilk olarak, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın 1999'da NATO'ya üyelikleri gerçekleşmiştir. 1999'daki Washington Zirvesinde Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'ya Eylem Planı teklif edilmiş ve 2004'teki ikinci dalga genişleme sürecinde bu ülkeler de NATO'ya katılmışlardır. 2009'da Arnavutluk ve Hırvatistan'ın ve en son olarak 2017'de Karadağ'ın üyelik süreçleri tamamlamış ve NATO'nun üye sayısı bu katılımlar sonrası 29'a ulaşmıştır.

Bu gelişmelerin neticesinde NATO hem niceliksel olarak hem de görev tanımı itibariyle genişlemiş bir ittifak olarak Soğuk Savaş sonrasında yoluna devam etmiştir. 1991'deki Roma Zirvesi ile başlayan süreçle birlikte NATO, müttefik ülkelerin güvenliğini ve toprak bütünlüğünü korumakla birlikte, kriz ve çatışma önleyici bir misyon da benimsemiştir. Edinilen bu yeni görev, dünyanın önündeki "çok-yönlü" ve "çeşitlilik arz eden" tehditlere cevap verme gereksinimiyle açıklanmıştır.[483] Kriz alanlarına müdahale misyonu, Bosna'da Sırp güçlerine hava operasyonu düzenleyerek, daha sonra ise Dayton Barış'ını takip eden süreçte barış ve istikrar koruyucu roller üstlenerek uygulamaya dökülmüştür. Müteakip zamanlarda benzeri misyonlar Kosova, Makedonya ve Afganistan gibi daha başka alan dışı bölgelerde de icra edilmiştir.[484] Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından NATO'nun misyonu ciddi bir genişleme göstererek, "hudutsuz kolektif savunma" olarak tanımlanabilecek bir çerçevede NATO farklı coğrafyalarda faaliyet göstermeye başlamıştır.[485] Soğuk Savaş'ın ardından NATO'nun geçirdiği

[482] Sharp, "The Case for Opening up NATO to the East", 27.
[483] "The Alliance's New Strategic Concept", 8 November 1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, [01.04.2017].
[484] "Crisis Management", 29 January 2015, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm, [01.04.2017].
[485] Gülnur Aybet, "The NATO Strategic Concept Revisited", **In Search of a New Mission**, ed. Gülnur Aybet ve Rebecca Moore (Washington, D.C: Georgetown University Press, 2010): 41.

dönüşüm Örgütü "sadece teritoryal savunmaya yönelik bir güç iken, coğrafi ve işlevsel genişlemesine koşut olarak, seferi bir güç haline" getirmiştir.[486]

Rusya'nın bu gelişmelere yaklaşımı ise tepkisel bir şekilde gerçekleşmiş ve ortaya konulan itirazlar yayınlanan resmi raporlarda ifade edilmiştir. 2000 senesinde yayınlanan ulusal güvenlik ve dış politika raporlarında NATO'nun Washington Antlaşması ile belirlenen görev tanımının dışına çıkıp, BMGK onayı olmadan askeri güç kullanımına başvurmasının yarattığı sakıncalara dikkat çekilmiştir.[487] Adı zikredilmemekle birlikte bu yönde hissedilen rahatsızlığın Kosova harekatı ile ilişkili olduğu açıktır. Yeltsin'in Kosova bombardımanından kısa süre sonra paylaştığı ifadeler bu kanaati destekler niteliktedir: "[Kosova operasyonu], özünde, NATO'nun yirmi birinci yüzyıla dünya jandarması üniformasıyla girme çabasıdır. Rusya, buna asla razı olmayacaktır."[488] Yayınlanan resmi raporlarda NATO'nun genişlemesinin sakıncalarına da dikkat çekilmiştir. 1997 senesinde yayınlanan 'Ulusal Güvenlik Konsepti' adlı belgede, NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin Rusya'nın ulusal güvenliğine yönelteceği tehdit nedeniyle kabul edilemez olduğu vurgulanmıştır.[489] Keza 2000 senesinde yayınlanan askeri doktrinde, askeri blokların ve ittifakların genişlemesinin Rusya'nın güvenliğine zarar vereceğine dikkat çekilerek hissedilen rahatsızlık ortaya konulmuştur.[490]

Aradan geçen zamanla birlikte Rusya'nın itirazları yeni genişleme adımlarının atılması ihtimali de dikkate alınarak paylaşılmıştır. Örneğin, 2008'de yayınlanan Dış Politika Konsepti'nde, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya dahil edilme çabasına dönük olumsuz bakış açısı paylaşılmış ve NATO'nun askeri altyapı unsurlarının Rusya'nın sınırlarına yaklaştırılmasının Avrupa'da yeni fay hatları oluşturacağına dikkat çekilmiştir.[491] 2010 ve 2014 senelerinde yayınlanan askeri doktrinlerde ise Rusya için

[486] Ali L. Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü", **Uluslararası İlişkiler**. c. 10, s. 40 (2014): 21.
[487] "Russia's Military Doctrine"; "National Security Concept of the Russian Federation"; "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 28 June 2000.
[488] Boris Yeltsin, **Gece Yarısı Günlükleri**, çev. Ahmet Fethi (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000), 222. Ayrıca, Dışişleri Bakanı Igor Ivanov NATO operasyonunu barbarlık, diktatörlük, gizli soykırım, 'Natocolonialism' gibi ifadelerle anmıştır. Allen C. Lynch, "The Realism of Russia's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, c. 53, s. 1 (2001): 19.
[489] ""Russian Federation National Security Blueprint" Approved by Russian Federation Presidential Edict No. 1300 Dated 17 December 1997".
[490] "Russia's Military Doctrine".
[491] "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 12 January 2008, 17.

NATO, "harici askeri tehlike" listesinde ilk sırada ifade edilmiştir.[492] Her iki doktrinde de, NATO'nun küresel çapta görev ifa ederek uluslararası hukuk normlarını ihlal etmesi, yeni üyelerin de katılımıyla Örgütün genişleyerek Rusya'nın sınırlarına doğru askeri altyapı unsurlarını yaklaştırması, Rusya için askeri birer tehdit olarak tanımlanmıştır. Benzer şekilde, en son yayınlanan 2016 tarihli Dış Politika Konsepti'nde, NATO-Rusya Konseyi çerçevesinde ilişkilerin güvenlik ikilemine neden olmadan tanzim olması ve Kurucu Senet gereğince askeri itidalin göz edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bununla beraber, NATO'nun genişlemesinin ve Rusya sınırlarına yakın alanlarda artan faaliyetlerinin (Ukrayna krizinin de etkisiyle) Rusya için olumsuzluklar yarattığı ve Avrupa'da güvenliğin bölünmezliği ilkesine tezat şekilde yeni fay hatları oluşturduğu belirtilmiştir.[493]

NATO'nun faaliyetlerine dönük itirazlar Yeltsin döneminde olduğu gibi, Putin ve Medvedev'in başkanlık yaptıkları dönemlerde de ülkenin liderleri tarafından dile getirilmiştir. Her iki lider de başkanlık yaptıkları dönemlerde, Soğuk Savaş sonrası Batı ile varılan (fakat yazılı bir anlaşmaya dökülmeyen) mutabakat çerçevesinde NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin verilen sözlerin tutulmaması anlamına geldiğini belirtmişlerdir.[494] Rusya liderleri, Batı'nın NATO'yu demokrasilerden oluşan ve siyasi birlik boyutu olan bir örgüt olarak sunarak Rusya'yı teskin etme girişimlerini anlamsız bulmuşlar ve beşinci maddeden de anlaşılacağı gibi NATO'nun her şeyden önce askeri bir ittifak olduğunu vurgulamışlardır.[495] Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov, 2006 senesinde Gürcistan ve Ukrayna'nın üyeliğinin tartışıldığı konjonktürde, egemen devletlerin kendi öngördükleri şekilde hareket etme haklarının bulunduğunu belirtmekle birlikte, bu iki ülkenin NATO üyeliğinin "büyük bir jeopolitik değişiklik" yaratacağını vurgulamış ve

[492] "The Military Doctrine of the Russian Federation", 5 February 2010, http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf, 3, [15.10.2017]; "The Military Doctrine of the Russian Federation", 25 December 2014, https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf, 2, [09.10.2017].
[493] "Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 1 December 2016.
[494] Vladimir Putin, "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy", 10 February 2007, http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034, [23.06.2017]; Dmitri Medvedev, "'Our Values Are the Same as Yours'", **Der Spiegel**, 9 November 2009.
[495] Putin, "Direct Line with Vladimir Putin", 17 April 2014; Vladimir Putin, "Meeting of the Valdai International Discussion Club", 22 October 2015, http://en.kremlin.ru/events/president/news/50548, [01.07.2017]; Medvedev, "'Our Values Are the Same as Yours'"; Dmitri Medvedev, "Medvedev Objects to 'Endless' NATO Expansion", 25 February 2010, https://www.rferl.org/a/Medvedev_Objects_To_Endless_NATO_Expansion/1968193.html, [29.10.2017].

Rusya'nın bu duruma kendi çıkarlarının nasıl etkilendiğine bakarak cevap vereceğini ifade etmiştir.[496] Ayrıca Rusya Başbakanı Medvedev, İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya dahil olması fikrinin gündeme geldiği 2013 senesinde, bu yönde bir adımın güç dengesinin bozulmasına neden olacağı ve paritenin değişmesine Rusya'nın cevap vermek durumunda kalacağını belirterek ülkesinin hassasiyetini paylaşmıştır.[497] Keza Rusya Devlet Başkanı Putin de NATO'yla ilgili Rusya'nın olumsuz bakışını güçlü vurgularla ortaya koymuştur. NATO'nun genişlemesiyle ilgili görüşünü Putin 2007 senesindeki Münih Güvenlik Zirvesinde şu şekilde dile getirmiştir:

> "NATO genişlemesinin İttifakın modernizasyonu ya da Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasıyla bir alakasının olmadığı açık. Tam tersine, karşılıklı güveni zedeleyen provokatif bir eylemden başka bir şeye işaret etmiyor. Ve şunu sorma hakkımız var: Genişleme kime niyetle gerçekleştiriliyor? Ve Batılı ortaklarımızın Varşova Paktı'nın çözülmesinden sonra bize verdikleri güvencelere ne oldu? […] NATO Genel Sekreteri [Manfred] Woerner'in 17 Mayıs 1990'da Brüksel'deki konuşmasından bir alıntı yapmak istiyorum. […] "Almanya topraklarının dışında bir NATO ordusu yerleştirmemeye kâni olmamız Sovyetler Birliğine güçlü bir güvenlik garantisi veriyor." Peki bu garantiler nerede?"[498]

Bu açıklamadan on sene sonra, 2017 senesinde Putin bakış açısını yine net ifadelerle paylaşmıştır:

> "NATO, Sovyetler Birliği ve zamanın Varşova Paktı'na karşı oluşturulmuş bir Soğuk Savaş enstrümanıdır. Artık ne Varşova Paktı ne de Sovyetler Birliği var, ama NATO hala burada. Soru: Niçin? Yalnızca bir tane cevap var – ne söylenirse söylensin, NATO bir ABD dış politika enstrümanıdır. […] Eğer ki amaç, NATO'nun her zaman bahsettiği gibi, bu bloğu bir siyasi örgüte dönüştürüp, dünyada istikrarı sağlamaksa ve bu oluyorsa, bu kötü bir şey değildir. Ama bunu henüz görmedik. Gördüğümüz şey, [NATO] askeri altyapısının sınırlarımıza doğru genişlemesi ve yaklaşması. Bunun bizi rahatsız etmemesi imkansız ve bunu birçok kez dile getirdik."[499]

Gerek yayınlanan resmi raporlara gerekse karar alıcıların açıklamalarına atıfla ortaya konulduğu gibi, Soğuk Savaş sonrasında NATO Rusya-Batı ilişkilerinde önemli bir ayrışma unsuru olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'da oluşan yeni güvenlik düzeninden Rusya'nın dışlandığının altı çizilmiş ve NATO'nun karşılıklı güven temelinde

---

[496] "Russia Calls NATO Plans 'Colossal' Shift - Europe - International Herald Tribune", **The New York Times**, 7 June 2016.
[497] Dmitri Medvedev, "NATO Expansion in Nordics Would Force Russian Response: Medvedev", **Reuters**, 4 June 2013.
[498] Putin, "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy".
[499] Vladimir Putin, "St Petersburg International Economic Forum Plenary Meeting", 2 June 2017, http://en.kremlin.ru/events/president/news/54667, [02.09.2017].

ilişkilerin tanzim olmasını engelleyen bir işlev gördüğüne vurgu yapılmıştır.

3.3.2. Rusya-AB İlişkilerine Yakın Plan Bir Bakış

Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın Batı ile olan ilişkilerinde NATO gibi AB de önemli bir yere sahip olmuştur. NATO'ya benzer şekilde AB'nin eski Doğu Bloku ülkeleriyle yakınlaşmaya çalışması Rusya ile ilişkilerde önemli bir ayrışma unsuru olmuştur. Rusya'nın AB'ye dönük rahatsızlıkları, NATO'ya dönük olduğu gibi, güvenlik eksenli nedenlere dayanmamıştır. Daha ziyade, AB'nin normatif gücünden yararlanarak iki tarafın ortak komşularını kendi standartlarında dönüştürmesi Rusya'yı rahatsız etmiştir. Bunun nedeni, AB'nin eski Sovyet coğrafyasındaki faaliyetlerinin Rusya'nın bölgesel nüfuzunu olumsuz etkilediği inancı olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB'nin faaliyet alanı hem üyelik hem de üyelik harici mekanizmalar üzerinden genişlemiştir. Genişleme yönünde atılan bu adımların Rusya ile olan ilişkilere farklı yansımaları olmuştur. Bu bağlamda, AB-Rusya ilişkilerini iki farklı başlık altında irdelemek uygun olacaktır.

3.3.2.1. AB Genişlemesinin Rusya ile Olan İlişkiler Üzerindeki Etkisi

AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni üyeleri bünyesine katması NATO'dan dahi önce başlamıştır. 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in AB'ye dahil olmalarıyla Kuzey ve Orta Avrupa'da AB'nin kapsama alanı genişlemiştir. Bu, Soğuk Savaş sonrası dönemde AB'nin ilk genişleme adımı olmuştur. Müteakiben, 2004'te Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya, 2007'de Bulgaristan ve Romanya ve en son olarak 2013'te Hırvatistan'ın AB'ye katılmasıyla AB mevcut üye profiline kavuşmuştur. Soğuk Savaş sonrasında AB'ye üye olarak katılan ülkelerin çoğunun Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri oldukları göz önüne alındığında, bu durum, NATO gibi AB'nin de Rusya'nın sınırlarına doğru genişlemesi anlamına gelmiştir. 1995'te Finlandiya'nın AB üyesi olmasıyla Rusya ile uzun bir sınır komşusu haline gelinmiş ve ayrıca 2004'te kaydedilen en büyük genişlemeyle Ukrayna ve Belarus'la 2400 km'lik ortak bir sınıra sahip olunmuştur.[500]

[500] Sinem Akgül Açıkmeşe, "The European Union's Role in the South Caucasus", **Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus**, ed. Mustafa Aydın (Amsterdam: IOS Press BV, 2011): 163.

2004 genişlemesi sonrasında Baltık ülkelerinin Birliğe katılmalarıyla AB ve Rusya arasındaki sınır daha da genişlemiştir.

NATO genişlemesine verdiği reaksiyonun zıddı şekilde Rusya'nın AB'nin genişleme politikasına ilk yaklaşımı olumsuz olmamıştır. Bunun temel nedenleri, AB genişlemesinin NATO'ya bir alternatif teşkil edeceği (böylece askeri bir ittifakın genişlemesini önleyeceği) ve Baltık ülkelerinin AB üyesi olmalarının Rusya'nın AB pazarına ulaşmasını kolaylaştıracağı beklentisi olmuştur.[501] Fakat bu beklentilerin aksine, AB'nin genişlemesi NATO'nun genişlemesinin önüne set çekmemiştir. Ayrıca Rusya, transit vize serbestisi gibi pratik konularda istediği ölçüde bir fayda elde edememiştir.[502] Bununla birlikte, Baltık ülkeleri ve Polonya AB içinde daha ziyade Atlantikçi kanada yakın bir pozisyon benimseyerek, Rusya'nın AB ile olan ilişkilerini zorlaştıran bir rol oynamışlardır.[503] Rusya'nın tahakkümü altında kalmış olmanın getirdiği olumsuz tarihsel mirasın etkisiyle bu ülkeler, Rusya-AB ilişkilerinde engelleyici bir işlev görmüşlerdir.

Eski Doğu Bloku ülkeleri hem Rusya ile müstakil sorunlarını AB'ye çapalayarak çözmeye çalışmışlar, hem de Rusya-AB ilişkilerinde Rusya aleyhine engeller çıkarmışlardır. Örneğin Polonya'nın, Stalin zamanında gerçekleştirilen Katyn Katliamını, Estonya ve Letonya'nın ise ülkelerinin içinde etnik Ruslardan kaynaklanan sorunları AB'nin gündemine taşımaları, Rusya'yı ilgilendiren bu konulara AB'yi de dahil etmeleri anlamına gelmiştir.[504] Ayrıca Polonya ve Litvanya'nın AB ile Rusya arasındaki Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın (OİA) yenilenmesini veto etmesi, bu anlaşmanın güncellenme şansı bulmadan 2007'de sonlanmasına neden olmuştur.[505] (Daha sonra OİA'lar iki taraf arasında senelik olarak yenilenmiştir). Ayrıca eski Doğu Bloku ülkeleri, Rusya'nın rahatsızlığına rağmen, Ukrayna'nın da AB'ye dahil olması yönünde çaba sarf etmişlerdir. Örneğin 2006 yılında Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Macaristan'dan oluşan Visegrad Grubu'nun on beşinci yılının kutlandığı zirvede, Avro-Atlantik dünyasına

[501] Leonid A. Karabeshkin ve, Dina R. Spechler, "EU and NATO Enlargement: Russia's Expectations, Responses and Options for the Future", **European Security**, c. 16, s. 3/4 (2007): 308.
[502] **Age**, 319-320.
[503] **Age**, 311.
[504] Richard Sakwa, "The Death of Europe? Continental Fates After Ukraine", **International Affairs**, s. 91, c. 3 (2015): 562.
[505] Marcel De Haas, **Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond** (London: Routledge, 2010), 120.

entegre olması için Ukrayna'ya destek vaadinde bulunulmuş; Avusturya, Finlandiya ve İsveç Ukrayna'nın AB üyeliğini desteklemiş; Polonya ise hem AB hem de NATO üyeliği konusunda Ukrayna'nın lobisini en güçlü şekilde yapan ülke olmuştur.[506]

İlaveten, kendilerinin insan haklarına dönük eğilimlerinin zayıf olmasına rağmen Rusya'yı bu konuda eleştirmekten sakınmayan eski Doğu Bloku ülkeleri, Avrupa Komisyonu vasıtasıyla insan hakları ve özgürlük konularında Rusya'ya baskı uygulanması çabasında olmuşlardır.[507] Almanya gibi AB içinde özgül ağırlığa sahip ülkeler ise Rusya'ya dönük tepkilerin daha ölçülü ve ekonomik ilişkileri de gözetecek şekilde dile getirilmesini savunmuşlardır.[508] AB çatısı altında Rusya'ya dönük iki farklı bakış açısının olduğu 2008 Gürcistan krizi sırasında da görülmüştür. Her ne kadar AB, Rusya'nın Gürcistan harekatını kınamışsa da, ilerleyen günlerde Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya Rusya ile ilişkilerin normalleşmesini savunmuşken, Baltık ülkeleri, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya (ve ayrıca İsveç, Danimarka ve Britanya) Rusya'nın askerlerini Gürcistan'dan geri çekmediğini öne sürerek, Rusya ile görüşmelerin başlamasına engel olmuşlardır.[509] Çalışmanın son bölümünde temas edileceği gibi, AB içinde benzer bir ayrışma Ukrayna krizi sırasında da gözlemlenmiştir. Bu tartışmanın ışığında, AB'nin 2004'te sekiz Doğu Avrupa ülkesi ve 2007'de ise Romanya ve Bulgaristan'ı bünyesine katması sonrasında bu ülkeler, her ne kadar yekvücut bir blok oluşturmasalar da, kendilerine has tarihsel ve kültürel özelliklerini ve de siyasi tasavvurlarını Brüksel'e taşıyarak, belirli konularda AB'nin kurucu iradesinin dışında bir çizgi izlemişlerdir.[510]

AB'nin Rusya'ya yaklaşımı genel bir açıdan değerlendirildiğinde, Almanya, Fransa ve İtalya gibi AB'nin kurucu iradesini temsil eden ve örgüt çatısı altında özgül ağırlığa sahip ülkeler Rusya ile ilişkilerin dengeli, ihtiyatlı ve pragmatik faydayı da gözeten bir eksende ilerlemesine çalışmışlardır. Buna karşın, AB'ye sonradan entegre olan eski Doğu Bloku ülkeleri Rusya'ya dönük daha sert bir politikanın izlenmesini

[506] Kuzio, "Is Ukraine Part of Europe's Future", 99.
[507] Pavel K. Baev, "Reformatting the EU–Russia Pseudo-Partnership: What a Difference a Crisis Makes", **Responding to a Resurgent Russia: Russian Policy and Responses from the European Union and the United States,** ed. Vinod K. Aggarwal, Kristi Govella (New York: Springer, 2011): 88.
[508] **Age**, 88.
[509] De Haas, **Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century,** 120.
[510] Baev, "Reformatting the EU–Russia Pseudo-Partnership", 88.

savunmuşlardır. Diğer taraftan AB'nin bütünlüklü bir şekilde attığı adımların Rusya ile ayrışmalara neden olduğu durumlar da söz konusu olmuştur. AB'nin üyelik harici mekanizmalar üzerinden komşu olarak nitelendirdiği ülkelerle ilişkilerini güçlendirme politikası bu minvalde önemli bir örnek olmuştur.

3.3.2.2. AB'nin Komşuluk Politikalarının Rusya ile Olan İlişkiler Üzerindeki Etkisi

Soğuk Savaş sonrası dönemde AB'nin üyelik harici inisiyatifler üzerinden çevre ülkelerle yakın ilişki arayışı, ilk olarak OİA'lar vasıtasıyla icra edilmiştir. Bu girişimle AB, birçok farklı ülkeyle demokratikleşme, serbest pazar ekonomisine geçiş, yabancı yatırım olanakları gibi konularda ve de kültürel, bilimsel ve teknolojik alanlarda işbirliği geliştirebileceği bir inisiyatifi hayata geçirmiştir.[511] OİA'lar vasıtasıyla muhatap ülkelerle siyasi diyalog kanalları oluşturulmaya çalışılmış ve onar yıllık dönemler halinde OİA anlaşmalarının uzatılması planlanmıştır. Bununla birlikte OİA konsepti, özellikle ticaret ve yatırım alanlarında, AB ve muhatap ülkeler arasındaki ilişkilerin yasal bir çerçevede tanzim olmasını sağlayan bir inisiyatif olma özelliğiyle de önemli bir girişim olmuştur.[512]

2004 senesinde yürürlüğe giren Komşuluk Politikası ile ise AB, "Genişlemiş Avrupa Komşuluğu" adlı Avrupa Komisyonu tarafından benimsenen vizyonu uygulamaya sokarak, güney ve doğusundaki 16 ülkeyle siyasi ve ekonomik alanlarda ilişkilerini "mümkün olduğu kadar güçlendirecek" bir yakın coğrafya politikası benimsemiştir.[513] Komşuluk Politikası, OİA ve Ortaklık Anlaşması inisiyatiflerinden istifade edilerek, bu anlaşmaların sağladığı yasal zemin üzerine temellenmiştir.[514] İyi yönetim, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, ekonomik kalkınma, güvenlik ve göç gibi alanları kapsayan Komşuluk Politikası, 2004'te AB'nin 10 ülkeyi birden bünyesine katması ve böylece kapsadığı alanın ciddi anlamda genişlemesi sonrasında hayata geçirilmiştir.[515] Böylece bu inisiyatifin devreye sokulmasında, AB'nin etrafındaki

[511] Açıkmeşe, "The European Union's Role in the South Caucasus", 169.
[512] "Partnership and Cooperation Agreements (PCAs): Russia, Eastern Europe, the Southern Caucasus and Central Asia", https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ar17002, [18.04.2018].
[513] "European Neighbourhood Policy (ENP)", 21 December 2017, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/330/european-neighbourhood-policy-enp_en, [26.05.2017].
[514] **Age**.
[515] **Age**; Stewart, "Power Relations Meet Domestic Structures" 117.

coğrafya ile yakından ilgilenmesi gerektiği düşüncesi rol oynamıştır. AB'nin bu girişimi hayata geçirmesinin temel nedeni, etrafındaki ülkelerin istikrarsız ve ekonomik sorunlarla uğraşan ülkeler olmaları durumunda, göç, terör ve organize suç gibi sorunlardan Birliğin daha fazla etkilenmesi olmuştur.[516] Komşuluk politikalarıyla AB tarafından amaçlanan, Akdeniz'den Rusya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada kendi normlarını çevre ülkelerle uyumlu hale getirmek ve AB ile eşgüdümlü çalışan ülkelere mükafat olarak, insan, ürün, hizmet ve sermaye dolaşımı serbestisi üzerinden AB ile ekonomik ilişkilerini derinleştirme fırsatı sunmaktır.[517]

AB'nin yakın coğrafyasındaki ülkelerle ilişkilerini geliştirme politikasında Rusya'ya dönük olarak da çeşitli açılımlar gerçekleştirilmiştir. AB ve Rusya arasında 1997'de OİA'nın imzalanmasıyla başlayıp, 2004 senesinde Ortak Alan projesi ile devam eden süreçlerde müşterek faaliyet alanları oluşturulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan AB'nin muhatap ülkeleri belirli mükafatlarla kendi standartlarına uyumlu hale getirme girişimi (yani ortaya koyduğu 'koşulluluk' prensibi), Rusya üzerinde istenen etkiyi yaratmamıştır.[518] Örneğin AB, vize serbestisi koşulunu öne sürerek Ukrayna ve Moldova'dan insan haklarını ilgilendiren ya da ayrımcılık karşıtı yasaların hayata geçirilmesini gerekli kılan konularda olumlu neticeler alırken, Rusya, ilişkilerde ilerlemenin bu konulara endekslenmesini süreci tıkayan bir girişim olarak görmüş ve AB'nin taleplerine direnç göstermiştir.[519] Benzer şekilde Rusya, her ne kadar AB'nin Komşuluk Politikası girişimine ilk anda iştirak etmişse de, ilerleyen zamanla birlikte AB'nin komşuluk yürüttüğü ülkelerden 'herhangi biri' olarak görülmesini reddedip, AB

[516] Ian Bond, "The EU and Russia Uncommon Spaces", **Center for European Reform**, April 2014, https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2014/pbrief_eu_russia_april14-8719.pdf, 4, [06.08.2017].
[517] Hiski Haukkala, "Explaining Russian Reactions to the European Neighbourhood Policy", **The European Neighbourhood Policy in Perspective Context, Implementation and Impact,** ed. Richard G. Whitman ve Stefan Wolff (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010): 164.
[518] Ortak Alan projesi ekonomi, güvenlik, adalet, özgürlük, eğitim ve kültür konularını içeren geniş bir yelpazede tanımlanmıştır. "EU/Russia: The Four 'Common Spaces'", MEMO/04/268, 23 November 2004, www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-04-268_en.pdf, [30.05.2017].
[519] Raul Hernandez Sagrera ve Olga Potemkina, "Russia and the Common Space on Freedom, Security and Justice", European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens Rights and Constitutional Affairs, 2013, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/474394/IPOL-LIBE_ET(2012)474394_EN.pdf, 29, [19.04.2017].

ile ‘eşit muhatap’ statüsünde ilişki kurabileceğini belirtmiştir.[520] Böylece Komşuluk Politikasına ilişkin olarak Rusya, benimsediği “egemen demokrasi” kavramından hareketle AB’nin standartlarına uyum göstermek gibi bir şartı kabul etmeyerek, kendisini “uluslararası öznelliği” olan bir aktör olarak süreçten ayrıştırmıştır.[521]

Rusya, AB ile olan ikili ilişkilerine ilave olarak AB’nin üçüncü aktörlerle kurduğu ilişkileri de yakından takip etmiştir. AB’nin üyelik harici mekanizmalar üzerinden hayata geçirdiği inisiyatiflere dönük Rusya’nın genel bakışı olumsuz olmuştur. Özellikle eski Sovyet cumhuriyetleriyle AB’nin yakın ilişki arayışı Rusya için rahatsız edici bir gelişme olarak görülmüştür. Rusya liderleri AB’nin eski Sovyet coğrafyasında faaliyet imkanı bulmasının Rusya’nın bu bölgedeki nüfuzunu olumsuz etkilediği düşüncesine sahip olmuşlardır.[522]

AB’nin çevre ülkelerle yakın ilişki arayışı, üyelik süreçlerinde olduğu gibi “sert koşulluluk” değil, “yumuşak sosyalizasyon” üzerinden gerçekleşse de, AB’nin eski Sovyet coğrafyasındaki ülkelere uyguladığı teşvik politikaları Rusya tarafından çıkarlarını olumsuz etkileyen bir gelişme olarak görülmektedir.[523] Örneğin, eski Sovyet cumhuriyetleri arasında mâli kaynak arayışında olan ülkeler, Rusya’dan düşük faizle borç alabilirken, AB’nin aynı bölgede faaliyet göstermeye başlamasıyla ve AB koşullarına uyum göstermek şartıyla, yeni bir tedarik kaynağı bulmaktadırlar. Böylece, Rusya’ya olan bağımlılıklarını azaltacak bir fırsat elde etmektedirler.[524] Rusya’dan AB’ye yönelme durumu daha teknik konularda da görülmektedir. Örneğin, SSCB’nin dağılmasından sonraki ilk yıllarda Rusya’nın etkisi altında bulunan Moldova, Rusya’nın rekabet yasasını

---

[520] Elena Korosteleva, **The European Union and Its Eastern Neighbours: Towards a More Ambitious Partnership?** (New York: Routledge, 2012), 26-27.

[521] Andrey S. Makarychev, “Russia's Search for International Identity Through the Sovereign Democracy Concept”, **The International Spectator**, c. 43, s. 2 (2008): 55. Egemen demokrasi ile ifade edilmek istenen, Rusya’nın kendi halkından başka hiçbir aktöre hesap vermek durumunda olmadığıdır. Fiona Hill ve Clifford G. Gaddy, **Mr. Putin: Operative in the Kremlin** (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2013), 69.

[522] Maria Raquel Freire, “Russian Foreign Policy and the Shaping of a ‘Greater Europe’”, **Security in Shared Neighbourhoods Foreign Policy of Russia, Turkey and the EU**, ed. Remi Piet ve Licinia Simao (New York: Palgrave Macmillan, 2016): 39. Ayrıca bkz: Licinia Simao ve Maria Raquel Freire, “The EU’s Neighborhood Policy and the South Caucasus: Unfolding New Patterns of Cooperation”, **Caucasian Review of International Affairs**, s. 2, c. 4 (2008): 235-238.

[523] Richard Sakwa, “Looking for A Greater Europe: From Mutual Dependence to An International Regime”, **Communist and Post-Communist Studies,** s. 45 (2012): 317.

[524] Daniel Gugan, “The Re-emergence of Russia and Its Collision Course with Europe”, **The Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series**, Vol. 14, No. 4, March 2014, 8.

kendi içtihatlarına adapte etmiş bir ülkeyken, AB ile ilişkilerini geliştirmesine paralel olarak, "rekabet yasası ve devlet desteği" ile ilgili yasal düzenlemelerini AB'nin standartlarına uyumlu hale getirecek adımlar atmıştır.[525]

Koşulluluk prensibiyle AB, demokratik kurumların ve pratiklerin ulaşması gereken seviyeyle ilgili bir çıta belirleyerek, yerine getirilen yasal düzelmemelere karşılık olarak finansal yardım, teknik destek, ticari anlaşma, ortaklık sözleşmesi, ya da en son adım olarak üyelik gibi mükafatları muhataplarına sunmaktadır.[526] AB imkanlarından yararlanılması, Birliğin talep ettiği reformların yerine getirilmesi koşuluyla gerçekleşebileceği için, koşulluluk prensibini kabul eden ülkeler (Moldova örneğinde görüldüğü gibi) Rusya'nın standartlarından, demokratik bir yönetimin bileşenleri olarak, "katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik" ilkelerini baz alan AB'nin standartlarına yönelmektedirler.[527] Böylece Rusya-AB ilişkilerinde, özellikle Rusya açısından bakıldığında, rekabete dayalı bir boyut göze çarpmaktadır. AB ve Rusya arasında ticaret ve enerji alanlarında karşılıklı bağımlılık derecesinde bir yakın ilişki söz konusu olsa da, "pragmatik [ve] ekonomi odaklı" etkileşimler ilişkilerin rekabete dayalı bir boyut kazanmasını engellememiş ve AB'nin dahil olduğu jeopolitik denklemin Rusya açısından okunması sıfır toplamlı oyun mantığı üzerinden gerçekleşmiştir.[528]

İlişkilerdeki rekabete dayalı boyutun daha fazla görünürlük kazanması, AB'nin Komşuluk Politikasına iştirak eden doğusundaki ülkelere yönelik 2009 senesinde uygulamaya soktuğu Doğu Ortaklığı projesi ile görülmüştür. Doğu Ortaklığı; Ukrayna, Moldova, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Belarus ile ilişkilerin güçlendirilmesi düşüncesinden hareketle geliştirilmiştir. Her katılımcı ile bir Ortaklık Anlaşması imzalanmasının mümkün olduğu vurgulanıp, bunun üyelikle sonuçlanması gibi bir ihtimalin ise söz konusu olmadığı belirtilmiştir.[529] Ukrayna örneğine bakılarak görülebileceği gibi; imzalanan Ortaklık Anlaşmaları, taraflar arasında siyasi ortaklık ve

[525] Tina Freyburg ve diğ., **Democracy Promotion by Functional Cooperation: The European Union and Its Neighbourhood** (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015), 98-99.
[526] **Age**, 18.
[527] **Age**, 2.
[528] Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına**, 159-163.
[529] Richard G. Whitman ve Stefan Wolff, "Much Ado About Nothing? The European Neighbourhood Policy in Context", **The European Neighbourhood Policy in Perspective Context, Implementation and Impact,** ed. Richard G. Whitman ve Stefan Wolff (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010): 11-12.

ekonomik entegrasyon temelli bir mutabakata dayanmaktadır. Ortaklık Anlaşması ile beraber teklif edilen 'Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Antlaşması' [Deep and Comprehensive Free Trade Agreement] (DCFTA) adlı başlık ise, taraflar arasında kotaların ve tarifelerin kaldırılmasını sağlayan bir inisiyatif olarak, ekonomik yakınlaşma bağlamında önemli bir eşiği teşkil etmektedir.[530]

AB'nin eski Sovyet coğrafyasında Gürcistan, Moldova ve Viktor Yanukoviç'in devrilmesinden sonra Ukrayna ile birer Ortaklık Anlaşması imzalamasıyla birlikte önemli bir dönemeç geride bırakılmıştır. Bu listede Ukrayna, Doğu Ortaklığı projesine dahil olan en büyük ülke olması hasebiyle Rusya açısından rahatsızlıkların hissedildiği başlıca ülke olmuştur.[531] Çalışmanın sonraki bölümünde ele alınacağı gibi, Ukrayna'nın Rusya'nın bölgesel tasavvurunda önemli bir ülke olması, Ukrayna'nın AB ile yakınlaşmasını Rusya için olumsuz bir hadise kılmıştır. Bununla birlikte, Ukrayna ile AB arasında yürüyen Ortaklık Anlaşması müzakereleri Rusya'nın AEB'yi hayata geçirmek istediği konjonktüre denk gelmiş ve Rusya'nın Ukrayna'yı AEB'ye katmak istemesi nedeniyle AB ve Ukrayna arasında süren müzakereler Rusya faktörü nedeniyle zorlu bir süreç dahilinde ilerlemiştir. Dolayısıyla, Rusya-Ukrayna-AB ekseninde rekabet ve mücadele odaklı bir süreç yaşanmıştır.

Nihai olarak Ortaklık Anlaşması AB ve Ukrayna arasında imzalanmışsa da, bu anlaşmasının uzun bir perspektif öngördüğü, kapsamlı reformların hayata geçirilmesini zorunlu kıldığı ve Ukrayna'nın AB'ye üyeliğiyle ilgili bir ihtimalin ise ortada bulunmadığının altı çizilmelidir.[532] AB tarafından da Ortaklık Anlaşmasının amacının siyasi ortaklık ve ekonomik entegrasyon ile sınırlı olduğu ifade edilmektedir.[533] Bu bilginin ışığında, Ukrayna'nın AB ile olan ilişkisini, eski Doğu Bloku ülkelerinin AB'ye üye olarak eklemlendikleri sürecin devamı niteliğinde bir hadise olarak okumak doğru bir

---

[530] "EU–Ukraine Association Agreement: Quick Guide to the Association Agreement", https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/071215_eu-ukraine_association_agreement.pdf, 1, [22.05.2017].
[531] Taras Kuzio, "The Origins of Peace, Non-Violence, and Conflict in Ukraine", **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**, ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska ve Richard Sakwa (Bristol: E-International Relations Publishing; 2015): 117; Merry, "The Origins of Russia's War in Ukraine", 37-38.
[532] AB-Ukrayna arasındaki Ortaklık Anlaşması kapsamında belirlenen program için bkz: "EU-Ukraine Association Agenda", http://eeas.europa.eu/archives/docs/ukraine/docs/st06978_15_en.pdf, [23.08.2017].
[533] "The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area", http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/vademecum_en.pdf, 6-7, [12.08.2017].

fotoğraf ortaya koymayacaktır. Ortaklık Anlaşması bağlamında taraflar arasındaki ilişkinin mahiyetini belirleyen temel unsurun ekonomik konular olduğu ve Ukrayna'nın DCFTA kapsamında AB'nin iç pazarına ulaşabilecek olmasının ikili ilişkilerdeki asıl önemli başlığı teşkil ettiğinin altı çizilmelidir.

4. UKRAYNA KRİZİNİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİNİN İNCELENMESİ

Çalışmanın önceki bölümlerinde, Ukrayna krizinin analiz edilmesine geçilmeden önce teorik bir çerçeve ve Soğuk Savaş sonrası sürece dair gerekli bir arka plan sunulmuştur. Bu bölümden itibarense Ukrayna krizinin incelenmesine başlanacaktır. Bu bölümde, Ukrayna krizinin ilk aşaması olarak giriş kısmında tanıtılmış olan, Kasım 2013 ve Yanukoviç'in azledildiği tarih olan 22 Şubat 2014 arasındaki zaman diliminde yaşanan gelişmeler mercek altına alınacaktır. 22 Şubat 2014 tarihi mihenk noktası olarak kabul edilerek, Ukrayna krizinin ortaya çıkmasına neden olan etkenlerin ve aktörlerin incelemesi yapılacaktır. Tezin bir sonraki bölümü olan askeri aşamasında ise 22 Şubat 2014'ün sonrasında yaşanan olaylar analiz edilecektir.

Çalışmanın önceki satırlarında da vurgulandığı gibi, Ukrayna krizi Ukrayna'nın AB ve AEB arasında yapacağı bir seçim nedeniyle meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu krizin ortaya çıkış aşamasının Rusya ve Batı'nın dahil edildiği bir analitik düzlemde değerlendirilmesi gerekmektedir. Batı ile ilgili bir izahat ortaya konulurken, Rusya'nın AB ile beraber ABD ve NATO'yu da krizden sorumlu tutması nedeniyle Batı'nın bir bütün olarak krizdeki rolünün netleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda krizin meydana geliş süreci olarak takdim edilen ilk aşamada, Rusya, AB, ABD ve NATO'nun pozisyonlarının mercek altına alınması gerekecektir.

Bu bölümde öncelikle krize yön veren köşe taşı mahiyetindeki olayların sunulması amacıyla kronolojik bir çerçeve ortaya konulacak ve 22 Şubat 2014'ün sonrasına sarkan olaylara da kısaca değinilerek krizle ilgili genel bir fotoğraf paylaşılacaktır. Bu kısmın ardından, Batı ve Rusya'nın Ukrayna'daki kriz ortamına dair bakış açıları ve ortaya koydukları söylemlere dair birer izahat sunulacaktır. Daha sonra tarafların söylemleri, Ukrayna'da yaşanan eylemlere referansla analiz edilecek ve Batı ve Rusya'nın Ukrayna krizinin ortaya çıkış sürecindeki rolleri netleştirilecektir. Bu bölümün ikinci kısmında ise, teorik bir çerçevede sürecin değerlendirmesi yapılacaktır.

4.1. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkışı

Ukrayna krizinin ilk aşamasına Yanukoviç hükümetinin AB'nin Ortaklık Teklifini reddetmesi sonrasında Ukrayna'da başlayan protestolar damga vurmuştur. Bu süreçte Ukrayna toplumsal ve siyasal gerginliklerle dolu üç aylık bir dönem yaşamıştır. Takip eden kısmında, bu sürece dair öne çıkan detayların paylaşılmasına çalışılacaktır.

4.1.1. Ukrayna Krizinin Kronolojik Çerçevesi

Ukrayna krizinin başlangıç noktasını, Devlet Başkanı Viktor Yanukoviç'in 28/29 Kasım 2013'te Vilnius Zirvesi'nde AB ile imzalanması beklenen Ortaklık Anlaşmasından, 21 Kasım'da Ukrayna'nın çekildiğini bildirmesi teşkil etmiştir.[534] Bu kararın ardından Ukrayna'nın başkenti Kiev'de AB ile Ortaklık Anlaşmasının imzalanmasını savunan 1500 civarında kişi Özgürlük Meydanı'nda toplanarak alınan kararı protesto etmiştir.[535] Bu sürece Ukrayna'nın önde gelen siyasi figürleri de dahil olmuşlardır. Örneğin, 22 Kasım'da hapiste bulunan muhalif lider Yulya Timoşenko AB'den uzaklaşılması anlamına gelen bu kararın protesto edilmesi çağrısında bulunmuştur.[536] 24 Kasım 2013 tarihine gelindiğindeyse yaklaşık 100.000 kişi Ortaklık Anlaşmasından çekilme kararını protesto etmek için Kiev'de toplanmıştır.[537] Bu aşamada göstericiler Yanukoviç hükümetini hedef almaktansa, Ortaklık Anlaşması sürecinin terk edilmesi yönünde alınan kararı protesto etmek için sokakları doldurmuşlardır. Fakat ilerleyen günlerde, güvenlik güçleri ile protestocular arasında yaşanan gerginlikler hükümet ile protestocuların direkt olarak karşı karşıya gelecekleri bir süreci başlatmıştır.

Nitekim 25 Kasım'a gelindiğinde, Kiev'de Özgürlük Meydanı'nda toplanan kalabalığın ciddi olarak genişlediği bir ortamda, polis göstericilere göz yaşartıcı gaz ile müdahalede bulunmuş ve bunun gerekçesini kendilerine göstericiler tarafından saldırılması ile açıklamıştır.[538] Yanukoviç gerginliklerin tırmanmakta olduğu bu süreçte Ortaklık Anlaşmasından çekilme kararının Ukrayna'nın AB'den uzaklaşması anlamına

[534] Ian Traynor ve Oksana Grytsenko, "Ukraine Suspends Talks on EU Trade Pact as Putin Wins Tug of War", **The Guardian**, 21 November 2013.
[535] Ian Traynor, "Russia 'Blackmailed Ukraine to Ditch EU Pact'", **The Guardian**, 22 November 2013.
[536] **Age**.
[537] "Timeline: Political Crisis in Ukraine and Russia's Occupation of Crimea", **Reuters**, 8 March 2014.
[538] "Ukraine President Firm over EU 'U-Turn' Amid Protests", **BBC News**, 25 November 2013.

gelmediğini söyleyerek kitleleri teskin etmeye çalışmıştır. Diğer taraftan Yanukoviç bu anlaşmanın Ukrayna'nın aleyhine şartlar doğurduğunu da söyleyerek, ülkesinin çıkarları gereği anlaşmadan çekilme kararının haklılığını savunmuştur.[539] Ukrayna hükümeti Ortaklık Anlaşmasından çekilirken AB ile ekonomik konular üzerinden yaşanan ayrılıkların altını çizmiştir. Ukrayna hükümeti, Ukrayna ekonomisinin AB standartlarında dönüşümünün ülkeye ciddi bir ekonomik faturasının olacağı ve bunun karşılanması için AB'nin Ukrayna'ya gerekli mâli desteği sunması gerektiğini vurgulamıştır. Bu desteğin senelik 25 milyar euroluk bir karşılığa denk geldiği de ifade edilmiştir (bunun 12 milyar euroluk kısmının Rusya ile azalacak olan ticaret hacminden kaynaklı zararın karşılanması için; 13 milyar euroluk kısmının ise AB standartlarına geçilirken gerekli yapısal reformların hayata geçirilmesi için gerekli olduğu belirtilmişti). Birkaç yıllık bir dönem için talep edilen toplam yardımın ise 150 ila 165 milyar euro arasında olduğu aktartılmıştır.[540] AB ise Ukrayna'nın senelik 25 milyar euroluk yardım talebine karşılık, yalnızca bir milyar euroluk bir destek vaadinde bulunmuştur.[541] Taraflar arasındaki bu makas, sorunların aşılması noktasında önemli engellerin olduğunu göstermiştir.

Ukrayna'daki kriz ortamının sertleştiği süreçte, Rusya ve AB yaşanan gelişmeler nedeniyle birbirlerine dönük suçlayıcı tavırlar almışlardır. AB, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük ağır bir ekonomik baskı süreci başlatarak Yanukoviç'i Ortaklık Anlaşmasından çekilmeye zorladığını iddia etmiş; Rusya Devlet Başkanı Putin ise iddiaları reddederek, asıl olarak AB'nin Ukrayna hükümetine şantaj girişiminde bulunduğunu ve Yanukoviç'i istemediği anlaşmalar imzalamaya zorladığını iddia etmiştir.[542] İlerleyen satırlarda krizin analizi gerçekleştirilirken detayları verileceği gibi, Rusya ithalat kısıtlaması ve gümrük vergilerinin yükseltilmesi gibi çeşitli zorlayıcı uygulamalar devreye sokarak Ukrayna üzerinde bir baskı mekanizması oluşturmuştur. Böylece, Ukrayna'yı AB'den uzaklaştırmaya çalışmıştır. Asıl hedef olaraksa Putin yönetimi, Ukrayna ve AB arasındaki sürecin sonlanmasına paralel olarak Ukrayna'yı 2015 yılında Rusya öncülüğünde hayata geçecek olan AEB'ye dahil etmeyi amaçlamıştır.

[539] **Age**.
[540] Wilson, **Ukraine Crisis**, 65.
[541] **Age**, 65.
[542] "Ukraine President Firm over EU 'U-Turn' Amid Protests".

28/29 Kasım 2013'de gerçekleşen Vilnius Zirvesi'nde ise Yanukoviç AB'li muhataplarına Ukrayna'nın Ortaklık Anlaşmasını imzalamayacağını resmen iletmiştir. Bu gelişme Ukrayna'da yeni gösterilerinin meydana gelmesine neden olmuş ve kitleler, AB ve Ukrayna bayraklarıyla bu kararı protesto etmişlerdir.[543] Protestocu sayısındaki artış karşısında siyasi otorite, isyan polisi Berkut'a alanın göstericilerden temizlenmesi talimatını vermiş ve Berkut mensupları alandaki kitleye dönük sert müdahalelerde bulunarak protestoları sonlandırmaya çalışmışlardır.[544] Kitlelerin herhangi bir şiddete başvurmadan Yanukoviç'in istifasını talep ettikleri bir ortamda polisin protestoculara güç kullanarak müdahalede bulunması büyük tepkiyle karşılanmıştır. Bunun karşısında Ukrayna muhalefeti Yanukoviç hükümetine yaptırım uygulanması için Batı'ya çağrıda bulunmuştur.[545] Berkut'un müdahalesinin neden olduğu infial Kasım ayında on binlerle ifade edilen gösterici sayısının Aralık ayının başında 800.000 kişiye ulaşmasına yol açmıştır.[546] 11 Aralık'a gelindiğinde ise Yanukoviç'in Batı'dan gelen siyasi liderlerle kriz ortamının yatışmasına dönük görüşmeler yapacağı bir günde, binlerce isyan polisi tekrardan Özgürlük Meydanı'nda bulunan protestoculara dönük gece yarısı sert bir müdahale gerçekleştirmiş ve şiddet görüntüleri bir kez daha büyük infiale neden olmuştur.[547]

AB ile yürüyen süreci sonlandırdıktan kısa süre sonra Yanukoviç, 17 Aralık 2013'te Rusya ile 15 milyar dolarlık bir kredi anlaşması imzalamış ve ayrıca doğal gaz fiyatında % 33 oranında bir indirim elde etmiştir.[548] 15 milyar dolarlık meblağ Mart 2015'te gerçekleşmesi beklenen devlet başkanlığı seçimlerine kadar Yanukoviç hükümetine yeterli düzeyde mâli destek sağlayacak bir miktardı.[549] Rusya Yanukoviç'e gerekli katkıyı sunarak, devlet başkanını 2015'e kadar ekonomik anlamda rahatlatacak bir adım atmış ve otoritesini tesis etmesine yardımcı olmayı amaçlamıştır. Ukrayna'nın

[543] "Ukraine Protests After Yanukovych EU Deal Rejection", **BBC News**, 30 November 2013.
[544] David R. Marples, **Ukraine in Conflict: An Analytical Chronicle** (Bristol: E-International Relations Publishing, 2017), 42
[545] Oksana Grytsenko, "Ukraine's Bloody Crackdown Leads to Call for Sanctions", **The Guardian**, 1 December 2013.
[546] Anders Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It** (Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2015), 254-255.
[547] Shaun Walker, "Ukraine Protests: Outrage As Police Attack Kiev Barricades", **The Guardian**, 11 December 2013.
[548] "Ukraine Scores $15 bln from Russia, 33% Gas Discount", **Russia Today**, 17 December 2013.
[549] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 104.

ekonomik sıkışmışlığını gidermek için kaynak arayışı içinde olan Yanukoviç'in attığı adımlar, Ukrayna'nın AB'nin teklifini reddetmesiyle birlikte, yüzünü Rusya'ya çevirdiği intibaını doğurmuş ve protestoların genişlemesinde bir katalizör işlevi görmüştür.[550] Kriz ortamı kötüleşmekteyse de Rusya, Ukrayna hükümetine gereken desteği sunmaya başlamış ve 24 Aralık'ta 15 milyar dolarlık kredi miktarının üç milyar dolarlık kısmını Yanukoviç'e tedarik etmiştir.

2014 senesine girildiğinde, Batı yanlısı kitleler ve hükümet arasında yaşanan gerginlikler aynı tempoda devam etmiştir. Bu süreçte siyasi otoritenin daha sert önlemler almaya başladığı da görülmüştür. Örneğin, 15 Ocak'ta Ukrayna'da alınan bir mahkeme kararıyla Kiev'in merkezinde protesto gösterileri düzenlenmesi yasaklanmış ve 17 Ocak'ta Yanukoviç hükümet karşıtı protestoları yasaklayan bir dizi yeni yasayı imzalamıştır.[551] Alınan bu kararlara karşılık yeni protestoların organize edilmesi, polisle göstericiler arasında yeni gerginliklerin yaşanması ve protestocular arasında hayatını kaybeden insanların olması, krizi daha da tırmandıran gelişmeler olmuştur. ABD ve AB'den de bu süreçte çeşitli açıklamalar gelmiş ve şiddetin devam etmesi durumunda yaptırım uygulamalarının hayata geçebileceği ifade edilmiştir.[552] Bu konjonktürde hükümetin belirli sembolik adımlar attığı da görülmüştür. Örneğin, 28 Ocak'ta Başbakan Mykola Azarov ve kendisinin kabinesinde yer alan bakanlar istifa etmişlerdir.[553] Azaraov'un istifası sonrası Rusya, 29 Ocak'ta Ukrayna'ya dönük yeni bir ithalat yasağı devreye sokarak ve tedarik etmesi gereken 15 milyar dolarlık kredinin yeni kısmını beklemeye alarak yaşanan süreçten duyduğu memnuniyetsizliği ortaya koymuştur. Bu süreçte Putin yönetimi Rusya'ya yakın isimler olarak bilinen Başbakan Azarov ve şahin kanatta bulunan İçişleri Bakanı Vitaliy Zakharchenko gibi siyasilere destek sunmuş ve asıl olarak protestoların sonlanmasını sağlayacak kararlı tedbirlerin alınmasını savunmuştur.[554]

---

[550] Marples, **Ukraine in Conflict**, 42; Jamila Trindle, "The Loan That Launched A Crisis: The Ukrainian Conflict Isn't Just About Politics", **Foreign Policy**, 21 February 2014; Taras Kuzio, "Guest Post: Viktor Yanukovich, the Latest in a Long Line of Ukrainian Leaders to Tie Their Fate to Moscow", **Financial Times**, 17 December 2013.

[551] "Timeline: Political Crisis in Ukraine and Russia's Occupation of Crimea".

[552] **Age**.

[553] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 106.

[554] Wilson, **Ukraine Crisis**, 84; Katya Gorchinskaya, "Russia Restarts Trade Sanctions against Ukraine", **Kyiv Post**, 29 January 2014.

18 Şubat'tan itibarense hükümet, kriz ortamına nihai olarak bir son vermek amacıyla güvenlik güçlerini daha sert bir şekilde kullanma kararı almıştır.[555] Protestocuların parlamentoya doğru yürüyüşe geçtikleri 18 Şubat 2014 tarihinde polisle aralarında çıkan gerginlikler sonucu iki gün boyunca süren çatışmalarda 75 kişi hayatını kaybetmiştir.[556] Toplamda ise, keskin nişancılar tarafından açılan ateş ve Berkut üyelerinin müdahaleleri sonucunda yüzün üstünde insan yaşamını yitirmiş ve bu süreçte 17 güvenlik görevlisi de hayatını kaybetmiştir.[557] Kötüleşen durum karşısında 21 Şubat 2014'te AB ülkeleri ve Rusya'dan temsilcilerin katılımıyla Yanukoviç ve muhalefet liderleri arasında bir görüşme gerçekleşmiştir. Bu görüşme neticesinde erken seçim kararı alınması, 2004 Anayasası'na dönülmesi ve tutuklu protestocuların serbest bırakılması gibi bir dizi talebin kabul edildiği bir mutabakat oraya çıkmıştır.[558]

Atılan bu adımlara rağmen Özgürlük Meydanı'nı dolduran kalabalık söz konusu anlaşmayı yeterli bulmamıştır. Bunun nedenleri, Yanukoviç'in devlet başkanı olarak kalması, parlamentonun feshedilmemesi ve ölümlerinden sorumlu tutulan İçişleri Bakanı Zakharchenko'ya dönük bir tahikat uygulanmaması olmuştur.[559] İlk anda Ortaklık Anlaşmasından çekilme kararını protesto etmek için gösterilere başlayan kitleler, güvenlik güçleriyle yaşanan gerginlikler sonucu çok sayıda insanın hayatını kaybetmesiyle birlikte, mücadelelerine Yanukoviç'i devlet başkanlığından uzaklaştırma hedefini de eklemişlerdir. Gösterilere katılan kitlenin büyük çoğunluğu sivil halktan oluşmuşsa da, protestolarda Svoboda ve Sağ Sektör gibi aşırı sağ partilerin mensupları ve militanları da yer almıştır.[560] Bu unsurlar, Kiev'de güvenlik güçleri ile yaşanan şiddetli gerginliklerde ön saflarda bulunmuşlardır.[561] Rusya ise, Ukrayna'daki kriz ortamının sertleştiği süreçte

---

[555] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 107.
[556] "EU Seeks Peace as Ukraine Death Toll Hits 75", **Reuters**, 20 February 2014.
[557] Alan Yuhas, "Ukraine Crisis: An Essential Guide to Everything That's Happened So Far", **The Guardian**, 13 April 2004; Kuzio, **Putin's War Against Ukraine**, 92.
[558] Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına,** 247.
[559] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It,** 108.
[560] Ukrayna'daki İkinci Dünya Savaşı sırasında SSCB'ye karşı bağımsızlık mücadelesi veren milliyetçi figürleri esin kaynağı olarak gören ve 'Svoboda' ve 'Sağ Sektör' gibi oluşumların başını çektiği gruplar, Rusya tarafından Ukrayna'daki 'gayrimeşru iktidar değişikliğinin' arkasında rol alan etkili aktörler olarak görülmüştür. Detaylar için bkz: David R. Marples, "Russia's Perceptions of Ukraine: Euromaidan and Historical Conflicts, **European Politics and Society**, c. 17, s. 4 (2016): 425-427, 430-431. Ayrıca bkz: Wilson, **Ukraine Crisis**, 69-72. Gösterilerin sivil halkın inisiyatifinde başladığı hususuyla ilgili bkz: Timothy Snyder, "The Battle in Ukraine Means Everything", **New Republic**, 12 May 2014.
[561] Marples, **Ukraine in Conflict**, 34.

bu örgütleri ön plana çıkararak, müteakiben Yanukoviç'in devrilmesiyle sonuçlanacak süreci aşırı sağ unsurların Ukrayna'da iktidarı ele geçirmeleri olarak değerlendirmiştir.

21 Şubat mutabakatından bir gün sonra ise kritik bir gelişme yaşanmış ve Devlet Başkanı Yanukoviç, 2004 Anayasasına dönülmesi için gerekli yasal değişikleri hayata geçirme fırsatı bulamadan Parlamento tarafından azledilmiştir. Daha sonra, can güvenliği olmadığı gerekçesiyle Yanukoviç Ukrayna'yı terk ederek Rusya'ya sığınmıştır. Yanukoviç'in devrilmesinden sonraki süreçte Ukrayna'da önce bir geçiş hükümeti kurulmuş, daha sonra ise öne çekilen başkanlık seçimlerini 25 Mayıs 2014'te 'Petro Poroşenko Dayanışma Bloku' adlı, başında Petro Poroşenko'nun olduğu bir siyasi blok kazanmıştır. Haziran ayı başında görevi devralmasından birkaç hafta sonra Poroşenko, 27 Haziran 2014'te Yanukoviç'in reddettiği Ortaklık Anlaşmasını AB ile imzalamış ve böylece Ukrayna için önemli bir dönemeç geride bırakılmıştır.[562]

Kriz sırasında Yanukoviç'in iktidarda kalması için gayret gösteren Putin yönetimi, devlet başkanının ani bir şekilde koltuğunu kaybetmesini ve ortaya çıkan yeni iktidar yapısını Rusya'yı tehdit eden gelişmeler olarak görmüştür. Ukrayna'daki Rus nüfusun, Sivastopol'deki Rusya askeri unsurlarının ve de Kırım'ın tehdit altında olduğu gerekçelerinden hareketle Putin yönetimi Ukrayna'ya dönük asker müdahale düğmesine basmıştır. Detayları çalışmanın bir sonraki bölümde verileceği gibi Rusya, Yanukoviç'in azlinden hemen sonra Rus askeri unsurlarının Kırım'da harekete geçmeleriyle Yarımada'yı önce işgal etmiş, daha sonra ise 16 Mart 2014'te uygulanan bir referandum sonucunda Kırım'ı ilhak edip ülkesine katmıştır.[563]

Yanukoviç'in azli sonrası Ukrayna'da başlayan ayrılıkçı hareketlenme Kırım'la sınırlı kalmayıp, Nisan 2014'ten itibaren Doğu Ukrayna'ya da sıçramıştır. Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı unsurlar, Kırım'daki referandumun benzerinin kendileri için de uygulanmasını talep etmişlerdir.[564] Kısa bir zaman sonra ise ayrılıkçılar Ukrayna

[562] Steven Pifer, "Poroshenko Signs EU-Ukraine Association Agreement", **Brookings**, 27 June 2014, https://www.brookings.edu/blog/up-front/2014/06/27/poroshenko-signs-eu-ukraine-association-agreement/, [19.12.2017].
[563] "Agreement on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation Signed", 18 March 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604, [13.06.2017].
[564] Richard Balmforth ve Natalia Zinets, "Protests in Eastern Ukraine Aimed at Bringing in Russian Troops, Warns PM", **Reuters**, 7 April 2014.

toprakları dahilinde Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti adlı yeni devletlerin bağımsızlıklarını ilan ettiklerini duyurmuşlardır. Doğu Ukrayna'da ortaya çıkan ayrılıkçı tehlikeye Ukrayna hükümeti teröre karşı mücadele operasyonu ile yanıt vermiştir. İlk andan itibaren Rusya gerekli silah ve insan desteğini temin etmek suretiyle ayrılıkçıların yanında yer almıştır. Bu nedenle Ukrayna ülkenin doğusunda yalnızca ayrılıkçılara karşı değil, Rusya'ya karşı da mücadele etmek durumunda kalacağı zorlu bir sürecin içine girmiştir. Rusya destekli ayrılıkçılar Doğu Ukrayna'da belirli kasabaları ele geçirerek ve özellikle Donbas bölgesini kontrol altına alarak, Doğu Ukrayna'nın belirli bir bölümünde askeri hakimiyet sağlamışlardır. Ukrayna devleti teröre karşı mücadele konsepti çerçevesinde askeri olarak düğmeye basmışsa da, karşısındaki muhatap bir terör örgütünden ziyade silahlı ayaklanmaya kalkışmış milis bir yapılanmaya işaret etmiştir.[565] On binlerce savaşçıyı saflarına katan ve Rusya'nın desteğiyle ciddi bir askeri güç haline gelen milisler ile Ukrayna ordusu arasında yaşanan silahlı çatışmalar yaklaşık 10.000 kişinin hayatına mâl olmuştur.[566] Netice itibariyle, Rusya destekli ayrılıkçı hareketin Donbas'ta hakimiyet sağlamasından sonra Kırım'ın ardından bu bölgede de Ukrayna devleti egemenliğini kaybetmiştir.

4.1.2. Batı ve Rusya'nın Ukrayna Krizine Dönük Yaklaşımları

Ukrayna krizi Yanukoviç'in azlinden sonra askeri bir boyut kazanmışsa da, krizin başlangıcında Ukrayna'nın Rusya ve AB arasında yapacağı seçim asıl belirleyici etken olmuştur. Bu bölümün takip eden kısmında da 22 Şubat 2014'e kadar olan süreçte yaşanan gelişmeler ele alınacaktır. Krizin ilk evresinde Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması imzalayarak mı yoksa Rusya'nın teklif ettiği üzere, Gümrük Birliği/AEB'ye dahil olarak mı politikasını şekillendireceği bu ülkenin karşısındaki iki seçenek olmuştur. Verilecek olan bu karar Ukrayna'yı, insan ölümlerinin de yaşanacağı gergin bir sürecin içine sokmuştur.

Bu süreci Rusya ve Batı birbirlerinden çok farklı şekilde değerlendirmişlerdir. Rusya, Ukrayna'daki iktidar değişikliğine (ya da Rusya liderlerinin söylemiyle 'darbeye')

[565] Kuzio, "The Origins of Peace, Non-Violence, and Conflict in Ukraine", 110.
[566] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. "Report on the Human Rights Situation in Ukraine, 16 November 2016 to 15 February 2017", 6.

ilerlenen süreçten aşırılık yanlısı unsurları ve de Batı'yı sorumlu tutarken; Batı ülkeleri gerginliklerin arkasındaki temel aktörlerin Yanukoviç iktidarı ve destekçisi Rusya olduğunu iddia etmişlerdir. Takip eden kısımda tarafların krize dönük tavırları ve yaşanan gelişmelerde nasıl bir rol aldıkları analiz edilerek, kriz sürecine hangi aktörün, ne yönde bir katkı sunmuş olabileceğinin netleştirilmesine çalışılacaktır.

4.1.2.1. Batı'nın Bakış Açısından Ukrayna Krizi

Batı'nın Ukrayna'daki gelişmelere dönük yaklaşımı, ilk anlarda Yanukoviç iktidarına sağduyu ile davranılması ve protestocularla diyalog halinde kalınarak sorunlara çözüm bulunması çağrıları üzerinden gerçekleşmiştir. Şubat ayından itibaren yüksek sayıda insan ölümünün yaşanmasıyla birlikte ise söylemlerin sertleştiği ve çeşitli tedbir ve yaptırımlara başvurulduğu görülmüştür.

Ukrayna krizinin ilk aşamasında öne çıkan aktörler her ne kadar Rusya ve AB olmuşsa da, ülke içi gerginliklerin tırmanması ABD'yi de krize dönük bir pozisyon almaya sevk etmiştir. ABD'nin krize dönük en net mesajını Dışişleri Bakanı John Kerry vermiştir. 11 Aralık 2013'te Kerry, Ukrayna'da siyasi otoritenin barışçıl şekilde toplanan kitlelere demokratik hak ve insan haysiyetini ihlal eden sertlik yanlısı uygulamalarla yanıt vermesini kınayan bir beyan paylaşmıştır.[567] Devlet Başkanı Barack Obama ise protestolar başladıktan üç ay sonra (Şubat 2014) ilk açıklamasını yapmıştır.[568] Obama'yı açıklama yapmaya mecbur bırakan olay (yukarıda aktarıldığı gibi) 18-20 Şubat tarihlerinde yaşanan çatışmalarda güvenlik güçlerinin müdahaleleri sonucu onlarca kişinin hayatını kaybetmesi olmuştur. Obama olayları kınarken, ABD'nin gelişmeleri yakinen takip ettiğini ve Ukrayna hükümetinin olaylara şiddete başvurmadan, ihtiyatla yaklaşması gerektiğini belirtmiştir.[569] Bununla birlikte, isimleri açıklanmamakla birlikte ABD, protestocu ölümlerinden sorumlu tuttuğu 20 üst düzey Ukrayna resmi yetkilisine vize yasağı uygulamaya başlamıştır.[570] Aynı günlerde Dışişleri Bakanı Kerry ise, ABD'nin arzusunun Yanukoviç'in muhalefetle diyalog halinde olup, ülke halkını bir araya getirip,

[567] http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/12/218585.htm'den aktaran Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine**, 79
[568] Peter Baker, "Wary Stance from Obama on Ukraine", **The New York Times**, 24 February 2014.
[569] Steven Lee Myers, "Violence in Ukraine Creates Deepening Clash Between East and West", **The New York Times**, 19 February 2014
[570] **Age**.

müzakereyle sorunları çözmesi olduğunu vurgulamıştır.[571] Her ne kadar Kerry, AB ile beraber yaptırım seçeneğini masada tuttuklarını söylemişse de, Yanukoviç'in meseleleri müzakereyle çözmek için hala vakti olduğunu ifade etmiştir.[572]

AB'nin krize dönük ilk girişimi ise, protesto gösterileri sırasında Dış İlişkiler Temsilcisi Catherine Ashton'un 11 Aralık 2013'te Kiev'i ziyaret etmesi ile gerçekleşmiştir. Kiev'de Özgürlük Meydanı'nda protestocularla görüşen Ashton, bu görüşmeden saatler sonra alandaki topluluğa güvenlik güçlerinin sert bir müdahalede bulunmasını eleştirmiş ve güce başvurmaktansa toplumsal ve siyasal aktörlerle diyaloğun asıl çözüm yolu olduğunu vurgulamıştır.[573] 18 Aralık'ta Almanya Şansölyesi Angela Merkel ise Ukrayna'nın Rusya ve AB arasında bir seçime zorlanmaması gerektiği vurgusu üzerinden Rusya'ya zımni bir uyarıda bulunmuş ve ayrıca AB ile Ortaklık Anlaşmasının imzalaması için Ukrayna'ya kapının hala açık olduğunu belirtmiştir. Ashton gibi Merkel de, Ukrayna'da sivillerin gösteri hakkına saygı duyulması gerektiğini vurgulayarak ve böylece güç kullanımına karşı Ukrayna'daki siyasi otoriteyi uyararak, demokrasinin temel kurallarına riayet edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.[574] Britanya ve Fransa liderleri David Cameron ve Francois Hollande ise yaptıkları ortaya açıklamada Yanukoviç'in halkının isteklerine sağduyu ile yaklaşması gerektiğini belirtmişler ve şiddetten ziyade diyalogla sorunların ele alınması gerektiğine dikkat çekmişlerdir.[575] AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ise 12 Şubat 2014'te, AB'nin önceliğinin Ukrayna'nın istikrara kavuşması, şiddetten uzaklaşması ve muhalefet ile hükümetin bir diyalog mekanizması üzerinden sorunları ele alması olduğunu aktarmıştır. Bu bağlamda Barroso, bu süreçte Ukrayna'ya yaptırım uygulanmasının bir hata olacağını ve yapılması gerekenin barışçıl bir siyasi süreç için koşulları hazırlamak olduğunu dile getirmiştir.[576]

---

[571] **Age**.
[572] **Age**.
[573] Catherine Ashton, "Message by EU High Representative Catherine Ashton to Maidan Protesters", 11 December 2013, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-1060_en.htm, [01.11.2017].
[574] "Government Statement on the European Council Meeting: For a Strong Europe", 18 December 2013, https://www.bundesregierung.de/Content/EN/Regierungserklaerung/2013-12-18-regierungserklaerung-merkel-europaeischer-rat.html?nn=709674, [29.06.2018].
[575] "UK-France Summit: David Cameron and Francois Hollande Press Conference", 31 January 2014, https://www.gov.uk/government/speeches/uk-france-summit-david-cameron-and-francois-hollande-press-conference, [29.06.2018].
[576] Luke Baker ve Mike Peacock, "Now Is Not Time for Sanctions on Ukraine: Barroso", **Reuters**, 12 February 2014.

18 Şubat sonrasında yüksek sayıda insanın hayatını kaybetmesi sonrasında ise AB, ABD'nin de yaptığı gibi, şiddetten sorumlu tutulan Ukraynalı yetkililere vize yasağı ve mal varlıklarının dondurulması şeklinde tedbirler uygulamaya karar vermiştir.[577] Yanukoviç'in devrilmesinden üç gün sonra (25 Şubat) ve Rusya'nın olası bir müdahalesinin konuşulmakta olduğu günlerde ise Ashton Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün önemine dikkat çekerek, Rusya'dan komşusunun alacağı kararlara saygı duymasını talep etmiştir.[578]

Yanukoviç'in azlini takip eden günlerde Rusya'nın Kırım'a dönük müdahalesiyle birlikte Batı, tepkisini çok daha net eylem ve söylemlerle ortaya koymuştur. Kırım operasyonu ile birlikte Kerry, Rusya'nın 19. yüzyıl emperyal mantığıyla komşusunu işgale yeltendiğini ve bunu "tamamen uydurma bahanelerle" gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.[579] Benzer şekilde Merkel, Rusya'nın Ukrayna'nın zayıflığından yararlanıp, tek taraflı jeopolitik çıkarlarını mutabakat ve işbirliğini merkeze alan çabaların önüne koyduğuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Merkel, 19. ve 20. yüzyıl siyasi pratiklerinin 21. yüzyıla uyarlanmaya çalışıldığına vurgu yaparak, Rusya'nın uyguladığı "nüfuz alanı siyaseti" ve "toprak ilhakına" dönük tepkisini ortaya koymuştur.[580]

Kırım'ın ilhakını takip eden günlerde AB ve ABD, Rusya'ya dönük belirli yaptırım kararları almışlardır. Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne kastedilmesinden sorumlu kişilere dönük seyahat yasağı uygulanması ve mal varlıklarına tedbir konulması kararlaştırılmış; ilaveten Kırım ve Sivastopol'le olan ekonomik ilişkilerin yaptırım kapsamına alınmasına karar verilmiştir.[581] Krizin Doğu Ukrayna'yı da içerecek şekilde genişlemesiyle birlikteyse Batı'nın Rusya'ya dönük tavrı daha da sertleşmiştir. Bu hususla ilgili mihenk noktası ise 17 Temmuz 2014'te Amsterdam'dan Malezya'ya gitmekte olan MH17 yolcu uçağının Doğu Ukrayna üzerinde seyrederken düşürülmesi ve 298 kişinin

[577] Trindle, "The Loan That Launched a Crisis".
[578] "EU's Ashton Promises Ukraine Support, Wants Russian Help", **Reuters**, 25 February 2014.
[579] Will Dunham, "Kerry Condemns Russia's Incredible Act of Aggression' in Ukraine, **Reuters**, 2 March 2014.
[580] "Policy Statement by Federal Chancellor Angela Merkel on the Situation in Ukraine", 13 March 2014, https://www.bundesregierung.de/Content/EN/Reden/2014/2014-03-13-regierungserklaerung-ukraine_en.html, [29.06.2018].
[581] "Ukraine and Russia Sanctions", https://www.state.gov/e/eb/tfs/spi/ukrainerussia/, [01.11.2017]; "EU Sanctions against Russia over Ukraine Crisis", https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en, [13.06.2017].

hayatını kaybetmesi olmuştur. Rusya destekli milislerin bu hadisenin arkasında olduğu düşüncesinden hareketle ABD ve AB, Rusya'ya dönük yaptırımlarını çok daha sertleştirerek, Rusya'nın finansal kurumlarını, devlet bankalarını, enerji şirketlerini hedef alan ve savunma ve teknoloji alanlarında Rusya'ya ihracatı yasaklayan bir dizi kararlar almışlardır.[582]

4.1.2.2. Rusya'nın Bakış Açısından Ukrayna Krizi

Rusya'nın Ukrayna'daki kriz ortamına dönük yaklaşımı, Ukrayna'nın aşırılıkçı unsurlar ve Batı'nın kışkırtmasıyla istikrarsız bir sürecin içine girdiği iddiası üzerinden ortaya konulmuştur. Öncelikli olarak, krize ilerlenen aşamada Rusya Ukrayna'daki gelişmelerden duyduğu rahatsızlığı ekonomik konular üzerine odaklamış ve eleştiri noktalarını AB ile imzalanması gündemde olan Ortaklık Anlaşmasına yoğunlaştırmıştır. Putin bu konuyla ilgili olarak, Rusya'nın Ukrayna'daki sürece ilk andaki yaklaşımının siyasi değil, tamamen ekonomik gerekçeler üzerinden gerçekleştiğini belirtmiştir. Rusya'nın 2013 yılındaki Ortaklık Anlaşması sürecine ilişkin yaklaşımı, Putin'in ifadesiyle şu şekilde olmuştur:

> "Size geçen seneyle ilgili [2013] bir şey hatırlatmalıyım. Amerikalı ve Avrupalı muhataplarımıza kapalı kapılar arkasında alınan hızlı kararların, örneğin Ukrayna'nın AB ile imzalaması gündemde olan Ortaklık Anlaşmasının, ekonomik olarak ciddi riskler doğuracağını söyledik. Siyasi konularla ilgili hiçbir şey dile getirmedik ve yalnızca ekonomiden bahsettik. Söylediğimiz husus şuydu: Ortaklık Anlaşması gibi girişimler, gerekli ön hazırlıklar yapılmadan Ukrayna'nın başlıca ticari partneri olan Rusya dahil birçok ulusun çıkarını olumsuz etkileyebilir ve bu yüzden konuyla ilgili geniş çaplı istişareler gereklidir. Örneğin, size hatırlatmalıyım ki, Rusya'nın WTO üyeliği 19 senelik bir zaman almıştır."[583]

Keza Putin'in Ukrayna'nın AB ile imzalayacağı Serbest Ticaret Anlaşmasıyla ilgili verdiği bilgiye göre; anlaşmanın hayata geçtiği ilk aşamada, en iyimser tahminle Rusya ekonomisine zararı üç milyarı doları bulacak olup, bu durum Rusya'nın

---

[582] U.S Department of Treasury, "Announcement of Additional Treasury Sanctions on Russian Financial Institutions and on a Defense Technology Entity", https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl2590.aspx, [14.06.2017]; "EU Restrictive Measures in Response to the Crisis in Ukraine", https://eeas.europa.eu/delegations/russia_en/30963/EU%20restrictive%20measures%20in%20response%20to%20the%20crisis%20in%20Ukraine, [01.11.2017].

[583] Vladimir Putin, "Meeting of the Valdai International Discussion Club", 24 October 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860, [28.09.2017].

ekonomisini, tarımını, ekonomik büyümesini ve istihdamını olumsuz etkileyecektir.[584]

Ukrayna'daki protestoların genişlemesiyle birlikte ise Rusya'nın yaşanan süreci değerlendirmesi daha sert bir tonla gerçekleşmiştir. Henüz Yanukoviç devrilmeden meydanlardaki protestoları "radikal muhalif güçlerin kriminal faaliyetleri" olarak niteleyen Rusya Dışişleri Bakanlığı, yaşanan gelişmeleri Nazilerin iktidara geldiği süreçteki "Kahverengi Devrim" süreciyle kıyaslamıştır.[585] Rusya yönetimine göre Yanukoviç'in azliyle sonuçlanan süreç ise, gösteri alanlarındaki aşırı sağ unsurların mevcudiyeti ışığında, ülke yönetiminin bir darbeyle ele geçirilmesi anlamına gelmiştir.[586] Fakat Rusya bu durumun ortaya çıkmasından yalnızca Ukrayna'daki aşırı unsurları sorumlu tutmayarak, Batı'nın (özellikle ABD'nin) oynadığı role de dikkat çekmiştir. Putin'in ifadesiyle;

> "Onların [ABD'nin] Ukrayna'da binlerce irtibatı var, onlara [Ukrayna'daki aşırı unsurlara] ne kadar ödediklerini biliyoruz, hangi topraklarda ve ülkelerde eğitildiklerini biliyoruz, ne talimatlar verildiğini biliyoruz […]. ABD'li ortaklarımız bunu inkar dahi etmiyorlar. Açıkça yardım sağladıklarını, eğitim verdiklerini ve bu doğrultuda belirli bir parayı harcadıklarını söylüyorlar. Beş milyar dolara kadar çıkan bir meblağdan bahsediyoruz."[587]

Rusya liderleri, Batı'nın ve Ukrayna'daki aşırılık yanlısı unsurların Ukrayna'yı istikrarsız bir sürecin içine soktuğunu belirtmişler ve bu durumun Rusya'yı da tehdit eden bir sonuç doğurduğuna dikkat çekmişlerdir. Putin, Yanukoviç'in devrilmesi sürecinde Batı'nın muhalif unsurları destekleyerek Ukrayna'daki "darbe" ortamına katkı sunduğunu iddia etmiş ve bunun yarattığı istikrarsızlar neticesinde Rusya'nın yanı başında bir Irak ya da Libya ile karşılaşmak istemediği için yaşanan gelişmeler karşısında sessiz kalamadığını belirtmiştir.[588] Özellikle Kırım'daki Rus nüfusu koruma mecburiyetinin altı çizilerek,

---

[584] Vladimir Putin, "Speech at the Meeting of the Customs Union Heads of State with President of Ukraine and European Union Representatives", 26 August 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/46494, [14.08.2017].
[585] "Russian Ministry of Foreign Affairs Statement on the Situation in Ukraine", http://www.rusembdprk.ru/en/press-releases/119-russian-ministry-of-foreign-affairs-statement-on-the-situation-in-ukraine, [27.11.2017]; Steven Lee Myers, "Violence in Ukraine Creates Deepening Clash Between East and West", **The New York Times**, 19 February 2014.
[586] Vladimir Putin, "Address by President of the Russian Federation", 18 March 2014, http://en.special.kremlin.ru/events/president/news/20603, [25.06.2017]; "Lavrov: Right Sector Radicals Call the Tune in Ukraine", **Russia Today**, 10 March 2014.
[587] Vladimir Putin, "Interview to American TV Channel CBS and PBS", 9 September 2015, http://en.kremlin.ru/events/president/news/50380, [09.11.2017].
[588] Putin, "Meeting of the Valdai International Discussion Club", 22 October 2015.

yerel halkın Rusya'dan yardım taleplerinin karşılıksız bırakılmasının mümkün olmadığı vurgulanmıştır.[589] Bu çerçevede Rusya yaşanan olağanüstü durum nedeniyle Kırım'a askeri olarak müdahil olduğunu kabul etmiştir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde temas edileceği gibi, Doğu Ukrayna'ya dönük olaraksa kuvvet kullanıldığını hiçbir zaman kabul etmemiştir.

Diğer taraftan Rusya, Ukrayna krizine dönük yaklaşımını yalnız konjonktürel gelişmelerle sınırlamamış; Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren yaşanan belirli gelişmelere dikkat çekerek, krize ilişkin bakış açısını geniş bir bağlama oturtmuştur. Putin'e göre;

> "Ukrayna krizine sebep olan taraf Rusya değildir. Krizin ortaya çıkma nedeni, kendilerini Soğuk Savaş'ın kazananı olarak görüp, istediklerini her yerde empoze edebileceklerini düşünen ABD ve Batılı müttefikleridir. NATO'nun doğuya doğru genişlemeyeceğine dair verilen sözlerin boş ifadeler olduğu ortaya çıkmıştır. NATO altyapısının Rusya sınırına doğru ilerlemesine ve Rusya'nın çıkarlarının göz ardı edilmesine hep beraber şahit olunmuştur."[590]

Ayrıca Putin, Ukrayna krizi sürecinde AB'nin Doğu Ortaklığı projesiyle SSCB'nin parçası olmuş ülkeleri Rusya'dan ayrıştırdığına ve bu ülkeleri Rusya ve Avrupa arasında suni bir seçim yapmaya zorladığına vurgu yapmış; böylece AB'yi de krizin ortaya çıkmasından sorumlu tutmuştur.[591] Keza Lavrov da benzer bir noktaya vurgu yaparak, AB'nin Doğu Ortaklığı projesiyle söz konusu altı ülkeyi daha güçlü bir şekilde kendine bağlamaya çalıştığını ve Rusya ile işbirliğine dayalı bir ilişkiye kapıyı kapadığını belirtmiştir.[592] Putin'e benzer şekilde Lavrov, Batı'nın tek taraflı politikalarının krizin arkasındaki asıl neden olduğunu vurgulamış ve ABD'nin güç kullanma hakkını sahip olduğuna inanmasını, NATO'nun Yugoslavya'yı bombalamasını, Irak müdahalesini, Libya operasyonunu ve Afganistan başarısızlığını bir bütünün parçaları olarak sunmuştur. Ortaya çıkan sonucun ise birçok yerde kaos ve istikrarsızlık olduğu belirtilmiştir. Lavrov'a göre Ukrayna, bu kibirli politikanın bir mağdurdur. Ukrayna özelinde ortaya çıkan durum, Avro-Atlantik ilişkilerindeki sorunlu yapının ürettiği bir sonuçtur ve Soğuk Savaş sonrasında "tarihin sonunun" geldiğine inanan Batı, tek taraflı

---

[589] Putin, "Address by President of the Russian Federation".
[590] Vladimir Putin, "Interview to Al-Ahram Daily", 9 February 2015, http://en.kremlin.ru/events/president/news/47643, [10.08.2017].
[591] **Age**.
[592] Sergey Lavrov, "It's Not Russia That is Destabilising Ukraine", **The Guardian**, 7 April 2014.

politikalar izleyip, NATO'yu Rusya'nın sınırlarına kadar dayamıştır.[593] Bu arka plan dahilinde Lavrov'a göre, Ukrayna krizine sebep olan koşullar Rusya değil, Batı tarafından hazırlanmıştır.

4.1.3. Ukrayna Krizinde Rusya ve Batı Faktörlerinin Değerlendirilmesi

Önceki satırlarda Rusya ve Batı'nın perspektifinden Ukrayna krizinin nasıl algılandığıyla ilgili bir izahat paylaşılmıştır. Açıklandığı üzere, Ukrayna'daki siyasi aktörler de eleştirilere dahil edilmişse de, Rusya ve Batı ağırlıklı olarak Ukrayna krizinin ortaya çıkmasından birbirlerini sorumlu tutmuşlardır. Böylece tarafların Ukrayna krizine bakış açılarında keskin farklılıkların olduğu görülmüştür. İlerleyen satırlarda, tarafların söylemleri ve krize dönük yaklaşımları, ortaya konulan eylemlere referansla değerlendirilecektir. Böylece, Ukrayna'da ülke içinde yaşanan kriz ortamına hangi taraf ya da tarafların, nasıl bir katkı sunmuş olabileceği netleştirilecektir.

4.1.3.1. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkmasında Batı Faktörü

Ukrayna krizinin meydana geliş sürecinde, Ukrayna'nın AB ile imzalaması gündemde olan Ortaklık Anlaşması bir taraftan, Rusya'nın Ukrayna'yı AEB'ye katma çabası ise diğer taraftan yaşanan gelişmelere uluslararası bir boyut kazandırmıştır. Bu tabloya rağmen Rusya tarafından AB ile beraber (yukarıda değinildiği gibi) ABD ve NATO da krize neden olan şartlara zemin hazırlamaktan sorumlu tutulmuştur. Takip eden satırlarda Batı'nın (AB/ABD/NATO) Ukrayna krizinin ortaya çıkış sürecinde nasıl bir rol oynadığına bakılacaktır.

4.1.3.1.1. AB'nin Ortaklık Anlaşması Teklifi Işığında Ukrayna Krizindeki Rolü

Çalışmanın üçüncü bölümünde değinildiği gibi, Soğuk Savaş sonrası süreçte yeni ülkeleri bünyesine katan AB'nin kapsadığı coğrafi alan genişlemiştir. Bunun sonucunda AB, komşuluk mekanizmaları üzerinden etrafındaki geniş coğrafya ile daha yakından ilgilenmeye başlamıştır. Doğu Ortaklığı projesiyle ise AB eski Sovyet coğrafyasındaki altı ülkeye dönük olarak özel bir inisiyatifi hayata geçirmiş ve muhatap ülkelerle birer

[593] Sergei Lavrov, "Address by Russian Foreign Minister Sergey Lavrov to the 69th Session of the UN General Assembly, New York", 27 September 2014, http://www.mid.ru/en/vistupleniya_ministra/-/asset_publisher/MCZ7HQuMdqBY/content/id/668972, [05.11.2017].

Ortaklık Anlaşması imzalanmasını amaçlamıştır. Ukrayna da bu sürece dahil olan ülkelerden bir olup, koşulluluk prensibi üzerinden Ukrayna'nın gerekli reformları ve yasal düzenlemeleri hayata geçirmesine endeksli olarak, Ortaklık Anlaşmasının imzalanmasına dönük bir müzakere süreci yürütülmüştür. Bu bağlamda, 30 Mart 2012'de AB ve Ukrayna arasında Ortalık Anlaşması sürecinin başlatılması ve nihai olarak gerekli reformların yerine getirilmesiyle anlaşmanın Kasım 2013'teki Vilnius Zirvesi'nde imzalanması hedeflenmiştir.[594]

Bu süreçte AB, Ukrayna hükümetiyle yürüttüğü müzakerelerde, başbakanken görevini kötüye kullandığı suçlamasıyla 2011'den beri hapiste olan muhalefetin etkili liderlerinden Yulya Timoşenko'nun serbest bırakılması gerektiğini Yanukoviç'e iletmiş ve ayrıca yargı sisteminin siyasallaşmış olmasına dair duyulan kaygılar da Ukrayna yönetimiyle paylaşmıştı.[595] Yargıda reformla beraber AB'nin talepleri, yolsuzlukla mücadele ve seçim sistemiyle ilgili yasal düzenleme gerektiren konuları da içermişti. Ukrayna'daki oligarşik düzenin bir aktörü olan Yanukoviç ve mensubu olduğu Bölgeler Partisi ise AB'nin isteklerini aşırı bulup, yerleşik düzenin sarsılması riski nedeniyle reform taleplerini olumsuz karşılamışlardı.[596] AB'nin ortaya koyduğu taleplerin Yanukoviç üzerinde bir karşılık bulmadığı, 2012 parlamento seçimlerinde muhalefete, sivil topluma, üniversitelere baskı kurulması, medya bağımsızlığının göz ardı edilmesi ve böylece seçimlerin özgürce yapılması prensibinin ihlal edilmesinde görülmüştü.[597] Sorunlu noktalara rağmen AB, 2013 Vilnius Zirvesi'ne doğru ilerlenirken Ukrayna gibi önemli bir ülkeyi kaybetmemek için demokratik standartların iyileştirilmesi konusunda daha esnek davranmaya başlamıştı.[598] Fakat, ilerleyen satırlarda detayları verileceği gibi, Rusya'nın baskılarının önemli etkisiyle Yanukoviç, AB'nin ilişkilerin kopmaması yönündeki çabasına rağmen 29 Kasım 2013'te Ortaklık Anlaşmasını imzalamayacağını AB'li muhataplarına iletmişti.

Çalışmanın önceki bölümünde altı çizildiği gibi, Yanukoviç tarafından Ortaklık

---

[594] "The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area", 2.
[595] Christopher Alessi, "Ukraine's Geopolitical Future Hangs on Deal", **Der Spiegel**, 30 October 2013.
[596] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 59-61.
[597] **Age**, 59; Marko Bojcun, "The Causes of Ukrainian Crisis", http://commons.com.ua/en/prichini-ukrayinskoyi-krizi/, [09.11.2017]; Laure Delcour ve Kataryna Wolczuk, "Spoiler or Facilitator of Democratization?: Russia's Role in Georgia and Ukraine", **Democratization**, c. 22, s. 3 (2015): 465.
[598] **Age**, 465.

Anlaması imzalanmış olsaydı dahi, bu karar, Ukrayna'nın AB'ye üyeliğiyle sonuçlanacak bir sürecin başlaması anlamına gelmeyecekti. Bu hususla ilgili, Portekiz'den Polonya'ya kadar Ukrayna'ya bakış açıları ciddi farklılık arz eden AB ülkelerini Ukrayna'nın üyeliği konusunda hem fikir kılmanın zorluğu ve AB üyelerinin önemli bir kısmının yeni bir genişleme sürecinin yaratacağı mâliyetle ilgili sahip oldukları çekincelerin özellikle altı çizilmelidir.[599] AB üyelerinin Ukrayna dahil Doğu Ortaklığı katılımcılarını, üyelik teklifi sunmayarak AB standartlarına yaklaştırmak istedikleri ve bu irade etrafında Ortaklık Anlaşmasını en makul seçenek olarak gördükleri ifade edilmelidir.[600] Bu zaman diliminin Yunanistan, İtalya ve İspanya'nın mâli sorunlar yaşadıkları ve AB'nin bir parçalanma sürecine girebileceği kaygılarının hissedildiği bir konjonktüre denk geldiği de vurgulanmalıdır.[601] Ayrıca, Ukrayna'nın yaratacağı mâliyetle ilgili olarak bu ülkenin yaklaşık 45 milyonluk bir nüfusa sahip büyük bir ülke olduğu, AB'ye üyeliği halinde Rusya ile AB'nin büyük bir sınır komşusu haline geleceği ve Ukrayna'nın Rusya ile yaşayabileceği jeopolitik bir krizin AB'ye savunma ve güvenlik alanında önemli bir sorumluluk yükleyeceği de hatırda bulundurulmalıdır. Özetle, Ukrayna krizi sürecinde Ukrayna'nın AB'ye olası bir üyeliğinden bahsetmek mümkün olmayıp, tarafların yürüttükleri müzakere sürecinin Ortaklık Anlaşmasının kaideleri ile sınırlı olduğu ifade edilmelidir.

Yanukoviç devrildikten sonra Ukrayna Devlet Başkanı Poroşenko tarafından imzalanan Ortaklık Anlaşmasının nasıl bir mahiyete sahip olduğu, 16 Aralık 2016 tarihli Avrupa Konseyi toplantısında şu şekilde ifade edilmiştir:

> "Anlaşma, Ukrayna'ya Birliğe üyelikle ilgili herhangi bir aday ülke statüsü vermemekte ve gelecekte de bu şekilde bir statü verilmesini öngören bir mahiyete sahip bulunmamaktadır. [Ayrıca] Anlaşma, Ukrayna ile çatışma önleme, kriz yönetimi ve kitle imha silahlarının yayılmasını engelleme gibi güvenlik eksenli konularda işbirliği öngörse de, Birlik üyelerinin Ukrayna'ya kolektif olarak güvenlik teminatı vermesi ya da askeri yardımda bulunması gibi herhangi bir şart içermemektedir."[602]

[599] Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine,** 68; Kirchick, **The End of Europe**, 219.
[600] Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine,** 69.
[601] **Age**, 67-68.
[602] "European Council Meeting – Conclusions", 15 December 2016, http://www.consilium.europa.eu/media/21929/15-euco-conclusions-final.pdf, 9-10, [05.09.2017]. Ayrıca

Genişleme yorgunluğu ile malul olan AB, teklif ettiği Ortaklık Anlaşması ile üyelik yolunda ilerlenmeyeceğinin mesajını verirken, Ukrayna'nın olası bir üyelik sürecinin Rusya ile ilişkilerin kötüleşmesine neden olacağı kaygısı da üyelik perspektifinin gündeme getirilmemesinde önemli bir neden olmuştur.[603] Bununla birlikte, Yanukoviç ile müzakere süreci yürütülürken AB'nin herhangi bir baskı aracına başvurduğu ya da Yanukoviç anlaşmayı imzalamayacağını söyledikten sonra Ukrayna'daki protestoların genişlemesine katkı sunduğunu söylemeyi mümkün kılacak herhangi bir somut veri ortada bulunmamaktadır. Ukrayna'daki protesto ortamına dönük AB'nin yaklaşımı, Yanukoviç ve muhalefet partileri arasında arabuluculuk görevi ifa etmek ve krizin yatışmasına katkı sunmak olmuştur. 21 Şubat 2014'te Yanukoviç ve muhalefet liderleri arasındaki görüşmede AB üyesi üç ülke olan Almanya, Polonya ve Fransa'nın dışişleri bakanları hazır bulunmuş ve ayrıca Rusya'dan İnsan Hakları Ombudsmanı da görüşmelere katılmıştır.[604]

Önceki satırlarda ele alındığı gibi AB, Ukrayna ile yürüyen sürecin sonlanmasını istememiş ve müzakerelerin devam etmesini savunmuştur. Özellikle elde edilecek ekonomik kazanımların altı çizilerek Ukrayna (ve ayrıca Doğu Ortaklığına katılan diğer ülkeler) ile Ortaklık Anlaşmasının imzalanmasına çalışılmıştır. Diğer taraftan Rusya liderlerinin AB'yi, Ukrayna ve diğer bölge ülkelerini suni bir seçim yapmaya zorlamakla eleştirmelerinde belirli sorunlar olduğu ifade edilmelidir. Bu husus, Rusya'nın Ukrayna'yı AEB'ye katmak istemesine referansla, AB ve Rusya'nın tekliflerinin karşılaştırmalı olarak analiz edildiği sırada (aşağıdaki satırlarda) netleştirilecektir.

4.1.3.1.2. ABD'nin Ukrayna Krizindeki Rolü

Rusya'nın Ukrayna'daki kriz sürecinden sorumlu tuttuğu bir diğer aktör ABD olmuştur. ABD'nin krizin çıkışında herhangi bir rolü olup olmadığını netleştirirken Obama yönetiminin bazı özelliklerine dikkat çekilmesi faydalı olacaktır. Öncelikle, 2008'de devlet başkanlığına gelen Obama'nın, Irak ve Afganistan savaşlarının ABD'ye

bkz: Simon Duke ve Carmen Gebhard, "The EU and NATO's Dilemmas with Russia and the Prospects for Deconfliction", **European Security**, c. 26, s. 3 (2017): 386.

[603] Mariana Budjeryn, "The Reality and Myth of Ukrainian Neutrality", **World Affairs**, http://www.worldaffairsjournal.org/article/myth-ukrainian-neutrality, [09.08.2017].

[604] Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına,** 247.

getirdiği askeri ve ekonomik külfeti azaltmak vaadiyle göreve başladığı vurgulanmalıdır. Obama'nın yardımcılarının aktardıklarına göre, Bush'un "Haçlı Seferlerini" andıran politikaları ve Arap Baharı'nın umulan sonuçları doğurmaması Obama'nın müdahaleci politikalara soğuk bakışını güçlendirmiş ve Ukrayna'daki olaylara ihtiyatla yaklaşmasına neden olmuştur.[605] Ukrayna krizinden önceki son önemli hareketlenme olan Arap Baharı'na yönelik Obama yönetiminin çekimser ve tereddütlü yaklaşımı, Ukrayna krizine dönük benimsenen yaklaşıma ışık tutacak niteliktedir. Mısır özelinde, örneğin, Joe Biden'ın Mübarek'i bir diktatör olarak nitelemeyi reddediyorum görüşü; Hillary Clinton'ın, ABD yönetiminin Mısır hükümetinin istikrarlı olduğu ve bu yönetimin Mısır halkının meşru isteklerine cevap verme yolu aradığını aktarması, Obama yönetiminin ilk anda Mübarek'in devrilmesine soğuk bakışını yansıtmıştı.[606] Obama, protestocuların kararlılığı ve Mısır ordusunun Mübarek'in arkasından çekilmesinin önemli etkisiyle, Mısır'da Mübarek rejiminin sonlanması gerektiği sonucuna ulaşmışsa da, bu karar, kendisinin yardımcılarına söylediği gibi "ölmekte olan bir diktatörü yalnızca birkaç yıl daha istikrar için desteklemeye değmeyeceği" için alınmıştı.[607]

Mısır'da Mübarek'in devrilmesinden yalnızca birkaç ay sonraki Libya operasyonuna Obama yönetimi yeşil ışık yakmışsa da, bu ülkenin müteakiben bir iç çatışma ortamına sürüklenmesiyle birlikte Libya Büyükelçisi Christopher Stevens'ı bir saldırı sırasından kaybeden ABD yönetimi, beklediğinden çok daha çetrefilli bir Libya tablosunu karşısında bulmuştu. Obama Nisan 2016'da verdiği bir mülakatta, Libya'da Kaddafi'nin azli sonrasına dair bir planlamanın yapılmamış olmasını başkanlığının en büyük hatası olarak nitelendirmişti.[608] Arap coğrafyasındaki hareketlenmelere dönük tereddütler Suriye krizi ile daha da artmıştı. Obama yönetiminde liberal müdahalecilik doktrinin iki önemli savunucusu ve Libya müdahalesinin de başat iki destekçisi olan Hillary Clinton ve Susan Rice'ın Suriye'ye dönük askeri müdahale için sergiledikleri çabalar, Obama yönetiminde bu sefer bir karşılık bulmamıştı.[609]

---

[605] Baker, "Wary Stance from Obama on Ukraine".
[606] David E. Sanger, **Confront and Conceal: Obama's Secret Wars and Surprising Use of American Power** (New York: Crown Publishers, Kindle Edition, 2012), 4548-4553.
[607] **Age**, 4725-4726.
[608] "President Obama: Libya Aftermath 'Worst Mistake' of Presidency", **BBC News**, 11 April 2016.
[609] Sanger, **Confront and Conceal**, 5613-5615.

2013'ün Kasım ayında Ukrayna'da başlayan hareketlenmeler, ABD yönetimi tarafından bu arka plan dahilinde değerlendirilmiştir. Obama'nın Ulusal Güvenlik Danışmanı Benjamin J. Rhodes, Obama yönetiminin Ukrayna krizine yaklaşımını "demokratik oluşumların ABD ya da bir başka ülkenin uzantısı olarak değil, kendi toplumsal dinamikleriyle hareket ettikleri zaman başarılı olacağı" sözleriyle özetlemiştir.[610] Yukarıda ifade edildiği gibi, 2014'ün Şubat ayına (protestoların üzerinden üç ay geçene) kadar Obama'dan Ukrayna kriziyle ilgili herhangi bir açıklama gelmemişti. Müteakiben Obama ve Kerry'nin krizle ilgili Yanukoviç yönetimine dönük eleştirel görüşleri medyaya yansımışsa da, bu ifadeler söylem düzeyinde kalıp, Yanukoviç'in azledilmesine katkı sunacak bir eyleme tahvil olmamıştı. Ayrıca, Rusya ile bir karşıtlık içeresine de girilmemişti. ABD'nin, Rusya'yı ekonomik yaptırım çerçevesinde hedef alması ve NATO üzerinden alınan askeri tedbirlere öncülük etmesi Rusya'nın Kırım ve Donbas'a dönük müdahaleleri sonrasında söz konusu olmuştu. Bu aşamaya gelinen kadar ise mesafeli bir politika izlenmişti.

Kriz sürecinde ABD Dışişleri Bakanı Yardımcılarından Viktoria Nuland ve senatörler John McCain ve Lindsey Graham gibi figürler Kiev'de protestoculara destek verme amaçlı Meydan'a ziyaret gerçekleştirmişlerse de, ABD yönetiminin Yanukoviç'in devrilmesine katkı sunan somut bir eylemi söz konusu olmamıştır. Obama yönetiminin Ukrayna krizine dönük pasif tavrı ABD içinde dahi bir eleştiri konusu olmuştur. Örneğin, Cumhuriyetçi Parti senatörü John McCain, Obama'nın Ukrayna krizine dönük yaklaşımını "kayıtsız/aciz" olarak nitelendirmiştir. McCain'e göre, 2009'da İran'da hükümet karşıtı protestolardan Suriye'deki iç savaşa kadar sergilenen kayıtsız tavır Obama yönetiminin dış politika anlayışını yansıtmaktadır. Sorumluluk almaktan sakınan bu tavrın Ukrayna krizinde de sergilendiğini vurgulayan McCain, artık kimsenin ABD'nin gücüne inanamadığını belirtmiştir.[611]

Yukarıda belirtildiği gibi Putin, ABD'nin beş milyar dolarlık bir meblağ harcamak suretiyle Ukrayna'da muhalif unsurları eğittiğinden bahsetse de, bu bilgi somut kanıtlarla

[610] Baker, "Wary Stance from Obama on Ukraine".
[611] "John McCain Blames Obama's "Feckless" Foreign Policy for Ukraine Crisis", CBS News, 3 March 2014, https://www.cbsnews.com/news/john-mccain-blames-obamas-feckless-foreign-policy-for-ukraine-crisis/, [08.11.2017].

desteklenmediği için, Putin'in görüşü bir iddianın ötesine geçmemektedir. ABD'nin sivil toplumun ve demokratik kurumların güçlendirilmesi için 1991 yılından itibaren Ukrayna'ya dönük toplam beş milyar dolarlık bir yardımda bulunduğu Viktoria Nuland tarafından da paylaşılmıştır.[612] Bunun, 2013'te patlak veren protestolarla ya da Yanukoviç'in azliyle nasıl bir bağlantısının olduğu ise Rusya tarafından ortaya konulmamaktadır. Özetle, Obama yönetiminin Yanukoviç'in azline katkı sunan bir müdahalesinden bahsetmeyi mümkün kılacak herhangi bir karine ortada bulunmamaktadır.

4.1.3.1.3. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkmasında NATO Faktörü

Ukrayna krizi sürecinde rol aldığı iddia edilen bir diğer aktör NATO olmuştur. Gerek Rusya yönetimi, gerekse çalışmanın giriş kısmında temas edildiği gibi Ukrayna krizini analiz eden uzmanların bir bölümü, yaşanan gerginliklerden NATO'yu da sorumlu tutmuşlardır. Ukrayna'nın NATO'ya olası üyeliğinin Rusya için doğuracağı kaygılar özellikle altı çizilen hususular olmuştur. Ukrayna krizi sürecinde NATO'dan bir faktör olarak bahsedilebilmesi için, krizin ortaya çıkış aşamasında Ukrayna ve NATO arasında bir yakınlaşmanın ya da üyelikle sonuçlanabilecek bir sürecin söz konusu olması gereklidir. Bu yönde bir tespit yapılabildiği taktirde, NATO faktörünü geçerli bir zeminde anlamlandırmak mümkün olacaktır.

NATO-Ukrayna ilişkilerine genel bir açıdan bakıldığında, bu ülkenin krize ilerlenen süreçte NATO ile yürüyen bir üyelik sürecinden bahsedilmesinin mümkün olmadığı görülecektir. Öncelikle Kuçma zamanında 2002 ve 2004, Yuşçenko zamanında ise 2006 ve 2008 senelerinde Ukrayna'nın NATO ile Eylem Planı imzalanmasına dönük girişimlerinin hepsinin NATO tarafından reddedildiği vurgulanmalıdır.[613] Her ne kadar Nisan 2008'de gerçekleşen Bükreş Zirvesinde Ukrayna ve Gürcistan'ın "bir gün NATO'ya üye olacakları" belirtilmişse de, bu, ABD'deki Bush yönteminin isteğine rağmen, Avrupalı devletlerin Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliklerini veto etmeleriyle ABD'yi teskin etme amaçlı, herhangi bir takvim ortaya koymayan ve geleceğe dönük bir

[612] "Since 1991 US Has Invested $5 Billion to Promote Democracy in Ukraine, But They Did Not Finance Maidan", https://www.unian.info/politics/910206-since-1991-us-has-invested-5-billion-to-promote-democracy-in-ukraine-but-they-did-not-finance-maidan-nuland.html, [09.11.2017].
[613] Kuzio, **Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism**, 448.

temenniden öte bir anlam ifade etmeyen bir beyan olarak kalmıştır.[614] 2008 zirvesine ilerlenirken ABD yönetiminde dahi bir konsensüs oluşmamıştır. Bush ve Beyaz Saray, Ukrayna'ya Eylem Planı teklifi yapılması konusunda istekli olmuşlarsa da, Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ve Savunma Bakanı Robert Gates bu fikri paylaşmamışlar ve böylece Bush yönetimi Avrupa ülkelerini ikna etme amaçlı dikkate değer bir çaba harcamamıştır.[615]

Fransa ve Almanya'nın, Gürcistan krizinin akabinde Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya üyeliği durumunda Rusya ile olan ilişkilerin daha da sorunlu bir hal alacağına dair besledikleri kaygının, üyelik perspektifini zayıflatan bir etken olduğunun altı çizilmelidir. Özellikle Almanya'nın Rusya ile olan ilişkilerin bozulmasını istememesi, Ukrayna'nın NATO ile yakınlaşma çabalarının önüne önemli bir engel çıkarmıştır.[616]

Bu hususlara ilave olarak, 2009-2014 yılları arasında önce Obama'nın dış politika danışmanı olan (2009-2012) daha sonra ise ABD'nin Rusya büyükelçisi olarak görev yapan (2012-2014) Michael McFaul, beş yıllık görev sürecinde Obama ve Putin/Medvedev arasında gerçekleşen (bir istisna hariç) bütün görüşmelerde bulunmuş ve Rusya ile ilişkileri ilk elden takip etmiş biri olarak, taraflar arasında hiçbir zaman Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği konusunun gündeme gelmediğini belirtmektedir.[617] Keza, NATO genişlemesine dönük Rusya resmi yetkililerinden herhangi bir uyarı da gelmediğini belirten McFaul, bunun, NATO genişlemesi gibi bir sürecin zaten mevzu bahis olmaması nedeniyle beklenen bir durum olduğunu ifade etmektedir.[618] Ayrıca ABD'nin eski Ukrayna büyükelçilerinden Stephen Pifer'a göre, Rusya ile yaşanan kriz bir yana, son 20 yıl içinde Ukrayna'nın NATO standartlarına ulaşmak için gerekli reformları (örneğin demokratik kurumların güçlendirilmesi koşulunu) yerine getirmemesinin, NATO ülkeleri üzerinde olumsuz bir intiba bıraktığını ve bu durumun hala devam ettiğini

---

[614] "Bucharest Summit Declaration", 3 April 2008, http://www.nato.int/cps/in/natohq/official_texts_8443.htm, [13.07.2017]; Steven Pifer, "Ukraine and NATO; A Course for Disappointment", **Kyiv Post**, 21 July 2017; Taras Kuzio, "NATO's Double Standards: Why Montenegro but Not Ukraine?", **Atlantic Council**, 31 May 2017, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/nato-s-double-standards-why-montenegro-but-not-ukraine, [20.01.2018].

[615] Pifer, **The Eagle and the Trident**, 285.

[616] Taras Kuzio, "Strident, Ambiguous and Duplicitous: Ukraine and the 2008 Russo-Ukrainian War", **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**, c. 17, s. 4 (2009): 352.

[617] Freeland ve diğ., "Russia, Ukraine and the West", 7.

[618] Mearsheimer, McFaul ve Sestanovich, "Faulty Powers", 169.

belirtmektedir.[619] Nitekim, 2008'de Ukrayna'nın NATO üyeliğine Almanya'nın olumsuz yaklaşmasının önemli bir nedeni, bu ülkenin siyasi krizlere ve istikrarsızlıklara meyilli olması ve iç siyasi yapısının karmaşık bir tablo arz etmesi olmuştur. Bu nedenlerle, Eylem Planı'na Fransa, İtalya ve Belçika gibi ülkelerle birlikte karşı çıkılmıştır.[620]

Bu tartışma bağlamında vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta ise, Ukrayna'daki Yanukoviç yönetiminin NATO üyeliğine dönük karşıt bir tavır almış olmasıdır. 2010 senesinde devlet başkanlığına gelen Yanukoviç, Ukrayna'nın NATO'ya üyelik sürecini takip etmesi için kurulan komisyonu göreve başladıktan iki ay sonra lağvederek üyelik vizyonunu sonlandırmıştır.[621] Bu, 1994'te NATO ile Barış İçinde Ortaklık anlaşması imzalamış bir ülke olarak Ukrayna'nın NATO ile bütün ilişkilerini sonlandırması demek olmasa da, Yanukoviç'in benimsediği tarafsızlık politikası çerçevesinde alınan bu karar NATO'ya üye olunmayacağının somut bir göstergesi olmuştur.[622] Çalışmanın bir sonraki bölümünde ele alınacağı gibi, Yanukoviç'in azledilmesinden sonra Rusya oluşan yeni iktidar yapısının Ukrayna'yı NATO'yu yaklaştırması ihtimalini de hesaba katarak askeri müdahalelerde bulunmuştur. Dolayısıyla, krizin ileriki aşamasında NATO bir faktör olarak yer almıştır. Fakat, 22 Şubat'ta Yanukoviç azledilene kadar (yani krizin ilk aşamasında) NATO'dan kaynaklı olarak Rusya için güvenlik riski teşkil edecek herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

4.1.3.2. Ukrayna Krizinin Ortaya Çıkmasında Rusya Faktörü

Batı'nın Ukrayna krizinin ortaya çıkışındaki rolü irdelendikten sonra, Rusya'ya ilişkin de bir değerlendirmesinin yapılması gereklidir. Öncelikle krizin ilk aşaması olarak sunulan 22 Şubat'tan önceki zaman diliminde Rusya'nın politikasını iki temel hedef üzerine kurguladığı ifade edilmelidir. Bu hedefler, Ukrayna'yı AB'den uzak tutmak ve kendi öncülüğünde hayata geçirilen Gümrük Birliği/AEB'ye dahil etmektir. Bu iki süreç eşzamanlı olarak yaşandığı için birbirlerinden ayrılmadan değerlendirilmeleri gerekmektedir.

---

[619] Pifer, "Ukraine and NATO".
[620] Kuzio, **Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism**, 448-449.
[621] Fred Weir, "Yanukovich Kills Ukraine's Bid to Join NATO", **Christian Science Monitor**, 6 April 2010.
[622] Tarafsızlık politikasına ilişkin bkz: "Yanukovych: Ukraine Will Remain a Neutral State", **Kyiv Post**, 7 January 2010.

4.1.3.2.1. Rusya'nın Ukrayna Krizine İlerlenen Süreçteki Uygulamaları

Rusya'nın Ukrayna krizinin ortaya çıkış sürecinde nasıl bir rol oynadığının anlaşılması için, AEB faktörüne özel bir vurgu yapılması gerekmektedir. Rusya, 2010 senesinde Belarus ve Kazakistan'la birlikte kurulan Gümrük Birliği projesine ilk andan itibaren Ukrayna'yı da dahil etmeyi amaçlamıştır. Rusya yönetimi tarafından 2011 senesinde gerçekleştirilen üst düzey temaslarla Ukrayna, "açık uçlu, kapsamlı ve derin bir ekonomik entegrasyon" projesi olarak hayata geçen Gümrük Birliğine dahil edilmeye çalışılmıştı.[623] Nihai olaraksa Ukrayna'nın, Gümrük Birliğinin daha gelişmiş bir örgüte dönüşmesiyle hayata geçecek olan AEB'ye tam üye olarak katılması hedeflenmişti. Putin 12 Nisan 2011'de Kiev'e gerçekleştirdiği bir ziyarette Yanukoviç hükümetine Gümrük Birliğine dahil olunması teklifini sunmuş ve bir süredir yaptığı gibi, Ukrayna'nın Rusya'nın teklifi yerine AB'nin serbest ticaret anlaşmasını (STA) tercih etmesi durumunda Rusya'nın ticari kısıtlamalarına maruz kalacağını Yanukoviç'e aktarmıştı.[624] Baskı unsurları ile beraber Rusya, Ukrayna'nın istediği doğrultuda karar alması durumunda muhatabına belirli mükafatlar sunma vaadinde de bulunmuştu. Gazprom Başkan Yardımcısı Valery Golubev, Ukrayna'nın Gümrük Birliğine katılması durumunda bu ülkenin doğal gaz faturasının senelik sekiz milyar dolar azalacağını belirtmişti.[625]

İlk andan itibaren Rusya'nın amacı Ukrayna'nın Gümrük Birliği/AEB'ye tam teşekküllü katılımını sağlamak olmuştu. Bu çerçevede, takip eden paragraflarda detaylandırılacağı gibi, Ukrayna'nın Rusya öncülüğünde hayata geçen entegrasyon projelerine mesafeli yaklaşma prensibinin farkında olan Kremlin, "kısmi katılım" ya da "gözlemci statüsünde katılım" gibi tam üyeliğin dışındaki diğer formüllerin kabul edilmeyeceğini Ukraynalı muhataplarına iletmişti.[626] Yanukoviç ise krizin çıkışının arifesinde, AB ve Rusya ile aynı anda pazarlık yürüterek Brüksel ve Moskova'dan Ukrayna'nın ihtiyacı olan mâli kaynakla ilgili en iyi teklifi elde etmeye çalışmıştı.[627] Bu

[623] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 66. Ayrıca bkz: Samuel Charap ve Timothy J. Colton, "Breaking Point", **Adelphi Series**, c. 56, s. 460 (2016): 115.
[624] Pavel Korduban, "Ukraine Ignores Russia's Invitation to Join Customs Union", **Eurasia Daily Monitor**, s. 8/79, 22 April 2011.
[625] Stephen Bierman, "Gazprom Says Ukraine Gas Bill May Drop $8 Billion in Union", **Bloomberg**, 7 April 2011.
[626] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 67.
[627] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 79.

süreçte Rusya çeşitli baskı araçlarını devreye sokarak Ukrayna'nın AB'ye yönelimini engellemeye çalışmıştı. Örneğin, güçlü bir sanayi merkezi olan ve Yanukoviç'in seçmen tabanını oluşturan Donbas'a dönük ithalat yasağı uygulama tehdidi bu minvalde atılmış bir adımdı. Bu tehdit üzerinden Rusya, yüzbinlerce insanın işsiz kalmasına ve ekonomik yaşamın ciddi bir darbe yemesine neden olacak bir baskı mekanizmasını uygulamaya sokmuştu.[628] Ayrıca Donbas, Ukrayna'nın önemli bir sanayi merkezi olarak, çelik, maden ve kimyasal sektörlerinde üretim çarklarını döndürmek için Rusya'nın doğal gazına bağımlı durumdaydı.[629] Bu bağlamda hem ticari hem de enerji alanlarında Rusya'nın baskısının hissedildiği bir dönem yaşanmıştı. 2015'te yapılacak seçimlere bir buçuk sene kala, Yanukoviç'in popülaritesinin güçlü olmadığı bir zamanda, Rusya'nın ekonomik olarak Ukrayna'ya yaşatabileceği olumsuzlukların Yanukoviç'e başkanlık seçimlerini kaybettirmesi dahi ihtimal dahilindeydi.[630] Putin'in ekonomi danışmanı ve AEB fikrinin öncülerinden Sergey Glazyev'in, Ukrayna'nın istikametini AB ile Ortaklık Anlaşması imzalayarak belirlemesinin "intihar" anlamına geleceği sözü Rusya'nın Yanukoviç yönetimine açık bir uyarısı olmuştu.[631]

İlerleyen günlerde Rusya Ukrayna'yı AB'den uzak tutmak ve Gümrük Birliği/AEB'ye dahil etmek için girişimlerini yoğunlaştırmıştı. Putin, Temmuz 2013'te Kiev'e yaptığı bir ziyarette, Avrasya Birliği'nin (kurulacak örgütün ilk aşamada ismi Avrasya Birliği olarak telaffuz edilmiştir) ele alındığı bir konferansta, Ukrayna'nın ekonomik sorunlarını çözmesi için kurulan Gümrük Birliğine dahil olmasının "pragmatik bir ihtiyaç" olduğunu vurgulamıştı.[632] Bununla birlikte Rusya'nın AB-Ukrayna ekseninde yaşanan gelişmelerin yönünü etkilemeye çalışırken başvurduğu temel bir argüman, AEB'nin AB ile zaten yakın ilişki içinde olacağı ve Ukrayna'nın da bundan istifade

[628] Traynor, "Russia 'Blackmailed Ukraine to Ditch EU Pact'". Ayrıca bkz: Elise Giuliano, "The Social Bases of Support for Self-Determination in East Ukraine", **Ethnopolitics**, c.14, s. 5 (2015): 519
[629] Wilson, **Ukraine Crisis,** 122; Kemal Olçar, **Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri** (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007), 204.
[630] Nicu Popescu, "The Russia-Ukraine Trade Spat", **European Union Institute for Security Studies**, August 2013, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_Ukraine_trade.pdf, 2, [27.09.2017].
[631] "Kremlin Warns Kiev Over 'Suicidal' Ukraine-EU Trade Deal", **Sputnik News**, 19 August 2013.
[632] Oleksandr Sushko, "A Fork in the Road? Ukraine Between EU Association and the Eurasian Customs Union", **Ponars Eurasia Policy,** Memo No. 293, September 2013, 3.

edeceği olmuştu.[633] Böylece Ukrayna'nın AB ile müstakil olarak yakın ilişki kurmaya çalışmasının gerekli olmadığının mesajı verilmişti. Diğer taraftan Putin Ukrayna'nın Gümrük Birliğine iştirak etmesi durumunda önemli ekonomik kazanımlar elde edeceğini de belirterek, Yanukoviç'e sunulan teklifin cazip taraflarına vurgu yapmıştı. Putin'in ifadesiyle;

> "Şuna inanıyoruz ki; Ukrayna'nın Gümrük Birliğine katılımı hem bizim hem de Ukrayna'nın çıkarınadır. Müzakereler sırasında enerji fiyatlarını indireceğiz ve Rusya pazarını açacağız. Hesaplarımıza göre […] Ukrayna'nın bundan elde edeceği kazanç ekstradan dokuz milyar doları bulacak. Bunun eksisi yok, ama artısı var."[634]

Her ne kadar Putin yönetimi Ukrayna'yı Rusya tarafına çekmeye çalışırken Ukraynalı muhataplarına olumlu mesajlar vermişse de, Ukrayna'nın AB'ye yönelimini engellemek için çeşitli zorlayıcı uygulamalar da devreye sokmaya başlamıştı. Ağustos 2013'te Rusya yönetimi Ukrayna'dan Rusya pazarına giren belirli sanayi, gıda ve tarım ürünlerinin ithalatını yasaklayarak, Ukrayna'ya dönük ticari bir savaş başlatmış ve Ukrayna ürünlerine dönük cezalandırma amaçlı gümrük kontrolleri uygulamaya sokmuştu.[635] 9 Kasım 2013'te Yanukoviç ve Putin arasında gerçekleşen bir toplantıda ise, iki lider arasında ticari konularla ilgili bir görüşme yapılmış ve Putin'in uyarıları sonrasında Yanukoviç Ukrayna'nın Ortaklık Anlaşmasını imzalamayacağını ilan etmişti. AB yetkililerinin aktarımıyla Yanukoviç'in ortaya koyduğu temel gerekçe, Rusya ile olan ticari ilişkilerin zarar görmesinden duyduğu kaygı olmuştu.[636]

Bununla birlikte, Rusya'dan daha güçlü uyarılar da Yanukoviç yönetimine iletilmişti. Ortaklık Anlaşmasının imzalanması durumunda Ukrayna'nın Kırım'ı kaybedeceği Rusya tarafından Yanukoviç'e iletilen tehditler arasında yer almıştı.[637]

---

[633] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 69. Putin, Ukrayna krizini takip eden dönemde de AB ve AEB arasında yakın ilişki tesis edilmesinin Avrasya'da ortak bir işbirliği alanının oluşturulması için gerekli olduğu fikrini paylaşmayı sürdürmüştür. Vladimir Putin, "Putin Speaks in Favor of Common Economic, Humanitarian Space in Eurasia", 3 October 2017, http://tass.com/economy/968664, [03.10.2017].

[634] Vladimir Putin, "Meeting of the Valdai International Discussion Club", 19 September 2013, http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243, [12.08.2017].

[635] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 96.

[636] Richard Balmforth ve Pavel Polityuk, "Ukraine Drops Plan to Go West, Turns East", **Reuters**, 21 November 2013; Leonid Bershidsky, "'Where's Waldo,' Ukrainian Presidential Edition", **Bloomberg**, 11 November 2013.

[637] Andrew Wilson, **The Ukrainians: Unexpected Nation**, 4. bs. (New Haven: Yale University Press, 2015), 350.

Sergey Glazyev, Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalaması durumunda, bunun toplumsal ve siyasal bir faturasının olacağını ve Ukrayna'nın güneyinde ve doğusundaki Rusça konuşulan bölgelerde ayrılıkçı hareketlenmelerin patlak vereceğini ifade etmişti.[638] Glazyev'e göre, Ortaklık Anlaşmasının imzalanması durumunda Rusya, Ukrayna ile imzaladığı sınır anlaşmalarını gözden geçirebilir ve bu ülkedeki Rusya yanlısı bölgelerin Moskova'ya yönelmeleri durumunda Rus nüfusun lehine müdahalede bulunabilirdi.[639] AEB projesinin kuruluş sürecini yönetmekten sorumlu etkili bir isim olan Glazyev bu uyarıları seslendirerek Yanukoviç'in azlinden sonra yaşanacak sürecin adeta bir öncü işaretini vermişti.

Nihai olarak Rusya'nın Yanukoviç üzerinde kurduğu baskı sonuç üretmişti. 29 Kasım 2013'te gerçekleşen Vilnius Zirvesi'nde Yanukoviç, Almanya Şansölyesi Angela Merkel'le yapığı bir görüşmede, Merkel'in "Daha fazlasını ummuştuk" sözüne şu karşılığı vermişti: "Ukrayna'da ekonomik durum çok zor ve Moskova ile büyük zorluklar yaşıyoruz. Beni anlamanızı istiyorum; Moskova ile üç buçuk senedir çok eşitsiz şartlarda yalnız başıma ilgilenmek durumda kaldım."[640] Ortaklık Anlaşmasını reddeden Yanukoviç'in Rusya'nın yörüngesine girmesi ve nihai olarak Ukrayna'nın yönünün AEB'ye çevrilmesi için önemli bir engel ortadan kalkmıştı. Putin, Yanukoviç'in Ortaklık Anlaşmasını imzalamayı reddetmesinden yaklaşık iki hafta sonra yaptığı açıklamada, bu adımın Ukrayna'yı Gümrük Birliğine dahil etme çabasıyla takip edileceğinin sinyalini vermişti: "Ukrayna halihazırda görüşmelerde yer almakta olup, Gümrük Birliğinin bazı anlaşmalarına katılmak istediğini birçok kez açıkladı. Biz hiç kimseye bir şey empoze etmiyoruz. Fakat dostlarımız bizimle beraber çalışmak isterlerse, uzmanlık seviyesinde bunu devam ettirmek için hazırız."[641] Rusya ile 15 milyar dolarlık kredi anlaşmasının imzalanmasından bir gün sonra ise, 18 Aralık 2013'te Yanukoviç, Ukrayna'nın AEB'ye gözlemci statüsünde dahil olacağını ilan etmişti.[642] Ukrayna'nın AEB'ye tam teşekküllü

[638] Shaun Walker, "Ukraine's EU Trade Deal Will Be Catastrophic, Says Russia", **The Guardian**, 22 September 2013.
[639] **Age.**
[640] Katya Gorchinskaya, "Merkel to Yanukovych: 'We Expected More' (video)", **Kyiv Post**, 29 November 2013.
[641] Vladmir Putin, "Presidential Address to the Federal Assembly", 13 December 2013, http://en.kremlin.ru/events/president/news/19825, [01.11.2017].
[642] "Ukraine Seeking Observer Status in Eurasian Economic Union – Yanukovych", **Interfax-Ukraine**, 19 December 2013.

olarak üyeliği hala netleşemeye muhtaç bir konu idiyse de, Rusya açısından önemli bir eşik aşılmıştı.

Ukrayna'nın Ortaklık Anlaşmasından çekilmesinden sonra Rusya'nın temel önceliği Yanukoviç'in otoritesini tesis etmesine yardımcı olmak olmuştu. Bu çerçevede, Yanukoviç ile Putin arasında 8 Ocak 2014'de Valdai'de yapılan bir görüşmede Ukrayna'da genişleyen protestoların kararlılıkla sonlandırılması konusunda mutabık kalınmıştı.[643] Bu görüşmeden kısa süre sonra, protestoların önüne geçilmesi amacıyla imzalanan protesto karşıtı yasalarla Ukrayna hükümeti olağanüstü önlemler alma yetkisini elde etmişti. Rusya'dan, dışarıdan fonlanan hükümet dışı örgütlerin (NGO) yabancı unsurlar olarak kaydedilmesini gerekli kılan yasa adapte edilmiş ve açık alanda çadır kurmaktan, baret ve üniforma giymeye kadar birçok eylem yasaklanmıştı.[644] Ayrıca, güçlü işaretlerle Rusya'nın Ukrayna güvenlik birimleri içinde kendisine yakın unsurlar üzerinden Ukrayna'daki kriz ortamına müdahil olduğu da görülmüştü. Meydan'daki ölümlerle ilgili aranmakta olan Berkut'un lideri Sergey Kusyuk'un, Haziran 2017'de bu sefer Moskova'da protestoları bastırmakla görevli polis şefi olarak tespit edilmesi bu minvalde önemli bir gösterge olmuştu.[645] Dolayısıyla, Rusya'nın Ukrayna güvenlik teşkilatında kendisine yakın unsurların Yanukoviç'in devrilmesi sonrası Rusya'ya iltica etmeleri konusunda yardımda bulunulduğu ortaya çıkmıştı.[646] Bununla birlikte Yanukoviç'in azli sonrası lağvedilen Berkut üyelerinin üstlendikleri yeni görev Kırım ve Donbas'taki ayrılıkçıların mücadelesine katılmak olmuştu.[647] International Crisis Group'un da aktardığı gibi, Ukrayna hükümetinin Donbas'ta kontrolü kaybetmesinde bu

[643] Wilson, **Ukraine Crisis,** 81. Ayrıca Wilson'un da alıntıladığı kaynağa bkz: Serhiy Leshchenko, "Yanukovych's Secret Diaries", **Euromaidan Press**, 12 March 2014, http://euromaidanpress.com/2014/03/12/yanukovychs-secret-diaries/#arvlbdata, [11.11.2017].
[644] Wilson, **Ukraine Crisis**, 82.
[645] "Ex-Berkut Chief Suspected of Organizing Euromaidan Massacre Now Dispersing Protests in Moscow", **Euromaidan Press**, 14 June 2017, http://euromaidanpress.com/2017/06/14/ex-berkut-officer-suspected-in-killing-euromaidaners-now-dispersing-protests-in-moscow/, [05.09.2017].
[646] Alya Shandira, "Ukrainian Berkut Police Suspected of Euromaidan Massacre Now in Russia's Service?", **Euromaidan Press**, 8 September 2017, http://euromaidanpress.com/2017/09/08/berkut-riot-police-suspected-of-euromaidan-massacre-now-on-russias-service/, [08.03.2017]. Rusya'nın Ukrayna güvenlik birimleri içindeki etkinliğine dikkat çeken bir başka izahat için bkz: Taras Kuzio, "Russia Takes Control of Ukraine's Security Forces", **Eurasia Daily Monitor**, s. 9/55, 19 March 2012. Ayrıca bkz: Wilson, **Ukraine Crisis**, 74-75.
[647] Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 10; Andrew Wilson, "The Donbas in 2014: Explaining Civil Conflict Perhaps, but not Civil War", **Europe-Asia Studies**, c. 68, s. 4 (2016): 644

bölgedeki güvenlik güçlerinin Rusya'ya sadakat göstermeleri önemli bir rol oynamıştı.[648] Rusya'nın eğitim desteği de sağladığı ifade edilen Berkut, Yanukoviç'in devrilmesinden sonra ise lağvedilmişti.[649]

Ukrayna krizinin ilk aşamasında Rusya'nın aldığı inisiyatifler bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde, ithalat kısıtlaması, gümrük vergilerinin yükseltilmesi, Yanukoviç'e dönük telkin ve tehditler ve Ukrayna'daki güvenlik birimlerinin bir bölümünün Rusya safında hareket etmelerinin sağlanması gibi yöntemlerle, Ukrayna'daki kriz ortamının Rusya'nın istediği şekilde sonlandırılmasına çalışılmıştı. Rusya'nın bütün çabaları, Ukrayna'yı AB'den uzak tutmak ve eşzamanlı olarak AEB'ye dahil etmek şeklinde iki temel hedefe dönük olarak sarf edilmişti.

4.1.3.2.2. Ukrayna Krizinde AEB Faktörü: Ortaklık Anlaşmasına Kıyaslamalı Bir Bakış

Putin yönetiminin Ukrayna krizinin ortaya çıkış nedenlerini açıklarken dile getirdiği temel iddialardan biri, AB'nin Ukrayna'yı bir seçim yapmaya zorladığı olmuştur. Bu görüş, Ukrayna'nın (ve Ortaklık Anlaşması teklif edilen Moldova, Gürcistan gibi diğer ülkelerin) Rusya'dan ayrıştırılması iddiasıyla ilişkili seslendirilmiştir. Putin'e göre AB eski Sovyet cumhuriyetlerini Rusya'dan koparmak istemiş ve Rusya ve Avrupa arasında suni bir seçime zorlamıştır.[650] Böylece AB, kriz sürecine ilerlenirken ayrıştırıcı bir rol oynamıştır. Belirli Rusya uzmanları da benzer bir noktaya dikkat çekmişlerdir. Örneğin Legvold, Doğu Ortaklığı projesinin Rusya tarafından nasıl algılanacağının öngörülememesini bir hata olarak değerlendirmiştir.[651] Rusya'nın perspektifinden bakarak Lane ise, ABD'nin NATO vasıtasıyla yaptığı gibi AB'nin de Doğu Ortaklığı vasıtasıyla jeopolitik çıkarlarını genişletmek istediğini vurgulamıştır. Bunun Rusya'nın çıkarlarını nasıl tehdit edeceğinin hesaba katılmaması ise, Lane'e göre, AB ve Rusya'yı Ukrayna üzerinden karşı karşıya getirmiştir.[652] Sakwa ise, Doğu Ortaklığı fikrini ortaya

[648] International Crisis Group, "Ukraine: Running Out of Time", Europe Report No: 231, 14 May 2014, https://www.crisisgroup.org/file/1167/download?token=XVR09m3w, 7-8, [11.07.2017].
[649] Wilson, **The Ukrainians**, 348.
[650] Putin, "Interview to Al-Ahram Daily".
[651] Legvold, "How East and West Alike Compounded Ukraine's Troubles".
[652] David Lane, "The International Context: Russia, Ukraine and the Drift to East-West Confrontation", **International Critical Thought**, c. 6. s. 4 (2016): 633.

atan Polonya ve İsveç dışişleri bakanları Radoslaw Sikorski ve Carl Bildt'in, AB ve Rusya'nın ortak komşularını daha güçlü bir şekilde AB'ye yakınlaştırma çabalarının, 2008'deki Gürcistan krizini, 2014 Ukrayna kriziyle birleştirecek sorunlu bir döneme kapı araladığını vurgulamıştır.[653]

Rusya'nın kaygıları üzerinden yaşanan süreci değerlendiren bu görüşler belirli sorunlar içermektedir. Ukrayna'nın durumu mercek altına alındığında, Doğu Ortaklığı projesine iştirak eden ülkelerden olan Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması çerçevesinde kuracağı ilişki, bu ülkenin Rusya'dan koparılması ya da ayrıştırılması anlamına gelmemektedir. Ekonomik konular esas alındığında, Ortaklık Anlaşması ile beraber teklif edilen ve Rusya'nın eleştirilerinin odaklandığı konu olan 'Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Antlaşması' Ukrayna'nın Rusya (ve ayrıca diğer BDT ülkeleri) ile olan ekonomik ilişkilerine zarar verecek mahiyette bir anlaşma değildir. Halihazırda Ukrayna, 2011 yılında sekiz BDT üyesi arasında kurulmuş olan serbest ticaret alanının bir üyesidir. Üyelerin, üçüncü aktörlerle kuracakları ticari ilişkileri kısıtlayıcı bir mahiyete sahip olmayan bu STA, eski Sovyet coğrafyasında, belirli ürünlerle ilgili olarak, ticari kotaların kaldırılmasını mümkün kılan bir anlaşmadır.[654]

Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması kapsamında STA imzalamış bir ülke olup, BDT çatısı altındaki Serbest Ticaret Alanının üyesi olarak kalmasının önünde hiçbir bir engel bulunmamaktadır.[655] Böylece Ukrayna eski Sovyet coğrafyasındaki komşuları ile serbest ticaret eksenli ilişkilerini sürdürebilecektir. Gümrük birliği tarzında, görece güçlü bir entegrasyon modeline kıyasla STA'lar, devletlere önemli esneklikler tanımakta ve birden fazla STA imzalamaları için önlerine bir engel çıkarmamaktadır.[656] Örneğin Sırbistan, hem AB hem de Rusya ile STA imzalamış bir ülkedir; İsrail ise AB ile STA imzalamış olup, AEB ile de benzer bir anlaşma için görüşmeler yürütmektedir; Meksika ise Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasına (NAFTA) taraf bir ülkeyken, aynı

[653] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 40.
[654] "Treaty on a Free-Trade Area (St. Petersburg, October 18, 2011)", http://www.eurasiancommission.org/ru/act/trade/dotp/sogl_torg/Documents/FTA%20CIS_Text_with_protocols_ENG.pdf, [05.10.2017].
[655] Nicu Popescu, "Eurasian Union: The Real, the Imaginary and the Likely", **European Union Institute for Security Studies**, Chaillot Paper No: 132, September 2014, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_132.pdf, 37-38, [27.09.2017].
[656] **Age**, 38; William E. Pomeranz, "Ground Zero: How a Trade Dispute Sparked the Russia-Ukraine Crisis", **Roots of Russia's War in Ukraine** (New York: Columbia University Press, 2015): 54.

zamanda AB ile de STA imzalamış bir ülkedir.[657] Ukrayna için bu opsiyonunun geçerli olmaması için hiçbir bir neden bulunmamaktadır. Keza, Ukrayna'nın BDT çatısı altındaki serbest ticaret alanına dahil bir ülke olarak komşularıyla yürüttüğü ekonomik ilişkilerini, AB ile Ortaklık Anlaması imzalaması sonrasında terk etmesi için de herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır.[658]

Bu durumun tam tersi şekilde, Ukrayna'nın Gümrük Birliği/AEB'ye olası katılımı, yani Rusya'nın liderliğinde oluşturulan bağlayıcı bir ekonomik alana iştirak etmesi, AB ile STA imzalamasının önünü kapatmaktadır.[659] AEB'ye üye olması durumunda bu örgütün teamüllerine endeksli hale gelecek olan Ukrayna, AB ile yürüttüğü müzakerelerden vazgeçmek ve dış ticaret ilişkilerini AEB üzerinden icra etmek durumunda kalacaktır.[660] Ukrayna'nın AB ile STA imzalamasının, benzer anlaşmaların önüne bir engel çıkarmadığı Kanada ile Ağustos 2017'de imzaladığı STA örneğinden görülebilir. Fakat Rusya'nın öncüsü olduğu Gümrük Birliğine dahil olması durumunda Ukrayna, hareket alanı kısıtlanmış ve Batı ile olan ekonomik ilişkilerini AEB'ye çapalamış bir ülke olacaktı.[661] Bu durum AEB sözleşmesinden görülebilir:

> "Gümrük Birliği üye devletler arasında gümrük vergilerinin […], tarife-harici uygulamaların, korumacılığın, anti-damping ya da daha başka vergi düzenlemelerinin uygulanmadığı; buna karşın üçüncü aktörlere Avrasya Ekonomi Birliği Ortak Gümrük Tarifesi ve diğer ortak uygulamaların icra edildiği, Üye Devletler arasında ortak gümrük alanı oluşturmayı hedefleyen bir çeşit ticari ve ekonomik entegrasyon anlamına gelmektedir."[662]

Bununla birlikte sözleşmede ifade edildiği gibi, "Üçüncü aktörden" kast edilen, "Birliğin üyesi olmayan bir devlet, uluslararası bir organizasyon ya da uluslararası bir entegrasyon birliğidir."[663] Böylece, Ukrayna'nın Gümrük Birliğinin bağlayıcı kurallarına endekslenmiş bir ülke olarak, AB dahil, herhangi bir üçüncü aktörle kurmak isteyeceği ticari ilişkileri AEB üzerinden yürütmesi gerekli olacaktı. Bu çerçevede, Rusya'nın

---

[657] Popescu, "Eurasian Union", 38; M. Angeles Villarreal, "Mexico's Free Trade Agreements", Congressional Research Service, 25 April 2017, https://fas.org/sgp/crs/row/R40784.pdf, 5-6, [10.11.2017].
[658] "The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area", 16.
[659] **Age**, 17.
[660] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 69.
[661] Pomeranz, "Ground Zero", 59.
[662] "Treaty on the Eurasian Economic Union", https://docs.eaeunion.org/en-us/pages/displaydocument.aspx?s=bef9c798-3978-42f3-9ef2-d0fb3d53b75f&w=632c7868-4ee2-4b21-bc64-1995328e6ef3&l=540294ae-c3c9-4511-9bf8-aaf5d6e0d169&entityid=3610, 4-5, [15.08.2017].
[663] **Age**, 5.

iddialarının aksine, Ukrayna krizine doğru ilerlenen süreçte Ukrayna'yı bağlayıcı bir anlaşma yapmaya zorlayan şartlar AB değil, asıl olarak Rusya tarafından oluşturulmaya çalışılmıştır.

Aşağıda AEB bağlamında açıklanacağı gibi, Rusya menşeli bölgesel örgütlerde ekonomik olmaktan daha ziyade jeopolitik boyut öne çıkmaktadır. Rusya ile gümrük birliği tarzında bağlayıcı niteliği olan entegrasyon projelerinde yer almanın ülkelerinin egemenliğiyle ilgili yaratabileceği risklerin farkında olan Ukrayna siyasileri ise, SSCB'nin dağılmasının ilk yıllarından itibaren bu tarz projelerden ısrarla imtina etmişlerdir. Bir devamlılık içinde Ukrayna liderleri ülkelerinin jeopolitik olarak yönünün Rusya'ya çevrilmesi ve Batı'dan uzaklaşılması risklerine karşı ihtiyatlı bir dış politika izlemişlerdir.

4.2. Rusya Merkezli Bir Güç Merkezi Olarak AEB'nin Oluşum Süreci

Yukarıda ortaya konulan tartışma, Ukrayna krizinin ilk aşaması olarak sunulan Kasım 2013 ve 22 Şubat 2014 arasındaki dönemde Batı (AB/ABD/NATO) ve Rusya'nın krizin çıkışındaki pozisyonlarını netleştirme amacı taşımıştır. Batı ve Rusya faktörleri kıyaslamalı bir şekilde değerlendirildiğinde, Ukrayna hükümeti üzerinde baskı mekanizması kuran Rusya'nın krizin ilk aşamasında temel inisiyatif alan aktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rusya'nın hedefinin Ukrayna'yı yalnızca AB'den uzak tutmakla sınırlı kalmayıp, kendi öncülüğünde kurulan Gümrük Birliği/AEB'ye dahil etmek olduğu da vurgulanmıştır.

Rusya'nın Ukrayna'ya dönük eylemleri konjonktürel bir hadise olmaktan ziyade, SSCB'nin dağılmasından itibaren izlenen siyasetin bir devamı niteliğindedir. Rusya siyasi liderleri Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarından itibaren Ukrayna'yı Rusya'nın yörüngesine çekmeye çalışmışlardır. Bu çaba etrafında, Rusya öncülüğünde hayata geçen bölgesel oluşumlara Ukrayna'yı da dahil etmeyi amaçlamışlardır. Rusya'nın bu tasavvuruna karşılık Ukrayna liderleri, ülkelerinin egemenliğiyle ilgili duydukları kaygılar nedeniyle Rusya öncülüğünde kurulan bölgesel örgütlere katılma fikrine olumsuz yaklaşmışlardır. İki ülkenin bakış açılarındaki bu farkın anlaşılması için ikili ilişkilerin seyrine dair bir izahatın ortaya konulması yararlı olacaktır.

4.2.1. Rusya-Ukrayna İlişkileri

Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin tarihsel seyri, iki ülkenin birbirlerinden bağımsız şekilde değerlendirilmesini zorlaştıracak derecede bir yakınlık arz etmektedir. İlk Rus devletinin dokuzuncu yüzyılda Kiev'de ortaya çıkmış olması, iki ulusu ortak bir tarihsel geçmişte birleştirmektedir. "Ukrayna" ismi, taşıdığı anlam itibariyle "sınır bölgesi" (borderland) demek olup, coğrafi olarak, takriben, halihazırdaki Ukrayna topraklarını kapsayan alanı tanımlamaktadır.[664] Ukrayna topraklarında Rusya'nın hakimiyeti, Dinyeper Nehri'nin doğu ve batısındaki toprakların tedrici olarak Rusya'nın eline geçmesiyle gerçekleşmiştir. Bu süreçte, ilk olarak, Ukrayna Hetmanlığı'nın lideri Bohdan Khmelnytsky, Polonya'ya karşı başlattığı isyan sonrasında Ukrayna'nın sığınabileceği yegâne destekçi olarak Rusya'yı görmüş ve 1654 yılında imzalanan Pereyaslav Antlaşması ile Rus Çarına bağlılık yemini etmiştir. Ukrayna'ya otonomi hakkı tanıyan bu antlaşma ile Rusya, Polonya zamanında Kazak elitlerine ve sosyal sınıflara tanınan imtiyazları muhataplarına tanımayı kabul etmiş ve imzalanan bu anlaşma Ukrayna ve Rusya arasında askeri bir ittifakın zeminini hazırlamıştır.[665] Ukrayna topraklarının statüsü, bu anlaşmadan 13 yıl sonra imzalanan yeni bir anlaşma ile daha net bir çerçeveye oturmuştur. Polonya ve Rusya arasında süregelen toprak ihtilafları, Polonya-Litvanya Birliği ve Rusya arasında 1667 senesinde imzalanan Andrusovo Antlaşması ile sonlandırılmış; böylece Dinyeper Nehri'nin doğusundaki Ukrayna topraklarının Rusya'nın, batısındaki toprakların ise Polonya'nın hakimiyetinde kaldığı tescillenmiştir.[666]

Rusya her ne kadar doğu Dinyeper'deki Ukrayna topraklarında hakimiyet sağlamışsa da, Ukrayna Hetmanlığı olarak anılan bu bölge otonom bir yapıya sahip olmuştur. Ukrayna Kazak Hetmanlığı'nın liderliğini yapmış Hetman Ivan Mazepa (1639-1709) ve sürgündeki lider Pylyp Orlyk ise (1672-1742), doğu Dinyeper'deki Ukrayna topraklarının otonom yapısını, dış güçlerle ittifaklar kurarak garanti altına almaya

[664] Yekelchyk, **The Conflict in Ukraine**, 16.
[665] Serhii Ploky, **The Gates of Europe: A History of Ukraine** (New York: Basic Books, Kindle Edition, 2015), 1924-2096.
[666] Magocsi, **A History of Ukraine,** 241.

çalışmışlardır.[667] 1709 Poltova Savaşı'na ilerlenen süreçte Mazepa, Rus Çarı Büyük Petro'nun İsveç'e karşı harekete geçmesi emrine itaat etmeyip, Avrupa'nın güneyinde ve doğusunda hakimiyet kuracağı düşünülen İsveç'in safına geçerek, Ukrayna'nın Dinyeper Nehri'nin iki tarafındaki toprakları da kapsayacak şekilde bağımsız bir devlet kurabileceğini düşünmüştür.[668] Mazepa'nın bu düşüncesine rağmen, Büyük Petro ve kendisinin safında savaşan diğer Kazakların İsveç ordusu ve Mazepa'ya bağlı birlikleri 1709'daki Poltova Savaşı'nda mağlup etmeleri, Ukrayna'nın bağımsızlık emellerini sona erdirmiştir.[669]

İlerleyen zamanla birlikte Rusya, Dinyeper Nehri'nin batısındaki Ukrayna topraklarını da kontrolü altına almıştır. Zayıf bir krallıkla yönetilen ve aristokratlar arasındaki güç mücadelesi nedeniyle bir iç kaosa sürüklenen Polonya, 1772, 1793 ve 1795'te yaşanacak üç aşamalı bir paylaşım süreci sonunda topraklarını Rusya, Avusturya-Macaristan ve Prusya'ya kaybetmiştir.[670] Bu paylaşım sonucunda, Belarus'la beraber etno-linguistik olarak Ukraynalıların yaşadığı topraklar da (batı tarafında Avusturya-Macaristan'ın eline geçen kısmi bir bölge hariç) Rusya'nın kontrolü altına girmiştir.[671] Böylece, Dinyeper nehrinin iki yakasındaki Ukrayna topraklarının büyük bölümü Rusya'nın hakimiyeti altına girmiştir.

Uzun yıllar Çarlık Rusya'sının hakimiyeti altında kalan Ukrayna için bu süreç 1917'deki Bolşevik Devrimi'ne kadar devam etmiştir. Bolşevik Devrimi'ni takip eden aylarda, Rusya'nın kontrol ettiği Ukrayna topraklarında 25 Ocak 1918'de Ukrayna Halk Cumhuriyeti, Galiçya bölgesinde ise ayrı bir siyasi entite olarak Batı Ukrayna Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu iki oluşumun 1 Aralık 1918'de birleşmesi sonucu, Ukrayna'nın siyasi olarak tek bir devlet çatısı altında temsil edilmesi mümkün olmuştur.[672] Fakat 1917 sonrası dönemde Ukrayna'nın siyasi tecrübesini bağımsızlık

---

[667] Timothy Snyder, **The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999** (New Haven: Yale University Press, 2003), 119.
[668] Magocsi, **A History of Ukraine**, 260.
[669] Ploky, **The Gates of Europe**, 2545-2547; Snyder, **The Reconstruction of Nations,** 119.
[670] Magocsi, **A History of Ukraine**, 317-318.
[671] Serhy Yekelchyk, "Out of Russia's Long Shadow: The Making of Modern Ukraine, Belarus, and Moldova", **Europe's Last Frontier? Belarus, Moldova, and Ukraine between Russia and the European Union**, ed. Oliver Schmidtke ve Serhii Ploky (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008): 13; Magocsi, **A History of Ukraine**, 320.
[672] Ploky, **The Gates of Europe,** 3927-4011.

temelinde ele almak mümkün değildir. Zira, Ukrayna ülke güvenliği için dış güçlere bağımlı bir durumda olmuştur. Örneğin Bolşevik tehdidini üzerinde hissettiği anlarda Ukrayna, Brest-Litovsk Antlaşması'nın şartlarından hareketle Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan destek talebinde bulunmuş ve Bolşevikleri 2 Mart 1918'de Kiev'den uzaklaştıranlar da Alman askerleri olmuştur.[673] Ayrıca Almanya gerekli gördüğünde, Ukrayna Meclisini lağvetmek ve görev başındaki siyasi otoriteyi yenisi ile ikame etmek şeklinde çeşitli müdahaleler de gerçekleştirmiştir.[674]

Kısa süre içeresinde Almanya, Birinci Dünya Savaşı şartlarının kendi aleyhine dönmesi ve de Orta Avrupa monarşilerinin bir çöküş süreci içine girmesi nedeniyle Ukrayna, Baltık devletleri, Belarus ve Kafkasya'dan askerlerini geri çekmeye başlamıştır.[675] Oluşan güç boşluğu ise Polonya tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Polonya ve Ukrayna arasında kurulan ittifakla Rusya Ukrayna topraklarından uzak tutulmaya çalışılmışsa da, 12 Haziran 1920'de Kızıl Ordu Kiev'i ele geçirerek bu çabaları boşa çıkarmıştır.[676] Nihai olarak Polonya, Fransa'nın da desteğiyle, yeni bir hamleyle Belarus ve Ukrayna'nın batısında belirli toprakları tekrardan ele geçirmişse de, 1921'de Sovyet Rusya'sı ve Polonya arasında imzalanan Riga Antlaşması ile Ukrayna'nın bağımsızlık denemesi sona ermiştir.[677] Müteakiben Polonya ve Sovyet Rusya'sı arasındaki topraklarda Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur.

Kurulan bu cumhuriyet, 1921'den İkinci Dünya Savaş'ına kadar olan süreçte mevcut sınırlarını korumuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte ise SSCB, Polonya'dan Galiçya ve Volhynia'yı, Çekoslovakya'dan Transkarpatya'yı ve Romanya'dan Kuzey Bukovina'yı ilhak ederek, bu toprakları etnik olarak Ukraynalıların yaşadıkları topraklara katmış ve bu şekilde, İkinci Dünya Savaşı sonrası Ukrayna'nın yeni sınırları oluşmuştur.[678] 1954'de Kruşçev tarafından Kırım'ın Sovyet Ukrayna'sına verilmesiyle ülkenin toprakları daha da genişlemiş ve Kırım'la birlikte oluşan yeni sınırlar, Ukrayna'nın SSCB'nin dağılması sonrasında uluslararası anlaşmalarla kabul

[673] Magocsi, **A History of Ukraine**, 515-517.
[674] Ploky, **The Gates of Europe,** 3961-3967. Ayrıca bkz: David R Marples, **Motherland: Russia in the 20th Century** (London: Longman, 2002), 52.
[675] **Age**, 66.
[676] **Age**, 69.
[677] Kuzio, **Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism**, 5.
[678] **Age**, 5.

ettirmeye çalıştığı ülke sınırları olmuştur.

Ukrayna'nın uzun yıllar Rusya'nın hakimiyeti altında kalmış olması SSCB'nin çözülmesiyle birlikte ikili ilişkilerin nasıl bir seyir izleyeceğini önemli bir soru olarak ortaya çıkarmıştır. Dış politikasını özgürce belirleyebilen bir ülke mi olacağı, yoksa Rusya'nın yörüngesinde kalarak egemenlik hakları kısıtlanmış bir ülke olarak mı yoluna devam edeceği, Soğuk Savaş sonrası dönemde Ukrayna'nın önündeki temel iki seçenek olmuştur. Ukrayna liderleri bu seçeneklerden ikincisinin gerçekleşmemesi için ülke dış politikasını hassasiyetle ele almışlardır. Bu hassasiyet, aşağıda detaylandırılacağı üzere, Ukrayna'nın eski Sovyet coğrafyasında Rusya öncülüğünde kurulan bölgesel örgütlere mesafeli yaklaşmasında net bir şekilde görülmüştür. Ukrayna liderleri, ülkelerinin Rusya'nın hakimiyeti altında geçirdiği geniş tarihsel arka planı göz önüne alarak, SSCB'nin dağılmasını Ukrayna'nın bağımsızlığına vesile olmuş olumlu bir milat olarak görmüşlerdir.[679] Bu sebeple, Rusya'nın ülkeleri üzerinde tekrardan etki tesis etmesine imkan tanıyacak angajmanlardan uzak durmuşlardır.

SSCB'nin dağılmasını önlemek amacıyla komünistler tarafından 19 Ağustos 1991'de gerçekleştirilen askeri darbe girişiminin yarattığı siyasi belirsizlik ortamında Ukrayna 24 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş ve 1 Aralık 1991'de yapılan referandumla bu kararı tescillemiştir.[680] SSCB'nin dağılmasının ardından Ukrayna, hem batı hem de doğusundaki ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye çalışıp, Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde hiçbir askeri ittifakın tarafı olmayacağını deklare etmiştir. Bu politika, henüz SSCB dağılmadan önce 16 Temmuz 1990'da yayınlanan 'Egemenlik Deklarasyonunda' Ukrayna'nın dış politikasında tarafsız bir politika benimseyeceği ve

[679] Taras Kuzio, "Russian Policy toward Ukraine during Elections", **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**, c. 13, s. 4 (2005): 509.

[680] Roman Szporluk, **Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union** (Stanford: Hoover Institution Press, 2000), 316, 318. SSCB henüz dağılmadan önce Ukrayna içinde yaşanan siyasi gelişmeler de bu süreçte etkili olmuştur. Ukrayna Yüksek Sovyet'inde (Rada'da) hakim fraksiyonu komünist olmayan, değişim taraftarı Rukh hareketinin teşkil etmesi, komünist blok dışında kalan muhalefetin meclisin % 25'ini kontrol eder noktaya gelmesi ve de 1989'dan itibaren Rukh ve milliyetçi siyasi aktörlerin bağımsızlık savunusu ortaya koymaları 1991'e ilerlenen sürecin alt yapısını hazırlamıştır. Taras Kuzio, "Ukraine: Leaving the Crossroads", **Central & East European Politics: From Communism to Democracy**, 3. bs., ed. Sharon L. Wolchik ve Jane Leftwich Curry (Lanham, ML: Rowman and Littlefield, 2015): 486; Caner Sancaktar, "SSCB Sonrası Ukrayna: Kapitalizme Geçiş ve Milliyetçi Parçalanma", **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**, ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (İstanbul: Beta, 2014): 548-549.

askeri bloklara dahil olmayacağı iradesinin bir devamı niteliğinde olmuştur.[681] Tarafsızlık politikasının altı çizilerek, esas olarak Ukrayna'nın Avrupa güvenlik mimarisine aykırı bir dış politika izlemeyeceği ve Rusya'ya angaje bir ülke olmayacağının mesajı verilmiştir.[682] Batı'ya dönük yapılmak istenen açılımla ilintili olan bu dış politika tercihi, Ukrayna'nın SSCB sonrası küresel dünyaya eklemlenme isteğini ve Rusya'nın bir uydu devleti olmayacağını vurgulayan bir irade beyanı olmuştur.

Dış politikasını bu şekilde bir eksene oturtan Ukrayna, SSCB'nin dağılmasından sonra, nükleer silah sorununu da geride bırakmış bir ülke olarak, Batı ile olan ilişkilerini geliştirmek için önünde elverişli bir ortam bulmuştur. Bu konjonktürde Ukrayna, Avrupa Konseyi'ne Rusya'dan dahi önce üye olmak (1995), BDT coğrafyasında NATO'nun Barış İçinde Ortaklık projesine iştirak eden (1994) ve AB ile OİA imzalayan ilk ülke olmak (1994) ve Orta Avrupa İnisiyatifi'ne katılmak (1994) gibi girişimlerle, Batı ile ilişkilerini geliştirecek önemli adımlar atmıştır.[683] İlaveten Ukrayna, batı ile yakın ilişki içinde olmak isteyen eski Sovyet cumhuriyetlerinin oluşturdukları GUAM'ın (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova) kuruluşuna öncülük ederek, Rusya merkezli BDT'ye alternatif bir örgütün hayata geçirilmesinin de itici gücü olmuştur.[684]

Diğer taraftan Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerini güçlendirme çabaları, Rusya karşıtı bir pozisyon benimsenmesi anlamına gelmemiştir. Zira Ukrayna, bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte hem Batı hem de Rusya ile olumlu ilişkiler kurmak istemiş ve "çok-vektörlülük" yaklaşımı üzerinden bu politikayı uygulamaya çalışmıştır.[685] Çok vektörlü dış politika çerçevesinde Batı dünyası ile ilişkileri geliştirmek önemli bir amaç olmuşsa da; tarihsel/kültürel bağlar ve coğrafi yakınlıktan kaynaklı olarak Rusya ile de olumlu

[681] "Declaration of State Sovereignty of Ukraine", 16 July 1990, http://gska2.rada.gov.ua/site/postanova_eng/Declaration_of_State_Sovereignty_of_Ukraine_rev1.htm, [24.08.2017]. "IX. External and Internal Security" başlıklı kısma bkz.
[682] Wilson, **The Ukrainians**, 279.
[683] Igor Torbakov, "Apart from Russia or Part of Russia: A Sad Saga of Ukrainian-Russian Relations", **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**, c. 9, s. 4 (2001): 595-596; Nygren, **The Rebuilding of Greater Russia,** 50.
[684] Kuzio, **Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism,** 437; Taras Kuzio, "Geopolitical Pluralism in the CIS: The Emergence of GUUAM", **European Security**, c. 9, s. 2 (2000): 85.
[685] Alexander J. Motyl, "Ukraine, Europe, and Russia: Exclusion or Dependence", **Ambivalent Neighbors: The EU, NATO and the Price of Membership**, ed. Anatol Lieven ve Dmitri V. Trenin (Washington D.C: Carnegie Endowment for International Peace, 2003): 29

ilişkiler kurulması gerektiği düşüncesi benimsenmiştir.[686] Topraklarında önemli bir Rus nüfus barından, ülkenin özellikle doğusundaki endüstriyel üretim çarkları Rusya ekonomisine güçlü şekilde entegre olan ve aynı zamanda Sivastopol'de Rusya'nın askeri unsurlarına ev sahipliği yapan bir ülke olarak Ukrayna'nın Rusya ile ilişkileri birçok farklı alanda güçlü bağlarla örülü olmuştur. İki ülke arasındaki bu bağlara rağmen, Ukrayna'nın dış politika tasavvurunda Rusya'nın etki alanına girilmesi riski de belirgin bir yer kaplamıştır. Dolayısıyla Ukrayna siyasi liderleri Rusya'nın ülkelerine dönük nasıl bir niyete sahip olduğundan emin olamayarak, Batı ile ilişkileri güçlendirmenin Ukrayna'nın bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü koruması için gerekli olduğuna inanmışladır.[687]

SSCB'nin dağılmasının ardından Ukrayna'nın ilk devlet başkanı olarak görev yapan Leonid Kravçuk (1991-1994) Rusya'nın Ukrayna'yı bağımsız bir devlet olarak kabul etmeyeceği yönünde hissettiği kaygıları diplomatik temaslarında muhataplarına iletmiştir.[688] SSCB dağıldığı andan itibaren Yeltsin'in Belarus ve Ukrayna ile yeni bir konfederasyon tesis etme çabası, Rusya'daki siyasi çevrelerden BDT'ye üye olunmaması durumunda sınır sorunlarının çözümünün mümkün olmayacağı ve Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetlerinin iç siyasetine daha fazla karışmak durumunda kalacağı yönünde gelen baskı içerikli mesajlar, bu kaygıları besleyen faktörler olmuştur.[689] Ayrıca Kravçuk'un görev süresinde ikili ilişkilere Kırım, Sivastopol ve Karadeniz Donanması'nın paylaşımından kaynaklanan belirsizlikler damga vurduğu için, Kravçuk'un çekincelerinde Rusya'nın olası hak iddiaları da önemli bir yer kaplamıştır.[690] Rusya'dan duyulan kaygılar nedeniyle Kravçuk, Rusya'nın ülkesi üzerinde kültürel, siyasi ve idari alanlardaki etkisini azaltmaya çalışmış ve SSCB sonrası "Ukraynalılaşma" olarak tanımlanan bir siyaset rotası izlemiştir.[691]

---

[686] **Age**, 29.
[687] Kuzio, **Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism,** 432; Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına**, 106-109.
[688] Pifer, **The Eagle and the Trident**, 22.
[689] Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000,** 52, 57.
[690] Örneğin, 1992 senesinde Rusya Yüksek Sovyet'i ve Rusya Federasyonu Halk Temsilcileri Kongresi'nde Kırım ve Sivastopol'e dair Rusya'nın hak iddialarını dile getiren tasarılar geçmiştir. **Age**, 29.
[691] Yekelchyk, **The Conflict in Ukraine,** 72-73. Kuzio, "Ukraynalılaşma" kavramının "etnik demokrasi"; yani etnisite bazlı bir Ukrayna vatandaşlığı yaratılması demek olmadığını belirtmektedir. Ukrayna'nın önündeki seçim, vatandaşlık kavramı belirlenirken Ukrayna ve Rus halklarının/uluslarının aynı ağırlığa mı sahip olacağı yoksa Ukrayna halkı/ulusunun temel belirleyici unsur mu olacağıyla ilişkili olmuştur. Anayasal vatandaşlık tanımlamasına bu seçim yön vermiştir. Seçim, ikinci tercihten yana yapılmıştır.

Kendisinden sonra göreve gelen Leonid Kuçma ise (1994-2004), Kravçuk'a zıt şekilde, Rusçayı ülkenin resmi dillerinden biri yapmak gibi vaatlerle kültürel anlamda ikili ilişkileri güçlendirme iradesi ortaya koymuşsa da, kısa süre içinde Rusya'ya yakın olmanın yaratabileceği tehlikeleri görerek politikasını revize etmiştir.[692] Örneğin Kuçma, Ukrayna'nın BDT'nin supranasyonal bir mahiyet kazanmasına karşı olduğunu ve SSCB'yi tekrardan canlandırma amaçlı girişimleri kategorik olarak reddettiğini vurgulamıştır.[693] Bu reddediş asıl olarak, Rusya'nın Ukrayna'yı yörüngesine katma girişimlerine dönük tepkisel bir tavır olup, hissedilen tedirginlikler Kuçma tarafından batılı siyasi liderlerle de paylaşılmıştır. Ukrayna'da görev yapmış olan ABD'li emekli diplomat Steven Pifer'a göre, Kuçma'nın Clinton'la görüşmelerinde Kiev'in Moskova ile yaşadığı zorluklar kendisi tarafından muhatabına aktarılmıştır.[694] Bu süreçte, Mart 1996'da Rusya Parlamentosu Duma, periyodik olarak yaptığı gibi, Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü sorgulayan tasarılardan bir yenisini geçirmiş; buna karşın ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher Kuçma hükümetini ABD'nin destek vaadiyle teskin etmiştir.[695] Kravçuk yönetimi de, keza, ABD'nin eski Ukrayna büyükelçilerinden Roman Popadiuk'un aktarımına göre, ABD'den devamlı olarak güvenlik teminatı ve ayrıca siyasi ve ekonomik destek taleplerinde bulunmuştur.[696] Bu gibi diplomatik temaslarda ülkenin her iki devlet başkanı da Rusya'dan hissettikleri kaygıları Batılı muhataplarıyla paylaşmışlar ve Ukrayna'nın Rusya karşısında yalnız kalmaması için Batı ile yakın ilişki içinde olunmasını gerekli görmüşlerdir. Asıl başarılmaya çalışılan ise, Batı'ya yakın durup Rusya'ya mesafe almak, fakat bunu hassas bir denge üzerine kurarak; Rusya'nın yanı başında Batı yanlısı bir Ukrayna devletinin

---

Anayasanın başlangıcında yazıldığı gibi, "Ukrayna halkı, bütün azınlıkları kapsayan Ukrayna vatandaşları" olarak tanımlanmıştır. Kuzio'nun belirttiği gibi, Rus öznesi de Ukrayna öznesinin yanına eklenmiş olsaydı, böyle bir karar Rusya'nın Ukrayna'ya müdahil olmasının zeminini hazırlayabilir ve jeopolitik sonuçlar doğurabilirdi. Ukrayna'nın Ukrayna halkından oluştuğu maddesinden hareketle ülkenin resmi dili de Ukraynaca olarak belirlenmiştir. Bu sürece ilerlenirken, Kravçuk'un SSCB sonrası Ukrayna halkının esas alındığı bir çerçevede vatandaşlık tanımının belirlenmesi için ortaya koyduğu iradenin (1996 anayasası kendisinin başkanlığından sonra ilan edildiyse de) özellikle altı çizilmelidir. Taras Kuzio, **Ukraine: State and Nation Building** (London: Routledge, 1998), 4, 125; "Ukraine's Constitution of 1996 with Amendments through 2004", 1, 3.

[692] Yekelchyk, **The Conflict in Ukraine**, 73; Kuzio, **Ukraine: State and Nation Building**, 187-188.

[693] Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000,** 59.

[694] Pifer, **The Eagle and the Trident**, 81.

[695] **Age**, 84.

[696] Roman Popadiuk, "Ukraine: The Security Fulcrum of Europe?", **Strategic Forum**, s. 69 (1996): 2-3.

oluşmakta olduğu izlenimi edinmesine imkan vermeden gerçekleştirmek olmuştur.[697]

Bu tartışma bir bütünlük içinde ele alınırsa, SSCB sonrası Ukrayna'nın liderliğine gelen Kravçuk (1991-1994) ve Kuçma'nın (1994-2004) Rusya'ya dönük hissettikleri çekinceler, kendilerinin halefi olan ve Batı yanlısı bir siyasi figür olarak bilinen Turuncu Devrim'in lideri Viktor Yuşçenko'dan (2004-2010) ciddi bir fark ortaya koymamıştır.[698] Turuncu Devrim sonrası iktidara gelen Yuşçenko, Ukrayna'nın AB ve NATO'ya üye olmak şeklinde bir hedefe sahip olduğunu NATO'nun 2005'deki Brüksel Zirvesinde deklare etmiştir.[699] Turuncu Devrim sürecinde Rusya'nın desteklediği aday olan Yanukoviç ile Batı'nın desteklediği aday olan Yuşçenko arasında şaibelerin damga vurduğu seçim yarışını Yuşçenko'nun (yenilenen seçimlerle birlikte) kazanması ve elde ettiği zaferden sonra Ukrayna'yı Batı'ya yaklaştırmaya çalışması, kendisinin Batı tandanslı bir lider olması dikkate alındığında, beklentilere uygun bir gelişme olmuştur. Bununla birlikte Yuşçenko, Rusya'yı Ukrayna'nın "stratejik ortağı" olarak niteleyerek ve NATO'ya üyelik yönündeki iradenin Rusya'ya yönelik olmadığını vurgulayarak Rusya'yı teskin etmeye ve bir denge politikası izlemeye çalışmıştır.[700] Başkanlığının ilerleyen döneminde ise Yuşçenko, özellikle Gürcistan krizinin etkisiyle, Rusya'dan hissedilen tehdide karşı Ukrayna'nın Batı'ya entegre olmasını daha güçlü çabalarla gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Bu tartışmanın ışığında, Rusya'nın yörüngesine girmekten duyulan kaygılar nedeniyle Batı ile yakın ilişki içinde olmak, Ukrayna dış politikasında bir devamlılık içeresinde benimsenen yaklaşım olmuştur. Aşağıda ele alınacağı gibi, Rusya ile olan ilişkilerin belirli bir mesafe ile ele alınması prensibi, Rusya'ya yakın bir lider olarak görülen Yanukoviç tarafından dahi benimsenmiştir.

4.2.2. Rusya-Ukrayna İlişkilerinde Bölgesel Entegrasyon Projeleri

Ukrayna'nın Rusya'ya dönük benimsediği ihtiyatlı dış politikayı anlamlandırırken, Rusya liderliğinde kurulan bölgesel örgütlere dönük yaklaşımı aydınlatıcı bir bakış açısı sunacaktır. Ukrayna siyasi liderleri tarafından eski Sovyet

[697] **Age**, 2.
[698] Kuzio, **Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism,** 432.
[699] Honor Mahony, "Ukraine Wants to Join NATO", **EU Observer**, 23 February 2005.
[700] **Age**.

coğrafyasındaki entegrasyon projelerine katılma senaryosu, Ukrayna'nın egemenlik haklarının kısıtlanmasına neden olabilecek potansiyel bir risk olarak görülmüştür. Ukrayna'nın bu yöndeki hassasiyetlerine dair işaretler BDT'nin kuruluşundan itibaren ortaya çıkmıştır. Ülkenin ilk devlet başkanı Kravçuk, BDT çatısı altında Ukrayna dahil çevre ülkeler üzerinde hakimiyet kurma arayışında olduğunu düşündüğü Yeltsin'in, parlamentolar arası asamble ve ortak güvenlik paktı önerilerine olumsuz yanıt vermiştir.[701] Kiev, BDT'nin zayıf bir örgüt olarak kalması, supranasyonal bir mahiyet taşımaması ve yalnızca bağımsız devletler arasında bir forum işlevi görmesine çalışmıştır.[702] Ukrayna, BDT'nin kurucu üyelerinden olmuşsa da, BDT Şartı'nı imzalamayı reddedip, hiçbir zaman hukuki anlamda bu örgütün üyesi olmamıştır.[703] Bu tercihe paralel olarak, BDT çatısı altında hayata geçirilen güvenlik örgütü KGA/KGAÖ'ye de hiçbir zaman üye olmayan Ukrayna, Yanukoviç döneminde dahi askeri bloklara üyelik konusuna sıcak bakılmadığı belirtilerek, bu örgüte katılmayı reddetmiştir.[704]

Aynı hassasiyet ekonomi eksenli konularda da görülmüştür. Henüz SSCB resmi olarak dağılmadan önce, Ekim 1991'de, cumhuriyetler arasında (inter-republican) ortak bir ekonomi alanı oluşturmak ve ticaret ve ekonomi politikasında işbirliğini sağlamak için hayata geçirilen bir inisiyatife Ukrayna olumsuz yaklaşarak, anlaşma metnini imzalamamıştır. Ukrayna, Rusya merkezli kurulacak bir ekonomik oluşuma katılmaktan imtina ederek, diğer cumhuriyetlerle olan ticari ilişkilerini ikili bir çerçevede belirlemeyi

---

[701] Marvin Kalb, **Imperial Gamble: Putin, Ukraine, and the New Cold War** (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2015), 119.

[702] Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**, 57; Olçar, **Karadeniz Politikaları ve Türkiye Ukrayna Stratejik İlişkileri**, 238. Ukrayna'nın BDT politikasına dair bkz: Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına**, 59-63.

[703] Kuzio, **Ukraine under Kuchma**, 187; Rilka ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 15. Ukrayna Parlamentosu BDT Deklarasyonunu 12 Aralık 1991'de onaylamıştır. Fakat bu onay, Ukrayna'nın bağımsızlığının ve egemenliğinin korunacağına dair birçok şerhle birlikte gerçekleşmiştir. BDT Şartı ise onaylanmamıştır. BDT Şartı, dış politikaların koordinasyonu, ortak ekonomik alan, gümrük birliği, savunma politikası ve de sınırların korunmasında işbirliği gibi maddeleri içinde barındıran bir anlaşma olarak Ukrayna'nın egemenliğini kısıtlayıcı nitelikte bir inisiyatif olarak görülmüş ve Ukrayna tarafından onaylanmamıştır. Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**, 57. BDT Şartı ve BDT Deklarasyonu için bkz: "Charter of the Commonwealth of Independent States (with Declaration and Decisions)", https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201819/volume-1819-I-31139-English.pdf, [10.03.2018].

[704] "Kostiantyn Hryschenko: Ukraine Will Not Join Collective Security Treaty Organization", **Kyiv Post**, 28 May 2010.

tercih etmiştir.[705] SSCB'nin dağılması ve BDT'nin kurulmasıyla birlikte Ukrayna'nın politikası benzer bir seyir izlemiş ve 1993 senesinde iki farklı inisiyatife Ukrayna'nın yaklaşımı olumsuz olmuştur. İhracatının çoğunu eski Sovyet cumhuriyetlerine gerçekleştirmesine rağmen Rusya merkezli ekonomik entegrasyon projelerine katılma konusuna olumsuz yaklaşan Ukrayna, Ekonomi Danışmalık Komitesi adlı bir oluşuma ortak olmayıp, Ekim 1993'teki Bişkek Zirvesinde bu inisiyatif çerçevesinde önerilen 15 anlaşma metininden yalnızca beşini imzalamıştır.[706] Bu oluşum, BDT Şartı'nın 28 ve 29. maddelerinde kuruluş gerekçesi açıklanan Koordinasyon ve Danışmanlık Konseyi'nin siyasi, ekonomik, askeri, sosyal ve benzeri alanlarda bölgesel işbirliğini sağlama vizyonunun ekonomik boyutunu esas almışsa da, Ukrayna'nın hem bu oluşuma hem de BDT çatısı altındaki diğer inisiyatiflere iştiraki sınırlı kalmıştır.[707]

1993 yılındaki bir diğer inisiyatif ise BDT çatısı altında kurulan Ekonomi Birliği olmuş ve bu oluşum, ortak bir ekonomik alan oluşturulması amacıyla, serbest ticaret alanı, mal, hizmet, sermaye ve işçi dolaşımı konusunda ortak bir pazar, ortak ödeme sistemi, gümrük birliği ve para birliği başlıklarını kapsayan bir proje olarak hayata geçmiştir.[708] Bu projenin Ukrayna'nın ekonomik bağımsızlığını olumsuz etkileyeceği, Batı ile olan ilişkilerini geliştirmesine engel çıkaracağı ve Rusya'nın Ukrayna üzerinde etki tesis etmesine imkan tanıyacağı düşüncesiyle Ukrayna bu oluşuma dahil olmamıştır.[709] Ukrayna, Türkmenistan'la birlikte, Ekonomi Birliği anlaşmasını imzalamayı reddederek, "kısmi üyelik" adlı statüsü net olmayan bir çerçevede bu organizasyonla ilişkilerini sürdürmüştür.[710] Bu tercihle, Ekonomi Birliği girişimi dahilinde serbest ticaret alanına dahil olunacağı, fakat bunun ötesinde bir angajmana girilmeyeceği gösterilmiştir.[711] BDT'nin kurumsal yapısının yetersiz kalması, AB'nin örnek alınmasına rağmen üye ülkelerin (Ukrayna dahil) egemenlik haklarını supranasyonal bir yapıya devretmek

[705] Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**, 62.
[706] **Age**, 63.
[707] Koordinasyon ve Danışmanlık Konseyi ile ilgili bkz: Zhenis Kembayev, **Legal Aspects of the Regional Integration Processes in the Post-Soviet Area** (Berlin: Springer, 2009), 53; "Charter of the Commonwealth of Independent States (with Declaration and Decisions)".
[708] Sergei Khabarov, "Commonwealth of Independent States: Treaty on Creation of Economic Union", **International Legal Materials**, c. 34, s. 5 (1995): 1299.
[709] Kuzio, **Ukraine under Kuchma**, 210; Kuzio, **Ukraine-Crimea-Russia: Triangle of Conflict**, 61.
[710] Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**, 63.
[711] Kembayev, **Legal Aspects of the Regional Integration Processes in the Post-Soviet Area**, 81.

istememeleri ve de Rusya'nın Batı ile olan ilişkilerini ve kendi ekonomik reformlarını öncelemesi, Ekonomi Birliği girişiminin sonuçsuz kalmasına neden olmuştur.[712] Bu başarısız denemenin ardından BDT çatısı altında kapsamlı girişimlerden ziyade gümrük birliği tarzı projelere ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Bu karar doğrultusunda 1995 senesinde Rusya, Belarus, Kazakistan arasında bir Gümrük Birliği projesi hayata geçirilmiş ve daha sonra Kırgızistan ve Tacikistan da bu oluşuma dahil olmuşlardır.[713] Ukrayna Devlet Başkanı Kuçma bu oluşumu Ukrayna'nın egemenliğini kısıtlayacak ve Batı ile olan ilişkilerini sekteye uğratacak bir girişim olarak görerek, serbest ticaret opsiyonunu bağlayıcı bir gümrük birliğine tercih etmiştir.[714] Kuçma, Ukrayna'yı Rusya'ya ekonomik olarak entegre etme vaadini seçim çalışmalarında ortaya koymuş bir lider olmasına rağmen, ekonomik anlamda ülkesinin egemenliğini kısıtlayıcı mahiyetteki bölgesel projelerden imtina etmiştir.[715] Rusya'nın 1998'de yaşadığı finansal kriz ve Kırgızistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üye olmasıyla yükümlülüklerini artık WTO kaidelerine uygun şekilde yerine getirmek zorunda olması, 1999'da bu projenin işlemeyeceğini göstermiştir.[716]

2000'li yıllara girildiğinde Putin liderliğinde Rusya'nın bölgesel kurumsallaşmayı daha güçlü şekilde gerçekleştirmeye çalışacağı bir dönem başlamıştır. Putin'le birlikte bölgesel entegrasyon alanında atılan ilk adım AET ile gerçekleşmiştir. 1999'da oluşturulan Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Alan adlı oluşumun 2000 yılında Belarus, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın katılımcısı olduğu AET'ye dönüşmesine öncülük eden Putin, "uluslararası tüzel kişilik" mahiyetine de sahip olması amaçlanan bu projenin, kendisine uluslararası alanda karşılığı olan bir bloğun lideri olma imkanını sunacağına kanaat getirerek bu inisiyatif için düğmeye basmıştır.[717] Devletlerarası Konsey ve Entegrasyon Komitesi gibi organları içinde barındıran bu oluşumda, ağırlıklı oy uygulamasının geçerli kılınması örgüt içinde Rusya'yı baskın bir konuma getirmiştir.[718]

---

[712] Rilka Dragneva ve Kataryna Wolczuk, "European Union Emulation in the Design of Integration", 137.
[713] **Age**, 138.
[714] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 17.
[715] Tor Bukkvoll, "Private Interests, Public Policy: Ukraine and the Common Economic Space Agreement", **Problems of Post-Communism**, c. 51, s. 5 (2004): 12.
[716] Dragneva ve Wolczuk, "European Union Emulation in the Design of Integration", 138; Libman ve Vinokurov, **Holding-Together Regionalism**, 42.
[717] Dragneva ve Wolczuk, "European Union Emulation in the Design of Integration", 138-139.
[718] Sakwa, **Russian Politics and Society**, 435.

Rusya, Ukrayna'yı da AET'ye dahil etmeye çalışmışsa da Kuçma hükümeti bu örgüt çatısı altında serbest ticaret anlaşmalarının ötesinde herhangi başka bir anlaşmaya imza atmayacaklarını ve yalnızca gözlemci statüsünde AET dahilinde bulunabileceklerini belirtmiştir.[719]

2003 yılında, Rusya'nın öncüsü olduğu Ortak Ekonomik Alan adında, Rusya, Belarus, Ukrayna ve Kazakistan'dan oluşan, bölgenin gelişmiş ekonomileri arasında serbest ticaret eksenli yakınlaşmayı öngören bir diğer projeye ise Ukrayna ilk anda iştirak etmeyi kabul etmiştir.[720] Rusya'nın bu projeyi hayata geçirmesinin spesifik amacı Kazakistan ve Belarus gibi yakın ortaklarının yanına Ukrayna'nın da dahil olduğu bir bölgesel projeyi hakim kılmaktı.[721] Fakat Ukrayna, ilerleyen zamanla birlikte anlaşmaya bir şerh düşüp, anlaşmanın imzalanması hususunu Ukrayna anayasasına uygunluğuna endekslemiş ve AB ile olan ticari ilişkilerini geliştirmeye çalıştığı 2004 sonrası süreçte Ortak Ekonomik Alan içinde yer almayı sürdürmüşse de anlaşma kapsamındaki gümrük birliğine dahil olmamıştır.[722] Ukrayna'nın bu kararının arkasında, ilk beklentilerin aksine projenin Ukrayna yönetiminin umduğundan daha kapsamlı anlaşmalar içermesi ve AB'den esinlenilerek supranasyonal mahiyette bir oluşuma dönüştürülmek istenmesi yer almıştır. Ukrayna'nın olumsuz tavrı sonrası istenen etkinliği sağlayamayan Ortak Ekonomik Alan projesi 2006'da sonlandırılmıştır.

SSCB dağıldığı andan itibaren Ukrayna Rusya öncülüğünde hayata geçen bölgesel örgütlere katılma fikrine olumsuz yaklaşmıştır. Bölgeselleşme girişimleri ekonomik konular üzerine odaklansa da, Ukrayna'nın mesafeli tavrı değişmemiştir. Ukrayna'nın bu yaklaşımında, ekonomik entegrasyonun siyasi alanı da kapsayacak şekilde, daha geniş bir entegrasyonun ön adımı olacağı kaygısı önemli bir neden olmuştur. Ülkelerinin

---

[719] Bukkvol, "Private Interests, Public Policy", 12; Tadeusz A. Olszanski, **A Quarter-Century of Independent Ukraine: Dimensions of Transformation**, çev. Ośrodek Studiów Wschodnich (Warsaw: Ośrodek Studiów Wschodnich (Centre for Eastern Studies), November 2017), 94.
[720] Sakwa, **Russian Politics and Society**, 435.
[721] Trenin, **Post-Imperium**, 155.
[722] Sakwa, **Russian Politics and Society**, 435; Michael Emerson ve diğ., **The Prospect of Deep Free Trade Between the European Union and Ukraine** (Brussels: Center for European Policy Studies), 55-58.
Oleksiy Semeniy, "Ukraine's European Policy as an Alternative Choice – Achievements, Mistakes and Prospects", **Ukraine, the EU and Russia History, Culture and International Relations**, ed. Stephen Velychenko (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007): 128-131; Rilka Dragneva ve Kataryna Wolczuk, "Between Dependence and Integration: Ukraine's Relations with Russia", **Europe-Asia Studies**, c. 68, s. 4 (2016): 686-688.

egemenliğiyle ilgili güçlü hassasiyetlere sahip olan Ukrayna liderleri, Rusya merkezli ekonomik oluşumlara dahil olma konusunu, Rusya'nın ülkeleri üzerindeki nüfuzunu arttırması riskini hesaba katarak değerlendirmişlerdir.[723] Rusya'nın güçlü konumundan yararlanarak kurulan örgütler içinde etki tesis etmesi ve de siyasi alanı da kapsayacak şekilde komşularını daha geniş bir entegrasyon projesinin çarklarına dahil etmesi ihtimalleri, Ukrayna'nın mesafeli politikasının arkasındaki temel nedenler olmuştur. Dönemsel olarak Rusya siyasilerinden, ekonomik entegrasyonun BDT çatısı altında siyasi entegrasyonun bir ön adımı olduğu ve Ukrayna'nın ekonomik örgütlere katılmayı reddetmesinin kendisi için olumsuz sonuçlar doğuracağı şeklinde gelen mesajlar, Ukrayna'nın kaygılarının temelsiz olmadığını göstermiştir.[724]

Bölgesel oluşumlar ekonomik entegrasyonu esas alsa da, Ukrayna liderleri bu oluşumlara iştirak edilmesi durumunda, ülkelerinin siyasi olarak Rusya'nın yörüngesine gireceği kaygısını hissetmişlerdir. Böylece gümrük birliği tarzı bağlayıcı projeler yerine Ukrayna, BDT ve GUAM dahilinde oluşturulan STA'lar çerçevesinde bölge ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini tanzim etme yolunu seçmiştir. İlerleyen dönemde Ukrayna'nın Rusya menşeli entegrasyon projelerine katılma fikrine soğuk bakışında, 2008'de WTO üyesi olmasıyla beraber, Avrupa ile ekonomik ilişkilerini güçlendirmenin ülkenin modernizasyonu için gerekli olduğu düşüncesi de etkili olmuştur.[725]

---

[723] Bu hassasiyet Rusya ile kurulan ikili ekonomik ilişkiler çerçevesinde de sergilenmiştir. Örneğin Rusya'nın, Ukrayna'nın kendisine olan borçlarına karşılık Ukrayna'daki petrol rafinerileri ve doğal gaz boru hatları gibi stratejik altyapı unsurlarının mülkiyetini elde etme çabalarına Ukrayna liderleri direnmiştir. Yanukoviç dahi devlet başkanlığı zamanında bir devlet şirketi olan Naftogas'ın hisselerini Gazprom'a satmayı reddetmiştir. Bununla birlikte Yanukoviç, enerji alanında Ukrayna'nın Rusya'ya daha fazla bağımlı hale gelmemesi için Rusya ile imzalanan nükleer reaktör anlaşmalarını iptal etmiş ve ayrıca doğalgaz fiyatı konusunda Rusya ile ciddi anlaşmazlıklar yaşamıştır. Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000,** 39; Andrei Tsygankov, "Vladimir Putin's Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy", **Post-Soviet Affairs**, c. 31, s. 4 (2015): 285; Tuğçe Varol Sevim, "Ukrayna'nın Yönetemediği Enerji Politikası ve Sonuçları Krizine Jeopolitik Kuramlar Çerçevesinde Bakış", **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**, ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (İstanbul: Beta, 2014): 507-508.

[724] Wolczuk, **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**, 63-64.

[725] Vsevolod Samokhvalov, "Ukraine and Eurasian Regionalism: A Case of Holding Together Integration", **The Eurasian Project and Europe Regional Discontinuities and Geopoliticsed**, ed. David Lane ve Vsevolod Samokhvalov (New York: Palgrave Macmillan, 2015): 173-174. WTO üyeliğine ilerlenen süreçte Ukrayna'nın hayata geçirdiği reformlar, hem AB hem de ABD'nin Ukrayna'yı serbest pazar ekonomisi olarak görmesini sağlamış ve Ukrayna'nın antidumping vergilerinden muaf şekilde farklı pazarlara girmesini kolaylaştırmıştır. Anders Aslund, **How Ukraine Became a Market Economy and Democracy** (Washington, DC: Peter G. Peterson Institute for International Economics, 2009), 225.

4.2.3. Rusya Merkezli Bir Bölgesel Örgüt Olarak AEB

Ukrayna ve bölge ülkelerinin diğer bir bölümü Rusya merkezli bölgeselleşme girişimlerine olumsuz yaklaşmışlarsa da, Rusya eski Sovyet coğrafyasında entegrasyon projelerine önem atfetmeye devam etmiştir. BDT çatısı altında ya da müstakil olarak hayata geçen entegrasyon denemelerinden istediği verimi alamayan Rusya, ilerleyen dönemde yeni bir bölgesel örgüt arayışına girmiştir. Bu arayış neticesinde, 2010 senesinde Belarus ve Kazakistan'la beraber yeni bir gümrük birliği rejimi hayata geçirilmiştir. Gümrük Birliğinin yanına 2012 yılında Tek Ekonomik Alan adlı yeni bir inisiyatif eklenmiş ve 2015 senesinde bu iki oluşum Avrasya Ekonomi Birliği'ne (AEB) dönüşmüştür. AEB'nin kurulmasıyla birlikte AET ise lağvedilmiştir.

2015 senesinde faaliyete başlayan AEB iki ana başlık üzerine temellendirilen bir bölgesel entegrasyon projesidir. Bu başlıklar Gümrük Birliği ve Ortak Ekonomik Alan'dan oluşmaktadır. AEB'nin öncü adımı olan Gümrük Birliğinin yanına eklenen Ortak Ekonomik Alan dahilinde, makroekonomik politikaların uyumlu hale gelmesinden, sanayi, tarım, enerji ve ulaşım dahil birçok farklı alanda bölgesel kalkınmayı destekleyici nitelikte koordineli politikalar öngören bir boyut söz konusudur.[726] Bu bağlamda AEB bir gümrük birliği projesi olmaktan öte, bölge ülkelerini ortak bir ekonomik alanın bileşeni kılmayı amaçlayan kapsamlı bir entegrasyon projesidir. Anlaşma dahilinde bağlayıcı kaidelerle desteklenen AEB projesi, üye devletlere ortak dış ticaret politikası zorunluluğu dayatıp, bölge dışı aktörlerle olan ithalat/ihracat ilişkilerini AEB kaideleri ile çerçeveleyen bir mahiyete sahiptir.[727] Dolayısıyla AEB, üye ülkeler arasındaki bariyerleri ortadan kaldırsa da, dış dünya ile bölge arasında yeni bariyerler oluşturan bir projedir.[728] Bağlayıcı niteliğiyle öne çıkan AEB'nin kuralları ve de örgüt çatısı altında alınacak kararlar, katılımcı ülkeler için iç hukuk kaideleri anlamına gelmektedir.[729] Bu özelliği nedeniyle bazı bölge ülkeleri Rusya'nın nüfuzu altına girilmesi riski dolayısıyla AEB üyeliğinden

[726] "Treaty on the Eurasian Economic Union".
[727] Ortak dış ticaret politikasıyla ilgili kaideler AEB Antlaşmasının 25. maddesi olan "Gümrük Birliğinin İşleyiş Prensiplerinin" ikinci ve üçüncü alt maddelerinde ifade edilmektedir: "(2) Üçüncü aktörlerle olan dış ticarette AEB Ortak Gümrük Tarifesi ve diğer ortak düzenlemeler uygulanacaktır. (3) Üçüncü aktörlerle olan ilişkilerde ortak bir ticaret rejimi uygulanacaktır". Bkz: "Treaty on the Eurasian Economic Union", 25.
[728] Nikolas K. Gvosdev ve Christopher Marsh, **Russian Foreign Policy: Interests, Vectors, and Sectors** (California: CQ Press, 2014), 190.
[729] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 26.

kaçınmışlardır. Halihazırda AEB, Rusya, Kazakistan ve Belarus gibi kurucu üyelerle birlikte Ermenistan ve Kırgızistan'ı da bünyesine katmış olarak beş ülkeli bir birlik olarak faaliyet göstermektedir.

Kurumsallaşma bakımından ise AB'den esinlenilerek, Komisyon, Konsey ve Mahkeme (Avrupa Adalet Divanı) gibi AB kurumları AEB'ye uyarlanmıştır.[730] AEB'nin kurumları, Avrasya Ekonomi Komisyonu, Avrasya Ekonomi Birliği Mahkemesi, Avrasya Hükümetler Arası Konsey ve Yüksek Avrasya Ekonomi Konseyi'nden oluşmaktadır.[731] Komisyon içinde hükümet temsilcilerinin bulunduğu Komisyon Konseyi ve teknokratlardan oluşan Komisyon Kurulu, Birliğin idari işleyişinden sorumlu olan iki önemli birimidir.[732] AB Komisyonu'na benzer şekilde, Komisyon Kurulu (supranasyonal organ) AEB'nin yürütme organı olup, üçte iki çoğunlukla karar alma yetkisine sahiptir.[733] Komisyon Konseyi ise, Komisyon'un genel işleyişinin denetlenmesinden sorumlu olup Hükümetler Arası Konsey ve Yüksek Avrasya Ekonomi Konseyi'nin kendisine yüklediği sorumlulukları da yerine getirerek görevini ifa etmektedir.[734] Bütün organlarda üye temsiliyeti eşit sayıda olup, her ülkeden iki temsilcinin bulunduğu Komisyon Kurulu karar alma sürecindeki bir anlaşmazlık durumunda konuyu Komisyon Konseyi'ne veya Yüksek Avrasya Ekonomi Konseyi'ne (hükümetler arası organlar) devretmektedir. Son karar verme yetkisi ise hiyerarşik skaladaki en üst birim olan ve devlet başkanları tarafından temsil edilen Yüksek Avrasya Ekonomi Konseyi'ne aittir.[735]

Üyelerin eşit oy hakkına sahip olması ilkesine rağmen, AEB'nin bürokratik işleyişinden sorumlu olan ve entegrasyon gündemini belirleyen Komisyon Kurulu'nda Rusya'nın enformel yöntemlerle ağırlık tesis etmesi ve bu oluşumun departmanlarında

---

[730] Martin Russell, "Eurasian Economic Union: The Rocky Road to Integration", April 2017, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599432/EPRS_BRI(2017)599432_EN.pdf, 3-4, [29.01.2018].
[731] "Treaty on the Eurasian Economic Union", 9
[732] **Age**, 19-20; Alexander Libman, "Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: The Real and the Imagined, **Rising Powers Quarterly**, c. 2, s. 1 (2017): 89.
[733] "Treaty on the Eurasian Economic Union", 20.
[734] "Eurasia's Economic Bloc at Risk from Geopolitics", **Strategic Comments**, c. 21, s. 5 (2015): xi.
[735] **Age**, 8; Libman, "Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: 89; Rilka Dragneva ve Kataryna Wolczuk, "The Eurasian Economic Union: Deals, Rules and the Exercise of Power", **Chatham House: The Royal Institute of International Affairs**, May 2017, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-05-02-eurasian-economic-union-dragneva-wolczuk.pdf, 13, [12.11.2017].

etki kurmaya çalışması Kazakistan gibi üyelerde belirli rahatsızlıklar yaratmaktadır.[736] Rusya'nın ekonomik ve siyasi nüfuzunu kullanması ve ayrıca Komisyon'daki teşkilat yapısında teknik konularda ve uzmanlık seviyesinde avantajlı konumu, bu birimin işleyişinde güç dengesini Rusya lehine çevirmektedir.[737] Ayrıca Rusya, AEB'nin siyasi mahiyetini güçlendirme amaçlı bir parlamentonun oluşturulması, ABD dolarının ticari faaliyetlerde kullanımının bırakılması ve tek bir para biriminin hayata geçirilmesine gayret etmekte olup, bu teklifler Kazakistan ve Belarus Devlet Başkanları Nazarbayev ve Lukaşenko tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Rusya'nın bu konudaki ısrarı, bu ülkenin daha derin bir entegrasyonu hakim kılmak istediğine dair şüpheleri arttırmaktadır.[738]

Rusya'nın AEB'ye yaklaşımına dair daha başka şüphe uyandıran hadiseler de söz konusudur. Örneğin Rusya; Belarus ve Kazakistan'ın kendi topraklarını kullanarak gerçekleştirmek istediği transit ticaretle ilgili olarak belirli ürünlerde kısıtlama uygulayarak ortak gümrük alanı prensibine aykırı davranışlar sergilemiştir.[739] Ayrıca, 2014'te Belarus ve Kazakistan'ın onayını alamadan Ukrayna'ya ticari yaptırım kararı alarak ve Ukrayna krizi sonrası kendisine uygulanan ekonomik yaptırımlara karşılık AB'ye kendi yaptırımlarını uygulamaya başlayarak, AEB çatısı altında üye ülkelerin dış ticaret politikalarında ortak hareket etme zorunluluğunu göz ardı etmiştir.[740] Burada dikkat çeken nokta ise AB menşeli tarım ürünlerinin Belarus tarafından (Rusya'ya) ihraç edildiğini iddia ederek Rusya'nın gayri resmi gümrük kontrolleri gerçekleştirmesi ve bu ürünlerin ihracat/ithalat yoluyla ülkesine sokulması durumunda imha edilmesi politikası uygulamasıdır.[741] Dolayısıyla Rusya, AEB'nin kaidelerini uygulamamak bir yana kendi tek taraflı uygulamalarına riayet etmeyen üyelere de baskı yapmıştır. Tek taraflılığa dair bir diğer örnek ise, Kasım 2015'te Rusya ve Türkiye arasında yaşanan uçak krizi sonrası

---

[736] **Age**, 13-14.
[737] International Crisis Group, "The Eurasian Economic Union: Power, Politics and Trade". Europe and Central Asia Report No: 240, 20 July 2016, https://www.crisisgroup.org/file/874/download?token=n3vJ-UaR, 10, [18.10.2017].
[738] Jan Strzelecki, "The Eurasian Economic Union: A Time of Crisis", **The Centre for Eastern Studies**, Number: 195, 27 January 2016, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_195.pdf, 4, [27.02.2018].
[739] Marcin Kaczmarski, "Two Ways of Influence-Building: The Eurasian Economic Union and the One Belt, One Road Initiative", **Europe-Asia Studies**, c. 69, s. 7 (2017): 1038.
[740] David G. Tarr, "The Eurasian Economic Union of Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia, and the Kyrgyz Republic: Can It Succeed Where Its Predecessor Failed?", **Eastern European Economics**, c. 54, s. 1 (2016): 10; "Eurasia's Economic Bloc at Risk from Geopolitics", xii.
[741] Russell, "Eurasian Economic Union", 8.

Rusya'nın Türkiye'ye uygulamak istediği ithalat yasağını Kazakistan ve Kırgızistan'ın onayını alamamasına rağmen gerçekleştirmiş olmasıdır.[742] İlaveten, AEB çatısı altındaki diğer üyelerin dahli olmadan ve ortak hareket etme prensibi göz ardı edilerek Rusya'nın Çin'le AEB-İpek Yolu projeleri arasında işbirliği öngören bir mutabakat imzaladığı ve ortak Rusya-Çin çalışma grubu oluşturduğu görülmüştür.[743] Bu hadiselerin gösterdiği gibi, Rusya'nın tek taraflı uygulamalarla kuralları esnettiği ve kendi çıkarlarını AEB'nin kaidelerine riayet etme prensibinin önüne koyduğu durumlar söz konusudur.

Bunun beklenmedik bir gelişme olmadığı ifade edilmelidir. Ekonomik kapasitesi çok daha küçük ülkelerle aynı kurallara tabi olarak kendisinin sınırlandırılmasına Rusya'nın izin vermeyeceği öngörülmelidir. Nitekim yakın plan bir okuma yapıldığında, Rusya'nın bölgesinde ekonomik artı değer üretilmesinden ziyade jeopolitik olarak kendisini destekleyecek bir projeyi hayata geçirmek istediğini görmek mümkün olup, bu husus bazı göstergelerle netleştirilebilir. Öncelikle, AEB çatısı altındaki total ekonomik değerin yaklaşık % 86'sının Rusya'ya ait olması ve AEB bütçesinin % 88'inin Rusya tarafından karşılanması, Birlik çatısı altında Rusya'nın baskın konumunu ortaya koyan veriler olarak kaydedilmelidir.[744] Bununla birlikte, Rusya'nın ihracatının yaklaşık % 92'sini AEB dışındaki ülkelere gerçekleştirmesi ve AEB ülkelerinin yalnızca % 8'lik bir paya sahip olması, AEB'nin Rusya için cazip bir ekonomi alanı olabileceğini söylemeyi mümkün kılmamaktadır.[745] 137,3 milyar dolarlık ekonomik büyüklüğüyle doğal kaynak zengini bir ülke olan Kazakistan, eski Sovyet coğrafyasında ikinci en büyük ekonomiye sahip olsa da, bu oran dahi Rusya'nın ekonomik hacminin yaklaşık % 10'u olup, uluslararası bir ekonomik güç haline gelmesi noktasında Rusya'ya yeterli katkıyı sunmaktan uzaktır.[746] Diğer iki üye ülkeye bakılırsa; Kırgızistan ve Ermenistan'ın

[742] International Crisis Group, "Central Asia's Silk Road Rivalries", Europe and Central Asia Report No: 245, July 2017, https://www.crisisgroup.org/file/5358/download?token=INQ_GUBv, 17, [19.11.2017].
[743] Jeanne L. Wilson, "The Eurasian Economic Union and China's Silk Road: Implications for the Russian–Chinese Relationship", **European Politics and Society**, c. 17, s. 1 (2016): 116-117, 122.
[744] Bu oranla ilgili 2016 yılı baz alınmıştır. "GDP Ranking, 2016", http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.xls, [05.10.2017]; Oleg Salimov, "Tajikistan Paves the Way to Eurasian Union", 7 January 2015, https://www.cacianalyst.org/publications/field-reports/item/13113-tajikistan-paves-the-way-to-eurasian-union.html, [08.08.2015].
[745] "Where Did Russian Federation Export to in 2016?", http://atlas.cid.harvard.edu/explore/?country=186&partner=undefined&product=undefined&productClass=HS&startYear=undefined&target=Partner&year=2016, [18.11.2017].
[746] "GDP Ranking, 2016"; Libman, "Russian Power Politics and the Eurasian Economic, 89.

ekonomik hacimleri AEB çatısı altında % 1'in bile altındadır.[747] Belarus'un ise ekonomik anlamda Rusya'yı desteklemesi bir yana bilakis Rusya dönemsel olarak piyasa fiyatının çok altında tedarik ettiği doğal gaz ile Belarus'u desteklemektedir. Ayrıca Belarus, Rusya'dan almış olduğu petrolün ihtiyaç fazlasını üçüncü ülkelere ihraç ederek gelir elde etmektedir.[748]

Diğer yandan AEB'ye katılımına Rusya tarafından büyük önem verilen Ukrayna (2016 yılı itibariyle) 93 milyar dolarlık ekonomik hacmiyle Rusya'yı ekonomik anlamda desteklemek konusunda yetersizdir.[749] AEB'nin kuruluşuna ilerlenen konjonktür dikkate alındığında, Ukrayna 2008'deki küresel ekonomik kriz sonrası dönemde ciddi bir ekonomik darboğazın içine girerek, IMF'den kaynak arayışı içinde olmuştur.[750] Ekonomisi 2008'de % 14 küçülme yaşayan Ukrayna'nın sanayi üretimi bir sene öncesine kıyasla yarı yarıya azalmıştır.[751] Yolsuzlukla malul olan ve oligarşik yapısı nedeniyle "predatör" bir iktidar düzenine sahip olan Ukrayna, siyasi aktörlerin ekonomi alanındaki nüfuzuyla kaynaklarının içeriden sömürüldüğü bir ülke konumunda olmuştur.[752] Ukrayna'nın ekonomik sorunları kriz sürecine yaklaşılırken iyice ciddileşmiş ve Ukrayna tekrardan IMF ile bir anlaşma yapma noktasına gelmiştir.[753] Yukarıda da değinildiği gibi, ekonomik zorlukları aşabilmek için mâli kaynak arayışı içinde olan Yanukoviç, IMF ile beraber AB ve Rusya ile de pazarlıklar yürütmüş ve bu aktörlerden en iyi teklifi elde etmeye çalışmıştır.

Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması müzakerelerini yürüttüğü konjonktürde Rusya'nın ekonomik nedenler üzerinden ortaya koyduğu itirazlar, Ukrayna gibi bir pazarı kaybedecek olması endişesiyle ilişkili seslendirilmiştir. Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması çerçevesinde norm uyumu sağlayacak olması, ürünlerinin kalite standardının AB'ninkilere ulaşması anlamına geleceği için, AB standardının gerisinde olan Rusya'nın

[747] "Eurasia's Economic Bloc at Risk from Geopolitics", xi.
[748] Trenin, **Post-Imperium**, 163.
[749] "GDP Ranking, 2016".
[750] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 84-87.
[751] Deborah Sanders, "'The War We Want; The War That We Get'": Ukraine's Military Reform and the Conflict in the East", **The Journal of Slavic Military Studies**, c. 30, s. 1 (2017): 34.
[752] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 83. Ayrıca bkz: Sancaktar, "SSCB Sonrası Ukrayna", 533-543.
[753] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 87.

zamanla Ukrayna pazarına ulaşmasının güçleşmesi ciddi bir ihtimalidir.[754] Fakat her halükârda Rusya için Ukrayna'yı cazip bir pazar olarak değerlendirmek ve Rusya'nın bu pazarı kaybetme kaygısıyla hareket ettiğini söylemek mümkün değildir. Zira, krizin başlangıç yılı olan 2013 baz alındığında, Rusya için Ukrayna, ihracatının % 3,56'sını gerçekleştirdiği bir pazar olmuş ve 23 milyar dolara tekabül eden bu oranın üçte ikilik bölümü doğal gaz, petrol, kömür ve nükleer materyal gibi enerji kaynaklarından oluşmuştur.[755] Ukrayna'nın AB ile imzalaması gündemde olan Ortaklık Anlaşması ise Rusya'nın enerji ürünlerinde Ukrayna'ya dönük ihracatını engelleyen bir mahiyet taşımamaktadır.[756] Dolaysıyla Rusya, kriz öncesi dönemde olduğu gibi, ihracatının büyük bölümünü teşkil eden enerji kaynaklarını Ukrayna'ya tedarik etmeye devam edebilecektir. Enerji başlığı haricinde ise Ukrayna'nın Rusya için cazip bir pazar olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

AEB ile ilgili daha genel bir değerlendirme yapılacak olursa; eski Sovyet coğrafyasındaki ekonomik yapıların birbirlerini tamamlayıcı bir nitelik arz etmemesi ve statik ekonomik modellere sahip olunması, Ukrayna'nın katılımı gerçekleşse dahi AEB'nin Rusya'yı ekonomik anlamda destekleyebilecek bir potansiyele ulaşmasını zayıf bir olasılık kılmaktadır. Hem bölgenin hem de AEB'nin en büyük iki ekonomisi olan Rusya ve Kazakistan'ın temel ihracat ürünlerinin enerji kaynakları ve metaller olması göz önüne alındığında, yer altı kaynaklarına bağımlı ekonomik yapılar bölgesel ölçekte ekonomik artı değer yaratılmasının önünde ciddi bir yapısal engel teşkil etmektedir.[757] Ayrıca, % 90'a varan oranda gümrük tarifelerinde uyum sağlanmış ve mal ve hizmet dolaşımı serbestisi tesis edilmişse de, bölgenin kalkınmasını sağlayacak bir sanayi planına sahip olmayan AEB'nin küresel ölçekte ekonomik bir güç merkezi olması ciddi

---

[754] Iana Dreyer ve Nicu Popescu, "Trading with Moscow: The Law, the Politics and the Economics", **European Union Institute for Security Studies**, Issue Brief: 31, November 2014, https://www.files.ethz.ch/isn/185437/Brief_31_Russia-Ukraine.pdf, 2, [06.02.2018].

[755] "Where Did Russian Federation Export to in 2013?", http://atlas.cid.harvard.edu/explore/?country=186&partner=undefined&product=undefined&productClass=HS&startYear=undefined&target=Partner&year=2013, [19.03.2018]; "What Did Russian Federation Export to Ukraine in 2013?", http://atlas.cid.harvard.edu/explore/?country=186&partner=228&product=undefined&productClass=HS&startYear=undefined&target=Partner&year=2013, [19.03.2018].

[756] Dreyer ve Popescu, "Trading with Moscow", 2.

[757] Vladislav Inozemtsev, "Russia Turns East: Eurasian Integration, Regional Development, and the West as East", **Russia's 'Pivot' to Eurasia**, ed. Kadri Liik (London: European Council on Foreign Relations, 2014): 63.

zorluklarla maluldür.[758] Nitekim gelinen aşamada statik ekonomik yapıların, teknolojik yetersizliğin, birlik içi düşük ticaret hacminin ve Ukrayna krizi sonrası Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar nedeniyle dış finansal kaynak tedarikinde yaşanan zorlukların AEB'nin ekonomik performansını zayıf kıldığı görülmektedir.[759] 2014 sonrası Ukrayna krizinin getirdiği ekonomik olumsuzlukların ve enerji fiyatlarındaki düşüşün bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Fakat AEB'nin her halükârda Rusya'yı ekonomik anlamda katkı sunması ciddi zorluklarla malul olup, Ukrayna'nın bu tabloyu değiştirmesi de muhtemel görünmemektedir.

Bu bilgilerin ışığında, Ukrayna dahil, ekonomik güçleri ve satın alma kapasiteleri sınırlı ülkelerden oluşan eski Sovyet cumhuriyetlerini Rusya açısından cazip birer pazar olarak mütalaa etmek ciddi zorluklar içermektedir. Ukrayna özelinde ifade edilirse; Rusya'nın 'havuç-sopa' yöntemleriyle komşusunu AEB'ye katma çabalarının ekonomik olmaktan ziyade siyasi nedenlerle sergilendiği sonucuna ulaşmak için güçlü bir zemin söz konusudur. Ukrayna dahil bölge ülkelerinin önemli bir bölümünün Rusya'nın jeopolitik tasavvurunun bir uzantısı olarak gördükleri AEB'ye katılmaktan sakınmaları da bu projenin mahiyetine dair önemli ipuçları vermektedir.

4.2.4. Rusya'nın AEB'yi Genişletme Çabaları

Putin'in 2012'de tekrardan devlet başkanlığına gelmesiyle birlikte Rusya, hayata geçirilecek olan yeni Avrasya projesinin yalnız ekonomik değil, siyasi boyuta da sahip olmasını amaçlamıştır. Putin, siyasi entegrasyon dahil kapsamlı bir bölgesel örgütün kurulmasının amaçlandığını ilk olarak 2011 senesinde kaleme aldığı bir makalede dile getirmiştir. Söz konusu makalede Putin Rusya'nın vizyonunu şu şekilde açıklamıştır:

> "Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Alan projeleriyle Avrasya Ekonomi Birliği vizyonunun temellerini attık. Gümrük Birliği ve Tek Ekonomik Alan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın katılımlarıyla genişleyecektir. [Fakat] bunun da ötesine gitmek istiyoruz ve kendimize daha üst düzeyde entegrasyonu mümkün kılacak Avrasya Birliği adlı iddialı bir hedef koyduk."[760]

---

[758] Libman, "Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union", 92-93.
[759] Ksenia Kirkham, "The Formation of the Eurasian Economic Union: How Successful is the Russian Regional Hegemony?", **Journal of Eurasian Studies**, s. 7 (2016): 125.
[760] Vladimir Putin, "A New Integration Project for Eurasia: The Future in the Making", 3 October 2011. https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3-, [21.07.2017].

Putin tarafından bu iddialı hedef, "içinden geçilen zamanların yeni değerler etrafında ve yeni bir siyasi ve ekonomik temelde entegrasyonu gerekli kıldığı" düşüncesi üzerinden açıklanmıştır.[761] Her ne kadar Putin, Avrasya projesinin jeopolitik bir amaç taşıdığı ve SSCB'yi diriltmek gibi bir hedef güttüğünü kabul etmese de, bölge ülkeleri Rusya'nın öngördüğü entegrasyon fikrine soğuk yaklaşmışlar; buna karşılık Rusya ısrarlı denemelerle Avrasya projesini niceliksel olarak genişletmeye çalışmıştır.

Rusya gerekli girişimlerde bulunurken, komşularının AEB'ye katılmalarını sağlamak için 'havuç-sopa' yöntemleriyle sonuç almaya çalışmıştır. Saldırgan Realizm'e ilişkin teorik tartışmalar sırasında açıklandığı gibi, büyük güçlerin zorlayıcı ve mükafata dayanan uygulamalarla komşularından istedikleri rızayı elde etme çabalarının bir benzeri Rusya'nın eylemlerinde görülmüştür. Teorik tartışmalarda temas edildiği üzere, 'havuç-sopa' yöntemleri siyasi/diplomatik, ekonomik ya da askeri yöntemler üzerinden devreye sokulabilmektedir. Konjonktürel şartlara bağlı olarak büyük güçler, muhataplarına ticari imtiyazlar sunmaktan (havuç), komşu ülkenin topraklarındaki muhalif gruplara silah desteği sağlamaya kadar (sopa) geniş bir yelpazede çeşitli uygulamalara başvurabilmektedirler.[762] AEB'nin hayata geçeceği konjonktürde Rusya, siyasi ve ekonomik nüfuzunu kullanarak komşularına dönük çeşitli zorlayıcı uygulamalar devreye sokmuştur. Gerektiğinde Rusya, bu uygulamaları tehdit ve şantajla kombine ederek sonuç almaya çalışmıştır. Diğer taraftan teorik tartışmalar sırasında değinildiği gibi, büyük güçlerin "işbirliği merkezli hegemonya" pratiklerine başvurarak da bölge ülkelerinden istedikleri rızayı elde etmeleri mümkündür. Nitekim Rusya da AEB'nin kuruluşu sırasında, enerji fiyatlarında indirim, mâli destek ve işçi kabul şartlarında kolaylık gösterilmesi gibi pozitif uygulamalarla bölge ülkelerinden istediği yönde kararlar almalarını sağlamaya çalışmıştır.

Rusya'dan sonra bölgenin en büyük ikinci ekonomisi olan Kazakistan'ın Devlet Başkanı Nazarbayev, eski Sovyet coğrafyasında ekonomik entegrasyon projelerine olumlu yaklaşan bir lider olmuşsa da, 2010 sonrası oluşturulmak istenen Avrasya projesinin siyasi bir boyuta sahip olmasına ve ortak sınır kontrolü, savunma ve güvenlik

[761] **Age**.
[762] Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–Present", 306.

gibi alanları kapsamasına karşı çıkmıştır.[763] Putin ise, Kazakistan'la istenen yakınlığın tesis edilememesi durumuna karşı Kazakistan'ın uzun zaman Rus dünyasının bir üyesi olduğu, daha önce Kazakların bir devleti olmadığı, Kazak nüfusun çoğunun Rusya ile yakın ilişki içinde olmayı istediği vurguları üzerinden Nazarbayev'in halkının isteklerine karşı çıkmayacağını ifade etmiştir. Buna karşın Nazarbayev, Kazakistan'ın, bağımsızlığını tehdit edecek hiçbir organizasyonun parçası olmayacağını belirtmiştir.[764] Esas itibariyle Putin'in Kazak devletinin otantikliğini sorgulamakla topraklarında önemli bir Rus nüfus barındıran Kazakistan'ı Rusya'nın bölgesel tasavvuruna tezat bir duruş sergilememesi konusunda zımni olarak uyardığı ifade edilmelidir. Kazakistan'ın Avrasya projesi dahilinde siyasi entegrasyon fikrine olumsuz bakışının da etkisiyle halihazırdaki süreçte Rusya kendisini ekonomik boyutla sınırlasa da Ukrayna'da olduğu gibi bu konudaki muhalefeti ve direnci güç kullanarak çözme olasılığı seçenekler arasındadır.[765] Rusya'ya açıktan karşı çıkmak ya da AEB'den ayrılmak yönünde bir eylem ise, Ukrayna örneği ortadayken ciddi riskler barındırmaktadır.[766]

Bu süreçte diğer bölge ülkelerinden de Rusya'ya yönelik dirençler söz konusu olmuşsa da Rusya bu dirençleri aşmak için 'havuç-sopa' yöntemlerini kullanmaya devam ettirmiştir. Böylece AEB'ye üye ülke sayısını artırmaya çalışmıştır. Örneğin Tacikistan gayri safi milli hasılasının yaklaşık yarısını, Özbekistan ise dörtte birini Rusya'da çalışan işçilerinin ülkelerine gönderdikleri işçi gelirlerinden elde ettiği için, Rusya bu ülkeleri AEB'ye katmak amacıyla AEB harici ülkelerden gelen işçilerin ülkesine kabul şartlarını ağırlaştırmıştır.[767] Tacikistan'ın AEB'ye katılma konusundaki tereddüdünde, hâlihazırda KGAÖ üyesi olan bu ülkenin AEB'ye de katılmasıyla birlikte hem askeri hem de ekonomik olarak Rusya'nın şemsiyesi altına girmekten duyduğu çekinceler rol

[763] Tarr, "The Eurasian Economic Union of Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia, and the Kyrgyz Republic", 17. Kazakistan'ın duyduğu kaygılarla ilgili, Rusya'nın Rusya-Belarus Birliği ve KGAÖ gibi eski Sovyet coğrafyasındaki diğer oluşumları zamanla devre dışı bırakpp, tek bir örgüt çatısı altında siyasi, ekonomik, güvenlik eksenli bir entegrasyonu hayata geçirme ihtimali bir neden olarak ifade edilebilir. Van Herpen, **Putin's Wars**, 1961-1964.

[764] Ian Traynor, "Kazakhstan is Latest Russian Neighbour to Feel Putin's Chilly Nationalist Rhetoric", **The Guardian**, 1 September 2014.

[765] Popescu, "Eurasian Union", 32.

[766] Dragneva ve Wolczuk, "The Eurasian Economic Union", 24; Tor Bukkvoll, "Russia May Gain Small and Lose Big", **Politico**, 19 March 2014.

[767] Konstantin Parshin, "Eyeing Tajikistan's Weak Spot, Russia Presses for Integration", **Eurasianet**, 15 January 2015. Orta Asya'dan Rusya'ya giden iş gücüyle ilgili bkz: Cooley, **Great Games, Local Rules**, 63-64.

oynamıştır.[768] İşçi ücretlerinden sağladığı geliri kaybetme riski nedeniyle Tacikistan AEB'ye katılma seçeneğini değerlendirmekteyse de Özbekistan'ın üyelik konusuna bakışı çok daha olumsuz olmuştur.[769] Bunun arkasında, Özbekistan'ın önceki Devlet Başkanı İsmail Kerimov'un 12 Ocak 2015'te belirttiği gibi, AEB'nin SSCB'yi yeniden diriltme amaçlı bir örgüt olduğuna dair inanç bulunmakta olup, AEB projesine ilişkin olarak Kerimov, Lenin ve Stalin dönemindeki SSCB'ye öykünüldüğü tenkitini dile getirmiştir.[770] Özbekistan'a benzer şekilde Türkmenistan da bölgenin tarafsızlık politikası izleyen ülkesi olarak AEB'ye katılmayacağını belirtmiştir.[771]

2008 Gürcistan krizinin yarattığı olumsuzluklar nedeniyle Gürcistan AEB'ye üyelik konusunu gündemine almamış ve SSCB benzeri bir yapının hayata geçtiği inancını taşıyan ve Batı ile ilişkilerini geliştirmek isteyen bu ülke AEB'ye üyelikten uzak durmuştur.[772] İlerleyen konjonktürde Gürcistan ve Moldova AEB'ye katılmaktansa AB ile Ortaklık Anlaşması imzalama yolunu seçmişlerdir. Bu süreçte Gürcistan Rusya'dan gelen baskıyı daha düşük düzeyde hissetmişse de Moldova, Rusya'nın tarım ürünlerinde ticari ambargosuna ve Rusya'ya yakın Gagavuzya bölgesinin bir referandum kararıyla, Moldova'nın (AB'ye yaklaşarak) "bağımsızlığını kaybetmesi" durumunda kendisinin bağımsızlığını ilan edeceği şantajına şahit olmuştur.[773] Azerbaycan'a dönük olaraksa Rusya, işçi kabul şartlarını ağırlaştırarak, sınır kontrollerinin sıkılaştırarak ve Azerbaycan'ın Kuzey Kafkasya'daki radikal İslami grupları desteklediği iddiasını seslendirerek çeşitli baskı unsurlarına başvurmuştur.[774] Bu baskıya rağmen Azerbaycan yönetimi, AEB'ye üye olunması durumunda enerji alanında Rusya'nın Azerbaycan üzerindeki nüfuzunu arttırması ve Batı ile olan ilişkilerinin olumsuz etkilenmesi kaygıları

---

[768] Andrew C. Kuchins, Jeffery Mankoff ve Oliver Backes, "Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Tajikistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests", Center for Strategic and International Studies, June 2015, 13.

[769] Catherine Putz, "Tajikistan: The Eurasian Economic Union's Next Member?", **The Diplomat**, 19 July 2016.

[770] "Karimov: Uzbekistan Will Never Join Soviet-Style Alliance", 13 January 2015, https://www.rferl.org/a/karimov-says-uzbekistan-never-joins-ussr-like-alliance/26791545.html, [09.08.2017]. Ayrıca bkz: Malashenko, **The Fight for Influence**, 51.

[771] International Crisis Group, "Central Asia's Silk Road Rivalries", i.

[772] Samir Balakishi, "Eurasian Economic Union: Russia's New Foreign Policy in the South Caucasus", **Maastricht School of Management**, Working Paper No. 2016/1, August 2016, https://www.researchgate.net/publication/313037750_Eurasian_Economic_Union_Russia's_New_Foreign_Policy_in_the_South_Caucasus, 8-9, [09.11.2017].

[773] Wilson, **Ukraine Crisis**, 166-167.

[774] Balakishi, "Eurasian Economic Union", 13.

nedeniyle üyelikten uzak durmuştur.[775]

Bölgenin bir diğer ülkesi Kırgızistan ise, Rusya'ya gönderdiği işçilerden gelen ekonomik geliri kaybetmeyi göze alamadığı için işçi dolaşım serbestisini garantileyen AEB üyeliğine olumlu yanıt vermiş ve bu kararında Rusya'nın bir milyar dolarlık kalkınma fonu desteği ve Rusya'ya olan borçlarının silinmesi de etkili olmuştur.[776] Tacikistan ve Kırgızistan gibi ülkelerin sınırlı ekonomik hacimleri göz önüne alındığında Rusya, Orta Asya'da hâlihazırda üslerine ev sahipliği yapan bu ülkeleri AEB'ye katarak bölge politikasının güvenlik ve siyasi ayaklarını daha da güçlendirmeye çalışmıştır.[777] Ermenistan ise, Ukrayna gibi AB ile Ortaklık Anlaşması imzalaması gündemde olan bir diğer ülke olmuşsa da Rusya, enerji fiyatını % 60 oranında arttırmayı düşündüğünü ilan ederek, Ermenistan'ın ihtilaf içinde olduğu Azerbaycan'la dört milyar dolarlık silah anlaşması imzalayarak ve Ermenistan'la olan ittifak ilişkisini gözden geçireceği mesajını seslendirerek, muhatabına dönük güvenlik ve ekonomik eksenli konular üzerinden bir baskı stratejisi izlemiştir.[778] Rusya'nın Ermenistan üzerindeki güçlü nüfuzu ve uyguladığı baskının neticesinde bu ülke AB'nin Ortaklık Anlaşmasını geri çevirip AEB'ye üye olmayı seçmiştir.

Üçüncü bölümde değinildiği gibi, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetleriyle kurduğu ilişkilerdeki yakınlık düzeyinin ciddi bir çeşitlilik arz ettiği AEB özelinde de görülmüştür. Rusya bazı bölge ülkelerini AEB'ye dahil edebilirken, bazılarını ise kullandığı baskı unsurlarına rağmen AEB'ye katmayı başaramamıştır. Bu listede Ukrayna, AEB üyeliğine direnç göstermeyi başaran ülkeler arasında yer almıştır.

---

[775] **Age**.

[776] Andrew C. Kuchins, Jeffery Mankoff ve Oliver Backes, "Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Kyrgyzstan's Evolving Foreign Economic and Security Interests", **Center for Strategic and International Studies**, June 2015, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150513_Kunchins_CentralAsiaKyrgyzstan_Web.pdf, 15, [02.03.2018]; Russell, "Eurasian Economic Union", 7. Rusya'da çalışan Kırgız işçilerin sayısı 700.000 ila 1.000.000 arasında olup, bu işçilerin senede iki milyar dolarlık bir meblağı ülkelerine gönderdikleri tahmin edilmektedir. Bu rakam Kırgızistan'ın bütçesinin bile üzerinde bir meblağa tekabül etmektedir. Malashenko, **The Fight for Influence**, 136.

[777] Rashid Abdullo, "Tajikistan and Eurasian Integration Project", **Central Asian Bureau for Analytical Reporting**, 26 March 2015, https://cabar.asia/en/rashid-abdullo-tajikistan-and-eurasian-integration-project/, [02.02.2018].

[778] Stephen Blank, "Russia Pressures Armenia to Join Customs Union", 21 August 2013, https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12793-russia-pressures-armenia-to-join-customs-union.html, [26.07.2017]; Buckley ve Olearchyk, "Eastern Europe".

Ukrayna'nın AEB'ye olumsuz yaklaşımı diğer bölge ülkelerine benzer şekilde, bu oluşumun Rusya'nın nüfuzunun bir aracı olduğu düşüncecine dayanmış ve bu projeye dahil olma fikrine Yanukoviç tarafından dahi sıcak bakılmamıştır. 'Yanukoviç görevden azledilmeseydi Ukrayna AEB'ye katılır mıydı' sorusu artık varsayıma dayalı bir soru olsa da, Rusya'nın baskılarına yine de Yanukoviç'in elinden geldiğince direneceği ve Ukrayna'yı Batı ve Rusya arasında, kendi iktidarının tarafsızlık politikasına uygun şekilde konumlandırmaya çalışacağı ifade edilebilir. Zira, 2002-2004 yılları arasında Kuçma hükümetinde başbakanlık yapmış olan Yanukoviç, Rusya'nın Ukrayna'yı dahil etmek istediği Ortak Ekonomik Alan projesine, Kuçma hükümetindeki Kiev, Dinyeper ve Donetsk merkezli oligarşik zümreler içinde Donetsk'i temsil eden lider olarak en ciddi muhalefeti yapmış ve nihai olarak Kuçma ile birlikte ancak belirli çekincelerle anlaşmayı kabul etmişti.[779] Fakat Yanukoviç'in aktarımıyla bu imza belirli rezervlerle atılmıştı ve Ukrayna'nın AB ile yakınlaşma iradesinden herhangi bir sapma olmayacaktı.[780] Yukarıda değinildiği gibi, Ortak Ekonomik Alan anlaşması imzalanmışsa da ve zamanın Rusya Başbakanı Mikhail Kasyanov gümrük birliğine katılım haricinde bir seçeneği Rusya'nın kabul etmeyeceğini söylemişse de, Ukrayna serbest ticaret alanına dahil olurken gümrük birliğine katılma konusunda Rusya'ya direnmişti.[781]

Yanukoviç'in Rusya menşeli bölgesel örgütlere katılma fikrine soğuk bakışına rağmen, Ukrayna krizi sürecinde bu politikasını değiştirebileceğine dair işaretler de ortaya çıkmıştır. Daha önce altı çizildiği gibi, Ukrayna'da 2015 seçimlerine yaklaşılırken popülaritesi zayıflamış olan ve ülke içinde ciddi bir krizle uğraşan Yanukoviç'in, Rusya'nın 15 milyar dolarlık kredi teklifini kabul edip ekonomik olarak Rusya'ya borçlu hale geldikten sonra Rusya'nın kendisinden talepte bulunacağı konulara (AEB'ye katılmak başta olmak üzere) ne kadar direnç gösterebileceği bir belirsizlik konusudur. Ukrayna'nın 18 Aralık 2013'te AEB'ye gözlemci olarak katılması, bu direncin kırılabileceğine dair bir işaret olarak okunabilir. Ayrıca Yanukoviç, diğer Ukrayna liderleri gibi Rusya ile olan ilişkilerde bir denge politikası izlemeye çalışmışsa da, kendisinin Vilnius Zirvesi'nin Ukrayna dış politikasında 180 derecelik bir dönüşe tekabül

[779] Bukkvoll, "Private Interests, Public Policy", 15-16; Aslund, **How Ukraine Became a Market Economy and Democracy**, 171.
[780] Pifer, **The Eagle and the Trident**, 256.
[781] Bukkvoll, "Private Interests, Public Policy", 16.

ettiğini Ukraynalı oligarklara söylemesi, Ukrayna'nın Rusya'nın yörüngesine girebileceğinin belirgin bir işareti olmuştur.[782]

Bu süreçte Rusya'nın baskıları da Yanukoviç üzerinde etkili olmuştur. Başbakan Medvedev'in vurgusuyla, Rusya yönetimi, Ukrayna ile olan ilişkilerini "muhaliflerinin, üzerinden paspas gibi geçemediği yasal ve etkili otoritelerle" sürdürebileceğini belirtmiş ve bu uyarı vasıtasıyla Rusya'nın gerçekleştirmesi gereken iki milyar dolarlık fon transferinin protestoların sonlandırılmasına bağlı olduğu Yanukoviç'e aktarılmıştır.[783] Benzer şekilde, Glazyev'in Yanukoviç'le ilgili "Devlet Başkanının yapması gereken bir seçim var; ya Ukrayna devletini koruyacak ve isyanı bastıracak ya da Ukrayna "üstesinden gelemeyeceği bir kaos ve iç çatışma ortamı ile karşı karşıya kalacak" uyarısı, ekonomik yaptırım ve mâli desteğin dondurulması tehditlerine koşut olarak gerçekleşmiştir.[784] Rusya'nın bu süreçte temel hedefi, Ukrayna krizinin ülke içinde ciddi bir istikrarsızlık yarattığı süreçte dahi Yanukoviç üzerindeki baskı politikasını sürdürüp, siyasi otoritenin gerekirse olağanüstü hal ilan ederek ve güvenlik güçlerini daha yoğun şekilde kullanarak protestoları sonlandırması olmuştur.[785] Nitekim Yanukoviç'in 'protesto karşıtı yasalar' olarak bilinen tedbirleri Rusya'daki düzenlemelerden esinlenerek hayata geçirmesi, uygulanan baskı politikasının istenen karşılığı bulduğunu göstermiştir.

Bütün bu süreçte Rusya'nın başarmaya çalıştığı ana hedef ise Yanukoviç'in otoritesini tesis etmesinden sonra Ukrayna'nın yönünü AEB'ye çevirmesi olmuştur. Bu hedef gerçekleştirilmeye çalışılırken 'havuç-sopa' yöntemlerinin Ukrayna'ya dönük uygulanma şekli konjonktürel koşullara göre belirlenmiştir. Örneğin, Yanukoviç AB ile Ortaklık Anlaşması müzakerelerini yürütürken ekonomik yaptırım kartı zorlayıcı bir uygulama olarak; Ukrayna'nın yönünü Gümrük Birliği/AEB'ye çevirmesi koşuluyla enerji fiyatında indirim vaadi ise 'havuç' mahiyetinde bir uygulama olarak devreye sokulmuştur. AB ile Ortaklık Anlaşmasının reddinden sonra ise Ukrayna'ya kredi tedarikinde bulunulması ve doğal gaz fiyatında % 33 gibi önemli bir oranda indirim

[782] Kuzio, **Putin's War Against Ukraine**, 222.
[783] Elizabeth Piper, ""Don't Be Doormat" Russia Warns Cash-Starved Kiev", **Reuters**, 20 February 2014.
[784] Simon Shuster, "Ukraine's Protesters See Hand of Russia in Kiev Crackdown", **Time**, 19 February 2014.
[785] Dmitri Trenin, "Russia and Ukraine: From Brothers to Neighbors", **Carnegie Moscow Center**, 21 March 2018, https://carnegie.ru/commentary/75847, [26.03.2018].

yapılması Rusya'nın, nihai olarak Ukrayna'yı AEB'ye katma amacı doğrultusunda, muhatabına sunduğu mükafatlar olmuştur. Diğer taraftan, Yanukoviç'in devrilmesinden sonra Rusya'nın Ukrayna'ya ticari yaptırım uygulaması, sonraki bölümde açıklanacağı gibi Kırım'ı ilhak etmesi ve Donbas'ta milisleri desteklemesi ise komşusuna dönük müteakiben devreye soktuğu cezai uygulamalar olmuştur.

4.2.5. Rusya'nın Uluslararası Tasavvurunda AEB Projesi ve Ukrayna

Rusya'nın Ukrayna dahil eski Sovyet coğrafyasındaki komşularını AEB'ye dahil etme çabası, SSCB'nin dağıldığı ilk yıllardan itibaren entegrasyon projeleri üzerinden bölge ülkelerini yörüngesinde toplama politikasının bir devamı niteliğindedir. SSCB dağılmışsa da Rusya liderleri eski Sovyet coğrafyasının ülkelerinin çıkar alanı olduğu düşüncesini muhafaza etmişlerdir. Soğuk Savaş'ın bitişinin ise büyük güç statüsünden kaynaklı olarak Rusya'ya yakın coğrafyasında belirli hak ve sorumluluklar yüklediğine kanaat getirmişlerdir.[786] Gerçekte bu durum, eski Sovyet coğrafyasında komşularıyla kuracağı ilişkilerde Rusya'nın normatif bir çerçeve ortaya koyması demektir.[787] Bölge ülkelerinden beklenen ise Rusya'nın stratejik çıkarlarını esas alan bu normatif çerçeveye uygun davranmalarıdır.

Bu tasavvur belirli talepler üzerine kurulmakta olup, iki temel noktanın altını çizmek gereklidir. İlki, Gürcistan (2008), Kırgızistan (2009) ve Ukrayna (2014) krizlerinde görüldüğü gibi, NATO, AB, ABD başta olmak üzere alan dışı aktörlerle Rusya'nın onaylamadığı ilişkiler içine girilmemesidir. İkincisi, Rusya'nın öncülüğünde hayata geçen ve eski Sovyet coğrafyasını Rusya liderliğinde tekrardan bütünleştirmek amacıyla kurulan entegrasyon projelerine dahil olunmasıdır. Saldırgan Realist teorinin betimlediği büyük güç politikasını izleyerek Rusya, belirli normatif talepleri komşularına yönelterek istediği rızayı temin etmeye çalışmaktadır. Bu taleplerin karşılanması noktasında ise Rusya, eski Sovyet coğrafyasının büyük gücü olarak, komşularına dönük zorlayıcı uygulamalar devreye sokmaktan sakınmamaktadır. Rusya karar alıcıları komşularının egemen devletler olarak alacakları kararlara saygı duyduklarını söyleseler de, Gürcistan ve Ukrayna krizlerinin gösterdiği gibi, bölge ülkelerinin Rusya'nın stratejik

[786] Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 123.
[787] **Age**, 123.

çıkarlarına tezat politikalar izlemeleri durumunda askeri seçenek dahil cezalandırıcı uygulamaların devreye sokulacağı ve egemenlik haklarının ihlal edilebileceği olasılığı hep gündemde tutulmuştur.[788] 1994'te Yeltsin'in eski Sovyet cumhuriyetleri ile Rusya'nın ilişkisini açıklarken ülkesini, "eşitler arasında ilk" olarak takdim etmesinden de anlaşılacağı gibi, Rusya'nın komşularıyla kuracağı ilişkinin hiyerarşik niteliği, SSCB'nin dağıldığı ilk yıllardan itibaren yadsınamaz şekilde ortaya çıkmıştır.[789]

İstenen hiyerarşik düzenin kurulması hususunda ise bölgesel örgütler Rusya açısından işlev görebilecek platformlar olarak değerlendirilmiştir. Rusya Devlet Başkanı Putin'in SSCB'nin dağılmasını "[20.] yüzyılın başlıca jeopolitik felaketi" olarak tanımlamasından da çıkarsanabileceği gibi, bölgesel örgütler vasıtasıyla bu 'felaketin' giderilmesi ve yaşanan jeopolitik dağılmanın kısmi de olsa telafi edilmesine çalışılmıştır.[790] Örgütsel mekanizmaların kuruluş gerekçesi ortak çıkarlara hizmet edecek bir bölgesel birlik kurmak olarak takdim edilse de, bu oluşumlar Rusya için asıl olarak gücünü kurumsallaştırmanın birer vasıtası olmuştur.[791] Nolte'nin vurguladığı gibi, büyük güçler için bölgesel örgütler bulundukları coğrafyada hakimiyet kurma ve rakip büyük güçleri bölgelerinden uzak tutma noktasında işlev görebilen mekanizmalardır.[792] Nitekim Rusya da, 1990'ların başından itibaren öncülüğünü yaptığı bölgesel entegrasyon projeleriyle eski Sovyet coğrafyasını kendi liderliğinde bağımsız bir güç merkezi olarak tanzim etmeye çalışmıştır. Bu hedef doğrultusunda, SSCB dağılmışsa da Rusya'nın bölge politikasının temel motifi, siyasi, ekonomik ve güvenlik eksenli olarak bölgesel bütünleşmeyi tekrardan sağlamak olmuştur. 1993 senesinde yayınlanan Rusya'nın Dış Politika Konseptinde, ekonomik birlik, ortak pazar, kolektif güvenlik, müşterek bir barışı koruma ve çatışma çözümü inisiyatifi, müşterek bir dış sınıra sahip olma ve dış

[788] Vladimir Putin, "Vladimir Putin's Interview with Radio Europe 1 and TF1 TV Channel", 4 June 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/45832, [29.06.2017]; "Russia Calls NATO Plans 'Colossal' Shift - Europe - International Herald Tribune".

[789] Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 123; Neil Macfarlen ve Albrecht Schnabel, "Russia's Approach to Peacekeeping", **International Journal**, c. 50, s. 2 (1995): 314. Ayrıca bkz: Merry, "The Origins of Russia's War in Ukraine", 30-31.

[790] Putin'in görüşü için bkz: Vladimir Putin, "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation", 25 April 2005, http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931, [11.07.2017].

[791] Putin'in eski Sovyet coğrafyasında işbirliği merkezli bir düzen kurmanın sağlayacağı somut faydalarla ilgili görüşleri için bkz: Vladimir Putin, "Interview with German Television Channels ARD and ZDF", 5 May 2005, http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22948, [21.11.2017]; Putin, "A New Integration Project for Eurasia."

[792] Nolte, "How to Compare Regional Powers", 891.

politikaların koordinasyonu gibi alanlarda eski Sovyet cumhuriyetleri ile maksimum düzeyde entegrasyonun Rusya'nın çıkarları için gerekli olduğu kaydedilmiştir.[793] 1996'da dışişleri bakanlığına gelecek olan Yevgeny Primakov tarafından, BDT coğrafyasındaki entegrasyon çabaları, oluşabilecek krizler, sınır güvenliği, aşırıcılık ve alan dışı güçlerin Rusya'nın yakın coğrafyasında varlık tesis etmesi riskleri ışığında, güvenlik eksenli olarak zaruri görülmüştür.[794]

AEB projesi Rusya'nın bölgesel bütünleşmeyi sağlama yönünde sergilediği çabalarının son halkası olup, AEB'nin oluşum süreci Rusya'nın çok merkezli dünya vizyonunu hayata geçirme girişimlerinin de yoğunlaştığı zaman dilimine denk gelmiştir. Putin'in AEB'ye doğru ilerlenen süreçte altını çizdiği temel husus, Rusya'nın uluslararası sistemde müstakil bir güç merkezi olması gerektiğidir. Kendisi Mayıs 2012'de başkanlık görevini devralırken görüşünü şu şekilde ortaya koymuştur:

> "Önümüzdeki birkaç yıl Rusya'nın on yıllar sonrasını belirleyecek önemdedir. Şunu anlamalıyız ki, sonraki nesillerin hayatı ve ulus ve ülke olarak bizlerin durumu […] Baltıklardan Pasifik'e kadar olan topraklarımızı geliştirme kararlılığımıza ve Avrasya'nın lideri ve çekim merkezi olma kabiliyetimize bağlıdır."[795]

Bu hedef, Rusya için birleşik bir Avrasya tahayyülünün başarılmasını gerekli kılmıştır. Eski Sovyet coğrafyasındaki büyük alanının bir kısmının Avrupa bir kısmının ise Asya'daki jeopolitik denklemin bileşeni olarak birbirlerinden kopuk şekilde var olmalarındansa Rusya, uluslararası sistemde bu alanın bütününü kapsayan bir bloğun etkili bir güç merkezi olması hedefi doğrultusunda yeni bir Avrasya rejiminin kuruluşu için düğmeye basmıştır.[796] Putin'in Avrasya projesine dair vizyonu bu düşünceye ışık tutmaktadır:

> "21. yüzyıl çok ciddi değişikliklere gebe olup, finansal, ekonomik, kültürel, askeri ve siyasi alanlarda başlıca jeopolitik merkezlerin şekillendiği görülmektedir. Bu durum, komşularımızla niçin entegre olmamız gerektiğini de açıklamaktadır. […] Avrasya Ekonomi Birliği yeni bir yüzyılda ve yeni bir dünyada, tarihsel olarak Avrasya bölgesinde ulusların kendi kimliklerini korumalarını sağlayacak bir

[793] Bobo Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking** (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002), 75.
[794] **Age**, 75.
[795] Vladimir Putin, "Vladimir Putin Inaugurated As President of Russia", 7 May 2012, http://en.kremlin.ru/events/president/news/15224, [16.11.2017].
[796] Gvosdev ve Marsh, **Russian Foreign Policy**, 189.

projedir. Avrupa ve Asya'daki gelişmelerin dışında kalmaktansa, Avrasya entegrasyonu ile eski Sovyet coğrafyası bağımsız bir merkez olma şansını yakalayacaktır."[797]

Bu tahayyül, çalışmanın üçüncü bölümünde ele alındığı gibi, Rusya'nın farklı güç merkezlerinden oluşan bir uluslararası yapının önde gelen güçlerinden biri olarak konumunu sabiteme çabasına dayanmaktadır. Bu itibarla Rusya, Putin'in de ifade ettiği gibi, dünyada değişmekte olan siyasi dengeler neticesinde AEB ile uzun zamandır savunusunu yaptığı çok merkezli bir sistemdeki müstakil bir güç merkezi oluşturma hedefine dönük olarak kendi hamlesini ortaya koymuştur. Dolayısıyla AEB'nin kuruluşuyla Rusya komşularını kendi öncülüğünde oluşturulan "bağlayıcı bir normatif bölgesel alanın" içine katarken, uluslararası sistemde bir güç merkezinin lideri olma fırsatını da yakalayacaktır.[798]

Saldırgan Realist teorinin merceğinden bakıldığında, bağlayıcı kurallarla çerçevesi belirlenmiş bir entegrasyon projesi etrafında tesis edeceği bölgesel hegemonik düzen, Rusya'nın uluslararası sistemde rakiplerine karşı nispi gücünü arttırma çabasına işaret etmektedir. Teorinin, büyük güçlerin daima güç dengesini kendi lehlerine çevirecek arayış içinde oldukları ve bunun için fırsatçı davrandıklarına dair ortaya koyduğu hipotezler, bu tartışma bağlamında tekrardan hatırlanmalıdır.[799] Mearsheimer'a göre devletlerin potansiyel birer kaybeden durumuna düşmeleri, önlerindeki gelişmeleri doğru değerlendirmeyip, güçlenmelerine imkan tanıyan fırsatları reddetmeleri nedeniyledir. Olası gelişmeleri dikkate alarak devletler, kendilerine dönük agresif niyet besleyebilecek aktörlere karşı güç kapasitelerini azami düzeyde tutmalıdırlar. Devletler, güçlerini arttırmalarına olanak tanıyan fırsatlardan yararlanırlarsa, ileride önlerine çıkabilecek sorunlara karşı daha hazırlıklı ve güçlü olurlar.[800]

Gilpin'in de belirttiği gibi, eğer ki bir devlet büyümek ve genişlemek konusunda önünde bir fırsat görüp de bundan yararlanmazsa, rakip bir devlet fırsatı değerlendirip nispi gücünü arttıracaktır.[801] Hatta Gilpin'e göre, söz konusu devlet bütün sistemde

[797] Putin, "Meeting of the Valdai International Discussion Club", 19 September 2013.
[798] Dragneva ve Wolczuk, **Ukraine Between the EU and Russia**, 26.
[799] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 3, 364.
[800] Mearsheimer, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)", 123.
[801] Gilpin, **War and Change in World Politics**, 88.

kontrol sağlayacak noktaya kadar gelebilir ve oligopolistik rakiplerini ortadan dahi kaldırabilir.[802] Bunun için devletlerin önlerindeki imkanlar ve fırsatlar dahilinde güç dengesindeki konumlarını konsolide edecek politikalar izlemeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Mearsheimer'ın da altını çizdiği gibi, uluslararası sistemin anarşik yapısı devletleri birbirlerine karşı her zaman müteyakkız olmaya ve gerekirse agresif davranarak kendi çıkarlarını gözetmeye zorlar.[803] Dolayısıyla Saldırgan Realist teoriye göre büyük güçler uluslararası sistemde pozisyonlarını konsolide edecek ve güvenliklerini güçlenerek garanti altına alacak fırsat peşinde koşarlar.[804]

Rusya'nın AEB'nin kuruluşuna ilerlenen zaman diliminde uluslararası siyasi dinamikleri okuma şekli, bu teorik bakış açısını tamamlayıcı niteliktedir. Zira Rusya'nın yeni bir Avrasya rejimini hayata geçirirken fırsatçı davranan, nispi gücünü arttırmaya çalışan ve son tahlilde uluslararası sistemde güç dengesinde daha avantajlı bir pozisyon elde etmeyi hedefleyen aktör davranışını sergilediğinin güçlü işaretleri ortada bulunmaktadır. Öncelikle Rusya'nın 1990'lardan 2000'lerin ilk on yılına uzanan bir zaman diliminde bazı başarısız denemelerle karşılaşmışsa da, iddialı bir bölgesel entegrasyon projesi olan AEB'yi, Soğuk Savaş sonrası yaşadığı zorlu geçiş döneminin ardından kendisini daha güçlü hissettiği ve uluslararası konjonktürün de bu yönde bir inisiyatife uygun olduğu düşüncesiyle hayata geçirdiğinin altı çizilmelidir. Bu konjonktürde, 2008 küresel finansal krizine kadar Rusya'nın önemli bir ekonomik büyüme kaydetmesi, bu ülkeyi daha iddialı projeleri hayata geçirme konusunda teşvik etmiştir. 1991-1999 arasında sekiz sene boyunca aralıksız olarak ekonomik küçülme yaşayan Rusya, 2000'li yıllar boyunca enerji fiyatlarındaki artışla birlikte ekonomik anlamda ciddi bir büyüme süreci içine girmiştir. Bu sıçrama Rusya'yı, 1999'da dünyanın en büyük 23. ekonomisinden, 2008'de en büyük dokuzuncu ekonomisi konumuna taşımıştır.[805] 1990'larda Rusya'nın GYMH'sı yaklaşık 200 milyar dolara kadar gerilemişken, 2011 yılı itibariyle on katlık bir artışla iki trilyon doların üzerinde bir

[802] **Age**, 88.
[803] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 3; Mearsheimer, "Realists as Idealists", 430.
[804] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 21.
[805] Hill ve Gaddy, **Mr. Putin**, 145.

ekonomik büyüklüğe ulaşılmıştır.[806] Enerji fiyatlarındaki artışın yardımıyla Rusya, kaydettiği ekonomik büyümeyle birlikte, Batı'dan kredi konusunda yardımda bulunan bir ülkeden Batı ülkeleriyle pariteyi yakalama noktasına gelmiştir.[807]

Trenin'e göre, bu yükseliş trendiyle birlikte Rusya'nın artan özgüveni SSCB'nin 1970'lerde ABD ile nükleer silah paritesini yakaladığı ve ABD'nin Vietnam'da aldığı yenilgi sonrasındaki dünya konjonktüründe kendisini daha güçlü hissettiği durumla kıyaslanacak derecede olmuştur.[808] Artmakta olan ekonomik gücüyle birlikte (bir sonraki bölümde ele alınacağı gibi) askeri gücünde de kaydettiği ilerleme Rusya'yı uluslararası sistemde daha güçlü bir konuma taşımıştır. Zamanın Savunma Bakanı Sergei Ivanov'un söylediği gibi; "küresel meseleler ve insanlığın geleceği için sorumluluk alınmasını gerekli kılan büyük güç statüsü Rusya tarafından artık tam manasıyla geri kazanılmıştır."[809]

Güç kapasitesinin yetersiz olduğu zamanlarda Rusya, Batı ile arasındaki asimetrik ilişkinin sonuçlarını Baltık ve Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya eklemlenmelerinde, Sırbistan'ın bombalanmasında, Kosova'nın bağımsız bir devlet olarak tanınmasında, ABD'nin Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan tek taraflı olarak çekilmesinde ve kendisinin WTO üyesi yapılmasına dair sergilenen kayıtsızlıkta gözlemlemiştir.[810] Rusya tarafındaki hissiyat özellikle ABD'nin kendisinin 1990'lardaki zayıflığından istifade edip, beraber çalışma yolları aramaktansa Rusya'yı daha da izole edecek bir politika izlediğidir.[811] Dolayısıyla Rusya'nın, Batı ile olan ilişkilerin Batı'nın üstünlüğü üzerinden

---

[806] "Data Bank-World Development Indicators", http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.CD&country=RUS, [17.11.2017].

[807] Örneğin, 2000 senesinde Rusya 260 milyar dolarlık ekonomik büyüklükle, sırasıyla 1,4 trilyon ve 1,6 trilyon dolarlık ekonomiler olan Fransa ve İngiltere'nin yaklaşık 5-6 kat gerisinde bir ülkeyken; 2013 yılına gelindiğinde bu ülkelerin sırasıyla 2,8 ve 2,74 triyon dolarlık ekonomik hacimlerine karşılık kendisi 2,2 trilyon dolarlık bir ekonomik büyüklüğe ulaşarak, nispi anlamda aradaki farkı önemli ölçüde kapatmıştı. "Data Bank-World Development Indicators", http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY.GDP.MKTP.CD&id=1ff4a498&report_name=Popular-Indicators&populartype=series&ispopular=y#, [17.11.2017].

[808] Dmitri Trenin, "Russia Redefines Itself and Its Relations with the West", **The Washington Quarterly**, c. 30, s. 2 (2007): 97.

[809] Sergei Ivanov, "Triada natsional'nykh tsennostei," Izvestia, July 14, 2006'den aktaran Tsygankov, **Russia's Foreign Policy**, 186

[810] Mankoff, **Russian Foreign Policy**, 100-101.

[811] **Age**, 101. Ayrıca bkz: Hill ve Gaddy, **Mr. Putin**, 32; Mikhail Gorbachev, "A New Cold War Order?", **Project Syndicate**, 5 January 2015.

tanzim olduğu ve Batı'nın kurumsal genişlemesinin (AB/NATO) kendisini dışlayarak icra edildiğine dair taşıdığı inanç, bölgesinde entegrasyon projeleri üzerinden bir güç merkezi oluşturma kararında etkili olmuştur.[812] 2007 sonrası bu konjonktürü Sakwa, Rus dış politikasındaki "neo-revizyonist" dönemin başlangıcı olarak tarif etmektedir.[813] Avrasya'da Rusya liderliğinde istenen bütünleşmeyi sağlamak da "neo-revizyonist" dönemde başarılmaya çalışılan temel hedeflerden biri olmuştur.

Bu tartışma Saldırgan Realist teorinin yukarıda paylaşılan hipotezleri ile birleştirildiğinde Rusya, güç kapasitesindeki artışa ve nispi gücündeki düzelmeye rağmen mevcut pozisyonu ile yetinmektense, gücünü, bölgesinde ve uluslararası sistemin genelinde daha da konsolide etmesine imkan tanıyacak yeni bir Avrasya projesi için düğmeye basmıştır. Bu konjonktürde, Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin fırsatçı ve inisiyatif alan aktör davranışı sergiledikleri hipotezini doğrulayan bir çerçevede Putin yönetimi, 2010'lara doğru ilerlenirken özellikle Batı'nın yaşamakta olduğu sorunların Rusya'ya elverişli bir ortam sağladığı sonucuna ulaşarak yeni bir Avrasya projesinin hayata geçirilmesine karar vermiştir. Batı'nın yaşadığı sorunların Rusya tarafından değerlendirilmesini şu şekilde özetlemek mümkündür: Afganistan ve Irak tecrübeleri ABD liderliğindeki Batı ittifak sisteminin kırılganlıklarını ortaya çıkarmış olup, ABD özelinde bu durum, Barack Obama'nın başkanlığa gelmesiyle birlikte ABD'nin askeri güce dayalı agresif dış politika seyrinde bir gerilemeye neden olacak ve 2008 finansal krizi nedeniyle öncelik ülke içi sorunlara verilecektir; AB ise, genişleme yorgunluğu, üye ülkelerin yaşadıkları ekonomik sorunlar ve merkezkaç siyasi aktörlerin zemin kazanmasıyla kendi içinde bir sıkışmışlık yaşamaktadır.[814] Rusya açısından bu tablo, Batı'nın gerilemesine koşut olarak dünya siyasetinde yeni güç merkezlerinin artık var olduğu bir tablodur. En son 2016 yılında yayınlanan Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti'nde bu hususa dikkat çekilmiştir:

> "Dünyada oluşmakta olan çok kutuplu bir uluslararası sistemle ilişkili olarak önemli değişiklikler

[812] Kirkham, "The Formation of the Eurasian Economic Union", 121; Sakwa, **Russia Against the Rest**, 107-108.
[813] Sakwa, "Eurasian Integration", 62.
[814] Dmitri Trenin, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry", **Carnegie Moscow Center**, June 2014, https://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf, 12-13, [22.05.2018]; Lo, **Russia and the New World Disorder**, 45-46; Emre Erşen, "Rise of New Centres of Power in Eurasia: Implications for Turkish Foreign Policy", **Journal of Eurasian Studies**, c. 5 (2014): 186.

yaşanmaktadır. […] Küreselleşme, yeni ekonomik ve siyasi güç merkezlerinin oluşumuna katkı sunmaktadır. Küresel güç ve kalkınma potansiyelinin desantralize bir yapıya kavuşmasıyla beraber, bu potansiyel Asya-Pasifik bölgesine kaymakta olup, bu durum geleneksel batı güçlerinin ekonomik ve siyasi hakimiyetini zayıflatmaktadır."[815]

2007/2008 sonrasının dünyasına ilişkin Rusya, en önemli rakibi olan Batı'nın gerileme içine girdiği bir konjonktürün, kendisine bir fırsat sunduğu sonucuna ulaşıp, çok merkezli dünya tasavvuruna istinaden kendi liderliğinde yeni bir Avrasya rejimini hayata geçirmeye karar vermiştir. Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin rakiplerine karşı güçlerini arttırmak için daima yeni fırsat arayışında oldukları yönünde ortaya koyduğu büyük güç davranışı Rusya tarafından da tatbik edilmiş ve bu ülke, AEB üzerinden bir güç merkezi oluşturma hedefi doğrultusunda 2007/2008 sonrasındaki dünya konjonktürüne dönük kendi hamlesini ortaya koymuştur. Bütün bu gelişmeler, Rusya tarafından 1990'ların ortasından itibaren çok kutuplu dünya düzeni savunusu etrafında süregelen politikanın bir devamı niteliğindedir. Böylece Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un Batı Sonrası Dünya Düzeni olarak tarif ettiği vizyona uyumlu şekilde, Rusya'nın konumunu etkili bir güç merkezinin lideri olarak netleştirme çabası göze çarpmaktadır.

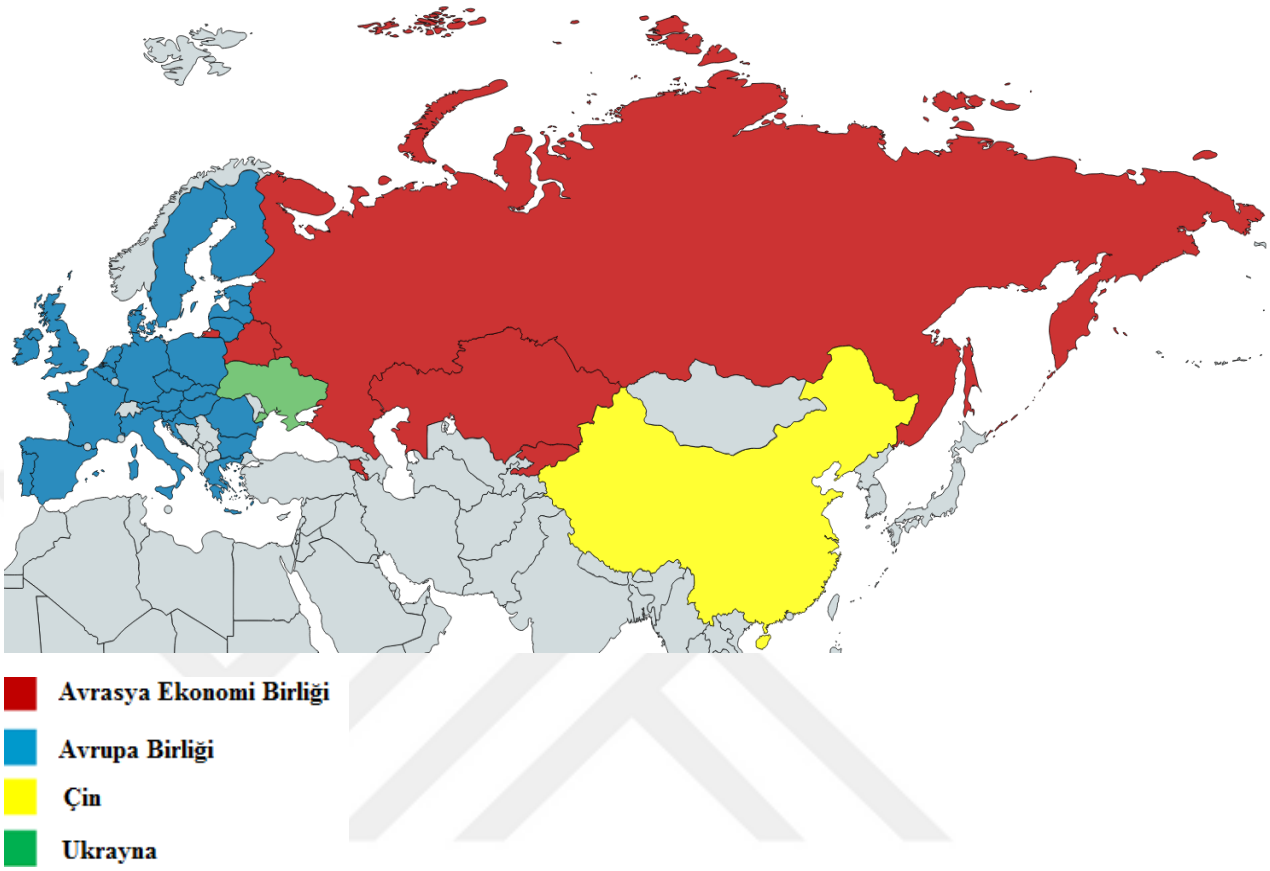
Rusya'nın da içinde faaliyet gösterdiği uluslararası rekabet ortamı göz önüne alındığında, AEB vasıtasıyla bölge ülkelerini yörüngesinde toplayarak Rusya, doğusunda Çin, batısında ise AB gibi iki önemli kıta komşusuna karşı geniş bir bölgesel birliğin lideri olarak daha güçlü bir pozisyon elde edebilecektir.[816] Küresel siyasetin çekim merkezinin Batı'dan uzaklaştığını ve farklı güç merkezlerinin oluşmakta olduğunu düşünen Moskova için, 1990'lara kıyasla artık yegâne rekabet alanı NATO ve AB'ye dönük olarak ülkenin batı tarafıyla sınırlı kalmayıp, özellikle Çin'in yükselişiyle birlikte Avrasya'nın bütününü kapsamaktadır. Putin'in henüz başbakanken oluşturmak istediği Avrasya rejimiyle ilgili, "güçlü bir supranasyonal birlik kurarak modern dünyanın kutuplarından biri haline gelmeyi ve Avrupa ve dinamik Asya-Pasifik bölgesi arasında etkili bir köprü olmayı öneriyoruz" şeklindeki vizyonu bu bağlamda açıklayıcıdır.[817]

[815] "Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 1 December 2016.
[816] Wilson, **Ukraine Crisis**, 190; Trenin, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry", 4.
[817] Putin, "A New Integration Project for Eurasia".

Bu jeopolitik denklemde AEB'nin öncü oluşumu olan Gümrük Birliği rejiminin hayata geçirilmesinden itibaren Rusya, küresel siyasetin ağırlık merkezinin Avrasya'ya doğru kaydığı temasının altını çizerek, kurmak istediği bölgesel birlikle Batı kadar Çin'i de dengeleme amacı gütmektedir.[818] Nitekim Rusya'nın AEB'ye katılmaları amacıyla Tacikistan ve Kırgızistan'a dönük baskıları, Orta Asya'da uzun vadede kendisinin potansiyel rakibi olan Çin'e karşı nüfuzunu güçlendirmek amacıyla icra edilmiştir.[819] Dolayısıyla Saldırgan Realist bir mercekten bakıldığında Rusya, anarşik uluslararası sistemdeki daimi rekabete ortamında rakip büyük güçlere karşı gücünü ve nüfuzunu maksimize etmeye çalışan aktör davranışını sergilemiştir. AEB projesi, sınırları belli bir coğrafi alanda Rusya'nın gücünü konsolide etmesini sağlamak kadar, sıfır toplamlı oyun mantığını yansıtır şekilde, eski Sovyet coğrafyasını alan dışı oyunculardan uzak tutma amacına dönük olarak da hayata geçirilmiştir.[820] Nitekim Rusya'nın Ukrayna'yı AEB'ye dahil etmeye çalışırken, aynı zamanda muhatabını AB'den uzaklaştırma çabası ekseninde uyguladığı eş zamanlı baskı politikası bu duruma bir örnektir.

Bir bütünlük içinde ele alındığında Rusya gibi büyük bir gücün, AEB'nin kuruluşu vasıtasıyla gücünü, nüfuzunu ve güvenliğini maksimize etmesine imkan tanıyacak bölgesel hegemonik bir düzen kurma çabası göze çarpmaktadır. AEB ile Rusya Avrasya'da kendi liderliğinde bir blok oluşturarak uluslararası sistemde rakiplerine karşı pozisyonunu konsolide edebilecektir.[821] Böylece güç ve güvenlik arasındaki doğru orantıya uygun olarak Rusya'nın, Avrasya'nın genelinde rekabet ve mücadele gücünü arttırması mümkün olacaktır. Daha geniş hedef ise, Rusya'nın çok merkezli bir dünyanın etkili merkezlerinden birine liderlik etmesidir.

[818] Olga Shumylo-Tapiola, "The Eurasian Customs Union: Friend or Foe of the EU", **The Carnegie Papers**, October 2012, https://carnegieendowment.org/files/customs_union2.pdf, 5-6, [07.07.2017]; Torbakov, "Managing Imperial Peripheries", 254; Sakwa, **Russia Against the Rest**, 149.
[819] Lo, **Russia and the New World Disorder,** 149; Adomeit, "Putin's Eurasian Union", 3.
[820] Kaczmarski, "Two Ways of Influence-Building", 1040-1041.
[821] Bu yönde bir değerlendirme için bkz: Göktürk Tüysüzoğlu, "Bölgesel bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", **Al Jazeera Türk**, 12 Temmuz 2014.

Şekil 4.1: Avrasya Ekonomi Birliği Haritası

Harita yazar tarafından hazırlanmıştır. Kullanılan kaynak için bkz: https://mapchart.net/world.html

Ukrayna krizine ilerlenen sürecin birkaç sene öncesinden itibaren Rusya yönetiminin Yanukoviç'e dönük baskıları, hegemonik bir bölgesel proje olan AEB'ye Ukrayna gibi önemli bir ülkeyi katmak için uygulanmıştır. Avrasya'da bir güç merkezi oluşturmak Putin yönetiminin temel hedefi olup, Ukrayna bu denklemde Batı ve Rusya arasında bulunan önemli bir "jeopolitik pivot" devlettir.[822] Ukrayna, önemli bir enerji geçiş yolu olması ve Batı'ya açılan bir köprü görevi görmesi nedeniyle Rusya için stratejik anlamda eski Sovyet coğrafyasındaki kritik ülkelerin başında gelmektedir.[823] Ayrıca, Ukrayna'nın "Karadeniz'e ve oradan da sıcak denizlere [çıkış] sağlayan önemli bir ülke"

[822] Brzezinski, **The Grand Chessboard**, 46.
[823] Keir Giles ve diğ., "The Russian Challenge", **Chatham House Report: The Royal Institute of International Affairs**, June 2015, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20150605RussianChallengeGilesHansonLyneNixeySherrWoodUpdate.pdf, 30, [10.07.2018]; Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine**, 75.

olması ve ayrıca "Orta Asya devletleri açısından Batı'ya çıkış kapısı" olması nedeniyle Rusya, Ukrayna gibi önemli bir ülkenin AEB'ye dahil edilmesine azami önem atfetmiştir.[824] Ayrıca bir sonraki bölümde ele alınacağı gibi, Ukrayna Rusya için batı tarafında yer alan bir tampon ülke olarak (Bkz; Şekil-4.1), Rusya'nın güvenlik paradigmasında da stratejik öneme sahip bir ülkedir.

Bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde; Şekil-4.1'de yansıtıldığı gibi, Rusya'nın birleşik Avrasya vizyonunda Ukrayna batı tarafında yer alan kilit bir ülke olup, Rusya tarafından bu ülkenin AEB'ye dahil edilmesine büyük önem verilmiştir. Diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden daha büyük bir ülke olan ve aynı zamanda Rusya ile ortak tarihsel bir geçmişte birleşen Ukrayna'nın Avrasya projesi için önemli bir "kurucu sütun" olacağı düşünülmüştür.[825] Rusya'nın jeopolitik tasavvurunda Ukrayna'nın önemi dikkate alındığında; Batı'ya kıyasla Rusya için Ukrayna'nın yapacağı seçim, SSCB'nin dağılmasıyla kaybettiklerini yeni bir Avrasya birliği oluşturarak telafi etme amacı doğrultusunda çok daha fazla önem arz etmiştir.[826] Örneğin Herpen'a göre, Rusya'nın AEB'yi hayata geçirmesindeki yegâne amaç Ukrayna gibi önemli bir ülkeyi Batı'dan uzak tutmak ve kendi yörüngesine çekmek olmuştur.[827] Ukrayna'nın siyasi geleceğine Rusya yönetimi tarafından azami önem atfedilmiş ve sıfır toplamlı oyun mantığını yansıtırcasına, Ukrayna'nın AEB'ye dahil olmadığı bir sonucun, Rusya'nın kaybı olacağı düşünülmüştür. Rusya, eski Sovyet coğrafyasının kapsadığı Avrasya'daki geniş orta alanı kendi liderliğinde bir araya getirme amacı doğrultusunda, Ukrayna gibi önemli bir bölge ülkesini de yörüngesine katmaya çalışmıştır. Bu hedef doğrultusunda Putin yönetimi gerektiğinde zorlayıcı uygulamalar da devreye sokarak, Yanukoviç'ten istediği rızayı temin etmeye çalışmıştır.

Rusya'nın Ukrayna dahil komşuları ile ekonomik bütünleşmeyi sağlamak için AEB'yi hayata geçirdiği tezi, bölge ülkelerinin sınırlı ekonomik kapasiteleri göz önüne alındığında ikna edici bir bakış açısı sunmamaktadır. Fakat, odak noktası Rusya'nın

[824] Munasipova ve Ydyrys, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikasında Avrasya Ekonomi Birliği Projesi", 64.
[825] Freedman, "Ukraine and the Art of Crisis Management", 19.
[826] Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Crisis Management", **Survival**, c. 56, s. 3 (2014): 9. Ayrıca bkz: Timothy Snyder, "Don't Let Putin Grab Ukraine", **The New York Times**, 3 February 2014.
[827] Van Herpen, **Putin's Wars**, 5651-5654.

uluslararası tasavvuru ve de jeopolitik etkenler üzerine sabitlendiğinde AEB'nin kuruluş amacı bir anlam bütünlüğüne kavuşmaktadır. Önceki satırlarda detaylandırıldığı gibi, bölge ülkelerinin ekonomik hacimleri sınırlı olsa da, Rusya'nın siyasi ve güvenlik eksenli olarak Avrasya'da gücünü konsolide etmesini sağlamak ve rekabet gücünü arttırmak için işlevsel bir pozisyonları bulunmaktadır. Bu çerçevede, anarşi, belirsizlik faktörü, güvenlik gereksinimi ve coğrafi faktörlerden kaynaklı olarak büyük güçlerin sınırlarının yakınında güvenli bir alan oluşturma hedefi Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki komşularını yörüngesinde toplama politikasını da izah etmektedir.[828] Rusya'nın Saldırgan Realizm'in tasvir ettiği büyük güç davranışını sergilediği ve bölgesel hegemonik bir hedef doğrultusunda komşularını etki alanına katmaya çalıştığı güçlü işaretlerle ortaya çıkmaktadır. Ukrayna da izlenen hegemonik bölge politikası gereği büyük bir gücün üzerinde etki tesis etmeye çalıştığı ülkeler arasında yer almıştır.

Son tahlilde Rusya tarafından amaçlanan, Ukrayna dahil bölge ülkeleriyle ekonomik ve toplumsal bir bütünleşmeyi sağlamaktansa, SSCB sonrası yaşanan dağılmayı gidermek ve "tekrardan parçaları bir araya getirmek" (reconstitution) olarak tanımlanabilecek bir entegrasyonu mümkün kılmak olmuştur.[829] Bu yönde bir tasavvur asıl olarak Rusya'nın uluslararası sistemin genelinde rakiplerine karşı pozisyonunu tahkim etme ve rekabet gücünü arttırma hedefine dayanmıştır. Bu hedef doğrultusunda Rusya, Ukrayna krizi konjonktüründe bölgesinin büyük gücü olarak Batı Grubu Devletleri arasındaki önemli bir komşusu olan Ukrayna'yı da AEB'ye dahil etmeye çalışmıştır. Buna karşın Ukrayna, Rusya'nın nüfuzu altına girmekten duyduğu kaygıyla, komşusu ile aynı örgüt çatısı altında bir araya gelmekten bir süreklilik dahilinde sakınmanın yollarını aramıştır. Ukrayna'nın geleneksel dış politika çizgisi bu yönde bir hassasiyet üzerine kurulmuş ve Yanukoviç gibi Rusya'ya yakın görülen bir lider dahi AEB'ye katılma fikrine tereddütle yaklaşmıştır. Nitekim Ukrayna krizinin ilk evresi olarak bu bölümde takdim edilen 22 Şubat öncesindeki süreçte aktörler arasındaki bu uyumsuzluk ve Rusya'nın baskı politikası krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

[828] Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991–Present", 303.
[829] Sakwa, **Russia Against the Rest**, 150.

5. UKRAYNA KRİZİNİN ASKERİ AŞAMASININ İNCELENMESİ

Çalışmanın önceki bölümünde, Rusya ve Batı'nın Ukrayna krizinin ortaya çıkış sürecindeki pozisyonlarının kıyaslamalı bir analizi yapılıp, krizin askerileşmeden önceki evresi olan bu süreçte inisiyatif alan temel aktörün Rusya olduğu ortaya konulmuştur. Yanukoviç'in Parlamento tarafından başkanlıktan azledildiği tarih olan 22 Şubat 2014 mihenk noktası kabul edilerek, bu tarihin öncesindeki gelişmeler, Rusya'nın Ukrayna'yı bölgesel hegemonik vizyonu uyarınca AEB'ye katmaya çalıştığı tespitiyle bir sonuca bağlanmıştır. 22 Şubat tarihinden sonraki süreci incelemek ise bu bölümün amacını teşkil etmektedir. Ortaya konulacak olan tartışmalarda Rusya'nın Kırım ve Donbas merkezli olarak Ukrayna'ya dönük icra ettiği askeri müdahalelerin sebepleri ve sonuçlarının izah edilmesine çalışılacaktır. Önceki bölümde Saldırgan Realist teori, AEB'ye atıfla Rusya'nın eylemlerini açıklarken bölgesel hegemonya kavramı üzerinden tartışmaların netleştirilmesine yardımcı olmuştur. Bu bölümde ise, büyük güçlerin yakın coğrafyalarında güvenlik riski teşkil eden bir gelişmeyle karşılaştıklarında, buna nasıl cevap verdikleri sorusu yanıtlanırken Saldırgan Realizm gerekli teorik çerçeveyi sunacaktır.

Bu bölümde öncelikle, Kırım ve Donbas operasyonlarının merkezinde yer aldığı 22 Şubat sonrasındaki sürece dair kronolojik bir çerçeve sunulacaktır. Krizin askeri boyutuna dair gerekli detayları sunmayı amaçlayan bu kısmın ardından, Rusya tarafından Ukrayna'daki iktidar değişiklinin nasıl okunduğu, Rusya'nın güvenlik paradigmasında Ukrayna'nın yeri ve önemine bakılarak incelenecektir. Rusya'yı askeri müdahaleye sevk eden nedenlerin netleştirilmesinin ardından, Kırım ve Donbas operasyonları Rusya'nın kullandığı yöntemlere odaklanılarak analiz edilecektir. Müteakiben, Rusya'nın müdahaleleri sırasında askeri güç dengesinin nasıl bir tablo arz ettiği, tarafların konvansiyonel ve nükleer kapasiteleri mercek altına alınarak netleştirilecek ve ayrıca Batı'nın çatışma sürecinde güç dengesini etkileyen herhangi bir rolünün olup olmadığı da masaya yatırılacaktır. Bir sonraki kısımda ise, Rusya'nın askeri eylemlerine meşruiyet arayışıyla ilgili bir izahat sunulacaktır. Uluslararası hukuktan destek alınarak ve bir

devletin bir başka devletin toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarını ihlal ettiğine dair güçlü karineleri içinde barındıran bir askeri müdahalenin meşruiyet zeminini irdeleyerek, Rusya'nın müdahalesini saldırı/savunma tarzı eylem biçimlerinden hangisinin karakterize ettiği netleştirilecektir. Son olaraksa, icra ettiği askeri müdahaleler sonrasında Rusya'nın nasıl bir kayıp-kazanç tablosuyla karşı karşıya olduğu ve ayrıca stratejik öngörü faktörünün eylemlerine ne kadar yön verdiği masaya yatırılacaktır.

5.1. Ukrayna Krizinin Askerileşmesi Sürecinde Öne Çıkan Olaylar

Çalışmanın bir önceki kısımda açıklanan toplumsal ve siyasal gerginlik ortamı 22 Şubat 2014'e kadar Ukrayna'daki kriz ortamına yön vermiş ve bu tarihten itibaren kriz Yanukoviç'in azledilmesiyle birlikte askeri bir boyut kazanmıştır. 22 Şubat sonrasında Ukrayna siyaseti çok hızlı gelişmelere sahne olmuştur. Yolsuzluk suçlamaları nedeniyle hapiste bulunan ve Yanukoviç'in siyasi rakibi olan eski başbakan Yulya Timoşenko'nun serbest bırakılması, 25 Mayıs 2014'te yeni devlet başkanlığı seçimlerinin gerçekleştirileceği kararının alınması, Ukrayna isyan polisi Berkut'un feshedilmesi ve Rusçanın ülkenin ikinci resmi dili olmaktan çıkarılması (kısa süre sonra karar geri çekildi), Arseniy Yatsenyuk'un başbakanlığa gelmesi ve Meclis Başkanı Olexander Turchynov'un geçici devlet başkanlığına getirilmesi, Ukrayna siyasetinde yalnızca birkaç günlük zaman diliminde yaşanan olaylar olmuştur.[830]

Bu gelişmelerle aynı zaman diliminde Kırım'da askeri bir hareketlenmelerin meydana geldiği görülmüştür. 27 Şubat 2014'te, Kırım'da herhangi bir resmi güvenlik gücü amblemi taşımayan maskeli silahlı birlikler Kırım Parlamentosunu ve başkent Simferopol'daki diğer resmi binaları zapt ederek, bir önceki seçimlerde yalnızca % 4 oy almış Sergey Aksionov'u başbakan olarak atamışlardır.[831] Bu unsurlar, Karadeniz Donanması'nda görev yapan Rusya'nın Kırım'daki askeri gücünün sağladığı destekle resmi hükümet binalarını ve askeri birlikleri ele geçirerek, Yarımada'daki Ukrayna güvenlik güçlerini olanları anlamaya vakti olmadan teslim almışlardır.[832] Rusya'nın kendi ülkesinden de birlik sevk ettiği Kırım'da kısa süre içinde ciddi bir Rus askeri varlığı

[830] "Ukraine Crisis: Timeline", **BBC News**, 13 November 2014.
[831] Marples, **Ukraine in Conflict,** 45.
[832] **Age**, 45.

oluşmuş ve Rusya Yarımada'yı kısa süre içinde tamamen kontrolü altına almıştır. Bu süreci takip eden günlerde gerekli siyasi adımların atılmasıyla Yarımada Rusya'ya bağlanmıştır. Önce 10 Mart 2014'te Kırım Parlamentosundan çıkan bir karar sonucu Kırım'ın bağımsızlığını ilan ettiği duyurulmuş; 16 Mart'ta ise düzenlenen bir referandumdan Rusya resmi kaynaklarının verdiği bilgilere göre % 97'lik bir oranda Kırım'ın Rusya'ya bağlanması kararı çıkmıştır.[833] Kırım Tatarlarının ve etnik olarak Ukraynalıların boykot ettikleri referandum sonucunu AB ve ABD gayrimeşru ilan etmiş ve Kırım'da yaşanan istikrarsızlıklardan sorumlu şahısları yaptırım listesine almışlardır.[834] Rusya ise Kırım'daki siyasi otoritenin temsilcileriyle 18 Mart'ta Kırım'ın Rusya Federasyonu ile birleşmesini öngören gerekli anlaşmayı imzalamış ve böylece Yarımada'yı ilhak edip ülkesine katmıştır.[835] Bu gelişme karşısında Batı, Rusya'nın G8 üyeliğinin askıya alındığını duyurmuştur.[836]

Takip eden haftalarda ayrılıkçılık yönündeki hareketlenmelerin Kırım'la sınırlı kalmayarak, Doğu Ukrayna'yı da içerecek şeklide genişlediği görülmüştür. Bu yöndeki ilk emareler, 1 Mart 2014'te 7000 kişinden oluşan bir kitlenin Rus bayrakları ve ayrıca adı daha önce duyulmamış Donetsk Cumhuriyeti adlı bir oluşumun bayraklarıyla Donetsk'de gösterilere başlamasıyla görülmüştür.[837] Nisan ayının başında Harkiv, Luhansk ve Donetsk'de Rusya yanlısı göstericiler resmi binaları işgal etmeye başlayarak Kırım'daki referandumun benzerinin kendi şehirlerinde de uygulanmasını talep etmişlerdir.[838] Bu konjonktürde Ukrayna'da yeni bir yönetim sisteminin referanduma sunulması ve Mayıs 2014'te devlet başkanlığı seçimlerinin gerçekleştirilmesi beklenmekteydi. Rusya, Yanukoviç'in azlini takip eden dönemde gerekli siyasi süreç işletilirken Doğu Ukrayna'da Rusça konuşan nüfusun anayasal haklarının garanti altına alınması gerektiği çağrısını seslendirmişti.[839]

---

[833] Steven Lee Myers ve Peter Baker, "Putin Recognizes Crimea Secession, Defying the West", **The New York Times**, 17 March 2014.
[834] Ewen MacAskill, Ian Traynor ve Dan Roberts, "EU and US Impose Sanctions on Russian and Ukrainian Officials", **The Guardian**, 17 March 2014.
[835] "Agreement on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation Signed".
[836] Richard McGregor ve James Fontanella-Khan, "Russia Suspended from G8, But Not Expelled", **The Financial Times**, 24 March 2014.
[837] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 148.
[838] Balmforth ve Zinets, "Protests in Eastern Ukraine Aimed at Bringing in Russian Troops, Warns PM".
[839] Andrew S. Bowen, "Coercive Diplomacy and the Donbas: Explaining Russian Strategy in Eastern Ukraine", **Journal of Strategic Studies**, 11

İlerleyen günlerde Doğu Ukrayna'da ayrılıkçılık tehdidinin ivmesi artmaya başladığı görülmüştür. Rusya yanlısı unsurlar tarafından 7 Nisan'da Donetsk Halk Cumhuriyeti, 27 Nisan 2014'te ise Luhansk Halk Cumhuriyeti ilan edilmiş ve böylece Kırım'ın ardından ülkenin doğusundaki Donetsk ve Luhansk şehirlerinin bir bölümünü kapsayan Donbas bölgesinin de Ukrayna'dan kopabileceği riskli bir döneme girilmiştir.

Şekil 5.1: Donbas Bölgesi (Soldaki Harita) & Donetsk ve Luhansk Şehirleri (Sağdaki Harita)

"The UN counted about 3.5 thousand dead in the Donbas", 23 September 2014, http://euromaidanpress.com/2014/09/23/the-un-counted-about-3-5-thousand-dead-in-the-donbas/'den ve "Ukraine Rebels Prepare to Announce The Merger Of The Ukrainian Regions Donetsk and Lugansk Into A New 'Country", 19 May 2014, http://warnewsupdates.blogspot.com/2014/05/ukraine-rebels-prepare-to-announce.html'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil-5.1'den görüleceği gibi Donbas, Donetsk ve Luhansk şehirlerine ait belirli bir alanı kapsamakta olup, ismini "Donets [Nehri] Kömür Havzası'nın" (Donets [River] Coal Basin) kısaltmasından almaktadır.[840] Bu alan, siyasi bir entite özelliği taşımayıp, coğrafi ve ekonomik bir bölge olarak bilinmektedir.[841] Sovyet-Rus geleneğinin güçlü olduğu Donbas bölgesi, kültürel ve linguistik özellikleriyle Rusya'ya sempatik halklardan oluşmuş ve SSCB sonrasında bu bölge Ukrayna sınırları dahilinde kalmışsa da, toplumsal yapısı itibariyle asıl olarak Rusya'ya yakın bir görüntü arz etmiştir.[842] Nitekim Rusya'nın yönlendirmesiyle ayrılıkçı unsurların bu bölgede harekete geçmelerinde Rusya'ya yakın

[840] Yekelchyk, **The Conflict in Ukraine**, 134.
[841] **Age**, 134.
[842] Kuzio, **Putin's War Against Ukraine**, 192.

bir toplumsal tabana sahip olunması önemli bir kolaylaştırıcı etken olmuştur.

Donbas'ta ayrılıkçı ivmenin kuvvetlenmesiyle birlikte Luhansk'taki ayrılıkçı yapının liderli Valery Bolotov, eski bir Rus generali olan ve Kırım operasyonunda da görev alan Igor Girkin'in başına geldiği Donetsk Halk Ordusu adlı silahlı bir oluşumun kurulduğunu açıklamış ve Ukrayna silahlı kuvvetlerine karşı binlerce milisten oluşan bir gücün hayata geçirileceğini ilan etmiştir.[843] Silahlı hareketlenmeye karşı Ukrayna Devlet Başkanı Olexander Turchynov 15 Nisan 2014'te Ukrayna'nın teröre karşı mücadele amaçlı operasyonlara başladığını duyurmuştur.[844] Ukrayna ordusu, Doğu Ukrayna'ya askeri birlik, zırhlı araç, jet ve helikopter sevk etmeye başlayarak ayrılıkçılara karşı askeri bir harekat başlatmıştır.[845] Askeri olarak düğmeye basılmasına rağmen ordunun hazırlık seviyesinin yetersizliği, askeri ekipman eksikliği ve güvenlik güçlerinin içinde çok sayıda Rus muhbirin bulunması Ukrayna'nın mücadele gücünü olumsuz etkilemiştir.[846]

Diğer taraftan askeri gerginliklerin ilk aşamasında, milislerin mücadele gücünün de yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Milislerin askeri anlamda hazırlıksızlıkları, liderlik kadrosunun yetersizliği ve koordinasyon sorunları, etkili bir mücadele ortaya koymaktan uzak bir noktada olduklarını göstermiştir.[847] Nitekim Ukrayna ordusu, milislere karşı ateş gücünü daha yoğun şekilde kullanarak ve hava üstünlüğünden yararlanarak mevzi kazanmaya başlamış ve bunun sonuçları, Donetsk havaalanının milislerden geri alınması ve operasyonlar sırasından milislere ciddi kayıplar verdirilmesinde görülmüştür.[848] İlaveten 13 Haziran 2014'te Ukrayna ordusunun ciddi bir ilerleme kaydederek Mariupol'u milislerden geri alması ve Donetsk ve Luhansk'tan doğuya doğru ilerlemesi, sınır kontrolünü eline geçirebileceği bir hamle yapması anlamına

[843] Sakwa, **Frontline Ukraine,** 150.
[844] "Oleksandr Turchynov: Anti-Terrorist Operation Started in the North of Donetsk Oblast", 15 April 2014, http://nato.mfa.gov.ua/en/press-center/news/21650-oleksandr-turchinov-na-pivnochi-donecykoji-oblasti-rozpochalasya-antiteroristichna-operacija, [31.12.2017].
[845] Tom McCarthy ve Alan Yuhas, "Ukraine Crisis: Kiev Launches 'Anti-Terror Operation' in East – Live Updates", **The Guardian**, 15 April 2014.
[846] Lucian Kim, "The Battle of Ilovaisk: Details of a Massacre Inside Rebel-Held Eastern Ukraine", **News Week**, 11 March 2014.
[847] Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Limited War", **Survival**, c. 56, s. 6 (2014): 16.
[848] **Age**, 16.

gelmiştir.[849] Bu gelişmeler karşısında Rusya, içinde Grad füzeleri ve uçaksavarlar da bulunan gelişmiş silah sistemlerini milislere sevk etmeye başlayarak, Ukrayna'nın hava üstünlüğüne karşı kendi hamlesini ortaya koymuştur.[850] Bu sevkiyatın yaratabileceği sonuçlar, 29 Mayıs 2014'te Ukrayna ordusuna ait bir helikopterin Sloviansk'da milisler tarafından düşürülmesiyle 12 askerin, 14 Haziran'da ise yerden havaya atılan bir füzeyle bir nakliye uçağının Luhansk'ta düşürülmesi sonucu 49 askerin hayatını kaybetmesiyle görülmüştür.[851] Yaşadığı kayıplara rağmen Ukrayna ordusu önemli kazanımlar elde etmeye devam etmiştir. Milis hareketlenmenin ilk başladığı noktalardan olan Sloviansk'in Temmuz ayının başında ele geçirilmesi önemli bir kazanım olmuş; bununla birlikte, Kramatorsk, Artemivsk ve Druzhkivka gibi kasabalar da Ukrayna ordusunun eline geçmiştir (Bkz; Şekil-5.1).[852]

Bu konjonktürde, çatışmaların ne gibi tehlikeli gelişmelere neden olabileceğinin görülmesi bakımından trajik bir hadise yaşanmıştır. Amsterdam'dan Malezya'ya gitmekte olan MH17 yolcu uçağının 17 Temmuz 2014 tarihinde Donetsk üzerinde seyir halindeyken düşürülmesi sonucu 298 sivil hayatını kaybetmiştir.[853] Saldırının hemen ardından ABD istihbaratı, MH17'nin Rus menşeli BUK SA-11 yerden havaya atılan füze sistemiyle düşürüldüğünü duyurmuştur. Milislerin Rusya'nın tedarik ettiği hava savunma sistemleriyle yaklaşık bir düzine Ukrayna ordusuna ait uçağı düşürmüş olmaları ve bu sistemleri kullanma konusunda Rusya tarafından eğitilmiş olmaları bilgileri ışığında, Rusya kazanının şartlarına zemin hazırlamaktan sorumlu tutulmuştur.[854] Bu kanaatin kazadan kısa süre sonra oluşmasıyla ABD ve AB, Rusya'ya dönük yaptırımlarını sertleştirerek, Rusya'nın finansal kurumlarını, devlet bankalarını, enerji şirketlerini hedef alan ve savunma ve teknoloji alanlarında Rusya'ya dönük ihracatı yasaklayan bir dizi önemli karar almışlardır. Yaptırımların kapsamının genişlemesine rağmen Rusya'nın

[849] Paul Robinson, "Explaining the Ukrainian Army's Defeat in Donbass in 2014", **The Return of the Cold War Ukraine, the West and Russia**, ed. J. L. Black ve Michael John (London: Routledge, Kindle Edition, 2016): 3410-3412.
[850] Freedman, "Ukraine and the Art of Limited War", 16.
[851] "Ukraine Army Helicopter Shot Down Near Sloviansk, 12 Dead", **BBC News**, 29 May 2014; David Blair, "Ukraine: Rebels Shoot Down Plane Carrying 49", **The Telegraph**, 14 June 2014.
[852] "Ukraine Crisis: Bridges Destroyed Outside Donetsk", **BBC News**, 7 July 2014.
[853] Kazanın yaşandığı lokasyon için bkz: "Map: Malaysia Airlines Flight MH17", http://edition.cnn.com/interactive/2014/07/world/malaysia-mh17-map/, [30.12.2017].
[854] Spencer Ackerman ve Shaun Walker, "MH17: US Intelligence Says Russia 'Created Conditions' for Plane Disaster", **The Guardian**, 22 July 2014.

Doğu Ukrayna'daki çatışmalara yaklaşımında bir değişiklik olmamıştır. Bilakis, aşağıda detayları verilecek olan Ilovaisk (Ağustos 2014) ve Debaltseve (Şubat 2015) kasabalarında Ukrayna ordusunun milisleri mağlup etme ihtimali ortaya çıktığında Rusya, kendi konvansiyonel birliklerini devreye sokarak ve Ukrayna ordusuna büyük zayiatlar verdirerek, bu sonucu engelleyecek müdahaleler gerçekleştirmiştir.

Ukrayna krizinin askeri boyut kazanması sonrasında yaşanan bu süreç, çatışmasızlığı tesis etme amaçlı girişimleri de içinde barındırmıştır. 25 Mayıs 2014'te Devlet Başkanlığına gelen Petro Poroşenko, Turchynov zamanında milislere karşı başlayan askeri mücadeleyi devam ettirmişse de, iki önemli konjonktürde barış görüşmelerine katılmaya razı olmuştur. Bu süreçteki ilk ateşkes denemesi Ilovaisk operasyonunun ardından gerçekleşmiştir. Ilovaisk operasyonu sonrasında, Ukrayna devleti ve Donetsk ve Luhansk cumhuriyetleri olarak bilinen ayrılıkçılar arasında 5 Eylül 2014'te imzalanan Minsk Anlaşması'yla (Minsk-1) AGİT'in gözlemci olacağı bir ateşkes süreci başlamıştır.[855] Varılan anlaşmayla rehine takası, milislerin kontrolü altındaki alanlarda öz yönetim uygulanması ve güvenli bölge oluşturulması gibi konularda bir mutabakata varılmışsa da, çatışmalar düşük yoğunluklu da olsa devam etmiştir. Ancak Rusya, Ukrayna ve AGİT üyelerinden oluşan Üçlü İrtibat Grubu'nun yeniden toplanmasıyla çatışmasızlığı tesis edecek bir memorandum imzalanmıştır.[856]

Bu girişimlere rağmen, kısa süre içinde yaşanan ihalelerle beraber süreç tekrardan sekteye uğramıştır. 2-3 Kasım 2014'de ayrılıkçıların kontrol altında tuttukları bölgelerde Rusya destekli yeni adayların başa gelmesiyle sonuçlanan seçimler gerçekleştirilmeleri, Batı ülkeleri ve Ukrayna'nın tepkisiyle karşılanmış ve bu eylemler Minsk protokolünün ihlali olarak görülmüştür.[857] İlk andan itibaren ihlallerin gözlemlendiği ateşkes sürecinde, 2015'in Ocak ayında milislerin Donetsk havaalanını ele geçirmeleri gerginliklerin ivmesini tekrardan arttırmıştır.[858] Minsk-1 sürecinin sonlanmasına neden olan asıl gelişme ise, milislerin Şubat 2015'te stratejik açıdan önemli bir kasaba olan Debaltseve'ye dönük

[855] Minsk-1'in maddeleri için bkz: "Protocol of the Trilateral Contact Group—Minsk, September 5, 2014", 7 September 2014, https://slavyangrad.org/2014/09/07/protocol-of-the-tripartite-contact-group-minsk-september-5-2014/, [11.06.2017].
[856] "Chapter Five: Russia and Eurasia", **The Military Balance**, c. 115, s. 1 (2015): 165-166.
[857] "Ukraine Crisis: Separatists Hold Controversial Polls", **BBC News**, 2 November 2014.
[858] "Russia-Backed Separatists Seize Donetsk Airport in Ukraine", **The Guardian**, 15 January 2015.

bir operasyon başlatmaları olmuştur. Aşağıda detayları verileceği gibi, Debaltseve'de Ukrayna ordusu Ilovaisk'a benzer şekilde Rusya'nın direkt olarak askeri müdahalesine maruz kalıp, ikinci kez büyük zayiat verdiği bir operasyonla karşılaşmıştır.

Debaltseve operasyonundan sonra Fransa ve Almanya liderleri Francois Hollande ve Angela Merkel inisiyatif alarak, çatışmaları sonlandırma amaçlı yeni bir Minsk barış süreci (Minsk-2) başlatmışlardır. Normandiya Dörtlüsü'nün de katılımcısı olan bu iki ülkenin arabuluculuğunda 12 Şubat 2015'te imzalanan Minsk-2, toplamda 13 maddeden oluşmaktadır.[859] Minsk-2, Minsk-1'e benzer şekilde, rehine takası, AGİT'in gözlemci statüsünün kabulü ve ağır silahların belirlenen bir hattın gerisine çekilmesi gibi maddeleri içinde barındırmaktadır. Ayrıca, Ukrayna'nın ülkenin doğusunda yerinden yönetimi mümkün kılacak anayasal değişiklikleri hayata geçireceğine dair bir taahhüt de anlaşma maddeleri arasında bulunmaktadır.[860] Anlaşmanın 11. maddesi uyarınca, Donetsk ve Luhansk'ta ayrılıkçıların kontrol ettikleri bölgelerin adem-i merkeziyetçi bir yönetim sistemine sahip olması için gerekli anayasal değişikliklerin 2015 sonuna kadar yapılacağı ve bu bölgelerin özel statüye sahip olacağı taahhüdü kabul edilmiştir.[861] İlaveten, Minsk-1'de de bulunduğu gibi, yabancı askeri güçlerin ve savaşçıların Ukrayna topraklarını terk etmelerini öngören madde ise, ismi zikredilmemekle birlikte, Rusya'ya yönelik bir talep olmuş ve bu maddenin dahil edilmesiyle Rusya'nın askeri faaliyetlerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.[862] Minsk-2, BMGK'nin de önüne getirilerek 17 Şubat 2015 tarihinde

[859] Normandiya Dörtlüsü, Ukrayna'daki krize çözüm üretmek amacıyla Merkel ve Hollande'ın inisiyatifinde hayata geçmiş bir istişare platformudur. Bu oluşumun ilk toplantısı 6 Haziran 2014'te gerçekleşmiştir. "Who is Who in the Minsk Process", 18 July 2017, http://euromaidanpress.com/2017/07/18/who-is-who-in-the-minsk-peace-process-infographics/, [19.02.2019].

[860] "Minsk Agreement: Full Text in English", https://www.unian.info/politics/1043394-minsk-agreement-full-text-in-english.html, [30.12.2017].

[861] Bu maddenin içeriği belirli ek maddelerle belirlenmeye çalışılmıştır: "Donetsk ve Luhansk bölgelerinde yaşanan olaylar nedeniyle şahısların ceza, baskı ya da ayrımcılıktan muaf tutulmaları; dil konusuyla ilgili self-determinasyon hakkı; başsavcılık ve mahkemelere yapılacak atamalarda yerel yönetimlerin söz sahibi olması; merkezi yönetimin, Donetsk ve Luhansk'taki belirli alanların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak gelişimi için yerel otoritelerle bir anlaşma üzerinde çalışması; Donetsk ve Luhansk'taki belirli alanların sosyoekonomik olarak gelişimine devletin katkı sunması; Donetsk ve Luhansk'taki belirli alanların Rusya ile sınır ötesi işbirliği geliştirmesi konusunda merkezi yönetimin yardımda bulunması; yerel yönetimlerin alacağı kararla, Donetsk ve Luhansk'taki belirli alanlarda, kamu düzeninin sağlanmasına dönük halkın milis gücü [polis kuvveti] oluşturulması; Verkhovna Rada'nın [Ukrayna Parlamentosu] onaylamasıyla, kısa süre içinde yapılacak olan seçimlerde yerel konsey vekillerinin ve diğer resmi görevlilerin, bu yasaya göre yetkilerinin feshedilememesi." Milisler, Donetsk ve Luhansk şehirlerinin tamamını kontrol etmedikleri için, kontrolleri altında bulunan bölgelere atfen "belirli alan" vurgusu yapılmaktadır. **Age**.

[862] Anlaşmanın 10. maddesine bkz: **Age**.

oybirliği ile alınan 2202 sayılı karar sonucu Güvenlik Konseyi nezdinde de onaylanmıştır.[863]

Almanya ve Fransa'nın arabuluculuğunda başlayan yeni barış sürecinin kalıcı bir çatışmasızlığı tesis etmesi umulmuşsa da bu beklentiler gerçekleşmemiştir. Halihazırdaki süreçte dahi zayiat haberleri gelmeye devam etmektedir. Dolayısıyla Minsk-2, öncülü Minsk-1 gibi bir çözülme içine girmemişse de, silahların sustuğu bir ortam tesis edilememiştir. Altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, yaklaşık 10.000 kişilik insan kaybının üçte birlik bölümümün, 12 Şubat 2015'te imzalanan Minsk-2'den sonra gerçekleşmiş olmasıdır.[864] Böylece ihlallerin önüne geçilemediği ve "düşük yoğunluklu bir yıpratma savaşında" insan kaybının ve diğer mağduriyetlerin yaşanmaya devam ettiği görülmektedir.[865]

5.2. Rusya'nın Güvenlik Kaygıları Işığında Ukrayna Krizi

Ukrayna'da yaşanan kriz ortamına 22 Şubat 2014'ten sonra Rusya'nın askeri müdahaleleri damga vurmuştur. Krizin askeri boyut kazanmasından önce Rusya'nın amacı, Ukrayna'yı AB'den uzak tutmak ve kendi öncülüğünde hayata geçecek olan AEB'ye dahil etmekti. Fakat 22 Şubat 2014'te Yanukoviç'in görevden azledilmesi sonrası Rusya güvenlik eksenli nedenlere dayalı olarak askeri müdahale düğmesine basmıştır. 22 Şubat sonrasındaki tabloyu Putin yönetimi, NATO-Ukrayna yakınlaşması, Sivastopol üssünün Rusya'ya kapatılması ve Rusya'nın Kırım üzerindeki nüfuzunun zarar görmesi ihtimallerini merkeze alarak değerlendirmiştir. Bu risklerin önüne geçmek amacıyla Rusya Kırım'ı ilhak etmiş ve Donbas'taki silahlı ayrılıkçı hareketlenmeyi desteklemeye başlamıştır.

---

[863] "Unanimously Adopting Resolution 2202 (2015), Security Council Calls on Parties to Implement Accords Aimed at Peaceful Settlement in Eastern Ukraine", 17 February 2015, https://www.un.org/press/en/2015/sc11785.doc.htm, [25.12.2017].

[864] Nolan Peterson, "In Ukraine, Russia Weaponizes Fake News to Fight a Real War", **The Daily Signal**, 30 March 2017.

[865] Matthew Rojansky, "The Ukraine-Russia Conflict: A Way Forward", **A New Direction in U.S.-Russia Relations? America's Challenges and Opportunities in Dealing with Russia**, ed. Paul J. Saunders (Washington, DC: Center for the National Interest, 2017): 24.

5.2.1. Rusya'nın Bakış Açısından Ukrayna'daki İktidar Değişikliği

Rusya açısından Ukrayna'da protestolarla başlayan kriz ortamı Yanukoviç'in başkanlıktan azledilmesiyle farklı bir mecraya girmiştir. Rusya tarafından yaşanan iktidar değişikliği riskli bir sürecin başlangıcı olarak okunmuştur. Putin yönetimini kaygılarından gelişmelerin ilk işareti, Rusya'nın da katılımıyla 21 Şubat 2014'te Ukrayna'da muhalefet partileri ve Yanukoviç arasında siyasi bir geçiş sürecini esas alan bir anlaşmanın imzalanmasına rağmen, bir gün sonra Yanukoviç'in başkanlıktan azledilmesi olmuştur. Bu, Almanya, Fransa, Polonya ve Rusya'dan temsilcilerin arabuluculuğunda hayata geçen 21 Şubat mutabakatının çökmesi anlamına gelmiştir. 21 Şubat'ta imzalanan mutabakat, on gün içinde bir ulusal birlik hükümetinin kurulması, devlet başkanının yetkilerinin azaltılması, 2004 anayasasına geri dönülmesi ve yıl sonuna kadar yeni bir seçim için gerekli takvimin belirlenmesi gibi maddeleri içermiştir.[866] Hem Yanukoviç hem de Rusya'nın 21 Şubat mutabakatını kabul etmelerinden, Ukrayna'daki toplumsal ve siyasal gerginliklerin neden olduğu kriz ortamının daha da derinleşmesinden duydukları kaygıyla geri adım atmak (ya da duruşlarını yumuşatmak) zorunda kaldıkları sonucuna ulaşılabilir. Zira, 18-20 Şubat tarihlerinde yetmişin üzerinde insanın hayatını kaybetmesi Ukrayna'nın tam teşekküllü bir iç çatışma ortamına sürüklenmesi riskini doğurmuştur.

Yanukoviç, yetkilerinden feragat etmesi anlamına gelen söz konusu mutabakatı kabul etmişse de, bir gün sonra mensubu olduğu Bölgeler Partisi'nin milletvekillerinin bir bölümünün de muhalefetle birlikte hareket ettiği bir oylama sonucunda Ukrayna Parlamentosu tarafından başkanlıktan azledilmiştir. Parlamento azil kararını, insan ölümlerinin yaşanması ve Yanukoviç'in başkanlık koltuğunu kendisinin terk etmesi şeklinde gerekçeler üzerine temellendirmiştir. Yanukoviç ise kendisiyle ilgili ortaya sürülen iddiaları reddetmiştir.[867] Parlamentonun kararını tartışmalı kılan asıl husus ise,

[866] Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine**, ix-x.

[867] Bu tartışma ile ilgili olarak, Yanukoviç'in Rusya'ya sığınmasının detaylarının hala netleşmediğinin altı çizilmelidir. Wilson'a göre Yanukoviç 21 koruması ve iki helikopterle 21 Şubat akşamı Rusya'ya kaçmış ve ertesi gün de Parlamento tarafından azledilmiştir. Wilson, **Ukraine Crisis**, 93. Sakwa ise, 21 Şubat'taki mutabakattan sonra olayların yatışmamasından Yanukoviç'in tedirgin olduğunu ve Kiev'i terk ederken en az dört suikast girişimine maruz kaldığını belirtmektedir. Böylece hissettiği tehdit neticesinde önce Harkiv, sonra Kırım ve en son olarak da Rusya'ya geçiş yaptığı vurgulanmaktadır. Sakwa, **Frontline Ukraine**, 89. Yanukoviç Oliver Stone'e verdiği mülakatta bu bilgiyi doğrulamaktadır. Kendi ifadesiyle, suikast girişiminden sonra hayatının tehlikede olduğunu görüp Putin'den Rusya'ya geçiş için izin istemiş ve Putin'in onayı sonrasında 24 Şubat'ta Rusya'ya sığınmıştır. Oliver Stone, "Ukraine on Fire: The Real Story

Yanukoviç'in azli için 450 milletvekilinin 3/4'lük kısmına karşılık gelen 338 sayısına ulaşılamamasıdır.[868] Bu eşiğin on vekil altında kalınarak yalnızca 328 vekil azil yönünde oy kullanmışsa da, devlet başkanı görevden uzaklaştırılmıştır. Alınan karar Anayasa Mahkemesi tarafından da bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.[869]

Rusya açısından Yanukoviç'in azledilmesi, endişe verici yeni gelişmelerin de etkisiyle, önemli bir kırılma anını olarak görülmüştür. Yanukoviç'in uzaklaştırılmasından iki gün sonra Ukrayna Meclisi Rada'nın, Rusçanın belirli bölgelerde resmi dil statüsüne sahip olmasına dair Yanukoviç zamanında adapte edilen yasayı iptal etme kararı alması, her ne kadar geçici Devlet Başkanı Turchynov tarafından veto edilmişse de, Rusya'yı kaygılandıran bir gelişme olmuştur. Bununla birlikte, 24 Şubat 2014'te Sağ Sektör adlı siyasi parti ve paramiliter grubun lideri Igor Mosiichuk'un militanlarını Kırım'a gönderme tehdidinde bulunması, Rusça yayın yapan medyada geniş bir yer kaplamıştır.[870] Kırım'ın "faşist bir işgal" tehdidi altında olduğu iddiası aşırı bir yorum olarak görülebilse de, Rus TV kanallarında Neo-Nazi sembolleri ve faşistlerin gövde gösterileri ile birlikte bu tez işlenmiş ve Mosiichuk'un görüşleri Rusya'ya Kırım'daki Rus nüfusun tehlike altında olduğu iddiasını dile getirme fırsatı sunmuştur.[871] Ayrıca, Sağ Sektör ve bir diğer aşırı sağ parti olan Svoboda'nın geçiş hükümetinde yer bulmaları Rusya'yı kaygılandıran bir diğer gelişme olmuştur. Svoboda'dan Oleksandr Sych'in başbakan yardımcılığına gelmesi ve Sağ Sektör'ün lideri Dmitry Yarosh'un ise (Batı'yı da kaygılandıracak şekilde) savunma bakanı yardımcısı olması, oluşan kabinede aşırılık yanlısı unsurların da temsil edilmesi anlamına gelmiştir.[872]

Rusya açısından bu tablo, anayasa karşıtı bir darbe ile görevdeki iktidarın devrilmesi

- Full Documentary by Oliver Stone (Original English Version)", https://vimeo.com/252426896, 1:02:20-1:03:08, [19.04.2018].

[868] "Ukraine's Constitution of 1996 with Amendments through 2004", 31.

[869] Daisy Sindelar, "Was Yanukovych's Ouster Constitutional?", 23 February 2014, https://www.rferl.org/a/was-yanukovychs-ouster-constitutional/25274346.html, [11.10.2018].

[870] Gerard Toal, **Near Abroad: Putin, the West, and the Contest Over Ukraine and the Caucasus** (New York: Oxford University Press, 2017), 223-224; Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 21.

[871] Toal, **Near Abroad**, 224.

[872] Harriet Salem, "Who Exactly is Governing Ukraine?", **The Guardian**, 4 March 2014. Ayrıca bkz: Elise Giuliano, "The Social Bases of Support for Self-Determination in East Ukraine", 520.

ve ülke yönetiminin gayrimeşru yollarla ele geçirilmesi olarak okunmuştur.[873] Bununla birlikte Rusya yaşanan süreci, Ukrayna üzerindeki siyasi etkisinin ortadan kalkacağı ve de ABD ve AB'nin Yanukoviç'in azline dönük sergiledikleri kayıtsızlığın yarattığı tedirginlikle, Rusya'ya hasım unsurları içinde barındıran iktidar yapısının Ukrayna'yı NATO'ya yaklaştıracağı bir dönemin başlangıcı olarak görmüştür.[874] Dolayısıyla Rusya açısından Yanukoviç'in azli yalnızca bir iktidar değişikliğiyle sınırlı olmayıp, kendi güvenliğini ilgilendiren bir gelişme olarak da mütalaa edilmiştir. Ukrayna halkı, her ne kadar meydanlarda verdikleri mücadelenin etnik ya da sınıfsal bir mahiyete sahip olmadığını vurgulamak amacıyla eylemlerini "Haysiyet Devrimi" olarak adlandırmışlarsa da, Putin yönetimi açsısından devrimsel bir gelişme olarak nitelenen söz konusu iktidar değişikliği Rusya için güvenlik riskleri doğurmuştur.[875]

Rusya'nın rahatsızlıklarının odaklandığı temel nokta, Ukrayna ve NATO arasında üyelikle sonuçlanabilecek yeni bir sürecin başlaması ihtimali olmuştur. Putin bu tehlikeye şu şekilde dikkat çekmiştir:

> "Avrupalı ve ABD'li ortaklarımızla beraber diplomatik ve barışçıl bir diyalog süreci yürüttük. Bizim diyalog çabamıza ve kabul edilebilir bir çözüm arayışımıza karşın onlar, Ukrayna'daki anayasa karşıtı darbeyi destekllediler ve bunu takip edecek süreçte Ukrayna'nın Kuzey Atlantik askeri bloğunun bir parçası olmayacağından emin olmazdık. Özellikle Kırımlıların Rusya'ya dahil olma istekleri dikkate alındığında, tarihsel olarak Rusya'nın parçası olan ve çoğunluğunu Rusların oluşturduğu Kırım'ı uluslararası askeri bir ittifaka bırakamazdık."[876]

21 Şubat mutabakatının ortaya çıkmasında arabuluculuk görevi ifa eden Batı ülkelerinin, bundan bir gün sonra Yanukoviç'in azledilmesinde teşvik edici bir rol oynadığından bahsetmek mümkün değildir. Buna rağmen Batı'nın, Yanukoviç'in devrilmesinin ardından kurulan geçiş hükümetini tanımak konusunda bir sorun görmediği de önemli bir nokta olarak kaydedilmelidir.[877] Nitekim AB, Yanukoviç'in azlinden yalnızca birkaç hafta sonra Ukrayna'daki geçiş hükümetiyle Ortaklık Anlaşmasının siyasi hükümleriyle ilgili bir ön anlaşma imzalayarak, Ukrayna ile müzakerelerin tekrardan

[873] Vladimir Putin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine", 4 March 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366, [29.06.2017].
[874] Legvold, **Return to Cold War**, 1748-1751.
[875] Wilson, **The Ukrainians,** 354.
[876] Putin, "Vladimir Putin's Interview with Radio Europe 1 and TF1 TV Channel".
[877] Toal, **Near Abroad**, 213.

başlatılması için gerekli iradeyi ortaya koymuştur.[878] Bununla birlikte AB 15 milyar dolarlık bir yardım paketini Ukrayna'da oluşan yeni iktidara teklif ederek, geçiş hükümetini ekonomik anlamda rahatlatmak için de harekete geçmiştir.[879]

Batı liderlerinin Yanukoviç'in azli sonrası asıl önceliği Ukrayna'nın hızla bir normalleşme süreci içine girmesi; fakat bundan da önemlisi Rusya'nın olası bir müdahalesinin önlenmesi olmuştur. İngiltere Dışişleri Bakanı William Hague, Rusya'nın reaksiyonunun ne olacağını kestiremediklerini söyleyip, bir eyleme girişmesinin kendi çıkarına olmayacağını belirtmiş; Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius ise Ukrayna'nın birliğine ve bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini vurgulamıştır.[880] Benzer şekilde ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, "ABD'nin Ukrayna'nın egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve yapacağı seçimle ilgili demokratik özgürlüğüne bütün devletlerin saygı duymasını beklediğini" belirtmiştir.[881] Batı'nın bu yaklaşımı, Ukrayna'da gerçekleşen iktidar değişikliğiyle ilgili usulden bir rahatsızlık duyulmadığı, bunun Ukrayna parlamentosunun aldığı bir karar olarak görüldüğü ve yaşanan sürecin olağan akışı içinde gerçekleşen bir iktidar değişikliği olarak değerlendirildiğini ortaya koymuştur.

Yanukoviç'in Ukrayna'da hala bir tabanı var idiyse de, seçim anketlerine göre 2015'te yapılacak olan seçimleri kazanma ihtimali düşük olup, iki turlu seçimlerin ilk turunda en yüksek oyu alsa dahi ikinci turda seçimleri kaybetmesi beklenmekteydi.[882] Parlamentonun 21 Şubat'ın hemen ertesi günü, imzalanan mutabakat çerçevesinde belirlenecek olan seçim takvimini beklemeden ülkenin devlet başkanını görevden uzaklaştırması ve Batı'nın buna kayıtsız kalması ise bir eleştiri konusu olmuştu.[883] Putin'in bu kayıtsızlığa dönük tavrı şu şekildeydi:

> "Devlet Başkanı Yanukoviç, Polonya, Almanya, Fransa dışişleri bakanları ve Rusya'dan benim temsilcim Vladimir Lurkin'in […] arabuluculuğunda muhalefetle 21 Şubat'ta bir anlaşma imzaladı.

---

[878] "Statement by President of the European Council Herman Van Rompuy at the Occasion of the Signing Ceremony of the Political Provisions of the Association Agreement between the European Union and Ukraine", 21 March 2014, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/141733.pdf, [20.12.2017].
[879] Luke Baker, "EU Offers Ukraine $15 Billion, But Help Hinges on IMF Deal, **Reuters**, 5 March 2014.
[880] Ian Traynor ve Shaun Walker, "Western Nations Scramble to Contain Fallout from Ukraine Crisis", **The Guardian**, 24 February 2014.
[881] "Obama Official Warns Russia on Military Action in Ukraine", **Sputnik News**, 24 February 2014.
[882] Marples, "**Ukraine in Conflict**", 35.
[883] **Age**, 35; Legvold, **Return to Cold War**, 2085-2090; Olszanski, **A Quarter-Century of Independent Ukraine**, 26.

> […] Şunu vurgulamak isterim ki, aslında Yanukoviç bu anlaşmayla gücünü devretmiş oldu. Muhalefetin bütün taleplerine razı oldu: erken parlamento seçimleri, erken devlet başkanlığı seçimleri, 2004 Anayasasına dönülmesi. […] Daha sonra Harkiv'e bir etkinliğe katılmak için gittiğinde, kendisi ayılır ayrılmaz devlet başkanlığı konutunu ve hükümet binasını zapt ettiler. […] Birini aşağılamak ve güçlerini göstermek için mi bunu yaptılar? Bence bu eylemler kesinlikle akılsızca. Umduklarının tam tersi bir sonuç oldu [ve] Doğu ve Güney Doğu Ukrayna'da ciddi bir istikrarsızlık meydana geldi."[884]

Kremlin açısından 21 Şubat'ta Yanukoviç'in devrilmesi, AB'nin de dahliyle hayata geçen 21 Şubat mutabakatının çökmesinde AB'nin bir sorun görmeyerek gayrimeşru iktidar değişikliğine göz yumması nedeniyle kabul edilemez bulunmuş ve bu tarih Rusya için bir dönüm noktası olmuştur.[885] Sakwa'nın ifadesiyle bu dönüm noktası, "Ukrayna'nın krizinin", "Ukrayna krizine" dönüştüğü anı teşkil etmiştir.[886]

Yanukoviç'in görevden uzaklaştırılması Rusya tarafından kendi güvenliğini tehdit eden bir gelişme olarak görülmüş ve askeri müdahale düğmesine basılmıştır. Trenin'in belirttiği gibi, Ukrayna'daki yönetim anlık bir zaman diliminde Batı yanlısı unsurlar ve Ukrayna milliyetçilerinin içinde yer alığı bir koalisyon tarafından devralınmış ve Kremlin açısından bu değişiklik, hem Rusya'nın etkisinin Ukrayna'nın içinden tarihsel/kültürel anlamda kazınacağı, hem de NATO'ya üyelikle sonuçlanabilecek tehlikeli bir dönemin başlayacağı endişeleri dahilinde okunmuştur.[887] 2008'de Ukrayna'yı NATO'ya dahil etme iradesi ortaya koyan Yulya Timoşenko ve geçiş hükümetinde başbakanlık görevine gelen Arseniy Yatsenyuk gibi isimlerin tekrardan siyasi alanda etkinlik kazanıp Ukrayna'nın yönünü batıya çevirmelerinden tedirgin olan Putin yönetimi askeri müdahale seçeneğini devreye sokmuştur.[888] İlerleyen aylarda ortaya çıktığı gibi, Poroşenko'nun başa gelmesiyle oluşan yeni iktidar yapısının Yanukoviç'in benimsediği tarafsızlık politikasını sonlandırarak, Ukrayna'yı NATO'ya dahil etme iradesini ortaya koyması Rusya'nın kaygılarının bir gerçeklik zeminine sahip olduğunu göstermiştir.[889] Her ne kadar Batı'nın

[884] Putin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine".
[885] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 99.
[886] **Age**, 99.
[887] Trenin, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry", 6.
[888] Dmitri Trenin, "Russia's Breakout from The Post-Cold War System: The Drivers of Putin's Course", Carnegie Moscow Center. December 2014, https://carnegieendowment.org/files/CP_Trenin_Putin2014_web_Eng.pdf, 18, [22.05.2018].
[889] Alexei Anishchuk ve Richard Balmforth, "Ukraine Seeks to Join NATO; Defiant Putin Compares Kiev to Nazis", **Reuters**, 29 August 2014.

Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği konusuna nasıl yaklaşacağı belirsizliğini korumuşsa da, yaşanan gelişmeler Putin yönetimi tarafından yeterince kaygı verici bulunmuş ve kuvvet kullanma seçeneği devreye sokularak potansiyel güvenlik risklerinin giderilmesine çalışılmıştır.

5.2.2. Rusya'nın Güvenlik Paradigmasında Ukrayna ve Askeri Müdahaleyi Tetikleyen Etkenler

Putin yönetiminin 22 Şubat'taki iktidar değişikliğine dönük yaklaşımında, Rusya'nın güvenlik paradigmasında Ukrayna'nın önemli bir ülke olması temel belirleyici etken olmuştur. SSCB'nin dağıldığı ilk yıllardan itibaren Rusya, Ukrayna'nın dış politikasını yakinen takip etmiş ve komşusunun NATO'ya üyeliği gibi olası gelişmeleri potansiyel birer tehdit olarak değerlendirmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni jeopolitik denklem göz önüne alındığında; Rusya'nın yüzyıllardır hükmettiği toprakların bir bölümü bağımsız devletler tarafından doldurulmuş ve Ukrayna özelinde bu durum "Küçük Rusya" olarak bilinen topraklarda bağımsız bir Ukrayna devletinin kurulması anlamına gelmiştir.[890] Bu gelişmeye rağmen Rusya tarafından Rus siyasi yapısının bir uzantısı olarak görülen Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak kabul edilmesi kolay olmamıştır.[891] Örneğin Yeltsin, Ukrayna'nın ilk devlet başkanı Kravçuk'a "Biz 330 yıldır beraberiz. Birbirimizden ayrılmamız imkansız" sözüyle bu hissiyatı dışa vurmuştur.[892] Putin ise, iki ülkenin aynı ulusun parçası olduğunu Ukrayna devletinin otantikliğini sorgulayarak dile getirmiştir. Kendisinin, ABD Başkanı Bush'a 2008'de söylediği "Ukrayna bir devlet bile değil […] topraklarının bir kısmı Doğu Avrupa'ya ait, diğer kısmı ise bizden kendilerine hediye" sözü, Rus liderin Ukrayna'ya bakış açısını yansıtan önemli bir ifade olmuştur.[893] Putin bu görüşü, Ukrayna'ya (ve ayrıca Gürcistan'a) dönük Eylem Planı teklifinin tartışıldığı 2008'deki NATO'nun Bükreş Zirvesinde, Ukrayna'nın "zayıf ve yapay bir devlet olduğu ve eğer NATO'ya üye olması durumunda parçalanacağı" kanaati ekseninde seslendirmiştir.[894] Putin'in verdiği bu

[890] Szporluk, **Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union**, 370.
[891] Magocsi, **A History of Ukraine**, 729.
[892] "Russia & Me: Leonid Kravchuk", RFERL, 2 February 2016, https://www.rferl.org/a/ukraine-kravchuk-russia-leonid/27566961.html'den aktaran Kuzio, **Putin's War Against Ukraine**, 214.
[893] Vladimir Putin, "Putin to the West: Hands off Ukraine", **Time**, 25 May 2009.
[894] Kuzio, "The Origins of Peace, Non-Violence, and Conflict in Ukraine", 117.

mesajı, 2014'te yaşanacak gelişmelerin öncü bir işareti olarak görmek mümkündür. Zira Putin'in uyarısı, Rusya'nın güvenlik paradigmasında Ukrayna'nın önemli bir yere sahip olduğu ve bu sebeple komşusunun NATO'ya üyelik yönünde bir adım atması durumunda Rusya'nın bu gelişmeye kayıtsız kalmayacağının bir mesajı olmuştur.

Rusya'nın güvenlik eksenli bu hassasiyetinin arkasında, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte büyük bir toprak parçasının kaybedilmesi önemli bir etkendir. SSCB'nin çözülmesi Rusya için asılar boyunca savaşarak elde edilen toprakların kaybedilmesi anlamına gelmiştir.[895] 1709'da İsveç'e karşı kazanılan Poltova Savaşı sonrasında Baltıklar, 2. Katerina'nın Osmanlı İmparatorluğuna karşı zaferiyle (özellikle Kırım'ın kazanılması bağlamında) Karadeniz ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki galibiyetle Berlin'e kadar olan bir alan, Rusya'nın kontrolü altına girmişti.[896] Doğu Avrupa'daki kopuşlarla başlayan ve SSCB'nin dağılmasıyla tamamlanan bir süreç sonucunda ise, 1991'in sonu itibariyle büyük bir coğrafya artık Moskova'nın kontrolünden çıkmıştı.

Henüz SSCB resmi olarak dağılmadan önce Van Evera SSCB'yi Avrupa'nın son "sömürge imparatorluğu" olarak niteleyerek bu ülkenin Britanya, Fransa, Belçika ve Hollanda gibi sömürgelerini kaybetmiş ülkelerden farklı bir durumda olduğunu vurgulamıştır.[897] Temel dikkat çekilen nokta ise, SSCB'nin bir dağılma süreci içine girmesi durumunda ortaya çıkacak yeni ülkelerin "emperyal merkeze" olan coğrafi yakınlıklarının güçlü riskler doğurabileceği olmuştur.[898] Ortaya çıkabilecek risklerin farkındalığı ile Rusya liderleri, yaşanan jeopolitik dağılmanın ardından eski Sovyet coğrafyasını Rusya'nın çıkar alanı olarak belirleyerek, entegrasyon projeleri vasıtasıyla bölge ülkelerini Rusya'nın yörüngesinde tutmayı amaçlamışlardır. Böylece bölgelerinde güç boşluğuna ve güvenlik zafiyetine imkan vermemeye çalışmışlardır.

SSCB dağılmışsa da, hala dünyanın en büyük kara ülkesine sahip olan Rusya, ülke güvenliğiyle ilgili yüzyıllardır süregelmiş olan hassasiyetlerini Soğuk Savaş sonrasında

---

[895] Sakwa, **Russian Politics and Society**, 376.
[896] **Age**, 376.
[897] Stephen Van Evera, "Primed for Peace: Europe after the Cold War", **International Security**, c. 15, s. 3 (1991): 46-47
[898] Bu riskleri üç başlıkta toplayan Evera, ortaya çıkacak yeni devletlerin Moskova'nın hasım olarak göreceği güçlerle ittifak kurma ihtimallerinin, Ukrayna ve Belarus gibi eski Sovyet cumhuriyetlerinin statüsü ile ilgili belirsizliğin ve de Rusya sınırları dışındaki Rus nüfusun durumunun ne olacağının altını çizmiştir. **Age**, 47.

da sürdürmüştür. Bu hassasiyetler Rusya'nın coğrafi özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Coğrafi olarak Rusya'nın ayırt edici özelliği, coğrafi koordinatlarının dünya boylam haritasının yaklaşık yarısına tekabül etmesiyle dünyanın en büyük kara gücü olmasında yatmaktadır.[899] Sahip olduğu geniş topraklar Rusya için belirli kırılganlıklar da doğurmaktadır. Rusya, ülke savunmasını dağlar ya da okyanusların sağladığı koruma hattının arkasında gerçekleştirebilecek avantajlı bir coğrafi özelliğe sahip değildir.[900] Bu durum, Rusya'nın doğal sınırlardan yoksun olması demek olup, özellikle batıdan uğradığı saldırılar sırasında coğrafi özelliklerden kaynaklı kırılganlıkların yarattığı sonuçlar görülmüştür. Rusya'nın 17 ve 20. yüzyıllar arasında Polonya, İsveç, Fransa ve Almanya tarafından maruz kaldığı askeri saldırılar batı cephesinden gerçekleşmiş ve bu tecrübelerin yaşanmasında, Avrupa'nın ortasından Rusya'nın batısına kadar yalnızca nehirler ve ormanları aşıp, dağlık alan veya geniş su engeline maruz kalmadan ulaşabilmeyi mümkün kılan coğrafi ve topoğrafik koşullar önemli bir rol oynamıştır.[901] İkinci bölümde de altı çizildiği gibi Stalin, Çarlık Rusya'sı zamanından beri ülkenin coğrafi özelliklerinden kaynaklanan kırılganlıklarının farkında olarak, SSCB'nin batı yakasında güvenli bir sınır kuşağına sahip olması gerektiğine kanaat getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise Stalin, tekrardan oluşabilecek Alman tehdidine ve müteakiben Soğuk Savaş'ın başlamasıyla ABD ve NATO'ya karşı, SSCB ile Almanya arasındaki coğrafi alanın bir tampon bölge işlevi görmesini uygun bulmuştur.[902]

SSCB'nin dağılmasından sonra ise Rusya için Batı ittifak sistemi ile arasındaki bu tampon bölge ortadan kalkmıştır. Fakat hala büyük bir kara ülkesine sahip olan Rusya, coğrafi özelliklerinden kaynaklanan hassasiyetlere sahip olmaya devam etmiş ve kendisini tehdit edebilecek güçlere karşı tampon ülkelerin varlığına ihtiyaç duymayı sürdürmüştür. 2000 senesinde yayınlanan 'Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti' adlı belgede vurgulandığı gibi, Rusya'nın "iyi komşu kuşağı" olarak tarif edilen, güvenli bir sınır hattına sahip olması gerektiğine dikkat çekilmiştir.[903] Bu gerekesinim eski Sovyet

[899] Robert D Kaplan, **The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate** (New York: Random House, Kindle Edition, 2012): 2488.
[900] Legvold, "Russian Foreign Policy During Periods of Great State Transformation", 99.
[901] Trenin, **The End of Eurasia,** 41-42; Marshall, **Prisoners of Geography**, 194-198.
[902] Trenin, **The End of Eurasia,** 61.
[903] Hedenskog, "Filling 'the Gap'", 132. Dış Politika Konsepti belgesi için bkz: "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 28 June 2000.

coğrafyasının bütünü için geçerli olsa da, özellikle NATO tehdidinden kaynaklı olarak batı tarafına özel bir önem verilmiştir. Üçüncü bölümde temas edildiği gibi, gerek yayınlanan resmi raporlarda gerekse karar alıcıların açıklamalarında NATO genişlemesi Rusya için açık bir tehdit olarak tanımlanmıştır.

Rusya'nın batısındaki jeopolitik denkleme yakın plan bir bakış gerçekleştirildiğinde, Doğu Avrupa ülkelerinin Rusya'nın yörüngesinden çıkmaları ve Batı kurumlarına (AB/NATO) eklemlenmeleri sonrasında, Rusya ve Batı ittifak sistemi arasında bir set işlevi gören temel iki ülke Belarus ve Ukrayna olmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya liderleri Belarus ve Ukrayna'yı Rusya için "öncelikli ülkeler" olarak tanımlamışlar ve bu iki ülkeyle yakın ilişki içinde olmanın bütün tarafların çıkarına olduğunu vurgulamışlardır.[904] Bu iki ülke arasında Belarus'un KGAÖ çatısı altında olması Rusya ile aynı askeri ittifakta bulunması anlamına geldiği için, Rusya'nın güvenlik paradigmasında asıl olarak Ukrayna'nın durumu önem arz etmiştir.

Geçtiğimiz yüzyıllarda bir tampon bölge olarak Ukrayna, Tatarlar ve Türklerin saldırıları karşısında Rusya için önemli bir savunma hattı olmuş; daha yakın dönemde ise Polonya ve Nazi Almanya'sı saldırıları karşısında ve Soğuk Savaş sırasında aynı işlevi görmüştür.[905] Nazilere karşı SSCB için bir "kale" işlevi gören Ukrayna, (Belarus'la birlikte) Sovyet Rusya'sından farklı olarak, bütün topraklarının Naziler tarafından işgaline şahit olmuş ve önemli bir Yahudi nüfusu kaybederek, Holokost'un sonuçlarını Sovyet Rusya'sından çok daha güçlü bir şekilde hissetmiştir.[906] Bu özellikleriyle Rusya için Ukrayna, Batı cephesinde düşmanı topraklarının dışında karşılayabileceği bir tampon ülke olarak güvenlik ve savunma algısında önemli bir yere sahip olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında ise Ukrayna, özellikle NATO'dan hissedilen kaygılara bağlı olarak, Rusya'yı rakip bir askeri ittifaktan coğrafi olarak ayıran bir ülke olması hasebiyle önem taşımaktadır. Bu bağlamda Rusya'ya batı tarafından yöneltilebilecek olası bir askeri saldırı durumunda Rusya için Ukrayna koruyucu anlamda işlev görebilecek bir ülke konumundadır.[907]

---

[904] Sherr, "Russia-Ukraine Rapprochement", 46.
[905] Mankoff, **Russian Foreign Policy**, 2. Ayrıca bkz: Özdal, **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına**, 3.
[906] Snyder, **Bloodlands**, 161, 336.
[907] Tsygankov, "Vladimir Putin's Last Stand", 288.

Ukrayna'da yaşanan iktidar değişikliği sonrası Rusya'nın askeri müdahalesine yön veren güvenlik eksenli kaygılar bu şekilde bir arka plana dayanmaktadır. Putin yönetimi, Ukrayna'da gerçekleşen ani iktidar değişikliğini Rusya'yı tehdit eden bir gelişme olarak görmüş ve güvenlik risklerini gidermek amacıyla askeri müdahale düğmesine basmıştır. Rusya'nın hissettiği kaygıları irdelerken Kissinger, Rusya'nın Batı ile kültürel anlamda ilişkilerini geliştirmek için önemli bir fırsat olarak gördüğü 2014 Soçi Olimpiyatlarına on milyarlarca dolar yatırım yapmış bir ülke olarak, olimpiyatlar biter bitmez Ukrayna'ya dönük askeri bir müdahalede bulunmasında geçerli bir neden olması gerektiğini vurgulamıştır.[908] Bir başka platformda Kissinger bu nedeni açıklarken Rusya için Ukrayna'nın stratejik önemine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Kissinger, Ukrayna'nın Rusya için azami önem arz ettiğini, Batı/ABD için ise tâli önemde olduğunu vurgulayıp, Rusya'nın verdiği güçlü reaksiyonu bir önem sıralaması yaparak anlamlandırmıştır.[909] Burada işaret edilen nokta, ABD için "periferide" yer alan Ukrayna'nın Rusya için "merkezde" yer aldığı; böylece Rusya'nın stratejik çıkarlarını tehdit eden bir gelişmeyle karşılaştığında bu gelişmeye dönük güçlü cevaplar vermesinin beklenmesi gerektiğidir.[910]

Bu bakış açısı, Saldırgan Realizm'in büyük güç siyasetine ilişkin ortaya koyduğu temel hipotezlere uyumlu niteliktedir. Teorinin merceğinden bakıldığında Rusya, 'büyük güçlerin sınırlarının yakınındaki potansiyel tehditlere karşı güçlü refleksler gösterirler' hipotezine uygun bir davranış ortaya koymuştur.[911] Teorik tartışmalarda belirtildiği gibi, büyük güçler güvenlik arayışını öncelikle yakın coğrafyalarında icra ederler ve bölgelerinde kendilerine güvenlikli bir alan oluşturmaya çalışırlar. Güvenlik tehdidi teşkil edebilecek muhtemel gelişmelere karşı ise tavizsiz bir politika izlerler. Mearsheimer'ın ifadesiyle; "Devletleri, birbirinden koruyacak bir dünya hükümeti olmadığı için büyük güçler, özellikle sınırlarının yakınındaki tehditlere dönük olarak güçlü hassasiyet gösterirler – ve bazı zamanlarda potansiyel tehlikeleri bertaraf etmek amacıyla acımasızca davranırlar."[912] Rusya'nın Ukrayna'da yaşanan gelişmelere karşı verdiği reaksiyonu

[908] Henry Kissinger, Juliane von Mittelstaedt ve Erich Follath, "Interview with Henry Kissinger: 'Do We Achieve World Order Through Chaos or Insight?'", **Der Spiegel**, 13 November 2014.
[909] Henry Kissinger ve Jeffrey Goldberg, "World Chaos and World Order: Conversations with Henry Kissinger", **The Atlantic**, 10 November 2016.
[910] **Age**.
[911] Mearsheimer, **"**Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", 81-82; John J. Mearsheimer, "Conference Call with John Mearsheimer on the Ukraine Crisis", **Foreign Affairs**, 4 September 2014.
[912] John J. Mearsheimer, "Getting Ukraine Wrong", **The New York Times**, 13 March 2014.

klasik bir jeopolitik refleks olarak nitelendiren Mearsheimer, "Geopolitics 101" metaforu çerçevesinde Rusya'nın müdahalesini büyük bir gücün beklenen davranışı sergilediğini ifade ederek anlamlandırmıştır.[913] Saldırgan Realizm'in perspektifinden bakıldığında Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahaleleri, büyük bir gücün bölgesinde kendisine tehdit teşkil etme potansiyeli taşıyan ani bir gelişmeye karşı devreye soktuğu eylemlerdir.

Şekil 5.2: Rusya'nın Kontrolündeki Ukrayna Toprakları

https://www.aljazeera.com/news/2017/03/ukraine-soldiers-killed-rebel-attacks-intensify-170311141319048.html'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Saldırgan Realist teorinin merceğinden bakıldığında, büyük güçler için güvenlik riski yaratabilecek gelişmeler ihtimal dahilinde de olsa, her türlü muhtelif senaryo dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu minvalde, potansiyel tehlikelere dönük önleyici müdahaleler gerçekleştirmek, Saldırgan Realizm'in öngörüleri dahilinde, büyük güç politikasında beklenen davranıştır. Ukrayna krizinde Rusya'yı kaygılandıran potansiyel tehlikeler şu şekilde özetlenebilir: Ukrayna'nın NATO'ya dahil olması, Rusya'nın Kırım üzerindeki siyasi/askeri nüfuzunun zayıflaması ve Sivastopol'ün Batı unsurlarına açılması

[913] Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", 81.

ya da hepten kaybedilmesi.[914] Bu gibi muhtemel riskleri bertaraf etmek amacıyla Rusya, Ukrayna'ya iki farklı noktadan askeri olarak müdahil olmuştur. Hissedilen tehdit olasılık dahilinde olsa da Rusya, Saldırgan Realist teorinin öngörülerini doğrulayacak bir açıdan, 'en kötü senaryoya karşı' hareket etmiş ve kendisi için potansiyel tehlikeler henüz somut bir hal kazanmadan askeri müdahale kartına başvurmuştur. Rusya'nın müdahaleleri, Mearsheimer'ın vurguladığı gibi, "en iyi savunma saldırıdır" hipotezini destekler nitelikte bir yaklaşımla icra edilmiş ve muhtemel riskler Saldırgan Realist eylemlerle giderilmeye çalışılmıştır.[915] Böylece Rusya Ukrayna'da ortaya çıkan yeni iktidar konfigürasyonundan duyduğu rahatsızlığa koşut olarak, güvenliğini tehdit edebilecek bir gelişmeye karşı önleyici bir saldırgan müdahale gerçekleştirmiştir.

Şekil-5.2'den görüleceği gibi, Rusya'nın askeri eylemleri sonucunda Ukrayna, Kırım'ı ve Doğu Ukrayna topraklarının bir bölümünü Rusya ve Rusya destekli milislere kaybetmiş durumdadır. İcra ettiği askeri eylemler sonucunda Rusya, Kırım gibi jeostratejik açıdan önemli bir yarımadayı ele geçirerek, Kırım'ın hasım unsurlara kaybedilmesi ve Yarımada üzerindeki siyasi/askeri nüfuzunun zarar görmesi ihtimallerini ortadan kaldırmıştır. İlerleyen satırlarda detayları verileceği gibi, Rusya olası güvenlik risklerini ortadan kaldırmak için harekete geçerken kendisi için askeri-stratejik bakımdan önemli bir yarımada olan Kırım'ı ülke topraklarına katmış ve güvenlik arayışını güçlenerek icra eden büyük güç davranışı sergilemiştir. Böylece Ukrayna krizinden önemli bir kazanımla ayrılmıştır.

Donetsk ve Luhansk şehirlerinin belirli bölümlerini içeren Donbas'ta ise Rusya ayrılıkçılara verdiği askeri destekle Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü farklı bir noktadan tartışmalı hale getirmiştir. Aşağıda izah edileceği gibi, Donbas'ı ülkesine katmaktansa Rusya bu bölgeyi Ukrayna toprakları dahilinde 'donmuş bir sorun' haline getirerek, Ukrayna'nın siyasi geleceğine etki edebilecek önemli bir yaptırım kozuna sahip olmuştur. Milisler, silahlı çatışmaların başlamasının üzerinden geçen yaklaşık beş yıllık süreye rağmen Doğu Ukrayna topraklarında varlıklarını devam ettirmekte ve Şekil-5.2'de

[914] Trenin, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry", 6; Tsygankov, "Vladimir Putin's Last Stand", 292; Sakwa, "The Death of Europe?", 573-574; Sakwa, **Russia Against the Rest**, 155, 159; Pleshakov, **The Crimean Nexus**, 64.
[915] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 36.

yansıtıldığı gibi, Donetsk ve Luhansk sınırları dahilinde yaklaşık 17.000 km²'lik bir alanı hala kontrol etmektedirler. Bu sonucun ortaya çıkmasında Rusya'nın yalnız silah ve mühimmat desteği değil, takip eden satırlarda açıklanacağı gibi, gerekli anlarda kendi konvansiyonel birlikleriyle Ukrayna ordusunu hedef alan müdahaleler gerçekleştirmesi de önemli bir rol oynamıştır.

5.3. Operasyonların Analizi: Kırım ve Donbas Müdahaleleri

Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahaleleri Kırım ve Donbas hedef seçilerek iki farklı lokasyonda gerçekleşmiştir. Rusya Kırım'ı kısa bir süre içine kontrol altına almış ve ilerleyen haftalarda Yarımada'yı ilhak edip ülkesine katmıştır. Fakat Kırım operasyonundan kısa süre sonra Doğu Ukrayna'daki Donbas bölgesinde yeni bir ayrılıkçı hareketlenmenin meydana gelmesiyle Rusya'nın Ukrayna üzerindeki tasarrufunun Kırım'la sonlanmadığı görülmüştür. Kırım'dan farklı olarak Donbas'taki ayrılıkçı yapı ile Ukrayna ordusu arasında binlerce insanın hayatına mâl olacak bir çatışma süreci yaşanmıştır. Takip eden satırlarda Rusya'nın Ukrayna'ya dönük icra ettiği askeri müdahalelerle ilgili bir değerlendirme yapılacaktır. Böylece çalışmanın ilerleyen bölümünde, Ukrayna krizinin askeri aşamasında Rusya'nın başarmaya çalıştığı siyasi/askeri hedefler masaya yatırılırken, hangi yöntemlerle sonuç alınmaya çalışıldığı konusunda gerekli bir tartışma sunulmuş olacaktır.

5.3.1. Kırım Müdahalesi

Rusya'nın Kırım'a dönük askeri müdahalesi, tek bir zayiat dahi verilmeden gerçekleştirilmiş bir operasyon olarak başarıyla icra edilmiştir. Kırım'da Rusya'nın uyguladığı yöntemler, operasyonel seviyede dezenformasyon, sürpriz gibi ögelerle birlikte elektronik harp tekniklerini de içermiş, operasyonun sonlanması ise geleneksel askeri işgal yöntemiyle Kırım'da Rusya'ya bağlı bulunan hava, deniz ve motorize piyade birliklerinin Yarımada'yı ele geçirmeleriyle gerçekleşmiştir.[916] 22-23 Şubat'ta düğmeye basılmasıyla, hem Kırım'da hazır bulunan Spetsnaz (elit piyadeler) ve hava indirme

[916] Michael Kofman ve Matthew Rojansky, "A Closer Look at Russia's "Hybrid War", **Wilson Center: Kennan Cable**, No. 7, April 2015, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/7-KENNAN%20CABLE-ROJANSKY%20KOFMAN.pdf, 3, [03.03.2018]; Bettina Renz, "Russia and 'Hybrid Warfare'", **Contemporary Politics**, c. 22, s. 3 (2016): 288.

birlikleri harekete geçmiş, hem de Rusya'dan hava indirme operasyonuyla ek birlikler Kırım'a sevk edilmeye başlamıştır.[917] Operasyon sırasında Rus birliklerine Kırım yerel polis teşkilatı ve Berkut mensupları da katkı sunmuşlardır.[918] Kırım'daki operasyonda ilk anda Rus Özel Kuvvetleri ön safta yer almış ve Kırım Parlamentosu'nun ve Ukrayna askeri karargahlarının ele geçirilmesinde bu birlikler görev almışlardır.[919] Herhangi bir amblem taşımayan, fakat Rus askeri olan maskeli silahlı birliklerin, hangi amaçla Kırım sokaklarında bulunduklarını Ukrayna'daki siyasi otorite ve Batı dünyası anlamaya dahi zaman bulamadan Yarımada'yı kontrol altına almaları, operasyonun planının önceden yapıldığı ve son derece profesyonelce uygulandığını göstermiştir.[920] Rusya operasyon için düğmeye basarken, aynı zamanda Doğu Ukrayna sınırı da dahil 150.000 asker, yüzlerce uçak ve tanktan oluşan bir kuvvetle askeri tatbikatlar düzenleyip, Ukrayna'ya tam teşekküllü bir askeri müdahalede bulunabileceği intibaını oluşturmuştur.[921] Bu hamle, Kırım'a güneyden kuvvet sevk ederken dikkatlerin kuzeye çevrilmesi şeklinde taktiksel bir amaçla icra edilmiştir.[922] Kırım operasyonu sırasında Ukrayna ordusunun büyük kısmının Sovyet döneminin devamı olarak Dinyeper Nehri'nin batısında konuşlanıyor olması dikkate alınırsa, Rusya'nın sınıra asker yığmasını savunmacı bir saikle değil, Ukrayna'ya saldırı tehdidini hissettirmek için gerçekleştirdiği görülmüştür.[923]

Kırım'da Rus güçlerin enformasyon akışını kontrol etmeleri, operasyon sırasında Rusya için bir diğer önemli kolaylaştırıcı faktör olmuştur. Kırım operasyonunun

---

[917] Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 6-7.
[918] Mark Galeotti, "Hybrid, Ambiguous, and Non-Linear? How New Is Russia's 'New Way of War'?", **Small Wars & Insurgencies**, c. 27, s. 2 (2016): 284.
[919] Tor Bukkvoll, "Russian Special Operations Forces in Crimea and Donbas", **Parameters**, c. 46, s. 2 (2016): 17.
[920] Renz, "Russia and 'Hybrid Warfare'", 288; Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 23-24; Johan Norberg, Fredrik Westerlund ve Ulrik Franke, "The Crimea Operation: Implications for Future: Russian Military Interventions, **A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine**, ed. Niklas Granholm, Johannes Malminen ve Gudrun Persson (Stockholm: Swedish Defence Research Agency (FOI), June 2014): 43-44.
[921] Johan Norberg, "The Use of Russia's Military in the Crimean Crisis", **Carnegie Endowment**, 13 March 2014, https://carnegieendowment.org/2014/03/13/use-of-russia-s-military-in-crimean-crisis-pub-54949, [14.12.2017]; Can Kasapoğlu, "Russia's Renewed Military Thinking: Non-Linear Warfare and Reflexive Control", **Research Paper Research Division – NATO Defense College**, No. 121, November 2015, http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=467, 6, [01.12.2018].
[922] Bowen, "Coercive Diplomacy and the Donbas", 9; Norberg, "The Use of Russia's Military in the Crimean Crisis".
[923] Palle Ydstebo, "Russian Operations: Continuity, Novelties and Adaptation", **Ukraine and Beyond: Russia's Strategic Security Challenge to Europe**, ed. Janne Haaland Matlary ve Tormod Heier (Switzerland: Springer Nature, 2016): 163; Bowen, "Coercive Diplomacy and the Donbas", 9-10.

gerçekleştiği sırada Rus güçler, Yarımada'daki radyo/TV istasyonları, cep telefonu operatörleri ve internet altyapısını kontrol altına almışlaralardır; ayrıca Rus birlikler elektronik harp yöntemlerinden yararlanarak Kırım'daki Ukrayna askerlerinin Ukrayna merkez birlikleriyle olan iletişim kanallarını devre dışı bırakmışlardır.[924] Böylece Rusya, Kırımlılara Rus güçlerine katılma çağrısını rahatça yapabilirken, aynı zamanda Kırım'da mevcut bulunan Ukrayna'ya bağlı güçlere direnişin nafile olduğu ve Ukrayna hükümetine ise Kırım'ın artık kendi eline geçtiği mesajlarını iletebilmiştir.[925] Rusya iletişim alt yapısını kontrol altına alarak, tek taraflı olarak etkili bir propaganda sergileyebilmiş ve muhataplarına istediği mesajları uygun gördüğü anlarda aktarabilmiştir. Rusya enformasyon akışını kontrol ederek ve psikolojik harp tekniklerine başvurarak, Sovyet zamanından beri "refleksif kontrol" olarak bilinen ve düşmanın davranışı üzerinde etki tesis etmeyi amaçlayan bir yöntemi uygulamaya sokmuştur.[926] Kırım operasyonunda bu yöntemin olumlu sonuçları alınmıştır.

Gerek gayri nizami birliklerden gerekse sürpriz/aldatmaca taktikleri ve psikolojik harp tekniklerinden istifade ederek Rusya, konvansiyonel askeri birliklerinin güç kullanmasına gerek kalmadan Ukrayna güvenlik güçlerini pasifize edebilmiştir. Her ne kadar Rusya Kırım'da hibrid yöntemlerle sonuç almışsa da, operasyonun icra edildiği alanın özgül niteliklerinin bu yöntemlerle sonuç alınmasını mümkün kıldığı ve özellikle Rusya'ya sempatik yerel unsurların mevcudiyetinin kolay bir harekatla Kırım'ın ele geçirilmesine olanak tanıdığının altı çizilmelidir.[927] Diğer taraftan, operasyon 22-23 Şubat'ta başlamışsa da, sayıca yeterli kuvvetten yoksun olunması nedeniyle Mart ayının başında Rusya, deniz yoluyla motorize piyade birlikleri, topçu bataryaları, hava savunma sistemleri ve gemisavar füze bataryalarını Kırım'a sevk ederek askeri varlığını tahkim etmiştir.[928] Nitekim, Kırım'ın tam teşekküllü işgali de bu şekilde gerçekleşmiştir. Bununla

[924] Norberg, Westerlund ve Franke, "The Crimea Operation", 43; Oscar Jonsson ve Robert Seely, "Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine", **The Journal of Slavic Military Studies**, c. 28, s. 1 (2015): 15; Roger N. McDermott, "Russia's Electronic Warfare Capabilities to 2025: Challenging NATO in the Electromagnetic Spectrum", **International Centre for Defence and Security**, September 2017, https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/ICDS_Report_Russias_Electronic_Warfare_to_2025.pdf, 24, [08.08.2018].
[925] Norberg, Westerlund ve Franke, "The Crimea Operation", 43.
[926] "Refleksif kontrol" için bkz: Kasapoğlu, "Russia's Renewed Military Thinking", 5-6.
[927] Renz, "Russia and 'Hybrid Warfare'", 288-290; Kristin Ven Bruusgaard, "Crimea and Russia's Strategic Overhaul", **Parameters**, c. 44, s. 3 (2014): 86.
[928] Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 9-10.

birlikte Rusya'nın Sivastopol'deki askeri varlığının operasyonel başarı noktasında öneminin yadsınması mümkün değildir. Zira Karadeniz Donanması sayesinde Ukrayna donanması abluka altına alınarak operasyon sırasında etkisiz hale getirilebilmiş ve Kırım hava ve denizden olası bir saldırıya karşı koruma altına alınabilmiştir.[929]

Kırım operasyonunda Rusya'nın avantajlarına rağmen, Yarımada ile kara bağlantısının olmaması bir risk faktörü olarak görülebilir. Aşağıda açıklanacak olan Donbas operasyonu sırasında Rusya kara sınırına sahip olmanın avantajıyla milislere düzenli olarak sevkiyatlar gerçekleştirmiş ve askeri tahkimatını halihazırdaki sürece kadar sürdürmüştür. Kırım'da ise operasyonunun uzaması durumunda Rusya'nın kuvvet intikali noktasında ve lojistik açıdan yalnızca deniz ve havadan faaliyet gösterebilecek olması bir potansiyel bir risk olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda, Rusya tarafından çok hızlı bir şekilde Kırım'ın ele geçirilmesi ve operasyonun silahlı çatışmaya dönüşmeden sonlandırılması amaçlanmıştır. Dolaysısıyla siyasi/askeri hedef Ukrayna'nın Rus güçlerine silahlı karşılık vermesini engellemek ve Yarımada'nın ilhakını sorunsuzca gerçekleştirmek olmuştur.[930] Bu hedefe başarıyla da ulaşılmıştır. Putin, Kırım'da tek bir zayiat bile verilmediğini ifade etmiş ve hatta Kırım'daki 22.000 kişinden oluşan Ukrayna ordusuna bağlı kuvvetlere, Kırım operasyonunda görev alan birimlere silahlı karşılık vermedikleri için teşekkür etmiştir.[931] Kırım'ın Rusya'nın eline geçmesiyle Ukrayna'ya bağlı birliklerin bir kısmı Rusya'nın safına katılmış, bir kısmının ise Kırım'ı terk etmeleri sağlanmıştır.[932]

5.3.2. Donbas Müdahalesi

Rusya, Doğu Ukrayna'ya dönük askeri müdahalesini ise halihazırda sahada mevcut bulunan kendisine yakın unsurlar, istihbarat birimlerinin alandaki varlığı, operasyonun icra edileceği bölgenin özellikleriyle ilgili mükemmele yakın bilgiye haiz olunması ve asıl önemlisi, binlerce kilometrelik kolay aşılabilir bir sınıra sahip olunması

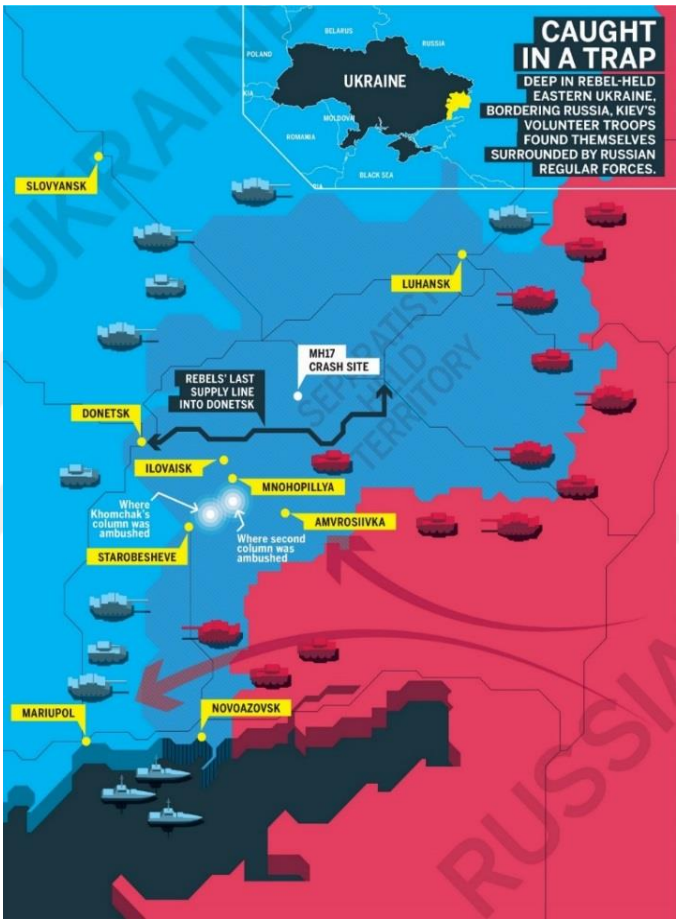
[929] Norberg, Westerlund ve Franke, "The Crimea Operation", 44.
[930] Ven Bruusgaard, "Crimea and Russia's Strategic Overhaul", 84-85.
[931] Putin, "Address by President of the Russian Federation".
[932] Ukrayna Savunma Bakanı Ihor Teniukh'un verdiği bilgiye göre, Ukrayna askerleri ve aile bireylerinin Kırım'daki toplam mevcudiyeti 18.000 olup, bunların 6500'ü Kırım'ı terk etmişlerdir. "Over 6,500 Ukraine Servicemen, Family Members to Be Evacuated from Crimea", **Kyiv Post**, 25 March 2014.

gibi faktörlerin sağladığı kolaylıkla icra etmiştir.[933] Ağustos 2014'ten itibaren Rusya'nın konvansiyonel müdahalelerinin de gözlemlendiği Donbas'ta, Ukrayna topraklarındaki Rus askerlerinin sayısı gerekli anlarda 10.000 kişiye kadar ulaşmıştır.[934] Yaklaşık 117 muharebe ve muharebe destek biriminden oluşan 42.000 kişilik bir askeri güç ise, Ukrayna ordusunu Rusya sınırından top atışlarıyla hedef almak ya da Ukrayna topraklarına girerek direkt çatışmalara katılmak şeklinde görevler ifa etmişlerdir.[935] Rusya'nın Donbas'taki temel stratejisi Ukrayna ordusunun sınır kontrolünü ele geçirmesini engellemek olmuştur. Bu hedefe matuf Rus ordusu da gerekli anlarda sahadaki dengenin değişmesini önleyecek müdahaleler gerçekleştirmiştir. Bu hususla ilgili Ilovaisk ve Debaltseve operasyonları çatışmaların ivmesini belirleyen iki önemli hadise olmuştur.

Ilovaisk'taki çatışma, 2014 Ağustos ayında Ukrayna ordusunun Rusya ile olan sınırın kontrolünü ele geçirecek düzeyde bir ilerleme kaydetmesi sonrasında gerçekleşmiştir. Rusya'nın Donetsk'teki milislere karayolu ile sevkiyat sağlaması için önemli bir köprü işlevi gören Ilovaisk'in Ukrayna'nın eline geçmesi durumunda bunun stratejik bir kayıp olacağı düşüncesiyle Rusya, Şekil-5.3'ten görülebileceği gibi, sınıra konuşlandırdığı tanklar, füze sistemleri ve zırhlı birlikleri devreye sokmuş ve Ukrayna birliklerini direkt hedef alarak kasabanın Ukrayna ordusunun eline geçmesine izin vermemiştir.[936] Ukrayna askeri kaynaklarından aktarılan bilgilere göre, dört farklı alana bölünen milislerin kıstırılan alanlarda imha edilmeleri yalnızca zaman meselesi iken, Rusya konvansiyonel birliklerini devreye sokarak sahadaki güç dengesini değiştirmiştir.[937] Ayrıca Rus ordusu sınıra konuşlandırdığı topçu ve çok namlulu roketatar sistemleri ile Ukrayna birliklerini sınırın Rusya tarafından da hedef alarak geri püskürtmüştür. Bu müdahaleler sonrasında Rusya yalnızca Ilovasik'in Ukrayna'nın eline geçmesini engellemekle kalmayıp, Novoazovsk kasabasını da ele geçirerek, Şekil-5.3'ten

[933] Samuel Charap, "The Ghost of Hybrid War", **Survival**, c. 57, s. 6 (2015): 54.
[934] Igor Sutyagin, "Russian Forces in Ukraine", **RUSI: Briefing Paper**, March 2015, https://rusi.org/sites/default/files/201503_bp_russian_forces_in_ukraine.pdf, 4, [10.12.2017].
[935] **Age**, 4.
[936] Roman Olearchyk ve Neil Buckley, "How Russia Forced Ukraine into a Ceasefire with Rebels", **Financial Times**, 12 September 2014; Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 44; Kim, "The Battle of Ilovaisk".
[937] "Russia Fully Responsible for Ilovaisk Tragedy – Ukraine's General Staff", 28 August 2018, https://www.unian.info/war/10240098-russia-fully-responsible-for-ilovaisk-tragedy-ukraine-s-general-staff.html, [02.10.2018].

görülebileceği gibi, Azak Denizi kıyısından Mariupol'a doğru ilerleyerek, Kırım'la direkt kara bağlantısı kurabilecek bir imkana kavuşmuştur.[938] Her ne kadar Rusya harekatı genişletmemişse de, icra ettiği sınırlı müdahaleye rağmen, ilk anda üstünlüğü elinde bulunduran Ukrayna ordusuna büyük kayıplar yaşatmıştır.

Şekil 5.3: Ilovaisk'teki Çatışması Sahası

Lucian Kim, "The Battle of Ilovaisk: Details of A Massacre Inside Rebel-Held Eastern Ukraine", **News Week**, 4 November 2014'den alınmıştır.

Gelişmiş silahlarla donanımlı olan ve Rus ordusu mensubu oldukları aktarılan birlikler, Ukrayna ordusuna bağlı güçleri çevreleyerek en az 366 askerin öldürüldüğü ve

[938] Freedman, "Ukraine and the Art of Limited War", 17.

180 civarında askerin kaybedildiği bir operasyon gerçekleştirmişlerdir.[939] Kıstırılan alanda daha birçok Ukrayna askerinin bulunması ve zayiatının çok daha artabileceğinin görülmesi üzerine Putin'in çağrısıyla askerler için bir koridor açılıp, Ilovaisk'i terk etmeleri sağlanmıştır.[940] Ukrayna Başbakanı Arseniy Yatsenyuk durumun Ukrayna açısından nasıl çetrefilli bir hal aldığını şu şekilde açıklamıştır: "Rusya destekli gerillalarla ve teröristlerle ilgilenmemiz kolay. Fakat, iyi eğitimli ve donanımlı Rus ordusuna karşı mücadele etmek çok daha zor."[941]

Çatışma özeti sırasında da değinildiği gibi, Ilovaisk tecrübesi Devlet Başkanı Poroşenko'yu Minsk-1 barış görüşmesine zorlamıştır. Fakat ilk andan itibaren ihlallerin gözlemlendiği Minsk-1 süreci istenen çatışmasızlığı sağlamamıştır. Şubat 2015'te Debaltseve'de başlayan çatışmalar ise Minsk-1 sürecini sonlandırmıştır. Stratejik açıdan önemli bir kasaba olan Debaltseve'ye Şubat 2015'te milis güçler tarafından bir operasyon başlatılması, Ukrayna ve Rusya'yı ikinci kez karşı karşıya getirmiştir. Şekil-5.4'ten görülebileceği gibi Debaltseve, Donetsk ve Luhansk'ı kara ve demir yolu ile birbirine bağlamakta ve böylece iki ayrılıkçı bölge arasında önemli bir köprü görevi görmektedir. Ayrıca, Rusya'ya olan kara ve demir yolu bağlantısı ile de Debaltseve Rusya'nın desteği altındaki milislere gerekli sevkiyatları sürdürmesi için önemli bir stratejik noktadır. Milisler, Debaltseve'nin Minsk Anlaşması (Minsk-1) kapsamında kendi kontrol ettikleri bölge dahilinde olduğu gerekçesinden hareketle kasabayı ele geçirmeye çalışmışlardır.[942]

[939] "10 Facts You Should Know About Russian Military Aggression Against Ukraine", Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, http://mfa.gov.ua/en/page/open/id/5026, [24.12.2017]; "Russia and Eurasia", **Strategic Survey**, c. 115, s. 1 (2015): 165.
[940] Kim, "The Battle of Ilovaisk".
[941] 'Ukrainian Prime Minister Arseniy Yatsenyuk on Ukraine's Challenges', Council on Foreign Relations, 24 September 2014, http://www.cfr.org/ukraine/conversation-arseniy-yatsenyuk/p33512?cid.'den aktaran Freedman, "Ukraine and the Art of Limited War", 17.
[942] Nick Paton Walsh ve Mairi Mackay, "Inside the Ghost Town That's Key to Ukraine Conflict", **CNN**, 19 February 2015.

Şekil 5.4: Debaltseve'nin Rusya'ya Bağlantısı

Nick Paton Walsh, Mairi Mackay, "Inside the Ghost Town That's Key to Ukraine Conflict", 19 February 2015, https://edition.cnn.com/2015/02/18/europe/debaltseve-strategic-ukraine/index.html'den alınmıştır.

Ilovasik'e benzer şekilde, milisler ve Ukrayna ordusu arasında patlak veren çatışmalarda milislerin Ukrayna ordusuna karşı mücadele gücünün yetersiz kaldığı noktada Rusya bir kez daha devreye girmiştir. Ukrayna ordusunun verdiği ciddi mücadeleye ve milisleri Ilovaisk'te olduğu gibi yine kıstırmayı başarmasına rağmen, Rus ordusu Luhansk üzerinden Debalteve'ye tank birliklerini sokarak Ukrayna güçlerini geri püskürtmüş ve nihai olarak kasaba milisler tarafından ele geçirilmiştir.[943] Ukrayna tarafından aktarılan bilgilere göre, Debaltseve'de yaşanan çatışmalar sonucunda 136 asker hayatını kaybetmiş, 331 kişi ise yaralanmıştır.[944] Böylece, Ilovaisk'den sonra Debaltseve'de de Ukrayna ordusu ikinci kez ciddi zayiat verdiği bir askeri harekatla karşılamıştır.

Bu tecrübelerin gösterdiği gibi, Rusya her ne kadar Donbas'ta Ukrayna'ya dönük

[943] Tom Parfitt, "Separatist Fighter Admits Russian Tanks, Troops 'Decisive in Eastern Ukraine Battles'", **The Telegraph**, 31 March 2015.
[944] "Casualties from Debaltseve Cauldron: 136 Dead, 331 Injured – Ukrainian Defense Ministry", **Kyiv Post**, 4 February 2016.

mücadelesini desteği altındaki milisler üzerinden yürütse de, gerekli anlarda Rus ordusu da çatışmalara müdahil olmuştur. Rusya'nın temel stratejisi milislerin Ukrayna ordusuna karşı yeterli mücadele gücüne sahip olmalarını sağlamak ve böylece Ukrayna ordusunun milisleri yenilgiye uğratmasını engellemek olmuştur. Kırım'dan farklı olarak Rusya tarafından Donbas'ta kullanılan hibrid yöntemler, savaşı uzatan ve yerel nüfusu çatışma ortamına dahil eden bir stratejik yaklaşımla icra edilmiştir.[945] Rusya, Kırım'da olduğu gibi hızlı bir şekilde operasyonu sonlandırmak değil, aşağıda ele alınacağı gibi, istediği siyasi çözüm hayata geçene kadar uzatılmış bir çözümsüzlük ortamını hakim kılmayı amaçlamaktadır.

Rusya bu amaç doğrultusunda hareket ederken, coğrafi faktörlerin sağladığı avantajdan yararlanmaktadır. Kırım'dan farklı olarak Doğu Ukrayna'da milislerin kontrol ettiği bölgeye kara sınırı olan Rusya, kendi birlikleriyle çatışmalara müdahil olmak ve desteği altındaki milislere silah ve mühimmat desteğini sürdürmek için avantajlı bir konumdadır. Rusya'nın verdiği askeri destekle milisler, "dünyanın en fazla militarize olmuş toprak parçalarından birine" sahip olmuşlardır.[946] 3000'i komuta-kontrol amaçlı Ukrayna topraklarında bulunan Rus askeri olmak üzere 34.000 kişilik bir silahlı güce ulaşan milisler, 478'i operasyonel olmak üzere 675 tank, 1300 zırhlı araç, 81 topçu ve 95 çok namlulu roketatar sistemi ve 4075 adet hava savunma sistemini envanterlerine katarak ciddi bir askeri güç haline gelmişlerdir.[947] Operasyonlar sırasında komuta-kontrol ve hava savunma alanlarında sofistike Rus silah sistemleri kullanılmış olup, eğitim, tedarik ve lojistik destek anlamında Moskova'dan gerekli katkıların sunulmasıyla ilk aşamada amatörce bir araya gelmiş olan milisler, ilerleyen zamanla birlikte çok daha etkin bir silahlı güç haline gelmişlerdir.[948]

Rusya'nın kendisine yakın oligarkları, siyasi ideologları ve yerel kriminal grupları

---

[945] Bettina Renz ve Hanna Smith, "Russia and Hybrid Warfare – Going Beyond the Label", **Aleksanteri Institute (University of Helsinki)**, Aleksanteri Papers/1, 2016. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175291/renz_smith_russia_and_hybrid_warfare.pdf?sequence=1, 4, [18.09.2017].

[946] Nolan Peterson, "Value of US Weapons Goes Far Beyond Battlefield, Ukrainian Troops Say", **Daily Signal**, 4 August 2017.

[947] **Age**.

[948] Roger N. McDermott, "Brothers Disunited Russia's Use of Military Power in Ukraine", **The Return of the Cold War Ukraine, the West and Russia,** ed. J. L. Black, Michael John (London: Routledge, Kindle Edition, 2016): 2865-2879.

kullanarak başlattığı milis hareketlenme, ilk anda Rus milliyetçisi aşrı sağ unsurlar, suç örgütlerine mensup bireyler ve Yanukoviç'e sadakat gösteren kitlelerden ibaret olarak dağınık bir görüntü arz etmiştir.[949] Fakat, Aleskandr Boroday ve Kırım operasyonunda da görev alan Igor Girkin gibi etkili isimlerin ayrılıkçıların liderliğine gelmeleriyle milisler daha organize bir yapıya kavuşmuşlardır. Bu noktadan sonra ayrılıkçı hareketlenme tam teşekküllü bir silahlı başkaldırıya evrilmiştir.[950] Rusya'nın da milislere bu süreçte önemli katkıları olmuştur. Örneğin Rusya, Çeçenistan gibi bölgelerdeki gönüllü savaşlıların Ukrayna topraklarına geçişine izin vererek Donbas'taki milislere ek insan gücü sağlamıştır.[951] Rusya paralı askerlerinden oluşan Wagner de Donbas'taki çatışmalarda yer almış ve Debaltseve gibi operasyonlarda Ukrayna ordusuna karşı verilen mücadelelere katılmıştır.[952] Milis yapının dağınık bir görüntü arz ettiği anlarda Rusya gerekli inisiyatifleri alarak, bu yapının mücadele gücünde bir gerileme yaşanmamasına çalışmıştır. Gelinen nokta itibariyle bakıldığında Rusya, kendi ordusunun organizasyonel yapısına uygun şekilde, motorize piyade ve tank tugayları olarak milis hareketlenmeyi tanzim etmiş ve bu yapıya nizami bir ordu niteliği kazandırmaya çalışmıştır.[953] Gerekli sadakati göstermeyen milis unsurları uzaklaştırmaktan da sakınmayan Rusya, çatışma sahasındaki dinamikleri kontrol etmeye azami önem vermiştir.[954]

Rusya'nın kararlı politikası karşısında Ukrayna ordusu, Rusya destekli milis hareketlenmeyi mağlup edip toprak bütünlüğünü tesis edememiştir. Netice itibariyle Ukrayna güvenlik güçlerinin ciddi kayıplar verdikleri çatışmalar sonucunda Devlet Başkanı Poroşenko iki farklı Minsk anlaşması imzalayarak krize siyasi çözüm aramak zorunda kalmıştır.

---

[949] Wilson, **Ukraine Crisis**, 126-128; Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, xiii; Galeotti, "Hybrid, Ambiguous, and Non-Linear?", 285.
[950] **Age**, 38-39.
[951] Maria Tsvetkova, "Chechens Loyal to Russia Fight Alongside east Ukraine Rebels", **Reuters**, 10 December 2014.
[952] "New Footage Shows Russian PMC Wagner Involved in Crucial 2015 Debaltseve Battle in Ukraine", **Euromaidan Press**, 22 June 2018, http://euromaidanpress.com/2018/06/22/new-footage-shows-russian-pmc-wagner-involved-in-crucial-2015-debaltseve-battle-in-ukraine/, [30.09.2018].
[953] Bowen, "Coercive Diplomacy and the Donbas", 19
[954] **Age**, 19.

5.4. Rusya'nın Müdahalelerinde Askeri Güç Dengesi Faktörü

Ukrayna'da toplumsal ve siyasal gerginliklerle başlayan kriz ortamı, Yanukoviç'in başkanlıktan azliyle birlikte askeri bir boyut kazanmıştır. 22 Şubat'taki iktidar değişikliğini Rusya'yı tehdit eden bir gelişme olarak değerlendiren Putin yönetimi Kırım ve Donbas merkezli olarak Ukrayna'ya askeri müdahalelerde bulunmuştur. Takip eden kısımda, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı kuvvet kullanma seçeneğini devreye sokarken askeri güç dengesinde nasıl bir konuma sahip olduğu masaya yatırılacaktır. Bu tartışma üç farklı alt başlık halinde geliştirilecektir. Bu başlıklar, konvansiyonel kapasite ve nükleer silah faktörleri ve ayrıca Batı'nın çatışma ortamındaki rolünden oluşmaktadır.

5.4.1. Konvansiyonel Kapasite Faktörü

Rusya'nın komşusu Ukrayna'ya dönük icra ettiği askeri eylemlerde iki ülkenin konvansiyonel kapasiteleri arasında Rusya'nın bariz şekilde lehine olan güç dengesi önemli bir kolaylaştırıcı etken olmuştur. Rusya'nın askeri müdahaleleri, ordusunun mücadele gücünü arttırma amaçlı son yıllarda hayata geçirdiği reformların olumlu sonuçlarının alındığı bir tecrübe olarak göze çarpmıştır.

Tablo 5.1: Rusya ve Ukrayna'nın Askeri Harcamaları (Milyar USD)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Rusya	34.633	37.698	41.423	43.458	44.338	47.321	54.832	57.500	61.622	66.419	70.345
Ukrayna	2234	2715	2656	2433	2447	2249	2518	2678	3264	3617	3479

Peace Research Institute, https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-2015-USD.pdf, [10.10.2017]. SIRPI'nin tablosunun geneli için 2015 döviz kuru ve fiyat oranı ve 2016 için ise 2016 döviz kuru ve fiyat oranı baz alınmıştır. Kullanılan yöntem gereği, ülkelerin yerel para biriminde askeri harcamalarının tespit edildiği görülmektedir. Daha sonra ise, ABD doları cinsinden bunun hangi meblağa tekabül ettiğinin hesaplandığı ve böylece ülkeler arası askeri harcamaların aynı döviz kuru üzerinden kıyaslandığı ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın önceki bölümde açıklandığı gibi, Rusya'nın 2008 senesine kadar kaydettiği ciddi ekonomik büyüme, bir taraftan AEB gibi iddialı bir entegrasyon projesini hayata geçirmek için Rusya'ya gerekli ekonomik gücü verirken, diğer taraftan askeri anlamda atılım gerçekleştirmek için gerekli mâli kaynağı sağlamıştır. Tablo-5.1'den görülebileceği gibi, 2006-2016 arasındaki on yıllık dönemde Rusya'nın askeri

harcamaları % 103'lük bir artışla, iki katından fazla bir büyüme göstermiştir. 2014'den itibaren enerji fiyatlarındaki düşüşe rağmen Rusya, askeri bütçesini arttırma trendini sürdürmüştür.

Rusya bu süreçte önemli askeri reformlar da icra etmiştir. Askeri modernizasyon programı başlığı altında Rusya denizaltılardan, gelişmiş füze sistemlerine kadar ordusunun savunma gücünü geliştirecek çeşitli atılımlar gerçekleştirmiştir.[955] Ayrıca Rusya, 9K720 Iskander, 3M-54 Kalibr seyir füzesi ve S-400 hava savunma sistemleriyle etkili bir A2/AD stratejisi uygulama yeteneğine de kavuşmuştur.[956] Bu gelişmeler Rusya'nın komuta, kontrol, iletişim, istihbarat, keşif, gözetleme ve ağ-merkezli harp alanlarında kat ettiği ilerlemelere koşut gerçekleşerek, Suriye gibi alan dışı bir operasyonda da kaydedilen atılımların başarılı sonuçları alınmıştır.[957] Üçüncü bölümde temas edildiği gibi, 1990'larda Rusya askeri gücünde ciddi bir gerileme yaşamış ve bu durum, birinci Çeçenistan harekatındaki başarısız performansta somut bir şekilde görülmüştür. Halihazırdaki süreçte ise Rusya, 1990'lardaki gibi caydırıcı gücünü yalnızca nükleer silahlarla sağlamak zorunda kalmayıp, güdümlü uzun menzilli füze sistemlerinden hava savunma sistemlerine ve bireysel asker seviyesinde kullanılan teçhizatlarla kadar, birçok farklı düzeyde önemli ilerlemeler kaydetmiş bir ülke olarak etkin bir mücadele gücüne kavuşmuştur.[958]

Bu süreçte enerji fiyatlarındaki yükseliş sayesinde milli gelirdeki artış, ülkenin askeri kapasitesini geliştirmesi için gerekli mâli kaynağı sağlarken, 2008 Gürcistan harekatı ise askeri anlamda eksiklerini görmesi noktasında Rusya için önemli bir tecrübe olmuştur. Gürcistan harekatına kadar "Sovyet usulü kitlesel seferberliğe dayalı ezici

---

[955] Neil Ashdown, "Russian Military Modernisation and Foreign Policy", Jane's 360, 29 June 2016, http://www.janes.com/article/61712/russian-military-modernisation-and-foreign-policy, [08.12.2017].

[956] Roger N. McDermott ve Tor Bukkvoll, "Russia in the Precision-Strike Regime: Military Theory, Procurement and Operational Impact", **Norwegian Defence Research Establishment (FFI)**, 1 August 2017, https://www.ffi.no/no/Rapporter/17-00979.pdf, 11-15, [10.08.2018].

[957] **Age**, 11, 24.

[958] Tomas Malmlöf ve Michael Kofman, "The Russian Military of 2035", Center for Strategic and International Studies, 24 May 2017, 1:18:30-1:19:10; Michael Kofman, "The ABCs of Russian Military Power: A Primer for the New Administration", **A Nefw Direction in U.S.-Russia Relations? America's Challenges and Opportunities in Dealing with Russia**, ed. Paul J. Saunders (Washington, DC: Center for the National Interest, 2017): 13; Sıtkı Egeli, "Dost-Düşman-Dost Döngüsü ve Türkiye-Rusya Askeri Rekabetinin Dönüşümü", **Kuşku ile Komşuluk: Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler** (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2017): 168.

sayısal üstünlüğü" ile sonuç almaya çalışan Rusya, her ne kadar 2008'de Gürcistan'ı mağlup etmişse de, savaş alanının şartlarını karşılama noktasında yetersizliklerini de görmüştür.[959] Bu tecrübeden sonra Rusya, özel kuvvetlerine, gayrinizami birliklerine yatırım yapmaya ve siber saldırılar, psikolojik harp teknikleri ve sabotaj gibi yöntemlerden yararlanmaya başlamıştır.[960] Çeçenistan ve Gürcistan gibi yoğun ateş gücü ve zorunlu askerlerin kullanıldığı operasyonlardan farklı olarak Rusya, muhtelif çatışma bölgelerinde karşılaşabileceği senaryolara karşı yaptığı hazırlıkların olumlu neticesini Kırım'da hızlı ve esnek hareket edebilen özel birliklerin başarılı performansıyla almıştır.[961]

Hayata geçirdiği askeri reformlar Rusya'ya operasyonlar sırasında önemli avantajlar sağlamışsa da, Ukrayna'nın yeterli mücadele gücüne sahip olmaması da Rusya'nın başarı şansını arttırmıştır. Rusya ve Ukrayna arasındaki askeri güç dengesine bakıldığında iki ülke arasında ciddi bir asimetrinin olduğu görülecektir. 2014'te başlayan silahlı çatışma ortamından bir sene öncesini baz alarak Davis'in ortaya koyduğu çalışmaya göre, Ukrayna'nın yaklaşık 130.000 askeri personeli, 1100 tankı, 139 taarruz uçağı bulunmaktayken; Rusya'nın, 845.000 askeri, 2550 tankı (Rusya'nın envanterinde yaklaşık 18.000 ilave tank daha bulunmaktadır) ve 1389 taarruz uçağı bulunmaktaydı.[962] IISS'in 2014 tarihli raporuna göre ise Rusya'nın 64 denizaltısına karşın Ukrayna bir adet denizaltıya sahip olup; savaş gemisi ve diğer deniz unsurlarının sayısı ise 116'ya 11 Rusya'nın lehineydi.[963] Ayrıca, yukarıdaki tablonun gösterdiği gibi, Ukrayna'nın askeri bütçesi Rusya'nın bütçesinin yaklaşık yirmide birine tekabül etmekte olup, Ukrayna'nın mücadele gücünün istenen seviyede olmamasında ülkenin ekonomik kaynak yetersizliği nedeniyle gerekli askeri reformları hayata geçirememiş olması da önemli bir etkendir.[964]

---

[959] **Age**, 165.
[960] **Age**, 166.
[961] Renz, "Russia and 'Hybrid Warfare'", 291; Keir Giles, "Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power", **Chatham House: The Royal Institute of International Affairs**, March 2016, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf, 13, [19.02.2018].
[962] Christopher Mark Davis, "The Ukraine Conflict, Economic–Military Power Balances and Economic Sanctions", **Post-Communist Economies**, c. 28, s. 2 (2016): 174.
[963] IISS'in tablolarına ulaşmak için bkz: Ehab Zahriyeh, "Military Might: Comparing Russian and Ukrainian Capabilities", **Al Jazeera America**, 5 March 2014.
[964] Bunun temel nedeni, ülke ekonomisinin 2008'deki finansal krizle birlikte ciddi bir küçülme yaşaması ve Turuncu Devrim sonrası koalisyon hükümetlerinde yaşanan siyasi krizler nedeniyle 2006 sonrasında

Askeri kapasitesinin Rusya'dan geride olmasına ek olarak Ukrayna'nın mücadele gücünü, eğitim, disiplin, orduya sadakat gibi konularda yaşanan sorunlar da olumsuz etkilemiştir. Rusya'nın askeri müdahaleleri sırasında, sahil savunma tugayları, deniz piyade taburları, bütün Ukrayna Deniz Kuvvetleri ve taktik havacılık tugaylarında % 50'nin üzerinde firar görülmüş ve Ukrayna bu birlikleri sıfırdan oluşturmak zorunda kalmıştır.[965] Bununla birlikte, The Military Balance dergisine göre, Ukrayna ordusunun 2013 senesindeki durumu SSCB'nin dağılmasından itibaren askeri personel sayısında ve ekipmanlarda yapılan kesintiler nedeniyle olumsuz bir tablo arz etmiştir; 2013'te yalnızca yedi tane tabur ve 33 tane bölük seviyesinde askeri tatbikat icra etmiş olan ordu, savaşa hazır bir kuvvet görüntüsünden uzak bir noktada olmuştur.[966] Örneğin, Ilovaisk'te çok sayıda zayiatın verildiği çatışmanın ortaya koyduğu gerçek, Ukrayna ordusunun gerek profesyonel, gerekse yedek asker konusunda yetersiz olduğu ve ayrıca bu boyutta bir çatışma için yeterli sayıda tank, zırhlı araç ve topçu sisteminden yoksun olduğuydu.[967] Netice itibariyle, krizin askerileştiği aşamada yaklaşık 6000 civarında savaşa hazır askeri bulunan ordu, Ukrayna topraklarını savunacak gerekli insan gücünden yoksundu.[968] Rusya, Ukrayna ordusunun mücadele gücünün yetersizliğinin farkındalığı ile harekete geçmiş ve muhatabının kendisine askeri olarak direnç gösterebilecek noktada olmamasından faydalanmıştır.[969]

Diğer taraftan yaşadığı ilk şoku atlatan Ukrayna ordusu, 250.000'i aktif, 80.000'i ise yedek asker olmak üzere kısa süre içinde Rusya'nın ardından Avrupa'nın en büyük ikinci ordusunu oluşturacak bir noktaya gelebilmiştir.[970] Bununla birlikte, tank sayısını

---

hedeflenen askeri modernizasyon programının hayata gerçekleştirilememiş olmasıdır. Sanders, "'The War We Want; The War That We Get'", 33-35.

[965] "Chapter Five: Russia and Eurasia", **The Military Balance**, c. 116, s. 1 (2016): 174.

[966] **Age**, 173. Ukrayna'nın mücadele gücünün istenen seviyede olmamasında bu ülkenin gerekli askeri reformları hayata geçirememiş olması önemli bir etkendir. Bunun temel nedeni ise, ülke ekonomisinin 2008'deki finansal krizle birlikte ciddi bir küçülme yaşaması ve Turuncu Devrim sonrası koalisyon hükümetlerinde yaşanan siyasi krizler nedeniyle 2006 sonrasında hedeflenen askeri modernizasyon programının hayata geçirilememiş olmasıdır. Sanders, "'The War We Want; The War That We Get'", 33-35.

[967] **Age**, 38. Sanders,

[968] Roger N. McDermott, "Moscow's Assessment of Ukraine's Military Combat Readiness: Exploiting Weakness", **Eurasia Daily Monitor**, s. 11/51, 18 March 2014; Robinson, "Explaining the Ukrainian Army's Defeat in Donbass in 2014", 3602-3613.

[969] McDermott, "Moscow's Assessment of Ukraine's Military Combat Readiness; Galeotti, "Hybrid, Ambiguous, and Non-Linear?", 284.

[970] Nolan Peterson, "The Truth About the War in Ukraine", **The Daily Signal**, 10 August 2017.

2800'e çıkararak ve yüzlerce çok namlulu roketatar sistemini envanterine katarak Ukrayna, Fransa, Almanya ve Britanya'yı bile (bu göstergeler özelinde) geride bırakacak bir aşama katedebilmiştir.[971] Bu süreçte Ukrayna savaşa hazır insan gücünü önemli ölçüde arttırmayı da başarmıştır. Örneğin, Ukrayna safında Azak, Donbas, Aidar, Sağ Sektör gibi gönüllü savaşçı tugayları olarak bilinen milis gruplar da mücadele etmekte olup, bu gruplar Ukrayna'ya ek insan gücü sağlamışlardır. Her ne kadar gönüllü tugaylar İçişleri/Savunma Bakanlığına bağlı şekilde, ülkenin ulusal savunma gücüne entegre birimler olarak görev yapsalar da, kendi istemedikleri bir siyasi adımın atılması durumunda Kiev'deki iktidarı tehdit etmekten dahi sakınmadıkları ve ayrıca çatışma alanında birçok insan hakları ihlaline imza attıkları görülmektedir.[972] Dolayısıyla bu oluşumlar sundukları katkı kadar Ukrayna içinde istikrarsızlık yaratma potansiyelleriyle de öne çıkmaktadırlar.

Ukrayna savaşa hazır insan gücünü arttırmayı başarmışsa da 2017 senesinin ortasına gelindiğinde dahi sorunlar devam etmiştir. Örneğin, Temmuz 2017'deki duruma ilişkin Ukrayna İçişleri Bakanı Arsen Avakov'un verdiği bilgiye göre, Ukrayna ordusundaki işbirlikçi ve firariler nedeniyle Donbas bölgesinde yirmi bin yeni askere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.[973] Çatışmaların ilk dönemine kıyasla, Ukrayna ordusunun uygulamaya başladığı etkili eğitim ve tatbikatlarla kara ve hava indirme birliklerinin performansında bir düzelme gözlemlenmiş olup, Ukrayna'nın savunma hattını tahkim etmesinde ve milislerin saldırılarını önlemedeki başarısında kaydedilen ilerlemeler müşahede edilmiştir.[974] Olumlu işaretlere rağmen, milislerle Ukrayna ordusu arasında çatışmaların alevlenmesi durumunda, Ukrayna ordusunun Rusya'nın desteği altındaki milisleri mağlubiyete uğratarak Donbas'ın kontrolünü ele geçirebileceği

[971] **Age**; Peterson, "Value of US Weapons Goes Far Beyond Battlefield, Ukrainian Troops Say".
[972] Huseyn Aliyev, "Strong Militias, Weak States and Armed Violence: Towards a Theory of 'State-Parallel' Paramilitaries", **Security Dialogue**, c. 47, s. 6 (2016): 508-511; Kimberly Marten ve Olga Oliker, "Ukraine's Volunteer Militias May Have Saved the Country, But Now They Threaten It", **War on the Rocks**, 14 September 2017.
[973] David R. Marples, Myroslava Uniat, "The Ukrainian Army Is Unprepared for War", **E-International Relations**, 16 July 2017, http://www.e-ir.info/2017/07/16/the-ukrainian-army-is-unprepared-for-war/, [09.10.2017].
[974] "Chapter Five: Russia and Eurasia" (2017), 197-198; "Ukrainian Military Command: Ukrainian Armed Forces Improved Tactical Positions in the Luhansk Region", 23 November 2011, http://uawire.org/ukrainian-military-command-ukrainian-armed-forces-improved-tactical-positions-in-the-luhansk-region, [24.11.2017].

belirsizliğini koruyan bir konudur.

5.4.2. Nükleer Silah Faktörü

Konvansiyonel üstünlükle beraber nükleer silah faktörü de Rusya'nın Ukrayna'ya karşı güç dengesindeki avantajlı durumunu ortaya koymaktadır. Rusya yaklaşık olarak 7000 adet nükleer savaş başlığına sahip bir ülke olarak dünyanın en büyük nükleer silah gücüdür (Bkz; Tablo-2.1). Obama dönemi baz alınırsa, ABD gibi en önemli rakibinin askeri planlamalarında nükleer silahlara daha az yer verilmişken, taktik nükleer silahlarını askeri doktrinin önemli bir parçası olarak gören Rusya nükleer silahların sağladığı caydırıcı güce azami önem atfetmiştir.[975]

Rusya'nın elindeki büyük nükleer silah envanterine karşın Ukrayna, Rusya karşısında önemli bir koruma kalkanı olarak işlevi görebilecek nükleer caydırıcılıktan yoksundur. Bu durumun ortaya çıkmasında Ukrayna'nın nükleer silahlarını terk etmiş bir ülke olduğunun tekrardan altı çizilmelidir. Üçüncü bölümde ele alındığı gibi, SSCB'nin dağılmasından sonra dünyanın en büyük üçüncü nükleer silah gücü olan Ukrayna, nükleer silahlarını devretmeyi kabul ederek Batı ile olan ilişkilerini geliştirme konusunda ciddi bir engeli ortadan kaldırmışsa da Rusya'ya karşı elindeki önemli bir caydırıcı unsuru kaybetmiştir.

Ukrayna'nın nükleer silahlarını terk edeceği konjonktürde siyasi ve askeri çevrelerden bu yönde bir eylemin ülke güvenliği için belirli riskler doğuracağı dile getirilmiştir. Örneğin, nükleer silahsızlana konusunun müzakere edildiği konjonktürde Ukrayna Adalet Bakanı Serhiy Holovaty'nin söylediği gibi; "Rusya'nın agresifliğine karşı güçlü bir caydırıcılık faktörüne ihtiyacımız var. Yoksa, Rusya'nın emperyal yöntemlerle çıkarlarını tatmin ettiği Gürcistan, Moldova ve Tacikistan'ın kaderine biz de maruz kalırız."[976] Benzer şekilde, Ukrayna'nın ulusal güvenlik konseptini hazırlamaktan ve START ve NPT'ye dahil olunması sürecini takip etmekten sorumlu parlamento komisyonuna liderlik eden Yuriy Kostenko, Ukrayna'nın gerek hukuki gerekse fiili olarak nükleer güce sahip bir devlet olduğunu belirtmiştir. Kostenko'nun başında bulunduğu komisyon ise Ukrayna'nın kullanım süreleri dolana kadar SS-24 kıtalararası balistik

[975] Ashdown, "Russian Military Modernisation and Foreign Policy".
[976] Orlov, "The Crimean Crisis and the Issue of Security Guarantees for Ukraine", 26.

füzelerini muhafaza etmesi gerektiğini savunmuştur.[977] Keza Ukrayna'nın 46. Roket Birliği'ne komuta etmiş General Volodymyr Tolubko da Ukrayna'nın nükleer silah sahibi olmayan ülke statüsü edinmesine karşı çıkmış ve 46 adet SS-24 kıtalararası balistik füzesini olası saldırıları caydırmak için envanterinde tutması gerektiğini belirtmiştir.[978] Ülke içinden gelen çeşitli itirazlara rağmen, üçüncü bölümde değinildiği gibi, ABD'nin baskısının önemli etkisiyle Ukrayna, topraklarındaki nükleer silahlardan 1996 senesi itibariyle tamamen arınmıştır.

Ukrayna'nın yaşadığı tecrübe Saldırgan ve Savunmacı Realist ekollerin perspektifinden önemli noktalara işaret etmektedir. Savunmacı Realizm tartışması sırasında devletlerin gerekli anlarda muhatap devletlere karşı güven arttırıcı adımlar atabilecekleri belirtilmiştir. Devletlerin askeri kapasitelerinde küçülmeye gitmeleri ve ileri mevcudiyet kapasitelerini azaltmaları (ya da sonlandırmaları) bu duruma birer örnek olarak verilmiştir. Fakat Saldırgan Realizm'in merceğinden bakılarak, muhatap devletlerin niyetlerinin ne olduğunun bilinememesi ya da ilerleyen zamanla ikili ilişkilerin nasıl bir seyir izleyeceğinin kestirilememesi nedeniyle devletlerin her türlü gelişmeye karşı hazır olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Mearsheimer'ın belirttiği gibi, karar alıcılar söz konusu bir devletin revizyonist mi yoksa statüko yanlısı mı olduğundan hiçbir zaman tam manasıyla emin olamazlar.[979] Zaman kavramı geniş bir bağlamda değerlendirildiğinde, muhatap bir devlet belirli bir konjonktürde statükoyu korumaya meyilli görünse de, zamanla tavrını değiştirip revizyonist bir rota izlemeyeceğinin hiçbir garantisi yoktur. Bu çerçevede devletlerin caydırıcı güçlerinden feragat etmeleri anlamına gelecek adımlar atmaları, geleceğe dair potansiyel bir tehlikeye işaret eder. Montomery'ye göre, güvenlik arayışında olan devletlerin yaşadığı en temel ikilemlerden biri, muhataplarının hissettiği belirsizliği gidermek amacıyla attıkları güven arttırıcı adımlar sonucunda kendilerini "açgözlü" devletler karşısında kırılgan hale getirmeleridir.[980] Devletlerin kapasitelerini azaltarak yaptıkları küçük jestler muhatap devletler nezdinde önemsiz addedilip, ancak kapsamlı güven arttırıcı adımlar atılırsa ortaya konulan eylemler

[977] Sinovets ve Budjeryn, "Interpreting the Bomb", 16-17.
[978] **Age**, 17-18.
[979] Mearsheimer, "Structural Realism", 79.
[980] Montgomery, "Breaking Out of the Security Dilemma", 158.

bir fark yaratır.[981]

Ukrayna'nın nükleer silahsızlanma süreci, bu teorik tartışmayı tamamlayıcı niteliktedir. Lizbon Protokolü, Üçlü Anlaşma ve Budapeşte Memorandumu'nu imzalamasıyla birlikte nükleer silahlarını terk etmeye razı olan ve nükleer silah sahibi olmayan ülke statüsünü kabul eden Ukrayna, Batı ile ilişkilerini geliştirme noktasında önemli bir güven arttırıcı adım atmışsa da, nükleer ve konvansiyonel kapasitesi kendisinden çok daha ileri bir noktada olan Rusya karşısında önemli bir caydırıcı unsuru elinden kaybetmiştir. Ukrayna'nın karşılaşabileceği risklere dikkat çekmek amacıyla Mearsheimer, 1993 senesinde yazdığı bir makalede, nükleer silahların uluslararası barış için (savaşı önlemek bağlamında) önemli bir faktör olduğunu vurgulayıp, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük saldırgan bir eyleme girişecek olması durumunda, muhatabının elindeki nükleer silahları hesaba katması gerekeceğini belirtmiştir.[982] Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin zamanla kötüleşeceğini tahmin eden Mearsheimer'a göre, Rusya Ukrayna'nın nükleer silah envanterine dönük bir saldırı düzenlese ve elindeki nükleer savaş başlığına sahip balistik füzelerin % 90'ını yok etse dahi, arta kalan % 10'luk oran Rusya'ya büyük zarar vermeye yetecekti (Mearsheimer'ın hesabı ile bu, 128 tane nükleer silah başlığı içeren 18 adet balistik füzenin Rusya'ya ulaşması demektir).[983]

Konunun uzmanlarından Budjeryn'e göre, Batı tarafından dışlanmış bir ülke olmak, Rusya'nın olası bir (önleyici) saldırısını göğüslemek durumunda kalmak ve de ekonomik açıdan yaşadığı zorluklara rağmen nükleer silah programına en az iki milyar dolarlık bir yatırım yapmak suretiyle Ukrayna'nın nükleer silah envanterini koruması çok zordu.[984] Ukrayna'nın nükleer silahlarını muhafaza etmesi, NPT'ye taraf olmayan Pakistan, Hindistan, İsrail ve Kuzey Kore kategorisinde bir ülke olarak yoluna devam etmesini gerekli kılacaktı.[985] Fakat Ukrayna'nın NPT'ye katılmamasına Batı uluslararası izolasyon, yaptırım ve diplomatik tanınmanın geri çekilmesi gibi eylemlerle karşılık vereceğini belirtmişti.[986] Ukrayna'nın verili koşullar altında nükleer silahlarını terk

[981] **Age**, 158.
[982] John J. Mearsheimer, "The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent", **Foreign Affairs**, c. 72, s. 3 (1993): 57.
[983] **Age**, 62.
[984] Budjeryn, "Was Ukraine's Nuclear Disarmament a Blunder?", 13-14.
[985] **Age**, 17.
[986] **Age**, 13, 17; Sinovets ve Budjeryn, "Interpreting the Bomb", 23.

etmesini bir hata olarak addetmemek mümkün olsa da, Ukrayna'yı bu yönde adım atmaya zorlayan ve Rusya'ya karşı nükleer caydırıcılığını kaybetmesine sebep olan ABD'nin sorumluluğunun özellikle altı çizilmelidir.[987] Son tahlilde Ukrayna, Batı ile ilişkilerini güçlendirmeye öncelik vererek, nükleer silaha sahip olmanın getireceği siyasi ve ekonomik mâliyetten kurtulmaya karar vermiştir. Bu sürecin Ukrayna açısından handikap yaratan asıl boyutu ise nükleer silahlardan arınacağı süreçte Ukrayna'nın Batı'dan gerekli savunma garantisini alamaması ve Budapeşte Memorandumu'ndaki görece zayıf teminatlarla yetinmek durumunda kalmasıdır.[988]

Bu tartışmanın ışığında, SSCB'nin dağılması sonrası gerçekleşen nükleer müzakerelerin (Batı'nın da önemli rolüyle) Ukrayna'yı artık nükleer silahlardan arınmış bir ülke haline getirmesinin, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahalesinde kendisine önemli bir kolaylaştırıcı etken olarak hizmet ettiği vurgulanmalıdır. Bu görüşü destekleme amaçlı örnek bir hadiseye atıf yapılabilir. Kozyrev'in aktarımına göre, Ekim 1991'de Yeltsin'in yardımcısı Alexander Rutskoi, Ukrayna'ya gerçekleştirdiği bir ziyarette, Rusya'nın Kırım üzerinde egemenlik hakkına sahip olduğunu iddia edip, Ukraynalı muhataplarının itirazlarına Rusya'nın elindeki gücü hatırlatarak cevap vermişti. Fakat Ukraynalı yetkililer Ukrayna'nın da Rusya gibi nükleer silah sahibi bir ülke olduğu ve sınırlarını ne pahasına olursa olsun koruyacağını söyleyerek Rutskoi'ye karşılık vermişlerdi.[989] 8 Aralık 1991'de imzalanan Belavezha Anlaşması ile SSCB dağılmadan önce yaşanan bu örnek hadiseden çıkarılabileceği gibi; Ukrayna'nın, Kozyrev'in ifadesiyle Rusya'nın "şantaj girişimine" kendi nükleer silahlarını hatırlatarak cevap vermesi, Rusya'ya dönük caydırıcılık tesis etme noktasında kararlı bir politika izleyeceğine dair bir çıkarsamaya imkan tanımaktadır. Ukrayna'nın halihazırdaki Savunma Bakanı Oleksandr Turchynov da Ukrayna'nın nükleer silahlarını terk etmesini tarihsel bir hata olarak niteleyip, Rusya'yı kast ederek, nükleer silah gücüne sahip agresif bir ülkeyi yalnızca güçlü caydırıcı silahların durdurabileceğini belirtmiştir.[990]

---

[987] Mearsheimer, "The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent", 50, 65-66.
[988] Yost, "The Budapest Memorandum and Russia's Intervention in Ukraine", 509; Sinovets ve Budjeryn, "Interpreting the Bomb", 27.
[989] Andrei Kozyrev, "Boris Yeltsin, the Soviet Union, the CIS, and Me", **Wilson Quarterly**, s. Fall (2016).
[990] "Defense Council Secretary Turchynov: Nuclear Disarmament of Ukraine Was Historical Mistake", 11 April 2014, https://www.ukrinform.net/rubric-defense/2439742-defense-council-secretary-turchynov-nuclear-disarmament-of-ukraine-was-historical-mistake.html, [11.04.2018].

Bu tartışmayla ilgili Waltz'un görüşüne başvurulursa; konvansiyonel silahlar "nispi" olarak bir anlam ifade ederken, nükleer silahlar ilk vuruşla bu silahlar yok edilmedikten sonra sahibine "mutlak" anlamda caydırıcılık sağlar.[991] Konvansiyonel olarak Rusya'nın çok gerisinde olsa da, Ukrayna'nın nükleer silah envanterine sahip bir ülke olması durumunda, Rusya'ya karşı etkili bir caydırıcı güce sahip olacağı vurgulanmalıdır.[992] Umland'ın belirttiği gibi, Ukrayna elindeki bütün nükleer silahları operasyonel hale getiremese de, sahip olduğu üretim altyapısı ve teknolojik yeterliliği ile caydırıcı bir taktik nükleer silah envanterini elde etmesi kuvvetle muhtemeldi.[993] Keza Sinovets ve Budjeryn'in ifade ettiği gibi, Ukrayna SSCB'nin dağılmasından sonra nükleer ve füze teknolojisinde uzmanlık ve kapasite anlamında Rusya'nın ardından eski Sovyet coğrafyasının en gelişmiş ikinci ülkesi konumunda olmuştur.[994] Bu hususlar dikkate alındığında, Ukrayna'nın elinde bulunduracağı bir nükleer silah envanterinin Rusya ile arasındaki caydırıcı güç denesindeki dezavantajlı durumunu Ukrayna lehine düzenleyecek bir işlev göreceği sonucuna ulaşmak için güçlü bir zemin söz konusudur. Ukrayna nükleer silah sahibi olsaydı bile bu silahları kullanmaya cesaret edemeyeceği düşüncesinden hareketle Rusya'nın Ukrayna krizinde her hâlükârda askeri müdahale için düğmeye basacağı görüşü bazı uzmanlar tarafından seslendirilse de, Rusya'nın nükleer silah sahibi bir devlete karşı askeri müdahalede bulunmaktan imtina edeceği de yadsınmaması gereken bir ihtimalidir.[995]

---

[991] Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", 627.

[992] Mearsheimer, "Conference Call with John Mearsheimer on the Ukraine Crisis". Rusya-Ukrayna ilişkisini, Hindistan-Pakistan ilişkisi ile kıyaslamak bu tartışmayı netleştirebilir. Waltz, Hindistan karşısında Pakistan'ın nükleer silahlara duyduğu gereksinimi açıklarken Benazir Butto'nun şu görüşünden destek almıştır: "Bizim tarihimiz daha büyük bir komşuyla üç kez savaşmış olmanın tarihidir. Hindistan bizden beş kat daha büyük. Askeri gücü bizden beş kat daha fazla. 1971'de ülkemiz dağıldı. Böylece, Pakistan için güvenlik demek, hayatta kalmak demektir." Waltz'un bu mealde nükleer silahların savaşı önleyici mahiyetine yaptığı vurgu Rusya-Ukrayna ilişkisine de ışık tutacak niteliktedir. Scott D. Sagan ve Kenneth N. Waltz**, The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed** (New York: W. W. Norton & Company, 2003), 111. Butto'nun görüşü için bkz: Claudia Dreifus, "Real-Life Dynasty; Benazir Bhutto", **The New York Times**, 15 May 1994. Hindistan-Pakistan ilişkisindeki nükleer silah faktörü için ayrıca bkz: Mearsheimer, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part II)", 240.

[993] Andreas Umland, "The Six Futures of Ukraine: Competing Scenarios for a European Pivot State", **Brown Journal of World Affairs**, c. 24, s. 1 (2017): 270-271. Ayrıca bkz: Sinovets ve Budjeryn, "Interpreting the Bomb", 20; Budjeryn ve Sinovets, "Denuclearization Again".

[994] Sinovets ve Budjeryn, "Interpreting the Bomb", 20.

[995] Robert Einhorn, "Ukraine, Security Assurances, and Nonproliferation", **The Washington Quarterly**, c. 38, s. 1 (2015): 56-57; Noah Millman, "Would a Nuclear Ukraine Still Hold Crimea?", **The American Conservative**, 4 March 2014.

5.4.3. Çatışma Ortamında Batı Faktörü

Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahaleleri sonrasında Batı'nın hem söylem hem de (ekonomik yaptırımlar çerçevesinde) eylemsel olarak Rusya'yı hedef aldığı görülmüştür. Batı'nın Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve egemenlik haklarına kast edilmesiyle ilgili Rusya'ya dönük suçlayıcı ve Ukrayna'yı destekleyici tavrına rağmen, eylemlerini Ukrayna'nın Rusya ve Rusya destekli milisler karşısında mücadele gücünü arttıracak yardımlarla taçlandırmadığı da müşahede edilmiştir.

Batı'nın Ukrayna'ya savunma alanında gerekli yardımı sağlaması için Budapeşte Memorandumu bir imkan teşkil etmektedir. Her ne kadar bu memorandumda Ukrayna'ya savunma garantisi verilmesi şeklinde herhangi bir taahhüt bulunmasa da, Ukrayna'nın nükleer silahsızlanmasına neden olan ülkelerin (başta ABD olmak üzere) Ukrayna'ya toprak bütünlüğünü tesis etmesi için gerekli desteği vermesi gerektiği sıkılıkla seslendirilen bir görüş olmuştur.[996] Yerine getirilmesi gereken sorumluluğun ise Ukrayna'ya kendisini savunacak gerekli silah desteğinin temin edilmesi olduğu ifade edilmiştir.[997] Fakat bu beklentiler gerçekleşmemiştir. Memorandumun bağlayıcı olmayan niteliği Batı'ya askeri olarak krize müdahil olmaktan sakınma imkanı tanımıştır. Böylece Ukrayna'ya silah desteği sağlayarak Rusya ile, dolaylı da olsa, karşı karşıya gelmekten imtina edilmeye çalışılmıştır. Bir taraftan Rusya kınanırken, diğer taraftan Ukrayna'nın mücadele gücüne katkı sunacak askeri destek sunulmamıştır.

Devlet başkanlığına geldikten kısa süre sonra NATO'nun Galler'deki zirvesine katılan Poroşenko istediği silah desteğini NATO'dan temin edememiştir. NATO, Ukrayna'ya siber güvenlik, lojistik, komuta-kontrol, iletişim alanlarında çeşitli destekler

---

[996] Timothy Snyder, "Beneath the Hypocrisy, Putin Is Vulnerable. Here's Where His Soft Spots Are", **New Republic**, 2 March 2014; Taras Kuzio, "Give Military Support to Ukraine and Save the Baltics", **Financial Times**, 8 September 2014; Kuzio, "Ukraine: Leaving the Crossroads", 481, 505. Ayrıca bkz: Andreas Umland, "How to Achieve a Ukrainian Success Story", **Carnegie Europe**, 4 June 2017, https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/71419, [16.03.2018]; Budjeryn, "Was Ukraine's Nuclear Disarmament a Blunder?", 19-20.

[997] Ivo Daalder ve diğ., "Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do", **Atlantic Council**, 1 February 2015, https://www.atlanticcouncil.org/images/files/UkraineReport_February2015.pdf, 2, [09.09.2017]; Stephen Blank, "It's Counterintuitive, But Arming Ukraine Will Actually Save US Taxpayers Money", **Atlantic Council**, 21 May 2017, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/it-s-counterintuitive-but-arming-ukraine-will-actually-save-us-taxpayers-money, [09.08.2017]; Kuzio, "Ukraine: Leaving the Crossroads", 505.

sunmak ve ayrıca 15 milyon euro değerinde finansal yardım (ve diğer ikili yardım kanalları) çerçevesinde kısmi katkılar sağlamakla yetinmiştir.[998] 22 Eylül 2015'te NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg Ukrayna'ya teknik destek sunulmasına dönük belirli anlaşmaları Ukraynalı muhataplarıyla imzaladıktan sonra, NATO'nun Ukrayna'ya silah tedarik etme noktasında olmadığını ve Minsk Anlaşması'nın uygulanmasına öncelik verdiğini vurgulamıştır.[999] 2016 yılında ise NATO, 'Kapsamlı Yardım Paketi' adlı bir inisiyatifi hayata geçirerek, komuta-kontrol, lojistik, siber savunma, enerji güvenliği gibi, silah desteği hariç diğer başlıklar üzerinden Ukrayna'ya olan desteğinin mahiyetini netleştirmiştir.[1000]

Ocak 2015'te ABD Başkanı Obama'nın Ukrayna'ya silah desteği konusunu karara bağlayacağı sırada, özellikle Almanya'nın bu konuyla ilgili olumsuz tavrı ABD'nin karşısına bir engel olarak çıkmıştır.[1001] Nihai olarak Merkel ve Hollande'ın Minsk-2 sürecine ilerlenirken sergiledikleri aktif diplomasi silah desteği konusunun rafa kalkmasını sağlamıştır. Batı, dönemsel olarak Ukrayna'ya kısmi destekler sağlamışsa da, sunulan katkı Ukrayna ordusuna yeterli takviyeyi sağlamaktan uzak olmuştur. ABD'nin Avrupa ordusundan sorumlu generali Ben Hodges'un verdiği bilgiye göre ABD'nin Ukrayna'ya desteği, açık zırhlı Humvee askeri araçları, kask, vücut zırhı, gece görüş cihazı, telsiz, medikal araç-gereçler, havan tespit radarı olarak aktartılmıştır.[1002] Buna karşın, Ukrayna'nın mücadele gücünü arttırması için ihtiyaç duyduğu unsurlar tanksavarlar, gelişmiş radarlar, gemisavar füzeleri, daha etkili iletişim teçhizatı, gelişmiş insansız hava araçları ve mayına dayanıklı araçlar olarak ifade edilmektedir.[1003]

Batı'nın Ukrayna'ya silah desteği konusunu gündeme getirdiği anlarda Rusya

---

[998] Anders Fogh Rasmussen ve Petro Poroshenko, "Joint Press Conference", 5 September 2014, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_112483.htm, [13.11.2017].
[999] Robin Emmott, "Ukraine Presses NATO Chief for Defensive Weapons", **Reuters**, 22 September 2015.
[1000] "Comprehensive Assistance Package for Ukraine", July 2016, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160920_160920-compreh-ass-package-ukraine-en.pdf, [14.07.2018].
[1001] Carol E. Lee ve Colleen McCain Nelson, Anton Troianovski, "Obama Will Allow New Push for Peace Before Deciding on Arms for Ukraine", **Wall Street Journal**, 9 February 2015.
[1002] "Gen. Ben Hodges on Russia, Islamic State, and Women in Combat", 9 December 2015, https://www.voanews.com/a/hodges-talks-to-voa-russia-islamic-state-women-combat/3096724.html, 5:30-6:30, [27.05.2018].
[1003] Ihor Kabanenko, "US Defense Secretary's Visit to Ukraine and Perspectives for US-Ukraine Military Cooperation", **Eurasia Daily Monitor**, s. 14/114, 19 September 2017.

kararlı mesajlar vererek muhataplarını bu yönde bir adım atmaktan caydırmaya çalışmıştır. Örneğin ABD Savunma Bakanı James Mattis'in Ukrayna'ya ihtiyaç duyduğu savunma silahlarının sevk edilmesi konusunun ABD yönetimi tarafından gözden geçirildiği mesajına Putin, bu yönde bir hamleye Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Luhansk Halk Cumhuriyeti'nin askeri eylemlerini farklı çatışma sahalarına yayarak cevap vereceklerini, atılacak böyle bir adımın bir değişiklik yaratmayacağını ve yalnızca zayiat sayısını arttıracağını belirterek karşılık vermiştir.[1004] Ayrıca periyodik olarak Ukrayna'ya silah desteği konusu gündeme geldiğinde Putin, muhataplarına Rusya'nın nükleer silahlarını hatırlatmaktan da sakınmamıştır. Kendisi, Ukrayna'ya silah desteği üzerinden Rusya'ya şantaj yapılmaması gerektiğini belirtilerek, büyük nükleer silah envanterine sahip devletlerin stratejik istikrara dönük neler yapabileceklerinin akılda tutulması gerektiğini vurgulamıştır.[1005]

Çalışmanın bir sonraki bölümünde temas edileceği gibi, Donald Trump'ın ABD başkanlığına gelmesiyle ABD'nin Ukrayna'ya silah desteği konusuna olumlu yaklaştığı bir dönem başlamıştır. Bu yönde en önemli adım Aralık 2017'de Trump yönetiminin Ukrayna'ya Javelin tanksavar füze sistemlerinin satışına onay vermesi ile atılmıştır. Bu sevkiyatın güç dengesini ne kadar değiştirebileceği ise bir soru işaretidir.[1006] Zira, hâlihazırdaki süreçte tank atışlarından kaynaklı ölümler görülse de, bunlar; havan topu, obüs, çok namlulu roketatar, mayın, küçük ve hafif ateşli silahlar, el yapımı patlayıcılar gibi birçok farklı silahın neden olduğu ölümler arasında yalnızca bir başlıktır.[1007] Gelecekte oluşabilecek yeni çatışma senaryolarına karşı Ukrayna'nın envanterine Javelin sistemlerini katması önemli bir takviye olarak görülebilir. Fakat, çatışmaların başladığı Nisan 2014'ten mevcut konjonktüre kadar olan dönem bir bütünlük için değerlendirildiğinde ve silahlı çatışma ortamının beşinci yılında olduğu göz önüne alındığında, bu süreç zarfında Batı'dan askeri güç dengesine etki eden bir faktör olarak bahsetmek mümkün olmamıştır. Dolayısıyla Kırım'ın ardından Donbas'ta da Rusya

[1004] "Putin Warns U.S. Not to Supply Ukraine with Defensive Weapons", **Reuters**, 5 September 2017.
[1005] Tom Parfitt, "Vladimir Putin Issues New 'Large Nuclear Power' Warning to West", **The Telegraph**, 16 October 2014.
[1006] Sebastien Roblin, "America's Javelin Missiles Are Going to Ukraine (but Can They Stop Russia's Army?)", **The National Interest**, 30 December 2017.
[1007] "Thematic Report: Civilian Casualties in Eastern Ukraine 2016", OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine, https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/342121?download=true, 6, [14.03. 2018].

askeri güç dengesinin kendi lehine olmasının avantajından yararlanarak çatışma sahasındaki dengeleri kontrol etme imkanına sahip olmuştur. Böylece beş yıllık bir zaman diliminde, mevcut statükonun kalıcılaşma yolunda ilerlediği bir tablo ortaya çıkmıştır.

5.5. Rusya'nın Müdahalelerine Meşruiyet Arayışı

Rusya'nın Yanukoviç'in devrilmesinden sonra Ukrayna'ya dönük askeri müdahaleleri potansiyel güvenlik risklerini gidermek amacıyla icra edilmiştir. Rusya'nın 2008 Gürcistan harekatına da benzer şekilde Ukrayna'ya dönük müdahalesi, yakın coğrafyasında güvenlik kaygılarını tetikleyen gelişmelere karşı kuvvet kullanma seçeneğini uygulamaya sokmaktan sakınmayacağını gösteren ikinci önemli hadise olmuştur. Bu çerçevede, Rusya'nın stratejik çıkarlarını tehdit eden gelişmelere dönük güçlü refleksler gösterdiği Ukrayna krizi özelinde de görülmüştür.

Rusya'nın hissettiği potansiyel güvenlik risklerine rağmen, Ukrayna'ya dönük askeri müdahalesinin ne derece savunma içerikli olduğu tartışmaya açık bir konudur. Üst otoritenin olmadığı anarşik bir sistemde her devlet için olduğu gibi Rusya için de güvenlik kaygıları söz konusudur. Fakat güvenlik arayışının savunma tarafında yer alan bir aktöre mal edilebilmesi ayrı bir husustur. Bu bağlamda, Rusya'nın askeri müdahaleleriyle ilgili olarak, saldırı/savunma tarzı eylem biçimlerinden hangisinin Rusya'nın eylemlerini karakterize ettiğinin netleştirilmesi önemli ve gereklidir. Bu hususla ilgili uluslararası hukuka başvurularak ortaya konulacak bir tartışma aydınlatıcı olacaktır.

Rusya, Ukrayna krizi sırasında askeri güç kullanımına başvurmuşsa da, kendisinin düzen bozan/saldırgan bir aktör olarak görülmesine karşı çıkıp, eylemelerini meşru bir zeminde temellendirmeye çalışmıştır. Böylece uluslararası hukuktan doğan belirli hak ve kurallara atıf yaparak, eylemlerinin hukuka uygun olduğunu ispatlayacak bir çaba sarf etmiştir. Takip eden satırlarda bu çabalar mercek altına alınarak Ukrayna krizi sırasında Rusya'nın uluslararası hukuk kavramlarına başvurma şekli değerlendirilecektir.

5.5.1. Rusya'nın Askeri Müdahalelerinde Uluslararası Hukuk Boyutu

Rusya'nın Ukrayna'ya dönük gerçekleştirdiği müdahalelerin uluslararası hukuk çerçevesinde meşruiyetini masaya yatırırken Kırım ve Donbas'ın ayrı başlıklar halinde

irdelenmesi gerekmektedir. Bunun temel nedeni, Rusya'nın bu iki bölgede uyguladığı müdahalelerle ilgili farklı pozisyonlar benimsemiş olmasıdır. Kırım özelinde Rusya, Yarımada'nın ele geçirilmesinde kendi askerlerinin oynadığı rolü kabul etmişken, Donbas özelinde Rus askeri birliklerinin Ukrayna topraklarında görev aldıklarını inkar emiştir. Bu hususlar iki farklı başlık altında irdelendikten sonra, büyük güçlerin uluslararası hukukla olan ilişkilerine dair bir izahat sunularak, Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında ortaya koyduğu hukuki argümanların anlamlandırılmasına çalışılacaktır.

5.5.1.1. Kırım Müdahalesinde Uluslararası Hukukun Kullanılma Şekli

Rusya'nın Kırım'a dönük askeri eylemleriyle ilgili gerekçelerini ortaya koyarken temel hareket noktası, Yarımada'daki Rus askerlerinin ve Rus nüfusun tehdit altında olduğu iddiası olmuştur. Kırım'ın ilhakından sonra Putin, Uluslararası İnsancıl Hukuk'a ve meşru müdafaa kavramına atıf yaparak ve ayrıca Rusya'nın toprakları dışındaki Rusları koruma mecburiyeti bulunduğunu vurgulayarak Rusya'nın askeri eylemlerini meşru bir zemine oturtmaya çalışmıştır.[1008] Ukrayna'da ortaya çıkan riskli durumu açıklarken ise Putin, "Rus ordusunun devamlı tehditler aldığını" ve "silahlı milliyetçi grupların Kırım'a doğru harekete geçtiğini" iddia etmiş ve bu durum karşısında Rusya'nın Kırım'daki askeri varlığını tahkim etmek zorunda kaldığını belirtmiştir.[1009] Dolayısıyla, BM Şartı'nın 51. maddesinin Rusya'ya meşru müdafaa hakkı tanıdığı ve askeri eylemlerinin hukuka uygun olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır.[1010]

Putin'in Rusya'nın eylemleriyle ilgili değerlendirmesini sorunlu kılan temel nokta ise iddialarını herhangi bir kanıt ortaya koyarak desteklememesi ve ayrıca dile getirdiği iddiaların AGİT, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından paylaşılmamasıdır.[1011] Yukarıda zikredildiği gibi, her ne kadar Sağ Sektör'den Kırım'a dönük tehditkar bir beyan gelmişse de, eyleme geçileceğine dair herhangi bir girişim ya da hareket söz konusu olmamış ve Yarımada'da Rus askeri

[1008] Vladimir Putin, "Conference of Russian Ambassadors and Permanent Representatives", 1 July 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/46131, [22.12.2017].
[1009] Putin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine".
[1010] Roy Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules", **International Affairs**, c. 90, s. 6 (2014): 1263.
[1011] Thomas D. Grant, **Aggression Against Ukraine: Territory, Responsibility, and International Law** (New York: Palgrave Macmillan, 2015), 33; Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine", 1263.

personelini ve Rus nüfusu tehdit edecek somut bir gelişme vuku bulmamıştır. Ayrıca, Rusya'nın halihazırda Sivastopol'de binlerce askerinin olması ve Ukrayna güvenlik güçlerinin de Yarımada'da mevcut bulunması, Kırım'ın savunmasız olduğu sonucuna ulaşılmasını imkansız kılmaktadır.

Federasyon Konseyi'nin Rusya anayasasının tanıdığı haktan hareketle, Ukrayna'da yaşayan Rusları ve Kırım'da bulunan askeri personeli korumak için Rus ordusunun Ukrayna topraklarında kullanılmasına dönük istediği yetkiyi Putin'e tanıması, Rusya'nın askeri müdahalesiyle ilgili iç hukuktan kaynaklanan yasal engeli ortadan kaldırmıştır.[1012] Fakat bir başka egemen devlete dönük askeri bir müdahalede ülke içi anayasal garantinin hukuksal bir meşruiyet taşıması ancak uluslararası hukuk kuralları tarafından desteklenmesiyle söz konusu olabileceği için, Rusya'nın eylemlerindeki sorunlu noktalar ortadan kalkmamaktadır.[1013] Buradaki açık noktayı kapatmak için Putin, Ukrayna yönetiminin Rusya'dan yardım talep ettiği ve böylece askeri müdahale için muhatap devletin rızasının alınmış olduğu bilgisini paylaşmıştır.[1014] Bu yöndeki meşruiyet arayışına matuf olarak Rusya'nın BM Daimi Temsilcisi Vitali Churkin, Yanukoviç'ten kendilerine ulaşan 1 Mart 2014 tarihli, Rusya'dan destek talep eden belgeyi BMGK'de muhataplarına sunmuştur.[1015] Fakat Ukrayna Parlamentosu 22 Şubat 2014'te Yanukoviç'i başkanlıktan azlettiği için, 1 Mart tarihli belgede kendisinin Rusya'dan askeri destek istemesi artık yasal olarak ülkenin devlet başkanı olmaması nedeniyle hukuki anlamda geçerlilik taşımayan bir talep olmuştur.[1016]

Kırım'ın ilhak edildiği süreçte atıf yapılan bir diğer önemli kavram self-determinasyon ilkesidir. Rusya yönetimi, aşırı milliyetçi ve radikal unsurların Ukrayna'da iktidarı bir darbeyle ele geçirmesi sonrasında Kırımlıların "hayati çıkarlarının" korunması

[1012] "Federation Council Committees Support Putin's Letter on Use of Army in Ukraine", 1 March 2014, http://tass.com/russia/721589, [12.06.2017].
[1013] Jacob Thomas Staib, "Russian and Western Views of International Law: The Case of Crimea", **Ukraine and Beyond: Russia's Strategic Security Challenge to Europe**, ed. Janne Haaland Matlary ve Tormod Heier (Switzerland: Springer Nature, 2016): 224; John Balouziyeh, "Russia's Annexation of Crimea: An Analysis under the Principles of Jus ad Bellum", 14 April 2014, https://www.lexisnexis.com/legalnewsroom/international-law/b/international-law-blog/archive/2014/04/14/russia-s-annexation-of-crimea-an-analysis-under-the-principles-of-jus-ad-bellum.aspx, [23.07.2017].
[1014] Putin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine".
[1015] "Ukraine's Yanukovych Asked for Troops, Russia tells UN", **BBC News**, 4 March 2014.
[1016] Staib, "Russian and Western Views of International Law", 221.

için self-determinasyon hakkına başvurulmasını çıkar yol olarak sunmuştur.[1017] Rusya yönetimi, 2008 Gürcistan krizinde Güney Osetya ve Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılması sürecinde kullanılan self-determinasyon argümanına tekrardan başvurarak, Kırım halkının Ukrayna devletinden ayrılma talebinin meşru olduğu belirtilmiştir.[1018] BM Şartı'nın birinci fıkrasındaki self-determinasyon ilkesine atıf yapan Putin, bu ilkeyi benimsemek isteyen hiçbir ulusun bu iradesinin engellenemeyeceğini ifade etmiştir.[1019] Bu vurgu üzerinden, Kırım halkının isteğiyle Kırım'ın Rusya ile birleşilmesinin hukuka uygun olduğu mesajı verilmiştir.

Putin yönetimi bu görüşü ortaya koyarken, Rusya'yı resmin dışında tutmakta ve Kırım halkının iradesini tek belirleyici etken olarak sunmaktadır. Fakat Putin'in self-determinasyon argümanını sorunlu kılan önemli bir nokta bulunmaktadır; bu da, Kırım'ın bağımsızlığını ilan etmesinin (ve akabinde Rusya'ya bağlanmasının) öncesinde, Rus ordusuna bağlı güçlerinin Yarımada'ya dönük askeri bir müdahale gerçekleştirmiş olmalarıdır. Bizzat Putin tarafından Kırım'daki gelişmelerle ilgili verilen bilgilerde Rus güvenlik güçlerinin sayısı 20.000 olarak telaffuz edilip, Yarımada'nın ele geçirilmesinde oynadıkları rol kabul edilmiştir: "Rus askerleri Kırımlı meşru müdafaa güçlerini desteklediler. Daha önce söylediğim gibi, [Rus askerleri] insani, profesyonelce ve kararlılıkla davrandılar."[1020] Ayrıca operasyona ilişkin verilen bilgilere bir ekleme yapılırsa; Rusya'nın Ukrayna devletinin iznini almadan Yarımada'ya Mi-8 ve Mi-35 nakliye ve saldırı helikopterleri göndermesi, deniz yoluyla Kırım'a asker sevk etmesi ve Kırım'daki Ukrayna filosunun Rus donanması tarafından ablukaya alınması, Kırım'ın ilhakından önce gerçekleşmiş hadiselerdir.[1021] Dolayısıyla, self-determinasyon ilkesi işletilmeden önce Rusya Ukrayna'nın egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne dönük bir ihlal gerçekleştirmiş durumdadır. Bir devletin (Rusya), bir başka devletin (Ukrayna) sınırları dahilinde bulunan bir toprak parçasına askeri bir müdahale gerçekleştirmesinden

[1017] Sergey Lavrov, "Lavrov Comments on Crimea's Reunification with Russia", 30 November 2017, http://tass.com/politics/978207, [01.01.2018].
[1018] Rusya'nın Gürcistan krizinde self-determinasyon prensibine başvurmasıyla ilgili bkz: Roy Allison, "Russia Resurgent? Moscow's Campaign to 'Coerce Georgia to Peace'", **International Affairs**, c. 84, s. 6 (2008): 1154.
[1019] "Vladimir Putin's Interview with Radio Europe 1 and TF1 TV Channel".
[1020] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 207. Sakwa'nın atıfta bulunduğu Putin'in görüşlerine ilişkin asıl kaynak için bkz: Putin, "Direct Line with Vladimir Putin", 17 April 2014.
[1021] Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 9.

sonra, o ülkeye ait söz konusu toprak parçasında self-determinasyon ilkesinin işletilip bağımsızlık kararı alınması, Kırım'la ilgili sürecin hukuksal zeminden yoksun olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.[1022]

Rusya'nın askeri eylemleri, Ukrayna ile 1997'de imzaladığı Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'nın da açık ihlalidir. İki devlet arasında "dost, eşit ve egemen uluslar olarak karışlıklı saygı ve güven temelinde stratejik ortaklık ve işbirliğine dayanan" bir ilişki öngören maddeyle beraber, tarafların "toprak bütünlüğünün ve mevcut sınırlarının ihlal edilemezliği" ilkesi de, antlaşmanın ikinci maddesince kabul edilmiştir.[1023] Rusya'nın eylemleri bu antlaşmanın ihlali anlamına gelmiştir. Ayrıca, Karadeniz Filosunun Ukrayna topraklarında kullanımını belirleyen antlaşmanın 1/6. maddesince "askeri birimlerin Rusya yasalarına uygun şekilde belirlenen görev bölgelerinde faaliyette bulunacakları, Ukrayna'nın egemenliğine saygı duyacakları, yasalarına riayet edecekleri ve Ukrayna'nın iç işlerine karışmayacakları" şeklindeki taahhüt de, Sivastopol'deki Rus askeri birimlerinin Kırım'ın işgalinde oynadıkları rolle açıkça ihlal edilmiştir.[1024]

5.5.1.2. Donbas'ta Stratejik İnkar Yaklaşımı

Kırım'dan farklı olarak Rusya Donbas'ta "stratejik inkar" (strategic denial) yaklaşımı benimseyerek, çatışmalara müdahil olduğunu reddetmiştir.[1025] Yukarıda değinildiği gibi, Rusya Kırım'daki askeri birliklerinin Yarımada'nın ele geçirilmesinde oynadıkları rolü kabul etmiştir. Kırım'dan farklı olarak Donbas'ta inkar politikası benimseyen Rusya liderliği, bu bölgedeki silahlı çatışmaları Ukrayna ordusu ile 'yerel birimler' olarak tarif ettiği silahlı unsurlar arasındaki bir mücadele olarak sunmuş ve

[1022] Benzer noktalara dikkat çeken bir görüş için bkz: Rein Muellerson, "Two Worlds – Two Kinds of International Law?", **Russia in Global Affairs**, 7 June 2014, http://eng.globalaffairs.ru/number/Two-Worlds--Two-Kinds-of-International-Law-16704, [09.09.2017].
[1023] Steward, "The Russian-Ukrainian Friendship Treaty and the Search for Regional Stability in Europe", 69.
[1024] "On Violations of Ukraine's Laws in Force and of Ukrainian-Russian Agreements by Military Units of the Black Sea Fleet of the Russian Federation in the Territory of Ukraine", 3 March 2014, http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/18622-shhodo-porusheny-chinnogo-zakonodavstva-ukrajini-ta-ukrajinsyko-rosijsykih-ugod-vijsykovimi-formuvannyami-chf-rf-na-teritoriji-ukrajini, [23.12.2017].
[1025] "Stratejik inkar" kavramı için bkz: William W. Burke-White, "Crimea and the International Legal Order", **Survival**, c. 56, s. 4 (2014): 68.

çatışmalarda yaşanan gelişmelerin Rusya'ya mal edilmesine karşı çıkmıştır.[1026] Fakat çalışmanın önceki paragraflarında ayrıntılarıyla verildiği gibi, milislere silah desteği sunarak, çatışmalara doğrudan müdahil olarak ve milislere ek insan gücü tedarik ederek Rusya çatışma sürecinde aktif bir rol oynamıştır.

Rusya'nın Doğu Ukrayna'daki çatışma sürecinde sergilediği eylemlerin benzerleri ABD tarafından 1980'lerde Nikaragua'ya dönük olarak sergilenmiştir. Nikaragua'da iktidarda bulunan sosyalist Sandinistalara karşı ABD, Kontra gerillalarına silah desteği sağlayarak Güney Amerika'daki sol siyasi hareketlere dönük müdahaleci uygulamalarına bir yenisini eklemiştir. Sandinista hükümeti ise, ABD'nin ülkesine dönük silahlı eylemlerini Uluslararası Adalet Divanı'na taşıyıp, ABD'yi ülkesinin egemenlik haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle mahkûm ettirmeye çalışmıştır. Fakat çıkan karar beklentileri karşılamamıştır. Zira Divan; finansman, organizasyon ve tedarik gibi konularda ABD'nin Nikaragua'daki çatışmalarda rol oynadığına ve eylemlerinin de uluslararası hukuka aykırı olduğuna hükmetmişse de, milislerin eylemlerinin ABD'ye mâl edilebileceğine dair bir zemine sahip olunmadığı ve ABD'nin Nikaragua'ya dönük eylemlerinin silahlı bir saldırı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Böylece, ABD'nin desteğini almışlarsa da, paramiliter gruplar ve Nikaragua güçleri arasındaki çatışmayla ilgili olarak "uluslararası olmayan silahlı çatışmalar hukuku kurallarının uygulanmasına karar vermiştir."[1027] BM Antlaşmasının 2/4. maddesi devletlerin birbirlerine karşı güç kullanmalarını yasaklasa da Divan, bunun 51. maddeden hareketle meşru müdafaa gerektirecek bir silahlı saldırı olarak yorumlamamıştır.[1028] Bu çerçevede Divan, 2/4 ve 51. maddeleri "dinamik bir yoruma" tabi tutmuştur.[1029]

"Gevşek standart" durumuna örnek teşkil eden bu karar Rusya'nın eylemleri için de bir fırsat sunmuş ve Putin "stratejik inkar" yaklaşımı çerçevesinde milislerin eylemlerinin Rusya ile ilişkilendirilmesine defaatle karşı çıkmıştır.[1030] Böylece aksinin

---

[1026] "Vladimir Putin in TV Denial that Russian Special Forces Are in Eastern Ukraine", **The Telegraph**, 17 April 2014.
[1027] Burke-White, "Crimea and the International Legal Order", 68; Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 3. bs. (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2005), 534.
[1028] Christine Gray, **International Law and the Use of Force**, 3. bs. (Oxford: Oxford University Press, 2008), 8.
[1029] **Age**, 8.
[1030] Burke-White, "Crimea and the International Legal Order", 68. Burke, Rusya'nın "gevşek standart" hususundan yararlanmasını Kırım operasyonuna ilişkin irdelemişse de, ortaya koyduğu bakış açısı asıl

ispatlanmasının zor olduğu düşüncesinden hareketle Rusya, Donbas'taki çatışmalara dönük olarak inkar politikası benimsemiştir. Bu politikaya rağmen, yukarıda Ilovaisk ve Debaltseve operasyonlarında açıklandığı gibi, çatışma sürecinde Rusya, Ukrayna ordusuna dönük direkt müdahaleler gerçekleştirmiştir. Ayrıca Debaltseve operasyonu sırasında sahayı ziyaret eden AGİT gözlemcileri, çatışma sahasında Donetsk ve Luhansklı milisler ve Ukrayna ordusu askerleriyle birlikte Rus kurmaylarının da bulunduğunu raporlamış ve Rusya'nın komuta kademesindeki değişiklikler dahi raporda açıklanmıştır.[1031] Halihazırdaki süreçte dahi Rusya Doğu Ukrayna'da askeri tahkimatını devam ettirmektedir.[1032]

Bu tartışma Budapeşte Memorandumu ile birleştirilirse; yukarıda da temas edildiği gibi, Britanya, ABD, Rusya ve Ukrayna devlet başkanları tarafından imzalanmış olan bu memorandumun ikinci maddesi gereğince; imzacı ülkelerin Ukrayna'ya yönelik bir tehdide başvurmayacakları, toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına dönük kuvvet kullanmayacakları ve ancak Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun olarak, meşru müdafaa hakkından hareketle silahlarını Ukrayna'ya karşı kullanabilecekleri kabul edilmiştir.[1033] Bu maddeden hareketle, Rusya'nın eylemlerinin hukuki bir zemine oturması ancak meşru müdafaa gerektirecek bir tehlikeyle karşılaşılması halinde söz konusu olabilir. BM Şartı'nın barışı tehdit eden girişimlere ya da saldırgan eylemlere ilişkin kaleme alınmış

olarak Rusya'nın Donbas'taki askeri eylemlerini açıklamak için faydalıdır. Çünkü Putin, Rus güvenlik birimlerinin 'yerel unsurları' desteklediği görüşü ile Rusya'nın Kırım'ın ele geçirilmesinde oynadığı rolü kabul etmiştir. Fakat, halihazırdaki sürece kadar Rusya Donbas'taki çatışmalarda Rus askerlerinin yer aldığını inkar etmeyi sürdürmüştür. Putin'in [Doğu] Ukrayna topraklarında Rus ordusuna ait unsurların bulunmadığına dair görüşü için bkz: Vladimir Putin, "Direct Line with Vladimir Putin", 16 April 2015, http://en.kremlin.ru/events/president/news/49261, [13.12.2017].

[1031] "Latest from OSCE Special Monitoring Mission (SMM) to Ukraine Based on Information Received as of 18:00 (Kyiv Time), 15 December 2014", 16 December 2014, http://www.osce.org/ukraine-smm/132101, [14.06.2017]. Bu bilgiye ulaşılmasını sağlayan asıl kaynak için bkz: McDermott, "Brothers Disunited Russia's Use of Military Power in Ukraine", 2795.

[1032] "OSCE SMM Spotted Convoys of Trucks Entering and Exiting Ukraine in Donetsk Region", 10 August 2018, https://www.youtube.com/watch?v=Ani2YWDLXl0, [07.09.2018]. Çatışmalar süresince Rusya Ukrayna topraklarındaki askeri mevcudiyetini inkar etmişse de, Ukrayna ordusunun ele geçirdiği Rus askerleri ve Rus ordusunda bulunan T-72BM tankları, Rusya'nın Ukrayna topraklarındaki çatışmalarda yer aldığını belgeler niteliktedir. Robinson, "Explaining the Ukrainian Army's Defeat in Donbass in 2014, 3528-3531. T-72 model tankların Ilovaisk'teki operasyonda ve daha sonra Starobeshevo'da kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Maria Tsvetkova ve Aleksandar Vasovic, "Exclusive: Charred Tanks in Ukraine Point to Russian Involvement", **Reuters**, 23 October 2014; "Images and Activity: Russian Military Bases on Ukraine's Eastern Border", 27 October 2017, https://medium.com/dfrlab/images-and-activity-russian-military-bases-on-ukraines-eastern-border-724bb2527e58, [23.12.2017]. Ayrıca, sekizinci maddeye bkz: "10 Facts You Should Know About Russian Military Aggression Against Ukraine".

[1033] "Budapest Memorandum", 23.

yedinci bölümünde yer alan 51. maddede devletlerin meşru müdafaa hakkına sahip oldukları ifade edilmektedir.[1034] Fakat, Rusya için böyle bir haktan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Önceki satırlarda açıklandığı gibi, Ukrayna ordusu ülkesinin toprak bütünlüğünü tesis etmek için askeri bir mücadele verirken harekatın hedefi ayrılıkçı milisler olmuştur. Dolaysıyla Ukrayna'nın Rusya'yı hedef alması ve Rusya'nın da meşru müdafaa hakkından hareketle Ukrayna'ya askeri bir karşılık verdiğinden bahsedilmesi mümkün değildir. Kriz sırasında askeri olarak inisiyatif alan taraf Rusya olmuş ve Rus ordusu Ukrayna topraklarına girerek Ukrayna ordusunun milisler üzerindeki galibiyetini engellemiştir. Böylece, Ukrayna ordusunun Doğu Ukrayna sınırını kontrol etmesinin ve toprak bütünlüğünü tesis etmesinin önüne geçilmiştir.

Rusya'nın Doğu Ukrayna özelinde meşru müdafaa eksenli bir argümana başvurmaması da, eylemlerinin hukuki bir zemine oturmadığının bir kanıtıdır. Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov, Rusya'nın meşru menfaatlerine kast edilmesi ya da Güney Osetya'da olduğu gibi Rus nüfusun saldırıya uğraması durumunda ülkesinin uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanacağını söyleyerek Rusya'nın Doğu Ukrayna'ya dönük kuvvet kullanabileceği yönünde güçlü bir işaret vermiştir.[1035] Fakat Rusya liderleri, Rusya'nın kuvvet kullandığı iddiasını defaatle reddederek Doğu Ukrayna'daki askeri eylemlerinin uluslararası hukuk nezdinde bir karşılığı olmadığının kabulü anlamına gelecek bir inkar politikası benimsemişlerdir.

5.5.2. Büyük Güç Politikası, Rusya ve Uluslararası Hukuk

Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında askeri eylemlerini uluslararası hukuk çerçevesinde meşru bir zemine oturtmaya çalıştığı görülmüştür. Donbas'ta stratejik inkar politikası benimseyen Rusya, hukuksal argümanlarını daha ziyade Kırım üzerine yoğunlaştırmıştır. Kırım özelinde Putin yönetimi, Ukrayna'nın Rusya'dan yardım istediğini vurgulayarak ve meşru müdafaa, self-determinasyon gibi uluslararası hukuk kavramlarına atıf yaparak, Rusya'nın gayrimeşru bir eylem içinde olmadığını ispatlamaya çalışmıştır.

[1034] "Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression", http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html, [14.12.2017].
[1035] RT interview with Russian FM Lavrov. https://www.rt.com/shows/sophieco/154364-lavrov-ukrain estandoff-sophieco/'den aktaran Bowen, "Coercive Diplomacy and the Donbas", 11.

Her ne kadar Rusya gibi büyük güçler ellerindeki güç kapasitesiyle sonuç alma imkanına sahip olsalar da, bu devletlerin icra ettikleri askeri eylemlerin hukuka uygunluğu yönünde bir ikna politikası sergiledikleri de sıklıkla görülür. Böylece, güçlü olmanın sağladığı avantajla istenen neticeler alınsa dahi, bunların meşru bir zeminde elde edildiği yönünde bir çaba içine girilir. Bu çaba, Rusya gibi büyük güçlerin çıkarlarını gözetirken gerektiği zaman başvurabildikleri uluslararası hukuk sisteminin tartışmalı hale gelmesini istememeleri nedeniyledir.[1036] Bu çerçevede, büyük güçler için uluslararası hukuka riayet etme prensibi, işlevsel bir açıdan da olsa, siyasi mülahazalarında bir yere sahiptir. Diğer taraftan teorik tartışmalar sırasında ifade edildiği gibi, uluslararası hukuka riayet etmek ile ülke çıkarlarını korumak arasında bir seçim yapılması gerektiğinde, büyük güçlerin ortaya koydukları eğilim çıkarlarını korumak yönündedir. Büyük güçlerin öncelikle stratejik çıkarlarını korumanın peşinde oldukları ve bu garanti altına alındıktan sonra uluslararası hukuka önem atfettikleri şeklinde teorik bölümde ortaya konulan hipotez bu çerçevede tekrardan vurgulanmalıdır. Bu hipotezin doğruluğunu test etmek için Rusya'nın Suriye ve Ukrayna krizlerinde benimsediği tavırlara bakılabilir.

Rusya liderleri sıklıkla devlet egemenliği kavramının öneminin altını çizerek, bu kavramın ihlali anlamına gelen uygulamaların BMGK'de ele alınması gerektiğini savunmuşlardır. Suriye krizinde gözlemlendiği gibi, gerekli gördüğü anlarda Rusya BMGK'yi Suriye'nin egemenliğine saygı duyulması yönünde karar almaya davet etmiştir.[1037] Fakat Rusya Ukrayna krizinde tamamen farklı bir pozisyon benimsemiş ve BMGK'de Ukrayna'nın egemenlik haklarının ihlal edilmesine sebep olan Kırım'daki referandumun sonuçlarının tanınmaması yönündeki tasarıyı veto etmiştir.[1038] Dolayısıyla, BMGK'yi müttefiki Suriye'nin egemenliğine saygı duyulması için harekete geçmeye çağıran Rusya, Ukrayna'nın egemenliğine saygı duyulması yönünde alınacak olan kararı,

---

[1036] Samuel J. Cook, "The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective", **University of St. Thomas Journal of Law and Public Policy**, c. 10, s. 1 (2015): 69.

[1037] Michelle Nichols, "Russia Pushes U.N. Security Council on Syria Sovereignty", **Reuters**, 19 February 2016.

[1038] "UN Security Council Action on Crimea Referendum Blocked", 15 March 2014, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47362#.WVYf9YSGOM8, [14.12.2017]. Benzer bir davranış ABD tarafından da sergilenmiştir. Uluslararası Adalet Divanı'nın ABD'nin Nikaragua'ya dönük eylemlerini sonlandırması kararı, ABD tarafından reddedilmiş ve BMGK tarafından Mahkeme kararlarına uyulması ve uluslararası hukuka riayet edilmesine dönük iki tasarı ise ABD tarafından veto edilmiştir. Noam Chomsky, **Hegemony and Survival** (London: Penguin Books, 2007), 14.

veto yönünde oy kullanan tek devlet olarak, engellemiştir.

Rusya'nın bu iki farklı hadisedeki uygulamaları teorik tartışmalarla birleştirilirse, büyük güçlerin uluslararası hukukla olan ilişkilerinde gözlemlenen işlevsellik ve seçicilik Rusya'nın davranışlarında da görülmüştür. Saldırgan Realist bir açıdan bakıldığında Rusya, uluslararası hukukla olan ilişkisini çıkar odaklı bir bakış açısıyla belirlemiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya özellikle Batılı muhataplarına sıklıkla uluslararası hukuk kurallarına riayet edilmesi konusunda hatırlatmalarda bulunmuştur. Bunu yaparak Rusya, Batı'nın liberal müdahalecilik tandanslı eylemlerini meşruiyet eksenli sorgulamalarla dizginlemeye çalışmıştır. Örneğin Rusya, Kosova, Irak ve Libya operasyonlarına dönük uluslararası hukuk eksenli güçlü eleştiriler ortaya koymuştur.[1039] Fakat Ukrayna krizinde gözlemlendiği gibi Rusya, ülke çıkarları söz konusu olduğunda, kendisi uluslararası hukuku ihlal edecek davranışlar sergilemiştir.[1040]

Teorik tartışmalara atıfla, büyük güçlerin ellerindeki yetkiyi ve gücü kendi çıkarlarını korumak için kullandıkları; uluslararası hukuk kurallarını yorumlarken ve

[1039] Kosova'da BMGK onayı olmaksızın NATO'nun bir operasyona girişmesi, 2003'te BMGK devre dışı bırakılarak Irak'ın işgal edilmesi ve son olarak 2011'de BMGK'dan onay alındıysa da, Libya'da Koruma Sorumluluğu ilkesinden kaynaklanan sivil halkın korunması misyonunun rejim değişikliğiyle neticelenen bir operasyona dönüşmesi, Rusya'nın uluslararası hukukun ihlali olarak nitelendirdiği hadiseler olmuştur. Putin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine"; Lavrov ve Saunders, "Sergey Lavrov: The Interview".

[1040] Benzer bir durum Gürcistan krizinde de gözlemlenmiştir. Rusya Gürcistan'a dönük askeri müdahalelerini gerekçelendirirken Koruma Sorumluluğu ilkesine başvurmuştur. Bu esnada Rusya'nın 'soykırım' gibi iddialı bir tez ortaya sürmesi ve R2P kavramına atıf yaparken 'Rus vatandaşlarını koruma' hususunu öne çıkararak, R2P'nin 'herhangi bir insan grubunu koruma' ilkesini kendi himayesi altındaki bir gruba indirgemesi, R2P'yi kendi amaçları doğrultusunda yorumladığı intibaına zemin sunmuştur. Bunun kadar önemli bir diğer nokta ise, yalnız kriz yaşanırken değil daha öncesinden itibaren Rusya'nın Abhaz ve Güney Oset halkına pasaport dağıtmaya başlayıp, yerel halkın Rus vatandaşı olarak tasnifine dönük bir çaba içine girmesidir. Birçoğu etnik Rus olmayan bu halkların, pasaport dağıtımıyla birlikte Rus vatandaşı oldukları gerekçesinden hareketle Rusya vatandaşlarını koruma yükümlülüğünü, Rusya anayasasına da atıfta bulunarak, icra ettiği müdahalede önemli bir gerekçe olarak kullanmıştır. Rusya her ne kadar pasaport dağıtımını seyahat kolaylığı gibi insani nedenlerle gerekçelendirmişse de, Gürcistan'a göre bu eylem egemenlik haklarına kast edilmesi anlamına gelmiştir. Konuyla ilgili olarak bkz: Allison, "Russia Resurgent?", 1152-1154; Gareth Evans, "Russia in Georgia: Not a Case of the "Responsibility to Protect"", **New Perspectives Quarterly**, c. 25, s. 4 (2008): 53-54; Delcour ve Wolczuk, "Spoiler or Facilitator of Democratization", 468; Trenin, **Post- Imperium: A Eurasian Story**, 96; Roy Allison, "The Russian Case for Military Intervention in Georgia: International Law, Norms and Political Calculation", **European Security**, c. 18, s. 2 (2009): 178-180. Kriz sırasında Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in soykırım kavramını telaffuz ettiği görüşleri için bkz: Dmitry Medvedev, "Statement by President of Russia Dmitry Medvedev", 26 August 2008, http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/1222, [26.05.2017]. Rusya'nın pasaport dağıtımını insani gerekçelere dayandırmasıyla ilgili Lavrov'un görüşüne bkz: Sergey Lavrov**,** "Interview by Minister of Foreign Affaires of the Russian Federation Sergey Lavrov to BBC, Moscow", 9 August 2008, http://www.turkey.mid.ru/hron/press_e_05.html, [18.05.2017].

uygularken pragmatik ve eklektik davranışlar sergiledikleri yönünde ortaya konulan hipotezler Rusya'nın eylemleriyle doğrulanmaktadır. Ukrayna krizinde Rusya'nın gerek meşruiyet zemininden yoksun hukuki argümanlara başvurması gerekse BMGK'deki veto yetkisini kendi çıkarları doğrultusunda kullanması, bu tartışmayı netleştiren örneklerdir.

Her ne kadar Putin yönetimi Rusya'nın eylemlerini hukuksal bir düzlemde gerekçelendirmeye çalışmışsa da, yaşanan iktidar değişikliği sonrası kuralların ve anlaşmaların artık Rusya tarafından tanınmadığı anlamına gelen beyanlar da paylaşılmıştır. Kremlin, Yanukoviç'in azlini gayrimeşru bir eylem olarak ilan ederken, bu yöndeki tavrını Rusya'nın Ukrayna ile olan ilişkilerinin kriz öncesindeki gibi devam edemeyeceği mesajı ile netleştirmiştir. Haysiyet Devrimi kavramına atıfla, Ukrayna'daki gelişmeleri bir devrim olarak tanımlayanlara göndermede bulunan Putin, verdiği mesajla bu durumu açıkça ortaya koymuştur. Putin'e göre Ukrayna'da yaşananlar anayasa karşıtı bir darbe ve zor kullanılarak iktidarın ele geçirilmesi değil de bir devrimse, o zaman 1917 Devrimi'ne benzer şekilde ortaya yeni bir devlet çıkmış demektir. Rusya ise bu yeni devletle hiçbir bağlayıcı anlaşma imzalamamıştır.[1041] Bu, Rusya açısından ikili ilişkileri tanımlayan ve uluslararası anlaşmalarla belirlenen statükonun, artık yeni koşullar esas alınarak sonlandığının ifadesidir. Dolayısıyla, Budapeşte Memorandumu, Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması, Karadeniz Donanması ve Sivastopol üssü anlaşmaları ve 2003 tarihli sınır anlaşmaları, Rusya açısından hukuki geçerliliğini yitirmiş anlaşmalardır. Allison'un belirttiği gibi, Putin Ukrayna'da yaşanan iktidar değişikliğini anayasa karşıtı bir darbe olarak nitelendirerek, "oyunun kuralları artık değişti" mesajını vermiştir.[1042] Ayrıca Rusya, Ukrayna'ya dönük müdahalesiyle SSCB dağıldığı zamandan beri benimsediği bir ilkeyi de göz ardı etmiştir. Mälksoo'nun ifade ettiği gibi, BM Şartı'na aykırı şekilde gerçekleşen askeri güç kullanımına karşı olunması prensibi terk edilmiş ve "güç ilişkileri değişirse bizim de yasal dayanaklarımız değişir" düşüncesiyle Rusya yeni gelişmelere karşı emrivaki hareket edebileceğini göstermiştir.[1043]

Uygulamaya konulan eylemlerle, Rusya açısından uluslararası anlaşmalarla

[1041] Putin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine".
[1042] Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine", 1257.
[1043] Lauri Mälksoo, "Crimea and (the Lack of) Continuity in Russian Approaches to International Law", 28 March 2014, https://www.ejiltalk.org/crimea-and-the-lack-of-continuity-in-russian-approaches-to-international-law/, [08.06.2018].

belirlenmiş olan Rusya-Ukrayna arasındaki sınırlar, Kırım'ın statüsü ve iki ülkenin birbirlerinin egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne saygı duyacaklarına dair imzaladıkları anlaşmalar artık geçerliliğini yitirmiştir. Bu bakış açısından hareketle Rusya, Kırım'ın ilhakını tarihsel bir arka plana dayandırarak ve Yarımada'nın kendisinin geleneksel toprağı olduğu iddiasını seslendirerek gerekçelendirmeye çalışmıştır. Putin, Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasının ardından yaptığı bir konuşmada bu durumu net ifadelerle dışa vurmuştur:

> "İnsanların kalbinde ve zihninde Kırım her zaman Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu kanaat, 20. yüzyılda yaşanan bütün değişikliklere rağmen […] hakikate ve adalete dayanan bir görüştür. […] 1954'te Kırım Sivastopol'le birlikte Ukrayna'ya verilmişti […] Bu karar, o zamanki anayasal normların kati bir ihlali idi [ve] kapalı kapılar ardında alınmıştı. […] İnsanlarsa, Kırım'ın niçin aniden Ukrayna'nın parçası olduğunu anlayamamışlardı. […] 1991 senesinde Kırımlıların bizi bir çuval patates gibi verdiler dediklerini duydum. Buna katılmamak imkansız. Peki ya Rusya devleti? […] Durumu aciz bir şekilde kabul etti. O zamanlar çok zor bir süreçten geçiyordu ve çıkarlarını koruyamayacak durumdaydı."[1044]

Daha sonraki bir mülakatında Napolyon'un bir sözüne atıf yapan Putin şunu ifade etmiştir: "Adalet, Tanrı'nın dünyada vücut bulmuş halidir [ve] Kırım'la Rusya'nın birleşmesi adildir."[1045] Rusya lideri bir taraftan uluslararası hukuktan doğan belirli hak ve kurallara başvururken, diğer taraftan Kırım'ın Rusya ile tekrardan birleşmesini, Kruşçev tarafından Kırım'ın Rusya'dan koparılmasının (yani tarihsel bir yanlışın) tashih edilmesi olarak yorumlamıştır.

Putin, 2003 Irak işgali sırasında ABD'ye dönük olarak uluslararası hukukun, "gücün hukuku" ile ikame edilmemesi gerektiği uyarısını yapmış ve güçlü olanın her şeyi yapma hakkını kendinde görmesinin, uluslararası hukukun temel prensiplerini ve devlet egemenliği kavramını sorgulanır hale getireceğini söylemiştir.[1046] Diğer taraftan Putin liderliğinde Rusya'nın tarihsel gerekçeler de öne sürerek komşusuna ait bir toprak parçasını ilhak etmesi, ABD gibi gücün hukukunun Rusya tarafından da uygulandığını ortaya koymuştur. Son tahlilde, Ukrayna krizi sırasında Saldırgan Realizm'in öngördüğü

[1044] Putin, "Address by President of the Russian Federation".
[1045] Vladimir Putin, "Interview to German Newspaper Bild. Part 1", 11 January 2016, http://en.kremlin.ru/events/president/news/51154, [19.05.2018].
[1046] Sakwa, **Putin: Russia's Choice**, 222.

büyük güç davranışını sergileyen Rusya, uluslararası hukuka çıkar odaklı bir düzlemde başvurmuş ve gayrimeşru bir eylemde bulunmadığını ispatlamaya çalışırken hak ve kuralları işlevsel ve eklektik bir zeminde yorumlamıştır.

5.6. Rusya'nın Müdahaleleri Sonrasında Oluşan Yeni Statüko

Rusya, Yanukoviç'in azlini takip eden süreçte Ukrayna'ya Kırım ve Donbas merkezli olarak askeri müdahalelerde bulunmuş ve böylece uluslararası anlaşmalarla iki ülkenin ilişkilerini tanımlayan statükonun bozulması anlamına gelen eylemler sergilemiştir. Putin yönetimi, Rusya için güvenlik zafiyeti yaratabilecek bir gelişme henüz somut bir hal kazanmadan, en kötü senaryoya karşı hareket eden büyük güç davranışını sergileyerek Ukrayna'ya dönük Saldırgan Realist müdahalelerde bulunmuştur. Bu müdahaleler sonucunda Rusya Kırım'ı ilhak ederek ülkesine katmıştır. Donbas'la ilgili olaraksa Rusya, bu bölgeyi ilhak etmektense milislere olan desteğini sürdürerek Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tesis etmesini önlemeyi amaçlamıştır. Takip eden satırlarda Rusya'nın icra ettiği askeri müdahaleler sonrasında Ukrayna krizinin geldiği son noktanın değerlendirilmesine çalışılacaktır.

5.6.1. Kırım ve Donbas Müdahaleleri Sonrasındaki Tablo

Rusya'nın Kırım ve Donbas'ta başarmaya çalıştığı hedefler farklı niteliklere sahip olduğu için, aşağıdaki tartışmalarda bu iki bölge özelinde Rusya'nın önündeki kayıp-kazanç tablosu ayrı başlıklar halinde değerlendirilecektir. En son kısımda ise, stratejik öngörü faktörü merkeze alınarak Rusya'nın askeri müdahalesinin bir bütünlük içinde analizi gerçekleştirilecektir.

5.6.1.1. Kırım Kazanımı

Rusya Ukrayna'ya dönük askeri müdahalelerini ilk olarak Kırım'a dönük gerçekleştirmiş ve kısa süre içeresinde Kırım'ı işgal etmiştir. Takip eden günlerde ise Kırım Rusya tarafından ilhak edilmiştir. Rusya'nın Kırım'ı ülke topraklarına katması Ukrayna krizindeki en önemli kazanımı olmuştur. Rusya için jeostratejik açıdan önemli bir yarımada olan Kırım, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile olan rekabetinden beri Karadeniz'deki güç dengesinde kritik bir konuma sahip olmuştur. 1475'te Osmanlı

İmparatorluğu'nun kontrolü altına giren Kırım, Osmanlılar için kuzey bölgesini güvenlik altına alınabilmesi, bölge ülkelerine karşı aktif bir politika izlenebilmesi ve Kırım'ın askeri gücünden [Akıncı Ordusu olarak bilinen kuvvetten] faydalanılabilmesini mümkün kılan önemli bir kazanım olmuştu.[1047] Fakat bu kazanım Rusya için olumsuz bir gelişme anlamına gelmiş ve Osmanlıların Rusya ile olan ilişkilerin tanzimini kendilerine bırakmış olduğu Kırım Hanlarının varlığı Rusya'nın 18. yüzyılın son çeyreğine kadar Karadeniz'e ulaşmasını engelleyen en önemli faktörlerden biri olmuştu.[1048] İlerleyen yıllarda Rusya, Kırım'ı Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparark bu engeli ortadan kaldırmıştı. 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında Rusya'nın 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım'ın bağımsızlığını kazanmasını sağlaması; 1783'te ise Kırım'ı kendi topraklarına katması, Rusya'nın Karadeniz'de önemli bir güç haline gelmesi için gerekli koşulları hazırlamıştı. Nitekim Kırım'ın Rusya toprağına katılmasıyla birlikte Sivastopol'de oluşturulmaya başlanan Karadeniz Donanması, 1783'ten itibaren Rusya'nın deniz gücünü destekleyen bir işlev görmeye başlamıştır.[1049] Devrim ve savaş süreçlerinde Rusya'nın Sivastopol ve Kırım'ın genelinde etkisinin azaldığı ya da ortadan kalktığı anlar olmuşsa da, Rusya Kırım yarımadasına uzun yıllara dayanan bir süreçte stratejik önem atfetmeyi sürdürmüştür. Bu çerçevede Rusya, SSCB'nin dağılması sonrasında Kırım'ın Ukrayna sınırları dahilinde kalmasını kabul etmişse de, Sivastopol'deki askeri üslerini ve Karadeniz Donanması'nın büyük bölümünü elinde bulundurmaya devam etmiş ve ayrıca (ilerleyen satırlarda temas edileceği gibi) Kırım'daki siyasi nüfuzunu korumayı sürdürmüştür.

Bu arka plan dahilinde bakıldığında, Mart 2014'te Kırım'ın ilhak edilmesi, uzun yıllardır Rusya için önemli olan bu yarımadanın, Kruşçev'in Kırım'ı Sovyet Ukrayna'sına verdiği tarih olan 1954 baz alınırsa, altmış yıl aradan sonra tekrardan Rusya ile birleşmesi anlamına gelmiştir. Bu birleşme sonucu Ukrayna'daki yeni hükümetin Rusya'dan askeri üsleri terk etmesini talep etme ve Sivastopol'ü dış güçlerin kullanımına açma ihtimalleri

[1047] Serhat Kuzucu, **Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları: 1787-1792** (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 34

[1048] Yücel Öztürk, "Önsöz", **Kırım Tarihi: Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi**, ed. Yücel Öztürk (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015): 8; Thomas Graham, "The Sources of Russia's Insecurity", **Survival**, c. 52, s. 1 (2010): 56.

[1049] "Black Sea Fleet", http://eng.mil.ru/en/structure/forces/navy/associations/structure/forces/type/navy/black_sea/history.htm, [15.03.2018].

ortadan kaldırılmıştır.[1050] Sivastopol'ün NATO unsurlarının kullanımına açılması ve Rusya'ya Sivastopol'deki üsleri kullanma hakkı tanıyan 2010 tarihli Harkiv Antlaşmasının iptal edilmesi Putin yönetimi tarafından önemli birer risk olarak görülmüş; böylece Rusya Kırım'ı ele geçirerek bu riskleri ortadan kaldırmıştır.[1051] Ayrıca Kırım'ın ilhakıyla beraber Rusya Ukrayna'ya ait birçok sivil ve askeri unsuru da ele geçirmiştir. Ukrayna'ya ait üsler olan Novoozerne, Myrnyi, Saky ve Balaklava Rusya'nın hakimiyeti altına girmiş ve Ukrayna Donanmasına ait 25 adet savaş gemisinin çoğu ve yedi adet gemi tersanesi de Rusya'nın kazanç hanesine yazılmıştır.[1052] Ayrıca, 1000 km'lik ekstra kıyı hattına kavuşan Rusya, Sivastopol'le beraber Kerç ve Feodosia gibi limanları da ele geçirmiştir.[1053] Karadeniz'de daha geniş bir kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik alana kavuşan Rusya, Kırım'ın ilhakıyla birlikte, NATO'nun tahminlerine göre, 4 ila 13 trilyon metreküp arasında tahmin edilen miktarda doğal gaz ve petrol kaynağına ulaşabileceği bir olanak elde etmiştir.[1054]

Kırım'ın ilhakı Rusya'ya askeri güç dengesinde önemli avantajlar da sağlamıştır. Rusya Kırım'ı ülkesine katarak, Ukrayna ile imzaladığı ikili anlaşmalardan kaynaklanan kısıtlamalara tabi olmadan Yarımada'yı istediği gibi tahkim edebilme imkanına kavuşmuştur. Her ne kadar Harkiv Antlaşması ile Sivastopol'deki üslerin kullanım süresi 2017'den geçerli olmak üzere 2042 yılına kadar uzatılmışsa da, Rusya bir önceki anlaşmadan kaynaklanan kısıtlamaları kaldırtamamıştı. Bu kısıtlamalar, Rusya'nın gemi sayısını arttırmasına müsaade etmeyip, yalnızca eski gemilerin yenileri ile ikame edilmesine olanak tanımakta ve bunların da aynı tip gemiler olmasını mecbur kılmaktaydı.[1055] Bu sebeplerle Rusya'nın Karadeniz Donanması'nı niceliksel ve niteliksel olarak geliştirmesinin önünde hukuki engeller mevcuttu. Ayrıca Rusya'nın asker sayısını

[1050] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 102.
[1051] Putin, "Direct Line with Vladimir Putin", 17 April 2014; Galeotti, "Hybrid, Ambiguous, and Non-Linear?", 283.
[1052] Kelkitli, "Kırım: Rusya İçin Vazgeçilmez Yarımada", 295; Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine", 1278.
[1053] Stephan Frühling ve Guillaume Lasconjarias, "NATO, A2/AD and the Kaliningrad Challenge", **Survival**, c. 58, s. 2 (2016): 103.
[1054] "The Energy Dimensions of Russia's Annexation of Crimea", https://www.nato.int/docu/review/2014/nato-energy-security-running-on-empty/Ukraine-energy-independence-gas-dependence-on-Russia/EN/index.htm, [26.08.2018].
[1055] Deborah Sanders, **Maritime Power in the Black Sea** (Surey: Ashgate, 2014), 72-73; Allison, "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine", 1278.

25.000'in üzerine çıkarması ve Ukrayna'dan kiraladığı tesislerde nükleer silah bulundurması da anlaşma şartları gereği mümkün değildi.[1056]

Bu kısıtlamaları ortadan kaldırmış olan Rusya, Kırım'daki askeri varlığını istediği gibi tahkim etme ve özellikle NATO'ya dönük etkili bir A2/AD uygulayabilme imkanına kavuşmuştur.[1057] Rusya; Bulgaristan, Romanya ve Türkiye gibi NATO üyelerine coğrafi olarak artık çok daha yakın durumdadır. Türkiye özelinde bakıldığında; Kırım'a konuşlandırdığı S-400 hava savuma sistemleri ile Rusya, Kuzeydoğu Anadolu, Doğu ve Ortak Karadeniz'i kapsayan bir alanda A2/AD tesis edebilecek ve aynı zamanda Oniks hipersonik füzeleri ile Kırım'dan Türkiye kıyılarını kolaylıkla hedef alabilecek bir imkana kavuşmuştur.[1058] Ayrıca 2008 Gürcistan harekatında Karadeniz Donanması'nın Gürcistan Deniz Kuvvetlerine uyguladığı abluka dikkate alındığında; Rusya'nın kuvvet kullanması gerekli anlarda Sivastopol'deki deniz gücünü artık hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan devreye sokabilecek olması, Karadeniz'deki muhataplarına karşı caydırıcı gücünü arttırması demektir.[1059] Her ne kadar Rusya Novorossiysk'te de bir deniz üssüne sahip olsa da, hava şartlarından dolayı senenin ortalama iki ayında kullanılması mümkün olmayan bu üs, Karadeniz'de kapsamlı bir donanmaya ev sahipliği yapacak operasyonel altyapı için de uygun değildir.[1060] Sivastopol'ün ele geçirilmesi bu açıdan da önemli bir kazanımdır.

Bütün bu hususlar askeri güç dengesinde Rusya'nın elde ettiği avantajlı konumu ortaya koymaktadır. Rusya Genel Kurmay Başkanı Valeriy Gerasimov'un Karadeniz Donanması'nın artık Türk Donanmasından daha güçlü hale geldiği vurgusundan da anlaşılacağı gibi, Kırım'ı ele geçirerek Rusya Karadeniz'deki güç dengesinde önemli bir avantaj elde etmiştir.[1061] Diğer taraftan, Kırım kazanımı alan dışı operasyonlar gerçekleştirirken de Rusya'ya önemli katkılar sunabilecektir. Ocak 2017'de, Tartus Limanı'nın kullanımıyla ilgili Esad yönetimi ile 50 yıllık bir anlaşmaya varan Rusya,

[1056] "Black Sea Fleet (BSF)", 7 September 2000, https://fas.org/nuke/guide/russia/agency/mf-black.htm, [17.12.2017].
[1057] Frühling ve Lasconjarias, "NATO, A2/AD and the Kaliningrad Challenge", 103-104. Ayrıca bkz: "Chapter Five: Russia and Eurasia" (2016), 166.
[1058] Egeli, "Dost-Düşman-Dost Döngüsü ve Türkiye-Rusya Askeri Rekabetinin Dönüşümü", 170-171.
[1059] 2008'de Gürcistan savaşından Karadeniz Donanması'nın kullanımıyla ilgili bkz: Sanders, **Maritime Power in the Black Sea,** 65; De Haas, **Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century**, 148-149.
[1060] Pleshakov, **The Crimean Nexus**, 45-46.
[1061] Joshua Kucera, "Russia Claims "Mastery" Over Turkey in Black Sea", **Eurasianet**, 25 September 2016.

savaş gemilerini konuşlandırabileceği limanı iki katından fazla genişletme imkanına kavuşmuştur.[1062] Bu çerçevede, Sivastopol'ü artık hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan kullanabilecek olan Rusya, Akdeniz'e çok daha etkin bir şekilde güç projeksiyonu gerçekleşebilecektir.[1063] Karadeniz Donanması Komutanı Aleksandr Vitko'nun belirttiği gibi, Kırım'ın ilhakından beri ellinin üzerinde savaş gemisi, tekne ve yardımcı gemi Donanma'ya eklenmiştir.[1064] Ayrıca 'Devlet Silahlanma Programı' çerçevesinde Karadeniz Donanması'na 2020'ye kadar 20 yeni savaş gemisi eklenmesi ve ayrıca Sivastopol ve Novorossiysk üslerinin daha da geliştirilmesi beklenmektedir.[1065] Bu tahkimatlarla Rusya, son yıllarda denizlerde artan askeri faaliyetlerini daha etkili bir şekilde uygulayabilecektir. NATO'nun Napoli'deki Müttefik Müşterek Kuvvetler Komutanı Oramiral Michelle Howard'ın ifade ettiği gibi, denizaltı hareketliliği, uçak gemisi Kuznetsov'un Akdeniz'deki varlığı ve artan bir ivmeyle icra ettiği devriyelerle, Rusya'nın denizlerdeki faaliyetleri Soğuk Savaş seviyesinin bile üzerine çıkmıştır.[1066]

Bu hususlar bir bütünlük içinde ele alındığında, Kırım'ın ilhakının Rusya'nın güç kapasitesine önemli bir katkı sunduğu görülmektedir. Saldırgan Realist teorinin merceğinden bakıldığında, Rusya'nın Kırım'ı önce işgal daha sonra ilhak etmesi, yeni toprak kazanarak/genişleyerek nispi gücünü arttıran büyük güç davranışına işaret etmektedir.[1067] Teorik tartışmalar sırasında ifade edildiği gibi, Savunmacı ve Saldırgan Realist ekoller arasında işgal operasyonlarına dönük önemli bir fark bulunmaktadır. Waltz'a atıfla tartışıldığı üzere, güç dengesinin korunduğu noktanın optimum nokta olduğunu varsayan Savunmacı Realist teori, devletlerin güvenlik eksenli çıkarlarının statükonun bozulmasını değil, korunmasını gerekli kıldığını iddia etmektedir. Bu çerçevede, teritoryal olarak genişleyici politikalar izleyen devletlere karşıt bir bakış açısı

[1062] Rod Nodland, "Russia Signs Deal for Syria Bases; Turkey Appears to Accept Assad", **The New York Times**, 20 January 2017.
[1063] Kelkitli, "Kırım: Rusya İçin Vazgeçilmez Yarımada", 296; Igor Delanoe, "After the Crimean Crisis: Towards a Greater Russian Maritime Power in the Black Sea, **Southeast European and Black Sea Studies**, c. 14, s. 3 (2014): 373.
[1064] "Russia Armed the Black Sea Fleet with More Than 50 Warships Since Annexation of Crimea", 3 December 2017, http://uawire.org/russia-armed-the-black-sea-fleet-with-more-than-50-warships-since-annexation#, [16.12.2017].
[1065] Alex Schneider, "Russia's Black Sea Fleet Buildup, 29 March 2018, https://www.maritime-executive.com/editorials/russias-black-sea-fleet-buildup, [30.09.2018].
[1066] Andrea Shalal, "Russian Naval Activity in Europe Exceeds Cold War Levels: U.S. Admiral", **Reuters**, 9 April 2017.
[1067] Kelkitli, "An Offensive Realist Account of Russia's Foreign Policy in the Black Sea Region", 64-65.

söz konusudur. Savunmacı Realizm'e göre, işgal harekatları devletler için "kendi kendini baltalayıcı" (self-defeating) eylemlerdir; bunun nedeni toprak işgalinin, "aşırı yayılma" (overextension), "karşı dengeleme", "çevrelenme" ve "stratejik gerileme" gibi sonuçlar doğurmasının kuvvetle muhtemel olmasıdır.[1068]

Buna karşın Saldırgan Realizm, dengelemenin Savunmacı Realistlerin iddia ettiği gibi etkili bir şekilde uygulanmadığının sıklıkla görüldüğünü ve doğru bir strateji ile icra edilen saldırgan hamlelerin devletlere önemli kazançlar sağlayacağını iddia etmektedir.[1069] Teorinin bu iddiası Rusya'nın kazanımları ile doğrulanmaktadır. Zira Rusya'nın Kırım'ı ilhak ederek elde ettiği kazanımlar bu ülkeyi askeri güç dengesinde daha avantajlı bir pozisyona taşımış ve güvenlik arayışını güçlenerek icra etmesine imkan tanımıştır. Dolayısıyla saldırgan hamlelerin uygulandığı alanın özgül nitelikleri Rusya'ya inisiyatif almak için elverişli bir ortam sağlamış ve kârlı bir işgal operasyonuyla Kırım kazanılmıştır. Ne Ukrayna devleti ne de Batı yaşanan gelişmeleri tam manasıyla anlamaya dahi vakit bulamadan Rusya başarılı bir hibrid operasyonla Kırım'ı ele geçirmiştir.

Kırım operasyonun detayları verilirken aktarıldığı gibi, Rusya tek bir zayiat bile vermeden kendisi için uzun yıllardır stratejik öneme sahip bir yarımada olan Kırım'ı ülke topraklarına katmıştır. Kırım'da Rusya'ya sempatik yerel unsurların mevcudiyeti Rusya'nın operasyon sırasında başarı şansını arttıran önemli bir etken olmuştur. Liberman'ın vurguladığı gibi, işgalle sonuçlanacak bir operasyonun milliyetçi bir direnişle karşılaşması ve siyasi partiler, sendikalar, birlikler ve iş kurumlarının direnişe ortak olup işgalci için ciddi bir mâliyet doğurması bir risk faktörü olsa da, eğer ki işgal altındaki ulus işgal gücüyle işbirliği içine girerse, yerel unsurlar işgalci lehine mobilize edilip, kazançlı bir operasyon gerçekleştirilebilir.[1070] Kırım'da Rusya'nın eylemleri bu yönde bir seyir izlemiştir. Gerek Berkut, gerek yerel polis teşkilatı gerekse operasyonun ileriki aşamalarında Ukrayna donanmasından önemli sayıda güvenlik gücünün Rusya safına geçmesi, Kırım operasyonunun kolaylıkla sonuçlanmasında rol oynayan faktörler olmuştur.[1071] Bu çerçevede, Yanukoviç'in devrilmesi sonrasında Ukrayna güvenlik

[1068] Lobell, "Structural Realism/Offensive and Defensive Realism", 6654.
[1069] Mearsheimer, "Structural Realism", 81; Mearsheimer, "Realists as Idealists", 429.
[1070] Peter Liberman, **Does Conquest Pay: The Exploitation of Occupied Industrial Societies** (Princeton: Princeton University Press, 1998), 18.
[1071] Kofman ve diğ., **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**, 26.

birimleri içinde Rusya'ya sempatik unsurlar, Kırım'ın ele geçirilmesi sırasında Rus askerlerine ek insan gücü sağlamışlardır.[1072]

Ukrayna güvenlik güçlerinin Rusya safında hareket etmeleri kadar önemli bir diğer nokta ise Kırım'daki demografik dinamiklerin Rusya lehine bir tablo arz etmesi ve toplumsal aktörlerin ortaya koyabileceği bir direniş riskinin söz konusu olmamasıdır. Kırım'daki nüfusun tamamı Rusya yanlısı olmasa da, çoğunluğu Rus nüfusun oluşturması Kırım'ın işgalini Rusya açısından risk düzeyi düşük, potansiyel kazanımları ise yüksek olan, görece kolay icra edilebilir ve kârlı bir operasyon kılmıştır. Etnik faktörlerin önemi ışığında, Kırım'daki nüfusun çoğunluğu Tatarlardan oluşsa idi, Rusya'nın hibrid yöntemlerle istediği sonucu alamayacağı güvenlik uzmanları tarafından belirtilmektedir.[1073] Fakat toplumsal ve siyasal nüfuzunun güçlü olduğu ve Sivastopol'deki askeri varlığının da kendisine büyük avantaj sağladığı Kırım'da Rusya başarılı bir operasyonla birkaç gün içinde Yarımada'da hakimiyet sağlamış ve takip eden günlerde Kırım'ı ilhak etmiştir.

5.6.1.2. Donbas'taki Çözümsüzlük Ortamı

Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri eylemlerinin Doğu Ukrayna'ya matuf uygulanışı ise Kırım'dan farklı bir mahiyet taşımıştır. Rusya, Kırım'da olduğu gibi yeni toprak kazanmak değil, Ukrayna'nın milisleri mağlup ederek toprak bütünlüğünü tesis etmesini engellemek şeklinde bir hedef benimsemiştir. Bu itibarla Donbas'taki silahlı çatışmaların düşük yoğunlukta da olsa devam etmekte olduğu mevcut konjonktürde Rusya'nın önceliği, çıkarlarına uygun bir siyasi çözüm hayata geçene kadar milislere olan desteğini sürdürmek ve askeri güç dengesini muhafaza etmektir. Bu noktada Putin yönetimin stratejik hesabını hassas bir denge üzerine kurduğu ifade edilmelidir. Halihazırda büyük topraklara sahip olan Rusya, Donbas'ı ülkesine katarak ekstra toprak kazanmak yerine, milislerin kontrol ettiği toprakların Ukrayna sınırları dahilinde kalmasını çıkarlarına daha fazla hizmet edecek bir formül olarak görmüştür. Bu tartışmayı Kırım'a referansla netleştirmek mümkündür.

Ukrayna krizi meydana gelmeden önceki dönem baz alındığında, Ukrayna'nın

[1072] Galeotti, "Hybrid, Ambiguous, and Non-Linear?", 284.
[1073] Renz, "Russia and 'Hybrid Warfare'", 288.

Rusya'yı kaygılandıracak bir dış politika hamlesi ortaya koyacak olması durumunda Rusya Kırım vasıtasıyla komşusu üzerinde baskı kurabilirken artık benzer bir baskıyı Donbas vasıtasıyla uygulayabilecektir. Üçüncü bölümde Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkilere değinilirken altı çizildiği gibi, 1997'de imzalanan anlaşmalarla Karadeniz Donanması, Sivastopol üssü, Kırım'ın statüsü ile ilgili süregelen belirsizlikler giderilmişti. Her ne kadar Kırım; Sivastopol şehri ve Otonom Kırım Cumhuriyetinden oluşan bir toprak parçası olarak Ukrayna ülkesinin sınırları dahilinde kalmışsa da, Rusya'nın Yarımada'daki etkisi hala devam etmişti. Bu bağlamda Ukrayna, Rusya'nın onaylamadığı bir eyleme girişmesi durumunda, Otonom Kırım Cumhuriyetinde Rusya yanlısı unsurların ayrılıkçılık yönünde harekete geçmelerini bir tehdit olarak üzerinde hissetmişti.[1074] Örneğin, NATO ve Ukrayna arasında Eylem Planı perspektifinin masaya yatırıldığı 2008 senesinde Kırım'daki Rusya yanlısı unsurlar Ukrayna'dan ayrılma fikrini seslendirmeye başlamış; 2008 Gürcistan krizi sonrası NATO üyeliği rafa kaldırılınca Kırım'daki gerginliklerin seviyesi inişe geçmiş ve Yanukoviç'in 2010'da devlet başkanlığına gelmesiyle birlikte ise Kırım konusu gündemden düşmüştü.[1075] Böylece Kırım'da Rusya; Rus milliyetçilerini, komünistleri ve kendi rejimine yakın toplumsal ve siyasal aktörleri safında tutarak, Ukrayna'ya dönük kullanabileceği bir manivelaya sahip olmuştu.[1076]

Bu arka plan dahilinde değerlendirildiğinde Kırım'ı artık ilhak etmiş olan Rusya, Donetsk ve Luhansk Cumhuriyetlerinin varlığı sayesinde Ukrayna'ya karşı kullanabileceği yeni bir manivelaya sahip olmuş durumdadır. Bunun farkındalığı ile hareket eden Rusya, milislerin kontrol ettikleri toprakları kendi ülkesine katmamış ve bu iki otonom cumhuriyeti bağımsız birer devlet olarak tanımamıştır. 31 Ağustos 2018'de hayatını kaybeden Donetsk Halk Cumhuriyeti lideri Alexander Zakharchenko, Rusya'nın Kırım gibi Donetsk'i de ilhak etmesini umduğunu söylemişse de, Rusya bu yönde bir adım

[1074] Taras Kuzio, "Russian Subversion in the Crimea", **Jane's Intelligence Digest**, 3 November 2006, http://www.taraskuzio.com/media22_files/2.pdf, [09.07.2018]; Kuzio, "Strident, Ambiguous and Duplicitous, 355-356.
[1075] Trenin, **Post-Imperium**, 46. Ayrıca bkz: Kamalov, **Putin Dönemi Rus Dış Politikası**, 85-86.
[1076] Kuzio, "Strident, Ambiguous and Duplicitous", 355. Ayrıca bkz: Aslı Kelkitli, "Kırım: Rusya İçin Vazgeçilmez Yarımada", **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**, ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım (İstanbul: Beta), 297-299.

atmamıştır.[1077] Minsk-2 kapsamında Donetsk ve Luhansk'ta milislerin kontrol ettikleri alanların yerinden yönetim hakkına sahip olacak olmaları, Rusya'nın Ukrayna içinde nüfuz alanı elde etmesini sağlayacaktır. Böylece Ukrayna'nın, başta NATO olmak üzere, Batı kurumlarına üye olmak yönünde bir adım atması durumunda Rusya, önceden Kırım'da olduğu gibi, artık Donbas bölgesindeki otonom bölgeler üzerinden ayrılıkçılık tehdidini muhatabına hissettirerek Ukrayna üzerinde baskı kurabilecektir. Ayrıca Donbas'ın Ukrayna toprakları dahilinde kalması durumunda Rusya yanlısı siyasi aktörlerin Ukrayna merkezi hükümetine baskı kurabilmesi, milyonlarca Rusya yanlısı seçmenin Ukrayna'nın Batı'ya yönelmesini muhalefet etmesi ve Donbas'ta Rusya'ya yakın Ukraynalı oligarkların Ukrayna içinde (kriz öncesinde olduğu gibi) tekrardan siyasi ve ekonomik nüfuzlarını güçlendirmesi mümkün olacaktır.[1078] Örneğin, Yanukoviç Donbas'taki oligarşik düzenin bir aktörü olarak Ukrayna siyasetinde başbakan ve devlet başkanlığı gibi en üst noktalara kadar yükselebilmiştir. Bu hususların ışığında Rusya, kriz öncesinde olduğu gibi, kendisine yakın toplumsal ve siyasal aktörler vasıtasıyla Ukrayna'nın iç siyasi dinamiklerine etki edebilecektir.

Rusya'nın Ukrayna'nın siyasi geleceğine etki edebilmek için Donbas'ı bir manivela olarak gördüğü, Minsk-2'yi savunmasına bakılarak tespit edilebilir. Minsk Anlaşması'nın yeniden ele alınmasının olasılık dahilinde olup olmadığıyla ilgili bir soruya cevaben Lavrov'un ifade ettiği gibi;

> "Minsk Anlaşması'nın yeniden yazılmasına dönük bir [düşüncemiz] yok. Bu anlaşma, BMGK kararı ile tescillendi. Normandiya Dörtlüsünün üyeleri olarak ne Fransa'dan ne de Almanya'dan […] bu yönde bir öneri geldi. Bunun tam tersi, uluslararası toplum Minsk Anlaşması'nın bir alternatifi olmadığını tekrarlıyor."[1079]

Keza Putin, Rusya'nın yaklaşımını Minsk Anlaşması'nın 11. maddesine atıfla şu şekilde ifade etmiştir:

> "Tanınmayan cumhuriyetlere otonomi hakkı verecek anayasal reformların yerine getirilmesi gerekiyor. […] Minsk Anlaşması'nın yazılmasında hazır bulunan Avrupalı ortaklarımız

[1077] Alexander Zakharchenko ve Christian Neef, "Donetsk Separatist Leader 'We Are Not Citizens of Ukraine'", **Der Spiegel**, 29 April 2015.
[1078] Alexander Motyl, "Kiev Should Give Up on the Donbass", **Foreign Policy**, 2 February 2017.
[1079] Sergey Lavrov, "Lavrov Says No Grounds for Rewriting Minsk Agreements", 17 January 2017, http://tass.com/politics/925482, [24.12.2017].

> desantralizasyonun ne olduğunu açıkladılar. Bu, [bölge halkına] kendi dillerini konuşma, kültürel kimliklerine sahip olma ve sınır ticareti gerçekleştirme hakkı verilmesi demektir – burada istisnai bir durum söz konusu değil, herhangi bir Avrupa ülkesinde etnik azınlıklara tanınan hakların ötesinde bir durum yok."[1080]

Benzer şekilde bir başka platformda Putin, Minsk Anlaşması'nın yerinden yönetimle ilgili maddesini hatırlatarak, bu maddenin 2015 sonuna kadar Doğu Ukrayna'ya otonomi hakkı tanıyan anayasal değişikliklerin yapılmasını şart koştuğunu, fakat bunun Ukrayna tarafından yerine getirilmediğini ve bundan da Rusya'nın sorumlu olmadığını belirtmiştir.[1081]

31 Ağustos 2015'te Ukrayna yönetimi, Donbas bölgesine özel statü tanınmasıyla ilgili bir kanun tasarısını ilk oylamada meclisten geçirmiştir. Fakat bu tasarının yasalaşması için ikinci tur oylamanın yapılması ve meclis tarafından onaylanması gerekmektedir. Bunun için 300 oya ihtiyaç duyulmakta olup, bu rakam toplam milletvekili sayısı olan 450'nin üçte ikisine tekabül etmektedir.[1082] Minsk-2 sonrasında çatışmalar düşük yoğunlukta da olsa devam etmekteyken, siyasi reformların hayata geçirilmesi ve parlamentodan gerekli onayın alınması muhtemel görünmemektedir. Ukrayna yönetimi, gerekli siyasi sürecinin işletilmemesini, Rusya destekli silahlı güçlerin geri çekilme şartını yerine getirmemeleriyle açıklamaktadır.[1083] Altı çizilen temel husus, Ukrayna devletinin sınır güvenliğini sağlayıp, toprak bütünlüğünü tesis ettikten sonra gerekli siyasi adımları atacağı olmuştur. Rusya'nın anayasal reformların hayata geçirilmesini, Ukrayna'nın ise Donbas'ta güvenlik koşullarının normale dönmesini öncelemesi, taraflar arasında keskin fikir ayrılıkları olduğunu göstermektedir. Bu ayrılıklar nihai bir çözümün önünde önemli bir engeli teşkil etmektedir. Tarafların mutabık kalacağı bir çözüm ortaya çıkana kadar Rusya, 35-40.000 kişiden oluşan ve 14 NATO üyesinden daha geniş bir silahlı güce sahip olan milisleri Ukrayna topraklarında destekleyerek, önemli bir yaptırım kartını elinde

[1080] Vladimir Putin, "Vladimir Putin, Interview to the Italian Newspaper Il Corriere Della Sera", 6 June 2015, http://en.kremlin.ru/events/president/news/49629, [01.12.2017].
[1081] Putin, "Interview to German Newspaper Bild. Part 1".
[1082] Robert Golanski, "One Year After Minsk II: Consequences and Progress", **European View**, s. 15 (2016): 72.
[1083] "Ukrainian Deputy FM Prystaiko: Ukraine to Establish Autonomy for Crimean Tatars", A News, 26 May 2017, http://www.anews.com.tr/world/2017/05/26/ukrainian-deputy-fm-prystaiko-ukraine-to-establish-autonomy-for-crimean-tatars-1495792651, [28.05.2018].

bulundurmaktadır.[1084]

Donbas'la ilgili olarak Rusya, Minsk Anlaşması'ndan kaynaklanan önemli avantajlara sahipse de, MH17 kazasının gerçekleşmesi sonucu Batı'nın yaptırımlarına maruz kalması kendisi için önemli bir olumsuzluktur. Kırım'ın ilhakı sonrası Rusya'ya dönük alınan tedbirler mal varlıklarının dondurulması ve seyahat kısıtlaması gibi uygulamalardan ibaretken, Malezya uçağının düşürülmesi sonrası yaptırımların kapsamı genişlemiştir. Rusya'nın MH17 gibi bir kazaya neden olacak silah sistemlerini, bu sistemleri kullanırken hedef tespiti konusunda yetkin olmadıkları anlaşılan milislere tedarik etmesinin önemli bir hata olduğu söylenebilir.[1085] Milisler, Rusya'nın sevk ettiği sistemlerle Ukrayna ordusuna ait uçak ve helikopterleri düşürerek Ukrayna'nın hava üstünlüğü kırma noktasında önemli hamleler yapmışlarsa da, 298 kişinin hayatına mâl olan MH17 hadisesine neden olarak, yarattıkları trajediyle birlikte, Rusya'nın ciddi yaptırımlarla karşılaşmasına da yol açmışlardır.

Kazadan sonra Batı'nın Rusya'ya dönük uyguladığı yaptırımlar, Rus devlet bankaları ve enerji şirketlerinin Batı finansal kurumlarından sermaye ihtiyacını karşılamasını ve Rusya'nın Batı teknolojisine ulaşmasını engelleyen bir mahiyete sahiptir. Gazprom, Transet, Neft ve Rozneft gibi Rus şirketlerinin Avrupa ve ABD'deki finans piyasalarından kredi tedarik etme imkanını kaybetmiş olmaları, Rus şirketlerin halihazırda 600-700 milyar dolar Avrupa sermaye piyasasına borçlu olmaları göz önüne alındığında, sermaye tedariki noktasında Rusya'ya ciddi zorluklar yaşatmaktadır.[1086] Uygulanan tedbirler neticesinde Batı teknolojisine erişim imkanı bulamayan Rusya, Arktik ve Sibirya'daki enerji kaynaklarına yönelik gerekli sondaj işlemleri için ihtiyaç duyduğu yüksek teknoloji ekipmanlarına ulaşamamaktadır.[1087] Ayrıca Exxon ve Shell gibi şirketlerle ortak projeler yürütme konusunda ciddi engellerle karşılaşmaktadır.[1088] Bu süreçte, enerji fiyatlarındaki düşüşün de etkisiyle Rusya ekonomik olarak zor bir dönemin içine girmiştir. Rublenin ABD doları karşısında yarı yarıya değer kaybettiği ve beş sene

[1084] Kuzio, **Putin's War Against Ukraine**, 254.
[1085] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 169.
[1086] Rafael Kandiyoti, **Powering Europe: Russia, Ukraine, and the Energy Squeeze** (New York: Palgrave Macmillan, 2015), 118, 120.
[1087] Sakwa, **Frontline Ukraine,** 196.
[1088] **Age**, 196.

içinde ilk defa Rusya ekonomisinde bir küçülmenin meydana geldiği görülmüştür.[1089]

Donbas müdahalesi sonrası Rusya'nın yaşadığı ekonomik zorluklara rağmen, Putin yönetiminin Ukrayna politikasını revize etmesi olası görülmemektedir. Bunun temel nedeni, Rusya'nın güvenlik paradigmasında Ukrayna'nın önemli bir ülke olmasıdır.[1090] Teorik tartışmalara atfen ifade edilirse, uluslararası sistemin anarşik yapısı devletleri öncelikle güvenliklerini garanti altına almaya sevk eder. Mearsheimer bu durumu büyük güçlerin amaçları arasında bir öncelik sıralaması olduğu teması ile açıklamakta ve ilk önceliğin hayatta kalmak/varlığını sürdürmek olduğunu vurgulamaktadır.[1091] Devletlerin güvenliklerini sağlamaları var oluşlarını devam ettirmelerinin temel ön koşulu olduğu için, güvenlik, önem sıralamasında diğer başlıkların önünde yer alır. Waltz'un da belirttiği gibi, güvenlik haricindeki konular devletlerin beka kaygısı hissetmedikleri durumlarda önem atfedilen konular olarak ele alınır.[1092] Bu mercekten bakıldığında, Ukrayna'nın Rusya ve Batı arasındaki tampon ülke olarak konumu, Ukrayna'yı Rusya'nın güvenlik ve savunma algısında önemli bir ülke kılmaktadır. Böylece Batı tarafından Rusya'ya dönük uygulanan yaptırımlar Rusya'ya ekonomik zorluklar yaşatsa da, bu tarz eylemlerin Rusya'ya geri adım attırması muhtemel görünmemektedir. Nitekim Rusya'nın Ilovaisk ve Debaltseve'de Ukrayna ordusunu hedef alan askeri müdahaleleri MH17 hadisesini takiben, Rusya'ya uygulanan yaptırımlardan sonra gerçekleşmiştir. Böylece Rusya, Donbas'taki çatışma sahasındaki güç dengesinin milislerin aleyhine değişmesine izin vermeyeceğini Ukrayna'ya yüksek sayıda zayiat verdirerek göstermiştir.

5.6.2. Stratejik Öngörü Faktörü Işığında Krizin Geldiği Son Nokta

Yukarıdaki tartışmalarda ortaya konulduğu gibi, Yanukoviç'in azli sonrasında Rusya potansiyel güvenlik risklerini gidermek amacıyla askeri müdahalelerde bulunmuştur. Ukrayna'da Rusya'ya hasım unsurları da içinde barındıran yeni bir iktidar yapısının oluşmasını önemli bir kırılma anı olarak gören Putin yönetimi, Sivastopol'ün Rusya'ya kapatılması, Rusya'nın Kırım üzerinde etkisinin zayıflaması ve Ukrayna'nın

[1089] Henry Foy, "Sanctions on Russia: the All-Round Impact", **Financial Times**, 14 January 2015.
[1090] Benzer bir noktaya dikkat çeken bir değerlendirme için bkz: John J. Mearsheimer, "Don't Arm Ukraine", **The New York Times**, 8 September 2015.
[1091] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 31.
[1092] Waltz, **Theory of International Politics**, 126.

Batı ittifak sistemine eklemlenmesi ihtimallerini göz önüne alarak, Kırım ve Donbas operasyonlarını gerçekleştirmiştir. Rusya kuvvet kullanma seçeneğini devreye sokarken, güçlü taraf olmanın avantajından yararlanmıştır. Detaylarıyla tartışıldığı üzere Rusya, konvansiyonel ve nükleer silah üstünlüğünden ve Ukrayna'nın mücadele gücünün yetersizliğinden faydalanarak askeri müdahale seçeneğini devreye sokmuştur. Saldırgan Realist bir açıdan Rusya, güç dengesindeki üstün konumundan yararlanmış ve 'en iyi savunma saldırıdır' hipotezine uygun bir çerçevede Ukrayna'ya dönük askeri eylemlerde bulunmuştur. Böylece Kırım gibi önemli bir yarımadayı topraklarına katmış, Donbas'ı ise fiilen Ukrayna'dan koparmıştır.

Rusya 22 Şubat sonrasında askeri müdahale için düğmeye basmışsa da, Ukrayna'ya tam teşekküllü bir müdahalede bulunmak yerine eylemlerini belirli bir sınır dahilinde tutmayı tercih etmiştir. Bu bağlamda, Ukrayna krizinin askeri boyut kazanmasıyla birlikte Rusya'nın Ukrayna'nın güney doğu bölgesine doğru bir yayılma içine gireceği yönünde hissedilen endişelerin gerçekleşmediği görülmüştür. Krizin askerileşmesiyle birlikte Putin'in, Ukrayna'nın güney doğusunu İkinci Katerina zamanında verilen ismiyle "Novorossiya" (Yeni Rusya) olarak zikretmesi (Bkz; Şekil-5.5) ve "İstesem Kiev'i iki haftada alabilirim" demesi bu endişelerin artmasına neden olmuştur.[1093] Fakat bu söylemlere rağmen Rusya yönetimi, Kırım'ın ardından askeri eylemlerini Doğu Ukrayna özelinde Donbas'ın ötesine taşımamıştır.

[1093] Aslund, **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**, 20; Ben Farmer ve Nick Squires, "I Can Take Kiev in Two Weeks, Vladimir Putin Warns European leaders", **The Telegraph**, 1 September 2014.

Şekil 5.5: Novorossiya Haritası

Anna Smolchenko ve Mike Smith, "Putin Brands Ukraine Army a NATO Proxy as Fighting Flares", 26 January 2015, http://www.digitaljournal.com/image/224087'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Rusya askeri eylemlerini Kırım ve Donbas ile sınırlayarak, Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin stratejik öngörü ile hareket ettikleri yönünde ortaya koyduğu hipoteze uygun bir davranış sergilemiştir. Saldırgan Realist bir mercekten bakıldığında, büyük güçlerin askeri eylemlerini "hesabı yapılmış saldırganlık" (calculated aggression) kaidesine uygun biçimde icra etmeleri kayıp-kazanç dengesinin şekillenmesinde tayin edici bir öneme sahiptir.[1094] Teorik tartışmalarda da altı çizildiği gibi, büyük güçler saldırgan bir eylemde bulunmadan önce gerek askeri güç dengesinin nasıl bir tablo arz ettiğini, gerekse muhtemel risk ve kazanımları dikkatle değerlendirirler.[1095] Teoriye göre büyük güçler, dönemsel olarak hatalı kararlar alabileler de, stratejik düşünebilen ve rasyonel davranan aktörlerdir.[1096] Bu hipotezden hareketle ifade edilirse büyük güçler, askeri eylemlerini icra ederlerken önlerindeki sınırlılıkları hesaplayabilecek muhakeme

[1094] Mearsheimer, "Structural Realism", 79; Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 37.
[1095] **Age**, 37.
[1096] Mearsheimer, **Tragedy of Great Power Politics**, 31.

yeteneğine sahiptirler.

Bu mercekten bakıldığında, Rusya'nın askeri güç dengesindeki avantajlı konumunu göz önüne alarak harekete geçtiği; fakat daha geniş bir harekatın kendisi için ciddi riskler doğuracağını öngörerek askeri müdahalesinin kapsamını belirlediği vurgulanmalıdır. Kırım ve Donbas operasyonlarında Rusya güç dengesindeki üstün konumundan hareketle istediği sonuçları almıştır. Fakat Rusya'nın askeri harekatı genişletmesi durumunda önemli sorunlarla karşılaşması da kuvvetle muhtemeldir. Örneğin, Rusya'nın harekatın kapsamını genişletmesi durumunda Batı'nın daha sert ekonomik yaptırımlarına maruz kalması ve Batı ile olan siyasi ilişkilerinin daha da kötüleşmesi gibi muhtemel sonuçları karşısında bulması güçlü bir ihtimaldir.[1097] Ayrıca Rusya askeri uzmanı Khramchikhin'in belirttiği gibi, Rusya askeri olarak daha geniş bir operasyonun üstesinden gelebilecek olsa da, Rusya'ya sadık olmayan nüfusun yaşadığı bölgelerin ekonomik ve jeopolitik açıdan fayda getirmek bir yana, birçok ciddi zorluğa neden olması kuvvetle muhtemeldir.[1098] Örneğin Mariupol, Rusya'nın Donbas'ı Kırım'la birleştirmesi için ele geçirmesi gereken önemli bir köprü olsa da, zorlu bir direnişle karşılaşılması ihtimalinin ve şehri kontrol etmenin getireceği mâliyetin Rusya'yı bu yönde bir harekattan caydırdığı vurgulanabilir.[1099] Mariupol gibi Ukrayna'nın muhtelif şehirlerinde yerel unsurların ortaya koyabilecekleri güçlü direniş ve de altyapısı hasar görmüş bölgelerin idari kontrolünün neden olacağı ekonomik mâliyet, Rusya'yı askeri harekatı genişletmekten caydıran diğer etkenler olmuştur.[1100] Bununla birlikte, Dinyeper, Zaporizhzhya, Kherson, Harkiv ve Mykolayiv gibi Sovyet kültürünün güçlü olduğu şehirlerde Rusya'ya sempatik bir taban olsa da, ayrılıkçılık yönünde toplumsal bir destek oluşmamıştır.[1101] Bu çerçevede, Novorossiya projesinin hayata geçmemesinde Rusya'nın gerekli toplumsal desteği bulamaması da bir faktör olarak ifade edilebilir.

[1097] Hall Gardner, "The Russian Annexation of Crimea: Regional and Global Ramifications", **European Politics and Society**, c. 17, s. 4 (2016): 497.

[1098] Aleksandr Khramchikhin, "Rethinking the Danger of Escalation: The Russia-NATO Military Balance", **Carnegie Endowment for International Peace**, January 2018, https://carnegieendowment.org/files/Khramchikhin_NATO_web.pdf, 8, [19.05.2018].

[1099] Steven Pifer, "The Mariupol Line: Russia's Land Bridge to Crimea", **Brookings**, 19 March 2015, https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/03/19/the-mariupol-line-russias-land-bridge-to-crimea/, [30.12.2018].

[1100] Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Exhaustion", **Survival**, c. 57, s. 5 (2015): 88.

[1101] Kuzio, **Putin's War Against Ukraine**, 191; Bowen, "Coercive Diplomacy and the Donbas", 15; Wilson, "The Donbas in 2014", 632-633.

Diğer taraftan, daha geniş bir operasyonun yaratacağı askeri mâliyetle ilgili olarak, çatışmaların şiddetlendiği Şubat 2015'te Rusya'nın, Kuril Adaları ve Vladivostok hariç diğer bütün ordularından Ukrayna sınırına asker kaydırdığının altı çizilmelidir.[1102] Ukrayna gibi 603.000 km²'lik yüzölçümüne sahip görece büyük bir ülkeye karşı daha kapsamlı ya da tam teşekküllü bir işgal harekatında Rusya'nın yaklaşık 400.000 kişilik bir askeri güce ihtiyaç duyacağı bilgisi ışığında, bu yönde bir harekatın neden olabileceği ekonomik mâliyet ve insan kaybının operasyonun genişletilmemesinde birer etken olduğu vurgulanabilir.[1103] Önündeki potansiyel riskleri de dikkate alarak Rusya, Ukrayna'ya dönük askeri eylemlerini Kırım ve Donbas ile sınırlandırmış ve "hesabı yapılmış saldırganlık" kavramına uygun bir çerçevede Ukrayna'ya dönük müdahalelerini icra etmiştir. Dolayısıyla, Rusya'nın operasyonlarını Kırım ve Transdinyester'i birleştirecek şekilde Ukrayna'nın güneyine doğru genişleteceğini iddia eden görüşlerin Rusya'nın hedeflerini doğru yansıtmadığı görülmektedir.[1104]

Rusya yönetiminin operasyonları genişletmeme kararı, Rus milliyetçilerinden gelen itirazlara rağmen alınmıştır. Putin yönetimi Ukrayna'ya dönük müdahalesini belirli bir sınır dahilinde tutarak, ülke içindeki milliyetçilerinin Donetsk ve Luhansk'ın Rusya'ya dahil edilmesi ve operasyonların (Şekil-5.5.'de yansıtıldığı gibi) Novorossiya olarak bilinen alanı da kapsayacak şekilde genişletilmesi çağrılarına itibar etmemiştir.[1105] Yukarıda ele alındığı gibi, halihazırda yürürlükte olan Minsk-2 Rusya için tatminkar bir tablo arz ederken Putin yönetimi, daha geniş bir harekata gerek duymayıp, Ukrayna'ya karşı elde edilmiş olan manivelanın Rusya için önemli bir kazanım sağladığının farkındalığı ile hareket etmektedir. Dolayısıyla, çıkarlarına uygun bir siyasi çözüm hayatına geçene kadar Rusya'nın, Moldova/Transdinyester'deki donmuş sorun ortamının

[1102] **Age**, 256.
[1103] **Age**, 256.
[1104] Bu hususla ilgili iki örnek görüş için bkz: Payne ve Foster, "Russian Strategy Expansion, Crisis and Conflict", 13; Timothy Thomas, "Russia's Military Strategy and Ukraine: Indirect, Asymmetric—and Putin-Led", **The Journal of Slavic Military Studies**, c. 28, s. 3 (2015): 447.
[1105] Katarzyna Jarzyńska, "Russian Nationalists on the Kremlin's Policy in Ukraine", Centre for Eastern Studies, Number: 156, 24 December 2014, 7; Pal Kolsto, "Crimea vs. Donbas: How Putin Won Russian Nationalist Support—and Lost It Again", **Slavic Review**, c. 75, s. 3 (2016): 715-717, 719-723. Kayda değer bir örnek olarak, ayrılıkçıların komutanlığını üstlenmiş etkili isimlerden ve Rus milliyetçisi olarak bilinen Igor Girkin'in Putin'e dönük eleştirilerine bkz: Shaun Walker, "Russia's 'Valiant Hero' in Ukraine Turns His Fire on Vladimir Putin", **The Guardian**, 5 June 2016.

bir benzerini Ukrayna/Donbas özelinde hakim kılacağı görülmektedir.[1106]

Ukrayna krizinin askeri aşamasındaki tabloya genel bir açıdan bakıldığında; Rusya yakın coğrafyasında stratejik çıkarlarını tehdit eden ani bir gelişmeye karşı askeri olarak inisiyatif almaktan sakınmamıştır. İcra ettiği askeri eylemlerle Rusya, Kırım'ı kazanarak güç dengesinde avantaj elde etmiş ve Donbas'ı kontrol altına alarak Ukrayna'nın siyasi geleceğine etki edebilecek önemli bir manivelaya sahip olmuştur. Bu itibarla MH17 hadisesi haricinde, Rusya tarafından Ukrayna krizinin askeri aşamasında güç ve güvenlik arasındaki doğru orantılı ilişkiye uygun, başarılı bir Saldırgan Realist politika izlenmiştir.

Diğer taraftan Ukrayna'nın Yanukoviç'in azledilmesi sonrası AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalaması, Rusya açısından Ukrayna'nın AEB'ye dahil edilmesi ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Bu gelişmeye rağmen Rusya'nın Ukrayna krizi sürecindeki zararının asgaride kaldığı da vurgulanmalıdır. Zira, Trenin'in dikkat çektiği gibi, Yanukoviç'in Rusya'nın istediği gibi Kiev'de güvenlik güçlerini daha sert bir şekilde kullanması ya da olağanüstü hal ilan etmesi durumunda, Ukrayna'nın batısında başlayacak silahlı bir hareketlenme ile ülkenin bir iç savaşa sürüklenmesi kuvvetle muhtemeldi. Halihazırda ülkenin doğusunda çatışan Ukrayna milliyetçisi paramiliter grupların ülkenin batısında başlatacakları silahlı mücadeleye Polonya ve diğer NATO ülkelerinin askeri destek vermesinin ve Batı'nın Ukrayna ve Rusya'ya daha güçlü yaptırımlar uygulamasının kuvvetle muhtemel olacağı bu senaryoda, Rusya Yanukoviç hükümetine sunmak zorunda kalacağı destek nedeniyle Ukrayna'nın bütününü kapsayacak istikrarsızlıkların büyük bir kısmının faturasını üstlenmek zorunda kalacaktı.[1107] Bu bağlamda Rusya, Ukrayna'yı halihazırda AEB'ye dahil etme fırsatını kaybetmişse de, alternatif senaryolara karşı daha tatmin edici bir statükonun kendisi için söz konusu olduğu ifade edilebilir.

Mevcut statükonun bozulması, Batı'nın Ukrayna'ya toprak bütünlüğünü tesis etmesine yardımcı olacak silah desteği sunması, Ukrayna'nın aldığı destekle milisleri bulundukları bölgeden temizleyecek bir harekata girişmesi ve bunun sonucunda Rusya'nın Ukrayna'ya daha güçlü bir askeri cevap vermesi ile söz konusu olabilir. Bu ihtimal gerçekleşene kadar Rusya'nın ve desteği altındaki milislerin, Ukrayna

[1106] Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine,** 145.
[1107] Trenin, "Russia and Ukraine".

hükümetinin anayasal reformları hayata geçirmemesi durumunda, Donbas bölgesinde çatışmaları düşük yoğunluklu bir tempoda sürdürerek, uzun erimli bir çözümsüzlük ortamını hakim kılacakları öngörülebilir.

Doğu Ukrayna'daki çözümsüzlük ortamından farklı şekilde, Kırım'ın durumu daha net bir tablo sunmaktadır. Küba, Nikaragua ve Suriye gibi sınırlı sayıda ülke hariç, uluslararası toplum Kırım'ın ilhakını tanımamışsa da, fiili olarak Kırım Rusya'nın topraklarına katılmış durumdadır. Rusya'nın Kırım'ı kara yolu vasıtasıyla ülke toprağıyla birleştirmek için inşa ettiği Kırım Köprüsü, yarımadayı geri vermek gibi bir düşüncesinin olmadığını gösteren belirgin bir işarettir. Ayrıca, Rusya'nın muhtelif bölgelerinden Kırım'a göçlerin gerçekleştiği ve Yarımada'da Rus etnik unsurun daha da baskın hale geldiği görülmektedir.[1108] Böylece Rusya Kırım'ın sosyal dokusunu kendi istediği şekilde dönüştüren uygulamalarla Yarımada'daki varlığını kalıcılaştırma yönünde adımlar atmaktadır. Minsk Anlaşması'na dahil edilmemesinden de anlaşılacağı gibi, Kırım'a dair bir çözüm ihtimali ortada bulunmamaktadır. Merry'nin dikkat çektiği gibi, 1961 yılında Hindistan'ın askeri bir harekatla ele geçirmesine kadar 451 yıl Portekiz toprağı olan Goa adasının durumuna benzer şekilde Kırım'ın da, uzun bir süre alsa da, Ukrayna ile yapılacak bir anlaşma sonucunda Rusya'ya bırakılması söz konusu olabilir.[1109]

[1108] Alexander Alikin, "Russia: Migration Helping to 'Russify' Crimea", **Eurasianet**, 27 January 2017.
[1109] Merry, "The Origins of Russia's War in Ukraine", 44.

6. UKRAYNA KRİZİ, BÜYÜK GÜÇ POLİTİKASI VE ULUSLARARASI SİYASİ DİNAMİKLER

Çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümlerinde Ukrayna krizinin iki farklı evrede incelemesi yapılmıştır. Ortaya konulan tartışmalarda, ilk evrede Rusya'nın bölgesel hegemonik vizyonu uyarınca Ukrayna'yı AEB'ye katma, ikinci evrede ise yaşanan iktidar değişikliği sonrası Ukrayna'ya askeri müdahalede bulunarak güvenlik kaygılarını giderme çabasının eylemlerine yön verdiği vurgulanmıştır. Çalışmanın son bölümü olan takip eden kısımda ise Ukrayna krizinin daha geniş bir uluslararası bağlamda değerlendirilmesine çalışılacaktır. Ukrayna krizinin Rusya gibi büyük bir gücün içinde yer aldığı bir jeopolitik gerginlik olduğu dikkate alınırsa, uluslararası sistemin diğer etkili oyuncularının kriz sırasında Rusya ile olan ilişkileri mercek altına alınarak, Ukrayna krizinden hareketle uluslararası siyasi dengelere ilişkin önemli çıkarsamalar yapılabilecektir. Özellikle büyük güç rekabetinin Ukrayna krizi bağlamında nasıl bir yansıma bulduğuna bakılarak, küresel siyasi dinamiklere dair önemli ipuçlarının yakalanması mümkün olacaktır. Bu amaçları başarmak için takip eden bölümde büyük güç siyasetinin temel hipotezlerinden yararlanarak Ukrayna krizi merkezli olarak çeşitli tartışmalar geliştirilecektir.

Bu bölümde öncelikle, Ukrayna krizi sırasında Batı (ABD ve AB) ve Çin'in Rusya ile olan etkileşimlerinin detayları paylaşılacaktır. Bu kısmın ardından büyük güç siyasetinin temel karakteristikleri baz alınarak ABD ve Çin'in Ukrayna krizinde Rusya'ya dönük yaklaşımları teorik bir düzlemde mercek altına alınacaktır. Bu tartışmaların akabinde, Ukrayna krizi merkezli olarak çeşitli bölgesel ve uluslararası çıkarsamalar yapılacaktır.

Ukrayna krizi sırasında Rusya'nın eylemlerinin sıklıkla Putin yönetimine odaklı bir şekilde değerlendirildiği görülmüştür. Anlam yüklemelere de başvurularak, Putin'i merkeze alan çok sayıda analiz ortaya konulmuştur. Bu değerlendirmelerin analitik bir bakış açısını sunup sunmadığı bu bölümde masaya yatırılacaktır. Rusya'nın eylemlerine yön veren faktörlerin ülke içi değişkenlerden mi, yoksa sistemsel etkenlerden mi

kaynaklandığını tespit etmek için iki aşamalı bir tartışma geliştirilecektir. İlk olarak, Rusya'nın SSCB'nin dağılmasından sonra bölge politikasını tatbik ettişine bakılarak Ukrayna krizinin Rus dış politikasının genel seyrinde nasıl bir yer kapladığına cevap üretilecektir. Daha sonra, Rusya'nın Ukrayna krizindeki uygulamaları ABD ve Çin'in bölge politikalarına referansla değerlendirilerek, büyük güç politikasının bölgesel düzlemde nasıl tatbik edildiğine dair kıyaslamalı bir tartışma gerçekleştirilecektir.

Müteakiben daha geniş bir bağlamda çeşitli uluslararası çıkarsamalar yapılacaktır. Ukrayna krizinin Rusya ve Batı arasında bir ayrışmaya neden olması hususundan hareketle, bu hadise Soğuk Savaş sonrası süreçte kurulan ilişkilerin tekrardan sorgulanmasına yol açmıştır. Bu çalışmada da bu sorgulamanın bir benzeri gerçekleştirilerek, Ukrayna krizine referansla niçin Soğuk Savaş sonrasında Batı ve Rusya arasında geniş Avrupa vizyonunun mümkün kılınamadığı ve Ukrayna krizi gibi bir hadisenin ortaya çıkmasının engellenemediği sorularına cevap üretilecektir. Son olaraksa Rusya'nın uluslararası ölçekte büyük güç politikasını tatbik edişine bakılarak, Ukrayna krizinin (Rusya merkezli olarak) küresel rekabet ortamında nasıl bir izdüşümüne tekabül ettiği sorgulanarak bu bölüm sonuçlandırılacaktır.

6.1. Ukrayna Krizi Bağlamında Batı, Rusya ve Çin Arasındaki Etkileşimler

Bu bölümde ilk olarak, Ukrayna krizi merkezli olarak Batı, Rusya ve Çin arasındaki etkileşimlere odaklanılacaktır. Rusya ve Batı arasındaki etkileşimler analiz edilirken, ABD/NATO ve AB faktörleri Rusya'ya referansla ayrı başlıklar halinde irdelenecektir. Böylece Batı ittifak sistemi içinde Rusya'ya dönük benimsenen politikada ortak hareket edilen noktalar ve ayrışmalar netleştirilebilecektir. Bu kısmın ardından Rusya'nın, Batı'nın eylemlerini değerlendirme şekline ve kendisine karşı alınan tedbirlere nasıl karşılık verdiğine odaklanılacaktır. Bu tartışmadan sonra, Çin'in Ukrayna krizi sırasında siyasi/diplomatik ve ekonomik başlıklarda Rusya'ya dönük nasıl bir pozisyon benimsediği mercek altına alınacaktır.

6.1.1. ABD/NATO'nun Rusya'ya Dönük Hamleleri

ABD'nin Ukrayna krizi sırasında Rusya'ya dönük yaklaşımı görece sert bir mahiyete sahip olmuştur. Ukrayna krizine ülke içi gerginliklerin yön verdiği aşamada

ABD, dördüncü bölümde temas edildiği gibi, politikasını mesafeli ve ihtiyatlı bir yaklaşım benimseyerek şekillendirmiştir. Fakat Rusya'nın askeri eylemleri ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bozulmasından sonra ABD'nin politikasında bir sertleşme gözlenmiştir. Belirli hamlelerle ABD Rusya'ya karşıt duruşunu netleştirmiştir. Bu minvalde öne çıkan hadiseler, ABD'nin öncülüğünde Rusya'nın G-8'den dışlanması, Rusya'nın OECD'ye üyeliğine dönük görüşmelerin durdurulması, ikili ticaret ve yatırım görüşmelerinin sonlandırılması, askeri işbirliği ve özellikle hava savunma sistemleriyle ilgili diyalog kanallarının kapatılması ve ABD-Rusya İkili Başkanlık Komisyonu çatısı altında oluşturulan ortak çalışma gruplarının faaliyetlerinin durdurulması olmuştur.[1110] Bununla birlikte, her ne kadar ABD Başkanı Obama Rusya'yı "bölgesel bir güç" olarak niteleyerek, Rusya'nın komşularına dönük tehditkar politikalarının gücünden çok güçsüzlüğünden kaynaklandığını ifade etmişse de, ABD'nin NATO üzerinden Rusya'ya dönük alınan askeri tedbirlere öncülük etmesi, Rusya'nın hala dengelenmesi gereken bir güç olduğunun kabulü anlamına da gelmiştir.[1111]

2014 senesinde ABD, 'Atlantik Kararlılık Harekatı' adlı inisiyatif çerçevesinde Avrupalı müttefiklerine desteklemek için askeri anlamda düğmeye basarken, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük müdahalesini bu girişimin gerekçesi olarak sunmuştur.[1112] ABD'nin sağladığı desteğin, NATO'nun kolektif güvenlik görevini ifa etmesi ve bölgede barış ve istikrara katkı sunması için gerekli olduğu vurgulanmıştır.[1113] Kararlılık Harekatı çerçevesinde, Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'ya tank, mekanize araçlar ve diğer ağır silahlar sevk edilirken, Bulgaristan, Romanya ve Polonya gibi ülkelerle eşgüdümlülük ve hazırlık seviyesini arttırma amaçlı tatbikatlar icra edilmiştir.[1114] ABD'nin girişimleri Avrupa'da halihazırda bulunan 60.000 askerine ek olarak, rotasyon usulünce görev alacak 4000 yeni askerin Avrupa'ya sevk edilmesini içermiştir.[1115] Ayrıca

[1110] Legvold, **Return to Cold War**, 220-223.
[1111] "Barack Obama: Russia Is a Regional Power Showing Weakness over Ukraine", **The Guardian**, 25 March 2014.
[1112] U.S. European Command, "Operation Atlantic Resolve", https://www.defense.gov/Portals/1/features/2014/0514_atlanticresolve/Operation_Atlantic_Resolve_Fact_Sheet_2014.pdf, [10.01.2017].
[1113] **Age**.
[1114] **Age**.
[1115] "Press Conference by President Obama after NATO Summit", 9 July 2016, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/07/09/press-conference-president-obama-after-nato-summit, [08.01.2017].

ABD, 'Avrupa Güvence Girişimi' adlı konsept çerçevesinde NATO müttefiklerine olan yardımlarını önemli şekilde arttırmıştır. Caydırıcı bir güç oluşturma hedefine matuf hayata geçirilen bu inisiyatife 2014 yılında ayrılan bütçe 985 milyon dolar iken, 2018'de bu rakam 4,7 milyar dolara tırmanmıştır. Bu inisiyatif, hava, deniz ve karadan Rusya'nın olası saldırganlıklarının caydırılması ve çok uluslu güçlerin eşgüdümlü bir şekilde çalışmalarına katkı sunulması amacıyla devreye sokulmuştur.[1116]

ABD'nin sağladığı itici güçle NATO, Ukrayna krizinin askerileşmesiyle birlikte ileri mevcudiyet kapasitesini geliştirecek çeşitli adımlar atmıştır. 2014 senesindeki Galler Zirvesi'nde NATO, Avrupa güvenliğine dönük yerleşik bakış açısının Rusya'nın Ukrayna'ya dönük agresif eylemleriyle ciddi bir bozulamaya uğradığını belirterek, müttefik ülkelerin kaygılarını gidermek amacıyla 'Hazırlık Eylem Planı' konseptini devreye sokmuştur. Böylece sınır bölgelerinde oluşabilecek güvenlik risklerine güçlü ve hızlı bir cevap verileceği iradesi ortaya konulmuştur.[1117] 'Hazırlık Eylem Planı' ile NATO'nun önlemleri, İttifakın doğusundaki topraklarda kolektif savunma ve kriz yönetimine matuf olarak hava, deniz ve kara faaliyetlerini arttırmak, NATO Müdahale Gücünün üç kat büyütmek, tehditlere çok hızlı sürede cevap vermek amacıyla 'Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Kuvveti' adlı bir birimi oluşturmak ve deniz gücünün tahkim etmek olmuştur.[1118] Bu önlemler 2016 Varşova Zirvesinde alınan yeni karlarla desteklenmiştir. NATO; Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'da dört adet taburdan oluşan çok uluslu bir kuvvettin, müttefik ülkelerin ordularına destek sunmak amacıyla rotasyon usulünce görevlendirilmesine karar vermiştir.[1119] Sınırın öte tarafında Rusya'nın daha geniş bir askeri mevcudiyete sahip olduğu göz önüne alındığında, dört tabur düzeyinde Baltık ülkeleri ve Polonya'ya verilen destekle NATO, bu ülkelere güvence vermeyi ve Rusya'ya ise caydırıcılık noktasında bir mesaj iletmeyi amaçlamıştır.[1120] Bu

[1116] Cheryl Pellerin, "2018 Budget Request for European Reassurance Initiative Grows to $4.7 Billion", 1 June 2017, https://www.defense.gov/News/Article/Article/1199828/2018-budget-request-for-european-reassurance-initiative-grows-to-47-billion/, [09.01.2018].
[1117] "Wales Summit Declaration", 5 September 2014, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm, [05.01.2017].
[1118] "Readiness Action Plan", 21 September 2017, https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_119353.htm, [05.01.2017].
[1119] "Warsaw Summit Communiqué", 9 July 2016, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, [05.01.2017].
[1120] Khramchikhin, "Rethinking the Danger of Escalation", 6.

amaca dönük, Almanya, Kanada, ABD ve Britanya askerleri "çok uluslu güç" olarak Polonya ve Baltık ülkelerinde oluşturulan taburlara öncülük etmiş ve bu ülkelerin ulusal savunma güçlerine destekte bulunmaya başlamışlardır.[1121]

NATO tarafından üye ülkelere sunulan destekle amaçlanan, Rusya'nın konvansiyonel askeri gücüyle toprak işgaline girişmesini caydırmak kadar, Baltık ülkelerindeki Rus azınlıkları hareketlendirerek, toplumsal ve siyasal bir karmaşa ortamını asker tehditle kombine edip; fakat NATO'nun beşinci maddeden doğan kolektif savunma prensibini işletmesine de imkan tanımayacak bir 'gri alanda' İttifakın ahengini zedeleyebilecek girişimlere kalkışmasını önlemektir.[1122] Rusya'nın, Estonya'nın Narva ve Letonya'nın Latgale şehirlerine kara sınırı olması hasebiyle, Donbas'ta olduğu gibi bu bölgelerde kendisine yakın unsular üzerinden Baltık ülkelerine dönük bir eyleme girişmesi bir risk unsurudur.[1123] Özellikle Estonya ve Litvanya'nın sırasıyla % 24 ve % 27'lik oranlarda Rus nüfusa sahip olması ve Rusya'nın topraklarının dışındaki Rusları koruma politikasının yalnız etnik Rusları değil, Rusça konuşan bütün nüfusu kapsaması Baltık ülkelerini tedirgin etmektedir.[1124] Ukrayna krizi sürecinde Rusya'dan hissedilen tehditler bazı ülkeleri yeni tedbirler almaya sevk etmiştir. Örneğin, Litvanya ve İsveç gibi ülkeler Ukrayna krizi sonrası zorunlu askerlik uygulamasını tekrardan hayata geçirmişlerdir.[1125] Ayrıca İsveç ve Finlandiya NATO üyesi olmasalar da, Rusya'dan hissettikleri güvenlik kaygıları nedeniyle NATO ile ilişkilerini güçlendirmişler ve topraklarını NATO tatbikatlarına ve acil müdahale birliklerine açmışlardır.[1126]

Ukrayna krizi sonrası ABD'nin NATO üzerinden Rusya'ya karşı devreye sokulan askeri tedbirlerin öncülüğünü yapması İttifakın baskın askeri gücü olması nedeniyle

---

[1121] "Warsaw Summit Communiqué".
[1122] Martin Zapfe, "Deterrence from the Ground Up: Understanding NATO's Enhanced Forward Presence", **Survival**, c. 59. s. 3 (2017): 149; Agnia Grigas, **Beyond Crimea: The New Russian Empire** (New Heaven: Yale University Press, Kindle Edition, 2016), 3417-3423; Kirchick, **The End of Europe**, 15-16.
[1123] Grigas, **Beyond Crimea**, 3412-3414.
[1124] **Age**, 2766-2776. Putin, Ukrayna krizi sürecinde yaptığı konuşmalarda "etnik Ruslar" kadar "Rusça konuşan nüfus" şeklinde tasvirlere de başvurmuştur. Putin, "Direct Line with Vladimir Putin", 17 April 2014; Putin, "Address by President of the Russian Federation".
[1125] Adam Chandler, "Why Sweden Brought Back the Draft", **The Atlantic**, 3 March 2017; Kirchick, **The End of Europe**, 14-15.
[1126] Vladislav Vorotnikov, "Russia and the European Union in the Baltic Sea Region", http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/rossiya-i-evropeyskiy-soyuz-v-regione-baltiyskogo-morya/, [06.01.2018].

beklenen bir gelişmedir. Fakat ilerleyen satırlarda ele alınacağı gibi, ABD'nin Rusya'ya dönük izlediği görece sert politika asıl olarak büyük güç rekabeti gereğince uygulamaya sokulmuştur. Esas amaçlananansa Rusya'nın dengelenmesi olmuştur. Bu süreçte, Trump'ın başkanlığa gelmesiyle birlikte Rusya'ya dönük ABD'nin politikasında bir yumuşama beklenmişse de, Ukrayna krizi özelinde ortaya çıkan tablo bunun zıddı olmuştur. Zira ABD hem Ukrayna'nın mücadele gücünü arttıracak askeri destekler sunmaya, hem de Rusya'ya dönük ekonomik yaptırımları artan bir dozda uygulamaya başlamıştır.[1127] Sertleşen politikada yalnız Trump yönetiminin inisiyatifi değil, ABD Meclisinin kararlı duruşu da önemli bir rol oynamıştır. ABD Meclisi Temmuz 2017'de, Rusya'nın farklı ülkelerin seçimlerine dönük müdahaleleri nedeniyle siber suça karşılık gelen eylemleri, insan hakları ihlalleri, Suriye rejimine verdiği silah desteği gibi maddelerle birlikte Ukrayna'ya dönük eylemlerini de cezalandırma amaçlı olarak daha kapsamlı bir yaptırım paketini kabul etmiştir. Burada dikkat çeken nokta ise, söz konusu yaptırım paketi kapsamında Rusya'nın iştirakçisi olduğu projelere katılan üçüncü aktörlerin de hedef alınmasıdır. Böylece Rusya'nın enerji projelerine iştirak eden yabancı firmaların, oluşturulacak enerji hatlarında Rusya'ya mal, hizmet, teknoloji ve bilgi alanlarında sağlayacağı desteğin de yaptırım kapsamına alınması kararlaştırılmıştır.[1128] Bu ise, aşağıda değinileceği gibi, ABD ve AB arasında bir ihtilafa neden olmuştur.

6.1.2. AB'nin Rusya'ya Dönük Politikası

AB, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük eylemlerini ABD'ye benzer şekilde tepkiyle karşılayıp, ABD ile uyumlu şekilde Rusya'ya yaptırım uygulamaya başlamış ve NATO vasıtasıyla alınan askeri önlemlere iştirak etmiştir. Diğer taraftan AB, Rusya ile olan ilişkilerde ciddi bir kırılma yaşanmamasına da çabalamıştır. Zira ABD'den farklı olarak AB'nin Rusya'ya olan coğrafi yakınlığı, iki taraf arasında bir komşuluk ilişkisi meydana getirmekte olup, bu sebeple Ukrayna krizinin ilişkilerin genel seyrinde bir kötüleşmeye yol açması istenmemiştir.

[1127] "Treasury Sanctions Officials and Targets Entities Supporting Russia's Occupation of Crimea and Forcible Control of Eastern Ukraine", 8 November 2018, https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm543, [09.11.2018].
[1128] "One Hundred Fifteenth Congress of the United States of America", https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/hr3364_pl115-44.pdf, 32, [12.01.2018].

AB'nin Rusya'ya yaklaşımı genel bir açıdan değerlendirildiğinde, pragmatik nedenlere de bağlı olarak, Rusya ile karşılıklı ilişkilerin yakın seyretmesine çalışıldığı görülecektir. İki tarafın coğrafi yakınlıkları, toplumsal ve kültürel bağlar ve başta ticaret, finans ve enerji alanları olmak üzere sahip olunan güçlü ekonomik ilişkiler dönemsel olarak yaşanan sorunların geride bırakılmasını kolaylaştırmaktadır. Lavrov'un belirttiği gibi, "ekonomik olarak karşılıklı bağımlılık, Avrupa güvenliğinin bölünemezliği, derin insani bağlar ve ortak kültürel kökler, iki tarafı bir araya getirmektedir."[1129] İki taraf arasındaki yakın bağlar ayrışma noktaları olmadığı anlamına gelmemektedir. Doğu Ortaklığı projesi sonrası Lavrov'un AB'yi kendi nüfuz alanını genişletmekle itham etmesi ve Ukrayna krizi özelinde temas edildiği gibi, Rusya yönetiminin Doğu Ortaklığı projesiyle AB'nin her iki tarafın ortak komşularını bir seçim yapmaya zorladığını iddia etmesi, taraflar arasındaki anlaşmazlıkları dışa vuran önemli örneklerdir.[1130] Ayrıca tekrardan altı çizilecek olursa, Ukrayna krizinin ilk evresinde ABD/NATO'dan ziyade, AB'nin Ukrayna'ya teklif ettiği Ortaklık Anlaşması ile ilgili süreç merkezi bir rol oynamıştır. Keza, Poroşenko'nun devlet başkanlığına gelmesinden sonra AB'nin Ukrayna ile Ortaklık Anlaşmasını nihai olarak imzalaması, Rusya'nın karşıt duruşuna ve Ukrayna krizinin neden olduğu bütün istikrarsızlıklara rağmen, AB'nin Ukrayna'ya dönük tasavvurunda bir değişiklik olmadığını göstermiştir.

Bu gibi ayrışma noktalarına rağmen, Ukrayna krizi nedeniyle AB'nin Rusya ile ciddi bir gerginlik içine girmekten imtina ettiği de vurgulanmalıdır. Fransa, Almanya ve İtalya gibi AB'nin önde gelen güçleri, ABD'den, İngiltere'den ve de Atlantikçi kanada yakın olan Baltık ülkeleri ve Polonya'dan farklı bir pozisyon alarak, Rusya'ya dönük siyasi çözümü merkeze alan ve askeri ve ekonomik tedbirlere mesafeli duran bir yaklaşım benimsemişlerdir. Kırım'ın ilhakı sonrası başta Almanya olmak üzere AB'nin önde gelen ülkeleri, NATO vasıtasıyla Polonya ve Baltıklara rotasyon usulünce asker konuşlandırmasına ilk anda soğuk yaklaşmışlar ve Almanya özelinde bu ülke, Doğu Avrupa'ya kalıcı şekilde asker konuşlandırılmasına karşıt bir tutum almış ve Kırım'ın ilhakıyla birlikte faaliyetleri duran NATO-Rusya Daimi Konseyi'nin tekrardan aktive

[1129] Sergey Lavrov, "State of the Union Russia–EU: Prospects for Partnership in the Changing World", **Journal of Common Market Studies**, c. 51 (2013): 6.
[1130] Sergei Lavrov, "EU Expanding Its 'Sphere of Influence,' Russia Says", **EU Observer**, 21 March 2009.

edilmesine çalışmıştır.[1131] Baltıklara destek konusunda Merkel, NATO'nun manevralarını arttıracağını söylemişse de, kalıcı güç konuşlandırılmayacağını belirtmiştir.[1132] Almanya, NATO genişlemesi sonrası yeni üyelerin topraklarına İttifakın kalıcı olarak asker konuşlandırmayacağına dair Kurucu Senet'te yer alan ve Rusya'ya güvence vermeyi amaçlayan maddeye atfen bu hassasiyeti göstermiştir.[1133] Bu çerçevede Merkel, bir taraftan Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri eylemlerini eleştirirken, diğer taraftan Rusya-Avrupa arasındaki ilişkileri tanımlayan Ostpolitik'in özünün hala değişmediğini vurgulamıştır.[1134]

AB'nin benimsediği ihtiyatlı politika, Ukrayna'ya silah desteği konusunda da görülmüştür. Obama'nın "öldürücü olmayan" (non-lethal) askeri yardım tedarikine karşı, Trump yönetiminin Ukrayna'ya Javlin gibi silah sistemiyle daha güçlü destek sunmaya başlaması, AB'nin siyasi çözümü önceleyen tavrına önemli bir tezatlık teşkil etmektedir. AB ülkelerinin bu konuyla ilgili ABD'den farklı bir noktada bulundukları, Almanya ve Fransa liderleri Angela Merkel ve Emmanuel Macron'un barış odaklı bir çözüm haricinde bir alternatifin olmadığı beyanlarından ve çatışmasızlığı tesis etme amaçlı görev ifa eden Ortak Kontrol ve Koordinasyon Merkezi'nden görevlilerini geri çeken Rusya'nın tekrardan bu oluşuma dahil olması çağrılarından görülmektedir.[1135] Dolayısıyla AB, Minsk Anlaşması çerçevesinde gerekli siyasi adımların atılmasıyla önce çatışmasızlığın, daha sonra ise kalıcı bir barışın tesis edilmesini savunmakta ve Ukrayna'ya askeri destek sunulmasına ise olumsuz yaklaşmaktadır.

Ukrayna krizi sırasında AB ve ABD'nin Rusya'ya yaklaşımlarındaki farklılık ekonomik yaptırım uygulamaları özelinde de görülmüştür. Yukarıda paylaşıldığı gibi,

---

[1131] Gardner, "The Russian Annexation of Crimea", 495.
[1132] "Merkel Pledges NATO Will Defend Baltic Member States", **Reuters**, 18 August 2014.
[1133] Vanessa Gera, "Polish and Baltic Hopes for Permanent NATO Bases Frustrated by 1997 Agreement with Russia", **The Globe and Mail**, 4 September 2014.
[1134] Tuomas Forsberg, "From Ostpolitik to 'Frostpolitik'? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia, **International Affairs**, c. 92, s. 1 (2016): 29. Hristiyan Demokratların Rusya'ya dönük görece sert eleştirilerine karşın Sosyal Demokratlar ve Merkel hükümetinde dışişleri bakanı olan Frank-Walter Steinmeier Rusya'ya dönük daha yumuşak ve ihtiyatlı bir yaklaşım benimsemişlerdir. Steinmeir, Rusya'nın daha sert yaptırımlara tabi tutulmasının Avrupa'nın güvenliği için iyi bir gelişme olmayacağını ve Rusya'nın G8'e geri dönmesini arzuladığını belirtmiştir. **Age**, 31. Ayrıca, AB Enerji Komiseri ve Alman siyasetçi Günther Oettinger Kırım krizinin zirve noktasında yaptırımların Rus ekonomisini hedef almaması gerektiğini ifade etmiştir. Pleshakov, **The Crimean Nexus**, 162.
[1135] "Merkel, Macron Say No Alternative to Peaceful Settlement in Eastern Ukraine", **Reuters**, 23 December 2017.

ABD Temsilciler Meclisi'nden geçip, Ağustos 2107'de Trump'ın onayladığı yaptırım paketinin yasalaşması sonrası Rusya ile enerji alanında ortak projeler yürüten şirketler de yaptırım kapsamına alınmıştır. Bu karar, özellikle Kuzey Akım-2 projesi çerçevesinde Rusya ile önemli bir enerji projesi yürüten Almanya'nın tepkisini çekmiştir. Almanya Ekonomi ve Enerji Bakanı Brigitte Zypries ABD'nin Alman şirketlerini diğer ülkelerde ekonomik menfaatleri var diye cezalandıramayacağını söyleyip, AB'nin ABD'ye gerekli şekilde mukabelede bulunması gerektiğini vurgulamıştır.[1136] 6200 şirketi ile Rusya'da önemli ekonomik çıkarları olan Almanya, Rusya ile karşılıklı bağımlılık düzeyinde yakın ekonomik ilişkilere sahiptir; Zypries'in ABD yaptırımlarını "gayrihukuki" olarak nitelemesi de bu ilişkilerin zarar görmesinden duyulan kaygıyla ilişkilidir.[1137] Ayrıca Rusya'daki en büyük yabancı yatırımcı olan ve bu ülkede 170.000 kişiye istihdam sağlayan Fransa'nın Mâliye Bakanı Bruno Le Maire, ABD'nin aldığı kararların bu ülkeyi "fiili olarak küresel ticaretin jandarması" haline getirdiğini vurgulamıştır.[1138] Almanya, Fransa ve Avusturya gibi ülkeler ABD Meclisinden geçen tasarının uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurgulayıp, tepkilerini ortaya koymuşlardır.[1139]

ABD Temsilciler Meclisi'nin aldığı inisiyatiflerle ABD'nin Rusya'ya dönük tavrı sertleşirken, AB içinde bunun tam tersi bir durum söz konusudur. Avrupa siyasi çevreleri Ukrayna krizi sonrası Rusya ile yaşanan gerginliklerin geride bırakılması ve ikili ilişkilerin normalleşmesi yönünde çeşitli çağrılar seslendirmektedir. Bu minvalde, Almanya, Belçika ve İtalya başta olmak üzere, AB ülkelerinden Rusya'ya uygulanan yaptırımların yumuşatılabileceği ya da sonlandırılabileceği yönünde gelen mesajlar dikkat çekicidir.[1140] AB, 2014 yılından itibaren Rusya'ya uyguladığı yaptırımların kalkmasını Minsk-2'nin şartlarının yerine getirilmesine endekslemektir. Fakat AB, ABD gibi

---

[1136] Josh Lowe, "New Russia Sanctions 'Illegal' Says Germany, Urging Europe to Retaliate Against U.S.", **News Week**, 31 July 2017.
[1137] **Age**; Sakwa, **Russia Against the Rest**, 273.
[1138] William Horobin, "France Looks to Deepen Trade Ties with Russia and China", **Wall Street Journal**, 29 December 2017.
[1139] Boris Toucas, "Russia Sanctions Act Is Enacted", **Center for Strategic and International Studies**, 4 August 2017, https://www.csis.org/analysis/russia-sanctions-act-enacted-president-trump-europes-best-ally-managing-impact, [16.09.2017].
[1140] "Reuters: Ukraine Progress Should Soften Sanctions on Russia – Germany's Gabriel", 17 February 2018, https://www.unian.info/politics/10011095-reuters-ukraine-progress-should-soften-sanctions-on-russia-germany-s-gabriel.html, [18.02.2018]; "EU Makes Decision Not to Boost Anti-Russia Sanctions - Belgian PM", **Sputnik News**, 30.01.2018; "Italy's New Government to Seek Lifting of Anti-Russian Sanctions, Says PM", http://tass.com/world/1008004, [06.06.2018].

politikasını sertleştirmektense, Rusya'nın kalıcı bir ateşkesin sağlanmasına katkı sunacak adımlar atmasını ve böylece ilişkilerin normalleşmesini beklemektedir. Gerekli anlarda Avrupalı liderler Rusya'ya dönük uyarılar seslendirseler de, Ukrayna'nın da gerginlikleri dindirmeye katkı sunması gerektiğini belirterek, krize dönük duruşlarını dengeli bir politika ile belirlemektedirler.[1141]

AB üyelerinin Rusya ile ilişkilerin bozulmasını istememelerinde pragmatik nedenler de önemli rol oynamıştır. Rusya'ya dönük uygulanması düşünülen yaptırımların AB üyelerinin ekonomik zorluklar yaşadıkları bir konjonktüre denk gelmesi nedeniyle, Rusya ile ilişkilerin kötüleşmesi istenmemiştir.[1142] Her ne kadar Rusya, yaptırım sürecinin etkisiyle bir basamak gerilemişse de, AB için hala en büyük dördüncü ihracat pazarıdır.[1143] Rusya'nın bu konumuna istinaden belirli AB üyeleri Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri eylemleri sonrası üye ülkeleri Rusya'ya karşı harekete geçmeye davet ederlerken, Rusya ile kendi ekonomik ilişkilerinin olumsuz etkilenmemesine çabalamışlardır. Örneğin Fransa, Rusya'ya tedarik etmesi planlanan iki adet Mistral saldırı gemisinin satışını gerçekleştirmemesi yönünde İngiltere'den baskı görürken, kendisi de muhatabını Londra'daki finans ve gayrimenkul sektöründe önemli paya sahip Rus zenginlerine kucak açmak ve ekonomik anlamda Rus sermayesinden istifade etmekle tenkit etmiştir.[1144]

Doğu Avrupa ülkeleri ise Almanya ve Fransa'nın Rusya ile olan ticari ve enerji ilişkilerini önceleyerek, Rusya'nın agresif politikalarının kendilerine yönelttiği tehdidi önemsemeyecekleri kaygısını hissetmişlerdir.[1145] Bulgaristan Başbakanı Boiko Borisov, Minsk-2'nin yalnızca Doğu Ukrayna ile sınırlanmasını ve Kırım'ın dışarıda bırakılmasını tenkit ederken, Doğu Avrupa'nın genelindeki hissiyat da Moskova'nın Kırım'ı illegal olarak ele geçirmiş olmasının "siyasi uygunluk" nedeniyle önemsenmediği şeklinde olmuştur.[1146] Diğer taraftan, AB'ye sonradan katılan ülkelerin Rusya'ya bakış açılarında belirli farklılıklar da gözlemlenmiştir. Örneğin Baltık ülkeleri ve Polonya'dan farklı

[1141] Sabine Siebold, "Germany Urges Russia, Ukraine to De-Escalate Conflict", **Reuters**, 19 January 2019.
[1142] Neil MacFarlane ve Anand Menon, "The EU and Ukraine", **Survival**, c. 56, s. 3 (2014): 100
[1143] "EU-Russia Trade Continuing Despite Sanctions", November 2017, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/608817/EPRS_ATA(2017)608817_EN.pdf, [02.02.2018].
[1144] Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine,** 127.
[1145] Gardner, "The Russian Annexation of Crimea", 496.
[1146] **Age**, 496.

olarak; Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Slovakya Rusya'ya uygulanan yaptırımların Avrupa ekonomisi için olumsuz etki yarattığını savunmuşlardır.[1147] Yunanistan ve Macaristan gibi AB üyeleri ekonomik yaptırımlara olumsuz yaklaşırken, Bulgaristan yönetimi Rusya'ya dönük alınan tedbirlerin Bulgaristan ekonomisine olumsuz yansıdığını belirterek tarafsızlık politikası izlemeyi tercih etmiştir.[1148]

Ukrayna krizi sırasında AB'nin pozisyonuna geniş bir açıdan bakıldığında, Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya 'pragmatik kanadın' üyeleri olarak Rusya'ya ekonomik yaptırım uygulanmasına ihtiyatla yaklaşmışlar ve Ukrayna'ya silah desteği konusuna ise karşıt bir tavır almışlardır; buna karşın Polonya başta olmak üzere Litvanya, Letonya, Estonya'da oluşan 'şahin kanat' Rusya'nın 'saldırganlığına' karşı daha sert önlemlerin alınmasını savunmuşladır.[1149] ABD'ye yakın duran ikinci grubun, "Atlantikçi güvenlikçi anlayışını AB'nin Birlik dayanışmasına tercih etmesi" Ukrayna krizi sırasında bir kez daha görülmüştür.[1150]

6.1.3. Rusya'nın Batı'ya Dönük Karşı Hamleleri

Ukrayna krizi sırasında ABD ve AB'nin Rusya'ya yaklaşımlarında belirli farklılıklar gözlemlenmişse de, Avrupa ülkelerinin de katılımıyla NATO üzerinden alınan askeri önlemler ve Kırım'ın ilhakından itibaren Rusya'ya dönük uygulanan ekonomik tedbirler Batı'yı yekvücut bir şekilde Rusya'nın karşısında konumlandırmıştır. Batı'nın gerekli tedbirleri devreye sokmasında, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerinin (ve özellikle MH17 hadisesinin) karşılıksız kalmaması ve müttefik ülkelerin Rusya'dan duydukları kaygıların giderilmesi başlıca nedenler olmuştur. Rusya ise Batı'nın askeri önlemlerine ve ekonomik yaptırım uygulamalarına benzer eylemlerle karşılık vermiştir.

Şubat 2014'te Kırım operasyonu için düğmeye basıldığı andan itibaren Rusya'nın, Batı ile arasındaki güvenlik ikileminin güçlenmesine paralel olarak, askeri

[1147] Menon ve Rumer, **Conflict in Ukraine**, 155.
[1148] "Borissov Names Hungary, Greece As Countries Opposing the Russia Sanctions", 15 December 2017, http://bulgarianpresidency.eu/borissov-names-hungary-greece-countries-opposing-russia-sanctions/, [01.10.2018].
[1149] Pietro Shakarian, "Sanctions against Russia are Dividing Europe More Than You Think", **Russia Direct**, 22 September 2014, http://www.russia-direct.org/opinion/sanctions-against-russia-are-dividing-europe-more-you-think, [28.10.2017].
[1150] Sakwa, **Frontline Ukraine**, 233.

hareketliliğinde gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Rusya, Kırım'ın ilhakı sonrası Baltık Filosu ile Baltık Denizi'nde çeşitli tatbikatlar uygulamış ve piyade birlikleri, hava kuvvetleri ve Spetsnaz özel birliklerinin Arktik, Baltık bölgesi ve Karadeniz'de NATO ülkelerine yakın alanlarda hazırlık düzeylerini arttırmıştır.[1151] Rusya'nın binlerce askerin katılımıyla icra ettiği askeri tatbikatların sıklığı ve kapsamı kadar NATO'yu rahatsız eden bir diğer boyutu, bu tatbikatların ani ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesi ve taraflar arasındaki öngörülebilirlik faktörünün zedelenmesi olmuştur.[1152] Örneğin Rusya Mayıs 2015'te, NATO'nun Arktik'te gerçekleştireceği askeri tatbikatın başlayacağı gün, 250 savaş uçağı ve 12.000 personelle ani bir hava tatbikatı düzenlemiştir.[1153] Bununla birlikte Rusya'nın NATO'dan çok daha yüksek katılımla icra ettiği kapsamlı tatbikatlar da olmuştur. Örneğin, 2015 yılında 95.000 kişilik CENTR-15 ve 2016 yılında ise 120.000 kişiden oluşan KAVKAZ-16, bu minvalde öne çıkan tatbikatlar olmuştur.[1154]

Ukrayna krizi sonrası Rusya'nın Batı'ya dönük en güçlü mesajı ise Eylül 2017'de gerçekleştirdiği Zapad tatbikatı olmuştur. Rusya'nın iddiasından farklı olarak, Bild gazetesine konuşan Batı istihbarat görevlilerine göre Zapad, "salt savunma amaçlı" ve "teröre karşı tatbikat" niteliğinde bir hazırlık olmaktansa, NATO ülkelerine dönük kapsamlı saldırılar ve tam teşekküllü işgal öngören bir mahiyete sahip olmuştur.[1155] Verilen bilgiler göre, Baltık ülkelerinin işgali, Almanya, Hollanda, Polonya, Norveç, İsveç ve Finlandiya gibi ülkelere dönük ani saldırılar, stratejik bombardıman uçaklarıyla Batı Avrupa hedeflerinin bombalanması ve deniz altı savaşına dönük gerekli hazırlıkların yapılması gibi uygulamaları içeren Zapad 2017'de, nükleer silah kullanımından önceki son aşamada devreye sokulacak askeri eylemler tatbik edilmiştir.[1156] Zapad'a katılan asker sayısı 100.000 iken, Ulusal Muhafız Birlikleri, Federal Güvenlik Birimi (FSB) ve diğer yardımcı unsurlardan oluşan 20.000 kişilik bir insan topluluğu da tatbikata katılmıştır. Böylece, toplamda 120.000 personelin kullanıldığı bir tatbikat icra edilmiştir.[1157] Her ne

[1151] Gardner, "The Russian Annexation of Crimea", 492.
[1152] "NATO Says Russian 'Snap Exercises' Risky", **Deutsche Welle**, 19 May 2015.
[1153] "Russia Begins Massive Air Force Exercise", **BBC News**, 26 May 2015.
[1154] Ian Brzezinski ve Nicholas Varangis, "The NATO-Russia Exercise Gap… Then, Now, & 2017", **Atlantic Council**, 25 October 2016, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/the-nato-russia-exercise-gap-then-now-2017, [09.05.2018].
[1155] Julian Röpcke, "Putin's Zapad 2017 Simulated a War against NATO", **Bild**, 19 December 2017.
[1156] **Age**.
[1157] **Age**.

kadar bazı Rusya askeri uzmanları tatbikata katılan asker sayısının daha düşük olduğu yönünde kanaatler seslendirilseler de, NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ve Almanya Savunma Bakanı Ursula von der Leyen'in de kullanılan asker sayısını yaklaşık 100.000 olarak zikretmeleri dikkate alındığında, gerçek rakamdan bağımsız olarak bu rakamların telaffuz edilmesi dahi Rusya'nın caydırıcı gücünde bir çarpan etkisi yaratmaktadır.[1158] Fakat kullanılan asker sayısının Rusya'nın belirttiği 12.700'ün çok üzerinde olduğu muhakkaktır.[1159]

Rusya, NATO'dan çok daha üst seviyede bir askeri gücü hazır tutarak Batı'ya dönük etkili bir caydırıcılık tesis edebilmektedir. Örneğin, NATO'nun doğusunda İttifakın asker sayısı 80.000 civarındayken, Rusya'nın Baltıklara yakın alanda yaklaşık 300.000 askerinin konuşlu olduğu değerlendirilmektedir.[1160] Bununla birlikte Rusya, Ukrayna krizi sonrası etrafındaki geniş bir coğrafyada A2/AD tesis etme noktasında önemli tahkimatlar da gerçekleştirmiştir. Kuzeydeki Murmansk şehri, Kola Yarımadası, Kaliningrad ve Kırım'ın ilhakıyla birlikte Karadeniz'i içeren bir alanda Rusya, NATO'nun doğu tarafındaki faaliyetlerini kısıtlayıcı bir amaçla S-400 hava savunma sistemleri, nükleer başlık taşıyabilen İskender ve Kalibr füze sistemleri ve K-300P Kıyı Savunma füze sistemleri konuşlandırmıştır.[1161] Dolayısıyla, geniş bir coğrafya Rusya'nın hava savunma sistemlerinin kapsama alanına girmiştir.

Konvansiyonel kapasitesi ABD/NATO'dan geride olsa da, Ukrayna'ya dönük müdahaleleri sırasında da gözlemlendiği gibi Rusya, yakın coğrafyasında hazır ve güçlü bir konumdadır. NATO'nun ileri mevcudiyet kapasitesinin yetersiz olması nedeniyle

---

[1158] Keir Giles, "Russia Hit Multiple Targets with Zapad-2017", **Carnegie Endowment for International Peace**, January 2018, https://carnegieendowment.org/files/Giles_Zapad_web.pdf, 2, 5, [06.06.2018].

[1159] Robin Emmott, "NATO Says Russia Misled West Over Scale of Zapad War Games", **Reuters**, 26 October 2017. Kofman, Zapad tatbikatına 100.000 kişinin katıldığının gerçekçi olmadığını söylese de, kendi tahmini olan 45.000 yine de Rusya'nın verdiği 12.700 rakamının çok üzerindedir. Kofman'ın atıf yaptığı Rusya askeri uzmanlarından Igor Sutyagin ise rakamı 48.000 olarak vermektedir. Michael Kofman, "What Actually Happened During Zapad 2017", 22 December 2017, https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com/2017/12/22/, [01.02.2018]; Igor Sutyagin, "RDS Special: Formations and Units Involved in 'Zapad-2017' Russian-Belarussian Strategic Exercises", **RUSI Defence Systems**, 6 October 2017, https://rusi.org/publication/rusi-defence-systems/rds-special-formations-and-units-involved-%E2%80%98zapad-2017%E2%80%99-russian, [09.09.2017].

[1160] Rasa Juknevičienė, "Russia: From Partner to Competitor", NATO Parliamentary Assembly Political Committee, 6, https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-11/2017%20-%20170%20PC%2017%20E%20rev.%201%20fin%20-%20RUSSIA%20-%20JUKNEVICIENCE%20REPORT.pdf, 6, [31.01.2018].

[1161] **Age**, 2.

Rusya, doğu sınırına yakın alanlarda güç dengesinin kendi lehine olmasının sağladığı avantajla hareket etmektedir. Rusya'nın askeri olarak hazırlık düzeyini üst seviyede tutmasına karşılık NATO'nun özellikle Trump'ın ABD başkanlığına gelmesiyle birlikte bütünlüğünün ciddi anlamda sorgulanır olması, Baltık ülkelerinin ve Polonya'nın Rusya'dan hissettikleri kaygıları daha da arttıracak emarelerdir. Ayrıca, Arap Baharı sonrası göç konusu ve terörizm gibi konularla ilgilenen ve kendi güvenlik sorunlarıyla meşgul olan NATO'nun güney kanadındaki ülkelerin, kuzeyde ortaya çıkabilecek bir tehlike sırasında NATO'ya ne kadar hızlı katkı sunabilecekleri bir soru işaretidir.[1162] Bir diğer sorunlu nokta ise, NATO'nun Rusya'ya dönük 'Geliştirilmiş İleri Mevcudiyet' kapsamında devreye soktuğu birliklerin, Rusya'ya dönük gerekli caydırıcılığı tesis etmekten uzak olmaları ve hazırlık düzeyleri itibariyle belirsizliğin söz konusu olduğu NATO müttefiklerden gelecek desteğe ihtiyaç duymalarıdır.[1163] Bununla birlikte NATO'nun ikinci en büyük ordusuna sahip olan Türkiye, Batı askeri unsurlarının Karadeniz'deki mevcudiyetine dönük geleneksel olarak mesafeli tavrını Ukrayna krizi sırasında da sürdürmüş ve Romanya'da oluşturulacak olan çok uluslu gücün katılımcılarından olmayı kabul etmişse de, Karadeniz'de deniz gücü koordinasyon mekanizması kurulmasına sıcak bakmamıştır.[1164] Karşısındaki ittifakın parçalı görüntüsüne karşın Rusya ise, yekvücut bir askeri kuvvet olarak Batı ittifak sistemine karşı güçlü bir caydırıcılık tesis edebilmektedir. Estonya'nın önceki Savunma Bakanı Sven Mikser'in ifade ettiği gibi, Putin bölgesel üstünlüğe sahip olduğu inancı ile hareket etmektedir.[1165]

Askeri gücüne tezat şekilde ekonomik konular Rusya'nın Batı karşısında kırılgan tarafını teşkil etmektedir. Beşinci bölümde de değinildiği gibi, Batı teknolojisine ve finansal kurumlarına erişiminin engellenmesi nedeniyle Rusya, sermaye tedariki ve belirli enerji projelerini hayata geçirme konularında sorunlar yaşmaktadır. Bu gelişmeler Rusya ekonomisi üzerinde olumsuzluklar yaratmaktadır. Kendisine uygulanan tedbirlereyse

[1162] Giles, "Russia Hit Multiple Targets with Zapad-2017", 6; Duke ve Gebhard, "The EU and NATO's Dilemmas with Russia and the Prospects for Deconfliction", 381.
[1163] Zapfe, "Deterrence from the Ground Up", 157; Khramchikhin, "Rethinking the Danger of Escalation", 6-7.
[1164] Boris Toucas, "Turkey Has No Allies in the Black Sea, Only Interests", **Center for Strategic and International Studies**, 13 February 2018, https://www.csis.org/analysis/turkey-has-no-allies-black-sea-only-interests, [29.05.2018].
[1165] Geoff Dyer, "Nato Rethink Risks Confrontation with Russia", **Financial Times**, 26 June 2015.

Rusya önündeki imkanlar dahilinde çeşitli karşılıklar vermiştir. Rusya, Batı'dan ihraç ettiği gıda ürünlerine dönük 'karşı yaptırımlar' uygulamaya başlamış ve Ukrayna krizinden sorumlu tutulan Rusya vatandaşlarına seyahat kısıtlaması getirilmesi tedbirine dönük olaraksa benzer bir uygulamayla muhataplarına mukabelede bulunmuştur.[1166] Rusya; ABD, AB, Avusturalya ve Kanada'ya gıda ürünleriyle ilgili ithalat kısıtlaması getirirken, daha sonra Batı ile aynı çizgide hareket eden Arnavutluk, Karadağ, İzlanda, Lihtenştayn ve ayrıca Ukrayna'yı da listeye eklemiştir.[1167]

Putin yönetimi, özellikle AB ile olan yakın ekonomik ilişkilerin Ukrayna krizi nedeniyle kötüleşmesini istememiş ve yaptırımların iki tarafın da çıkarını olmadığını vurgulayarak ilişkilerin normalleşmesi yönünde çağrılar seslendirmiştir.[1168] Fakat Rusya, AB ülkelerini de yaptırım kapsamına alarak, kendisine karşı alınan tedbirlere tepkisiz kalmayacağını göstermiştir. Dolayısıyla Putin yönetimi, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar devam ettiği müddetçe AB'ye benzer şekilde mukabelede bulunmuştur. Netice itibariyle AB'nin Rusya'ya gerçekleştirdiği tarım ürünleri ihracatının % 43'ü yaptırım kapsamına alınmıştır. Bu gelişme neticesinde, özellikle Finlandiya, Letonya ve Estonya gibi üye ülkeler tarım ürünleri başlığı altında ihracat paylarının yaklaşık üçte birlik bölümünü kaybederek Rusya'nın yaptırımlarından en ciddi etkilenen ülkeler olmuşlardır.[1169]

6.1.4. Çin'in Rusya'ya Dönük Yaklaşımı

ABD ve Rusya ile birlikte uluslararası sistemde büyük bir güç olarak yer alan Çin'in de Ukrayna krizine yaklaşımının değerlendirilmesi gerekmektedir. Ukrayna krizi Çin'i, Ukrayna ve Rusya'nın her ikisiyle de olumlu seyreden ilişkileri nedeniyle zor bir duruma sevk etmiştir. Çin, Ukrayna krizi sırasında iyi ilişki içinde olduğu bir ülkenin (Ukrayna) toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarının ihlal edilmemesi gerektiğini, Rusya'nın tepkisini çekmeden ifade etmeye çalışmıştır.

Çin ve Ukrayna arasındaki ikili ilişkilerdeki yakınlığı izah ederken, öncelikli

[1166] "Russia's Counter-Sanctions: What You Need to Know", 30 June 2017, http://tass.com/economy/954230, [15.09.2017].
[1167] **Age**.
[1168] "Putin Says Sanctions Are Senseless for Russia and EU, 28 February 2018, http://tass.com/politics/992017, [01.10.2018].
[1169] "EU-Russia Trade Continuing Despite Sanctions", November 2017". 2.

olarak Ukrayna'nın Çin için askeri anlamda önemli bir tedarik kaynağı olduğunun altı çizilmelidir. Ukrayna, 1998 senesinde Sovyet deniz gücü için 1985'te hazırlığına başlanan ve yarısı bitmiş olan uçak gemisi Varyag'ı 25 milyon dolar karşılığında Çin'e satmış ve bu gemi 2012 senesinde Liaoning ismiyle Çin'in ilk uçak gemisi olarak hizmete başlamıştır.[1170] Sembolik açıdan önemli bu hadiseden sonra Ukrayna, 1989 Tiananmen Katliamı sonrası Batı'nın silah ambargosuna maruz kalan Çin'in, Rusya'ya olan bağımlığını azaltan önemli bir tedarik kaynağı olmuştur.[1171] İlerleyen yıllarda, askeri-endüstriyel alanda olduğu gibi ticari konularda da iki ülke arasındaki ilişkiler gelişmiştir. Örneğin 2011 yılında Çin ve Ukrayna arasında 200 tane anlaşma imzalanmıştır. İpek Yolu projesi kapsamında Çin'in Ukrayna'da Özel Ekonomik Bölge projeleri geliştirmesi ve havaalanı, liman ve rafineri inşaatları dahil birçok altyapı projesinde yatırımlarda bulunması konularında taraflar mutabakata varmışlardır.[1172] Yanukoviç görevdeyken atılan bu adımlar, kendisinin azledilmesinden sonra sekteye uğramamıştır. Çin, İpek Yolu projesi kapsamında gerek finansal gerekse doğrudan yatırım kanalları üzerinden birçok altyapı projesine sunduğu destekle Ukrayna içinde önemli bir ekonomik aktör haline gelmiştir.[1173]

İki ülke arasındaki yakın bağlar nedeniyle Çin, Ukrayna krizinin Ukrayna ile olan ilişkilerini olumsuz etkilememesine çalışmıştır. Bu bağlamda Çin, Ukrayna krizinde politikasını hassas bir denge üzerine kurup, Kırım'ın ilhakı sonrası Batı gibi Rusya'ya karşı sert bir tutum almamış, fakat aynı zamanda Ukrayna'nın bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğine de dikkat çekmiştir.[1174] Çin, 16 Mart 2014'te Kırım'da gerçekleşecek olan referandumdan bir gün önce BMGK'de referandum sonuçlarının tanınmaması konusunda teklif edilen tasarıyla ilgili oylamaya katılmamayı seçmiştir. Çin BM büyükelçisi Liu Jieyi, Çin'in devlet egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı ilkesini benimsemiş bir ülke olduğunu

[1170] Dmitry V. Kuznetsov, "China and the Ukrainian Crisis: From 'Neutrality' to 'Support' for Russia", **China Report (Sage Publications)**, c. 52, s. 2 (2016): 93.
[1171] Michael Kofman, "An Uneasy Ménage à Trois: Reliance on Russian and Ukrainian Weapons Puts China in a Tight Spot", **Foreign Affairs**, 4 Aralık 2014; Richard D. Fisher, **China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach** (Connecticut. Praeger Security International, 2008), 93.
[1172] Kuznetsov, "China and the Ukrainian Crisis", 93-94.
[1173] Nolan Peterson, "US Weapons and Chinese Cash Compete for Influence in Ukraine", **The Daily Signal**, 8 January 2018.
[1174] Kuznetsov, "China and the Ukrainian Crisis", 98.

vurgulayarak ülkesinin yaklaşımını ortaya koymuş; bununla birlikte krizin yaşandığı konjonktürde teklif edilen tasarının Ukrayna'daki gerginliklerin yatışmasına katkı sunmayacağını söyleyerek, Çin'in oylamaya katılmama kararını açıklamıştır.[1175] Tasarı Rusya'nın vetosuyla reddedilmiş ve geri kalan 13 ülke evet oyu vermişse de Çin, Rusya karşıtı bir pozisyon almamakla birlikte, Rusya'ya destek vermekten de imtina etmiştir. Benzer şekilde, 27 Mart 2014'te BM Genel Kurulu'nda 'Kırım Bölgesi'nin Statü Değişikliğinin Tanınmaması' yönündeki tasarıyla ilgili oylamaya da katılmayan Çin, krize taraf ülkelerin katılımıyla siyasi çözüm üzerine odaklanılması gerektiğini vurgulayarak, Genel Kurul'daki oylamanın kabul edilmesinin sorunu daha da karmaşık hale getireceğini belirtmiştir.[1176] Fakat tekrardan, Çin böyle bir karar alarak, Batı kadar Rusya'nın da yanında yer almadığını ortaya koymuştur. Suriye krizi sırasında BMGK'de birçok tasarıda Rusya ile (veto kartına başvurulması bağlamında) eşgüdümlü hareket eden Çin'in, Ukrayna krizi sırasında muhatabı ile aynı çizgide olmaması dikkat çekici bir ayrıntıdır. Çin, Rusya'ya karşıt bir tutum almayarak ve krizin ortaya çıkışını Batı'nın müdahaleci eylemleri ile de ilişkilendirerek bir orta yol izlemişse de, Ukrayna'nın bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyulması vurgusu da deklarasyonlarında yer bulmuş ve Çin tarafından tarafsızlık olarak tanımlanabilecek bir pozisyon benimsenmiştir.[1177]

Çin'in Ukrayna krizi sırasında Rusya ile olan ilişkilerinde öne çıkan bir diğer başlık ekonomik konular olmuştur. İki taraf arasında kapsamlı ekonomik ilişkiler olsa da, Ukrayna krizi sırasında bu ilişkilerin belirli sınırlılıklara tabi olduğu görülmüştür. 2013'ten başlamak üzere son beş yıllık dönem baz alındığında, iki taraf arasında ekonomik anlamda önemli yakınlaşma adımlarının atıldığı görülecektir. Örneğin, Haziran 2013'te Rosneft ve Çin Ulusal Petrol Şirketi arasında 270 milyar dolarlık bir petrol anlaşması imzalanmış ve Mayıs 2014'te 400 milyar dolarlık bir doğal gaz anlaşması

[1175] "Statement by Ambassador Liu Jieyi after Security Council Voting on the Draft Resolution on Ukraine", 15 March 2014, http://www.china-un.org/eng/hyyfy/t1140296.htm, [07.10.2017].
[1176] "General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region", 27 March 2014, https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm, [07.10.2017].
[1177] Alexander Gabuev, "Friends with Benefits? Russian-Chinese Relations After the Ukraine Crisis", **Carnegie Moscow Center**, June 2016, https://carnegieendowment.org/files/CEIP_CP278_Gabuev_revised_FINAL.pdf, 9, [10.09.2018]; Kuznetsov, "China and the Ukrainian Crisis", 98, 102; Wilson, "The Eurasian Economic Union and China's Silk Road", 125.

Gazprom ve Çin Ulusal Petrol Şirketi arasında imzalanmıştır.[1178] Ayrıca, Moskova-Kazan tren yolu inşaatında ve Rusya'nın Pasifik'teki liman inşaatlarında Çin iştiraki Rusya tarafından kabul edilmiş ve Kuzey Deniz Yolunun geliştirilmesinde hayata geçecek projelerde Çin'in de yer almasına olumlu karşılık verilmiştir.[1179] Temmuz 2017'de imzalanan LNG, nükleer enerji, ulaşım ve havacılık alanlarındaki anlaşmalarla, iki ülke arasında ekonomik ilişkiler daha da derinleşmiş ve Çin, Rusya'daki altyapı projelerinde önemli bir aktör haline gelmiştir.[1180]

Diğer taraftan Ukrayna krizi sırasında Çin, Rusya ile olan ekonomik ilişkilerini seçicilikle belirlemiş ve hatta ekonomik anlamda güçlü aktör olmanın sağladığı avantajdan azami derecede yararlanmıştır. Ukrayna krizi sırasında Batı'nın yaptırımlarına maruz kalan Rusya, yaşadığı ekonomik sıkışmışlığı aşabilmek için Çin'e belirli açılımlar gerçekleştirmek istemiştir. Örneğin Rusya, Sibirya'daki hidrokarbon kaynaklarını Çin'e daha yüksek miktarda satabilmek, Londra ve New York yerine Şangay ve Hong Kong'dan Rus şirketlerinin finansal kaynak ihtiyacını karşılamak ve Rusya'ya Çinli yatırımcıları çekerek ihtiyaç duyulan sermaye girişini sağlamak için çeşitli çabalar sarf etmiştir.[1181] Fakat Rusya Çin'den istediği karşılığı alamamıştır. Örneğin, iki ülke arasında Mayıs 2014'te Rusya'nın Doğu Sibirya bölgesinden Çin'e doğal gaz tedarikini öngören anlaşmaya ilaveten Rusya, Ukrayna krizi nedeniyle Batı ile ilişkileri kötüleşirken, Batı Sibirya'daki Yamal bölgesinden Batı'ya tedarik ettiği doğal gazı da Çin'e aktarmayı teklif etmişse de, doğal gaz tüketimini LNG ve diğer yöntemlerle çeşitlendiren Çin'den istediği olumlu cevabı alamamıştır.[1182] Ayrıca, her ne kadar iki ülke Mayıs 2014'te 400 milyar dolar tutarında bir doğal gaz anlaşmasına imza atmışlarsa da, Çin'in Rusya'nın ilk teklifini reddetmesi sonucu görüşmeler uzamış ve nihai olarak anlaşma sağlanmışsa da gazın birim

[1178] Courtney Weaver ve Neil Buckley, "Russia and China Agree $270bn Oil Deal", **Financial Times**, 21 June 2013; Alec Luhn ve Terry Macalister, "Russia Signs 30-Year Deal Worth $400bn to Deliver Gas to China", **The Guardian**, 21 May 2104.
[1179] Dmitri Trenin, "From Greater Europe to Greater Asia? The Sino-Russian Entente", **Carnegie Moscow Center**, April 2015, https://carnegieendowment.org/files/CMC_Brief_CP_Trenin_EuropeAsia_2015Eng.pdf, 11, [01.07.2018].
[1180] "Press Statements Following Russian-Chinese Talks", 4 July 2017, http://en.kremlin.ru/events/president/news/54979, [17.09.2017].
[1181] Gabuev, "Friends with Benefits?", 3.
[1182] Pavel K. Baev, "Russia's Pivot to China Goes Astray: The Impact on the Asia-Pacific Security Architecture", **Contemporary Security Policy**, c. 37, s. 1 (2016): 99-100; Gabuev, "Friends with Benefits?", 12-13.

fiyatı kamuoyu ile paylaşılmamıştır.[1183] Fakat Rusya'nın ilk teklifini reddeden Çin, Avrupa'ya tedarik ettiği gaz fiyatını baz alarak kendisine teklif sunan Rusya'nın Ukrayna krizinin etkisiyle ekonomik açıdan zorlandığı bir dönemde, Türkmenistan'dan daha düşük fiyattan aldığı doğal gaz fiyatını baz alarak muhatabına teklif götürmüş ve güçlü pozisyonundan yararlanarak, tahminlere göre bin metreküplük gazda yaklaşık olarak 30 dolarlık indirim elde etmiştir.[1184] Bu örnek hadiselerin gösterdiği gibi, Rusya'nın doğal gazını Çin'e ihraç etme gereksiniminin Çin'in ithal etme gereksiniminden fazla olması, Çin'in bu asimetrik durumdan faydalanmasına imkan tanımıştır.[1185]

Bununla birlikte, Doğu Sibirya projesi çerçevesinde Çin, Rusya'nın bu bölgede inşa edeceği doğal gaz üretim tesisleri ve Rusya tarafındaki boru hattı projesi için vaat ettiği 25 milyar dolarlık ön ödemeyi hayata geçirmemiştir. Bunun sonucunda Rusya, Ukrayna krizi nedeniyle Batı'nın finansal kurumlarına ulaşamadığı bir ortamda, Çin'deki yatırım bankalarından yükselen kredi riskinin getirdiği dezavantajla borçlanmak durumunda kalmıştır.[1186] Ayrıca, Gazprom gibi şirketlerin Çin bankalarından kredi tedarik etmeleri mümkün olmuşsa da, Rus şirketlerin daha kapsamlı kredi arayışları, Çin'in önde gelen bankalarının Batı'nın yaptırımlarına iştirak etmeleri ya da yüksek riskle Rus şirketlerine borç vermektense daha istikrarlı ABD ve Avrupa pazarlarındaki şirketlere kredi tedarik etmeyi tercih etmeleri nedeniyle sonuçsuz kalmıştır.[1187]

Doğrudan yatırım alanında da Çin aynı seçicilikle davranmıştır. Çin'in Rosnet bünyesindeki Vankorneft'in % 10'luk hissesini alması ve ayrıca Novatek'in Yamal'daki

[1183] Sarah Lain, "The Significance of the China-Russia Gas Deal", **The Diplomat**, 24 May 2014.
[1184] Jane Nakano ve Edward C. Chow, "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China: Is a Friend in Need a Friend Indeed?", **Center for Strategic and International Studies**, 24 November 2014, https://www.csis.org/analysis/west-siberia-gas-supply-deal-horizon-russia-and-china-friend-need-friend-indeed, [30.06.2018]; William Wan ve Abigail Hauslohner, "China, Russia Sign $400 Billion Gas Deal", **The Washington Post,** 21 May 2014.
[1185] Çin'in enerji alanında Rusya'ya olan bağımlılığını azaltan faktörlerle ilgili kaya gazına yaptığı yatırım, Türkmenistan'ı temel tedarikçilerinden biri olarak hazır tutması, Çin-Myanmar boru hattını daha yoğun kullanması ve ABD'den LNG ithal etmesinin özellikle altı çizilmelidir. Samuel Charap, John Drennan ve Pierre Noël, "Russia and China: A New Model of Great-Power Relations", **Survival**, c. 59, s.1 (2017): 31-32.
[1186] Baev, "Russia's Pivot to China Goes Astray", 100; Nakano ve Chow, "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China."
[1187] Alexander Gabuev, "A Pivot to Nowhere: The Realities of Russia's Asia Policy", **Carnegie Moscow Center**, 22 April 2016, https://carnegie.ru/commentary/63408, [09.09.2018]; Alla Hurska, "Flawed 'Strategic Partnership': Putin's Optimism on China Faces Harsh Reality", **Eurasia Daily Monitor**, s. 15/175, 12 December 2018.

LNG projesinde, en son İpek Yolu Fonu'nun temin ettiği hisseyle birlikte, % 30'luk pay sahibi olması, Rusya içinde artan ekonomik faaliyetlerine dair önemli göstergelerdir.[1188] Çin'in sadece on sekiz aylık bir zaman diliminde Rusya'daki enerji projelerine 14 milyar dolarlık yatırım yaptığı ve gelinen nokta itibariyle Rusya'nın en büyük petrol, petro-kimya ve altın şirketlerinde hisse sahibi olduğu görülmüştür.[1189] 2014'ten sonra Rusya içinde Çin'in artan ekonomik faaliyetleri, Rusya'nın Çin'e bağımlı hale gelmekten duyduğu kaygılara istinaden benimsediği mesafeli politikada önemli bir değişikliğe gittiğini göstermektedir.[1190] Rusya'nın bu tutumuna rağmen Çin'in Rusya'ya dolaylı ve doğrudan yatırım alanlarında gösterdiği ilginin 2014 sonrasında ciddi manada azalması dikkat çekicidir.[1191] Özellikle yüksek teknoloji pazarlarına odaklanan Çin'in enerji ve hammadde odaklı Rus pazarına daha fazla yatırım yapmasının, ancak Rus varlıklarının fiyatlarının daha da düşmesiyle mümkün olacağı değerlendirilmektedir.[1192]

6.2. Ukrayna Krizi ve Büyük Güç Rekabeti

Yukarıdaki tartışmalarda, Ukrayna krizinin yaşandığı konjonktüründe Rusya'nın Çin ve Batı (AB/ABD/NATO) ile olan etkileşimleri ampirik bir çerçevede açıklanmıştır. Takip eden satırlarda Saldırgan Realizm'in temel hipotezlerinden yararlanarak, teorik bir düzlemde taraflar arasındaki etkileşimlerin izah edilmesine çalışılacaktır. Bu çerçevede Ukrayna krizi sırasında uluslararası sistemde ABD, Çin ve Rusya'dan mütevellit üç büyük gücün Rusya'nın merkezi aktör olduğu bir denklemde nasıl bir etkileşim içinde oldukları masaya yatırılacaktır. Bu yapılırken, zaman aralığının kriz öncesindeki detayları da kapsamasına izin vermenin, krizin yaşandığı konjonktürdeki etkileşimlerin gerekli bir

[1188] Nakano ve Chow, "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China"; Charap, Drennan ve Noël, "Russia and China", 29.
[1189] Henry Foy, "Russia Turns to New Friends from China and the Middle East", **Financial Times**, 11 October 2017.
[1190] Paul Benjamin Richardson, "Geopolitical Visions, Globalisation, and the Remaking of Russia's Eurasian Borders", **Journal of Borderlands Studies**, c. 32, s. 1 (2017): 10. Ayrıca bkz: Mankoff, **Russian Foreign Policy**, 209-210; Stephen Blank, Alexander Lukin ve Gilbert Rozman, "Uneasy Triangle: China, Russia, and the United States in the New Global Order", **Center on Global Interests**, October 2015, http://globalinterests.org/2015/10/26/uneasy-triangle-china-russia-and-the-united-states-in-the-new-global-order/, 12, [09.06.2018].
[1191] Bernard D. Cole, **China's Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy** (Maryland: Naval Institute Press, 2016), 195; Charap, Drennan ve Noël, "Russia and China", 29; Hurska, "Flawed 'Strategic Partnership'".
[1192] **Age**, 29-30.

arka planla desteklenmesine ve böylece bütünlüklü bir fotoğrafın sunulmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

6.2.1. Ukrayna Krizinde Rusya-ABD Rekabetinin İzleri

Yukarıdaki tartışmada ortaya konulduğu gibi, Ukrayna krizi sürecinde Rusya ve Batı arasında askeri tatbikatlar ve ekonomik yaptırımlar üzerinden dışa vurulan bir gerginlik söz konusu olmuştur. Batı'nın Rusya'ya karşı aldığı tedbirlerde özellikle ABD'nin iradesi önemli bir rol oynamıştır. AB'nin ihtiyatlı ve dengeli politikasına karşın ABD'nin Rusya'ya yaklaşımı görece sert ve tavizsiz bir niteliğe sahip olmuştur.

Ukrayna krizi merkezli yaşanan gelişmeleri değerlendiren bazı isimlere göre, Rusya ve Batı arasında yaşanan gerginlik Soğuk Savaş sonrası dönemde farklı bir sürece işaret etmektedir. Yeni bir Soğuk Savaş'ın işaretlerinin görüldüğünü söyleyen Gorbaçov'a göre, Batı'nın Moskova'ya, Moskova'nın ise Batı'ya inanmadığı bir tablonun neden olabileceği güven erozyonunun talihsiz gelişmelere yol açması muhtemeldir.[1193] Keza Brzezinksi'ye göre, Ukrayna müdahalesiyle birlikte yeni bir Soğuk Savaş'ın başlangıcında mı olunduğu sorusu bir yana, ABD ve Rusya zaten bir Soğuk Savaş'ın içine girmiş durumdadırlar.[1194] Sovyetolog Cohen ise, Soğuk Savaş zamanından farklı olarak gerginliklerin merkezinin Berlin olmadığı, Rusya'nın hemen yanı başındaki Ukrayna olduğu ve bu nedenle yeni bir Soğuk Savaş'ın öncülünden bile daha tehlikeli gelişmelere yol açabileceğini belirtmiştir.[1195] Her ne kadar bazı yazarlar, Soğuk Savaş'ın jeopolitik olduğu kadar ideolojik rekabet boyutuna da sahip olması ve çift kutuplu bir sistem dahilinde yaşanması nedeniyle halihazırdaki süreci Soğuk Savaş benzetmesiyle açıklamaktan imtina etseler de, Rusya-Batı gerginliğinin ciddi boyutlara tırmandığı kabul edilmektedir.[1196]

ABD ve Rusya arasındaki gergin ilişkileri Soğuk Savaş analojisi ile açıklayan

[1193] Mikhail Gorbachev, Matthias Schepp ve Britta Sandberg, "Gorbachev Interview 'I am Truly and Deeply Concerned'", **Der Spiegel**, 16 January 2015.
[1194] Zbigniew Brzezinksi, Sebastian Fischer ve Holger Stark, "Brzezinski on Russia: 'We Are Already in a Cold War'", **Der Spiegel**, 2 July 2015.
[1195] Stephen F. Cohen, "Patriotic Heresy vs. the New Cold War", **The Nation**, 27 August 2014.
[1196] Stephen Walt, "I Knew the Cold War. This Is No Cold War", **Foreign Policy**, 12 March 2018; Odd Arne Westad, "Why the Term Shouldn't Apply to Today's Great-Power Tensions", **Foreign Affairs**, 27 March 2018; James Stavridis, "Are We Entering a New Cold War?", **Foreign Policy**, 17 February 2016.

Legvold'a göre, bu durumun ortaya çıkmasının nedeni tarafların çeyrek yüzyıl boyunca ilişkilerini yapıcı bir zemine taşıyamamalarıdır.[1197] Bu süreci değerlendiren Mearsheimer'a göre, Ukrayna krizine zemin hazırlayan şartlar asıl olarak NATO'nun genişlemesi yönünde ortaya konulan irade ile oluşmaya başlamıştır.[1198] Sakwa ise, Avrupa'ya hava savunma sistemleri konuşlandırılmasında somutlaşan ABD'nin güvenlikçi yaklaşımını, NATO'nun durdurulamaz genişleme dinamiğini (ve ayrıca OGSP'nin oluşturulmasını), Rusya ile yaşanan güvenlik ikileminin temel nedenleri olarak vermektedir.[1199] Wolff ise Ukrayna krizine ilişkin değerlendirmesinde, NATO'nun açık kapı politikasını devam ettirerek Rusya'yı dışlamasına ve bunun Avrupa'da neden olduğu güvensizlik iklimine atıf yapmaktadır.[1200] Bu çerçevede Batı, Rusya'ya yazılı bir teminat vermiş olsun ya da olmasın, Rusya'nın NATO'nun genişlemeyeceği yönünde kendisine verilen bir söz olduğu ve buna aykırı davranıldığı yönünde beslediği kanaatler, Ukrayna krizi sırasındaki politikasına direkt etki etmiştir.[1201] Böylece Ukrayna'nın açık kapı politikasına uygun şekilde NATO'ya olası katılımı, kriz sürecinde önemli bir rol oynamıştır.[1202] Lane de benzer noktalara dikkat çekmektedir. NATO'nun genişlemeyeceği yönünde Gorbaçov'a verilen sözden dönüldüğü, NATO'nun eski Varşova Paktı ülkelerini bünyesine kattığı ve hatta Gürcistan ve Ukrayna'nın dahi NATO'ya üyeliğinin masaya yatırıldığı bir dizi gelişme neticesinde Rusya, Batı tarafından istikrarlı olarak çevrelenmeye çalışılmıştır.[1203]

Her ne kadar Ukrayna krizinin ortaya çıkışında NATO'nun herhangi bir rolü olmamışsa da, yaşanan iktidar değişikliği sonrası Ukrayna ve NATO arasında olası bir yakınlaşmadan Rusya'nın kaygı duyduğu beşinci bölümde paylaşılmıştır. Ayrıca NATO, Kırım ve Donbas müdahaleleri sonrasında Rusya'nın daha geniş bir coğrafyayı tehdit edecek eylemlere girişmesini önlemek için devreye girmiş ve krizin ilerleyen aşamalarında aktif bir şekilde yer almıştır. ABD ise NATO'yu Rusya'ya karşı harekete

[1197] Legvold, **Return to Cold War**, 145-147.
[1198] Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", 77.
[1199] Sakwa, "The Death of Europe?", 563.
[1200] Andrew T. Wolff, "The Future of NATO Enlargement After the Ukraine Crisis", **International Affairs**, c. 91, s. 5 (2015): 1104.
[1201] **Age**, 1106.
[1202] **Age**, 1110.
[1203] Lane, "The International Context", 627.

geçirerek, bu süreçte tayin edici bir rol oynamıştır.

Ukrayna krizi sırasında ABD'nin Rusya'ya dönük uygulanan dengelemeye öncülük etmesi Soğuk Savaş sonrasından itibaren ABD dış politikasındaki bir devamlılığa işaret etmektedir. Soğuk Savaş sonrasında ABD yönetimleri, NATO'nun Rusya'yı dizginleme noktasında ABD'nin elindeki önemli bir enstrüman olduğu düşüncesine sahip olmuşlardır. Bu çerçevede ABD, Soğuk Savaş'ın bitmesi ve SSCB'nin dağılmasına rağmen NATO vasıtasıyla Kıta Avrupa'sındaki askeri mevcudiyetini devam ettirme yönünde bir irade ortaya koymuştur. Böylece, Soğuk Savaş sürecinde ABD'nin Avrupa'nın savunmasıyla ilgili elde ettiği yetki ve sorumluluklar, NATO'nun kurumsal yapısının korunmasıyla Soğuk Savaş sonrası döneme de sirayet edecek şekilde devam etmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle SSCB'nin çözülüşünün ilk yıllarında, önce Bush daha sonra Clinton'ın başkanlıklarında ABD yönetimleri Rusya ile ilişkilerin olumlu seyretmesine çalışmışlarsa da, Rusya'dan gelebilecek olası bir tehdide karşı NATO'nun varlığını korumasını gerekli görmüşlerdir. George H. W Bush yönetiminde Savunma Bakanlığı'nda görev alan Paul Wolfowitz'in 1992 senesinde hazırlanışına öncülük ettiği Savunma Planı Raporunda, Rusya'da otoriter bir eğilimin ortaya çıkması ve bu ülkenin askeri anlamda agresif bir istikamet izlemesi ihtimaline karşı hazır olunması gerektiği vurgulanmıştır.[1204] Bu bağlamda, NATO'nun Avrupa'nın güvenliği için zaruri olduğu kaydedilirken, ABD'nin Avrupa'nın savunmasında söz sahibi olması için NATO'nun varlığını devam ettirmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.[1205]

Bu mülahaza, Clinton döneminde NATO'nun genişlemesi yönünde ortaya konulan irade ile somut bir hal kazanmıştır. Clinton yönetiminde ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı olarak görev yapan Strobe Talbott, NATO genişlemesinin Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni tehditlerle mücadele etmek ve Balkanlar'da yaşanan krizlerin benzerlerini önlemek için gerekli olduğunu vurgularken, ortaya koyduğu analizde, Rusya'yı Batı için potansiyel bir tehdit olarak tanımlayarak, ABD'nin Rusya'ya dair kuşkularını dışa vurmuştur. Kendisinin ifadesiyle, Rusya'nın demokrasiden vazgeçip,

[1204] Principal Deputy Under Secretary of Defense, "Defense Planning Guidance, 1994-1999", 18 February 1992, http://nsarchive.gwu.edu/nukevault/ebb245/doc03_extract_nytedit.pdf, 16, [29.03.2017]. Ayrıca bkz.: Andrew J. Bacevich, **American Empire: The Realities and Consequences of U.S Diplomacy** (Massachusetts: Harvard University Press, 2003), 43-46.
[1205] Principal Deputy Under Secretary of Defense, "Defense Planning Guidance, 1994-1999", 18.

tarihinde olduğu gibi tehditkâr davranışlara başvurması ihtimaline karşı hazır olunmalıdır. Böyle bir durumda NATO müttefiklerini koruma yükümlülüğünden hareketle kolektif savunma görevini yerine getirecektir. Nihai olaraksa Talbott, NATO'nun genişlemesinin her halükârda gerçekleşeceğini ve Rusya'nın bunu engelleme çabasının, bu ülkenin niyetleriyle ilgili kuşkuları arttırmaktan başka bir işe yaramayacağını vurgulamıştır.[1206]

Her ne kadar ABD liderleri NATO'nun işlevini barış ve istikrara katkı sunmak olarak açıklamışlarsa da, asıl olarak NATO, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin elindeki önemli bir dış politika enstrümanı olmuştur.[1207] Wolfowitz raporunun ana fikrini oluşturur şekilde, eski Sovyet coğrafyası da dahil olmak üzere, dünyanın muhtelif bölgelerinde yeni rakiplerin ortaya çıkmasını engellemek ve ABD'nin ileri mevcudiyet kapasitesini muhafaza ederek, potansiyel rakiplerine ya da müttefiklerine güç boşluğu oluşmasına izin verilmeyeceğini göstermek, ABD'nin küresel tasavvurunda öncelikli hedefleri olarak sunulmuştur.[1208] Bu duruma Avrupa özelinde bakıldığında, izlenecek olan dış politikanın temel motifi, ABD'nin NATO vasıtasıyla Kıta'da askeri olarak yer almaya devam edeceği olmuştur.

Bu hususla ilgili en net mesajlardan biri Clinton yönetiminde dışişleri bakan yardımcılığı yapmış olan Richard Holbrooke tarafından verilmiştir. ABD'nin Avrupa'da Birinci Dünya savaşı ile başlayan askeri müdahalelerine atıf yapan Holbrooke, istikrarlı bir Avrupa'nın ABD'nin ulusal güvenliği için önemine dikkat çekmiş ve ABD'nin görevinin Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla bitmediğini vurgulamıştır. Holbrooke'a göre, ABD bölünmüşlükten kurtulmuş Avrupa Kıtası'nın savunması için gerekli güvenlik mimarisinin oluşturulmasına liderlik etmekle de yükümlüdür.[1209] Her ne kadar Holbrooke Rusya'nın da bu sürece dahil edileceğini söylemişse de, ABD izlediği politikayla asıl olarak, NATO'nun eski Varşova Paktı ülkelerini de içine katıp, Rusya'nın sınırlarına doğru genişlemesine öncülük etmiştir. Wolfowitz raporuna atıfla vurgulandığı gibi, bu politikayla asıl olarak Rusya'nın revizyonist eylemlere girişmesi ihtimalinin önüne geçilmeye çalışılmış ve bu noktada NATO'nun kritik bir rol oynayacağı düşünülmüştür.

[1206] Talbott, "Why NATO Should Grow".
[1207] Bir örnek olarak Clinton'ın görüşlerine bkz: Asmus, **Opening NATO's Door**, 109-110.
[1208] Principal Deputy Under Secretary of Defense, "Defense Planning Guidance, 1994-1999", 29 February 1992, https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-doc18.pdf, 2, 8, [29.03.2017].
[1209] Holbrooke, "America, a European Power", 38-39.

Bu dönemi kitabında irdeleyen Hillary Clinton'un aktardığı gibi, Clinton yönetimi Rusya'nın tekrardan komşularını tehdit edecek düzeye gelmesini önlemek için NATO'nun "tedbir kapasitesine" (hedge capacity) sahip olması gerektiğine inanmıştır.[1210]

Farklı ABD yönetimleri, NATO üyelerinin savunma bütçelerinin yetersizliği ve NATO yükümlülüklerin gayri adil bir şekilde bölüşülmesi gibi konularda dönemsel olarak rahatsızlıklar dile getirmişlerse de, NATO'nun ahengi halihazırdaki sürece kadar korunmuş ve bu örgüt mevcut kurumsal yapısıyla ABD açısından işlevsel anlamda önemini devam ettirmiştir. Her ne kadar Soğuk Savaş'ın zirve noktalarında olduğu gibi ABD, Kıta Avrupa'sında yüzbinlerce askerden oluşan bir mevcudiyete sahip değilse de, yine de NATO üzerinden Avrupa ve yakın coğrafyasındaki gelişmelere etki edebilmesi ABD için önemli bir imkandır.[1211] Brzezinksi'nin 1990'larda vurguladığı gibi, Batı Avrupalı ortaklarının ABD'yi bölgelerinden çıkarmaları ABD'nin Avrasya'daki satranç oyunundaki rolünün sonlanması anlamına gelecektir.[1212] ABD böyle bir senaryonun gerçekleşmemesi için NATO'nun Avrupa'nın savunmasından sorumlu temel örgüt olarak yola devam etmesini sağlamış ve Avrupalı ortaklarına oluşan statükonun değiştirilmemesi yönünde gerekli telkinlerde bulunmuştur.[1213] Yaşanan bu gelişmelerin ışığında, Kıta Avrupası içinde NATO vasıtasıyla bulunmaya devam eden ABD, Ukrayna krizi gibi önemli bir jeopolitik gerginliğin yaşandığı kritik bir konjonktürde, NATO üzerinden gerekli askeri tedbirlerin alınmasına öncülük ederek Rusya'yı dengeleme imkanına Soğuk Savaş sonrasında da sahip olmuştur.

Bu arka plan, bazı Uluslararası İlişkiler uzmanlarının Soğuk Savaş sonrasında

---

[1210] Hillary Rodham Clinton, **Hard Choices: A Memoir** (London: Simon & Schuster, Kindle Edition, 2014), 3650-3651.

[1211] Posen, "European Union Security and Defense Policy", 152.

[1212] Brzezinski, **The Grand Chessboard**, 35.

[1213] Konuyla ilgili bkz: George W. Bush, "Excerpted Remarks to the North Atlantic Council by US President George W. Bush", 13 June 2001, http://www.nato.int/docu/speech/2001/s010613g.htm, [02.04.2017]; Office of the Secretary of Defense, Department of Defense, Allied Contributions to the Common Defense, (Washington, DC, 2002), chap. II, 5'den aktaran Barry R. Posen, "European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?", **Security Studies**, c. 15, s. 2 (2006): 183; Mehmet Ali Tuğtan, "Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası", **Avrupa Birliği'ne Giriş: Tarih, Kurumlar ve Politikalar**, ed. Ayhan Kaya ve diğ. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011): 264; Robert Jervis, "Unipolarity: A Structural Perspective", **International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity**, ed. G. John Ikenberry, Michael Mastanduno, William C. Wohlforth (Cambridge: Cambridge University Press, 2011): 277; Barry R. Posen, "ESDP and the Structure of World Power", **The International Spectator**, c. 39, s. 1 (2004): 10-11.

ABD'nin Avrupa'daki askeri varlığını sonlandıracağı ve NATO'nun ömrünün sınırlı olacağı yönündeki tahminlerinin niçin gerçekleşmediğine bir cevap da teşkil etmektedir.[1214] Bu öngörülerin tam tersi şekilde ABD, Avrupa'nın savunması konusunda Soğuk Savaş sonrasında da baskın konumunu muhafaza etmiştir.[1215] Bunun kadar önemlisi, ABD, NATO genişlemesini yönlendiren başat aktör olmuş ve bu politikasıyla Rusya'ya karşı alan rekabetinde önemli bir avantaj kazanmıştır. Layne'in vurguladığı gibi, ABD izlediği bu politikayla Soğuk Savaş sonrasının Avrupa'sında Saldırgan Realizm'in öngördüğü büyük güç davranışını sergilemiştir. Zira, SSCB'nin dengeleyici bir güç olarak artık karşısında olmadığı bir ortamda ABD, artan nispi gücünden yararlanarak, teritoryal ve ideolojik olarak Avrupa'da nüfuzunu genişletebilmiştir.[1216] Bu elverişli ortamın varlığı ışığında, "coğrafi olarak İttifakın genişlemesi, ABD'nin nüfuzunun geleneksel olarak Rusya'nın stratejik yörüngesinde olan […] bir bölgeye yayılmasına imkan tanımıştır."[1217] Mearsheimer'ın da belirttiği gibi ABD, AGİT'in Avrupa güvenliği konusunda NATO'nun yerini almasına kaşı çıkmış ve Rusya'nın zayıf durumundan yararlanarak NATO genişlemesinin itici gücü olmuştur.[1218] Dolaysıyla ABD Saldırgan Realizm'in öngördüğü büyük güç davranışını sergileyerek, Rusya'nın güç kapasitesinde yaşadığı gerilemeyi kendisi için bir fırsat olarak görmüş ve NATO üzerinden etki alanını daha geniş bir coğrafyaya yaymıştır. Bu çerçevede ABD, ilerleyen yıllarda Rusya'nın revizyonist bir istikamet mi izleyeceği, yoksa statükoyu korumaya meyilli bir ülke mi olacağından emin olamayarak, Saldırgan Realist bir açıdan en kötü senaryoyu baz alarak hareket etmiş ve

[1214] Mearsheimer, "Back to the Future"; Kenneth N. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics", **International Security**, c. 18, s. 2 (1993): 75-76; Stephen M. Walt, "The Ties That Fray: Why Europe and America are Drifting Apart", **The National Interest**, c. 54, s. Winter (1998-99): 3-11. Ayrıca bkz: George Kennan ve Thomas L. Friedman, "Foreign Affairs; Now a Word From X", **The New York Times**, 2 May 1998; Kandiyoti, **Powering Europe**, 19-20.

[1215] Mearsheimer ve Layne, ABD'nin Avrupa kıtasındaki askeri mevcudiyetini, "pasifize edici" (pacifier) ve "dengeleyici" (stabilizer) olarak tarif etmişlerdir. Bu sıfatlarla belirtilmek istenen, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'nın güvenlini sağlama konusunda baskın konumunu devam ettirmesi ve böylece Avrupa kıtasında İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan güvenlik rekabetinin tekrardan ortaya çıkmamasıdır. Böylece Avrupa'nın barışçıl kalmasında ABD'nin askeri varlığının önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. John J. Mearsheimer, "Why is Europe Peaceful Today?", **European Political Science,** s. 9 (2010): 388; Christopher Layne, "US Hegemony and the Perpetuation of NATO", **Journal of Strategic Studies**, c. 23, s. 3 (2000): 73. Ayrıca bkz: John J. Mearsheimer, "The Future of the American Pacifier", **Foreign Affairs,** c. 80, s. 5 (2001): 52-53; Mearsheimer, "Why Is Europe Peaceful Today?", 387-397; Mearsheimer, "Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)", 115-117.

[1216] Layne, "US Hegemony and the Perpetuation of NATO", 70.

[1217] **Age**, 70.

[1218] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 49-50.

muhatabının yakın coğrafyasında hareket alanını kısıtlayacak önemli bir hamle ortaya koymuştur. NATO'nun genişlemesi yönünde ortaya konulan irade, Rusya'nın gücünü toparlamasına koşut olarak Doğu Avrupa ve Baltık ülkelerinin kapladığı coğrafyayı tekrardan etki alanına dahil etmesini engelleyecek bir sonuç üretmiştir. Dolayısıyla NATO'nun genişlemesi vasıtasıyla Rusya'nın önüne batı tarafından bir set çekilmiştir. Son tahlilde ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde de askeri olarak Kıta Avrupa'sının içinde kalarak, Rusya'ya dönük "onshore dengeleme" stratejisi uygulamaya devam etmiştir.[1219]

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin, Rusya'nın (ve ayrıca Çin'in) yakın coğrafyalarında hareket alanlarını daraltma ve böylece bölgesel hegemonya tesis etmelerini engelleme çabası Saldırgan Realizm'e göre büyük güç siyasetinde izlenmesi gereken politikadır. Teorik tartışmalar sırasında temas edildiği gibi, büyük güçler yakın coğrafyalarında bölgesel hegemonik güç olma payesine ulaştıktan sonra, diğer büyük güçlerin kendi coğrafyalarında hegemonya tesis etmelerini engellemelidirler.[1220] Çünkü rakip bölgesel hegemonlar oluştuğu taktirde ve bu aktörler kendilerini bulundukları bölgede güven altında hissettikten sonra, mevcut hegemonu kendi bölgesinde rahatız edecek eylemler sergileyebilirler.[1221] Bu potansiyel risk nedeniyle Saldırgan Realizm, sistemdeki en güçlü devletin potansiyel rakiplerini bulundukları bölgede dizginlemesi gerektiğini vurgulamaktadır. ABD bu politikayı, 1990'larda NATO'nun genişlemesi iradesiyle Rusya'ya (Clinton dönemi), 2000'lerin sonunda ise Pasifik'e 'pivot' konsepti çerçevesinde Çin'e (Obama dönemi) dönük olarak uygulamaya sokmuştur. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin uluslararası tasavvuru, yeni bir "büyük güç uyumunun" tesis edilmesine dönük bir vizon yerine, güç dengesinin kendi lehine seyretmesini sağlayacak bir hedef üzerine bina edilmiştir.[1222]

Ukrayna krizine bu arka plan dahilinde bakıldığında, ABD'nin Avrupalı ortaklarına kıyasla Rusya'ya dönük daha sert bir tavır benimsemesinin, büyük güç

[1219] Sakwa, **Russia Against the Rest**, 18.
[1220] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 41.
[1221] **Age,** 41-42.
[1222] Irina Papkova, "Great Power Misalignment: The United States and the Russo-Georgian Conflict", **The Great Power (mis)Management: The Russian–Georgian War and its Implications for Global Political Order**, ed. Alexander Astrov (Surrey: Ashgate, 2011): 48-49.

rekabeti çerçevesinde beklenen davranış olduğu görülecektir. Bu bağlamda ABD, Ukrayna krizi sürecinde AB'ye nazaran Rusya'ya hem ekonomik yaptırım kartını daha sert şekilde uygulayarak, hem de NATO üzerinden Rusya'ya karşı alınan askeri tedbirlere öncülük ederek, kendisine rakip gördüğü büyük bir gücü dizginleme amaçlı hamleler ortaya koymuştur.

Yukarıda vurgulandığı gibi, Ukrayna krizi sürecinde Trump'ın göreve gelmesi Rusya'ya dönük ABD'nin politikasında bir yumuşama değil, bilakis sertleşen bir görüntü arz etmiştir. Bunun en somut işaretlerinden biri, ABD yönetimi tarafından Avrupa Güvence Girişimine yaklaşık beş milyar dolarlık bir savunma bütçesinin ayrılması olmuştur. Ayrıca 2018'de Pentagon tarafından yayınlanan Ulusal Savunma Stratejisi adlı belgede NATO ile ilişkili olarak, ABD'nin güvenliği için transatlantik ittifakının önemini koruduğu ve Rusya'nın maceraperestliğine (ve ayrıca terör tehdidine) karşı NATO'nun caydırıcılığını muhafaza edeceği vurgulanmıştır.[1223] İlaveten Şubat 2018'de Pentagon'un yayınladığı 'Nükleer Duruş Değerlendirmesi' adlı belgede, 2010 yılı itibariyle büyük güç rekabetinin geri döndüğü belirtilerek, Rusya'nın nükleer silah kullanımına ilk başvuran taraf olacağı iradesinden aldığı destekle, Avrupa haritasını değiştirme ve zorlayıcı uygulamalarla kendi şartlarını komşularına empoze etme çabalarına dikkat çekilmiştir.[1224] ABD Genel Kurmay Başkanı Joseph F. Dunford, Çin ve Kuzey Kore gibi ülkelerin de adını vermekle birlikte, nükleer silahları ve son dönemde sergilediği davranışlarla ABD'ye varoluşsal tehdit teşkil edebilecek yegâne ülkenin Rusya olduğunu vurgulamıştır.[1225]

ABD tarafından Ukrayna krizi, Rusya ile güçlenmekte olan güvenlik rekabetinin ışığında değerlendirilmektedir. Ukrayna'da yaşanan gelişmeler ABD'nin ulusal güvenliğine direkt bir tehdit teşkil etmese de, Rusya'nın Ukrayna'da sergilediği askeri aktivizmin yeni meydan okumaların öncü bir işareti olabileceği ABD'yi

[1223] "2018 Summary of the National Defense Strategy of The United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge", https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf, 9, [03.02.2018].
[1224] Department of Defense, United States of America, "Pentagon Nuclear Posture Review, February 2018", https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF, 6, [24.02.2018].
[1225] Dan Lamothe, "Russia is Greatest Threat to the U.S., Says Joint Chiefs Chairman Nominee Gen. Joseph Dunford", **Washington Post**, 9 July 2015.

kaygılandırmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın ABD'nin caydırıcılığını test edecek farklı girişimlerde bulunması ve askeri eylemlerini Ukrayna'nın ötesine taşıması bir tedirginlik kaynağıdır. Örneğin, Rusya'nın Baltıklara dönük hızlı bir işgale girişip, bu işgali nükleer silah kullanma tehdidiyle daimi bir kazanıma dönüştürmesi potansiyel bir risk olarak görülmektedir.[1226] 2017 tarihli 'Ulusal Güvenlik Stratejisi' adlı belgede belirtildiği gibi, komünizm tehdidi bitmişse de Rusya'nın istikrar bozan eylemlerle ABD'nin Avrupa ile olan bağını zedelemeye, transatlantik birlikteliğini sarsmaya ve Avrupa kurumlarını ve hükümetlerini zayıflatmaya çalıştığına dikkat çekilmiştir.[1227] Rusya'nın Batı bloğu içindeki ahengi zayıflatması, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasındaki jeopolitik kazanımlarına bir tehdit teşkil edeceği için, Ukrayna'ya ve Avrupa'daki NATO müttefiklerine verdiği destekle ABD bu ihtimalin önüne geçmeye çalışmaktadır.

Trump yönteminin ilk Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'un Ukrayna'ya özel temsilci olarak atadığı Kurt Volker'ın ifadesinden de anlaşılacağı gibi, Ukrayna krizi eski Sovyet coğrafyasındaki diğer kriz noktalarında olduğu gibi donmuş bir sorun değil yüksek insan zayiatının verildiği sıcak bir savaş olarak görülmektedir. ABD'nin önceliğini ise Volker, Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tesis etmesi olarak ifade etmiştir.[1228] Bu çerçevede Trump yönetimi, Ukrayna'ya gerekli savunma kapasitesine sahip olması amacıyla Aralık 2017'de M107A1 Sniper sistemleri, mühimmat, gerekli parçalar ve daha da önemlisi Ukrayna'nın uzun zamandır talep ettiği Javelin tanksavar silah sisteminin tedarikini onaylamıştır.[1229] Beşinci bölümde ele alındığı gibi Rusya, gerekli gördüğü anlarda tank ve zırhlı birliklerini devreye sokarak Ukrayna ordusunun milisler üzerindeki galibiyetini önleyen müdahaleler gerçekleştirmiştir. Benzeri müdahalelerin tekrardan yaşanacak olması durumunda Ukrayna, kendisini savunma noktasında (özellikle Javelin

[1226] "New Threat, New Weapons", **The Economist**, 3 February 2018. Blank'e göre Rusya, olası bir kriz ortamında emrivaki hamlelerle belirli kazanımlar elde edip, Batı'dan gelebilecek bir karşılığı nükleer kullanma tehdidi ile durdurmayı amaçlamaktadır. Stephen Blank, "Getting Russia's Nuclear Strategy Mostly Right", **The Hill**, 25 February 2018.
[1227] "National Security Strategy of the United States of America", December 2017, https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf, 47, [26.01.2018].
[1228] Kurt Volker, "Volker: Hot War Not Frozen Conflict in Donbas (Video)", https://www.unian.info/war/2044216-volker-hot-war-not-frozen-conflict-in-donbas-video.html, [06.02.2018].
[1229] John Haltiwanger, "Trump Sends Tank-Killing Missile to Fight Russia in Ukraine, But What Can It Do?", **News Week**, 26 December 2017.

sistemlerinin tedariki sonrasında) daha güçlü bir konumda olacaktır. Obama yönetiminin bu sistemleri Ukrayna'ya tedarik etme konusundaki olumsuz tavrına karşın Trump'ın, Rusya ile kurmak istediği olumlu ilişkilere rağmen, Javelin sistemlerinin Ukrayna'ya tedarikini onaylaması ve Ukrayna ordusunun bu sistemleri kullanma konusunda eğitim almaya başlaması dikkat çeken gelişmelerdir. Ayrıca Volker, ABD'nin Ukrayna'nın hava ve deniz gücüne daha etkin destek sunma konusunda hazır olduğunu ifade ederek, Ukrayna'ya tedarik edilecek silahların Javelin'in de ötesine geçebileceğinin işaretlerini vermiştir.[1230] Nitekim kısa süre içinde ABD, Kırım'ın ilhakından sonra Rusya ile Azak Denizi'nde yaşadığı sorunlar nedeniyle Ukrayna'ya kıyı hattını savunması için çeşitli devriye gemileri sevk etmeye de başlamıştır.[1231]

Ukrayna'ya sunulan destekle birlikte, gerek ANACONDA 2016 çerçevesinde NATO'nun 31.000 askerle Doğu Avrupa'da Soğuk Savaş sonrası dönemde en büyük tatbikatını gerçekleştirmesi, gerek ABD'nin öncülüğünde 1971'den bu yana uygulanan BALTOPS tatbikatının 2016 yılında Baltıklarda en büyük ölçeklisinin düzenlenmesi, gerekse yine ABD tarafından organize edilen 'Operation Sabre Strike' isimli tatbikatın 2010'dan bu yana en geniş kapsamlısının icra edilmesi, ABD'nin Rusya'ya dönük uyguladığı dengelemenin dikkat çeken örnekleridir.[1232] Bununla birlikte ABD, 2002'de Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan çekildiği tarihten itibaren Rusya ile arasında bir ihtilaf konusu olan Avrupa'ya Füze Savunma Sistemleri konuşlandırılması hususunu, Ukrayna krizi sonrası kararlı bir eylemle sonuca bağlamıştır. 12 Mayıs 2016'da ABD Romanya'ya Aegis Ashore sistemlerinin yerleştirerek NATO müttefiklerine füze savunma sistemleri sevk edilmesine dönük planlarını hayata geçirmiştir.[1233] Böylece,

[1230] Julian Borger, "US Ready to Boost Arms Supplies to Ukraine Naval and Air Forces, Envoy Says", **The Guardian**, 1 September 2018.
[1231] Nolan Peterson, "With US and British Support, Ukraine Pushes Back on Russian Aggression in the Sea of Azov", **Daily Signal**, 27 September 2018.
[1232] Sakwa, **Russia Against the Rest**, 200-201.
[1233] ABD'nin Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan çekilmesinin Rusya açısından önemi, bu eylemin Rusya'nın elinde bulundurduğu nükleer caydırıcılığı zayıflatmasıdır. Bu antlaşmanın başlıca amacı, Soğuk Savaş sırasında iki süper gücün nükleer silahlar ve uzun menzilli savaş başlıklarıyla birbirlerini yok etmelerine olanak tanıyan güç dengesini sabitlemektir. Bu antlaşma sayesinde uzun menzilli füzelere dönük herhangi bir savunma sisteminin yerleştirilmemesiyle süper güçlerden her ikisinin de, birbirlerine verebilecekleri zararın farkında olarak ve karşı tarafın ikinci vuruş kapasitesine sahip olduğunu da bilerek, oluşan statükoyu koruyacakları düşünülmüştür. 2002'de ABD'nin bu anlaşmayı tek taraflı olarak terk etmesi Rusya tarafından stratejik dengeyi bozan bir eylem olarak görülmüştür. Reuben Steff ve Nicholas Khoo, "Hard Balancing in the Age of American Unipolarity: The Russian Response to US Ballistic Missile Defense during the Bush Administration (2001–2008)", **Journal of Strategic Studies**, c. 37, s. 2

Rusya'nın itirazlarına rağmen Ukrayna kriziyle birlikte artan güvenlik rekabetine koşut olarak önemli bir eşik aşılmıştır.

Diğer taraftan Eylül 2018'de aldığı kararla birlikte ABD, kısa menzilli hava savunma sistemlerinin ve topçu birliklerinin Almanya'da konuşlandırılması için düğmeye basmıştır. ABD ordusu, 'Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası 2017'nin personel sayısı arttırma konusunda tanıdığı yetkiden yararlanarak Almanya'daki asker sayısını takviye etme kararı almıştır. Konuşlandırılacak olan yeni savunma sistemleriyle daha fazla ateş gücüne sahip olunması amaçlanmış ve alınan bu karar, Rusya'ya dönük uygulanan caydırıcı tedbirlerin bir devamı niteliğinde olmuştur.[1234] Bu çerçevede ABD, Rusya'nın provokatif askeri eylemlerine karşı NATO'nun hazırlık düzeyinin attırılması yönünde 2018 Brüksel Zirvesinde alınan kararı İttifakın lider ülkesi olarak uygulamaya başlamıştır.[1235] Ukrayna krizinin tetiklediği güvenlik rekabetinin yeni bir Soğuk Savaş'ın başlangıcına mı işaret ettiği tartışmaya açık bir konu olsa da, büyük güç rekabetinin daha fazla görünürlük kazandığı ve ABD'nin de buna istinaden Rusya'ya dönük uyguladığı dengelemeyi güçlendirdiği göze çarpmaktadır.

6.2.2. Ukrayna Krizinde Rusya-Çin Rekabetinin İzleri

Ukrayna krizi Rusya-ABD arasında olduğu gibi, Rusya-Çin arasındaki büyük güç ilişkisinin mahiyetine dönük olarak da önemli çıkarsamaların yapılmasına iman tanımaktadır. Ukrayna krizi sırasında Rusya ve Batı arasında bir ayrışmanın zemini oluşmuşken, bu hadisenin Rusya ve Çin arasında bir yakınlaşmaya katkı sunması beklendiler dahilindedir. Nye'ın vurguladığı gibi, güç dengesi kavramını merkeze alan bir değerlendirme yapıldığında, Rusya'nın Doğu Ukrayna topraklarını işgali, Kırım'ı ilhakı, bu gelişmelere karşılık AB ve ABD'nin yaptırımları şeklinde yaşanan bir dizi hadise Rusya-Batı ilişkilerini gergin bir mecraya sokmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak,

(2014): 234, 238; Lynn F. Rusten, "U.S. Withdrawal from the Antiballistic Missile Treaty", **Center for the Study of Weapons of Mass Destruction**, Case Study Series 2, January 2010, https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/casestudies/CSWMD_CaseStudy-2.pdf, 1, [29.05.2018]; Sakwa, **Russia Against the Rest**, 91.

[1234] Martin Egnash ve John Vandiver, "Army to Create New Air Defense, Rocket Units in Germany", 7 September 2018, https://www.stripes.com/news/army-to-create-new-air-defense-rocket-units-in-germany-1.546457#.W5OPot-kp4g.twitter, [08.09.2018].

[1235] "Brussels Summit Declaration", 11 July 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, [20.08.2018].

Batı'ya karşı Rusya-Çin ilişkilerinin güçlenmesi beklenmelidir.[1236] Güç dengesi teorisinin merceğinden bakıldığında, ABD'nin güç kapasitesindeki üstünlüğüne karşı Çin ve Rusya birlikteliğinin oluşması ve ABD'ye karşı bir denge mekanizmasının kurulması gerekmektedir.[1237]

İlişkilere yakın planın bir bakış gerçekleştirildiğinde bu beklentileri kuvvetlendiren işaretler görmek mümkündür. Üçüncü bölümde değinildiği gibi, Soğuk Savaş sonrası dönemde RIC, BRICS, ŞİÖ gibi örgütlerin kurulması, İyi Komşuluk ve Dostça İşbirliği Antlaşması gibi bir mutabakatın imzalanması ve çok kutuplu dünya düzeni savunusu etrafında müşterek bir dünya vizyonu benimsenmesi, Rusya-Çin ilişkilerinde atılan önemli yakınlaşma adımları olmuştur. Ukrayna krizi sırasındaki etkileşimlere bakıldığında ise, Çin'den Rusya'ya beklenen düzede siyasi/diplomatik ve ekonomik destek sunulmamışsa da, askeri olarak bir yakınlaşmadan söz etmek mümkündür. Zira, Ukrayna krizi nedeniyle kendisine dönük uygulanan yaptırımlara Japonya'nın iştirak etmesi sonrası Rusya Çin'le birlikte, Japonya ve Çin arasında ihtilafların yaşandığı Doğu Çin Denizi'nde ortak tatbikatlar düzenlemiştir.[1238] Ayrıca, Ukrayna krizinden sonra Baltıklarda ortak Rusya-Çin tatbikatı düzenlenmiş ve bu tatbikat NATO tarafından yakından izlenmiştir.[1239] Ek olarak, Mayıs 2015'te taraflar ilk defa Akdeniz'de ortak bir deniz tatbikatı düzenleyerek askeri yakınlaşmalarını bir adım öteye götürmüşlerdir.[1240] Bununla birlikte Rusya, Çin'e tedarik etmek üzere S-400 hava savunma sistemleri, SU-35 savaş uçakları ve AL-31F savaş uçağı motorlarından oluşan önemli askeri unsurların satışını onaylamıştır.[1241]

Çin ve Rusya arasındaki yakın etkileşimlere istinaden Ocak 2017'de Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, iki ülke arasındaki ilişkilerin şu ana kadar en iyi döneminde olduğu, iki taraf arasında yüksek düzeyli olarak siyasi ve stratejik güveninin tesis edildiği ve

[1236] Joseph S. Nye, "A New Sino-Russian Alliance?", **Project Syndicate**, 12 January 2015.
[1237] **Age**.
[1238] Trenin, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry", 21.
[1239] "China in Baltic Navy Drill with Russia, **BBC News**, 21 July 2017.
[1240] Jonathan Marcus, "China-Russia Drills in Med Show Shifting Strategies", **BBC News**, 11 May 2015.
[1241] Sergey Denisentsev, "Russia in the Global Arms Market: Stagnation in a Changing Market Landscape", **Center for Strategic and International Studies**, August 2017, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170816_Denisentsev_RussiaGlobalArmsMarket_Web.pdf, 18, [04.02.2018].

Rusya ve Çin'in birbirlerinin en güvenilir stratejik ortakları olduğunu ifade etmiştir.[1242] Bu gibi olumlu beyanlara rağmen Ukrayna krizi sırasında Çin, Rusya'ya dönük mesafeli bir politika izlemiştir. Rusya'ya Batı ile yaşamakta olduğu gerginlikler sırasında beklenen düzeyde siyasi/diplomatik ve ekonomik destek sunmaktan imtina eden Çin, Batı ve Rusya arasında esas olarak bir denge politikası izleyerek, konjonktürel çıkarlarını nasıl ilerletebileceğine odaklanmıştır. Bu bağlamda Ukrayna krizi sırasında Çin, Rusya ile kurduğu ilişkilerde herhangi bir angajmana girilmemesi prensibine sadık kalmıştır. Çin Savunma Bakanlığı sözcüsü, NATO'ya benzer bir oluşumun Çin ve Rusya arasında hayata geçirilmesi ihtimaliyle ilgili sorulan bir soruya, Rusya-Çin ilişkilerinin ittifak harici bir mahiyete sahip olduğu, hiçbir üçüncü aktörü hedeflemediği ve Çin'in askeri bloklara karşıt duruşu nedeniyle Rusya ile olan ilişkilerin kapsamlı stratejik koordinasyon temelinde gerçekleştiğini belirterek cevap vermiştir.[1243]

Rusya'dan farklı olarak Çin, hızlı ekonomik kalkınmasında Batı merkezli küreselleşme sürecinin önemli bir faktör olduğu düşüncesinden hareketle, düzen karşıtı bir aktör olarak görülmesine yol açacak gerginlikler içine girmek istememektedir.[1244] Çin açısından Rusya'nın Ukrayna (ve ayrıca 2015'te Türkiye) ile yaşadığı krizler ani alevlenmeneler olarak görülmüş ve Rusya'nın öngörülmez davranışlarda bulunabileceği düşünülmüştür.[1245] Bu düşünceden hareketle, Ukrayna krizinde Çin tarafsızlık politikası izlemiş ve Rusya nedeniyle Batı ve Ukrayna ile olan ilişkilerinin bozulmasını istememiştir.

Diğer taraftan bu yöndeki ihtiyat politikası, Çin'in pasifist bir politika izlemekte olduğu ve bir yöntem olarak askeri güç kullanımından uzak durduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim yakın tarihinde, sahip olduğu askeri güç çok daha sınırlı iken dahi Çin, 1950'de Kore/ABD, 1962'de Hindistan, 1969'da SSCB ve 1979'da Vietnam'a karşı savaşa başvurmaktan sakınmamıştır. Ayrıca, ilerleyen satırlarda temas edileceği

[1242] "Xi Says China-Russia Relations "At Best Time in History," Cooperation to Be Further Deepened", **Xinhuanet**, 07 March 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-07/03/c_136413904.htm, [30.05.2018].
[1243] "Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on November 27, 2014", 27 November 2014, http://mm.china-embassy.org/eng/fyrth/t1215099.htm, [12.10.2017].
[1244] Bobo Lo ve diğ., "A Wary Embrace: What the China-Russia Relationship Means for the World", The Brookings Institution, 9 May 2017, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/05/20170509_china_russia_transcript1.pdf, 4, [15.09.2017].
[1245] Gabuev, "Friends with Benefits?", 9.

gibi, özellikle Pasifik'te çok daha iddialı bir bölge politikası izlemeye başlayan Çin, Güney Çin Denizi'nde askeri yöntemler de kullanarak etki alanını genişletme çabalarını sürdürmektedir. Askeri olarak ciddi bir güçlenme sürecine giren Çin artık yalnız 'ekonomik bir dev' olarak değil, önemli bir askeri güç olarak da anılmaktadır.

Çin'in askeri olarak önemli bir güç haline gelmesi, Rusya ve Çin arasındaki ilişkilerde dikkat çeken bir yansıma bulmuştur. Askeri güç dengesindeki değişimin Rusya tarafında doğurduğu kaygılar, ikili ilişkilerde önemli bir rekabet boyutunun olduğunu göstermektedir. İlişkilerin arka planına bakıldığında, Rusya ve Çin arasında tarihsel bir çerçevede Rusya'nın üstünlüğü üzerinden tanzim olan ilişkiler, Çin'in hızlı yükselişiyle birlikte ciddi bir değişim yaşamıştır. Böylece Soğuk Savaş'ın başlamasıyla komünist blokta Rusya'nın güçlü aktör olduğu, "büyük kardeş-küçük kardeş" şeklinde tanımlanan ilişkilerde roller değişmeye başlamıştır.[1246] Rusya'nın yaklaşık sekiz katı bir ekonomik büyüklüğe ulaşan Çin, askeri olarak da Rusya'yı belirli göstergelerde geride bırakmış durumdadır (Bkz; Tablo-2.1). Çin'in askeri gücüne yaptığı yatırım Rusya dahil birçok ülkeyi tedirgin ederken, Çin, askeri kapasitesini geliştirmesinin büyük bir coğrafyaya yayılan topraklarının savunulması için gerekli olduğunu vurgulamaktadır.[1247] Ayrıca Çin, agresif bir niyet taşımadığını göstermek amacıyla dış politika vizyonunu "Barışçıl Kalkınma Yolu" (2005), "Çin'in Barışçıl Yükselişi" (2005), "Barışçıl Kalkınma ve Uyumlu Dünya" (2011) şeklinde nitelemelerle tanımlamıştır.[1248] Örneğin 'Barışçıl Kalkınma Yolu' yaklaşımı çerçevesinde altı çizilen temel husus, Çin'in kalkınması için barışçıl ve istikrarlı bir uluslararası ortama ihtiyaç duyduğu ve ayrıca hiçbir zaman agresif ya da genişlemeci politikalardan yana olmayan Çin'in temel amaçlarından birinin dünya barışına ve kalkınmasına katkı sunmak olduğudur.[1249]

Ortaya konulan barışçıl vizyona rağmen Rusya açısından Çin orta ve uzun vadede

---

[1246] Brian G. Carlson, "China–Russia Relations and the Inertia of History", **Survival**, c. 58, s. 3 (2016): 217.
[1247] Çin'in yayınladığı resmi belgelerde, bu ülkenin 22.000 km'lik kara sınırına ve 18.000 km'lik kıyı hattına sahip olduğu, güvenliği ve barışçıl kalkınması için gerekli savunma kapasitesine sahip olmak zorunda olduğu, askeri gücünü modernize etmesinin, egemenliği, güvenliği, toprak bütünlüğü ve ulusal kalkınması için gerekli olduğu ve silah yarışına girmek ya da başka bir ülkeyi askeri olarak tehdit etmek gibi bir amaç taşımadığı vurgulanmaktadır.
"China's Peaceful Development",
http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm, [08.10.2017].
[1248] David Shambaugh, **China Goes Global: The Partial Power** (Oxford: Oxford University Press, 2013), 174.
[1249] "China's Peaceful Development".

kendisine tehdit teşkil edebilecek sınırlı sayıdaki ülkelerden biridir. Rusya'nın güç dengesindeki durumu, batısında NATO güneyinde ise Çin'in kendisinden daha geniş konvansiyonel kapasiteye sahip olduğu bir tabloya işaret etmektedir.[1250] Bu durum karşısında Rusya, kendisine yönelebilecek konvansiyonel bir saldırıya karşı muhataplarına nükleer silahla karşılık verme seçeneğini masada tutmaktadır.[1251] 2014 yılında yayınlanan askeri doktrinde, Rusya veya müttefiklerinin nükleer, daha başka kitle imha silahları ya da konvansiyonel silahlarla bir saldırıya uğraması durumunda, Rusya'nın nükleer silah kullanma hakkını elinde bulundurduğu ifade edilmiştir.[1252] Rusya'nın nükleer silahların kendisi için önemini muhataplarına hatırlatarak verdiği mesaj, ABD'ye (ve daha geniş bağlamda Batı'ya) açıktan iletilirken, Çin'e ise ima yoluyla aktarılmaktadır.[1253]

Rusya'nın son yıllarda uyguladığı askeri tatbikatlar da Çin'e bakışıyla ilgili önemli ipuçları vermektedir. Eylül 2014'te Rusya, Uzak Doğu bölgesinde 155.000 asker, 4000'in üzerinde zırhlı araç, 632 uçak ve 84 geminin kullanıldığı, kapsamlı bir 'Vostok 2014' askeri tatbikatı düzenlemiştir.[1254] Batı ile ilişkilerinin Ukrayna krizi nedeniyle kötüleştiği bir konjonktürde Rusya, Çin'le siyasi ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmenin yollarını ararken, güneyindeki komşusunun kendisine hala potansiyel bir tehdit teşkil ettiği düşüncesinden hareketle bu ölçekte büyük bir tatbikat icra etmiştir.[1255] Vostok 2014 sırasında, komuta-kontrol, farklı unsurlar arasında koordinasyon, stratejik mobilite, lojistik alanlarında uygulanan testler ve konvansiyonel ve nükleer silahların kullanımını öngören kapsamlı hazırlıklar çerçevesinde, Rusya'nın bu bölgede bu denli bir harekat gerçekleştirmesi ancak Çin ölçeğinde bir devletten duyduğu kaygıyla açıklanmaktadır.[1256]

[1250] Dmitri Trenin, "True Partners? How Russia and China See Each Other", **Center for European Reform**. February 2012, https://carnegieendowment.org/files/Trenin_CER_Eng.pdf, 5, [29.06.2018].
[1251] **Age**, 5.
[1252] "Military Doctrine of the Russian Federation", 25 December 2014. Rusya'ya konvansiyonel veya nükleer silahlarla saldırılması durumunda Rusya'nın her halükârda nükleer silahlarına başvuracağını söyleyen Putin, bunun nedenini her iki senaryonun da Rusya için varoluşsal bir tehlike oluşturacağıyla açıklamaktadır. Vladimir Putin, "Interview to American TV Channel NBC", 10 March 2018, http://en.kremlin.ru/events/president/news/57027, [01.04.2018].
[1253] Trenin, "True Partners?", 13.
[1254] "Defence Minister's Report on the Vostok 2014 Military Exercises", 23 September 2014, http://en.kremlin.ru/events/president/news/46663, [26.09.2017].
[1255] Roger McDermott, "Vostok 2014 and Russia's Hypothetical Enemies (Part One)", **Eurasia Daily Monitor**, s. 11/167, 23 September 2014.
[1256] **Age**.

Aynı durum Vostok 2010 için de söz konusu olmuştur. Rusya'nın Çin sınırına yakın Chita and Khabarovsk şehirlerinde uyguladığı hava ve kara tatbikatları, Çin haricinde herhangi bir başka ülkenin Rusya'ya bu bölgeden penetre etmesinin mümkün olmaması nedeniyle, Çin'e dönük olarak tedbir amaçlı gerçekleştirilmiştir.[1257] Her ne kadar Vostok 2018'e Çin'in kısmi katılım gerçekleştirmesi, 2010 ve 2014 tatbikatlarında gözlemlenen trendden bir sapma olarak görülebilse de, Rusya'nın 300.000 askerle icra ettiği bu tatbikatta Çin'le ilişkilerin geçmişte olduğu gibi aniden kötüleşmesi ihtimali de göz önüne alınmıştır.[1258] Ayrıca Rusya Çin'i bir tehdit olarak görmediğini göstermek için muhatabını Vostok tatbikatına davet ederken, bunun karşılığı olarak Çin'den daha fazla ekonomik yardım beklemektedir; Çin ise Rusya'nın Batı'ya yalnız olmadığı mesajını vermek amacıyla, fırsatçı bir açıdan kendisine yaklaştığının farkındalığına sahiptir. Bu çerçevede Çin, yakınlaşma trendinin terse dönebileceği ihtimalini hesaba katmakta ve Rusya ile stratejik ittifak kurma fikrine mesafeli yaklaşmaktadır.[1259]

Rusya'nın Çin'den hissettiği kaygıların halihazırda da devam ettiği, Çin'le olan sınır bölgesinde konuşlandırdığı füze sistemlerinin mevcudiyetinden de anlaşılabilir. Rusya, Soğuk Savaş'tan farklı olarak Japonya'ya yakın mesafede füze birliği konuşlandırmamaktayken, Çin sınırındaki Yahudi Özerk Oblastı ve Primorsky Krai'de iki adet İskender Füze Birliği bulundurarak, güneyindeki komşusuna (ve de olası gelişmelere karşı Kore Yarımadası'na) dönük nükleer başlık taşıyabilen İskender-M Balistik Füze sistemlerini hazır tutmaktadır.[1260] Daha da fazla dikkat çeken bir nokta ise, halihazırda bu füze sistemlerinden faaliyette olan 11 adet bataryadan dördü Çin'e dönük olarak konuşlu iken, NATO tehdidine karşı batı tarafında yalnızca üç adet bataryanın bulunmasıdır.[1261] Çin'in dünyadaki en büyük beş nükleer güçten biri olması ve askeri gücü, nükleer kapasitesi ve askeri doktriniyle ilgili resmi bilgi vermemesi, Rusya'nın kaygılarını

[1257] Jacob Kipp, "Russia's Nuclear Posture and the Threat That Dare Not Speak Its Name", **Russian Nuclear Weapons: Past, Present and Future**, ed. Stephen J. Blank (Strategic Studies Institute Book, November 2011): 489; Sergey Oznobishchev, "Russia and China: Expectations, Illusions, and Reality", **Asian Journal of Comparative Politics**, c. 2, s. 1 (2016): 47.
[1258] Andrew Higgins, "300,000 Troops and 900 Tanks: Russia's Biggest Military Drills Since Cold War", **The New York Times**, 28 August 2018.
[1259] "Russia and China Hold the Biggest Military Exercises for Decades", **The Economist**, 6 September 2018.
[1260] Guy Plopsky, "Why Is Russia Aiming Missiles at China?", **The Diplomat**, 12 July 2017.
[1261] Khramchikhin, "Rethinking the Danger of Escalation", 9.

besleyen önemli faktörlerdir.[1262]

Resmin diğer tarafına bakıldığında, Soğuk Savaş zamanında SSCB'nin güç dengesindeki baskın konumu Çin için ciddi bir tedirginlik kaynağı olmuşsa da, mevcut konjonktürde muhatabına dönük Çin'in askeri olarak çok daha hazır ve güçlü bir konumda olduğu ve Rusya'nın askeri gücünden kaygı duyulsa da, bunun geçmişe kıyasla çok daha düşük düzeyde olduğu çıkarsaması yapılabilir. Rusya içinse bunun tam tersi bir durum söz konusudur. Zira Rusya, Çin'in uzun vadeli niyetlerinden ve askeri gücüne hangi amaçla yatırım yaptığından emin olamayarak, Batı ile yürüttüğü nükleer silahların azaltılmasına dönük görüşmelerde, bir noktadan sonra daha fazla indirime gitmeyeceğini aktarmış ve ayrıca Çin'in de sürece dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[1263]

İkili ilişkilerde gözlemlenen bu etkileşimler büyük güç siyasetinin temel karakteristiklerine uygun bir tablo ortaya koymaktadır. Rusya-Çin ilişkilerinde büyük güç siyasetini tanımlayan güvenlik rekabetinin ve çıkar odaklı etkileşimlerin belirgin bir yere sahip olduğu görülmektedir. İki büyük gücün birbirleriyle olan ilişkilerinde, nispi gücünü arttırmanın (Çin) ve rakibi karşısında güç dengesindeki konumunda bir gerileme yaşamamanın (Rusya) çabasında oldukları güçlü işaretlerle göze çarpmaktadır. İlişkilerin niçin bu mahiyete sahip olduğunu açıklarken, Mearsheimer'ın vurguladığı gibi, büyük güçlerin birbirlerine saldırabilecek kapasitelerinin olduğu ve motivasyonlarının da olabileceği bir dünyada, varoluş kaygısı ile hareket etmek durumunda oldukları ve böylece aralarında güvene dayalı bir ilişki geliştirmenin mümkün olmadığı hususunun özellikle altı çizilmelidir.[1264] Rusya merkezli olarak değerlendirildiğinde, anarşik sistemde büyük güçleri birbirlerinden koruyacak bir otoritenin bulunmaması, Rusya'nın Çin'e dönük olarak askeri gücünü azami düzeyde tutmasının temel nedenidir. 1969 sınır savaşında olduğu gibi, ilerleyen yıllarda Çin'e karşı tekrardan kuvvet kullanma seçeneğinin devreye sokulabileceği ve bunun artık çok daha güçlü bir ülkeye karşı uygulanmasının gerekeceği, ortaya konulan askeri hazırlıklardan anlaşılacağı gibi, Rusya'nın güvenlik paradigmasında önemli bir yer kaplamaktadır.

[1262] Oznobishchev, "Russia and China", 47. Blank'in verdiği bilgiye göre, Batılı muhataplarından farklı olarak Rus analistler Çin'in nükleer silah envanterinin çok daha geniş olduğunu düşünmektedirler. Blank, "Getting Russia's Nuclear Strategy Mostly Right".
[1263] Lo, **Russia and the New World Disorder**, 149.
[1264] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 32.

Mearsheimer'ın büyük güç siyasetinde güvensizlik faktörüne yaptığı vurgu, Rusya'nın eski Sibirya Bölgesi komutanı Korgeneral Vladimir Chirkin'in görüşüyle birleştirildiğinde Rusya-Çin ilişkilerine dair net bir resim sunulabilir. Chirkin'in ifadesiyle;

> "Bizim bu bölgede askeri varlığımızı korumamız şart, çünkü sınırın öte tarafında Çin'in beş adet ordusu bulunmaktadır. […] Çin'le olan iyi ilişkilerimize rağmen ordumuz şunu iyi bilir ki, iyi ilişkiler yalnızca güçlü olduğunuz zaman geçerlidir. Bu, konvansiyonel ve nükleer gücünüzle, muhatabınızın size karşı sessiz kalmasını sağlamanızı gerektirir."[1265]

Ukrayna krizinin Rusya-Çin ilişkilerine yansıması bu şekilde bir arka plan üzerinden okunmalı ve Rusya-Çin ilişkilerinin niçin ittifakla da sonuçlanabilecek bir yakınlaşmaya evrilmediği de bu çerçevede anlaşılmalıdır. Rusya'nın Ukrayna krizi nedeniyle Batı ile yaşadığı gerginliklere rağmen Çin'e dönük olarak askeri caydırıcılığını maksimum düzeyde tutma ihtiyacı, ilişkilerdeki güvensizlik boyutunun görülmesi bakımından önemli bir göstergedir.

Çin açısından değerlendirildiğinde ise bu ülke, Rusya'ya dönük politikasını, kendi çıkarlarını maksimize edecek bir yaklaşımla belirlemektedir. Ukrayna krizi bu hususa ayna tutan önemli bir örnek hadisedir. Ukrayna krizi sırasında, Batı'nın ekonomik ve siyasi baskısına maruz kalan Rusya'ya gerekli desteği sunmaktan imtina ederek Çin, büyük güçlerin kendi bencil çıkarlarını ön plana alarak davrandıklarını doğrular nitelikte bir politika izlemiş ve bu tercih, Rusya'ya dönük yaklaşımında temel belirleyici faktör olmuştur. Ukrayna krizi örneğinden hareketle ifade edilirse, Rusya'nın ciddi bir finansal kriz yaşaması ya da Batı ile daha güçlü bir gerginlik içine girmesi durumunda Çin'in Rusya tarafında yer alacağına dair bir ihtimalden bahsetmek, ilişkilerin arka planı baz alındığında, mümkün değildir. Aksine, Moskova tarafındaki düşünce, Pekin'in izleyeceği politikanın kendi çıkarlarını korumak olacağı yönündedir.[1266] Nitekim Ukrayna krizinde gözlemlendiği gibi Çin, Batı'nın yaptırım baskısı altında olan Rusya'yı ekonomik olarak rahatlatacak bir adım atmamış; bilakis Rusya'nın zor durumundan istifade ederek, enerji,

[1265] "Russia Strengthens the Border with China," Argumenty Nedeli, March 4-10, 2010'dan aktaran Kipp, "Russia's Nuclear Posture", 467.
[1266] Blank, Lukin ve Rozman, "Uneasy Triangle", 14. Ayrıca bkz: Stephen Blank, "Russia's Reservations About China's Silk Road", **Eurasia Daily Monitor**, s. 14/67, 17 May 2017; Hurska, "Flawed 'Strategic Partnership'".

ticaret ve doğrudan yatırım alanlarında muhatabından maksimum fayda elde etmeye çalışmıştır. Siyasi/diplomatik alanda da Çin, BM ve BMGK gibi organlarda Rusya'ya gereken desteği sunmayarak, Rusya ve Ukrayna/Batı arasında asıl olarak bir denge politika izlemiştir. Çin, gerek Batı gerekse Ukrayna ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerinin Rusya nedeniyle kötüleşmesini istememiş ve Ukrayna krizi sırasında politikasını Rusya'ya endekslemekten imtina etmiştir.

Kendi kendine yetme zorunluluğu (self-help) olan bir sistemde hareket eden hiçbir devletin muhataplarının çıkarlarını kendi çıkarlarının önüne koyacak şekilde hareket etmeyeceği, büyük güçlerin rasyonel davranan aktörler oldukları ve muhataplarına karşı nispi güçlerini arttırmanın peşinde oldukları şeklindeki hipotezi, Ukrayna krizi sırasında Çin'in Rusya'ya dönük izlediği politikaya da ışık tutmaktadır.[1267] Saldırgan Realizm'in bu hipotezinden hareketle ortaya çıkan tablo, nispi gücünü arttırma peşinde olan Çin'in, Batı'nın siyasi ve ekonomik baskısı altında olan Rusya'nın zayıf anından istifade ettiği bir tablodur. Bu tartışmanın ışığında, Rusya ve Çin Batı hegemonyasına karşı çok kutuplu dünya savunusu etrafında bir araya gelseler de, fırsatçı ve çıkarcı dış politika anlayışı ve belirsizlik/güvensizlik faktörünün neden olduğu güvenlik rekabeti gibi etkenler, ikili ilişkilerin kendi içinde bir karşıtlık da barındırdığını göstermektedir. Bu bağlamda Batı'ya karşı Rusya-Çin eksenli bir denge mekanizmasının oluşmasının muhtemel olmadığı, Ukrayna krizinin ürettiği önemli sonuçlardan biridir. Saldırgan Realist teorinin öngörüleri doğrultusunda, iki büyük güç ABD karşısında olduğu gibi, birbirlerine karşı da güç dengesindeki pozisyonlarını sağlamlaştırmanın arayışındadır. Bu mercekten bakıldığında Çin için Ukrayna krizi Rusya ile yakınlaşmanın bir vesilesi olmaktan ziyade, bilakis muhatabı üzerinde nispi gücünü arttırmanın bir fırsatı olmuştur. Lo'nun Rusya-Çin ilişkilerini "uygunluk ekseni" (axis of convenience) olarak tarif etmesinden de anlaşılabileceği gibi, iki büyük güç arasındaki etkileşimler taktiksel, işlevsel ve fırsatçı bir mahiyete sahiptir.[1268] Bu ilişki biçimi Ukrayna krizinde Çin'in Rusya'ya dönük yaklaşımını da izah edicidir.

[1267] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 33-35.
[1268] Bobo Lo, **Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics** (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008), 3.

6.3. Ukrayna Krizinden Hareketle Bölgesel ve Uluslararası Çıkarsamalar

Yukardaki tartışmada Ukrayna krizi sırasında Rusya-ABD ve Rusya-Çin arasındaki etkileşimler mercek altına alınmıştır. Saldırgan Realist bir açıdan büyük güç siyasetinin temel hipotezleri baz alınarak, çıkar odaklı etkileşimlerin, güç dengesinde avantajlı bir konum elde etme çabasının ve rekabete dayalı ilişkiler bütününün taraflar arasındaki etkileşimlere yön verdiği vurgulanmıştır. ABD'nin AB'den ayrışarak Rusya'ya dönük görece sert bir pozisyon alması, Rusya ile olan büyük güç rekabeti nedeniyle beklentilere uygun olsa da, Ukrayna krizinin Rusya ve Çin arasında güç dengesi teorisinin öngördüğü gibi bir yakınlaşma sağlamadığı, hem Rusya'nın Çin'den duyduğu güvenlik kaygıları, hem de Çin'in Rusya'ya gerekli siyasi/diplomatik ve ekonomik desteği sunmaktan imtina eden politikasına bakılarak tartışılmıştır. Saldırgan Realizm'in betimlediği; büyük güç siyasetindeki belirsizlik/güvensizlik faktörünün ve fırsatçı/çıkar odaklı dış politika anlayışının Rusya-Çin ilişkilerinin önüne set çektiği vurgulanmıştır. Çin'in merceğinden bakılarak, Rusya ve Batı arasında gerilen ilişkilerin ve özellikle sertleşen güvenlik rekabetinin, Çin'i Batı'ya karşı Rusya'nın safında yer almaya sevk etmediği açıklanmıştır. Çin benimsediği bu politikayla mevcut uluslararası sistemde ABD, Çin ve Rusya'dan mütevellit büyük güçler arasındaki etkileşimlerin çok merkezli bir düzlemde gerçekleştiğini göstermiştir. Böylece, Çin ve Rusya arasında ABD'yi dengeleme amaçlı bir koalisyonun kurulmasının muhtemel olmadığı Ukrayna krizine referansla izah edilmiştir.

Ukrayna krizinin büyük güçler arasındaki ilişkilerde nasıl bir yansıma bulduğu incelendikten sonra, büyük güç siyasetinin temel hipotezlerine referansla farklı çıkarsamalarla bu bölüme devam edilecektir. Ukrayna krizi uluslararası siyasetin ana gündem maddelerinden biri haline geldiği andan itibaren güçlü tartışmaları beraberinde getirmiştir. Gerek kamuoyuna açık tartışma platformlarında gerekse siyasi liderler tarafından temsil edilen resmi ortamlarda bu hadise tarihsel olaylarla da paralellikler kurularak çeşitli değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Kriz sırasında Rusya'nın aldığı inisiyatiflerin sebep ve sonuçları irdelenirken Putin yönetiminin sıklıkla güçlü eleştirilere maruz kaldığı görülmüştür. Aşağıda ele alınacağı gibi, krizin özellikle askerileştiği aşamada eleştirilerin ve tenkitlerin Putin'in şahsında yoğunlaştığı görülmüştür.

Bu çalışmanın inceleme konusu olan Ukrayna krizi sırasında Rusya'nın izlediği politikanın detaylı bir analizi önceki bölümlerde gerçekleştirilmiştir. Takip eden kısımda bu politikanın Rus dış politikasının genel seyrinde nasıl bir zemine oturduğuna bakılarak, Ukrayna krizi sırasında izlenen siyasetin anlamlandırılmasına çalışılacaktır. Bu yapılırken, Rusya'nın SSCB'nin dağılması sonrasında bölge politikasını icra ederken ortaya koyduğu örnek uygulamalara temas edilecektir. Ayrıca, Rusya'nın kriz sırasındaki uygulamaları ABD ve Çin'in bölge politikalarına referansla irdelenerek, Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikanın büyük güç siyasetinin genel fotoğrafı dahilinde nasıl bir görüntü ortaya koyduğu açıklanacaktır. Diğer büyük güçlerle Rusya arasında kurulacak olan paralellikler Ukrayna krizinde izlenen siyasetin anlamlandırılmasına yardımcı olacaktır. Bölge odaklı bu tartışmaların ardından uluslararası bağlamda çeşitli çıkarsamalarla bu bölüm tamamlanacaktır.

6.3.1. Bölge Odaklı Bir Bakış Açısından Ukrayna Krizi

Takip eden bölümde Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında izlediği politikanın iki farklı başlık altında değerlendirilmesine çalışılacaktır. Öncelikle çeşitli örnek hadiselere odaklanılarak, SSCB'nin dağılması sonrasında Rusya'nın bölge politikasına yakın plan bir bakış gerçekleştirilecektir. Daha sonra ABD ve Çin'in bölge politikaları mercek altına alınıp, bu ülkelerin yakın coğrafyalarında sahip oldukları hedefler ve bu hedeflere matuf kullandıkları yöntemler masaya yatırılacaktır. Bu iki tartışma başlığı altında Rusya'nın Ukrayna krizindeki uygulamaları iki farklı kıyaslamalı perspektiften ele alınmış olacaktır.

6.3.1.1. Rusya Merkezli Bir Bakış

Bu çalışma kapsamında Ukrayna krizinin çıkış nedenleri incelenirken, Rusya'nın Ukrayna'yı AB'den uzak tutmak ve yeni bir güç merkezi oluşturma amacına etrafında AEB'ye dahil etmek istediği belirtilmiştir. Yanukoviç'in azli sonrasında ise krizin askeri bir boyut kazandığı vurgulanmıştır. Yaşanan ani bir iktidar değişikliği sonrası Rusya'nın stratejik çıkarlarının tehdit altında olduğunu düşünerek Ukrayna'ya dönük askeri müdahalelerde bulunduğu açıklanmıştır. Rusya'nın askeri eylemlerinin Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bozulmasına ve on binden fazla insanının hayatını kaybetmesine yol açtığı vurgulanmıştır.

Bu tabloya ilişkin olarak, çalışmanın giriş kısmında literatür özeti sırasında değinildiği gibi, belirli yazarlar Rusya'nın düzen bozan davranışlarda bulunduğu iddiasından hareketle, analizlerinde sıklıkla Nazi Almanya'sı ile Rusya arasında paralellikler kurmuşlardır. Ya da Ukrayna krizine referansla, daha önce Obama'ya atfen ifade edildiği gibi, Rusya'nın bölgesinde komşularına dönük 'agresifliğinin' gücünden çok güçsüzlüğün bir emaresi olduğu iddia edilmiştir.[1269] Kırım'ın ilhakı ve Donbas'ta meydana gelen çatışmalarla birlikte Rusya'ya dönük tepkiler özellikle Putin üzerinde yoğunlaşarak dile getirilmiştir. Putin yönetimini kast ederek Merkel, Kırım'ın ilhakı sırasında sergilenen askeri eylemlerin düzen bozan ve istikrarsızlık yaratan boyutuna vurgu yapmak için Rusya'nın "orman kanunları" uyguladığını belirtmiştir.[1270] Obama döneminin ilk dışişleri bakanı Hillary Clinton ise, Putin ve Hitler arasında bir paralellik kurarak iki liderin toprakları dışındaki soydaşlarını koruma politikalarının ciddi benzerlikler taşıdığını vurgulamış ve Rusya'nın eylemlerinin 1930'lardaki Nazilerin uygulamalarını hatırlattığını belirtmiştir.[1271] Keza Britanya Başbakanı David Cameron, Neville Chamberlain'in Yatıştırma Politikası'na atıf yaparak, Kırım'ın ardından Rusya'nın Ukrayna'nın tümünü işgal etmesine izin verilmemesi ve Nazi Almanya'sına dönük yapılan hatanın Putin Rusya'sına karşı yapılmaması gerektiğini belirterek, iki tarihsel hadise arasında bir paralellik kurmuştur.[1272] Benzer şekilde Brzezinksi, Putin'in "mafyatik" yöntemlerle Kırım'ı ele geçirdikten sonra hedeflerini, Hitler'in önce Sudetenland daha sonra Prag'ı işgal etmesine benzer şekilde devam ettirmesinin muhtemel olduğunu belirterek, Nazi Almanya'sı ile Rusya arasında paralellik kuran isimler arasına katılmıştır.[1273] Tarihçi Timothy Garton Ash ise Putin rejiminin milliyetçi ve Batı karşıtı yapısıyla önemli bir tehdit olduğunu vurgulamış ve Ukrayna'ya dönük icra ettiği eylemlerden sonra Putin'in Slobodan Milosevic'ten bile daha tehlikeli olduğunu

[1269] "Barack Obama: Russia Is a Regional Power Showing Weakness over Ukraine".
[1270] Stefan Wagstyl ve Kathrin Hille, "Merkel Accuses Russia of Adopting 'Law of the Jungle' in Ukraine", **Financial Times**, 14 March 2014.
[1271] Philip Rucker, "Hillary Clinton Says Putin's Actions Are Like 'What Hitler Did Back in the '30s'", **The Washington Post**, 5 March 2014.
[1272] Ian Traynor ve Ewen MacAskill, "David Cameron Warns of 'Appeasing Putin As We Did Hitler'", **The Guardian**, 2 September 2014
[1273] Zbigniew Brzezinski, "Zbigniew Brzezinski: After Putin's Aggression in Ukraine, the West Must Be Ready to Respond", **The Washington Post**, 3 March 2014.

ifade etmiştir.[1274]

Ukrayna krizi ilk andan itibaren bir siyasi münazara konusu niteliği taşıdığı için, tarihsel tecrübelerle de paralellikler kurularak Putin liderliğinde Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikanın anlamlandırılmasına çalışılmıştır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu iddia Rusya'nın Ukrayna'ya dönük eylemlerini değerlendirirken, Putin ya da Putin yönetimine odaklanmanın analitik bir bakış açısını sunmadığıdır. Asıl bakılması gereken faktörün uluslararası sistemden gelen baskı olduğu bu çalışmada savunulan görüştür. Yakın plan bir bakışla, Rusya'nın anarşik bir sistemde güvenli bir yakın coğrafyaya sahip olma gereksiniminin Soğuk Savaş sonrasında bu ülkeyi bir süreklilik dahilinde hegemonik bir bölge politikası izlemeye sevk ettiği görülebilecektir. Bu saptamadan hareketle, Rusya'nın Ukrayna krizindeki uygulamalarının (özellikle askeri eylemlerinin) hegemonik bölge politikasının genel trendine uygun bir çerçevede icra edildiği tespit edilebilecektir.

Rusya Federasyonu'nun ilk dışişleri bakanı olan Kozyrev'den itibaren Rusya'nın bölgesel hegemonik tasavvuru belirgin işaretlerle ortaya çıkmaya başlamıştır. Kozyrev, 1993 yılında eski Sovyet cumhuriyetlerinin bulunduğu coğrafyanın Rusya için "çıkar bölgesi" ve "özel sorumluluk alanı" olduğunu belirtip, yüzyıllardır Rusya'nın geleneksel nüfuz alanı olan bir bölgeden tamamen çekilmesinin tolere edilemez bir kayıp anlamına geleceğini vurgulamıştır.[1275] Primakov da özellikle güvenlik eksenli nedenlere bağlı olarak Rusya'nın bölgesinde baskın konumunu muhafaza etmesi ve kendi liderliğinde eski Sovyet coğrafyasını bütünleştirmesi gerektiğini savunmuştur. Kozyrev gibi Primakov da Rusya'nın sınırlarına yakın alanlarda menfaatlerini ve güvenliğini korumak zorunda olduğunu vurgulamıştır.[1276]

SSCB'nin dağılmasından kısa süre sonra Rusya, bölgesinin baskın gücü olduğunu netleştirecek önemli adımlar atmıştır. Yakın Çevre Politikası'nın ilan edilmesiyle birlikte,

---

[1274] Timothy Garton Ash, "Putin Must Be Stopped. And Sometimes Only Guns Can Stop Guns", **The Guardian**, 1 February 2015. Ash'in analizinden Lane'in makalesi vasıtasıyla haberdar olunmuştur. Lane, "The International Context", 624.

[1275] Kozyrev at press conference, RIA news agency, 20 November 1993, in SU/1853 B/9, 23 November 1993; interview, Nezavismaya gazeta, 24 November 1993, pp. 1, 3'den aktaran Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 124.

[1276] Primakov, **Russian Crossroads toward the New Millennium**, 99-100.

eski Sovyet coğrafyasının Rusya için "ekonomi ve güvenlik açılarından yaşamsal çıkar alanı" olduğu vurgulanmıştır.[1277] Yakın Çevre Politikası'nın askeri ayağını teşkil eden Karagonov Doktrini'nde ise, Rusya'nın ülke güvenliğini sağlamak amacıyla çevre ülkelere asker konuşlandırmasına ve ileri mevcudiyet kapasitesini mâli olarak desteklemek için silah satışlarına ağırlık vermesine karar verilmiştir.[1278] Bu zaman diliminde Rusya, Gorbaçov'un başlattığı süreç sonucunda Baltıklar ve Doğu Avrupa'dan askerlerini geri çekerek, modern zamanların en kapsamlı ve tek taraflı geri çekilmelerinden birini gerçekleştirmiş ve ileri mevcudiyet kapasitesini hızla yitirmiştir.[1279] Fakat çatışmasızlık ve barışı koruma misyonu gibi gerekçelerden hareketle Rusya topraklarının dışında stratejik çıkarlarını korumak için yeni bir olanak elde etmiştir. Bu çerçevede, Tacikistan, Gürcistan ve Moldova gibi bölge ülkeleri SSCB sonrasında da Rusya askeri unsurlarını topraklarında barındırmışlardır. Brzezinksi'nin belirttiği gibi, toprakları dışında elde ettiği askeri mevcudiyetle Rusya, önceki imparatorluğun (SSCB'nin) sınırlarında "emperyal yerleşim bölgelerine" sahip olmuştur.[1280] Bu süreçte atılan adımlar, Rusya'nın mevcut konjonktürde bölgesinin baskın güvenlik aktörü olmasının alt yapısını hazırlamış ve KGAÖ'nün kurulmasıyla Rusya askeri etkinliğini kurumsallaştırmıştır.

Atılan bu adımlar bölgesel güvenliğe katkı sunmak olarak sunulmuşsa da, Rusya asıl olarak eski Sovyet coğrafyasının kendi nüfuz alanı olduğunu bölge ülkelerine ve alan dışı aktörlere kabul ettirmeye çalışmıştır. Rusya bu politikasını özellikle donmuş sorunlar üzerinden uygulamaya sokmuştur. Transdinyester'de kendisine yakın unsurları askeri olarak desteklemek, Dağlık Karabağ meselesi nedeniyle ihtilaf içinde olan hem Ermenistan hem de Azerbaycan'a periyodik olarak silah desteği sunarak çözümsüzlükle malul statükonun devamını sağlamak, Abhazya ve Güney Osetya sorunlarında barışı koruma gerekçesinden hareketle Gürcistan topraklarında asker bulundurmak ve en son 2014'te başlayan krizle birlikte Ukrayna'nın doğusundaki milis grupları silahlandırmak olarak özetlenebilecek eylemler, Rusya'nın çevre ülkeler üzerinde birer manivelaya sahip olması ve etnik gerginlikler üzerinden bölge politikasını kontrol etmesi anlamına

[1277] Tellal, "Rusya'yla İlişkiler", 542.
[1278] **Age**, 542.
[1279] Benjamin S. Lambeth, "Russia's Wounded Military", **Foreign Affairs**, c. 74, s. 2 (1995): 94.
[1280] Zbigniew Brzezinski, "The Premature Partnership", **Foreign Affairs**, c. 73, s. 2 (1994): 73.

gelmiştir. Donbas meselesi hariç, diğer bütün sorunlarla Rusya'nın ilgilenmeye başladığı dönem 1990'ların ilk yıllarına dayanmaktan olup, yaklaşık otuz yıllık bir zaman diliminde Rusya'nın donmuş sorunlar vasıtasıyla bölge ülkeleri üzerinde etki tesis etme politikası devam etmiştir.

Bununla birlikte Rusya gerektiği zamanlarda iktidar değişiklikleri tertiplemekten de sakınmamıştır. 1993'te Azerbaycan Devlet Başkanı Ebülfez Elçibey'in Rusya destekli bir darbe ile devrilmesi, yerine BDT'ye dahil olmayı kabul eden Haydar Aliyev'in gelmesine destek sunulması ve Dağlık Karabağ sorununda arabuluculuk inisiyatifinin Rusya'ya geçmesinin sağlanması başarılmıştır.[1281] Fakat, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına yeşil ışık yaktığı için bir darbe ile indirilen Elçibey'e benzer şekilde Aliyev de bu projeye onay verince ve ayrıca Rus askeri unsurlarına Azeri topraklarını açmayı reddedince Rusya, kendisine yakın Başbakan Süret Hüseyinov vasıtasıyla (başarıya ulaşmamışsa da) yeni bir darbe tertiplemiştir.[1282] Dolayısıyla hem ekonomik hem askeri-stratejik faktörler Rusya'nın müdahaleci eylemlerinde birer etken olarak yer almıştır.

Benzer bir politika Gürcistan'a dönük olarak da uygulanmıştır. Gürcistan'ın ilk devlet başkanı Zviad Gamsakhurdia'nın "Ortak Evimiz Kafkasya" olarak bilinen "Birleşik Kafkasya" vizyonunu hayata geçirmek istemesi Rusya'nın Kafkasya'da hegemonyasını sarsacak bir tehdit olarak görülmüştür.[1283] Bu nedenle Rusya, Gürcistan'da komünistleri, milliyetçileri ve kriminal grupları destekleyerek Gamsakhurdia'nın bir darbe ile düşürülmesine katkı sunmuştur. Rusya bu koalisyona finansal ve teknik destek sağlamış ve ayrıca Gürcistan topraklarındaki Rus ordusu darbeyi gerçekleştiren unsurlara silah desteğinde bulunmuştur.[1284] Gamsakhurdia'nın devrilmesinin ardından Askeri Konsey adlı bir yapı iktidarı ele geçirmiş ve kısa bir süre sonra Eduard Şevardnadze devlet başkalığına gelmiştir. Şevardnadze ile daha rahat ilişki kurabileceğini düşünen Yeltsin hükümeti, 1992/1993'te Gürcistan'a iki farklı Soçi Antlaşması imzalatarak Güney Osetya ve Abhazya sorunlarında Rusya'nın barış gücü ve

[1281] Merve İrem Yapıcı, **Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler** (Ankara: Usak Yayınları, 2010), 300-301; Kasım, **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, 126-127; Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era**, 88; Neil Macfarlen ve Albrecht Schnabel, "Russia's Approach to Peacekeeping", 324.
[1282] Yapıcı, **Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler**, 301.
[1283] Thornike Gordadze, "Georgian-Russian Relations in the 1990s", **The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia**, ed. Svante E. Cornell ve S. Frederick Starr (Armonk: M.E. Sharpe, 2009): 30.
[1284] **Age**, 30.

arabulucu olması şartlarını muhatabına kabul ettirmiştir.

Rusya, çıkarlarına aykırı davranan siyasileri uzaklaştırmaya çalıştığı gibi Rusya'ya yakın görülen siyasilerin işbaşına gelmesine yardımcı da olmuştur. Yeltsin hükümetinin 1992'de Tacikistan'da başlayan iç savaşa İmamali Rahmonov liderliğindeki koalisyonu desteklemek amacıyla müdahil olması bu minvalde önemli bir girişim olmuştur.[1285] İç savaş sırasında 201. Rus zırhlı tümeni devreye girerek, barışı koruma sorumluluğundan hareketle Rahmonov'a bağlı koalisyonu İslamcı harekete karşı desteklemiştir.[1286] Çatışmalarda Rahmanov'a bağlı güçleri desteklemekle birlikte Rusya, Tacikistan'ın Çin ve Afganistan'la olan sınırlarını koruma sorumluluğunu da üstlenmiştir.[1287] İran gibi ülkeler de iç savaşa müdahil olmuşlarsa da, Rahmanov'un devlet başkanlığı koltuğunu korumasıyla sonuçlanan iç savaşta asıl olarak Rusya'nın askeri desteği önemli rol oynamıştır.[1288] 1990'larda yaşadığı ekonomik sorunlara rağmen Rusya, Tacikistan'a önemli ekonomik yardımlarda da bulunarak Rahmanov hükümetine olan desteğini sürdürmüştür.[1289] Böylece Rusya Orta Asya'da askeri üslerine ev sahipliği de yapan müttefik bir ülkenin güvenliğini sağlamasına ve ekonomik olarak ayakta kalmasına yardımcı olunmuştur.

Rusya'nın askeri gücünü ayrılıkçı unsurları desteklemek için devreye soktuğu hadiseler de söz konusu olmuştur. Örneğin, 1992'de Moldova'nın Romanya ile birleşmesi düşüncesinin zemin kazanması sonrasında oluşan etnik gerginliklere Yeltsin hükümeti Transdinyester'de Rusya'ya yakın unsuları destekleyerek müdahil olmuştur.[1290] Bu müdahale, Yeltsin'in vurguladığı gibi, Rusya'nın sınırları dışındaki soydaşlarını koruma gerekçesi üzerine temellendirilmiştir.[1291] SSCB'nin dağılması sonrasında Moldova topraklarında bulunan 14. Sovyet ordusu, gerek Transdinyester'deki milis yapıya silah ve eğitim desteği sağlayarak, gerekse Moldova ordusuna karşı verilen silahlı mücadelelere doğrudan katılarak, çatışmalarda ilk elden rol oynamıştır.[1292] Takip eden süreçte Moldova

[1285] Elias Götz, "It's Geopolitics, Stupid: Explaining Russia's Ukraine Policy", **Global Affairs**, c. 1, s. 1 (2015): 7.
[1286] Gregory Gleason, "Why Russia is in Tajikistan", **Comparative Strategy**, c. 20, s. 1 (2001): 80.
[1287] Buszynski, **Russian Foreign Policy After the Cold War**, 4053-4056.
[1288] Gleason, "Why Russia is in Tajikistan", 80.
[1289] **Age**, 78.
[1290] Buszynski, **Russian Foreign Policy After the Cold War**, 3611-3612.
[1291] **Age**, 3619-3620.
[1292] **Age**, 3618-3623; Trevor, "Russian Peacekeeping in Moldova", 144.

topraklarında barış gücü olarak görev yapmaya başlayan Rusya, sağladığı destekle Transdinyester'in Moldova sınırları dahilinde askeri ve siyasi olarak otonom bir yapı haline gelmesine katkı sunmuştur.

Bu örnek hadiselerin gösterdiği gibi, SSCB'nin dağılmasından sonra özellikle güvenlik eksenli nedenlere bağlı olarak Rusya'nın izlediği baskın bölge politikası güçlü işaretlerle ortaya çıkmıştır. Yakın plan bir okuma yapıldığında, Rusya'nın yakın coğrafyasındaki müdahaleci politikalarında, ülke ve bölge güvenliğine katkı sunmak bir neden olarak görülebilir. Nygren'in belirttiği gibi, Stalin'in Sovyet cumhuriyetlerini zayıf bırakmak ve etnik grupları birbirinden ayırmak amacıyla gerçekleştirdiği sınır düzenlemeleri, Gorbaçov'un inisiyatifinde Perestroika'nın (Yeniden Yapılanmanın) devreye girmesiyle tartışmalı hale gelmiştir.[1293] Böylece Kafkasya'da, Batı bölgesinde (Moldova/Ukrayna) ve de Orta Asya'da yaşayan azınlıklar ile yeni devletler arasında etnik gergilikler baş göstermiştir.[1294] Örneğin, Rusya'nın Güney Kafkasya'daki krizlere müdahil olmasında, bu bölgedeki etnik gerginliklerin bölge için daha derin bir krize neden olması kaygısı önemli bir etken olmuştur. Zira 1988-1995 yılları arasında bu bölgedeki istikrarsızlıklardan dolayı bir buçuk milyonun üzerinde insan Rusya'ya göç etmiştir.[1295] Benzer şekilde, Tacikistan iç savaşı örneğinde olduğu gibi, Orta Asya'daki ülkelere dönük 'radikal İslam' tehlikesine karşı verilen askeri destek, topraklarında yirmi milyon Müslüman barındıran Rusya için ülke güvenliğinin sağlanmasına dönük bir boyut içermiştir. Zamanın Rusya Savunma Bakanı Pavel Grachev, Tacikistan'a müdahil olunmaması durumunda, buradaki ateşin Rusya için Çeçenistan'dan dahi daha tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. [1296]

Rusya'nın ortaya koyduğu güvenlik eksenli hassasiyetler, Saldırgan Realizm'in de içinde olduğu geniş Yapısalcı Realist ekolün devletler için güvenlik konularının önem sıralamasında birinci başlık olduğuna dair ortaya koyduğu hipotezi doğrular niteliktedir. Fakat Ukrayna krizi özelinde açıklandığı gibi, Rusya'nın kuvvet kullanmak da dahil,

---

[1293] Bertil Nygren, "Russia and the CIS Region: The Russian Regional Security Complex", **Key Players and Regional Dynamics in Eurasia The Return of the 'Great Game'"** ed. Maria Raquel Freire, Roger E. Kanet (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010): 14-15.
[1294] **Age**, 15.
[1295] Karabayram, **Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası**, 178.
[1296] Phillip Petersen, "Security Policy in Post-Soviet Central Asia, **European Security**, c. 4, s. 1 (1995): 207.

komşuları üzerinde zorlayıcı uygulamalara başvurması, sahip olduğu güvenlik hassasiyetlerine rağmen bölgesinde stratejik çıkarlarına uygun bir hiyerarşik düzen tesis etme amacını ortadan kaldırmamaktadır. Nihai kertede anarşik sistem, içinde faaliyette bulunan bütün birimler için olduğu gibi Rusya gibi büyük güçler için de güvenlik kaygıları doğurmaktadır. Nitekim bu kaygıları önlemek amacıyla Rusya, SSCB'nin dağıldığı 1991'den mevcut konjonktüre kadar, doğal nüfuz alanı olarak gördüğü eski Sovyet coğrafyasında kendi Monroe Doktrini'ni tesis etme çabasında olmuştur. Marples'ın vurguladığı gibi, Rusya eski Sovyet toprakları üzerinde gözetim yetkisi olduğuna kanaat getirerek, komşu ülkelerle olan ilişkilerini "mini-emperyalizm" olarak tanımlanabilecek bir çerçevede tanzim etmiş ve özellikle bölge ülkeleri arasındaki ihtilaflarda söz sahibi aktörün kendisi olduğunu muhataplarına kabul ettirmiştir.[1297]

Yukarıdaki tartışma bir bütünlük içinde ele alındığında, Rusya'nın proaktif bölge politikasının Putin döneminin öncesinden itibaren sergilenmeye başladığı görülmektedir. Bu çerçevede, Putin'in Ukrayna krizinde izlediği politikanın bir istisna teşkil etmediği ve izlenen baskın bölge politikasının genel trendine uygun olduğu sonucuna ulaşmak için güçlü bir zemin söz konusudur. Putin zamanında Rusya'nın bölge politikasına genel bir açıdan bakıldığında, Yeltsin zamanındaki dış politika çizgisinin aynı şekilde devam ettiği ve gerektiğinde müdahaleci politikalarla Rusya'nın stratejik çıkarlarını tehdit eden gelişmelerin önüne geçilmeye çalışıldığı görülecektir. Bu minvalde Rusya, gerek 2008'de Gürcistan ve 2014'te Ukrayna ile yaşanan askeri krizlerde, gerekse 2009'da Kırgızistan Devlet Başkanı Kurmanbek Bakiyev'in protestolar sonucunda koltuğunu kaybetmesi ile sonuçlanacak süreçte aldığı inisiyatiflerle, hegemonik bölge politikasını Putin döneminde de sürdürmüştür.

Ukrayna krizi özelinde bakıldığında, Rus dış politikası uzmanı Trenin'e göre, Ukrayna'da meydana gelen ani iktidar değişikliği sonrası devreye sokulan askeri müdahale, hiçbir Rus liderin kayıtsız kalmayacağı bir gelişmeye cevaben gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Rusya, gerekirse güç kullanımıyla toprak ele geçirerek, sınırları yeniden çizerek ve komşu bir ülkede silahlı bir kalkışmayı destekleyerek, stratejik çıkarlarını

[1297] Marples, **Motherland**, 310.

koruyacağını göstermiştir.[1298] Trenin'i doğrulayacak nitelikte bir bakış açısından Soğuk Savaş'ı sonlandıran lider olarak bilinen Gorbaçov'un Ukrayna krizine dair görüşü dikkat çekicidir. Kırım'a ilişkin olarak Gorbaçov, Putin'in yerinde olması durumunda kendisinin daha farklı davranmayacağını ifade etmiş ve Putin yönetiminin politikasını destekleyici bir tavır almıştır.[1299] Verdiği bir başka mülakatta ise Gorbaçov görüşünü şu şekilde ortaya koymuştur: "Benim görebildiğim kadarıyla [Putin] Ukrayna'nın özgür olmasını istiyor ve Kırım'ın da özgür olmasını istiyor. [Ukraynalı Ruslar] referandum uygulamak suretiyle kendi kaderlerini belirlemek istiyorlar. Putin'in bu fikrini memnuniyetle karşılıyorum."[1300]

Putin'in Rus siyasi yelpazesindeki konumunu irdeleyen Rojansky'e göre Rus lider, asılardır süregelmiş olan Rus dış politika geleneğinin ana akım tarafında yer alan bir siyasetçi olup, izlediği politikalarla ilgili gerek siyasi elitlerin teveccühü gerekse popüler destek anlamında geniş bir karşılığa sahiptir.[1301] Rojansky'nin vurguladığı gibi Putin, Ukrayna krizi sırasında Rus halkından geniş bir destek bulmuş, popülaritesinde bir artış gözlemlenmiş ve hatta beşinci bölümde değinildiği gibi, milliyetçi kesimden daha kapsamlı bir harekatla Ukrayna'ya müdahil olmadığı için tenkitler almıştır.[1302] Bazı siyasi figürlerin Ukrayna'ya daha güçlü bir cevap verilmesini savundukları da görülmüştür. Örneğin, Liberal Demokrat Parti'nin lideri Vladimir Jirinovski Ukrayna topraklarının parçalanması, Komünist Parti lideri Gennady Zyuganov ise Donbas'ın ilhak edilmesi tekliflerini seslendirmişlerdir.[1303] Bu şahısların şahin kanatta bulunan siyasetçiler olmaları dikkate alındığında, verdikleri reaksiyonun beklentilere uygun olduğu ifade edilebilir. Fakat Putin muhalifi ve yakın zamanda hapis cezasını tamamlayan sol siyasetçilerden

[1298] Dmitri Trenin, "Russia as a Disruptor of Post-Cold War Order: To What Effect?", ed. Ritika Passi ve Harsh V. Pant, **Debating Disruption in the World Order** (New Delhi: Mohit Enterprises, Raisina Files, 2018): 20.
[1299] Mikhail Gorbachev ve Mark Franchetti, "The Interview: Mikhail Gorbachev", **The Sunday Times**, 22 May 2016.
[1300] Mikhail Gorbachev ve Ilya Shepelin, "Gorbachev: 'Crimea Has Proclaimed Its Desire to Be with Russia – This Is Happiness'", **Russia Beyond**, 19 March 2014.
[1301] Matthew Rojansky, "The Current Approach to Russia Has Failed", **The National Interest**, 30 November 2016. Benzer bir diğer görüş için bkz: Thomas Graham, "The Sources of Russian Conduct", **The National Interest**, 24 August 2016.
[1302] Lizzie Dearden, "Ukraine Crisis Pushes Putin's Popularity Among Russians to Six-Year High", **The Independent**, 17 May 2014.
[1303] Lidia Kelly, "Russian Politician Proposes New Divisions of Ukraine", **Reuters**, 24 March 2014; "Russia Should Annex Donbass, Communist Party Leader Says", **The Moscow Times**, 11 September 2018.

Sergei Udaltsov ve de halk nezdinde daha geniş bir karşılığa sahip olan muhalif lider Alexei Navalny dahi, Ukrayna özelinde ve eski Sovyet coğrafyası genelinde Rusya'nın bölgesindeki baskın ve Ukraynalı yazar Kuzio'ya göre "emperyal" dış politika çizgisine yakın bir duruş sergilemektedirler.[1304] Bu siyasi figürlerin savundukları görüş, Kırım halkının Rusya ile birleşmesinin meşru bir istek olduğu ve daha genel bir açıdan, etnik Ruslardan oluşsun ya da oluşmasın, Rusya'nın desteğini talep eden bölge halklarının bu taleplerinin geri çevrilmemesi gerektiğidir. Dolayısıyla eski Sovyet coğrafyasının büyük gücü olarak Rusya'nın, Rusça konuşan halkları koruma gerekçesiyle de olsa, proaktif bir dış politika izlemesi ve bölgesel güvenlik gereği sorumluk alması ülkenin siyasi yelpazesinin farklı unsurları tarafından olumlu karşılanmaktadır.

Bu hususlar bir bütünlük içinde ele alındığında, Rusya'nın Ukrayna krizindeki politikasını Putin yönetimine endeksli bir şekilde değerlendirmenin noksan tarafları görülmektedir. Rusya'nın bir devamlılık içinde bölgesinin baskın gücü olduğunu yansıtan uygulamaları, iç siyasi dinamiklerin ötesinde bir boyuta bakılması gerektiğini göstermektedir. Her ne kadar Ukrayna krizinde Putin liderliğinde belirli kararlar alınmış ve Rusya'daki siyasi irade uygulanan eylemlerden sorumlu olmuşsa da, bunlar, Rusya'nın hegemonik bölge politikasının genel seyrine uygun mahiyette uygulamalardan oluşmuştur. Yukarıda detayları verilen müdahaleci uygulamalar, asıl itibariyle Rusya'nın stratejik çıkarlarına uygun, güvenli bir yakın coğrafyaya sahip olma çabasına işaret etmektedir. Bunun için dost iktidarlar desteklenirken (Tacikistan), Rusya'nın çıkarlarına aykırı davranan iktidarların (Azerbaycan/Gürcistan/Kırgızistan) devrilmesine çalışılmış ya da katkı sunulmuştur.

Uluslararası sistemde güvenli bir yakın coğrafyaya duyduğu gereksinimden hareketle Rusya, doğal nüfuz alanı olarak gördüğü eski Sovyet coğrafyasında güvenlik eksenli çıkarlarına azami önem atfetmiştir. Çeperindeki ülkelerin stratejik çıkarlarını tehdit edecek adımlar atması durumunda Rusya kuvvet kullanmaktan sakınmamıştır.

[1304] Götz, "It's Geopolitics, Stupid", 7; Taras Kuzio, "Why Are Russian Opposition Leaders Democrats at Home and Imperialists Abroad?", **Atlantic Council**, 22 May 2017, https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/why-are-russian-opposition-leaders-democrats-at-home-and-imperialists-abroad, [22.04.2018]; Natalya Dzhanpoladova ve Robert Coalson, "'I Don't Intend to Hide': Fresh from Prison, Russia's Udaltsov Rejoins Political Fray", 24 August 2017, https://www.rferl.org/a/russia-opposition-bolotnaya-udaltsov-rejoins-political-fray/28695112.html, [14.02.2018]. Ayrıca bkz: Kolsto, "Crimea vs. Donbas", 712.

İlerleyen satırlarda değinileceği gibi, alan dışı aktörlerin eski Sovyet coğrafyasında varlık tesis etmesi ihtimalinden de kaygı duyan Rusya, gerekli anlarda muhataplarına kendisinin onaylamadığı ilişkilerden sakınılması gerektiği yönünde hatırlatmalarda bulunmuştur. Eski Sovyet coğrafyasında Ukrayna krizinden bir önceki önemli jeopolitik gerginlik olan 2008 Gürcistan krizi, gerek NATO/ABD gerekse Gürcistan'daki Saakaşvili hükümetine bu yönde gerekli uyarıların iletildiği belirgin bir örnek olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya, Yeltsin ve Putin'in başkanlıklarını kapsayan bir zaman diliminde güvenlik eksenli bir tasavvurla baskın bir bölge politikası izlemiştir. Saldırgan Realist bir mercekten bakıldığında Rusya, güvenlik arayışını önce yakın coğrafyasından başlatmış ve SSCB dağıldıktan sonra eski Sovyet coğrafyasını çıkar alanı olarak belirleyerek, komşuları ile olan ilişkilerini hiyerarşik bir düzlemde tanzim etmiştir. Mearsheimer'ın anarşik bir uluslararası sistemde büyük güçlerin öncelikli hedefinin bölgelerinde hegemonya tesis etmek olduğu yönündeki hipotezine uygun şekilde Rusya, görece zayıf olduğu 1990'ların başından itibaren bu doğrultuda bir yakın coğrafya politikası izlemiştir. Bu tartışmanın ışığında, Ukrayna krizinde Rusya'nın gerek komşusunu AEB vasıtasıyla kendi yörüngesine çekme politikası, gerekse Yanukoviç'in azli sonrasında icra ettiği askeri eylemler, bir süreklilik içinde sergilenen hegemonik bölge politikasının son uygulamaları olarak göze çarpmıştır.

6.3.1.2. ABD ve Çin'e Kıyaslamalı Bir Bakış

Yukarıdaki tartışmada, Ukrayna krizinin Rusya'nın bölge politikasının genel çerçevesinde nasıl bir zemine oturduğuna bakılmıştır. Takip eden kısımda daha bütünlüklü bir fotoğrafın sunulması için, uluslararası sistemde Rusya haricinde iki büyük güç olarak yer alan ABD ve Çin'in bölge politikalarına yakın plan bir bakış gerçekleştirilecek ve kıyaslamalı bir tartışma ortaya konulacaktır.

6.3.1.2.1. ABD'ye Kıyaslamalı Bir Bakış

ABD'nin yakın coğrafya politikasının genel mahiyeti Monroe Doktrini'nden beri bir süreklilik arz etmiştir. Bu ülke, Batı Yarıküre'yi kendi "arka bahçesi" olarak görerek 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren alan dışı aktörleri bölgesinden uzak tutmaya

çalışmıştır.[1305] Güvenlik eksenli gerekçelerden hareketle ABD, Batı Yarıküre'nin hegemonik gücü olarak bu pozisyonunu muhafaza etmeye çalışmış ve stratejik çıkarlarını tehdit eden gelişmelere karşı bölgesinde birçok müdahaleci eylem sergilemiştir. Bu eylemeleri ABD, Rusya'nın yakın coğrafyasındaki güvenlik hassasiyetlerine benzer nitelikte hassasiyetlere dayalı olarak icra etmiştir. Örneğin Reagan'ın 1980'lerde ABD'nin Ortak Amerika'daki müdahalelerine ilişkin ortaya koyduğu gerekçe şu şekilde olmuştur:

> "Orta Amerika, Amerika Birleşik Devletleri'ne dünyada ilgilendiğimiz birçok sorunlu noktadan çok daha yakın… El Salvador'un Texas'a olan yakınlığı, Texas'ın Massachusetts'e olan yakınlığından daha fazla. Nikaragua'nın Miami, San Antonio ve Tuscon gibi şehirlere olan yakınlıkları, bu şehirlerin Washington'a olan yakınlıkları kadar."[1306]

ABD'nin 1980'lerde sol unsurların etkisini kırma amaçlı müdahaleci politikaları, Reagan'ın aktardığı gibi, Orta Amerika'nın ABD'ye coğrafi yakınlığı nedeniyle, güvenlik eksenli saiklerle icra edilmiştir. Soğuk Savaş yıllarında Orta Amerika dahil Batı Yarıküre'de ABD, askeri ve ekonomik baskı unsurlarına başvurarak bölge ülkelerine dönük çeşitli zorlayıcı uygulamalar devreye sokmuştur. Örneğin, Küba'ya dönük yarım asrı aşkın süreyle ambargo uygulanması, Şili Devlet Başkanı Salvador Allende'nin ABD destekli bir darbe ile indirilmesi ve Grenada (1983) Panama'daki (1989) Amerikan vatandaşlarını koruma gerekçesinden hareketle bu iki ülkeye askeri müdahalede bulunulması şeklinde özetlenebilecek farklı müdahaleci ve zorlayıcı eylemler uygulamaya sokulmuştur.

Grenada'da ABD, sosyalist bir darbenin gerçekleştiği iddiasını öne sürmüş ve ABD vatandaşlarını korumak zorunda olduğunu öne sürerek askeri müdahale düğmesine basmıştır. BM Genel Kurulu'nun gerekçeleri ikna edici bulmayıp ABD'yi kınamasına rağmen ABD politikasını değiştirmemiştir. ABD askerleri yalnızca ABD vatandaşlarını korumakla yetinmemiş, Grenada'da yeni bir hükümetin görev başına geleceği süreci takip etmek için de bu ülkede kalmayı sürdürmüşlerdir.[1307] Bu çerçevede ABD, kendi gözetiminde yeni bir iktidarın işbaşına gelmesine yardımcı olmuştur. ABD, vatandaşlarını

[1305] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, 42.
[1306] New York Times, April 28, 1983, p. A12'den aktaran Walt, **The Origins of Alliances**, 23.
[1307] Gray, **International Law and the Use of Force**, 157.

koruma gerekçesini Panama'da daha güçlü vurgularla ortaya koymuş ve Grenada'ya benzer şekilde kendisini yakın bir iktidarın göreve gelmesini sağlamak için Panama topraklarında asker bulundurmayı sürdürmüştür.[1308] Panama'daki Manuel Noriega'nın diktatörlüğünü önceden destekleyen ABD, Noriega iktidarıyla ihtilaf içine girince bu iktidarın Panama'daki ABD vatandaşlarına tehdit teşkil ettiği gerekçesiyle askeri müdahale düğmesine basmıştır.[1309] Rusya'nın Ukrayna'da Rus nüfusu koruma sorumluluğunu öne sürerek Ukrayna'ya müdahil olması gibi, ABD'nin müdahalelerinde de benzer gerekçeler kullanılmıştır.

Ukrayna krizinde Rusya'nın politikasını ABD'ye referansla irdeleyen Mearsheimer, Rusya'nın yakın coğrafyasında yaşanan ani bir gelişmeye karşı verdiği reaksiyonun büyük güç politikası çerçevesinde beklenen davranış olduğunu vurgulamıştır. Mearsheimer, Rusya'nın hissettiği tehdidi Ukrayna'nın NATO'ya yaklaşması ihtimali ile ilişkili değerlendirmiştir. Kendisi, Ukrayna'nın Batı kurumlarına entegre olmak istemesi durumunda, bunun, bu ülkenin egemenlik haklarından hareketle kendi vereceği bir karar olduğunu söyleyenlere büyük güç siyasetinin özgül niteliklerini hatırlatarak cevap vermiştir. Bu bağlamda Mearsheimer "self-determinasyon gibi soyut hakların güçlü devletlerle güçsüz devletler karşı karşıya geldiklerinde anlamsız" olduğunu belirtmiş ve ayrıca şu soruyu ortaya atmıştır: "Küba'nın Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği ile askeri bir ittifak kurmaya hakkı var mıydı?"[1310] Mearsheimer'ın belirttiği gibi, ABD, kendi güvenliğine yönelteceği tehdit nedeniyle, Küba'nın böyle bir hakka sahip olduğunu kabul etmemiştir. Rusya'nın Ukrayna'nın Batı'ya yaklaşmasını engelleme çabası da, Mearsheimer'a göre, ABD'ninkine benzer mahiyette bir güvenlik gerekçesine dayanmaktadır.[1311] Her ne kadar Mearsheimer analizinde, krizin ilk aşamasında AEB faktörünü, Ukrayna'nın NATO'ya (ya da AB'ye) üye olması gibi bir ihtimalin ortada bulunmadığını ve asıl inisiyatif alan aktörün Rusya olduğunu göz ardı etse de, büyük güçlerin bölgesel güvenlikle ilgili hassasiyetlerine yaptığı vurgu, özellikle Yanukoviç'in azlinden sonraki evreyi izah edicidir.

[1308] **Age**, 158.
[1309] Chomsky, **Hegemony and Survival**, 112; Toal, **Near Abroad**, 289.
[1310] Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault", 87.
[1311] **Age**.

Mearsheimer ile farklı bir teorik çizgide bulunan ve ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra inşa ettiği liberal düzene atıfla bu ülkenin dış politikasına olumlu bir açıdan yaklaşan Ikenberry dahi, ABD'nin Batı dünyasıyla ilişkilerini müşterek ve çok taraflı kurallar ve kurumlar üzerinden tanzim ettiğini vurgulamış, fakat Latin Amerika (ve ayrıca Orta Doğu) gibi bölgelerde bariz emperyal yöntemlere başvurduğunu belirtmiştir.[1312] Ikenberry'e göre ABD'nin müdahaleci politikaları güçlü pozisyonundan yararlanarak zayıf devletleri zorlamak ve disiplin altına almak için icra edilmiştir.[1313] ABD'nin bölgesinde uyguladığı müdahaleci eylemlerin yarattığı olumsuz sonuçlar Rusya'nınkilerin dahi ötesine geçmiştir. Örneğin, Guatemala ve El-Salvador'daki diktatörlükleri desteklemek, aşırı sağ "ölüm tugaylarına" göz yummak, 30.000 kişinin hayatına mâl olan Nikaragua iç savaşında Kontralara destek vermek, bu minvalde öne çıkan hadiseler olmuştur.[1314] Bununla birlikte baskıcı rejimlerle yakın ilişki geliştirmekten de sakınılmamıştır. Örneğin, Nikaragua'daki Somoza iktidarı gibi diktatörlüklerle ittifaklar kurularak, bölge ülkelerini askeri şemsiyesi altına almanın karşılığında ABD muhataplarına ekonomik yardım tedarikinde bulunmuştur.[1315] Bir nevi, Rusya'nın bölgesinde uyguladığı havuç-sopa yöntemleri ABD tarafından da uygulanmış ve dost rejimler desteklenirken, tehdit teşkil eden yönetimlerin devrilmesine çalışılmıştır.

Soğuk Savaş zamanındaki ideolojik ve jeopolitik rekabet nedeniyle ABD, bu dönemde Batı Yarıküre'deki gelişmelere dönük güçlü hassasiyetlere sahip olmuşsa da, mevcut konjonktürde de bölge politikası benzer hassasiyetler üzerine kuruludur. Örneğin, ABD'nin bir önceki Dışişleri Bakanı Rex Tillerson, Çin ve Rusya'nın Latin Amerika'da artan faaliyetlerine yönelik olarak ABD için Monroe Doktrini'nin yazıldığı gün kadar geçerli olduğunu vurgulamıştır. Bölgenin yeni emperyal güçlere ihtiyacı olmadığını vurgulayan Tillerson, Rusya'nın savunma/askeri, Çin'in ise ekonomik gücünden yararlanarak Batı Yarı Küre'de çıkar arayışına girmeye çalıştığına dikkat çekmiştir. Bölge ülkelerini ise bu arayışlara olumlu karşılık vermemeleri yönünde uyarmıştır.[1316] ABD'nin halihazırdaki Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ise Venezüella'da 2017 boyunca süren

[1312] John G. Ikenberry, **Liberal Leviathan** (Princeton: Princeton University Press, 2011), 27.
[1313] **Age**, 60.
[1314] Walt, "The Perils of an Itchy Twitter Finger".
[1315] Ikenberry, **Liberal Leviathan**, 89.
[1316] Joel Gehrke, "Russia Mocks Monroe Doctrine, Plans Military Sales to Latin America", **Washington Examiner**, 16 February 2016.

çatışmalar nedeniyle ciddi bir istikrarsızlık içine giren bu ülkenin durumunun ABD için bir risk teşkil ettiğini ve Rusya gibi alan dışı aktörlerin Venezüella'da faaliyet göstermeleri nedeniyle, ABD için durumun ciddi olduğunu vurgulamıştır.[1317] ABD Başkanı Trump ise, Venezuela'daki gelişmelerle ilgili olarak askeri müdahale dahil bütün seçeneklerin masada tutulduğunu belirtmiştir.[1318] ABD liderlerinin bu açıklamaları yaptıkları konjonktürde, ABD'li diplomatların Venezüella ordusu içindeki muhalif askerlerle çeşitli temaslar kurup, olası bir askeri darbe için koşulları değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Gerek Maduro hükümetinin aldığı tedbirler, gerekse Venezüella'da askeri müdahale tertiplemenin neden olacağı tepkilerden duyulan kaygılar ABD'nin darbe planını uygulamaya sokmasını engellemiştir. Böylece, gerekli şartların oluşmadığına kanaat getiren Trump yönetimi darbe planını askıya almıştır. Buna rağmen, ABD'nin Küba, Nikaragua, Brezilya ve Şili gibi ülkelerde iktidar değişikliklerine yol açan müdahaleci eylemlerine bir yenisini daha ekleme çabası dikkate değer bir gelişme olmuştur.[1319]

6.3.1.2.2. Çin'e Kıyaslamalı Bir Bakış

ABD için Batı Yarıküre, Rusya içinse eski Sovyet coğrafyası olduğu gibi, Çin için Asya-Pasifik bölgesi öncelikli çıkar alanı kategorisine girmektedir. Çin, bölge politikasını icra ederken Rusya'ya benzer amaç ve hedefleri hayata geçirmeye çalışmaktadır. Ayrıca Çin, Rusya gibi, güçlü aktör olmanın sağladığı avantajla komşularıyla asimetrik ilişkiler kurmaya ve bölgesinin lider ülkesi olduğunu komşularına ve alan dışı güçlere kabul ettirmeye çabalamaktadır. Stratejik çıkarları tehdit altında olduğundaysa Çin kuvvet kullanmak dahil, zorlayıcı uygulamalara başvurmaktan sakınmamaktadır.

Güç kapasitesi çok daha sınırlı olduğu zamanlarda dahi Çin gerekli anlarda kuvvet kullanma seçeneğini devreye sokmuştur. Örneğin Çin, ABD'nin Kore Yarımadası'na dönük askeri müdahalesi sonrasında kuzeyden Kore Savaş'ına müdahil olarak; 1979'da ise SSCB destekli Vietnam'ın Kamboçya'ya dönük müdahalesi sonrasında ihtilaf içinde olduğu SSCB'nin yakın coğrafyasında kendisini çevrelemesi kaygısından hareketle

[1317] "CIA Director Pompeo: Venezuela's Situation Continues to Deteriorate", 13 August 2017, https://www.voanews.com/a/cia-director-mike-pompeo-says-venezuela-situation-continues-to-deteriorate/3983978.html, [12.11.2017].
[1318] **Age**.
[1319] Ernesto Londoño ve Nicholas Casey, "Trump Administration Discussed Coup Plans with Rebel Venezuelan Officers", **The New York Times**, 8 September 2018.

Vietnam'a karşı savaş ilan ederek, iki önemli noktada askeri güç kullanımına başvurmuştur. Vietnam'ın Kamboçya'daki Pol Pot rejimini sonlandıran müdahalesinden sonra Çin'i Vietnam'a karşı harekete geçmeye sevk eden etkenler, Yanukoviç'in devrilmesinden sonra Rusya'yı Ukrayna'ya karşı harekete geçmeye sevk eden etkenlere benzerlik teşkil etmektedir.[1320] Her iki ülke de, komşu bir ülkedeki ani bir iktidar değişikliğini kendi güvenliklerine yönelik birer tehdit olarak algılamışlar ve askeri güç kullanmaya karar vermişlerdir.

Halihazırdaki süreçte ise Çin'in temel önceliği, ABD merkezli olarak kendisine dönük uygulanan dengelemeyi kırmak ve Rusya'ya benzer şekilde, komşularıyla güçlü aktör olmanın avantajıyla hiyerarşik ilişkiler kurabilmektir. Çin'in temel hedefinin ise yakın coğrafyasında hegemonyasını tesis etmek olduğunun güçlü işaretleri göze çarpmaktadır.[1321] Bu amaca matuf olarak devlet başkanlığına geldikten sonra Xi Jinpin, bölge ülkelerini ilgilendiren sorunların kendi aralarında çözülmesi ve (ülkesi Çin'i kast ederek) bölge ülkelerine dönük askeri ittifakların oluşturulamaması uyarılarında bulunmuştur.[1322] Bu uyarılar vasıtasıyla, "Asya Asyalılar içindir" vurgusu üzerinden başta ABD olmak üzere alan dışı aktörlerin dengeleyici ya da güvenlik tedarik eden bir görev üstlenmelerinin Çin tarafından reddedildiğinin mesajı verilmiştir.[1323]

ABD'yi bölgesinden uzak tutma çabalarına paralel olarak, güç dengesinin kendi lehine hızla değişmesinden sonra Çin'in tek taraflı uygulamalarla bölgesinde hakimiyet alanını genişletme çabaları göze çarpmaktadır. Her ne kadar Deng Xioping'den beri devam eden "düşük profilli" dış politika anlayışının devamı olarak Çin liderleri ülkelerinin yalnızca "öncelikli çıkarlarına" odaklanacağı söyleseler de, bu çıkarlarda bir genişleme söz konusudur; Xioping zamanında bu çıkarlar Tayvan, Tibet ve Uygur bölgesi

[1320] SSCB-Vietnam ortaklığının Çin tarafından nasıl değerlendirildiğiyle ilgili bkz: Wang, **Harmony and War**, 189-190; Sergey Radchenko, **Unwanted Visionaries: The Soviet Failure in Asia at the End of the Cold War** (New York: Oxford University Press, 2014), 127.
[1321] Bu konuya ilişkin bazı görüşler için bkz: Oriana Skylar Mastro, "The Stealth Superpower: How China Hid Its Global Ambitions", **Foreign Affairs**, c. 98, s. 1 (2019): 31-39; John J. Mearsheimer, "China's Unpeaceful Rise", **Current History**, c. 105, s. 690 (2006): 160-162; Mearsheimer, "The Gathering Storm", 381-396; John J. Mearsheimer, "US, China Heading Toward Face-Off, Says Mearsheimer", **Nikkei Asian Review**, 26 May 2015; Mearsheimer ve Walt, "The Case for Offshore Balancing" 81; Wang, **Harmony and War**, 208-209.
[1322] Avinash Godbole, "China's Asia Strategy under President Xi Jinping", **Strategic Analysis**, c. 39, s. 3 (2015): 299-300.
[1323] **Age**, 300.

ile sınırlı iken, Çin'in artan ekonomik gücü, uluslararası etkinliği ve de askeri potansiyeli, Doğu ve Güney Çin Denizlerinde yeni hak iddialarını beraberinde getirmiştir.[1324] Komşularının itirazlarına rağmen Çin hak iddialarından geri adım atmamaktadır. Örneğin Uluslararası Adalet Divanı, Filipinler'in Güney Çin Denizi'ni kullanmasını engellediği için Çin'i "onarılamaz hasara" yol açmakla mahkum etmişse de, Çin Devlet Başkanı Xi Jinpin antik zamanlardan beri Güney Çin Denizi'nin ülkesinin egemenliği altında olduğunu vurgulamış, Çin Dışişleri Bakanlığı ise kararın tanınmayacağını belirtmiştir.[1325]

Gelinen son noktaya bakıldığında, Çin'in bu bölgede sivil amaçlarla başlayan faaliyetleri Güney Çin Denizi'nin Çin tarafından militarize edildiği ve bu alanın Çin'in "askeri karakolu" haline geldiği bir tabloya işaret etmektedir.[1326] Güney Çin Denizi'nin Çin'in refahı ve güvenliği için önemini Çin Ulusal Offshore Petrol Şirketi Başkanı Wang Yilin, bu bölgenin ülkesinin "hareketli ulusal toprağı ve stratejik silahı" olduğunu belirterek dile getirmiştir.[1327] Çin yönetiminin bölgeye bakışını özetleyen bu görüş, Vietnam ve Filipinler gibi ülkelerin itirazlarına rağmen Çin'in stratejik çıkarlarını korumaktan taviz vermeyeceğini gösteren bir irade beyanı olmuştur.

Son birkaç on yıllık dönem göz önüne alındığında, ABD ve Rusya'ya kıyasla Çin'in bölgesinde hegemonya arayışı daha yakın bir zamana dayansa da, Çin bu yönde istikrarlı bir ilerleme kaydetmektedir. Çin komşularına stratejik çıkarlarına uygun hareket etmeleri konusunda gerekli kuralları empoze ederek bölge ülkelerine liderlik pozisyonunu kabul ettirme çabasındadır.[1328] Çin'in bölge ülkelerine yönelttiği normatif taleplerle ilgili, komşularının kendi egemenliği altında gördüğü alanlarda hak iddia etmemeleri, Tayvan'la Çin'in onaylamadığı ilişkiler geliştirmemeleri ve alan dışı aktörlerle Çin'i tehdit edecek askeri ittifaklar kurmamaları öne çıkmaktadır. Bu taleplerin karşılanması noktasında Çin, gerektiğinde zorlayıcı uygulamalara başvurmaktadır. Çin'in, 'Tek Çin' politikasından

[1324] Shambaugh, **China Goes Global**, 16; Alexander Lukin, "Russia in a Post-Bipolar World", **Survival**, c. 58, s. 1 (2016): 101; Alexander Chieh-cheng Huang, "The PLA and Near Seas Maritime Sovereignty Disputes", **The People's Liberation Army and Contingency Planning in China**, ed. Andrew Scobell ve diğ. (Washington, D.C: National Defense University Press, 2015): 280.
[1325] Jana Perlez, "Tribunal Rejects Beijing's Claims in South China Sea", **The New York Times**, 12 July 2016.
[1326] Megan Specia ve Mikko Kotakkunen, "How South China Sea is Fast Turning into Beijing's Military Outpost", **The New York Times**, 8 February 2018.
[1327] Charlie Zhu, "China Tests Troubled Waters With $1 Billion Rig for South China Sea", **Reuters**, 21 Haziran 2012.
[1328] Mearsheimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** 370.

kaynaklanan hassasiyetine istinaden bölge ülkelerinin Tayvan'la olan ilişkilerini engelleme amaçlı askeri müdahalelerine, Çin güvenlik birimlerinin Güney Çin Denizi'nde bölge ülkelerine gözdağı verme amaçlı zorlayıcı eylemlerine, Rusya'ya benzer şekilde, dönemsel olarak uyguladığı ekonomik yaptırımlara ve de Vietnam ve Filipinler gibi ülkelerin kendi kıta sahanlıklarında olsa dahi enerji arama faaliyetlerini kuvvet kullanma tehdidiyle engelleyen uygulamalarına rastlanmaktadır. [1329]

Bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde, Asya-Pasifik bölgesindeki komşularına liderlik pozisyonunu kabul ettirme arayışında olan Çin'in, ABD'yi de yakın coğrafyasından uzak tutmaya başarıp, son tahlilde bölgesel hegemonyasını tesis edecek bir hedef doğrultusunda ilerlemekte olduğunun belirgin işaretleri görülmektedir. Çin'in hegemonik bölge politikasının ağırlık noktası Güney Çin Denizi olsa da, Pasifik bölgesinin genelinde birçok ülke güçlenmekte olan Çin'den tedirginlikler duymaktadırlar.[1330] Son yıllarda Vietnam ve Avusturalya gibi ülkelerin ABD ile olan askeri ilişkilerini güçlendirmeleri, Hindistan, Güney Kore ve Singapur gibi ülkelerin savunma bütçelerini önemli ölçüde arttırmaları ve Japonya ve Hindistan gibi ülkelerin ikili savunma ilişkilerini derinleştirmeleri, ortak Çin tehdidinden hissedilen kaygılara istinaden dikkat çeken girişimlerdir.[1331]

6.3.2. Uluslararası Bağlamda Ukrayna Krizi

Yukarıdaki kıyaslamalı tartışmada ortaya konulduğu gibi, ABD ve Çin bulundukları bölgede komşularıyla olan ilişkilerini Rusya'ya benzer davranışlarla belirlemektedirler. Bu çerçevede, mevcut konjonktürdeki büyük güçlerin yakın coğrafyalarında gerek sahip oldukları amaç ve hedefler gerekse kullandıkları yöntemler güçlü benzerlikler taşımaktadır. Bölge politikaları hegemonik bir tasavvur üzerine kurulu olan her üç büyük güç de, komşularıyla güçlü aktör olmanın sağladığı avantajla hiyerarşik ilişkiler kurmaktadırlar. Güvenli bir yakın coğrafyaya sahip olma amacı etrafında, bölge

[1329] Detaylar için bkz: Charles Clover ve Gloria Cheung, "China Links Seized Vehicles to Singapore's Ties with Taiwan", **Financial Times**, 10 January 2017; "Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2017", 12; Bonnie S. Glaser ve Gregory Poling, "Vanishing Borders in the South China Sea", **Foreign Affairs**, 5 June 2018.
[1330] Adam P. Liff ve John G. Ikenberry, "Racing toward Tragedy? China's Rise, Military Competition in the Asia Pacific, and the Security Dilemma", **International Security**, c. 39, s. 2 (2014): 66-69.
[1331] Oriana Skylar Mastro, "Why Chinese Assertiveness is Here to Stay", **The Washington Quarterly**, c. 37, s. 4 (2014): 154-155.

ülkelerinin stratejik çıkarlarına uygun davranmalarını sağlamak her üç büyük gücün de önceliğidir. Bunun için, baskın bir bölge politikası izlenmekte ve gerektiğinde zorlayıcı ve müdahaleci eylemlerle bölge ülkelerine gerekli uyarılar yapılmaktadır. Bu hususların ışığında, Rusya'nın Ukrayna krizinin farklı aşamalarında komşusu üzerinde çeşitli baskı unsurlarına başvurarak Ukrayna'yı AB'den uzak tutmak, AEB'ye dahil etmek ve Ukrayna'daki iktidar değişikliği sonrası hissettiği güvenlik risklerini gidermek için askeri güç kullanmak şeklinde sergilediği eylemler, kıyaslamalı bir mercekten değerlendirildiğinde, büyük güç siyasetinde beklenen davranış pratiklerine işaret etmektedir.

Rusya'nın bölge politikasındaki devamlılık dikkate alınarak ve diğer büyük güçlere atıfla mukayeseli bir analiz ortaya konularak, Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikanın anlamlandırılmasına çalışılmıştır. Bu çerçevede ülke içi değişkenlerden ziyade, uluslararası sistemden gelen baskının Rusya'yı hegemonik bir bölge politikası izlemeye sevk ettiği vurgulanmış ve Ukrayna krizinde izlenen politikanın da bunun bir tezahürü niteliğinde olduğu ortaya konulmuştur. Bu tartışma ile, Rusya'nın Ukrayna krizindeki eylemlerinin diğer büyük güçlerin de dahil edildiği geniş bir analitik çerçevede değerlendirmesine çalışılmıştır. Bölgesel dinamikleri baz alan bu tartışmayla beraber, Ukrayna krizinin uluslararası siyasi dinamiklere ilişkin işaret ettiği önemli noktalar da bulunmaktadır. Ukrayna krizi, Rusya-Batı ilişkilerine ve Rusya merkezli olarak uluslararası rekabet ortamına dair önemli çıkarsamaların yapılmasına imkan tanıyan bir hadisedir.

6.3.2.1. Ukrayna Krizine Referansla Rusya-Batı İlişkileri

Rusya'nın Ukrayna krizindeki eylemleri Rusya-Ukrayna ilişkilerinin ötesine geçerek, Rusya-Batı ilişkilerini de yakından etkilemiştir. Bu kriz vasıtasıyla Soğuk Savaş sonrasında ikili ilişkilerdeki sorunlu noktalar tekrardan tartışma konusu yapılarak, Ukrayna krizinin ortaya çıkış nedenleri geniş bir zamansal bağlamda ele alınmıştır. Ukrayna krizi öncesinde de taraflar arasında Kosova krizi, NATO genişlemesi ve 2008 Gürcistan Savaşı gibi hadiseler üzerinden çeşitli ihtilaflar yaşanmışsa da, tarafların birbirlerine dönük uyguladıkları askeri tatbikatlar ve Batı tarafından Rusya'ya uygulanan kapsamlı ekonomik yaptırımlar Soğuk Savaş sonrasında bir ilki teşkil etmiştir. Bu

çerçevede Ukrayna krizi Rusya-Batı ilişkilerine daha derin bir fay hattı olarak yansımıştır.

Bu tabloyu değerlendiren Gorbaçov, Ukrayna krizi sonrası oluşan atmosferin kendisini derinden endişelendirdiğini söyleyerek, iki tarafın aldığı askeri önlemelerin Rusya ve Batı arasında bir çatışmaya dahi yol açabileceğini vurgulamıştır.[1332] Bir başka platformda Gorbaçov gelişmeleri daha geniş bir bağlamda değerlendirerek, Batı ve Rusya'nın Soğuk Savaş sonrasında ilişkilerini olumlu bir düzleme taşıyamamış olmalarına vurgu yapmış ve 1980'lerde kendi öncülüğünde başlayan yakınlaşma sürecinin yerini gergin bir atmosfere bırakmasıyla ilgili hayal kırıklıklarını paylaşmıştır.[1333] Benzer değerlendirmeler başka isimler tarafından da yapılmıştır. Ukrayna krizi ile irtibatlı olarak Rusya ve Batı'nın yeni bir Avrupa vizyonunu hayata geçirip, Soğuk Savaş şartlarını kalıcı biçimde ortadan kaldıramamış olmaları sıklıkla dile getirilen bir görüş olmuştur. Örneğin Legvold, Batı ve Rusya arasında "entegre bir Avrupa güvenlik sistemi" oluşturulamaması ve Soğuk Savaş sonrasında NATO yerine Rusya'nın da kabul edeceği yeni bir güvenlik mekanizmasının hayata geçirilememesine dikkat çekmiştir.[1334] Literatür özeti sırasında da paylaşıldığı gibi, Legvold'un bakış açısından, eğer ki taraflar birbirleriyle uyumlu ekonomik entegrasyon projeleri ve ortak bir Avro-Atlantik güvenlik düzeni oluşturmuş olsalardı, Ukrayna doğu ve batısı arasında bir seçim yapmak zorunda kalmadan her iki tarafla da ilişkilerini geliştirebilirdi. Böylece, mevcut krizin ortaya çıkması engellenebilirdi.[1335] Bu hususların altı çizilerek, asıl itibariyle Batı'nın Soğuk Savaş sonrasında Rusya'yı da kapsayacak düzenlemeler yerine, tek taraflı politikaları tercih ettiği vurgulanmaktadır.

Benzer şekilde Sakwa da, Ukrayna kriziyle birlikte ortaya çıkan gergin süreci değerlendirirken Rusya-Batı ilişkilerindeki sorunlu noktalara temas etmektedir. Kendisine göre, Rusya liderleri "birleşik Avrupa için yeni bir mimari" inşa etme noktasında ciddi çabalar harcamışken, Avrupalı muhatapları böyle bir fikre sıcak bakmayarak, Rusya yerine geniş Avrupa vizyonunu ABD ile hayata geçirme düşüncesini benimsemişlerdir.[1336] Böylece Sakwa'ya göre, mevcut konjonktürde ortaya çıkan tablo,

[1332] Gorbachev, Schepp ve Sandberg, "Gorbachev Interview 'I am Truly and Deeply Concerned'".
[1333] Gorbachev, "A New Cold War Order?".
[1334] Legvold, **Return to Cold War**, 1516-1522.
[1335] **Age**, 1681-1688.
[1336] Sakwa, "The Death of Europe?", 560.

AB merkezli geniş Avrupa idealinin Atlantikçi sistemin gölgesinde kaldığı bir tablodur.[1337] Gorbaçov da Atlantikçi yapının ilişkilerde yarattığı hasara dikkat çekmiştir. Kendisinin bakış açısından, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi 1975 Helsinki Nihai Senedi ile hatları belirlenmiş Avrupa güvenlik mimarisinin ve Soğuk Savaş'ın geride bırakılmasına dönük Avrupa devletlerinin ortak iradesiyle imzalanmış Paris Şartı'nın tahrip edilmesi anlamına gelmiştir.[1338] Böylece henüz SSCB dağılmadan tesis edilen olumlu siyasi iklim göz ardı edilmiş ve 'Ortak Evimiz Avrupa' idealine sırt çevrilmiştir.[1339]

Üçüncü bölümde temas edildiği gibi, ilişkilerin arka planında Gorbaçov'un başlattığı açılım süreciyle birlikte Batı'ya dönük olarak SSCB/Rusya'nın önemli güven arttırıcı adımlar atması, Soğuk Savaş sonrasına da sirayet edecek şekilde olumlu bir siyasi iklimin oluşmasına yardımcı olmuştu. Bunun, uzun vadeli bir yakınlaşmasının zeminini hazırlayacağı düşünülmüştü. Örneğin, Kozyrev'in Batı demokrasilerinin Rusya'nın "doğal ortakları ve hatta müttefikleri" olduğunu vurgulaması ve Yeltsin'in toplumsal çöküş, düşmanlık ve korkuyla özdeş andığı komünist sistemin geride kalmasından sonra, Rusya yeni dünya düzenine entegre olmaya çalışırken Batı'nın ülkesine verdiği desteği şükranla anması, 1990'ların ilk yıllarında Rusya'nın Batı'ya bakışını özetler nitelikte olumlu beyanlar olmuştur.[1340] Diğer taraftan, Rusya liderleri ülkelerinin Batı ile ilişkilerini güçlendirme gayretinde olmuşlarsa da, kurulacak olan ilişkilerde Rusya'nın çıkarlarının ve önceliklerinin dikkate alınması gerektiğini de vurgulamışlardır. Bu çerçevede, çalışmanın üçüncü bölümde değinildiği gibi, Rusya'nın da üyesi olduğu AGİT'i Avrupa'nın temel güvenlik örgütü haline getirmek ya da Rusya'nın da içinde yer alacağı yeni bir güvenlik mekanizmasını hayata geçirmek şeklinde çeşitli önerilerde bulunmuşlardır.

Rusya siyasileri odak noktalarını güvenlik konularıyla sınırlamayarak, geniş bir

[1337] **Age**, 559.
[1338] Gorbachev, Schepp ve Sandberg, "Gorbachev Interview 'I am Truly and Deeply Concerned'".
[1339] Mikhail Gorbachev, "Gorbachev's Full Speech During the Celebrations of the 25th Anniversary of the Fall of the Berlin Wall", **Russia in Global Affairs**, 12 November 2014, http://eng.globalaffairs.ru/book/Gorbachevs-full-speech-during-the-celebrations-of-the-25th-Anniversary-of-the-Fall-of-the-Berlin-Wal, [03.11.2018].
[1340] Kozyrev, "The Lagging Partnership", 59. Ayrıca bkz: Kozyrev, "Boris Yeltsin, the Soviet Union, the CIS, and Me"; "SUMMIT IN WASHINGTON; Excerpts From Yeltsin's Speech: 'There Will Be No More Lies'", **The New York Times**, 18 June 1992.

işbirliği alanının hayata geçirilmesi teklifini de seslendirmişlerdir. Örneğin Lavrov, BDT coğrafyasında atılan işbirliği adımları ve de kuruluşuna öncülük edilen Avrasya entegrasyon projesiyle Rusya'nın, uluslararası düzende bölgesel entegrasyonlar üzerinden ortaklıkların kurabileceği bir vizyonu hayata geçirmeye çalıştığını vurgulamıştır.[1341] Lavrov'a göre, entegrasyon projelerinin aynı anda var olabileceği bir düzen kurmak Rusya'nın Atlantik'ten Pasifik'e uzanan ortak bir ekonomik ve beşeri alan oluşturma amacı doğrultusunda stratejik bir hedefi olmuştur.[1342] Soğuk Savaş sonrası dönemi değerlendiren Lavrov'a göre Rusya, birleşik bir Avro-Atlantik güvenlik düzenini ve eski Sovyet cumhuriyetlerinin de içinde yer alacağı ortak bir ekonomik ve beşeri alanı hayata geçirmek için gerekli iradeyi ortaya koymuşsa da, Batılı muhatapları Rusya'yı dışlamayı tercih etmişlerdir.[1343] Bu hususla ilgili, AB'nin Doğu Ortaklığı projesini hayata geçirip Rusya'ya kapıyı kapatmasının ve de NATO'nun genişleme politikasının özellikle altı çizilmiştir.[1344] Sakwa, bu sonucun ortaya çıkmasında sorumluluğun özellikle AB'ye ait olduğunu belirterek, AB'nin, "Pan-Avrupa" bütünleşmesini mümkün kılmaktansa Rusya'ya dönük "rekabet" ve "dışlama" yaklaşımı benimsediğini vurgulamıştır.[1345] Bu bakış açısından Avrupa, Soğuk Savaş sonrasında da bölünmüşlük sendromunu geride bırakamamıştır.

Batı'ya dönük dile getirilen eleştirilere rağmen, Rusya'nın ortaya koyduğu bütünleşme vizyonu önemli bir önkoşulu içinde barındırmıştır. Bu önkoşul, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasının lider ülkesi olduğu hususunun gerek bölge içi gerekse alan dışı aktörler tarafından kabul edilmesi talebine dayanmıştır. Dördüncü bölümde Yeltsin'e atıfla belirtildiği gibi, eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın ayrıcalıklı konumu "eşitler arasında ilk" olarak tanımlanmıştır.[1346] Batı ile ortak çalışma alanları oluşturulacaksa bile, bunun Rusya'nın bölgesel hegemonik pozisyonundan taviz vermesi anlamına gelmeyeceği güçlü işaretlerle ortaya konulmuştur. Bu çalışma kapsamında irdelendiği gibi, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında izlediği politikanın hiyerarşik niteliği SSCB'nin dağıldığı ilk yıllardan itibaren ortaya konulan uygulamalarla görülmüştür.

[1341] Sergey Lavrov, "Russia's Foreign Policy Philosophy", **International Affairs**, s. 3 (2013): 5-6.
[1342] **Age**, 6.
[1343] Lavrov, "It's Not Russia That is Destabilising Ukraine".
[1344] **Age**.
[1345] Sakwa, **Russia Against the Rest**, 139.
[1346] Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 123.

Baskın bir bölge politikası izleyerek Rusya komşularını yörüngesinde tutmayı amaçlamıştır. Fakat bu politikanın üzerine temellendiği ana hedef, alan dışı aktörlerin eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın çıkarlarına aykırı arayışlar içine girme ihtimallerinin önüne set çekmek olmuştur. Böylece Rusya, SSCB dağıldığı ilk yıllardan itibaren bölge ülkeleri ile alan dışı aktörler arasındaki ilişkileri kontrol etmeye azami önem atfetmiştir.

Bu yönde sahip olunan hassasiyet gerek Batı bloğu içinde, gerekse dışında yer alan, bütün alan dışı aktörler için geçerli olmuştur. Örneğin İran'ın Kafkasya; Pakistan ve Çin gibi ülkelerinse Orta Asya'ya nüfuz etme ihtimallerine karşı Rusya BDT ülkelerinde askeri üsler kurma ve ortak bir güvenlik ve savunma alanı oluşturma çabalarını yoğunlaştırmıştır.[1347] Rusya'nın sınırlarının, kendi ülke sınırlarından değil, dağılan SSCB'nin sınırlarından başladığı iradesini ortaya koyması ve bölge sorunlarında temel arabulucu aktörün kendisi olduğu düşüncesinden hareketle BDT coğrafyasında askeri varlığını hakim kılması, SSCB'nin dağılmasının hemen ardından gerçekleşmiştir.[1348] Rusya, Türkiye gibi ülkeleri eski Sovyet coğrafyasındaki gelişmelere müdahil olmamaları yönünde uyarmaktan da sakınmamıştır. BDT Genel Kurmay Başkanlığı yapmış Yevgeny Shaposhnikov'un Karabağ meselesine Türkiye'nin müdahil olmasının, çatışmaya taraf devletleri üçüncü dünya savaşının eşiğine getireceğini uyarısını yapması, Rusya tarafından bölge politikasının sıfır toplamlı oyun mantığı ile ele alındığını gösteren çarpıcı bir örnek olmuştur.[1349] Karabağ'a ek olarak Rusya, Transdinyester, Abhazya ve Güney Osetya gibi alanlarda da barışı koruma gerekçesinden hareketle bölge ülkeleri üzerinde etki tesis etmeye başlamış ve bu politika SSCB'nin dağılmasının hemen ardından uygulamaya sokulmuştur. Bu çerçevede, alan dışı aktörleri eski Sovyet coğrafyasından uzak tutmak ve komşuları üzerinde nüfuzunu güçlendirmek, Rusya tarafından eşzamanlı olarak başarılmaya çalışılmıştır. Bu hedef doğrultusunda Rusya, eski Sovyet coğrafyasındaki meselelere bölge dışı aktörlerin müdahil olmasını reddetmiş ve alınan bu pozisyon Batı'ya dönük olarak da geçerli olmuştur.

[1347] Tsygankov, **Russia's Foreign Policy,** 120; Pleshakov, **The Crimean Nexus**, 20; Domitilla Sagramoso, "Russian Peacekeeping Policies", **Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping**, ed. John Mackinlay ve Peter Cross (Tokyo: United Nations University Press, 2003): 22; Macfarlen ve Schnabel, "Russia's Approach to Peacekeeping", 313.
[1348] Lynch, "The Realism of Russia's Foreign Policy", 10.
[1349] Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 125.

Öncelikle Rusya 1990'lı yıllarda bölgesinde çatışma çözümü amacıyla askeri gücünü devreye sokarken, icra ettiği güvenlik operasyonlarına Batı tarafından yöneltilen tenkitlere kararlı cevaplar vermiştir. Örneğin, eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın askeri eylemlerine ABD'nin yaklaşımını zamanın Savunma Bakanı William Perry, Rusya'yı nüfuz alanı siyaseti uygulamakla eleştirerek ve Rusya'nın eylemlerinin uluslararası hukuka uygun olması gerektiğini vurgulayarak, tentiktsel bir şekilde dile getirmiştir.[1350] ABD Başkanı Clinton ise Rusya'nın Karabağ'da barışı koruma görevi ifa etmesiyle ilgili bir soruya, bunun AGİK prensiplerine bağlı olarak gerçekleşmesi ve böylece kendilerinin de süreci takip etme yetkisine sahip olması gerektiğini belirterek cevap vermiş ve bu şartlar yerine gelirse taraflar arasında oluşacak bir mutabakata karşı çıkmayacaklarını belirtmiştir.[1351] Rusya ise Batılı liderler tarafından öne sürülen koşullara ve itirazlara kararlı yanıtlar vermiştir. Örneğin, Rusya Dışişleri Bakanı Kozyrev eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın barışı koruma görevi üstlenmesini Batı'nın "neoemperyalizm" olarak eleştirmesine, Batı'nın nasihatlarını Rusya'nın dinlemeyeceğini belirterek cevap vermiştir.[1352] Ayrıca Kozyrev, Somali gibi ülkelerde ABD'nin icra ettiği alan dışı operasyonlara atıfla, ABD'nin Somali'den kolayca geri çekildiği gibi, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki çatışma bölgelerinden kolayca geri çekilemeyeceğini vurgulamıştır.[1353]

Çeçenistan harekatıyla birlikte ise AB ile olan ilişkilerde ayrışmalar ortaya çıkmıştır. Rusya'nın askeri eylemlerinin neden olduğu sivil kayıplar nedeniyle OİA Anlaşması'nın imzalanması ertelenmiş, AB Rusya'nın Avrupa Konseyi'ne üyeliğini zorlaştıran bir rol oynamış ve AB-Rusya ilişkileri bir donma sürecine girmiştir.[1354] Özellikle ikinci Çeçenistan harekatı ile AB'nin Rusya'ya dönük tavrı daha da sertleşmiş

[1350] 'Russia Warned To Respect Borders', Financial Times, 7 February 1994'den aktaran Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 126.
[1351] Bill Clinton, "Exchange With Reporters Prior to Discussions With President Levon Ter-Petrosyan of Armenia", 9 August 2014, https://www.govinfo.gov/content/pkg/PPP-1994-book2/pdf/PPP-1994-book2-doc-pg1453.pdf, 1453, [08.10.2018].
[1352] Wynne Russell, "Russian Relations with the 'Near Abroad,'" in Russian Foreign Policy (Boulder, CO: Westview Press, 1995), 65'den aktaran Tsygankov, **Russia's Foreign Policy**, 89.
[1353] Kozyrev, "The Lagging Partnership", 68.
[1354] Hiski Haukkala, "Lost in Translation? Why the EU has Failed to Influence Russia's Development", **Europe-Asia Studies**, c. 61, s. 10 (2009): 1763; Donaldson, Nogee ve Nadkarni, **The Foreign Policy of Russia**, 255.

ve Rusya'ya yaptırım tehdidinde dahi bulunulmuştur.[1355] Gerek ülkesinde uyguladığı güvenlik operasyonlarına Batı'nın yönelttiği itirazlara, gerekse bölgesinde icra ettiği barışı koruma operasyonlarına BM ve AGİT'ten istediği yetki ve desteği alamamasına rağmen Rusya liderleri, eski Sovyet coğrafyasının Rusya için özel sorumluluk alanı olduğu hususunu tartışmaya açtırmamışlardır.

Rusya'nın Batı ile yaşadığı karşıtlıklar, yalnızca askeri güç kullanımının mahiyetinden kaynaklanmamış; Batı'nın eski Sovyet coğrafyasında potansiyel bir tehdit olarak görülmesi de sergilenen kararlı politikada önemli bir etken olmuştur. Örneğin Rusya, Kosova operasyonu gibi Batı öncülüğünde icra edilen askeri müdahalelere karşı çıkarken, bunun önemli bir nedeni NATO'nun insani müdahale gerekçesinden hareketle BDT coğrafyasında da askeri eylemlere girişmesi ihtimali olmuştur.[1356] Zira Azerbaycan ve Gürcistan liderlikleri, BMGK onayı alınmadan NATO'nun çatışmalara müdahil olması anlamına gelen Kosova senaryosunun kendi topraklarındaki etnik çatışmalarda da uygulanabileceğini savunmuşlardır.[1357] Rusya ise buna bir devamlılık içinde karşı çıkmıştır. Rusya savunma yetkilileri, NATO ve KGAÖ arasında sorumluluk alanlarıyla ilgili net çizgilerle belirlenmiş bir ayrımın olması gerektiğini savunmuşlar ve bunun, krizlere müdahale etme noktasında daha etkili bir yöntem olduğunu vurgulayarak, NATO'yu eski Sovyet coğrafyasından uzak tutmaya çalışmışlardır.[1358] Bu politika AB'ye dönük olarak da geçerli olmuştur. Rusya; Moldova, Gürcistan ve Karabağ topraklarında çatışma çözümüne katkı sunmak amacıyla görev almak isteyen AB'yi BDT coğrafyasına müdahil olmaması konusunda uyarmıştır.[1359] Rusya liderleri, AGİT ve BM'nin dahi BDT coğrafyasında görev almasına olumsuz yaklaşmışlar ve bu oluşumlardan Rusya'ya barışı koruma görevini icra ederken yalnızca moral destek sunmalarını istemişlerdir.[1360]

Bu arka plan baz alınarak ifade edilirse; Rusya liderleri, NATO'nun yerini yeni bir güvenlik örgütünün alması gerektiğini savunurlarken "çok taraflılık" olarak

[1355] Haukkala, "Lost in Translation?, 1765.
[1356] Allison, **Russia, the West, and Military Intervention**, 58.
[1357] **Age**, 55.
[1358] Stephen Blank, "Russia and the Black Sea's Frozen Conflicts in Strategic Perspective", **Mediterranean Quarterly**, c. 19, s. 3 (2008): 31-32.
[1359] "Russia Warns EU over Ex-Soviet Sphere of Influence," Reuters, 7 February 2007'den aktaran, **Age**, 32.
[1360] Lo, **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era**, 88.

tanımlanabilecek bir pozisyon benimsemişler ve bütünleşmeye açık bir profil sergilemeye çalışmışlardır; fakat eski Sovyet coğrafyasında bu ilke terk edilip, uluslararası kurumlar dahil, alan dışı aktörlerin BDT coğrafyasında faaliyet imkanı elde edeceği düzenlemelere karşı çıkmışlardır.[1361] Yeltsin'in, Rusya komşularıyla yakın ilişki içinde olmasaydı bölge ülkeleri Rusya'ya hasım güçlerle ittifak kurabilirlerdi ifadesinden de anlaşılacağı gibi Rusya, Putin-Medvedev dönemi de dahil olmak üzere, bir devamlılık içinde komşularının alan dışı aktörlerle olan ilişkilerini kontrol etmeye çalışmıştır.[1362] Bu politika, Batı unsurları dahil alan dışı aktörlerin BDT coğrafyasından uzak tutulmasını gerekli kılmıştır.

Rusya ve Batı arasında Atlantik'ten Pasifik'e uzanan bir işbirliği alanının oluşturulamamasında, ABD/NATO tartışması sırasında ifade edildiği gibi, Batı'nın Rusya'ya duyduğu güvensizlik önemli bir etkendir. Bununla birlikte Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasını kendi nüfuz alanı olarak görmesi ve bu bölgeyi alan dışı aktörlerden soyutlama iradesi de geniş Avrupa idealinin başarılmasının önündeki bir diğer önemli engeldir. Bu çerçevede, Soğuk Savaş sonrasında Batı ile bütünleşme tahayyülünün gerçekleşmemesine dair sorumluluğun Batı'ya (özellikle ABD'nin etkisi altına kaldığı iddia edilen AB'ye) yüklenmesi ve ayrıca Ukrayna krizine neden olan etkenlerin de bu minvalde açıklaması, Rusya'nın edilgen bir aktör olarak görülmesine neden olmaktadır.[1363] Ukrayna dahil komşularının Rusya'dan duydukları kaygılar ve Rusya menşeli bölgesel örgütlere katılmaktan imtina etmeleri, eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın hegemonik bir güç olarak görüldüğünün önemli bir göstergesidir. SSCB dağıldığı andan itibaren Rusya bölgesinin baskın gücünü olduğunu birçok farklı müdahaleci uygulamayla göstermiş ve Batı ile işbirliğini esas alan, kapsayıcı bir Avrupa tahayyülü hayata geçecekse bile, bunun bölgesel hegemonik pozisyonundan geri adım atmak anlamına gelmeyeceğini güçlü işaretlerle ortaya koymuştur.

Son tahlilde Soğuk Savaş sonrasında Rusya ve Batı arasındaki ilişkilerde istenen yakınlık sağlanamamış ve idealist bir hedef olarak 'Pan-Avrupa' vizyonu hayata geçmemiştir. Batı açısından bakıldığında, Rusya'nın kurulacak yeni bir güvenlik

---

[1361] **Age**, 88-89.
[1362] Yeltsin, **Gece Yarısı Günlükleri**, 216
[1363] Sakwa'nın analizleri bu duruma birer örnek olarak gösterilebilir. Sakwa, "The Death of Europe?"; Sakwa, **Russia Against the Rest**; Richard Sakwa, "Russia's 1989 Plea for a New World Order Was Rejected, and So Putinism Was Born", **The Guardian**, 31 March 2017.

düzeninde geniş Avrupa coğrafyasında veto kartına sahip olacak olması Batı üzerinde bir yaptırım gücü elde etmesi anlamına geleceği için, Batı, Rusya gibi potansiyel bir rakibe bu imkanı tanımamıştır. BMGK'de olduğu gibi karar mekanizmasında tayin edici bir yetkiye sahip olmak isteyen Rusya, AGİT gibi üyesi olduğu oluşumları ön plana çıkarıp, NATO gibi rakip gördüğü oluşumları devre dışı bırakmaya çalışmıştır.[1364] Fakat, yukarıda Rusya-ABD ilişkileri bağlamında temas edildiği gibi, Batı'nın buna yaklaşımı olumsuz olmuş ve NATO'nun işlevini korumasına karar verilmiştir. Rusya açısından bakıldığındaysa, bu ülke potansiyel rakipleri olan Batı unsurlarının (ABD/AB/NATO) eski Sovyet coğrafyasında varlık tesis etmesi ihtimalini tehditvari bir gelişme olarak görmüş ve BDT'nin kapsadığı bölgeyi dış oyunculara kapatmaya çalışmıştır. Böylece Rusya ve Batı arasındaki ilişkiler tanzim olurken, her iki taraf da muhatabını potansiyel bir rakip olarak görmüş ve karşı tarafın elde edeceği olası bir kazanımın kendilerinin nispi gücünde gerilemeye neden olacağı kaygısını hissetmişlerdir.

Saldırgan Realist bir mercekten bakıldığında Rusya ve Batı, anarşik sistemin ürettiği belirsizlik/güvensizlik ortamında güvenlik eksenli çıkarlarında ve güç dengesindeki konumlarında zafiyete neden olabilecek gelişmelere karşı müteyakkız bir politika izlemişlerdir. Dolayısıyla, karşılıklı güvensizlik Soğuk Savaş sonrasında Rusya-Batı ilişkilerini tanımlamıştır. Teorinin lensinden bakıldığında, Rusya ve Batı arasındaki ilişkiler büyük güç siyasetini tanımlayan sıfır toplamlı oyun mantığı üzerinden gerçekleşmiş ve taraflar arasında Soğuk Savaş sonrasında güçlü yakınlaşma anları olmuşsa da (11 Eylül sonrasında olduğu gibi), bu yakınlaşma hiçbir zaman ilişkilerin kurumsallaşması ile sonuçlanacak bir bütünleşme vizyonuna tekabül etmemiştir.

Üçüncü bölümde de değinildiği gibi, Rusya Soğuk Savaş bitmişse de Japonya ve Almanya gibi askeri işgalle teslim alınmış bir ülke olmamış ve yaşadığı jeopolitik gerilemeye rağmen, SSCB sonrasında hala büyük güç statüsünü elinde bulundurmayı sürdürmüştür. 1990'larda yaşadığı ciddi yapısal sorunlara rağmen Rusya, nükleer silahları, büyük konvansiyonel ordusu, geniş enerji kaynakları, kaliteli insan kaynağı ve büyük coğrafyası ile ciddi bir güç potansiyeline sahip olmaya devam etmiştir. Bu bağlamda, Saldırgan Realist teorinin öngörülerini doğrulayacak bir açıdan Rusya, büyük

[1364] Ponsard, **Russia, NATO and Cooperative Security**, 135-136.

bir güç olarak uluslararası sistemde yer aldıktan sonra, Rusya-Batı ilişkilerinde rekabetin ve çıkar çatışmalarının geride bıkılması mümkün olmamıştır. Ukrayna krizi özelinde ortaya çıkan sonuç bunu doğrulamakla birlikte, bu krizin öncesinden itibaren taraflar arasındaki rekabet ve ayrışmalar belirgin işaretlerle görülmeye başlamıştır. Böylece SSCB'nin dağılmasından sonra gözlemlenen kısa süreli yakınlaşma, aradan geçen zamanla birlikte yerini rekabete dayalı ilişkilere bırakmıştır. Primakov'dan sonra dışişleri bakanlığına gelen Igor Ivanov'un "büyük güçler entegre olmazlar" ifadesinden anlaşılabileceği gibi, Rusya, Batı ile entegrasyon sağlamak yerine, müstakil bir büyük güç olarak uluslararası sistemde faaliyet göstermeye başlamıştır.[1365] Çalışmanın takip eden satırlarında irdeleneceği gibi, ilerleyen zamanla birlikte Rusya'nın nispi gücündeki artışa koşut olarak, gerek bu ülkenin sergilediği büyük güç aktivizmi, gerekse de Batı ile olan rekabete dayalı ilişkileri daha belirgin işaretlerle göze çarpmaya başlamıştır.

6.3.2.2. Ukrayna Krizine Referansla Uluslararası Rekabet Ortamı

Çalışmanın giriş kısmında, Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikanın savunma tarafında yer alan aktör davranışını yansıttığı görüşünün belirli teorisyenler tarafından dile getirildiği paylaşılmıştır. Bu yazarlar arasında Saldırgan Realist teorinin öncü ismi Mearsheimer da bulunmaktadır. Mearsheimer; Cohen, Sakwa ve Legvold gibi Rusya uzmanlarına katılarak, Rusya'nın kendi teorisinin öngördüğü büyük güç davranışını sergilemektense, Ukrayna krizinde asıl olarak savunma refleksi ile hareket ettiğini iddia etmiştir.[1366] Bu çalışma Rusya'nın Ukrayna krizinde Saldırgan Realist bir politika izlediğini ortaya koyarak, Mearsheimer ve atıf yapılan Rusya uzmanlarından ayrılmaktadır.

Rusya'nın son yıllarda ortaya koyduğu dış politika hamlelerine yakın plan bir bakış gerçekleştirildiğinde, Ukrayna krizi sırasında izlenen politikanın artan bir ivme ile sergilenen büyük güç aktivizminin bir tezahürü olduğu görülecektir. Maddi güç kapasitesindeki düzelmeye paralel olarak Rusya, eski Sovyet coğrafyasında olduğu gibi, gücünü ve nüfuzunu maksimize edecek eylemleri dünyadaki birçok farklı rekabet alanında

[1365] Dmitri Trenin, "Of Power and Greatness", **Russia: Challenges and Transformation**, ed. Piotr Dutkiewicz ve Dmitri Trenin (New York: New York University Press, 2011): 407.
[1366] Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault"; Mearsheimer, "Conference Call with John Mearsheimer on the Ukraine Crisis".

sergilemektedir. Uluslararası sistemin genelinde Rusya'nın izlediği proaktif dış politikayı, hem çok merkezli dünyayı hakim kılma, hem de alan dışı bölgelerde nüfuzunu arttırma amaçlı sergilediği çabalara bakarak tespit etmek mümkündür. Bu tespit yapılarak Ukrayna krizinde izlenen politikanın Rusya'nın uluslararası tasavvurunda nasıl bir izdüşümüne karşılık geldiği de anlaşılabilecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Rusya'nın Ukrayna'yı AB'den uzaklaştırma ve AEB'ye dahil etme çabasının Ukrayna krizinin ilk aşamasına damga vurduğu belirtilmiştir. Rusya açısından bir ekonomik örgüt olarak dizayn edilmişse de, AEB'nin asıl olarak bir güç merkezinin oluşturulması amacına matuf hayata geçirilmek istendiği vurgulanmıştır. Bu tasavvurun üzerine temellendiği ana hedefin ise, Rusya'nın çok merkezli bir sistemde Avrasya'da kendi liderliğinde müstakil bir güç merkezi oluşturmak olduğu izah edilmiştir.

AEB'nin kuruluş aşamasında Rusya liderleri çok merkezli dünya vizyonuna sıklıkla atıf yapmışsalar da, bu yönde ortaya konulan vizyon Yeltsin döneminden itibaren güçlü vurgularla paylaşılmıştır. Rusya liderlerinin bakış açısından, 1990'larda olduğu gibi ABD'nin baskın aktör olduğu bir yapıdan çok merkezli bir yapıya geçiş, Rusya'nın, Çin'in ve ayrıca diğer potansiyel büyük güç adaylarının Batı haricinde müstakil birer güç merkezi olarak uluslararası sistemde yer aldıkları bir denklemi gerekli kılmaktadır. Çin'in hızlı yükselişi birçok ülke için olduğu gibi Rusya için de belirli kaygılar doğursa da, Rusya açısından Çin, ABD hegemonyasının aşılıp, çok merkezli bir dünyanın hakim kılınmasında işlevsel anlamda en önemli partnerdir. Bu farkındalık çerçevesinde Rusya, Soğuk Savaş sonrasında belirli açılımlarla Çin'le olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve muhatabından da bu çabalara dönük olumlu karşılık almıştır. Bu bağlamda, 1992 yılında Yeltsin'in Çin'i "dost ülke" olarak anmasında ve de 1996'da ikili ilişkileri "Stratejik Ortaklık" olarak nitelemesinde somutlaşan olumlu etkileşimler, 1996'da Şangay Beşlisi'nin kurulması, 1997 senesinde 'Çok Kutuplu Dünya ve Yeni Bir Uluslararası Düzeninin Kurulması' bildirisinin yayınlanması ve 2001'de 'İyi Komşuluk ve Dostça İşbirliği Antlaşması'nın imzalanması ile takip edilmiştir.[1367] Bu adımlarla Rusya ve Çin, 1969'da bir sınır çatışması sonrasında bozulan ilişkilerini düzeltmek kadar, müşterek

[1367] Mankoff, **Russian Foreign Policy**, 201, 204; "Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation".

olarak çok kutupluluk savunusunu dile getirme fırsatını da bulmuşlardır.

Rusya için çok merkezli bir dünyanın hakim kılınması noktasında Çin en önemli partner olsa da, Rusya tarafından BRICS çatısı altındaki ortakları Hindistan ve Brezilya (ve daha sınırlı potansiyele sahip olsa da Güney Afrika) gibi ülkelerin de büyük güç denklemine dahil oldukları bir uluslararası sistem hedeflenmektedir. Rusya tarafından BRICS, ABD'nin artık hâkim güç olmadığı, küresel siyasete farklı güç merkezleri arasındaki etkileşimlerin yön verdiği ve uluslararası liberal normların egemen devletlerin normları ile ikame edildiği, yeni dünya düzenini temsil eden bir platform olarak görülmektedir.[1368] Bu çerçevede BRICS oluşumunu, Rusya'nın tahayyülündeki yeni büyük güç denklemini yansıtan bir platform olarak değerlendirmek mümkündür. Nicolas Spykman'ın 1938 tarihli bir makalesinde, eğer ki Avrupa Konfederasyon tahayyülü gerçekleşmezse, önümüzdeki elli yılda Çin, Hindistan, Rusya (SSCB) ve ABD'den mütevellit dörtlü bir büyük güç denkleminin oluşacağını tahmin ettiği gibi, Hindistan'ın da nükleer silahları, geniş konvansiyonel ordusu ve büyüyen ekonomisiyle, mevcut büyük güç denklemine dahil olması en muhtemel ülke olduğu ve böylece Spykman'ın öngördüğü tablonun oluşmakta olduğu sonucuna ulaşılabilir.[1369]

Spykman'ın Avrupa entegrasyon projesinin bağımsız bir güç merkezine dönüşmesi durumunda sistemin beşli bir hal alacağına dair çıkarsamasından hareketle ifade edilirse; böyle bir gelişmenin yaşanması Rusya açısından önemli bir eşiğin aşılması anlamına gelecektir. Çok merkezli bir dünyanın hatlarının belirginleşmesi noktasında Batı ittifak sisteminin kendi içinde bir ayrışma yaşaması ve farklı bloklara bölünmesi önemli bir katalizör işlevi görecektir. Batı'nın yekvücut bir şekilde Rusya'nın muhatabı olduğu bir ilişki biçimi, Rusya açısından güç dengesinin aleyhine seyretmesi demektir. Ukrayna krizi sırasında AB ve ABD'nin, Avusturalya, Kanada ve Japonya gibi ülkelerin de katılımıyla Rusya'yı yaptırım baskısı altına almaları, Rusya için bu olumsuz duruma net bir örnektir.

[1368] Bobo Lo, "The Illusion of Convergence—Russia, China, and the BRICS", **The Institut Français Des Relations Internationales: Russie Nei Visions**, June 2016, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_rnv_92_bobo_lo_brics-eng_march_2016_0.pdf, 187, [26.09.2017].

[1369] Spykman, "Geography and Foreign Policy, I", 39. Hindistan'ı halihazırda büyük bir güç olarak gören bir çalışma için bkz: Pardesi, "Is India a Great Power?".

Rusya'nın çok merkezli dünya tasavvuruna da katkı sunacak şekilde Batı içinde ayrışma işaretleri dönemsel olarak gözlemlenmiştir. Soğuk Savaş'ın sonu itibariyle Almanya'nın jeopolitik çıkarlarının Rusya ile iyi ilişki içinde olunmasını gerekli kıldığı düşüncesinden hareketle dış politikasını şekillendirmesi, Britanya'nın ABD ile Atlantik yakınlaşmasını tatbik etmesi ve Fransa'nın Soğuk Savaş sırasında nüfuz alanı olan Kuzey Afrika ve Akdeniz'e odaklanma düşüncesi, Atlantik ittifakındaki ahengi sorgulanır kılan işaretler olmuştur.[1370] Ayrıca, 2003 Irak işgaline dönük Fransa, Almanya ve Rusya'nın oluşturdukları üçlü yapı üzerinden BMGK'de Irak savaşına onay verilmeyeceğini müşterek şekilde deklare etmeleri, Kıta Avrupası'nın iki önemli gücünün Rusya ile birlikte Britanya-ABD'den oluşan Atlantikçi bloğa karşı sergiledikleri bir duruş olarak ve Avro-Atlantik ekseninde ciddi ayrışmalar yaşanabileceğinin görülmesi bakımından önemli bir gelişme olmuştur.[1371] 2003 Irak işgalinden kısa süre sonra Fransa ve Almanya liderleri Jacques Chirac ve Gerard Schröder'in NATO'dan bağımsız bir kuvvet olarak "Avrupa Güvenlik ve Savunma Birliği" adlı bir inisiyatifi hayata geçirmeyi teklif etmeleri, her ne kadar bir sonuç üretmemişse de, Atlantik ittifakına alternatif arayışların ortaya çıkabileceğinin görülmesi bakımından dikkat çekici bir girişim olmuştur.[1372]

Avrupa ülkelerinin bu yöndeki arayışları ilerleyen yıllarda da devam etmiş ve en son 'Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması' (PESCO) ile savunma alanında ortaklaşmayı derinleştirecek bir adım atılmıştır. PESCO'nun da ötesine geçilerek, AB'nin ayrı bir Avrupa ordusunun kurulması anlamına gelecek daha somut adımlar atması, Atlantik ittifakını asıl teste tabi tutacak gelişme olacaktır.[1373] Almanya Şansölyesi Merkel'in Mayıs 2017'de Avrupa'nın durumunu değerlendirirken, artık Britanya ve ABD'ye bel bağlanamayacağı ve Avrupa'nın kendi geleceği için kendi mücadelesini vermesi gerektiği görüşü, Brexit süreci ve Trump'ın ABD başkanlığına gelmesi sonrasındaki belirsizlik ortamında transatlantik ilişkilerinin yeni gelişmelere gebe

[1370] Oyvind Osterud ve Asle Toje, "Strategy, Risk and Threat Perceptions in NATO", **NATO's European Allies: Military Capability and Political Will**, ed. Janne Haaland Matlary ve Magnus Petersson (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013): 85.
[1371] Jon Henley, Gary Younge ve Nick Paton Walsh, "France, Russia and Germany Harden Stance", **The Guardian**, 6 March 2003.
[1372] Kirchick, **The End of Europe**, 36.
[1373] Avrupa ordusu kurulması yönünde Almanya'dan gelen mesajlarla ilgili bkz: Alex Barker ve Stefan Wagstyl, "Germany to Push for Progress Towards European Army", **Financial Times**, 2 May 2016.

olduğunu göstermektedir.[1374] Keza, Fransa Cumhurbaşkanı Macron da Avrupa'nın güvenliği için artık ABD'ye güvenememeyeceği ve kendi güvenliğini garanti altına almak zorunda olduğunu vurgulamıştır.[1375] Bu beyanları AB-ABD ayrışmasının olası öncü adımları olarak görmek mümkündür. Bu ayrışmanın somut bir hal kazanması ve Atlantik ittifakının işlevini yitirmesi durumunda, Rusya açısından önemli bir eşik aşılmış olacak ve Batı ile daha eşitlikçi bir düzlemde ilişki kurulması mümkün hale gelecektir. Daha da önemlisi, transatlantik bütünlüğünün sona ermesi ve Batı'nın çok parçalı bir yapı halini alması, Lavrov'un Batı Sonrası Dünya Düzeni olarak tarif ettiği yapıya ilerlenmesi noktasında köşe taşı mahiyetinde bir gelişme olacaktır.

ABD'nin Batı bloğu içindeki ayrışmayı derinleştirecek dış politika hamleleri çok merkezli bir yapının oluşmasına katkı sunmakta ve Rusya'ya istifade edebileceği önemli fırsatlar tanımaktadır. 2003 Irak işgali sonrasında olduğu gibi, Trump'ın göreve gelmesiyle birlikte benzer bir trend gözlemlenmektedir. Trump'ın ABD için NATO'nun ciddi bir mâli külfete neden olduğu ve bu yüzden müttefik ülkelere verilen güvenlik teminatlarını sorguladığı bir dönemde kendisinin başkanlığı sırasında NATO'nun bütünlüğünü koruyan bir ittifak olarak yoluna devam edebileceği ciddi manada sorgulanır hale gelmiştir.[1376] Ayrıca, Trump ile birlikte ticaret savaşları olarak bilinen yeni bir gerginlik hattının ortaya çıktığı ve ABD'nin gümrük duvarlarını yükseltme girişimlerinin AB ve Kanada gibi müttefikleri ile olan ilişkilerini olumsuz etkilediği görülmektedir. ABD'nin gerek Batı bloğunu ayrıştıran gerekse Kıta Avrupası ile olan ilişkilerin gerilmesine neden olan politikaları, Soğuk Savaş sonrasında benimsenen dış politika tasavvurunda ciddi bir eksen kaymasına işaret etmektedir. Bu durum Rusya'ya istediği uluslararası yapıyı hakim kılma noktasında önemli fırsatlar sunmaktadır. Rusya Devlet Başkanı Putin, her ne kadar Rusya'nın 2016'da gerçekleşen ABD başkanlık seçimlerine müdahil olduğunu kabul etmese de, Trump'ın Hillary Clinton'ı yenerek başkanlığa

[1374] Nick Allen ve Rory Mulholland, "Angela Merkel Says Europe Can No Longer Rely on US or UK - And Must 'Fight For Its Own Destiny'", **The Telegraph**, 28 May 2017.
[1375] Saskya Vandoorne, "Macron Says Europe Can't Rely on US for Security", **CNN**, 27 August 2018.
[1376] Michael Birnbaum, "Ahead of NATO Summit Allies Wonder: Will NATO Survive Trump?", **The Washington Post**, 8 July 2018; Julian E. Barnes ve Helene Cooper, "Trump Discussed Pulling U.S. From NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia", **The New York Times**, 14 January 2019.

gelmesinden duyduğu memnuiyeti açıkça dile getirmiştir.[1377]

Rusya, Batı hegemonyasının geride bırakılması ve böylece çok merkezli bir dünyanın hakim kılınmasını amaçlayarak, rakiplerine karşı güç dengesinde avantajlı bir pozisyon elde etmenin arayışındadır. Asıl olarak hedeflenen Batı'nın mutlak anlamda zayıflaması değil, Rusya'nın Batı karşısında nispi olarak güçlenmesidir. Bunun için gerekli olan, Batı'nın çok parçalı bir yapı halini alması ve Rusya'nın rakiplerine karşı güç dengesindeki konumunda bir düzelmenin yaşanmasıdır. Bu hedef doğrultusunda Rusya, Batı içindeki siyasi süreçleri de etkilemeye çalışarak, merkezkaç ve popülist siyasi aktörlere destek sunmaktadır. Örneğin, Avrupa'da siyasi yelpazenin aşırı sağ ve sol kanatlarında bulunan gerek partilere gerekse hükümet dışı örgütlere know-how/uzmanlık desteği sunarak ve mâli yardımlarda bulunarak Rusya, kendisine sempatik siyasi aktörlerin güçlenmesini sağlamaya çalışmaktadır.[1378] Aşırı sağ Ulusal Parti lideri Marine Le Pen'e Fransa'da 2017'de gerçekleşecek olan devlet başkanlığı seçimleri öncesinde Rusya tarafından mâli destek sağlanması bu bağlamda kayda değer bir örnektir.[1379] Diğer taraftan, Rusya'nın aşırı sağ unsurların göç karşıtı görüşlerini enformasyon alanındaki etkinliğini kullanarak yayması ve ana akım siyasi partilere muhalif olan aktörlerle yakın temas halinde olması ve bu aktörlerden Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımların kalkması yönünde destek bulması, göze çarpan diğer örneklerdir.[1380] Aşırı sağ ve sol partilerin Kırım referandumuna temsilci göndermeleri ve Rusya'nın Doğu Ortaklığı projesine iştirak eden ülkelere uyguladığı baskı ve Doğu Ukrayna'daki eylemleriyle ilgili Avrupa Parlamentosu'nda önerilen tasarılara olumsuz yönde oy kullanmaları, Rusya'nın ortaya koyduğu eylemlerin karşılık bulduğunu gösteren hadiselerdir.[1381]

Batı bloğu içindeki potansiyel sorunlar ve ayrışmalar Rusya tarafından çıkarlarına hizmet edecek fırsatlar olarak değerlendirilmektedir. Asıl itibariyle Rusya, SSCB'nin dağılması sonrasında Batı ile arasında oluşan güç asimetrisini gidermenin arayışındadır.

[1377] Paul Leblanc, "Vladimir Putin Admits He Wanted Donald Trump to Win 2016 Election over Hillary Clinton", **News Week**, 16 July 2018.
[1378] Peter Kreko, "Putin's Far Right and Far Left Friends in Europe", The Wilson Center, 11 July 2014, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/pc_prezi_wilsoncentre.pdf, [19.09.2018]; Sakwa, **Russia Against the Rest**, 275; Snyder, **Black Earth**, 5861-5871.
[1379] Max Seddon ve Michael Stothard, "Putin Awaits Return on Le Pen Investment", **Financial Times**, 4 May 2017.
[1380] Kirchick, **The End of Europe**, 132.
[1381] Kreko, "Putin's Far Right and Far Left Friends in Europe".

Ulaşılmaya çalışılan temel hedef ise, Batı Sonrası Dünya Düzeni'ni hakim kılarak güç dengesinde Rusya'nın lehine bir dönüşüm gerçekleştirmektir. Rusya uluslararası tasavvurunu bu şekilde bir hedef üzerine temellendirirken oluşan yeni rekabet alanlarında da, Saldırgan Realizm'in tasvir ettiği fırsatçı büyük güç politikasını sergileyerek, nüfuzunu ve gücünü maksimize etmeye çalışmaktadır. Yukarıdaki tartışmalarda, ABD'nin Batı bloğunu ayrıştıracak eylemlerinin Rusya'ya önemli fırsatlar sunduğu belirtilmiştir. Rakiplerinin stratejik öngörüden yoksun dış politika hamleleri kadar, hareketsizlik olarak tanımlanabilecek politikaları da Rusya'ya önemli fırsatlar sunmaktadır. Ortaya çıkan fırsatları Rusya birçok farklı mücadele sahasında yakinen takip etmektedir.

Ukrayna krizi bu hususun güçlü izlerini içinde barındıran bir hadisedir. Ukrayna krizinin Rusya'nın Kırım'ı işgaliyle birlikte askerileştiği aşamada, ABD Başkanı Obama'nın askeri seçeneğe ülkesinin soğuk bakışını yansıtırcasına "Ukrayna krizine dönük askeri bir çözümün olmadığını" belirtmesi; Britanya Başbakanı David Cameron'un ise Rusya ile herhangi bir askeri karşıtlık içine girmeyecekleri ve ekonomik yaptırım opsiyonunu ile yetineceklerini beyan etmesi, 2014'ün ortasından itibaren Rusya'nın Kırım'ın ardından askeri eylemlerini Donbas'ı da içerecek şekilde genişletmesinde elini rahatlatan bir işlev görmüştür.[1382] Böylece Rusya, Ukrayna'nın siyasi geleceğine etki etmesine imkan tanıyacak önemli bir koz olan Donbas'ı milisler vasıtasıyla kontrol altına almıştır. Tekrardan altı çizilecek olursa, ABD ve Britanya, Budapeşte Memorandumu çerçevesinde Ukrayna'nın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı duyulacağı hususunda güvence veren ülkelerden ikisidir. Bu güvence her ne kadar savunma garantisi anlamına gelmese de, askeri seçeneğin devre dışı olduğunun açıkça deklare edilmesi (buna Ukrayna'ya gerekli silah desteğinin sunulmaması da dahildir), Ukrayna'nın Rusya karşısında yalnız olduğunun tescillenmesi anlamına gelmiştir. Bu sorunlu politikayı en net müşahede eden ülkeler Rusya'nın rahat hareket edebildiğini gören Baltık ülkeleri olmuştur. Estonya'nın önceki Savunma Bakanı Sven Mikser'ın belirttiği gibi; "Müttefiklerimizin bizi koruyacaklarına inanıyoruz. [Fakat] buna Putin'in de inanması

[1382] Giles, "Russia's 'New' Tools for Confronting the West", 65; Christopher Hope, "Britain Will Not Start World War Three Over Ukraine, David Cameron Says", **The Telegraph**, 30 July 2014; Wilson, **Ukraine Crisis**, 206.

gerekiyor."[1383] Bu bağlamda Batı'nın, Minsk-2 sürecine ilerlenirken Rusya'nın askeri güç dengesinin kendi lehine olduğunu bilerek hareket etmesine imkan tanıyan ve gerekli caydırıcılığı tesis etmekten uzak politikası, Ukrayna krizinin askeri aşamasında Rusya'ya istediği hareket alanını tanımıştır. İlerleyen aşamalarda Rusya'nın, Baltık ülkelerine dönük yeni askeri eylemelere girişebileceğinden duyulan kaygılarla, hareketsizlik politikası terk edilmiş ve NATO vasıtasıyla gerekli tedbirler alınmıştır.

Ukrayna'dakine benzer bir durum Suriye krizinde de gözlenmiştir. Ukrayna kriziyle aynı konjonktürde yaşanan Suriye krizine Obama yönetiminin, bu yönetimde görev yapmış savunma bakanlarından Chuck Hagel'ın "tutarsız" olarak eleştirdiği politikası, Rusya'nın kendisine verimli bir alan bulmasını sağlamış ve Suriye'deki iç savaşa 2015 yılında askeri olarak müdahil olarak, Soğuk Savaş sonrasında ilk alan dışı operasyonunu gerçekleştirmesinde elini rahatlatan bir işlev görmüştür.[1384] Bu hususla ilgili mihenk noktası 2013'te Guta'da gerçekleşen kimyasal saldırı olmuştur. Obama'nın kimyasal silah kullanımının ABD'nin kırmızı çizgisi olduğunu söylemesi ve Guta'da gerçekleşen saldırıyı Esad'ın yaptığını iddia etmesine rağmen, ABD tarafından gerekli askeri adımlar atılmamıştır. Rusya'nın arabuluculuğunda Suriye rejiminin kimyasal silahlarından arınmayı kabul etmesi sonrasında ABD askeri müdahale kararını geri çekmiştir. Obama yönetiminin askeri güç kullanma konusundaki müteredditavrı Rusya tarafından bir fırsat olarak görülmüş ve bu ülke, elverişli bir ortamda askeri gücünü devreye sokarak Suriye iç savaşındaki dengeyi Esad yönetiminin lehine çevirebilmiştir.[1385] Obama dahil birçok isim Suriye'nin Rusya için 'ikinci Afganistan' olacağını söylemişse de, Rusya görece düşük bir ekonomik ve askeri mâliyetle, Esad yönetiminin ülkenin büyük bölümünde kontrol sağlamasını mümkün kılmıştır.[1386] Rusya'nın sahadaki başarısını siyasi alana da tahvil etme çabalarının yoğunlaşmasıyla birlikteyse ABD, Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) ile mücadele gerekçesi etrafında Suriye'nin kuzeyinde önemli bir toprak parçasında askeri varlık tesis ederek, Rusya'yı

[1383] Speaking at Lennart Meri Conference, Tallinn, 22 April 2015'den aktaran Giles, "Russia's 'New' Tools for Confronting the West", 65.
[1384] Chuck Hagel ve Dan de Luce, "Hagel: The White House Tried to 'Destroy' Me", **Foreign Policy**, 18 December 2015.
[1385] Bu yönde bir değerlendirme için bkz: Simon Tisdall, "The Epic Failure of Our Age: How the West Let Down Syria", **The Guardian**, 10 February 2018.
[1386] Ruslan Pukhov, "Moscow-Based Think Tank Director: Russia's Unexpected Military Victory in Syria", **Defense News**, 10 December 2017.

dizginlemek ve Suriye'de çıkarlarına aykırı bir siyasi denkleminin kurulmasını engellemek amacıyla yeni bir hamle ortaya koymuştur.[1387] Bu hamle sonrasında ABD, halihazırda Suriye topraklarının yaklaşık üçte birlik bir bölümünü kontrol eder hale gelerek, geç kalınmanın telafisini dönük olarak Suriye politikasını revize etmiştir.

Yukarıdaki örnek hadiselerin ışığında ifade edilirse, Rusya'nın merkezinde yer aldığı rekabete dayalı etkileşimler yalnız Ukrayna'da değil, Orta Doğu dahil (Suriye özelinde görüldüğü gibi) dünyanın birçok farklı bölgesinde yaşanmaktadır. Rusya ve Çin'in nispi olarak ABD karşısında artık daha güçlü bir noktada oldukları mevcut dünya konjonktüründe, küresel rekabet ortamının hatları Soğuk Savaş sonrasının ilk on yılından daha belirgindir. Büyük güçler arasında Avrasya, Ortadoğu, Afrika, Güney Doğu Asya, Avrupa ve Latin Amerika gibi birçok farklı bölgede çıkar odaklı mücadeleler sürmektedir. Rusya da bu bölgelerde potansiyel fayda elde etmenin arayışındadır. Örneğin Rusya, Avrasya politikasını Çin'e endekslemenin ve bu bölgede ABD ve Çin arasında dengeleyici güç işleviyle kendisini sınırlamanın bir hata olacağı düşüncesinden hareketle, "stratejik çeşitlilik" (strategic diversity) olarak tanımlanabilecek bir çerçevede son yıllarda aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır.[1388] Bu bağlamda Rusya; Vietnam, Güney Kore, Hindistan ve Japonya gibi ülkelerle enerji, silah ticareti ve nükleer teknoloji alanlarında ortaklıklar kurarak ve siyasi ilişkilerini güçlendirerek, geniş bir faaliyet alanı dahilinde çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadır.[1389]

[1387] Benzer noktalara dikkat çeken bir analiz için bkz: İlhan Uzgel, "ABD Suriye'de Kalıcı mı?", **Gazete Duvar**, 5 Şubat 2018.

[1388] Lo, **Russia and the New World Disorder**, 143

[1389] Rusya, enerji ve savunma alanlarında Vietnam'la yakın ilişkiler geliştirirken, benzer şekilde Hindistan'ın da temel silah tedarikçilerinden biridir; ayrıca bu ülke ile nükleer enerji alanında da işbirliği halindedir. **Age**, 140-143; Jeffrey Mankoff, "The Wary Chinese-Russian Partnership", **The New York Times**, 11 July 2013; Stephen Blank, "Russia and Vietnam Team Up to Balance China", **The National Interest**, 7 April 2014. Çin'in Vietnam'la yakın ilişki geliştirmekte olan Rusya'ya dönük telkinleri, Rusya'nın Vietnam'a enerji ve silah tedarik etmekten ve Cam Ranh üssünün kullanmaktan vazgeçirmeye yetmemiştir. Marcel De Haas, "Russian–Chinese Security Relations: Moscow's Threat from the East?, **Netherlands Institute of International Relations Clingendael**, March 2013/Report No: 3, https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20130327_rc_securityrelations.pdf, 15, [07.08.2018]; Blank, "Russia and Vietnam Team Up to Balance China". Rusya, bir taraftan Çin'le olan ilişkilerini "derin", "güvene dayalı", "stratejik işbirliği" gibi sıfat ve kavramlarla tanımlarken, diğer taraftan Hindistan ve Vietnam'la olan ilişkilerini "stratejik ortaklık" olarak tarif edip, Çin'in ihtilaf yaşadığı ülkelerle ilişkilerini yakın tutmaktadır. Sergey Oznobishchev, "Pragmatic Realism", **Japanese and Russian Politics: Polar Opposites or Something in Common?**, ed. Takashi Inoguchi (New York: Palgrave Macmillan, 2015), 193; Morena Skalamera, "Explaining the Emerging Sino-Russian Energy Partnership", **Sino-Russian Relations in the 21st Century**, ed. Jo Inge Bekkevold ve Bobo Lo (Switzerland: Springer Nature, 2019), 78.

Bu politikanın benzerleri birçok farklı coğrafyada görülmektedir. Rusya'nın Orta Doğu, Afrika, Avrupa ve Latin Amerika'da yeni açılımlar geçekleştirerek, ekonomik/ticari networkler oluşturma, siyasi nüfuzunu güçlendirme ve askeri/savunma ilişkilerini kuvvetlendirme çabaları, son yıllarda artan bir ivme ile sergilenmektedir.[1390] Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan'la savunma alanında ilişkiler geliştirmek, Libya'daki siyasi denklemi etkilemeye çalışmak, Afganistan'da Taliban'la ve ayrıca Pakistan'la olan temasları kuvvetlendirmek, Afrika'da Orta Afrika Cumhuriyeti ve Eritre, Latin Amerika'da ise Venezüella, Nikaragua ve Küba gibi ülkelerle siyasi ve ekonomik ilişkilerini derinleştirmek, Rusya'nın son yıllarda uluslararası etkinliğini pratiğe döktüğü diğer örnek girişimler olmuştur.[1391] Rusya, Avrupa'da aşırı sağ hareketleri desteklemekten Güney Amerika'da kendisine yakın hükümetlere ekonomik destek sunmaya kadar, dünyanın muhtelif coğrafyalarında birçok farklı yöntemle nüfuzunu güçlendirecek eylemler ortaya koymaktadır.[1392] Rusya, oluşan yeni rekabet alanlarında meydan okumalar ortaya koymaktan da sakınmamaktadır. Örneğin, Arktik gibi oluşan yeni bir rekabet sahasında Rusya, Arktik Komutanlığı'nı hayata geçirerek ve Kuzey Filosu'nun hazırlık düzeyini arttırarak, bu bölgedeki potansiyel rakiplerine mücadeleye hazır olduğu mesajını vermektedir.[1393]

Ortaya konulan bütün bu dış politika hamleleri Rusya'nın, 2000'lerin başından itibaren güç kapasitesinde önemli bir düzelme yaşamasına rağmen, Saldırgan Realizm'in öngörüleri ekseninde, uluslararası sistemde gücünü ve nüfuzunu daha da konsolide etmek için yeni arayışlar ve açılımlar gerçekleştirdiğini göstermektedir. Kendi başına olunan otoritesiz bir uluslararası sistemde Rusya güç kapasitesini azami düzeyde tutması gerektiğinin farkındalığı ile dış politikasını şekillendirmektedir. Büyük güç siyasetinin maksimum güç arayışı üzerinden gerçekleştiği ve yeni güç unsurları elde etmek için aktörlerin fırsatçı davrandıkları hipotezine uygun şekilde Rusya, büyük güç aktivizmini

[1390] Carnegie Endowment for International Peace, "The Return of Global Russia", http://carnegieendowment.org/publications/interactive/global-russia/, [20.06.2018].
[1391] Trenin, "Russia as a Disruptor of Post-Cold War Order", 22; Sergey Sukhankin, "The Kremlin's Game in the CAR: What Does the Façade Conceal?", **Eurasia Daily Monitor**, s. 16/7, 23 January 2019.
[1392] Carnegie Endowment for International Peace, "The Return of Global Russia".
[1393] Pavel Baev, "Militarization and Nuclearization: The Key Features of the Russian Arctic", 01 November 2017, https://www.realcleardefense.com/articles/2017/11/01/militarization_and_nuclearization_the_key_features_of_the_russian_arctic_112562.html, [05.09.2018].

artan bir ivme ile sürdürmektedir. Netice itibariyle Rusya'nın, maddi güç kapasitesi imkan verdiği ölçüde Soğuk Savaş sonrasında aleyhine oluştuğunu düşündüğü statükoyu tersine çevirme, bunun için yeni fırsatlar kollama ve nihai olarak Batı Sonrası Dünya Düzeni'ni hakim kılma arayışlarını yoğunlaştıracağı görülmektedir. Özellikle AEB'nin kuruluş süreci bağlamında Ukrayna krizi, bu çabaların yoğunlaştığı zaman dilimine denk düşmesi bakımından, Rusya'nın uluslararası tasavvuruna ışık tutan önemli bir örnek hadisedir. AEB'yi hayata geçirerek Rusya, kendi liderliğinde bir güç merkezi oluşturmak için önemli bir adım atmışsa da, eylemlerini bununla sınırlı tutmamış; büyük güç aktivizmini dünyanın birçok farkı bölgesinde de tatbik ederek, çıkarlarını ve nüfuzunu geniş bir hareket alanı dahilinde maksimize edecek açılımlar gerçekleştirmiştir.

7. SONUÇ

Bu çalışma Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikayı incelemeyi amaçlamıştır. Saldırgan Realist teorinin Rusya'nın Ukrayna krizinde izlediği politikayı izah etmek için gerekli teorik çerçeveyi sunacağı düşünülerek, gerekli tartışmalar geliştirilirken bu teorinin büyük güç siyasetine dair ortaya koyduğu temel hipotezlerden yararlanılmıştır. Öncelikle teorik bir çerçevede büyük güç politikasının hangi temel karakteristiklere sahip olduğu açıklanmış; daha sonra Rusya'nın Ukrayna krizinde ortaya koyduğu eylemlerin kavramsal ve kuramsal bir düzlemde izah edilmesine çalışılmıştır. Son bölümde ise Ukrayna krizine referansla daha genel ve teorik bir uluslararası siyaset tartışması geliştirilmiştir.

Bu çalışmada Ukrayna krizi merkezli olarak yaşanan gelişmeler incelenirken, Rusya, Ukrayna ve Batı arasındaki etkileşimler mercek altına alınmıştır. Ukrayna krizinin başlangıç evresinde Rusya, Ukrayna'yı AB ile Ortaklık Anlaşması imzalamaktan vazgeçirip AEB'ye dahil etmek için güçlü çabalar sarf etmiştir. Yanukoviç iktidarının AB ile imzalaması gündemde olan Ortaklık Anlaşmasından çekilmesi sonrasında Rusya, Ukrayna'da başlayan protestoların hızla sonlandırılması ve nihai olarak Ukrayna'nın yönünün AEB'ye çevrilmesini hedeflemiştir. Fakat gelişmeler Rusya'nın öngörülerine uygun bir eksende ilerlememiş ve 22 Şubat 2014'te Ukrayna Parlamentosu Yanukoviç'i başkanlıktan azletmiştir. Rusya, Yanukoviç'in azliyle sonuçlanan ani iktidar değişikliğini ve Ukrayna'da Batı tandanslı siyasi aktörlerin iktidara gelmesini stratejik çıkarlarını tehdit eden gelişmeler olarak görmüştür. Böylece, potansiyel riskleri gidermek amacıyla Ukrayna'ya dönük askeri müdahalelerde bulunmuştur. Bunun sonucunda Ukrayna, Kırım'ı Rusya'ya ve Donbas bölgesini ise Rusya destekli milislere (halihazırdaki süreçte) kaybetmiştir. Bu gelişmeler, Batı ve Rusya arasındaki ilişkileri de olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Batı (AB/ABD) krizin askerileşmesiyle birlikte artan bir dozda Rusya'ya dönük ekonomik yaptırım uygulamaya başlamış ve ayrıca NATO üzerinden askeri tedbirler alarak, müttefik ülkelerin Rusya'dan duydukları kaygıları gidermeye çalışmıştır. Rusya ise kendi askeri ve ekonomik tedbirleriyle Batı'ya karşılık vermiştir.

Bu detayların ışığında, Rusya'nın merkezi aktör olduğu, fakat Batı'nın da dahil edildiği bir analitik bağlamda, Ukrayna krizinde yaşanan gelişmeler çeşitli değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Ukrayna'nın Batı kurumlarına dahil olmasının Rusya'nın güvenliğini tehdit edeceği düşüncesinden hareketle, Rusya'nın savunma tarafında yer alan aktör davranışı sergilediği sıklıkla dile getirilmiştir. Alternatif bir bakış açısından ise Rusya'nın, Ukrayna'nın jeopolitik yönünü tayin etmesine izin vermediği ve komşusunu kendi yörüngesine çekmek için saldırgan ve düzen bozan davranışlarda bulunduğu vurgulanmıştır. Rusya, Ukrayna ve Batı'nın dahil olduğu ilişkiler bütünü mercek altına alınarak, bu tezlerin çeşitli analizlerde dile getirildiği görülmüştür.

Bu çalışma, Ukrayna krizini bir vaka incelemesi olarak seçmiş ve kriz sırasında yaşanan gelişmeleri ise iki ayrı bölüme ayırarak analiz etmiştir. Bu iki bölüm, Ukrayna krizinin meydana geliş aşaması (Kasım 2013–21 Şubat 2014) ve Ukrayna krizinin askeri aşaması (22 Şubat 2014 sonrası süreç) olarak takdim edilmiştir. İlk olarak, Kasım 2013 ile 22 Şubat 2014 arasındaki zaman diliminde Ukrayna krizine ülke içinde yaşanan toplumsal ve siyasal gerginliklerin yön verdiği vurgulanmıştır. Ukrayna'daki siyasi aktörler, Rusya ve Batı'nın (AB/ABD/NATO) pozisyonları sorgulanarak, Ukrayna'da yaşanan gerginliklerde bu aktörlerin nasıl bir rol aldıkları sorusuna cevap aranmıştır. Ukrayna krizinin ortaya çıkışına Ukrayna'nın Rusya/AEB ve AB/Ortalık Anlaşması alternatifleri arasında yapacağı seçim neden olduğu için, bu süreçte Rusya ve Batı'nın Ukrayna'yı kendi taraflarına çekmek için herhangi bir müdahaleci eylemde bulunup bulunmadıkları netleştirilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar krizin ilk aşamasında Batı bloğu içinde asıl olarak AB merkezi bir rol oynamışsa da, Rusya'nın ABD ve NATO'yu da krizden sorumlu tutması nedeniyle, Batı'nın bir bütün olarak krizdeki rolü masaya yatırılmıştır.

Bu çerçevede Rusya ve Batı'nın pozisyonları mercek altına alınarak, tarafların söylemleri ve eylemleri birer incelemeye tabi tutulmuştur. Bunun sonucunda, krizin ilk aşamasında Rusya'nın temel inisiyatif alan aktör olduğu ve Ukrayna'daki Yanukoviç hükümeti üzerinde bir baskı mekanizması kurarak, Ukrayna'nın AB ile Ortak Anlaşması imzalamasını engellemeye ve eşzamanlı olarak yönünü AEB'ye çevirmeye çalıştığı tespit edilmiştir. 22 Şubat'ın öncesinde Ukrayna'nın Batı kurumlarına (AB/NATO) entegre olması gibi bir ihtimalin söz konusu olmadığı, Rusya'nın ise Ukrayna'yı tam teşekküllü

olarak AEB'ye dahil etmeye çalıştığı tespiti ışığında, Ukrayna'yı yörüngesine katmayı hedefleyen asıl aktörün Rusya olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Krizin ilk aşamasında, Rusya'nın oluşturduğu baskı mekanizmasının önemli etkisiyle Ukrayna hükümetinin güvenlik tedbirlerini sertleştirdiği; böylece protesto alanlarında zayiat sayısının arttığı ve ülke içi gerginliklerin tırmandığı saptanmıştır. Rusya'nın esas amacının, protestoların hızla sönümlenmesini sağlamak ve Ukrayna'yı nihai olarak AEB'ye dahil etmek olduğu belirtilmiştir.

Saldırgan Realist teorinin merceğinden bakılarak Rusya'nın, AEB projesini hayata geçirerek bölgesel hegemonik bir hedef doğrultusunda hareket ettiği vurgulanmıştır. AEB bir ekonomik entegrasyon projesi olarak tanzim edilmişse de, Ukrayna dahil bölge ülkelerinin Rusya'yı ekonomik olarak destekleme noktasında yetersiz kapasiteye sahip oldukları tespitinden hareketle, Rusya'nın asıl olarak siyasi ve güvenlik eksenli saiklerle AEB'yi hayata geçirdiği ve nihai olarak kendi liderliğinde bölgesel hegemonik bir düzen kurmaya çalıştığı ortaya konulmuştur. Rusya'nın AET, Ortak Ekonomik alan gibi AEB öncesinde kuruluşuna öncülük ettiği bölgesel örgütlerden istediği verimi alamadığı ve AEB ile kapsamlı bir bölgesel bütünleşmeyi gerçekleştirmek için yeni bir inisiyatifi devreye soktuğu açıklanmıştır. Ukrayna'nın Rusya açısından Batı'ya açılan bir köprü görevi görmesi, Rusya'nın güvenlik paradigmasında önemli bir yere sahip olması ve Rusya'nın birleşik Avrasya tahayyülünde Avrupa tarafındaki stratejik bir komşusu olması hasebiyle AEB'ye dahil edilmesine büyük önem verildiği vurgulanmıştır. Rusya'nın, Ukrayna'yı AB'den uzak tutmak ve AEB'ye dahil etmek için Yanukoviç hükümetine dönük baskı uygulamaktan sakınmadığı da gösterilmiştir. Bu çerçevede Rusya'nın gümrük vergisi ve ithalat yasağı gibi ekonomik baskı araçlarına başvurarak ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bozulacağı tehdidini devreye sokarak, Saldırgan Realist bir açıdan zorlayıcı eylemlerde bulunduğu ve böylece komşusu ile olan etkileşimlerinin hiyerarşik bir mahiyete sahip olduğu paylaşılmıştır. Böylece Rusya'nın baskı politikası izlemekten sakınmadığı; fakat istediği rızayı temin etmek için Ukrayna'ya enerji ve ekonomik yardım kartları üzerinden mükafatlar da teklif ettiği belirtilmiştir. Saldırgan Realist bir açıdan Rusya'nın bölgesel hegemonik tasavvuru gereğince Ukrayna'yı 'havuç-sopa' yöntemleriyle yörüngesine çekmeye çalıştığı belirlenmiştir.

Ukrayna'nın da dahil edilmeye çalışıldığı AEB ile Rusya'nın, asıl olarak bir güç

bloğu oluşturma ve de çok merkezli bir dünyanın etkili merkezlerinden birinin lideri olarak eski Sovyet coğrafyasını bir araya getirmeyi hedeflediği ortaya konulmuştur. Saldırgan Realizm'in büyük güçlerin fırsatçı davranan ve nispi gücünü arttırmaya çalışan aktör davranışı sergiledikleri hipotezi esas alınarak, Rusya'nın 1990'lardaki zayıf konumuna geride bırakıp güç kapasitesinde önemli bir düzelme yaşamasında rağmen, mevcut statüko ile tatmin olmadığı açıklanmıştır. Böylece, Rusya'nın gücünü ve güvenliğini daha da konsolide etmek için, Batı ve Çin arasındaki orta alanı kontrol edecek bir hedef doğrultusunda politikasını şekillendirdiği belirlenmiştir. Güç dengesinde daha avantajlı bir pozisyon elde etmek amacıyla Rusya'nın AEB vasıtasıyla eski Sovyet coğrafyasını kendi liderliğinde bütünleştirmeye çalıştığı sonucu paylaşılmıştır. Batı'nın bir gerileme içinde olduğu düşüncesinden hareketle Rusya'nın, 2010 sonrasındaki dünya konjonktürünün kendisine önemli bir fırsat sunduğuna kanaat getirdiği, karar alıcıların açıklamalarına da atıfla, belirtilmiştir. Saldırgan Realist bir açıdan Rusya'nın fırsatçı bir düzlemde gelişmeleri değerlendirerek, gerek Batı gerekse Çin karşısında rekabet gücünü arttırmak ve Avrupa ve Asya-Pasifik arasında bir güç merkezi oluşturmak istediği; böylece AEB'nin kuruluşu ile 2010 sonrasındaki dünya konjonktürüne dönük kendi hamlesini ortaya koyduğu vurgulanmıştır. Ukrayna'nın da bu hedefe matuf olarak AEB'ye dahil edilmeye çalışıldığı sonucu ortaya konulmuştur.

Çalışmanın bir sonraki kısmında ise krizin ikinci (askeri) aşaması incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken, Ukrayna'da Yanukoviç'in azliyle sonuçlanan ani iktidar değişikliğinin krize farklı bir mahiyet kazandırdığı belirtilmiştir. Ülke içi gerginlikleri sonlandırmak amacıyla Yanukoviç ve muhalefet liderlerinin 21 Şubat 2014'te siyasi bir geçiş süreci üzerinde mutabakata vardıkları ve bu mutabakatın Yanukoviç'in yetkilerinden feragat etmesi anlamına geldiği açıklanmıştır. Fakat, bundan bir gün sonra Yanukoviç'in Parlamento tarafından azledildiği, Rusya'ya karşıt siyasi aktörleri de içinde barındıran yeni bir iktidarın Ukrayna'da görev başına geldiği ve bu gelişmelerin Rusya için güvenlik kaygıları doğurduğu aktarılmıştır. Yaşanan iktidar değişikliğinin Ukrayna'nın NATO'ya dahil olabileceği ve Rusya'nın Kırım/Sivastopol üzerindeki nüfuzunun zayıflayabileceği kabilinden potansiyel riskler doğurduğu belirtilmiştir. 21 Şubat mutabakatının oluşum sürecinde Rusya ile birlikte arabuluculuk görevi ifa eden Batı'nın Yanukoviç'in azliyle bu mutabakatın ihlal edilmesine göz yummasının da

Rusya'nın kaygılarını arttırdığı ifade edilmiştir. Rusya'nın bu gelişmeler karşısında Ukrayna'ya dönük Kırım ve Donbas merkezli olarak askeri müdahalelerde bulunmaya karar verdiği açıklanmıştır. Ukrayna'nın Rusya'nın güvenlik paradigmasında önemli bir yere sahip olduğu ve Batı'ya dönük olarak Rusya için bir tampon bölge işlevi gördüğü tespitlerinden hareketle, oluşan yeni iktidar yapısıyla birlikte bu ülkenin Batı ittifak sistemine olası yöneliminin Rusya'nın stratejik çıkılarını tehdit edeceğinin altı çizilmiştir. Bu minvalde, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahalelerinin geçerli bir güvenlik boyutuna sahip olduğu belirlenmiştir.

Bu tespitin ışığında, Mearsheimer'ın büyük güçlerin yakın coğrafyalarında potansiyel güvenlik risklerine dönük güçlü refleksler gösterdikleri yönünde ortaya koyduğu hipotezin Rusya'nın eylemlerini de açıkladığı vurgulanmıştır. Rusya'nın askeri müdahalelerinin asıl olarak, Ukrayna'da yaşanan ani bir iktidar değişikliği sonrası gelecekte ortaya çıkabilecek her türlü olumsuz gelişmeye karşı icra edildiği belirlenmiştir. Böylece ihtimal dahilinde de olsa, güvenlik risklerinin askeri eylemlerle giderilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Ne Ukrayna'nın NATO'ya entegre olması ne de Rusya'nın Kırım/Sivastopol ile bağının kopması şeklinde somutlaşan bir durum ortada yokken Rusya'nın, Saldırgan Realizm'in betimlediği şekilde, 'en kötü senaryoya karşı' inisiyatif alarak, askeri müdahalelerde bulunduğu ortaya konulmuştur. Rusya'nın gerek konvansiyonel ve nükleer silah üstünlüğünden, gerekse Batı'nın gerekli askeri desteği sunmadığı Ukrayna'nın mücadele gücünün yetersizliğinden yararlanarak, askeri gücünü elverişli bir ortamda devreye sokabildiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede, Rusya'nın askeri güç dengesindeki avantajlı konumundan yararlanarak, Saldırgan Realizm'in 'en iyi savunma saldırıdır' hipotezini doğrulayan bir yaklaşımla kuvvet kullanma seçeneğine başvurduğu açıklanmıştır.

Her ne kadar Rusya'nın eylemlerinde geçerli bir güvenlik boyutu olsa da, uluslararası hukuktan destek alınarak, eylemlerinin meşru müdafaa gerektirecek bir savunma eylemi değil, bilakis komşusunun egemenlik hakları ve toprak bütünlüğünün bozulmasıyla sonuçlanan Saldırgan Realist eylemler olduğu ortaya konulmuştur. Putin yönetiminin Rusya'nın askeri müdahalesini self-determinasyon, meşru müdafaa gibi kavramalara atıf yaparak ve Yanukoviç'in Rusya'dan yardım istediğini vurgulayarak, meşru bir zemine çekmeye çalıştığı tartışılmıştır. Kırım'ın ilhakının da bu şekilde

gerekçelendirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Fakat, Kırım'daki ayrılıkçı hareketlenme ilk andan itibaren Rusya askeri unsurları tarafından yönlendirdiği ve böylece Rusya'nın askeri eylemleriyle Ukrayna'nın egemenlik hakları ihlal edildiği için, Rusya'nın hukuki argümanlarının geçersiz olduğu gösterilmiştir. Ayrıca Rusya'nın Kırım'ın ilhakı sonrasında Yarımada'nın geleneksel olarak Rus toprağı olduğu iddiasını öne sürmesinin de, eylemlerinin hukuki meşruiyetten yoksun olduğunun somut bir göstergesi olduğu vurgulanmıştır.

Donbas'ta ise Rusya'nın 'stratejik inkar' yaklaşımı üzerinden çatışmalarda kendi askeri varlığını reddettiği vurgulanmıştır. Fakat Rusya'nın himayesi altındaki ayrılıkçılara silah desteği sunmakla eylemlerini sınırlamadığı, gerektiğinde kendi konvansiyonel birlikleriyle Ukrayna ordusunu hedef alan müdahaleler gerçekleştirdiği somut bilgilerle ortaya konulmuştur. Bu bilgilerin ışığında, Rusya'nın Doğu Ukrayna'daki askeri eylemlerinin yadsınamayacağı savunulmuştur. Ukrayna, Rusya'ya dönük mütecaviz bir eylemde bulunmadığı için Rusya'nın askeri güce başvurmasının gerek Ukrayna ile imzaladığı uluslararası anlaşmaların gerekse uluslararası hukukun genel ilkelerinin ihlal edilmesi anlamına geldiği vurgulanmıştır.

Son tahlilde, Saldırgan Realizm'in büyük güç politikasına ilişkin öngörülerini doğrulayan bir açıdan Rusya'nın uluslararası hukuk kavramlarına başvururken, bunu eklektik ve işlevsel bir şekilde gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Rusya'nın hukuka aykırı bir eylemde bulunmadığını göstermek için gerekli anlarda 'stratejik inkar' yaklaşımı benimsediği; uluslararası hukuka başvurduğu anlarda ise bunu çıkarlarına uygun bir şekilde yorumlayarak gerçekleştirdiği vurgulanmıştır. Rusya'nın, çeşitli uluslararası krizlerde Batılı muhataplarını hukuka uygun davranmamakla tenkit etmesine rağmen, Ukrayna krizi sırasında kendi askeri eylemlerinin de hukuki zeminden yoksun olduğu açıklanmıştır. Bu çerçevede, Saldırgan Realist bir açıdan bakılarak, büyük güçlerin uluslararası hukuka yaklaşımlarında gözlemlenen işlevsel ve elektik davranışların Rusya'nın eylemlerinde de gözlemlendiği gösterilmiştir. Netice itibariyle, büyük güçlerin stratejik çıkarları tehdit altında olduğunda uluslararası hukuku ihlal etme eğilimi gösterdikleri yönünde Saldırgan Realizm'in hipotezinin, yaşanan ani bir iktidar değişikliği sonrası Rusya'nın Ukrayna'ya dönük sergilediği askeri eylemlerle doğrulandığı ortaya konulmuştur.

Krizin askeri aşamasında kazanç-kayıp dengesi masaya yatırılırken, Ukrayna krizinden Rusya'nın Kırım gibi jeostratejik açıdan önemli bir yarımadayı topraklarına katarak önemli bir kazanımla ayrıldığı vurgulanmıştır. Saldırgan Realist bir açıdan bu kazanımın güvenlik arayışını nispi gücünü arttırarak icra eden büyük güç politikasını yansıttığı belirtilmiştir. Bu bulguyu desteklerken, Kırım'ın ilhakının Rusya'yı Karadeniz'deki güç dengesinde avantajlı bir konuma getirdiği ve ayrıca Sivastopol'ün ele geçirilmesiyle Rusya'nın Akdeniz gibi farklı coğrafyalara daha rahat bir şekilde güç projeksiyonu gerçekleştirme imkanına kavuştuğu belirtilmiştir. İlave olarak, Donbas'ta süregelen çatışma ortamına dair Minsk Anlaşması'nın (Minsk-2) Rusya'ya önemli avantajlar sağladığı vurgulanmıştır. Minsk-2'nin şartları gereği Ukrayna'nın Donbas'ta ayrılıkçıların kontrol ettiği bölgelere yerinden yönetim hakkı tanımasının gerekli olduğu belirtilerek, Rusya'nın himayesi altındaki Donetsk ve Luhansk Cumhuriyetleri vasıtasıyla Ukrayna toprakları içinde nüfuz alanı elde etme imkanına kavuştuğu açıklanmıştır. Böylece, Ukrayna'nın NATO'ya olası bir yönelimini Rusya'nın, Donbas'ı Ukrayna'dan koparma tehdidiyle engelleme olanağına kavuştuğu vurgulanmış ve Ukrayna'nın siyasi geleceğine etki etmek için Minks-2 sayesinde önemli bir avantaj elde ettiği belirtilmiştir. Bu hususlar bir bütünlük içinde ele alınarak, Rusya'nın Kırım ve Donbas'ta elde ettiği kazanımlarının ve avantajların güç ve güvenlik arasındaki doğru orantılı ilişkiye uygun bir mahiyet taşıdığı gösterilmiştir.

Rusya'nın Ukrayna karşısında askeri güç dengesinde avantajlı konumuna rağmen askeri eylemlerini belirli bir sınır dahilinde tuttuğu da açıklanmıştır. Saldırgan Realizm'in temel bir hipotezine atıfla, Rusya'nın Ukrayna'ya dönük askeri müdahalelerinin "hesabı yapılmış saldırganlık" kavramına uygun bir seyir izlediği belirtilmiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya dönük elde ettiği kazanımlarla yetinerek ve daha geniş bir harekatın neden olabileceği mâliyetleri göz önüne alarak, askeri eylemlerini stratejik öngörü ve rasyonalite ile icra ettiği ortaya konulmuştur. Daha geniş bir işgal operasyonunda karşılaşılabilecek güçlü bir direnişi ve bunun getireceği ekonomik ve insani mâliyeti Rusya'nın dikkate alarak, eylemlerini genişletmekten imtina ettiği açıklanmıştır. Ayrıca, Batı ile ilişkilerin kötüleşmesinden duyulan kaygıların ve kapsamlı ekonomik yaptırımlara maruz kalma riskinin de Rusya'nın Ukrayna'ya dönük daha geniş bir harekata sıcak bakmamasının arkasındaki diğer nedenler olduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede Rusya'nın, Ukrayna'ya

dönük geniş bir işgal planladığı ve Ukrayna'nın güney doğu bölgesine (Novorossiya olarak bilenen bölgeye) doğru bir yayılma içine girmeyi hedeflediği yönündeki iddiaların geçersiz olduğu ispatlanmıştır. Sonuç itibariyle Rusya'nın Kırım'ı topraklarına katmanın ve Donbas üzerinden Ukrayna'ya karşı önemli bir yaptırım kozu elde etmenin sağladığı kazanımlarla eylemlerini sınırladığı vurgulanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise, Ukrayna krizinden hareketle büyük güç siyasetine ilişkin çeşitli çıkarsamalar yapılarak çalışma tamamlanmıştır. Öncelikle, ABD, AB ve Çin gibi uluslararası sistemdeki etkili güçlerin Ukrayna krizi sırasında Rusya ile kurdukları ilişkilerin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Ampirik bir çerçevede Ukrayna krizi sırasında taraflar arasındaki etkileşimlere mercek tutulmuştur. Ortaya konulan tartışmalarda, Rusya'ya dönük alınan askeri ve ekonomik önlemler çerçevesinde Batı bloğu içinde göze çarpan farklılıkların olduğu gösterilmiştir. AB'nin Rusya ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin Ukrayna krizi nedeniyle zarar görmesini istemediği ve bu nedenle baskı unsurlarına başvurulması noktasında ihtiyatlı ve dengeli bir politika benimsediği tartışılmış; buna karşın ABD'nin, gerek askeri gerekse ekonomik baskı unsurlarını Rusya'ya dönük daha sert bir şekilde uyguladığı gösterilerek, Rusya'ya dönük görece tavizsiz bir yaklaşım sergilediği belirtilmiştir. Bu gelişmelere karşılık Rusya'nın da kendi askeri ve ekonomik tedbirleriyle Batı'ya karşılık verdiği açıklamıştır. Özellikle Rusya'nın NATO coğrafyasına yakın alanlarda askeri varlığını güçlendiren uygulamalarına bakılarak, Rusya ve Batı arasında sertleşen güvenlik rekabetine dikkat çekilmiştir. Çin'in pozisyonuyla ilgili olaraksa, bu ülkenin Ukrayna krizi nedeniyle Ukrayna ve Batı ile olan ilişkilerinin olumsuz etkilenmemesine çalıştığı ve bu nedenle Rusya'yı destekleyici bir pozisyon almaktan imtina ettiği vurgulanmıştır. Ekonomik ve siyasi/diplomatik başlıklarda Çin'in, Rusya'ya kriz sırasında beklenen düzeyde bir destek sunmadığı gerekli detaylar sunularak paylaşılmıştır. Takip eden bölümde ise bu bilgilerin teorik bir çerçevede anlamlandırılmasına çalışılmıştır.

Öncelikli olarak Ukrayna krizinin Rusya-ABD rekabetinde nasıl bir yansıma bulduğuna odaklanılmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren gözlemlendiği gibi ABD'nin, Rusya'yı NATO vasıtasıyla dengeleme politikasına Ukrayna krizi sırasındaki eylemlerinin eşlik ettiği gösterilmiştir. Saldırgan Realizm'in, uluslararası sistemdeki hegemonik gücün (ABD) diğer büyük güçleri (Rusya) kendi bölgelerinde dizginlemeleri

gerektiği yönündeki hipotezinden hareketle, ABD'nin Ukrayna krizi sırasında Rusya'ya dönük izlediği politikanın anlamlandırılmasına çalışılmıştır. ABD'nin gerek Rusya'ya dönük NATO vasıtasıyla ittifakın ileri mevcudiyet kapasitesini güçlendirmesine öncülük etmesi, gerek Ukrayna'ya silah desteği sunmaya başlaması, gerekse (AB'ye kıyasla) Rusya'ya dönük görece sert ekonomik yaptırımlar uygulaması, Rusya'yı dizginleyici hamleler ortaya koyduğunun karineleri olarak sunulmuştur. ABD açısından Ukrayna krizinin, Rusya'nın ABD'nin caydırıcılığını test edecek yeni eylemlere kalkışması riski nedeniyle önem arz ettiği vurgulanmıştır. Rusya'nın askeri aktivizmini daha geniş bir coğrafyaya yayarak ve özellikle Baltıklara dönük bir müdahale gerçekleştirerek, NATO'nun direnç potansiyelini test edecek eylemlere kalkışmasından duyulan endişelerin altı çizilmiştir. Potansiyel riskler karşısında ABD'nin, uzun zamandır NATO nezdinde uygulanan tatbikatların Ukrayna krizi sonrası en geniş kapsamlılarını devreye soktuğu ve Rusya'ya dönük uyguladığı dengelemeyi daha da güçlendirdiğinin altı çizilmiştir.

Ukrayna krizi Rusya-Batı ilişkilerini olumsuz etkilerken, bu hadisenin Rusya-Çin arasında beklenen düzeyde bir yakınlaşmaya neden olmadığı da takip eden bölümde açıklanmıştır. Gerekli detaylar paylaşılırken Çin'in Ukrayna krizi sırasında Batı'nın siyasi ve ekonomik baskısıyla karşı karşıya olan Rusya'ya gerekli desteği sunmaktan imtina ettiği ve Rusya ve Batı arasında asıl olarak bir denge politikası izleyerek duruşunu belirlediği vurgulanmıştır. Çin'in çıkar odaklı dış politika mülahazası ile hareket edip, Rusya'dan maksimum fayda elde etmeye çalıştığı da belirlenmiştir. Batı'nın yaptırımları ile karşı karşıya olan Rusya'ya Çin'in, gerek doğrudan gerekse dolaylı yatırım alanlarında muhatabını rahatlatacak bir destekte bulunmadığı; bilakis Rusya'nın zor durumunu bir fırsat olarak görerek enerji ve yatırım alanlarında ekonomik çıkarlarını maksimize etmeye çalıştığı açıklanmıştır. Siyasi/diplomatik alanda ise Çin'in BM ve BMGK gibi organlarda Rusya'ya gerekli desteği sunmadığına vurgu yapılmıştır. Özellikle ekonomik çıkarlarının Batı ile yakın ilişki içinde olunmasını gerekli kıldığı düşüncesinden hareketle Çin'in, Rusya'nın Batı ile yaşadığı krizlerde kendi pragmatik çıkarlarını korumak yönünde bir refleks ortaya koyduğu ve Batı'ya karşı Rusya'nın yanında yer almadığı belirtilmiştir.

İki büyük gücün kriz sırasındaki etkileşimleri Rusya açısından da irdelenmiştir. Bu noktada, güvenlik rekabetinin ilişkilerde nasıl bir yansıma bulduğuna bakılmıştır.

Çin'in askeri olarak önemli bir güç haline gelmesinin Rusya'da doğurduğu kaygılar, Rusya'nın Çin'le olan sınır bölgesinde icra ettiği askeri tatbikatlara bakılarak tartışılmıştır. Bu tatbikatların Ukrayna krizi sırasında da uygulanmasının dikkat çekici yanına vurgu yapılmıştır. Batı/NATO ile arasındaki güvenlik ikileminin güçlenmesine rağmen Rusya'nın, Batı'ya dönük olduğu gibi Çin'e dönük olarak da askeri güç dengesindeki konumuna azami önem atfettiği belirtilmiş ve ilişkilerdeki güvensizlik faktörüne dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede, Rusya'nın Çin'den duyduğu güvenlik kaygılarının, taraflar arasındaki ilişkilerdeki güvensizlik boyutunun görülmesi bakımından önemli bir gösterge olduğu vurgulanmıştır.

Bu tartışmalar etrafında, Ukrayna krizi merkezli olarak Rusya'nın ABD ve Çin'le olan etkileşimlerinin rekabete dayalı boyutu ortaya konulmuştur. Saldırgan Realist teorinin merceğinden bakılarak, anarşik sistemin ürettiği belirsizlik/güvensizlik ortamında potansiyel rakiplerine karşı gücünü korumak (ya da konsolide elde etmek) ve fırsatçı politikalarla çıkarını maksimize etmek kabilinden ortaya konulan hipotezlerin Ukrayna krizi sırasında Rusya-ABD ve Rusya-Çin arasındaki etkileşimleri açıkladığı gösterilmiştir. Bu bağlamda Ukrayna krizinden hareketle ve Rusya'nın odak noktası seçildiği bir bağlamda, uluslararası sistemdeki üç büyük gücün çok merkezli bir düzlemde ilişkilerinin tanzim olduğu ortaya konulmuştur. Dolayısıyla, Ukrayna krizinin Rusya-Çin ilişkilerinde beklenen düzeyde bir yakınlaşma sağlamadığı ve ABD'nin dengelenmesi kabilinden bir ittifak ilişkisinin zeminini hazırlamadığı vurgulanmıştır. Saldırgan Realizm'in büyük güç siyasetinde rekabet faktörünün, belirsizlik/güvensizlik unsurunun ve fırsatçı/çıkar odaklı dış politika anlayışının dengeleme amaçlı koalisyonların önüne set çekebileceği hipotezinin, ABD'ye karşı Rusya-Çin ittifakının oluşmamasından hareketle doğrulandığı gösterilmiştir. Ukrayna krizinin bu sonucun görülmesini sağlayan örnek bir hadise olduğu ortaya konulmuştur.

Takip eden kısımda, Ukrayna kriziyle ilgili farklı ayrıntılara dikkat çeken çeşitli tematik tartışmalar geliştirilmiştir. Öncelikle Ukrayna krizinin sıklıkla Rusya Devlet Başkanı Putin'e odaklı bir şekilde, tarihsel hadiselerle paralellikler de kurularak, analiz edilmesinden hareketle bir tartışma ortaya konulmuştur. Bu yapılırken, Putin ya da Putin yönetimine odaklanan bir yaklaşımın analitik bir bakış açısı sunmadığı savunulmuştur. Rusya'nın Ukrayna krizindeki politikasını asıl olarak sistemsel etkenlerin şekillendirdiği

iddiası paylaşılmış ve bu iddia iki farklı tartışma başlığı altında doğrulanmaya çalışılmıştır.

Öncelikle SSCB dağıldığı andan itibaren Rusya'nın bölgesinde izlediği hegemonik dış politika çeşitli örnek hadiseler üzerinden açıklanmıştır. Bu noktada, Yakın Çevre Politikasıyla birlikte Rusya'nın askeri gücünü hakim kılma amaçlı attığı adımlar, eski Sovyet coğrafyasında düzenlediği askeri darbeler, iktidar değişiklikleri ve barışı koruma gerekçesiyle uyguladığı askeri müdahalelere temas edilmiştir. SSCB'nin dağılmasından kısa süre sonra Rusya'nın Azerbaycan, Tacikistan, Gürcistan ve Moldova gibi ülkelere dönük icra ettiği müdahaleci eylemlere bakılarak, bunların Ukrayna krizindeki uygulamalara benzer nitelikte eylemlerden oluştuğu gösterilmiştir. Böylece Rusya'nın komşularıyla kurduğu hiyerarşik ilişkilerin Putin döneminin çok öncesine dayandığı gösterilmiştir. Ayrıca, Ukrayna krizinde Rusya'nın izlediği politikayı Putin yönetimiyle açıklamanın analitik bir bakış açısı sunmadığı, Rusya'da siyasi yelpazenin farklı unsurları tarafından Putin'in Ukrayna politikasına verilen desteğe ve hatta bazı siyasi aktörlerin Ukrayna'ya daha sert bir cevap verilmesi savunularına bakılarak açıklanmıştır. Bir bütünlük içinde ele alınarak, SSCB dağıldığı andan itibaren Rusya'nın stratejik çıkarlarını korumak için baskın bir bölge politikası izlediği belirtilmiştir. Saldırgan Realizm'in öngördüğü büyük güç davranışını sergileyerek Rusya'nın, anarşik uluslararası sitemde güvenli bir yakın coğrafyaya sahip olma amacı etrafında hegemonik bir bölge politikası izlediğinin güçlü işaretlerle görüldüğü paylaşılmıştır. Rusya'nın hegemonik tasavvurunun görece zayıf olduğu 1990'larda dahi belirgin bir şekilde görüldüğü vurgulanmış ve Ukrayna krizinde Rusya'nın, kuvvet kullanmak da dahil, uyguladığı Saldırgan Realist politikanın bir süreklilik içinde sergilenen hegemonik bölge politikasın son örneğini teşkil ettiği sonucu paylaşılmıştır.

Bu kısmın ardından ABD ve Çin'e kıyaslamalı bir tartışma paylaşılmıştır. Bu tartışma bağlamında, ABD'nin Batı Yarıküre, Çin'in ise Asya-Pasifik'te izledikleri bölge politikalarının ana hatlarına odaklanılmıştır. Bu iki büyük gücün bölgelerinde, Rusya'ya benzer amaç ve hedeflere sahip oldukları ve yine benzer yöntemlerle sonuç almaya çalıştıkları belirlenmiştir. Rusya gibi ABD ve Çin'in de kendileri için güvenli bir yakın coğrafya hedefledikleri belirtilmiştir. Bunun için (kuvvet kullanmak da dahil) sergiledikleri zorlayıcı eylemlere bakılarak, komşularıyla kurdukları ilişkilerinin

hiyerarşik mahiyeti ortaya konulmuştur. ABD'nin Monroe Doktrini'nden beri bölgesel hegemonik tasavvurundaki devamlılığın altı çizilmiş ve özellikle Soğuk Savaş sürecinde Güney Amerika'daki askeri müdahalelerine ve iktidar değişikliğiyle sonuçlanan eylemlerine temas edilmiştir. Mevcut konjonktürde de Monroe Doktrini'nden beri süregelen politikanın devam ettiği belirtilmiştir. Trump yönetiminin bölge ülkelerini, Rusya ve Çin gibi alan dışı aktörlerle ilişki geliştirilmemesi yönünde uyarması ve Venezüella'da Maduro hükümetine karşı askeri darbe gerçekleştirme yönünde çabalar sergilemesi, bu minvalde altı çizilen örnekler olmuştur. Daha yakın zamana dayanmasına rağmen Çin'in de bölgesinde hegemonya arayışında olduğunun güçlü işaretlerinin göze çarptığı vurgulanmıştır. Çin'in, güçlü konumundan hareketle bölge ülkelerine kendi çıkarlarına uygun davranmaları için belirli normatif talepler empoze ettiği açıklanmıştır. Bunlar; ABD gibi alan dışı aktörlerle Çin'in onaylamadığı ilişkiler kurulmaması, Güney Çin Denizi'nde Çin'in çıkarlarına aykırı hak iddialarında bulunulmaması ve Tayvan'la ilişki geliştirilmemesi olarak özetlenmiştir. Bu taleplerin karşılanması noktasında, askeri güç kullanımı, kuvvet kullanma tehdidi ve ekonomik yaptırım gibi zorlayıcı uygulamalarla Çin'in, Rusya gibi, bölge ülkeleriyle hiyerarşik ilişkiler kurduğu açıklanmıştır.

Gerek Rusya'nın dış politikasındaki devamlılığa bakılarak, gerekse uluslararası sistemdeki diğer iki büyük gücün bölge politikası mercek altına alınarak, Rusya'nın Ukrayna krizinde beklenen büyük güç davranışını sergilediği belirlenmiştir. Bu çerçevede Saldırgan Realizm'in, anarşik uluslararası sistemde büyük güçlerin güvenlik eksenli çıkarları gereği baskın bir bölge politikası izledikleri yönündeki hipotezinin, Rusya'nın Ukrayna ile kurduğu hiyerarşik ilişkileri de izah ettiği gösterilmiştir. Nihai olarak, ülke içi değişkenlerdense, büyük güçlerin güvenli bir yakın coğrafyaya sahip olmaya sevk eden sistemsel etkenlerin Rusya'nın Ukrayna krizi sırasındaki politikasında temel belirleyici faktör olduğu saptanmıştır.

Bölge odaklı bu tartışmanın ardından, Ukrayna krizinden hareketle uluslararası bağlamda çeşitli çıkarsamalarda bulunulmuştur. Öncelikle, Ukrayna krizinin ortaya çıkışının Soğuk Savaş sonrasında Rusya-Batı ayrışmasının bir sonucu olarak görülmesine atıfla bir analiz ortaya konulmuştur. SSCB sonrasında Rusya'nın da dahil olacağı kapsayıcı bir düzenin hayata geçmiş olması durumunda, Ukrayna krizi gibi bir hadisenin

meydana gelmeyeceği iddiası, bu tartışma bağlamında masaya yatırılmıştır. Bu noktada, Soğuk Savaş sonrası Rusya ve Batı'yı bir araya getirmesi amaçlanan 'geniş Avrupa vizyonu' hedefine temas edilmiştir. Bunun, Atlantik'ten Pasifik'e uzanan bir işbirliği alanı olarak düşünüldüğü vurgulanmıştır. Rusya ve Batı'nın niçin bu hedefi başaramadıkları irdelenirken, NATO-AGİT kıyaslamasına temas edilmiştir. Batı açısından bakılarak, NATO'nun yerini AGİT'in alması fikrine olumsuz yaklaşıldığının altı çizilmiştir. Batı'nın Rusya'yı potansiyel bir rakip olarak gördüğü ve bu nedenle muhatabının gücünü ve nüfuzunu arttırmasına imkan tanıyacak düzenlemelere olumsuz yaklaştığı vurgulanmıştır.

Rusya açısından bakıldığındaysa, bu ülkenin alan dış aktörleri bölgesinden uzak tutma iradesiyle bütünleşme fikrine uzak bir ülke profili ortaya koyduğu belirtilmiştir. Yalnızca Batı unsurları değil (ABD/AB/NATO), Türkiye, Pakistan, Çin gibi ülkelerin ve AGİT ve BM gibi uluslararası örgütlerin dahi eski Sovyet coğrafyasında faaliyet arayışına girmelerinin Rusya tarafından engellenmeye çalışıldığına dikkat çekilmiştir. Gerek sözlü uyarılarla, gerekse askeri gücünü hakim kılmak suretiyle attığı somut adımlarla Rusya'nın alan dışı aktörleri BDT coğrafyasından uzak tutmaya çalıştığı belirtilmiştir. Dolayısıyla, Ukrayna krizinin ortaya çıkmasında, Rusya'nın da dahil olacağı, geniş Avrupa idealinin başarılamamış olması bir neden olarak ifade edilebilse de, bu sonucun ortaya çıkmasında Rusya'nın bölgesini Batı unsurları dahil alan dışı aktörlerden yalıtma iradesinin de önemli bir faktör olduğu kaydedilmiştir.

Bu tartışmanın ışığında, Rusya'nın bölgesel nüfuzunun olumsuz etkilenmemesi için potansiyel rakibi Batı'yı eski Sovyet coğrafyasından uzak tutmaya çalıştığı; Batı'nın ise Rusya gibi potansiyel bir rakibe yaptırım gücü tanıyacak düzenlemelere olumsuz baktığı vurgulanmıştır. Böylece, her iki tarafın da muhatap aktörün kazancının kendisinin kaybı olacağı düşüncesiyle hareket ettiğinin altı çizilmiştir. Bu detaylara Saldırgan Realist bir mercekten bakılarak, büyük güç siyasetini tanımlayan karşılıklı güvensizlik ve sıfır toplamlı oyun mantığını andıran ilişkilerin Rusya-Batı ilişkilerini de tanımladığı gösterilmiştir. Rusya, büyük bir güç olarak uluslararası sistemde yer aldıktan sonra Rusya ve Batı arasında istenen bütünleşmenin sağlanmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Zira, SSCB sonrasında Rusya önemli bir gerileme yaşamışsa da, bu ülkenin hala önemli bir güç kapasitesine sahip olduğunun altı çizilmiş ve Saldırgan Realist teorinin varsaymalarını doğrulayan bir açıdan; büyük güç siyasetinin içkin özelliği olan rekabet ve

çıkar çatışmalarının kaçınılmaz olarak Rusya-Batı yakınlaşmasının önüne set çektiği belirtilmiştir. Ayrışmaların ve çıkar çatışmalarının Soğuk Savaş'tan kısa süre sonra dahi görülmeye başladığına dikkat çekilerek, Ukrayna krizinin bu sürece eklemlenen son halka olduğu gösterilmiştir. Bu hususların ışığında, taraflar arasındaki rekabete dayalı ilişkilerin büyük güç siyasetinin tabi bir sonucu olduğu belirtilmiştir.

Bu tartışmayı tamamlayıcı bir açıdan, ilerleyen zamanla birlikte Rusya'nın nispi gücündeki düzelmeye paralel olarak rekabete dayalı ilişkilerin daha da fazla görünürlük kazandığı takip eden kısımda açıklanmıştır. 2000'li yıllara girilmesiyle birlikte artan güç kapasitesinin Rusya'yı uluslararası sistemde görece güçlü bir konuma taşıdığı vurgulanmıştır. Bu duruma rağmen Rusya'nın, gücünü ve nüfuzunu daha da üst bir noktaya taşımak amacıyla proaktif bir dış politika izlemeye başladığı tartışılmıştır. Saldırgan Realizm'in tasvir ettiği büyük güç davranışını sergileyerek Rusya'nın fırsatçı ve çıkarlarını maksimize edecek politikalar izleyip, büyük güç aktivizmini artan bir ivmeyle uyguladığına dikkat çekilmiştir. Bu noktada, Rusya'nın gerek uluslararası sistemde çok merkezli bir yapıyı hakim kılmak, gerekse dünyanın farklı coğrafyalarında potansiyel çıkar alanları elde etmek için sergilediği çabalara değinilmiştir. Gerekli ayrıntılar verilirken, Rusya'nın Batı bloğu içindeki potansiyel ayrışmaları bir fırsat olarak değerlendirerek ve yükselen güç merkezleriyle yakın ilişkiler kurarak, Batı Sonrası Dünya Düzeni olarak takdim edilen çok kutuplu/çok merkezli bir dünyayı hakim kılma çabalarına temas edilmiştir. Bununla birlikte Rusya'nın Orta Doğu, Avrupa, Güney Doğu Asya ve Latin Amerika gibi farklı bölgelerde gerçekleştirdiği jeopolitik açılımlara da temas edilmiştir. Bu çerçevede, Rusya'nın birçok farklı ülkeyle siyasi, ekonomik ve askeri/savunma alanlarında ilişkilerini derinleştirerek, geniş bir hareket alanı dahilinde icra ettiği çıkar arayışlarına değinilmiştir.

Küresel rekabet ortamında daha hazır ve güçlü bir ülke profili ortaya koyan Rusya'nın, Saldırgan Realizm'in öngörüleri doğrultusunda davranarak, gücünü, güvenliğini ve çıkarlarını maksimize etmek için proaktif ve fırsatçı bir dış politika izlediği belirtilmiştir. Her ne kadar Rusya AEB'nin kuruluşuyla çok merkezli dünya vizyonuna dönük önemli bir hamle ortaya koymuşsa da, faaliyetlerini bununla sınırlamadığı; büyük güç aktivizmini dünyanın farklı coğrafyalarında, yeni jeopolitik kazanımlar sağlayacak ve potansiyel rakiplerini geriletecek açılımlarla sürdürdüğü izah edilmiştir. Ukrayna krizi

kadar Suriye krizinin de bu minvalde önemli bir örnek hadise olduğu tartışılmıştır. Ukrayna krizinin ise Rusya'nın sergilediği büyük güç aktivizminin bir izdüşümü olduğu vurgulanmıştır.

Bu çözümlemelerin ışığında ifade edilirse; bu çalışma Ukrayna krizini odak noktasına alarak, Rusya'nın gerek bölgesel gerekse uluslararası siyasi tasavvuruna dair bir değerlendirme ortaya koymuştur. Böylece Ukrayna krizi örneğinden hareketle, Rusya'nın dış politikasında amaç ve hedefleri izah edilmeye çalışılmıştır. Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında izlediği politika incelenirken bu çalışmada, Realist teorinin bir varyantı olan Saldırgan Realist teorinin gerekli kavramsal ve kuramsal çerçeveyi sunacağı düşünülmüştür. Teorinin büyük güç politikasına dair ortaya koyduğu temel hipotezlerden yararlanılarak Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında izlediği politikanın bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında da değinildiği gibi, Ukrayna krizine ilişkin ortaya konulan analizlerde bu krizin toplumsal ve siyasal gerginliklerle sınırlı boyutu ile askeri boyutu arasındaki birbirlerinden farklı nedenselliklerin gözden kaçabildiği örneklere rastlamak mümkündür. Ayrıca, Ukrayna krizinin haklı/haksız tarafı tespit etme çabası üzerinden analiz edildiği çalışmalara da sıklıkla denk gelinmektedir. Bu çalışma, benimsenen gerek yöntemsel gerekse teorik yaklaşımlarla daha farklı bir perspektiften Ukrayna krizini incelemeyi amaçlamıştır. Böylece, muadillerinden daha objektif, olgulara dayalı, fakat bu olguları teorik bir bakış açısıyla destekleyen bir analizin ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Süreç takibi yöntemi benimsenerek, yaşanan gelişmelerin kronolojik bir incelemesi yapılmış ve kriz sürecinde vuku bulan olayların krizin hangi konjonktüründe, ne anlam ifade ettiği açıklanmıştır. Böylece, kriz konjonktüründe hangi taraf/tarafların yaşanan olaylarda nasıl bir rol oynadığı ve ortaya koydukları eylemlerin nasıl sonuçlar ürettiği tespit edilmiştir. Kriz iki farklı aşamada incelenerek, Ukrayna krizinde Rusya'nın sergilediği eylemlerin sebepleri, sonuçları ve de ulaşmaya çalıştığı hedeflerin neler olduğu, ayrı başlıklar halinde açıklanmaya çalışılmıştır. Benimsenen bu yöntemle, genellemelere dayalı değerlendirmelerden sakınılmış ve krizin iki aşamasındaki farklı nedensellikler tespit edilebilmiştir.

Haklı/haksız dikotomisinin dışında bir bakış açısından Ukrayna krizini ele almak, tarafların sergiledikleri eylemlerin ürettiği olumsuz sonuçların değerlendirmeye alınmaması demek olmamıştır. Örneğin, açıklandığı üzere, bu çalışmada Rusya'nın krizin her iki evresinde de temel inisiyatif alan aktör olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu tespit, Rusya'nın Nazi Almanya'sına kıyaslanması gibi tartışmalı benzetmelerle ve anlam yüklemelerle değil, büyük güç siyasetinin temel karakteristikleri baz alınarak yapılmıştır. Krizin ilk evresine ilişkin ulaşılan sonuç neticesinde, büyük güçlerin güvenlik eksenli çıkarları gereği bölge ülkeleriyle hegemonik ilişkiler kurdukları yönünde Saldırgan Realizm'in ortaya koyduğu temel bir hipotezin, Rusya'nın politikasını da izah ettiği ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, Rusya'nın Ukrayna'yı (diğer bölge ülkeleriyle birlikte) bölgesinde ve uluslararası sistemin genelinde gücünü ve güvenliğini konsolide etmek için yörüngesine katmaya çalıştığı vurgulanmıştır. Krizin ilk aşamasında Rusya, Ukrayna, AEB ve AB arasındaki etkileşimler, bu minvalde anlamlandırılmıştır.

Benzer şekilde Rusya'nın Kırım ve Donbas müdahalelerinin, Ukrayna'da yaşanan bir iktidar değişikliğinin neden olduğu potansiyel güvenlik risklerine istinaden devreye sokulduğu belirtilmiştir. Rusya'nın işgal, ilhak ve milisler üzerinden Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün zedelenmesi ile sonuçlanan eylemlerinin büyük güç politikası çerçevesinde bir anomali olmadığı ve Rusya açısından bir kırılma anı sonrasında, 'en kötü senaryoya karşı' gerçekleştiği ortaya konulmuştur. Teorik bir açıdan bakılarak, Saldırgan Realizm'in, büyük güçlerin sınırlarının yakınındaki potansiyel tehlikelere dönük güçlü refleksler gösterdikleri yönündeki temel bir hipotezinin, Rusya'nın eylemlerini de izah ettiği belirtilmiştir. Böylece Rusya'nın hissettiği güvenlik kaygılarını kuvvet kullanarak gidermeye çalıştığı vurgulanmıştır.

Rusya'nın Ukrayna krizi sırasında izlediği politikayı inceleyen bu çalışma, Soğuk Savaş sonrasından itibaren süregelen tartışmalara da temas ederek belirli sonuçlara ulaşmıştır. Öncelikle, Ukrayna krizinin ortaya çıkış nedenleri incelenirken determinist analizlerden sakınılması gerektiği bu çalışmada vurgulanmaktadır. Özellikle Rusya-Batı ilişkilerini ele alırken, bu yönde bir hassasiyet gerekmektedir. SSCB'nin dağılması sonrasında NATO ve (daha az düzeyde olsa da) AB'nin eski Doğu Bloku ülkelerini üye olarak bünyelerine katmaları Rusya tarafından olumsuz karşılanmıştır. Fakat Ukrayna krizinin ortaya çıkışını bu minvalde açıklamak hatalı bir bakış açışı sunmaktadır.

Ukrayna'nın NATO'ya dahil olması gibi bir ihtimal ortada bulunmamış olup, AB ile Ortaklık Anlaşması imzalaması ise, asıl itibariyle, Ukrayna'nın ekonomik gelişimini destekleyici nitelikte bir gelişme olacaktır. Bu çerçevede, eski Doğu Bloku ülkelerinin NATO ve AB'ye eşgüdümlü olarak eklemlenmeleri gibi bir durumun Ukrayna için (krize ilerlenen aşamada) söz konusu olmadığı vurgulanmalıdır. Dolayısıyla Ukrayna krizinin ortaya çıkışını, Batı'nın Rusya'yı jeopolitik olarak sıkıştırdığı ve Rusya'nın Batı'ya cevap vermek durumunda kaldığı tezi ile açıklamak ampirik temelden yoksundur.

Ukrayna krizi sırasında yaşanan gelişmeler mercek altına alındığında, Saldırgan Realist politikalarla Rusya'nın asıl inisiyatif alan aktör olduğu bu çalışmada vurgulanmaktadır. Rusya'ya yakın bir lider olarak bilinmesine rağmen Yanukoviç dahi, Rusya'nın güçlü baskılarına maruz kalmış ve nihai olarak Ukrayna, SSCB dağıldığı andan itibaren Rusya'nın başarmaya çalıştığı gibi, bu ülkenin yörüngesine çekilmeye çalışılmıştır. Ukrayna'nın ise bir devamlılık içinde buna direndiği görülmüştür. Rusya'nın komşuları ile kurduğu hiyerarşik ilişkileri anlamlandırmak için, bölge ülkelerinin Rusya'nın yörüngesine girmekten duydukları kaygılar ve (Ukrayna için olduğu gibi) Çarlık Rusya'sı zamanından beri Rusya'nın tahakkümü altında geçirdikleri geniş tarihsel arka plan göz önüne alınmalıdır. Bu yapıldığı taktirde, Rusya'nın hegemonik bölge politikasının Ukrayna dahil eski Sovyet cumhuriyetleri için ne anlam ifade ettiği anlaşılabilecektir.

Bu çalışmada, Ukrayna'da yaşanan ani iktidar değişikliği sonrası Rusya'nın hissettiği kaygılarda geçerli bir güvenlik boyutu olduğu vurgulanmaktadır. Fakat Rusya'ya tehdit teşkil eden bir güvenlik denklemi somutlaşmadığı için, krizin ikinci evresinde de Rusya'nın asıl inisiyatif alan aktör olduğu bu çalışmada tespit edilmektedir. Batı ya da Ukrayna tarafından Rusya'nın güvenliğini tehdit edecek herhangi bir adım henüz atılmadan ve atılacağına dair de bir emare oraya çıkmadan Rusya, komşusuna dönük icra ettiği askeri müdahalelerle, Saldırgan Realist teorinin öngördüğü gibi, 'en iyi savunma saldırıdır' hipotezini doğrular nitelikte bir davranış ortaya koymuş ve komşusunun topraklarını dahi işgal edecek revizyonist eylemlerde bulunmuştur.

Bir vaka incelemesi olarak seçilen Ukrayna krizinden hareketle bu çalışmanın altını çizdiği temel bir husus, Rusya'nın SSCB'nin dağılmasından sonra maddi güç

kapasitesinde yaşadığı gerilemeye bakılarak, bu ülkenin savunma motifli ya da statükoyu koruma eksenli bir dış politika izlediğinin düşünülmemesi gerektiğidir. Zira, 1990'lara kıyasla Rusya askeri ve ekonomik olarak çok daha güçlü bir konumdadır. Rusya, hala dünyanın en güçlü ikinci ordusuna, en geniş nükleer silah envanterine ve en büyük enerji rezervlerinden birine sahip bulunan, kapladığı coğrafya ile uluslararası sistemde önemli bir jeopolitik oyuncu olan ve BMGK'de daimi üye statüsünü elinde bulunduran, etkili bir ülkedir. Nitekim son yıllarda Rusya'nın dış politikasında artan düzeyde sergilediği aktivizm, güç kapasitesinin etkili bir oyuncu olma imkanını bu ülkeye tanıması nedeniyledir. Rusya elindeki güç kapasitesinden yararlanarak, gerek yakın coğrafyasında, gerekse uluslararası sistemin muhtelif noktalarında, rekabete ve meydan okumalara karşı, askeri gücünü devreye sokmak dahil, inisiyatif almaktan çekinmemektedir.

Dış politikası Saldırgan Realizm'in büyük güç siyasetine dair ortaya koyduğu aksiyomlara uygun bir seyir izleyen Rusya, uluslararası rekabet ortamında rakiplerine karşı güç dengesinde avantaj elde etmenin arayışındadır. Bunun için Suriye ve Ukrayna'da olduğu gibi Güney Doğu Asya, Avrupa, Arktik ve hatta Latin Amerika gibi bölgelerde de Rusya etki alanını genişletecek fırsatlar kollamakta ve büyük güç aktivizmini artan bir ivmeyle sürdürmektedir. 1990'ların başında dahi Rusya güç potansiyelinde yaşadığı gerilemeye rağmen, eski Sovyet coğrafyasındaki liderlik pozisyonunu tartışmaya açtırmamıştır. Güç kapasitesindeki düzelmeye koşut olarak ise çıkar arayışlarını bölgesinin dışına taşımış ve alan dışı coğrafyalarda da faaliyet göstermeye başlamıştır. Bütün bu gelişmeler, uluslararası sistemin anarşik yapısının büyük güçleri fırsatçı ve revizyonist davranmaya yönlendirdiği ve nispi gücünü arttırmaya sevk ettiği hipotezini doğrular niteliktedir. Saldırgan Realizm'in bu yönde ortaya koyduğu hipotezler, Rusya'nın gerek Ukrayna krizinde izlediği siyaseti, gerekse farklı coğrafyalarda yürüttüğü aktif dış politikayı izah edicidir.

KAYNAKÇA

Makaleler ve Kitaplar

Abdullo, Rashid. "Tajikistan and Eurasian Integration Project". **Central Asian Bureau for Analytical Reporting**. 26 March 2015. https://cabar.asia/en/rashid-abdullo-tajikistan-and-eurasian-integration-project/, [02.02.2018].

Abdi, Zhaleh. "Ukrayna Krizine Jeopolitik Kuramlar Çerçevesinde Bakış". **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**. ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım. İstanbul: Beta, 2014: 221-246.

Adomeit, Hannes. "Putin's Eurasian Union: Russia's Integration Project and Polices on Post-Soviet Space. **Center for International and European Studies (Kadir Has University**). Neighborhood Policy Paper 4. July 2012. http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/black_sea_04(1).pdf, [07.04.2017].

Ağır, Osman. "Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi". **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. c. 6. s. 2 (2016): 23-42.

Akgül Açıkmeşe, Sinem. "The European Union's Role in the South Caucasus". **Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus**. ed. Mustafa Aydın. Amsterdam: IOS Press BV, 2011: 163-179.

Akman, Halil. "Kırım-Sivastopol Üssü ve Karadeniz Rus Filosunun Paylaşım Sorunu". **Turkish Studies**. c. 9. s. 1 (2014): 1-20.

Aliyev, Huseyn. "Strong Militias, Weak States and Armed Violence: Towards a Theory of 'State-Parallel' Paramilitaries". **Security Dialogue**. c. 47. s. 6 (2016): 498-516.

Allison, Graham. "Of Course China, Like All Great Powers, Will Ignore an International Legal Verdict. **The Diplomat**. 11 July 2016.

Allison, Roy. "Strategic Reassertion in Russia's Central Asia Policy". **International Affairs**. c. 80. s. 2 (2004): 277-293.

_____. "Russia Resurgent? Moscow's Campaign to 'Coerce Georgia to Peace'". **International Affairs**. c. 84. s. 6 (2008): 1145-1171.

_____. "Virtual Regionalism, Regional Structures and Regime Security in Central Asia". **Central Asian Survey**. c. 27. s. 2 (2008): 185-202.

_____. "The Russian Case for Military Intervention in Georgia: International Law, Norms and Political Calculation". **European Security**. c. 18. s. 2 (2009): 173-200.

_____. **Russia, the West, and Military Intervention**. Oxford: Oxford University Press, 2013.

_____. "Russian 'Deniable' Intervention in Ukraine: How and Why Russia Broke the Rules". **International Affairs**. c. 90. s. 6 (2014): 1255-1297.Ambrosio, Thomas. **Authoritarian Backlash: Russian Resistance to Democratization in the Former Soviet Union**. Surrey: Ashgate, 2009.

_____. "Russia's Quest for Multipolarity: A Response to US Foreign Policy in the Post-Cold War Era. **European Security**. c. 10. s.1 (2001): 45-67.

Anderson, Ashlyn ve Amy J. Nelson. "How to Build an Alliance: U.S.-Indian Defense Cooperation and the Rise of China". **Foreign Affairs**. 11 February 2016.

Anderson, Perry. "Incommensurate Russia". **New Left Review**. s. 94 (2015): 5-43.

Aron, Raymond. **Peace and War: A Theory of International Relations**. London: Transaction Publishers, 2003.

Ash, Timothy Garton. "Putin Must Be Stopped. And Sometimes Only Guns Can Stop Guns". **The Guardian**. 1 February 2015.

Aslund, Anders. **How Ukraine Became a Market Economy and Democracy**. Washington, DC: Peter G. Peterson Institute for International Economics, 2009.

_____. **Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It**. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2015.

Asmus, Ronald D. **Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era.** New York: Columbia University Press, 2002.

Aybet, Gülnur. "The NATO Strategic Concept Revisited". **In Search of a New Mission**. ed. Gülnur Aybet ve Rebecca Moore. Washington, DC: Georgetown University Press, 2010: 35-50.

Bacevich, Andrew J. **American Empire: The Realities and Consequences of U.S Diplomacy**. Massachusetts: Harvard University Press, 2003.

Baev, Pavel. "Reformatting the EU–Russia Pseudo-Partnership: What a Difference a Crisis Makes". **Responding to a Resurgent Russia: Russian Policy and Responses from the European Union and the United States.** ed. Vinod K. Aggarwal ve Kristi Govella. New York: Springer, 2011: 85-100.

_____. "Russia's Pivot to China Goes Astray: The Impact on the Asia-Pacific Security Architecture". **Contemporary Security Policy**. c. 37. s. 1 (2016): 89-110.

_____. "Militarization and Nuclearization: The Key Features of the Russian Arctic". 01 November 2017. https://www.realcleardefense.com/articles/2017/11/01/militarization_and_nuclearization_the_key_features_of_the_russian_arctic_112562.html, [05.09.2018].

Balakishi, Samir. "Eurasian Economic Union: Russia's New Foreign Policy in the South Caucasus". **Maastricht School of Management**. Working Paper No. 2016/1. August 2016.

https://www.researchgate.net/publication/313037750_Eurasian_Economic_Union_Russia's_New_Foreign_Policy_in_the_South_Caucasus, [09.11.2017].

Balouziyeh, John. "Russia's Annexation of Crimea: An Analysis Under the Principles of Jus Ad Bellum". 14 April 2014. https://www.lexisnexis.com/legalnewsroom/international-law/b/international-law-blog/archive/2014/04/14/russia-s-annexation-of-crimea-an-analysis-under-the-principles-of-jus-ad-bellum.aspx, [23.07.2017].

Beyer, John ve Stefan Wolff. "Linkage and Leverage Effects on Moldova's Transnistria Problem. **East European Politics**. c. 32. s. 3 (2016): 335-354.

Bin, Yu. "Russia-China Relations: H-Bomb Plus THAAD Equals Sino-Russian Alliance?". **Comparative Connections**. c. 18. s. 1 (2016): 133-144.

Bingöl, Oktay. "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörüleri". **Karadeniz Araştırmaları**. c. Bahar. s. 41 (2014): 15-38.

Blank, Stephen. "Russia and the Black Sea's Frozen Conflicts in Strategic Perspective". **Mediterranean Quarterly**. c. 19. s. 3 (2008): 23-54.

_____. "Russia Pressures Armenia to Join Customs Union". 21 August 2013. https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12793-russia-pressures-armenia-to-join-customs-union.html, [26.07.2017].

_____. "Russia and Vietnam Team Up to Balance China". **The National Interest**. 7 April 2014.

_____. "Russia's Reservations About China's Silk Road". **Eurasia Daily Monitor**. s. 14/67. 17 May 2017.

_____. "It's Counterintuitive, But Arming Ukraine Will Actually Save US Taxpayers Money". **Atlantic Council**. 21 May 2017. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/it-s-counterintuitive-but-arming-ukraine-will-actually-save-us-taxpayers-money, [09.08.2017].

_____. "Getting Russia's Nuclear Strategy Mostly Right". **The Hill**. 25 February 2018.

Blank, Stephen, Alexander Lukin ve Gilbert Rozman. "Uneasy Triangle: China, Russia, and the United States in the New Global Order". **Center on Global Interests**. October 2015. http://globalinterests.org/2015/10/26/uneasy-triangle-china-russia-and-the-united-states-in-the-new-global-order/, [09.06.2018].

Bojcun, Marko. "The Causes of Ukrainian Crisis". http://commons.com.ua/en/prichini-ukrayinskoyi-krizi/, [09.11.2017].

Bond, Ian. "The EU and Russia Uncommon Spaces". **Center for European Reform**. April 2014. https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2014/pbrief_eu_russia_april14-8719.pdf, [06.08.2017].

Bowen, Andrew S. "Coercive Diplomacy and the Donbas: Explaining Russian Strategy in Eastern Ukraine". **Journal of Strategic Studies**. (2017): 1-32.

Brzezinski, Ian ve Nicholas Varangis. "The NATO-Russia Exercise Gap… Then, Now,

& 2017". **Atlantic Council**. 25 October 2016. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/the-nato-russia-exercise-gap-then-now-2017, [09.05.2018].

Brzezinski, Zbigniew. "The Premature Partnership". **Foreign Affairs**. c. 73. s. 2 (1994): 67-82.

_____. **The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives**. New York: Basic Books, 1997.

_____. "Zbigniew Brzezinski: After Putin's Aggression in Ukraine, the West Must Be Ready to Respond". **The Washington Post**. 3 March 2014.

Brzezinksi, Zbigniew, Sebastian Fischer ve Holger Stark. "Brzezinski on Russia: 'We Are Already in a Cold War'". **Der Spiegel**. 2 July 2015.

Budjeryn, Mariana. "The Reality and Myth of Ukrainian Neutrality". **World Affairs**. http://www.worldaffairsjournal.org/article/myth-ukrainian-neutrality, [09.08.2017].

_____. "The Breach: Ukraine's Territorial Integrity and the Budapest Memorandum". **Wilson Center Nuclear Proliferation International History Project**. Issue Brief 3, 2014. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Issue%20Brief%20No%203--The%20Breach--Final4.pdf, [16.10.2017].

_____. "Was Ukraine's Nuclear Disarmament a Blunder?". **World Affairs**. c. 179. s. 2 (2016): 9-20.

Budjeryn, Mariana ve Polina Sinovets. "Denuclearization Again: Lessons from Ukraine's Decision to Disarm". **War on the Rocks**. 19 April 2018.

Bukkvoll, Tor. "Private Interests, Public Policy: Ukraine and the Common Economic Space Agreement". **Problems of Post-Communism**. c. 51. s. 5 (2004): 11-22.

_____. "Russia May Gain Small and Lose Big". **Politico**. 19 March 2014.

_____. "Russian Special Operations Forces in Crimea and Donbas". **Parameters**. c. 46. s. 2 (2016): 13-21.

Burke-White, William W. "Crimea and the International Legal Order". **Survival**. c. 56. s. 4 (2014): 65-80.

Buszynski, Leszek. **Russian Foreign Policy After the Cold War**. Westport: Greenwood Publishing Group, Kindle Edition, 1996.

Buzan, Barry ve Ole Wæver. **Regions and Powers: The Structure of International Security**. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Bykov, Aleksandr. "Eurasian Integration, Its Prospects and Possibilities". **Problems of Economic Transition**. c. 58. s. 4 (2016): 285-305.

Calleo, David P. "Western Transformation After the Cold War". **No End to Alliance: The United States and Western Europe.** ed. Geir Lundestad. New York: St. Martin's, 1998: 184-203.

Carlson, Brian G. “China–Russia Relations and the Inertia of History”. **Survival**. c. 58. s. 3 (2016): 213-222.

Carnegie Endowment for International Peace. “The Return of Global Russia”. http://carnegieendowment.org/publications/interactive/global-russia/, [20.06.2018].

Carr, Edward, H. **The Twenty Years’ Crisis 1919-1939**. 2. bs. London: Macmillan, 1978.

“Chapter Five: Russia and Eurasia”. **The Military Balance**. c. 115. s. 1 (2015): 161-188.

“Chapter Five: Russia and Eurasia”. **The Military Balance**. c. 116. s. 1 (2016): 163-210.

“Chapter Five: Russia and Eurasia”. **The Military Balance**. c. 117. s. 1 (2017): 183-236.

“Chapter Four: Europe”. **The Military Balance**. c. 117. s. 1 (2017): 63-182.

“Chapter Six: Asia”. **The Military Balance**. c. 117. s. 1 (2017): 237-350.

“Chapter Ten: Country Comparisons and Defence Data”. **The Military Balance**. c. 117. s. 1 (2017): 549-564.

“Chapter Three: North America”. **The Military Balance**. c. 117. s. 1 (2017): 27-62.

“Chapter Two: Comparative Defence Statistics”. **The Military Balance**. c. 117. s. 1 (2017): 19-26.

Charap, Samuel. “The Ghost of Hybrid War”. **Survival**. c. 57. s. 6 (2015): 51-58.

Charap, Samuel, John Drennan ve Pierre Noël. “Russia and China: A New Model of Great-Power Relations”. **Survival**. c. 59. s.1 (2017): 25-42.

Charap, Samuel ve Timothy J. Colton. “Breaking Point”. **Adelphi Series**. c. 56. s. 460 (2016): 113-150.

Chomsky, Noam. **Hegemony and Survival**. London: Penguin Books, 2007.

Churchill, Ward. **From a Native Son: Selected Essays on Indigenism**. Boston: South End Press, 1996.

Ciorciari, John D. “India’s Approach to Great Power Status”. **The Fletcher Forum of World Affairs**. c. 35. s. 1 (2011): 61-89.

Cirincione, Joseph, Jon B. Wolfsthal ve Miriam Rajkumar. **Deadly Arsenals: Nuclear, Biological, and Chemical Threats**. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2005.

Clinton, Hillary Rodham. **Hard Choices: A Memoir**. London: Simon & Schuster, Kindle Edition, 2014.

Cohen, F. Stephen. **Soviet Fates and Lost Alternatives: From Stalinism to the New Cold War.** New York: Columbia University Press, Kindle Edition, 2011.

_____. “Patriotic Heresy vs. the New Cold War”. **The Nation**. 27 August 2014.

_____. “Ukraine Revisited”. **The Nation**. 8 February 2017.

Cole, Bernard D. **China’s Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy**. Maryland: Naval Institute Press, 2016.

Cook, Samuel J. "The Crimean Crisis and International Law: A Realist Perspective". **University of St. Thomas Journal of Law and Public Policy**. c. 10. s. 1 (2015): 65-82.

Cooley, Alexander. "Cooperation Gets Shanghaied". **Foreign Affairs**. 14 December 2009.

_____. **Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia**. Oxford: Oxford University Press, 2012.

_____. "Whose Rules, Whose Sphere? Russian Governance and Influence in Post-Soviet States". **Carnegie Endowment for International Peace**. Task Force White Paper. 30 June 2017. https://carnegieendowment.org/2017/06/30/whose-rules-whose-sphere-russian-governance-and-influence-in-post-soviet-states-pub-71403, [29.03.2018].

Daalder, Ivo ve diğ. "Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do". **Atlantic Council**. 1 February 2015. https://www.atlanticcouncil.org/images/files/UkraineReport_February2015.pdf, [09.09.2017].

Daly, John C. K. "Kyrgyzstan Reveals More Russian Military Facilities". **Eurasia Daily Monitor**. s. 5/59. 28 March 2017.

Dasgupta, Chandrashekhar. "Europe, NATO and the Emergence of a Polycentric World". **Peace and Hegemony in a Globalized World: The Changing Balance of Power in the Twenty Century**. ed. Chandra Chari. London: Routledge, 2007: 111-122.

Davis, Christopher Mark. "The Ukraine Conflict, Economic–Military Power Balances and Economic Sanctions". **Post-Communist Economies**. c. 28. s. 2 (2016): 167-198.

De Coning, Cedric. "BRICS and Coexistence". **The BRICS and Coexistence: An Alternative Vision of World Order**. ed. Cedric de Coning, Thomas Mandrup ve Liselotte Odgaard. London: Routledge, 2015: 25-48

De Haas, Marcel. **Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond**. London: Routledge, 2010.

_____. "Russian–Chinese Security Relations: Moscow's Threat from the East?. **Netherlands Institute of International Relations Clingendael**. March 2013/Report No: 3. https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20130327_rc_securityrelations.pdf, [07.08.2018].

Delanoe, Igor. "After the Crimean Crisis: Towards a Greater Russian Maritime Power in the Black Sea. **Southeast European and Black Sea Studies**. c. 14. s. 3 (2014): 367-382.

Delcour, Laure ve Kataryna Wolczuk. "Spoiler or Facilitator of Democratization?: Russia's Role in Georgia and Ukraine". **Democratization**. c. 22. s. 3 (2015):

459-478.

Demir, Sertif. "Ukrayna Krizi: Yeni Küresel Politik Düzenin Başlangıcı". **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**. ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım. İstanbul: Beta, 2014: 169-190.

Denisentsev, Sergey. "Russia in the Global Arms Market: Stagnation in a Changing Market Landscape". **Center for Strategic and International Studies**. August 2017. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/170816_Denisentsev_RussiaGlobalArmsMarket_Web.pdf, [04.02.2018].

Denk, Erdem. "Uluslararası İlişkilerin Hukuku: Vestfalyan Sistemden Küreselleşmeye". **Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler**. ed. Evren Balta. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014: 51-74.

Donnelly, Jack. **Realism and International Relations**. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Doyle, Michael W. "Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs". **Philosophy and Public Affairs**. c. 12. s. 3 (1983): 205-235.

Dragneva, Rilka ve Kataryna Wolczuk. "European Union Emulation in the Design of Integration". **The Eurasian Project and Europe Regional Discontinuities and Geopoliticsed.** ed. David Lane ve Vsevolod Samokhvalov. New York: Palgrave Macmillan, 2015: 135-152.

_____. "Between Dependence and Integration: Ukraine's Relations with Russia". **Europe-Asia Studies**. c. 68. s. 4 (2016): 678-698.

_____. "The Eurasian Economic Union: Deals, Rules and the Exercise of Power". **Chatham House: The Royal Institute of International Affairs**. May 2017. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-05-02-eurasian-economic-union-dragneva-wolczuk.pdf, [12.11.2017].

_____. **Ukraine Between the EU and Russia: The Integration Challenge**. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015.

Dreyer, Iana ve Nicu Popescu. "Trading with Moscow: The Law, the Politics and the Economics". **European Union Institute for Security Studies**. Issue Brief: 31. November 2014. https://www.files.ethz.ch/isn/185437/Brief_31_Russia-Ukraine.pdf, [06.02.2018].

Duke, Simon ve Carmen Gebhard. "The EU and NATO's Dilemmas with Russia and the Prospects for Deconfliction". **European Security**. c. 26. s. 3 (2017): 379-397.

Dumbrell, John. **Clinton's Foreign Policy: Between the Bushes, 1992–2000.** New York: Routledge, 2009.

Dumlupınar, Nihat. "Avrupa Güvenliği Kapsamında Ukrayna Krizi". **ANKASAM: Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi**. Yayın No: 20. Analiz No: 4, 2017.

Egeli, Sıtkı. "Dost-Düşman-Dost Döngüsü ve Türkiye-Rusya Askeri Rekabetinin Dönüşümü". **Kuşku ile Komşuluk: Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen**

Dinamikler. ed. Gencer Özcan, Evren Balta ve Burç Beşgül. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2017: 163-180.

Einhorn, Robert. "Ukraine, Security Assurances, and Nonproliferation". **The Washington Quarterly**. c. 38. s. 1 (2015): 47-72.

Elman, Colin. "Extending Offensive Realism: The Louisiana Purchase and America's Rise to Regional Hegemony". **The American Political Science Review**. c. 98. s. 4 (2004): 563-576.

Emecen M., Feridun. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Emerson, Michael ve diğ. **The Prospect of Deep Free Trade Between the European Union and Ukraine**. Brussels: Center for European Policy Studies, 2006.

Erşen, Emre. "Rise of New Centres of Power in Eurasia: Implications for Turkish Foreign Policy". **Journal of Eurasian Studies**. c. 5 (2014): 184-191.

"Eurasia's Economic Bloc at Risk from Geopolitics". **Strategic Comments**. c. 21. s. 5 (2015): xi-xii.

Evans, Gareth. "Russia in Georgia: Not a Case of the "Responsibility to Protect"". **New Perspectives Quarterly**. c. 25. s. 4 (2008): 53-55.

Ferguson, Niall. **The War of the World: Twentieth-Century Conflict and the Descent of the West.** London: Penguin, 2006.

Fisher, Richard D. **China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach**. Connecticut. Praeger Security International, 2008.

Forsberg, Tuomas. "From Ostpolitik to 'Frostpolitik'? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia". **International Affairs**. c. 92. s. 1 (2016): 21-42.

Freedman, Lawrence. "Ukraine and the Art of Crisis Management". **Survival**. c. 56. s. 3 (2014): 7-42.

_____. "Ukraine and the Art of Limited War". **Survival**. c. 56. s. 6 (2014): 7-38.

_____. "Ukraine and the Art of Exhaustion". **Survival**. c. 57. s. 5 (2015): 77-106.

Freeland, Chrystia ve diğ. "Russia, Ukraine and the West: Is Confrontation Inevitable?". **Chatham House: The Royal Institute of International Affairs**. 25 June 2014. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20140625RussiaUkraineWestINYT.pdf, [03.03.2017].

Freire, Maria Raquel. "Russian Foreign Policy and the Shaping of a 'Greater Europe'". **Security in Shared Neighbourhoods Foreign Policy of Russia, Turkey and the EU**. ed. Remi Piet ve Licinia Simao. New York: Palgrave Macmillan, 2016: 35-52.

Freyburg, Tina ve diğ. **Democracy Promotion by Functional Cooperation: The European Union and Its Neighbourhood**. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015.

Frühling, Stephan ve Guillaume Lasconjarias. "NATO, A2/AD and the Kaliningrad

Challenge". **Survival**. c. 58. s. 2 (2016): 95-116.

Fukuyama, Francis. **The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution**. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.

Gabuev, Alexander. "Taming the Dragon: How Can Russia Benefit from China's Financial Ambitions in the SCO?". **Russia in Global Affairs**. 19 March 2015. http://eng.globalaffairs.ru/number/Taming-the-Dragon-17372, [12.09.2017].

_____. "A Pivot to Nowhere: The Realities of Russia's Asia Policy". **Carnegie Moscow Center**. 22 April 2016. https://carnegie.ru/commentary/63408, [09.09.2018].

_____. "Friends with Benefits? Russian-Chinese Relations After the Ukraine Crisis". **Carnegie Moscow Center**. June 2016. https://carnegieendowment.org/files/CEIP_CP278_Gabuev_revised_FINAL.pdf, [10.09.2018].

_____. "Crouching Bear, Hidden Dragon: "One Belt One Road" and Chinese-Russian Jostling for Power in Central Asia". **Journal of Contemporary East Asia Studies**. c. 5. s. 2 (2016): 61-78.

Gaddis, John Lewis. "History, Grand Strategy and NATO Enlargement". **Survival**. c. 40. s. 1 (1998):145-151.

Galeotti, Mark. "Hybrid, Ambiguous, and Non-Linear? How New Is Russia's 'New Way of War'?". **Small Wars & Insurgencies**. c. 27. s. 2 (2016): 282-301.

Gardner, Hall. "The Russian Annexation of Crimea: Regional and Global Ramifications". **European Politics and Society**. c. 17. s. 4 (2016): 490-505.

Giles, Keir. "Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power". **Chatham House: The Royal Institute of International Affairs**. March 2016. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf, [19.02.2018].

_____. "Russia Hit Multiple Targets with Zapad-2017". **Carnegie Endowment for International Peace**. January 2018. https://carnegieendowment.org/files/Giles_Zapad_web.pdf, [06.06.2018].

Giles, Keir ve diğ. "The Russian Challenge". **Chatham House Report: The Royal Institute of International Affairs**. June 2015. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20150605RussianChallengeGilesHansonLyneNixeySherrWoodUpdate.pdf, [10.07.2018].

Gilpin, G. Robert. **War and Change in World Politics**. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

_____. "The Richness of the Tradition of Political Realism". **Neorealism and its Critics**. ed. Robert O. Keohane. New York: Colombia University Press, 1986: 301-321.

_____. "No One Loves a Political Realist". **Security Studies**. c. 5. s. 3 (1996): 3-26.

Glaser, Bonnie S. ve Gregory Poling. “Vanishing Borders in the South China Sea”. **Foreign Affairs**. 5 June 2018.

Glaser, Charles L. “Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help”. **International Security**. c. 19. s. 3 (1994): 50-90.

Gleason, Gregory. “Why Russia is in Tajikistan”. **Comparative Strategy**. c. 20. s. 1 (2001): 77-89.

Goble, Paul. “Moscow Set to Establish Second Military Base in Kyrgyzstan”. **Eurasia Daily Monitor**. s.15/80. 24 May 2018.

Godbole, Avinash. “China’s Asia Strategy under President Xi Jinping”. **Strategic Analysis**. c. 39. s. 3 (2015): 298-302.

Golanski, Robert. “One Year after Minsk II: Consequences and Progress”. **European View**. s. 15 (2016): 67-76.

Gorbachev, Mikhail. **On My Country and the World**. New York: Columbia University Press, 1999.

_____. “Gorbachev's Full Speech During the Celebrations of the 25th Anniversary of the Fall of the Berlin Wall”, **Russia in Global Affairs**, 12 November 2014, http://eng.globalaffairs.ru/book/Gorbachevs-full-speech-during-the-celebrations-of-the-25th-Anniversary-of-the-Fall-of-the-Berlin-Wal, [03.11.2018].

_____. “A New Cold War Order?”. **Project Syndicate**. 5 January 2015.

Gorbachev, Mikhail, Matthias Schepp ve Britta Sandberg. “Gorbachev Interview ‘I am Truly and Deeply Concerned'”. **Der Spiegel**. 16 January 2015.

Gorbachev, Mikhail ve Ilya Shepelin, “Gorbachev: 'Crimea Has Proclaimed Its Desire to Be with Russia – This Is Happiness'”. **Russia Beyond**. 19 March 2014.

Gorbachev, Mikhail ve Mark Franchetti. “The Interview: Mikhail Gorbachev”. **The Sunday Times**. 22 May 2016.

Gorbachev, Mikhail ve Zdenek Mlynar. **Conversations with Gorbachev**. çev. George Shriver. New York: Columbia University Press, 2002.

Gordadze, Thornike. “Georgian-Russian Relations in the 1990s”. **The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia**. ed. Svante E. Cornell ve S. Frederick Starr. Armonk: M.E. Sharpe, 2009: 28-48.

Götz, Elias. “It's Geopolitics, Stupid: Explaining Russia's Ukraine Policy”. **Global Affairs**. c. 1. s. 1 (2015): 3-10.

_____. “Neorealism and Russia’s Ukraine Policy, 1991–Present”. **Contemporary Politics.** c. 22. s. 3 (2016): 301-323.

Graham, Thomas. “The Sources of Russia's Insecurity”. **Survival**. c. 52. s. 1 (2010): 55-74.

_____. “The Sources of Russian Conduct”. **The National Interest**. 24 August 2016.

Grant, Thomas D. **Aggression Against Ukraine: Territory, Responsibility, and**

International Law. New York: Palgrave Macmillan, 2015.

Gray, Christine. **International Law and the Use of Force**. 3. bs. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Grigas, Agnia. **Beyond Crimea: The New Russian Empire**. New Heaven: Yale University Press, Kindle Edition, 2016.

Grygiel, Jakub J. **Great Powers and Geopolitical Change**. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2006.

Gugan, Daniel. "The Re-emergence of Russia and Its Collision Course with Europe". **The Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series**. Vol. 14. No. 4. March 2014.

Giuliano, Elise. "The Social Bases of Support for Self-Determination in East Ukraine". **Ethnopolitics**. c.14. s. 5 (2015): 513-522.

Guzzini, Stefano. **Realism in International Relations and International Political Economy: The Continuing Story of a Death Foretold**. London: Routledge, 1998.

Gvosdev, Nikolas K., Christopher Marsh. **Russian Foreign Policy: Interests, Vectors, and Sectors**. California: CQ Press, 2014.

H. Donaldson, Robert, Joseph L. Nogee ve Vidya Nadkarni. **The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests**. London: Routledge, 2014.

Hagel, Chuck ve Dan de Luce. "Hagel: The White House Tried to 'Destroy' Me". **Foreign Policy**. 18 December 2015.

Halliday, Fred. **Cold War, Third World: An Essay on Soviet-American Relations**. London: Hutchinson Radius, 1989.

_____. **The Making of the Second Cold War**. London: Verso, 1989.

_____. **Rethinking International Relations**. London: Macmillan, 1994.

Hamilton, Eric J., Brian C. Rathbun. "Scarce Differences: Toward a Material and Systemic Foundation for Offensive and Defensive Realism". **Security Studies**. c. 22. s. 3 (2013): 436-465.

Haran, Olexiy. "Disintegration of the Soviet Union and the US Position on the Independence of Ukraine". **Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School**. August 1995. https://www.belfercenter.org/publication/disintegration-soviet-union-and-us-position-independence-ukraine, [04.10.2017].

Haukkala, Hiski. "Lost in Translation? Why the EU has Failed to Influence Russia's Development". **Europe-Asia Studies**. c. 61. s. 10 (2009): 1757-1775.

_____. "Explaining Russian Reactions to the European Neighbourhood Policy". **The European Neighbourhood Policy in Perspective: Context, Implementation and Impact**. ed. Richard G. Whitman, ve Stefan Wolff. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010: 161-177.

Hedenskog, Jakob. "Filling 'the Gap': Russian Security Policy towards Belarus, Ukraine

and Moldova under Putin". **Russia as a Great Power: Dimensions of Security under Putin**. ed. Jakob Hedenskog. London: Routledge, 2005: 130-155.

Herz, John H. "Idealist Internationalism and the Security Dilemma". **World Politics**. c. 2. s. 2 (1950): 157-180.

Heuvel, Katrina Vanden ve Stephen F. Cohen. "Cold War Against Russia—Without Debate". **The Nation**. 1 May 2014.

Hill, Fiona ve Clifford G. Gaddy. **Mr. Putin: Operative in the Kremlin**. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2013.

Hobsbawm, Eric. **The Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-1991**. London: Abacus, 1995.

Holbrooke, Richard. "America, a European Power". **Foreign Affairs**. c. 74. s. 2 (1995): 38-51.

Huang, Alexander Chieh-cheng. "The PLA and Near Seas Maritime Sovereignty Disputes". **The People's Liberation Army and Contingency Planning in China.** ed. Andrew Scobell ve diğ. Washington, D.C: National Defense University Press, 2015: 279-299.

Hurska, Alla. "Flawed 'Strategic Partnership': Putin's Optimism on China Faces Harsh Reality". **Eurasia Daily Monitor**. s. 15/175. 12 December 2018.

Ikenberry, John G. "Liberal Internationalism 3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order". **Perspectives on Politics**. c. 7. s. 1 (2009): 71-87.

_____. "Woodrow Wilson, the Bush Administration, and the Future of Liberal Internationalism". **The Crisis of American Foreign Policy**. ed. John G. Ikenberry, Thomas J. Knock ve Anne-Marie Slaughter, Tony Smith. Princeton: Princeton University Press (2009): 1-25.

_____. **Liberal Leviathan**. Princeton: Princeton University Press, 2011.

Inozemtsev, Vladislav. "Russia Turns East: Eurasian Integration, Regional Development, and the West as East". **Russia's 'Pivot' to Eurasia**. ed. Kadri Liik, London: European Council on Foreign Relations, 2014: 62-68.

International Crisis Group. "Ukraine: Running Out of Time". Europe Report No: 231. 14 May 2014. https://www.crisisgroup.org/file/1167/download?token=XVR09m3w, [11.07.2017].

_____. "The Eurasian Economic Union: Power, Politics and Trade". Europe and Central Asia Report No: 240. 20 July 2016. https://www.crisisgroup.org/file/874/download?token=n3vJ-UaR, [18.10.2017].

_____. "Central Asia's Silk Road Rivalries". Europe and Central Asia Report No: 245. July 2017. https://www.crisisgroup.org/file/5358/download?token=INQ_GUBv, [19.11.2017].

Jafarov, Samir. **Dünden Bugüne Rusya-NATO İlişkileri**. Bursa: Ezgi Kitabevi, 2007.

Jarzyńska, Katarzyna. "Russian Nationalists on the Kremlin's Policy in Ukraine". Centre for Eastern Studies. Number: 156. 24 December 2014.

Jervis, Robert. "Cooperation Under the Security Dilemma". **World Politics**. c. 30. s. 2 (1978): 167-214.

_____. "Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate". **International Security**, c. 24, s. 1 (1999): 42-63.

_____. "Unipolarity: A Structural Perspective". **International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity.** ed. G. John Ikenberry, Michael Mastanduno ve William C. Wohlforth. Cambridge: Cambridge University Press, 2011: 252-281.

Johnson, Corey ve Matthew Derrick. "A Splintered Heartland: Russia, Europe, and the Geopolitics of Networked Energy Infrastructure". **Geopolitics**. c. 17. s. 3 (2012): 482-501.

Jonsson, Oscar ve Robert Seely. "Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine". **The Journal of Slavic Military Studies**. c. 28. s. 1 (2015): 1-22.

Judt, Tony. **Postwar: A History of Europe Since 1945**. New York: The Penguin Press, 2005.

Jukneviciene, Rasa. "Russia: From Partner to Competitor". NATO Parliamentary Assembly Political Committee. https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2017-11/2017%20-%20170%20PC%2017%20E%20rev.%201%20fin%20-%20RUSSIA%20-%20JUKNEVICIENCE%20REPORT.pdf, [31.01.2018].

Kabanenko, Ihor. "US Defense Secretary's Visit to Ukraine and Perspectives for US-Ukraine Military Cooperation". **Eurasia Daily Monitor**. s. 14/114. 19 September 2017.

Kaczmarski, Marcin. "Two Ways of Influence-Building: The Eurasian Economic Union and the One Belt, One Road Initiative". **Europe-Asia Studies**. c. 69. s. 7 (2017): 1027-1046.

Kalb, Marvin. **Imperial Gamble: Putin, Ukraine, and the New Cold War**. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2015.

Kamalov, İlyas. **Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı**. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008.

Kandiyoti, Rafael. **Powering Europe: Russia, Ukraine, and the Energy Squeeze**. New York: Palgrave Macmillan, 2015.

Kaplan, Robert D. **The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate**. New York: Random House, Kindle Edition, 2012.

Kapstein, Ethan B. "Does Unipolarity Have a Future?". **Unipolar Politics: Realism and State Strategies After the Cold War**. ed. Ethan B. Kapstein ve Michael

Mastanduno. New York: Columbia University Press, 1999: 464-490.

Karabayram, Fırat. **Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası**. Ankara: Lalezar Kitabevi, 2007.

Karabeshkin, Leonid A. ve Dina R. Spechler. "EU and NATO Enlargement: Russia's Expectations, Responses and Options for the Future". **European Security**. c. 16. s. 3-4 (2007): 307-328.

Karagiannis, Emmanuel. "The 2008 Russian–Georgian War via the Lens of Offensive Realism". **European Security**. c. 22. s. 1 (2013): 74-93.

Karaosmanoğlu, Ali L. "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey". **Journal of International Affairs**. c. 54. s. 1 (2000): 199-216.

_____. "NATO'nun Dönüşümü". **Uluslararası İlişkiler**. c. 10. s. 40 (2014): 3-38.

Kardaś, Szymon ve Kamil Kłysiński. "The Story that Never Ends: A New Stage in the Energy Dispute between Russia and Belarus". **Centre for Eastern Studies**. Number: 242. 17 May 2017. https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_242.pdf, [19.04.2018].

Kasapoğlu, Can. "Russia's Renewed Military Thinking: Non-Linear Warfare and Reflexive Control". **Research Paper Research Division – NATO Defense College**. No. 121. November 2015. http://www.ndc.nato.int/download/downloads.php?icode=467, [01.12.2018].

Kasım, Kamer. **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**. 2.bs. Ankara: USAK Yayınları, 2011.

Kelkitli, Aslı. "Kırım: Rusya İçin Vazgeçilmez Yarımada". **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**. ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım. İstanbul: Beta, 2014: 289-308.

_____. "An Offensive Realist Account of Russia's Foreign Policy in the Black Sea Region". V. International Blue Black Sea Congress: Political Economy and Regional Security. 12-13 December 2016, İstanbul.

Kembayev, Zhenis. **Legal Aspects of the Regional Integration Processes in the Post-Soviet Area**. Berlin: Springer, 2009.

Kenez, Peter. **A History of the Soviet Union from the Beginning to the End**. 2.bs. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Kennan, George ve Thomas L. Friedman. "Foreign Affairs; Now a Word From X". **The New York Times**. 2 May 1998.

Kennedy, Paul. **The Rise and Fall of the Great Powers**. New York: Random House, 1987.

Khabarov, Sergei. "Commonwealth of Independent States: Treaty on Creation of Economic Union". **International Legal Materials**. c. 34. s. 5 (1995): 1298-1310.

Khramchikhin, Aleksandr. "Rethinking the Danger of Escalation: The Russia-NATO

Military Balance". **Carnegie Endowment for International Peace**. January 2018. https://carnegieendowment.org/files/Khramchikhin_NATO_web.pdf, [19.05.2018].

Kipp, Jacob. "Russia's Nuclear Posture and the Threat That Dare not Speak Its Name". **Russian Nuclear Weapons: Past, Present and Future**. ed. Stephen J. Blank. Strategic Studies Institute Book, November 2011: 459-503.

Kirchick, James. **The End of Europe: Dictators, Demagogues, and the Coming Dark Age**. New Haven: Yale University Press, 2017.

Kirkham, Ksenia. "The Formation of the Eurasian Economic Union: How Successful is the Russian Regional Hegemony?". **Journal of Eurasian Studies**. s. 7 (2016): 111-128.

Kissinger, Henry. **Diplomacy**. New York: Simon & Schuster, 1994.

Kissinger, Henry, Juliane von Mittelstaedt ve Erich Follath. "Interview with Henry Kissinger: 'Do We Achieve World Order Through Chaos or Insight?'". **Der Spiegel**. 13 November 2014.

Kissinger, Henry ve Jeffrey Goldberg. "World Chaos and World Order: Conversations with Henry Kissinger". **The Atlantic**. 10 November 2016.

Kofman, Michael. "An Uneasy Ménage à Trois: Reliance on Russian and Ukrainian Weapons Puts China in a Tight Spot". **Foreign Affairs**. 4 December 2014.

_____. "The ABCs of Russian Military Power: A Primer for the New Administration". **A New Direction in U.S.-Russia Relations? America's Challenges and Opportunities in Dealing with Russia**. ed. Paul J. Saunders. Washington, DC: Center for the National Interest, 2017: 11-22.

_____. "What Actually Happened During Zapad 2017". 22 December 2017. https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com/2017/12/22/, [01.02.2018].

Kofman, Michael ve diğ. **Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine**. Santa Monica: RAND Corporation, 2017.

Kofman, Michael ve Matthew Rojansky. "A Closer Look at Russia's "Hybrid War". **Wilson Center: Kennan Cable**. No. 7. April 2015. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/7-KENNAN%20CABLE-ROJANSKY%20KOFMAN.pdf, [03.03.2018].

Korduban, Pavel. "Ukraine Ignores Russia's Invitation to Join Customs Union". **Eurasia Daily Monitor**. s. 8/79. 22 April 2011.

Korosteleva, Elena. **The European Union and Its Eastern Neighbours: Towards a More Ambitious Partnership?**. New York: Routledge, 2012.

Kolsto, Pal. "Crimea vs. Donbas: How Putin Won Russian Nationalist Support—and Lost It Again". **Slavic Review**. c. 75. s. 3 (2016): 702-725.

Kotkin, Stephen. "Russia's Perpetual Geopolitics: Putin Returns to the Historical Pattern." **Foreign Affairs**. c. 95. s. 3 (2016). https://search.proquest.com/docview/1791600095/fulltext/23F8041613254F05

PQ/2?accountid=17384, [19.05.2018].

Kozyrev, Andrei. “Russia: A Chance for Survival”. **Foreign Affairs**. c. 71. s. 2 (1992): 1-16.

_____. “Russia and Human Rights”. **Slavic Review**. c. 51. s. 2 (1992): 287-293.

_____. “The Lagging Partnership”. **Foreign Affairs**. c. 73. s. 3 (1994): 59-71.

_____. “Partnership or Cold Peace?”. **Foreign Policy**. s. 99 (1995): 3-14.

_____. “Boris Yeltsin, the Soviet Union, the CIS, and Me”. **Wilson Quarterly**. s. Fall. (2016).

Krauthammer, Charles. “The Unipolar Moment”. **Foreign Affairs**. c. 70. s. 1 (1991): 23-33.

Kreko, Peter. “Putin's Far Right and Far Left Friends in Europe”. The Wilson Center. 11 July 2014. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/pc_prezi_wilsoncentre.pdf, [19.09.2018].

Kuchins, Andrew C., Jeffery Mankoff ve Oliver Backes. “Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Kyrgyzstan’s Evolving Foreign Economic and Security Interests”. Center for Strategic and International Studies. June 2015. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150513_Kunchins_CentralAsiaKyrgyzstan_Web.pdf, [02.03.2018].

_____. “Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Tajikistan’s Evolving Foreign Economic and Security Interests”. **Center for Strategic and International Studies.** June 2015. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150513_Kunchins_CentralAsiaTajikistan_Web.pdf, [02.03.2018].

Kudaibergenova, Diana T. “Eurasian Economic Union Integration in Kazakhstan and Kyrgyzstan”. **European Politics and Society**. c. 17. s. 1 (2016): 97-112.

Kuzio, Taras. **Ukraine Under Kuchma: Political Reform, Economic Transformation and Security Policy in Independent Ukraine**. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1997.

_____. **Ukraine: State and Nation Building**. London: Routledge, 1998.

“Geopolitical Pluralism in the CIS: The Emergence of GUUAM”. **European Security**. c. 9. s. 2 (2000): 81-114.

_____. “Russian Policy toward Ukraine during Elections”. **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**. c. 13. s. 4 (2005): 491-517.

_____. “Is Ukraine Part of Europe’s Future?”. **The Washington Quarterly**. c. 29. s. 3 (2006): 89-108.

_____. “Russian Subversion in the Crimea”. **Jane's Intelligence Digest**. 3 November 2006. http://www.taraskuzio.com/media22_files/2.pdf, [09.07.2018].

_____. **Ukraine-Crimea-Russia: Triangle of Conflict.** Stuttgart**:** Ibidem-Verlag, 2007.

_____. "Strident, Ambiguous and Duplicitous: Ukraine and the 2008 Russo-Ukrainian War". **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**. c. 17. s. 4 (2009): 350-372.

_____**.** "Russia Takes Control of Ukraine's Security Forces". **Eurasia Daily Monitor**. s. 9/55. 19 March 2012.

_____. "Guest Post: Viktor Yanukovich, the Latest in a Long Line of Ukrainian Leaders to Tie Their Fate to Moscow". **Financial Times**. 17 December 2013.

_____. "Give Military Support to Ukraine and Save the Baltics". **Financial Times**. 8 September 2014.

_____**. Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism**. California: Praeger, 2015.

_____. "Ukraine: Leaving the Crossroads". **Central & East European Politics: From Communism to Democracy**. 3. bs. ed. Sharon L. Wolchik ve Jane Leftwich Curry. Lanham, ML: Rowman and Littlefield, 2015: 481-514.

_____. "The Origins of Peace, Non-Violence, and Conflict in Ukraine". **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**. ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska ve Richard Sakwa. Bristol: E-International Relations Publishing; 2015: 109-122.

_____**. Putin's War Against Ukraine: Revolution, Nationalism, and Crime**. North Charleston, SC: Create Space Independent Publishing Platform, 2017.

_____. "Why Are Russian Opposition Leaders Democrats at Home and Imperialists Abroad?". **Atlantic Council**. 22 May 2017. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/why-are-russian-opposition-leaders-democrats-at-home-and-imperialists-abroad, [22.04.2018].

_____. "NATO's Double Standards: Why Montenegro but Not Ukraine?". **Atlantic Council**. 31 May 2017. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/nato-s-double-standards-why-montenegro-but-not-ukraine, [20.01.2018].

Kuznetsov, Dmitry V. "China and the Ukrainian Crisis: From 'Neutrality' to 'Support' for Russia". **China Report (Sage Publications)**. c. 52. s. 2 (2016): 92-111.

Kuzucu, Serhat. **Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları: 1787-1792**. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.

Kydd, Andrew. "Sheep in Sheep's Clothing: Why Security Seekers Do Not Fight Each Other". **Security Studies**, c. 7. s. 1 (1997): 114-155.

_____. "Trust, Reassurance, and Cooperation". **International Organization**. c. 54. s. 2 (2000): 325-357.

Labs, Eric J. "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims". **Security Studies**. c. 6. s. 4 (1997): 1-49.

Lambeth, Benjamin S. “Russia's Wounded Military”. **Foreign Affairs**. c. 74. s. 2 (1995): 86-98.

Lane, David. “The International Context: Russia, Ukraine and the Drift to East-West Confrontation”. **International Critical Thought**. c. 6. s. 4 (2016): 623-644.

Larrabee, F. Stephen. “Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics”. **Journal of International Affairs**. c. 63. s. 2 (2010): 33-52.

Laruelle, Marlène. “Russia and Central Asia”. **The New Central Asia: The Regional Impact of International Actors**. ed. Emilian Kavalski. Singapore: World Scientific, 2010: 149-175.

Latham, Michael E. “The Cold War in the Third World, 1963–1975”. **Cambridge History of the Cold War, Volume 2: Crises and Détente**. ed. Melvyn P. Leffler ve Odd Arne Westad. Cambridge: Cambridge University Press, 2010: 258-280.

Lavrov, Sergey. “The Euro-Atlantic Region: Equal Security for All”. **Russia in Global Affairs**. 7 July 2010. http://eng.globalaffairs.ru/number/The_Euro-Atlantic_Region:_Equal_Security_for_All-14888, [21.05.2018].

_____. “Russia’s Foreign Policy Philosophy”. **International Affairs**. s. 3 (2013): 1-7.

_____. “State of the Union Russia–EU: Prospects for Partnership in the Changing World”. **Journal of Common Market Studies**. c. 51 (2013): 6-12.

Layne, Christopher. “US Hegemony and the Perpetuation of NATO”. **Journal of Strategic Studies**. c. 23. s. 3 (2000): 59-91.

_____. “The “Poster Child for Offensive Realism”: America as a Global Hegemon”. **Security Studies.** c. 12. s. 2 (2002): 120-164.

_____. The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present. Ithaca: Cornell University Press, 2006.

_____. “The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States’ Unipolar Moment”. **International Security**. c. 31. s. 2 (2006): 7–41.

Lebow, Richard Ned. “Classical Realism”. **International Relations Theories: Discipline and Diversity**. 3.bs. ed. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith. Oxford: Oxford University Press, 2013: 59-76.

Lee, Gerald Geunwook. “To Be Long or Not to Be Long—That Is the Question: The Contradiction of Time-Horizon in Offensive Realism”. **Security Studies**. c. 12. s. 2 (2002): 196-217.

Legvold, Robert. “Introduction”. **Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past**. ed. Robert Legvold. New York: Columbia University Press, 2007: 3-34.

_____. “Russian Foreign Policy During Periods of Great State Transformation”. **Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past**. ed. Robert Legvold. New York: Columbia University Press, 2007: 77-143.

_____. "How East and West Alike Compounded Ukraine's Troubles". **The National Interest**. 4 March 2014.

_____. **Return to Cold War**. Cambridge: Polity Press, Kindle Edition, 2016.

Liberman, Peter. "The Spoils of Conquest". **International Security**. c. 18. s. 2 (1993): 125-153.

_____. **Does Conquest Pay: The Exploitation of Occupied Industrial Societies**. Princeton: Princeton University Press, 1998.

Libman, Alexander. "Russian Power Politics and the Eurasian Economic Union: The Real and the Imagined. **Rising Powers Quarterly**. c. 2. s. 1 (2017): 81-103.

Libman, Alexander ve Evgeny Vinokurov. **Holding-Together Regionalism: Twenty Years of Post-Soviet Integration**. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.

_____. **Re-Evaluating Regional Organizations: Behind the Smokescreen of Official Mandates**. Switzerland: Springer Nature, 2017.

Lieven, Anatol. "Non-Russian Perceptions of Russia". **India International Centre Quarterly**. c. 21. s. 2/3 (1994): 235-246.

Liff, P. Adam ve John G. Ikenberry, "Racing toward Tragedy? China's Rise, Military Competition in the Asia Pacific, and the Security Dilemma". **International Security**. c. 39. s. 2 (2014): 52-91.

Lo, Bobo. **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking.** Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002.

_____. **Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics.** Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008.

_____. **Russia and the New World Disorder**. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2015.

_____. "The Illusion of Convergence—Russia, China, and the BRICS". **The Institut Français Des Relations Internationales: Russie Nei Visions**. June 2016. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_rnv_92_bobo_lo_brics-eng_march_2016_0.pdf, [26.09.2017].

Lo, Bobo ve diğ. "A Wary Embrace: What the China-Russia Relationship Means for the World". The Brookings Institution. 9 May 2017. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/05/20170509_china_russia_transcript1.pdf, [15.09.2017].

Lobell, Steven E. "War is Politics: Offensive Realism, Domestic Politics, and Security Strategies". **Security Studies**. c. 12. s. 2 (2002): 164-194.

_____. "Structural Realism/Offensive and Defensive Realism". **The International Studies Encyclopedia, vol. 10**. ed. Robert A. Denemark. West Sussex: Wiley-Blackwell, 2010: 6651-6669.

Lukin, Alexander. "Russia in a Post-Bipolar World". **Survival**. c. 58. s. 1 (2016): 91-112.

Lynch, Allen C. “The Realism of Russia's Foreign Policy”. **Europe-Asia Studies**. c. 53. s. 1 (2001): 7-31.

MacFarlane, Neil ve Albrecht Schnabel. “Russia's Approach to Peacekeeping”. **International Journal**. c. 50. s. 2 (1995): 294-324.

MacFarlane, Neil ve Anand Menon. “The EU and Ukraine”. **Survival**. c. 56. s. 3 (2014): 95-101.

Magocsi, Paul Robert. **A History of Ukraine: The Land and Its Peoples**. 2 bs. Toronto: University of Toronto Press, 2010.

Makarychev, Andrey S. “Russia's Search for International Identity Through the Sovereign Democracy Concept”. **The International Spectator**. c.43. s. 2 (2008): 49-62.

Malashenko, Alexey. **The Fight for Influence: Russia in Central Asia.** Baltimore: Carnegie Endowment for International Peace.

Mälksoo, Lauri. “Crimea and (the Lack of) Continuity in Russian Approaches to International Law”. 28 March 2014. https://www.ejiltalk.org/crimea-and-the-lack-of-continuity-in-russian-approaches-to-international-law/, [08.06.2018].

Malmlöf, Tomas. “A Case Study of Russo-Ukrainian Defense Industrial Cooperation: Russian Dilemmas”. **The Journal of Slavic Military Studies**. c. 29. s. 1 (2016): 1-22.

Mankoff, Jeffrey. **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2009.

_____. “The Wary Chinese-Russian Partnership”. **The New York Times**. 11 July 2013.

Marples, David R. **Motherland: Russia in the 20th Century**. London: Longman, 2002.

_____. “Russia's Perceptions of Ukraine: Euromaidan and Historical Conflicts. **European Politics and Society**. c. 17. s. 4 (2016): 424-437.

_____. **Ukraine in Conflict: An Analytical Chronicle**. Bristol: E-International Relations Publishing, 2017.

Marples, David R. ve Myroslava Uniat. “The Ukrainian Army Is Unprepared for War”. **E-International Relations**. 16 July 2017. http://www.e-ir.info/2017/07/16/the-ukrainian-army-is-unprepared-for-war/, [09.10.2017].

Marshall, Tim. **Prisoners of Geography**. Elliott & Thompson, Kindle Edition, 2015

Marten, Kimberly ve Olga Oliker. “Ukraine’s Volunteer Militias May Have Saved the Country, But Now They Threaten It”. **War on the Rocks**. 14 September 2017.

Mastro, Oriana Skylar. “Why Chinese Assertiveness is Here to Stay”. **The Washington Quarterly**. c. 37. s. 4 (2014): 151-170.

_____. “The Stealth Superpower: How China Hid Its Global Ambitions”. **Foreign Affairs**. c. 98. s. 1 (2019): 31-39.

McDermott, Roger N. “Moscow’s Assessment of Ukraine’s Military Combat Readiness: Exploiting Weakness”. **Eurasia Daily Monitor**. s. 11/51. 18 March 2014.

_____. “Vostok 2014 and Russia’s Hypothetical Enemies (Part One)”. **Eurasia Daily Monitor**. s. 11/167. 23 September 2014.

_____. “Brothers Disunited Russia’s Use of Military Power in Ukraine”. **The Return of the Cold War Ukraine, the West and Russia.** ed. J. L. Black ve Michael John. London: Routledge, Kindle Edition, 2016: 2432-3376.

_____. “Russia's Electronic Warfare Capabilities to 2025: Challenging NATO in the Electromagnetic Spectrum”. **International Centre for Defence and Security**. September 2017. https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/ICDS_Report_Russias_Electronic_Warfare_to_2025.pdf, [08.08.2018].

McDermott, Roger N. ve Tor Bukkvoll. “Russia in the Precision-Strike Regime: Military Theory, Procurement and Operational Impact”. **Norwegian Defence Research Establishment (FFI)**. 1 August 2017. https://www.ffi.no/no/Rapporter/17-00979.pdf, [10.08.2018].

McFaul, Michael. “Russia as It Is”. **Foreign Affairs**. c. 97. s. 82 (2018): 82-91.

McFaul, Michael ve James M. Goldgeir. **Power and Purpose: U.S. Policy toward Russia after the Cold War**. Washington, D.C: Brookings Institution Press, 2003.

Mearsheimer, John J. “Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War”. **International Security**. c. 15. s. 1 (1990): 5-56.

_____**.** “The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent”. **Foreign Affairs**. c. 72. s. 3 (1993): 50-66.

_____. “The False Promise of International Institutions”. **International Security**. c. 19. s. 3 (1994): 5-49.

_____. “The Future of America's Continental Commitment”. **No End to Alliance: The United States and Western Europe.** ed. Geir Lundestad. New York: St. Martin's, 1998: 221-242.

_____. “The Future of the American Pacifier”. **Foreign Affairs**. c. 80. s. 5 (2001): 46-61.

_____. “Power and Fear in Great Power Politics”. **One Hundred Year Commemoration to the Life of Hans Morgenthau (1904-2004).** ed. G. O. Mazur. New York: Semenenko Foundation, 2004: 184-196.

_____**.** “E.H. Carr vs. Idealism: The Battle Rages On”. **International Relations**. c. 19. s. 2 (2005): 139-152.

_____. “China's Unpeaceful Rise”. **Current History**. c.105. s. 690 (2006): 160-162.

_____. “Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part I)”. **International Relations**. c. 20. s. 1 (2006): 105-123.

_____ . “Conversations in International Relations: Interview with John J. Mearsheimer (Part II)”. **International Relations**. c. 20. s. 2 (2006): 231-243.

_____. “A Return to Offshore Balancing”. **Newsweek**. 30 December 2008.

_____. “Reckless States and Realism”. **International Relations.** c. 23. s. 2 (2009): 241-256.

_____. “Structural Realism”. **International Relations Theories: Discipline and Diversity.** ed. Milja Kurki, Steve Smith ve Tim Dunne. Oxford: Oxford University Press, 2010: 77-94.

_____. “The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia”. **The Chinese Journal of International Politics**. s. 3 (2010): 381-396.

_____. “Why Is Europe Peaceful Today?”. **European Political Science**. s. 9 (2010): 387-397.

_____. “Imperial by Design”. **The National Interest.** c. 111. s. Jan/Feb (2011): 16-34.

_____. “Realists as Idealists”. **Security Studies**. c. 20. s. 3 (2011): 424-430.

_____. “Getting Ukraine Wrong”. **The New York Times**. 13 March 2014.

_____. “Conference Call with John Mearsheimer on the Ukraine Crisis”. **Foreign Affairs**. 4 September 2014.

_____. **The Tragedy of Great Power Politics**. Güncellenmiş bs. New York: W. W Norton & Company, 2014.

_____. “Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin”. **Foreign Affairs.** c. 93. s. 5 (2014): 77-89.

_____. “US, China Heading Toward Face-Off, Says Mearsheimer”. **Nikkei Asian Review**. 26 May 2015.

_____. “Don't Arm Ukraine”. **The New York Times**. 8 September 2015.

Mearsheimer, John J., Michael McFaul ve Stephen Sestanovich. “Faulty Powers: Who Started the Ukraine Crisis?”. **Foreign Affairs**. c. 93. s. 6 (2014): 167-178.

Mearsheimer, John J. ve diğ. “War with Iraq Is Not in America’s National Interest”. **The New York Times**. 26 September 2002, http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/P0012.pdf, [19.02.2018].

Mearsheimer, John J. ve Robert D. Kaplan. “Why John J. Mearsheimer Is Right (About Some Things)”. **The Atlantic**. s. Jan/Feb (2012).

Mearsheimer, John J. ve Stephen M. Walt. “An Unnecessary War.” **Foreign Policy**. s. Jan/Feb (2003): 51-59.

_____. “The Case for Offshore Balancing: A Superior U.S. Grand Strategy”. **Foreign Affairs**. c. 95. s. 4 (2016): 70-83.

Medvedev, Roy. **Post-Soviet Russia: A Journey Through the Yeltsin Era**. çev. George Shriver. Columbia University Press New York, 2000.

Menon, Rajan ve Eugene Rumer. **Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post–Cold War Order.** Massachusetts: The MIT Press, 2015.

Merry, E. Wayne. “The Origins of Russia’s War in Ukraine: The Clash of Russian and European ″Civilizational Choices″ for Ukraine”. **Roots of Russia’s War in**

Ukraine. New York: Columbia University Press, 2015: 27-50.

Millman, Noah. "Would A Nuclear Ukraine Still Hold Crimea?". **The American Conservative**. 4 March 2014.

Monaghan, Andrew. "Uzbekistan: Central Asian Key". **Russian Energy Security and Foreign Policy**. ed. David Armstrong ve Karoline Postel-Vinay. Oxon: Routledge, 2011: 121-131

Montgomery, Evan Braden, "Breaking out of the Security Dilemma: Realism, Reassurance, and the Problem of Uncertainty". **International Security**. c. 31. s. 2 (2006): 151-185.

Morgenthau, Hans J. **Scientific Man vs. Power Politics.** London: Latimer House Limited, 1947.

_____. **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**. 1. bs. New York: Alfred A. Knopf, 1948.

_____. "The Political Science of E. H. Carr". **World Politics**. c. 1. s. 1 (1948): 127-134.

_____. "The Primacy of the National Interest". **The American Scholar**. c. 18. s. 2 (1949): 207-212.

_____. "Another "Great Debate": The National Interest of the United States". **The American Political Science Review**. c. 46. s. 4 (1952): 961-988.

_____. **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**. 7. bs. Düzenleyen: Kenneth W. Thompson ve David W. Clinton. Boston: McGraw Hill, 2006.

Motyl, Alexander. "Ukraine, Europe, and Russia: Exclusion or Dependence". **Ambivalent Neighbors: The EU, NATO and the Price of Membership**. ed. Anatol Lieven ve Dmitri V. Trenin. Washington D.C: Carnegie Endowment for International Peace, 2003: 15-43.

_____. "The Surrealism of Realism: Misreading the War in Ukraine". **World Affairs**. c.177. s. 5 (2015): 75-84.

_____. "Kiev Should Give Up on the Donbass". **Foreign Policy**. 2 February 2017.

_____. "Putin's Russia As a Fascist Political System". **Communist and Post-Communist Studies**. s. xxx (2016): 1-12.

Muellerson, Rein. "Two Worlds – Two Kinds of International Law?". **Russia in Global Affairs**. 7 June 2014. http://eng.globalaffairs.ru/number/Two-Worlds--Two-Kinds-of-International-Law-16704, [09.09.2017].

Munasipova, Malika ve Kanat Ydyrys. "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikasında Avrasya Ekonomi Birliği Projesi". **Karadeniz Araştırmaları**. c. Bahar. s. 45 (2015): 57-67.

Muzalevsky, Roman. "Turkmen Energy Initiatives Cripple Russia's Status as an "Energy Superpower"". **Eurasia Daily Monitor**. s. 7/213. 30 November

2010.

Nakano, Jane ve Edward C. Chow. "The West Siberia Gas Supply Deal on the Horizon for Russia and China: Is a Friend in Need a Friend Indeed?". **Center for Strategic and International Studies**. 24 November 2014. https://www.csis.org/analysis/west-siberia-gas-supply-deal-horizon-russia-and-china-friend-need-friend-indeed, [30.06.2018].

Niebuhr, Reinhold. **Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics**. New York: Charles Scribner's Sons, 1960.

Nolte, Detlef. "How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics". **Review of International Studies**. c. 36. s. 4 (2010): 881-901.

Norberg, Johan. "The Use of Russia's Military in the Crimean Crisis". **Carnegie Endowment**. 13 March 2014. https://carnegieendowment.org/2014/03/13/use-of-russia-s-military-in-crimean-crisis-pub-54949, [14.12.2017].

Norberg, Johan, Fredrik Westerlund ve Ulrik Franke. "The Crimea Operation: Implications For Future Russian Military Interventions". **A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression Towards Ukraine**. ed. Niklas Granholm, Johannes Malminen ve Gudrun Persson. Stockholm: Swedish Defence Research Agency (FOI), June 2014: 41-50.

Nye, Joseph S. "A New Sino-Russian Alliance?". **Project Syndicate**. 12 January 2015.

Nygren, Bertil. **The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS Countries**. New York: Routledge, 2008.

_____. "Russia and the CIS Region: The Russian Regional Security Complex". **Key Players and Regional Dynamics in Eurasia The Return of the 'Great Game'.** ed. Maria Raquel Freire ve Roger E. Kanet. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010: 13-28.

Olçar, Kemal. **Karadeniz Politikaları ve Türkiye-Ukrayna Stratejik İlişkileri**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.

Olszanski, Tadeusz A. **A Quarter-Century of Independent Ukraine: Dimensions of Transformation**. çev. Ośrodek Studiów Wschodnich. Warsaw: Ośrodek Studiów Wschodnich (Centre for Eastern Studies), November 2017.

Orlov, Vladimir. "The Crimean Crisis and the Issue of Security Guarantees for Ukraine". **International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy and International Relations**. s. 2 (2014): 22-34.

Osterud, Oyvind. "Regional Great Powers". **Regional Great Powers in International Politics.** ed. Iver B. Neumann. Hampshire: Macmillan Press Ltd., 1992: 1-15.

Osterud, Oyvind ve Asle Toje. "Strategy, Risk and Threat Perceptions in NATO". **NATO's European Allies: Military Capability and Political Will**. ed. Janne Haaland Matlary ve Magnus Petersson. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013: 71-94.

Ozan, Emre. "Ukrayna Krizi ve Avrupa Güvenlik Mimarisinin Geleceği". **ANKASAM:**

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi. c. 1. s. 1 (2017): 36-59.

Oznobishchev, Sergey. "Pragmatic Realism". **Japanese and Russian Politics: Polar Opposites or Something in Common?**, ed. Takashi Inoguchi. New York: Palgrave Macmillan, 2015.

_____. "Russia and China: Expectations, Illusions, and Reality". **Asian Journal of Comparative Politics**. c. 2. s. 1 (2016): 40-54.

Özdal, Habibe. **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Kırım'ın İlhakına: Rus Dış Politikasında Ukrayna**. Ankara: Usak Yayınları, 2016.

Öztürk, Yücel. "Önsöz". **Kırım Tarihi: Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi**. ed. Yücel Öztürk. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015: 7-12.

Pacer, Valerie A. **Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008–2012**. New York: Routledge, 2016.

Papkova, Irina. "Great Power Misalignment: The United States and the Russo-Georgian Conflict". **The Great Power (mis)Management: The Russian–Georgian War and its Implications for Global Political Order.** ed. Alexander Astrov. Surrey: Ashgate, 2011: 43-58.

Payne, Keith B. ve John S. Foster. "Russian Strategy Expansion, Crisis and Conflict". **Comparative Strategy**. c. 36. s. 1 (2017): 1-89.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**. 3. bs. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2005.

Pechatnov, Vladimir O. "The Soviet Union and the World, 1944–1953". **Cambridge History of the Cold War, Volume 1: Origins**. ed. Melvyn P. Leffler ve Odd Arne Westad. Cambridge: Cambridge University Press, 2010: 90-111.

Hooman Peimani, **Conflict and Security in Central Asia and the Caucasus**, California: ABC-CLIO.

Pifer, Steven. "Poroshenko Signs EU-Ukraine Association Agreement". **Brookings**. 27 June 2014. https://www.brookings.edu/blog/up-front/2014/06/27/poroshenko-signs-eu-ukraine-association-agreement/, [19.12.2017].

_____. "The Mariupol Line: Russia's Land Bridge to Crimea". **Brookings**. 19 March 2015. https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2015/03/19/the-mariupol-line-russias-land-bridge-to-crimea/, [30.12.2018].

_____. **The Eagle and the Trident: U.S-Ukraine Relations in Turbulent Times**. Washington, DC: Brookings Institution Press, 2017.

_____. "Ukraine and NATO; A Course for Disappointment". **Kyiv Post**. 21 July 2017.

Pleshakov, Constantine. **The Crimean Nexus: Putin's War and the Clash of Civilizations**. New Heaven: Yale University Press, 2017.

Ploky, Serhii. **The Gates of Europe: A History of Ukraine**. New York: Basic Books, Kindle Edition, 2015.

Plopsky, Guy. "Why Is Russia Aiming Missiles at China?". **The Diplomat**. 12 July 2017.

Pomeranz, William E. "Ground Zero: How a Trade Dispute Sparked the Russia-Ukraine

Crisis". **Roots of Russia's War in Ukraine**. New York: Columbia University Press, 2015: 51-73.

Ponsard, Lionel. **Russia, NATO and Cooperative Security: Bridging the Gap**. London: Routledge, 2007.

Popadiuk, Roman. "Ukraine: The Security Fulcrum of Europe?". **Strategic Forum**. s. 69 (1996): 1-6.

Popescu, Nicu. "The Russia-Ukraine Trade Spat". **European Union Institute for Security Studies**. August 2013. https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_Ukraine_trade.pdf, [27.09.2017].

_____. "Eurasian Union: The Real, the Imaginary and the Likely". **European Union Institute for Security Studies**. Chaillot Paper No: 132. September 2014. https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_132.pdf, [27.09.2017].

Posen, Barry R. **The Sources of Military Doctrine: France, Britain, and Germany Between the World Wars**. Ithaca: Cornell University Press, 1984.

_____. "ESDP and the Structure of World Power". **The International Spectator**. c. 39. s. 1 (2004): 5-17.

_____. "European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity?". **Security Studies**. c. 15. s. 2 (2006): 149-186.

Prifti, Bledar. "Continuity in US Foreign Policy: An Offensive Realist Perspective". Doktora Tezi. University of South Florida: Department of Government and International Affairs, 2014.

Primakov, Yevgeny. **Russian Crossroads toward the New Millennium**. çev. Felix Rosenthal. New Haven: Yale University Press, 2004.

Pukhov, Ruslan. "Moscow-Based Think Tank Director: Russia's Unexpected Military Victory in Syria". **Defense News**. 10 December 2017.

Putin, Vladimir. "Unilateral Force Has Nothing to Do with Global Democracy". **The Guardian**. 13 February 2007.

Radchenko, Sergey. **Unwanted Visionaries: The Soviet Failure in Asia at the End of the Cold War**. New York: Oxford University Press, 2014.

Rasizade, Alec. "A Propos of the Georgian War: Reflections on Russia's Revanchism in Its Near Abroad". **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**. c. 11. s. 1 (2009): 9-27.

Renz, Bettina. "Russia and 'Hybrid Warfare'". **Contemporary Politics**. c. 22. s. 3 (2016): 283-300.

Renz, Bettina ve Hanna Smith. "Russia and Hybrid Warfare – Going Beyond the Label". **Aleksanteri Institute (University of Helsinki)**. Aleksanteri Papers/1. 2016. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175291/renz_smith_russia_and_hybrid_warfare.pdf?sequence=1, [18.09.2017].

Richardson, Paul Benjamin. "Geopolitical Visions, Globalisation, and the Remaking of Russia's Eurasian Borders". **Journal of Borderlands Studies**. c. 32. s. 1 (2017): 7-21.

Rieber, Alfred J. "How Persistent Are Persistent Factors?". **Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past**. ed. Robert Legvold. New York: Columbia University Press, 2007: 205-278.

Robinson, Paul. "Explaining the Ukrainian Army's Defeat in Donbass in 2014". **The Return of the Cold War Ukraine, the West and Russia.** ed. J. L. Black ve Michael John. London: Routledge, Kindle Edition, 2016: 3376-3862.

Roblin, Sebastien. "America's Javelin Missiles Are Going to Ukraine (but Can They Stop Russia's Army?)". **The National Interest**. 30 December 2017.

Rojansky, Matthew. "The Current Approach to Russia Has Failed". **The National Interest**. 30 November 2016.

_____. "The Ukraine-Russia Conflict: A Way Forward". **A New Direction in U.S.-Russia Relations? America's Challenges and Opportunities in Dealing with Russia**. ed. Paul J. Saunders. Washington, DC: Center for the National Interest, 2017: 23-32.

Rose, Gideon. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy". **World Politics**. c. 51. s. 1 (1998): 144-172.

Rossabi, Morris. "The Ming and Inner Asia". **The Cambridge History of China, Vol. 8: The Ming Dynasty, 1368- 1644, Part 2.** ed. Denis Twitchett, Frederick W. Mote. New York: Cambridge University Press, 1998: 221-271.

Roudik, Peter. "Ukraine: Demarcation of Border with Russia". **Global Legal Monitor**. http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/ukraine-demarcation-of-border-with-russia/, [03.12.2017].

Rumer, Eugene. "Moldova Between Russia and the West: A Delicate Balance". **Carnegie Endowment for International Peace**. 23 May 2017. https://carnegieendowment.org/files/Rumer_Moldova_Between_Russia_and_the_West2.pdf, [19.03.2018].

Russell, Martin. "Eurasian Economic Union: The Rocky Road to Integration". April 2017. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599432/EPRS_BRI(2017)599432_EN.pdf, [29.01.2018].

"Russia and Eurasia". **Strategic Survey**. c. 115. s. 1 (2015): 161-188.

Rusten, Lynn F. "U.S. Withdrawal from the Antiballistic Missile Treaty". **Center for the Study of Weapons of Mass Destruction**. Case Study Series 2. January 2010. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/casestudies/CSWMD_CaseStudy-2.pdf, [29.05.2018].

S. Pardesi, Manjeet. "Is India a Great Power? Understanding Great Power Status in Contemporary International Relations". **Asian Security**. c. 11. s. 1 (2015): 1-30.

Sagan, Scott D. ve Kenneth N. Waltz. **The Spread of Nuclear Weapons: A Debate**

Renewed. New York: W. W. Norton & Company, 2003.

Sagramoso, Domitilla. "Russian Peacekeeping Policies". **Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping**. ed. John Mackinlay ve Peter Cross. Tokyo: United Nations University Press, 2003: 13-33.

Sagrera, Raul Hernandez ve Olga Potemkina. "Russia and the Common Space on Freedom, Security and Justice". European Parliament. Directorate-General for Internal Policies. Policy Department C: Citizens Rights and Constitutional Affairs, 2013. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/474394/IPOL-LIBE_ET(2012)474394_EN.pdf, [19.04.2017].

Sakwa, Richard. **Putin: Russia's Choice**. London: Routledge, 2004.

_____. **Russian Politics and Society**. 4. bs. Oxon: Routledge, 2008.

_____. "Looking for A Greater Europe: From Mutual Dependence to An International Regime". **Communist and Post-Communist Studies.** s. 45 (2012): 315-325.

_____. "Eurasian Integration: A Project for the 21st Century?". **The Eurasian Project and Europe Regional Discontinuities and Geopoliticsed.** ed. David Lane ve Vsevolod Samokhvalov. New York: Palgrave Macmillan, 2015: 53-71.

_____. "The Death of Europe? Continental Fates After Ukraine". **International Affairs**. s. 91. c. 3 (2015): 553-579.

_____. **Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands**. London: I.B. Tauris, 2016.

_____. "Russia's 1989 Plea for a New World Order Was Rejected, and So Putinism Was Born". **The Guardian**. 31 March 2017.

_____. **Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order**. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

Salimov, Oleg. "Tajikistan Paves the Way to Eurasian Union". 7 January 2015. https://www.cacianalyst.org/publications/field-reports/item/13113-tajikistan-paves-the-way-to-eurasian-union.html, [08.08.2015].

Samokhvalov, Vsevolod. "Ukraine and Eurasian Regionalism: A Case of Holding Together Integration". **The Eurasian Project and Europe Regional Discontinuities and Geopoliticsed.** ed. David Lane ve Vsevolod Samokhvalov. New York: Palgrave Macmillan, 2015: 169-184.

Sancaktar, Caner. "SSCB Sonrası Ukrayna: Kapitalizme Geçiş ve Milliyetçi Parçalanma". **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**. ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım. İstanbul: Beta, 2014: 523-559.

Sanchez, W. Alejandro. "A Central Asian Security Paradigm: Russia and Uzbekistan". **Small Wars & Insurgencies**. c. 18. s. 1 (2007): 113-133.

Sander, Oral. **Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine bir Deneme.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987.

Sanders, Deborah. **Maritime Power in the Black Sea.** Surey: Ashgate, 2014.

_____. "'The War We Want; The War That We Get': Ukraine's Military Reform and the Conflict in the East". **The Journal of Slavic Military Studies**. c. 30. s. 1 (2017): 30-49.

Sanger, David E. **Confront and Conceal: Obama's Secret Wars and Surprising Use of American Power**. New York: Crown Publishers, Kindle Edition, 2012.

Saunders, Phillip C. ve Julia G. Bowie. "US–China Military Relations: Competition and Cooperation". **Journal of Strategic Studies**. c. 39. s. 5-6 (2016): 662-684.

Schmidt, Brian C. "Realism and Facets of Power in International Relations". **Power in World Politics**. ed. Felix Berenskoetter ve Michael J. Williams. London: Routledge, 2007: 43-63.

Schuman, Frederick Lewis. **International Politics: The Destiny of the Western State System**. McGraw-Hill Booking Company, Inc, 1948.

Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back in". **International Security**. c. 19. s. 1 (1994): 72-107.

_____. "Neorealism's Status-Quo Bias: What Security Dilemma". **Security Studies**. c. 5. s. 3 (1996): 90-121.

_____. "The Progressiveness of Neoclassical Realism". **Progress in International Relations Theory**. ed. Colin Elman ve Miriam Fendius Elman. Massachusetts: MIT Press, 2003: 311-347.

Semeniy, Oleksiy. "Ukraine's European Policy as an Alternative Choice – Achievements, Mistakes and Prospects". **Ukraine, the EU and Russia History, Culture and International Relations**. ed. Stephen Velychenko. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007: 123-137.

Serrano, Andres Smith. "CIS Peacekeeping in Tajikistan". **Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping**. ed. John Mackinlay ve Peter Cross. Tokyo: United Nations University Press, 2003: 156-182.

Sevim, Tuğçe Varol. "Ukrayna'nın Yönetemediği Enerji Politikası ve Sonuçları Krizine Jeopolitik Kuramlar Çerçevesinde Bakış". **Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi**. ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım. İstanbul: Beta, 2014: 503-524.

Shakarian, Pietro. "Sanctions against Russia are Dividing Europe More than You Think". **Russia Direct**. 22 September 2014. http://www.russia-direct.org/opinion/sanctions-against-russia-are-dividing-europe-more-you-think, [28.10.2017].

Shambaugh, David. **China Goes Global: The Partial Power**. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Sharp, Jane. M. O. "The Case for Opening up NATO to the East". **Future of NATO: Enlargement, Russia, and European Security**. ed. Charles-Philippe David, ve Jacques Levesque. Montreal: McGill Queen's University Press, 1999: 27-34.

Sherr, James. “Russia-Ukraine Rapprochement?: The Black Sea Fleet Accords. **Survival**. c. 39. s. 3 (1997): 33-50.

Shumylo-Tapiola, Olga. “The Eurasian Customs Union: Friend or Foe of the EU”. **The Carnegie Papers**. October 2012. https://carnegieendowment.org/files/customs_union2.pdf, [07.07.2017].

Simao, Licinia ve Maria Raquel Freire. “The EU’s Neighborhood Policy and the South Caucasus: Unfolding New Patterns of Cooperation”. **Caucasian Review of International Affairs**. s. 2. c. 4 (2008): 225-239.

Sindelar, Daisy. “Was Yanukovych's Ouster Constitutional?”. 23 February 2014. https://www.rferl.org/a/was-yanukovychs-ouster-constitutional/25274346.html, [11.10.2018].

Sinovets, Polina ve Mariana Budjeryn. “Interpreting the Bomb: Ownership and Deterrence in Ukraine’s Nuclear Discourse”. Nuclear Proliferation International History Project. **Woodrow Wilson International Center for Scholars**. Working Paper 12. December 2017. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/npihp_working_paper_12_sinovets_budjeryn_ownership_deterrence_ukraine_nuclear_discourse_0.pdf, [26.06.2018].

Skalamera, Morena. “Explaining the Emerging Sino-Russian Energy Partnership”. **Sino-Russian Relations in the 21st Century**. ed. Jo Inge Bekkevold ve Bobo. Switzerland: Springer Nature, 2019: 69-86.

Snyder, Glenn H. “Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay”. **International Security**. c. 27. s. 1 (2002): 149-173.

Snyder, Jack. **Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition**. Ithaca: Cornell University Press, 1991.

Snyder, Timothy. **The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999**. New Haven: Yale University Press, 2003.

_____. **Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin**. New York: Basic Books, 2010.

_____. “Don’t Let Putin Grab Ukraine”. **The New York Times**. 3 February 2014.

_____. “Beneath the Hypocrisy, Putin Is Vulnerable. Here's Where His Soft Spots Are”. **New Republic**. 2 March 2014.

_____. “Crimea: Putin vs. Reality (Part-1)”. **New York Review of Books**. 7 March 2014.

_____. “The Battle in Ukraine Means Everything”. **New Republic**, 12 May 2014.

_____. **Black Earth: As History and Warning**. New York: Tim Duggan Books, Kindle Edition, 2015.

_____. “When Stalin Was Hitler's Ally”. **Eurozine**. 8 May 2015.

Spykman, Nicholas J. “Geography and Foreign Policy, I”. **The American Political Science Review**. c. 32. s. 1 (1938): 28-50.

Stackelberg, Roderick. **The Routledge Companion to Nazi Germany**. London: Routledge, 2007.

Staib, Jacob Thomas. "Russian and Western Views of International Law: The Case of Crimea". **Ukraine and Beyond: Russia's Strategic Security Challenge to Europe.** ed. Janne Haaland Matlary ve Tormod Heier. Switzerland: Springer Nature, 2016: 209-237.

Stavridis, James. "Are We Entering a New Cold War?". **Foreign Policy**. 17 February 2016.

Steff, Reuben ve Nicholas Khoo. "Hard Balancing in the Age of American Unipolarity: The Russian Response to US Ballistic Missile Defense during the Bush Administration (2001–2008)". **Journal of Strategic Studies**. c. 37. s. 2 (2014): 222-258.

Steward, Dale B. "The Russian-Ukrainian Friendship Treaty and the Search for Regional Stability in Europe". Yüksek Lisans Tezi. Naval Postgraduate School, 1997.

Stewart, Susan. "Power Relations Meet Domestic Structures: Russia and Ukraine". **The Substance of EU Democracy Promotion Concepts and Cases.** ed. Anne Wetzel ve Jan Orbie. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015: 117-133.

Stewart-Ingersoll ve Robert, Derrick Frazier. **Regional Powers and Security Orders: A Theoretical Framework**. New York: Routledge, 2011.

Stoner, Kathryn ve Michael McFaul. "Who Lost Russia (This Time)? Vladimir Putin". **The Washington Quarterly.** c. 38. s. 2 (2015): 167-187.

Strzelecki, Jan. "The Eurasian Economic Union: A Time of Crisis". **The Centre for Eastern Studies**. Number: 195. 27 January 2016. https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_195.pdf, [27.02.2018].

Sukhankin, Sergey. "The Kremlin's Game in the CAR: What Does the Façade Conceal?". **Eurasia Daily Monitor**. s. 16/7. 23 January 2019.

Sushko, Oleksandr. "A Fork in the Road?: Ukraine Between EU Association and the Eurasian Customs Union". **Ponars Eurasia Policy Memo**. No. 293. September 2013.

Sutyagin, Igor. "RDS Special: Formations and Units Involved in 'Zapad-2017' Russian-Belarussian Strategic Exercises". **RUSI Defence Systems**. 6 October 2017. https://rusi.org/publication/rusi-defence-systems/rds-special-formations-and-units-involved-%E2%80%98zapad-2017%E2%80%99-russian, [09.09.2017].

_____. "Russian Forces in Ukraine". **RUSI: Briefing Paper**, March 2015. https://rusi.org/sites/default/files/201503_bp_russian_forces_in_ukraine.pdf, [10.12.2017].

Szporluk, Roman. **Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union**. Stanford: Stanford University-Hoover Institution Press, 2000.

Talbott, Strobe. "Why NATO Should Grow". **The New York Review of Books**. 10 August 1995.

Taliaferro, Jeffrey W. “Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited”. **International Security.** c. 25. s. 3 (2000): 128-161.

Tang, Shiping. **A Theory of Security Strategy for Our Time: Defensive Realism**. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

Tarr, David G. “The Eurasian Economic Union of Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia, and the Kyrgyz Republic: Can It Succeed Where Its Predecessor Failed?”. **Eastern European Economics**. c. 54. s. 1 (2016): 1-22.

Tellal, Erel. “Rusya'yla İlişkiler”. **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt-2: 1980-2001)**. ed. Baskın Oran. 12. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010: 540-550.

Thomas, Timothy. “Russia’s Military Strategy and Ukraine: Indirect, Asymmetric—and Putin-Led”. **The Journal of Slavic Military Studies**. c. 28. s. 3 (2015): 445-461.

Tisdall, Simon. “The Epic Failure of Our Age: How the West Let Down Syria”. **The Guardian**. 10 February 2018.

Toal, Gerard. **Near Abroad: Putin, the West, and the Contest Over Ukraine and the Caucasus**. New York: Oxford University Press, 2017.

Torbakov, Igor. “Apart from Russia or Part of Russia: A Sad Saga of Ukrainian-Russian Relations”. **Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization**. c. 9. s. 4 (2001): 588-602.

_____. “The European Union, Russia, and the 'In-between Europe': Managing Interdependence”. **The European Union Neighbourhood: Challenges and Opportunities**. ed. Teresa Cierco. Surrey: Ashgate, 2013: 173-190.

_____. “Managing Imperial Peripheries: Russia and China in Central Asia”. **The New Great Game: China and South and Central Asia in the Era of Reform**. ed. Thomas Fingar. Stanford: Stanford University Press, 2016: 240-272.

Toucas, Boris. “Russia Sanctions Act Is Enacted”. **Center for Strategic and International Studies**. 4 August 2017. https://www.csis.org/analysis/russia-sanctions-act-enacted-president-trump-europes-best-ally-managing-impact, [16.09.2017].

_____. “Turkey Has No Allies in the Black Sea, Only Interests”. **Center for Strategic and International Studies**. 13 February 2018. https://www.csis.org/analysis/turkey-has-no-allies-black-sea-only-interests, [29.05.2018].

Trenin, Dmitri. **The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization**. Washington: Carnegie Endowment, 2001.

_____. “Russia Redefines Itself and Its Relations with the West”. **The Washington Quarterly.** c. 30. s. 2 (2007): 95-105.

_____. “Of Power and Greatness”. **Russia: Challenges and Transformation**. ed. Piotr Dutkiewicz ve Dmitri Trenin. New York: New York University Press, 2011: 407-431.

_____. **Post-Imperium: A Eurasian Story**. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2011.

_____. "True Partners? How Russia and China See Each Other". **Center for European Reform**. February 2012. https://carnegieendowment.org/files/Trenin_CER_Eng.pdf, [29.06.2018].

_____. "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry". **Carnegie Moscow Center**. June 2014. https://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf, [22.05.2018].

_____. "Russia's Breakout from The Post-Cold War System: The Drivers of Putin's Course". **Carnegie Moscow Center**. December 2014. https://carnegieendowment.org/files/CP_Trenin_Putin2014_web_Eng.pdf, [22.05.2018].

_____. "From Greater Europe to Greater Asia? The Sino-Russian Entente". **Carnegie Moscow Center**. April 2015. https://carnegieendowment.org/files/CMC_Brief_CP_Trenin_EuropeAsia_2015Eng.pdf, [01.07.2018].

_____. "Russia's Asia Strategy: Bolstering the Eagle's Eastern Wing". **The Institut Français Des Relations Internationales: Russie Nei Visions**. June 2016. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/rnv94_uk_russias_asia_strategy.pdf, [03.07.2018].

_____. "The Revival of the Russian Military: How Moscow Reloaded". **Foreign Affairs**. c. 95. s. 3 (2016): 23-29.

_____. "Russia and Ukraine: From Brothers to Neighbors". **Carnegie Moscow Center**. 21 March 2018. https://carnegie.ru/commentary/75847, [26.03.2018].

_____. "Russia as a Disruptor of Post-Cold War Order: To What Effect?". ed. Ritika Passi ve Harsh V. Pant. **Debating Disruption in the World Order**. New Delhi: Mohit Enterprises, Raisina Files, 2018: 18-23.

Trenin, Dmitri, Aleksei V. Malashenko ve Anatol Lieven. **Russia's Restless Frontier: The Chechnya Factor in Post-Soviet Russia**. Washington, D.C: Carnegie Endowment for International Peace, 2004.

Tsygankov, Andrei P. "Vladimir Putin's Last Stand: The Sources of Russia's Ukraine Policy. **Post-Soviet Affairs**. c. 31. s. 4 (2015): 279-303.

_____. **Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity**. 4 bs. London: Rowman & Littlefield, 2016.

Tuğtan, Mehmet Ali. "Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikası". **Avrupa Birliği'ne Giriş: Tarih, Kurumlar ve Politikalar**. ed. Ayhan Kaya ve diğ. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011: 257-273.

Tüysüzoğlu, Göktürk. "Bölgesel bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği". **Al Jazeera Türk**. 12 Temmuz 2014.

Umland, Andreas. "The Ukraine Example: Nuclear Disarmament Doesn't Pay". **World**

Affairs. s. Winter. http://www.worldaffairsjournal.org/article/ukraine-example-nuclear-disarmament-doesn%E2%80%99t-pay, [29.08.2017].

_____. "How to Achieve a Ukrainian Success Story". **Carnegie Europe**. 4 June 2017. https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/71419, [16.03.2018].

_____. "The Six Futures of Ukraine: Competing Scenarios for a European Pivot State". **Brown Journal of World Affairs**. c. 24. s. 1 (2017): 261-278.

Uzgel, İlhan. "ABD Suriye'de Kalıcı mı?". **Gazete Duvar**. 5 Şubat 2018.

Valeriano, Brandon. "The Tragedy of Offensive Realism: Testing Aggressive Power Politics Models". **International Interactions**. c. 35. s. 2 (2009): 179-206.

Van Evera, Stephen. "Primed for Peace: Europe after the Cold War". **International Security**. c. 15. s. 3 (1991): 7-57.

Van Herpen, Marcel H. **Putinism: The Slow Rise of a Radical Right Regime in Russia**. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.

_____. **Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism**. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Kindle Edition, 2014.

Ven Bruusgaard, Kristin. "Crimea and Russia's Strategic Overhaul". **Parameters**. c. 44. s. 3 (2014): 81-90.

Vorotnikov, Vladislav. "Russia and the European Union in the Baltic Sea Region". http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/rossiya-i-evropeyskiy-soyuz-v-regione-baltiyskogo-morya/, [06.01.2018].

Walker, Edward W. "Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis". **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**. ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska ve Richard Sakwa. Bristol: E-International Relations Publishing, 2015: 141-154.

Walt, Stephen M. **The Origins of Alliances**. New York: Cornell University Press, 1990.

_____. "The Ties That Fray: Why Europe and America are Drifting Apart". **The National Interest**. c. 54. s. Winter (1998-99): 3-11.

_____. **Taming American Power: The Global Response to U.S Primacy**. New York: W.W. Norton & Company, Kindle Edition, 2006.

_____. "No Contest". **Foreign Policy.** 4 March 2014.

_____. "The Perils of an Itchy Twitter Finger". **Foreign Policy**. 21 July 2014.

_____. "I Knew the Cold War. This Is No Cold War". **Foreign Policy**. 12 March 2018.

Waltz, Kenneth N. "International Structure, National Force, and the Balance of World Power". **Journal of International Affairs**. c. 21. s. 2 (1967): 215-231.

_____. **Theory of International Politics**. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1979.

_____. "Reflections on Theory of International Politics: Response to My Critics". **Neorealism and its Critics.** ed. Robert O. Keohane. New York: Colombia

University Press, 1986: 322-345.

_____. "The Origins of War in Neorealist Theory". **The Journal of Interdisciplinary History**. c. 18. s. 4 (1988): 615-628.

_____. "The Emerging Structure of International Politics". **International Security**. c. 18. s. 2 (1993): 44-79.

_____. "International Politics Is Not Foreign Policy". **Security Studies**. c. 6. s. 1 (1996): 54-57.

_____. "The Balance of Power and NATO Expansion". Center for German and European Studies Working Paper: 5/66. October 1998. www.u.arizona.edu/~volgy/europe4.doc, [25.12.2016].

_____. "Structural Realism After the Cold War". **International Security**. c. 25. s. 1 (2000): 5-41.

_____. **Man, the State and War: A Theoretical Analysis.** 3. bs. New York: Columbia University Press, 2001.

Wang, Yuan-Kang. **Harmony and War: Confucian Culture and Chinese Power Politics**. New York: Columbia University Press, 2011.

Waters, Trevor. "Russian Peacekeeping in Moldova: Source of Stability or Neo-Imperialist Threat?". **Regional Peacekeepers: The Paradox of Russian Peacekeeping**. ed. John Mackinlay ve Peter Cross. Tokyo: United Nations University Press, 2003:132-155.

Westad, Odd Arne. "Why the Term Shouldn't Apply to Today's Great-Power Tensions". **Foreign Affairs**. 27 March 2018.

Whitman, Richard G. ve Stefan Wolff. "Much Ado About Nothing? The European Neighbourhood Policy in Context". **The European Neighbourhood Policy in Perspective Context, Implementation and Impact.** ed. Richard G. Whitman ve Stefan Wolff. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010: 3-26.

Wilson, Andrew. **Ukraine Crisis: What It Means for the West**. New Haven: Yale University Press, 2014.

_____. **The Ukrainians: Unexpected Nation.** 4. bs. New Haven: Yale University Press, 2015.

_____. "The Donbas in 2014: Explaining Civil Conflict Perhaps, but not Civil War". **Europe-Asia Studies**. c. 68. s. 4 (2016): 631-652.

Wilson, Jeanne L. "The Eurasian Economic Union and China's Silk Road: Implications for the Russian–Chinese Relationship". **European Politics and Society**. c. 17. s. 1 (2016): 113-132.

Wohlforth, William C. "The Stability of a Unipolar World". **International Security**. c. 24. s. 1 (1999): 5-41.

Wolczuk, Roman. **Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000**. London: Routledge Curzon, 2003.

Wolff, Andrew T. "The Future of NATO Enlargement After the Ukraine Crisis". **International Affairs**. c. 91. s. 5 (2015): 1103-1121.

Vasilyan, Syuzanna. ""Swinging on a Pendulum": Armenia in the Eurasian Economic Union and With the European Union". **Problems of Post-Communism**. c. 64. s. 1 (2017): 32-46.

Villarreal, M. Angeles. "Mexico's Free Trade Agreements". Congressional Research Service. 25 April 2017. https://fas.org/sgp/crs/row/R40784.pdf, [10.11.2017].

Yapıcı, Merve İrem. **Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler**. Ankara: Usak Yayınları, 2010.

Ydstebo, Palle. "Russian Operations: Continuity, Novelties and Adaptation". **Ukraine and Beyond: Russia's Strategic Security Challenge to Europe**. ed. Janne Haaland Matlary ve Tormod Heier. Switzerland: Springer Nature, 2016: 149-180.

Yekelchyk, Serhy. "The Western Republics: Ukraine, Belarus, Moldova and the Baltics". **The Cambridge History of Russia, Volume III: The Twentieth Century.** ed. Ronald Grigor Suny. Cambridge: Cambridge University Press, 2006: 522-548.

_____. "Out of Russia's Long Shadow: The Making of Modern Ukraine, Belarus, and Moldova". **Europe's Last Frontier? Belarus, Moldova, and Ukraine between Russia and the European Union.** ed. Oliver Schmidtke ve Serhy Ploky. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008: 9-29.

_____. **The Conflict in Ukraine: What Everyone Needs to Know**. Oxford: Oxford University Press, 2015.

Yeltsin, Boris. **Gece Yarısı Günlükleri**. çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

Yost, David S. "The Budapest Memorandum and Russia's Intervention in Ukraine". **International Affairs**. c. 91. s. 3 (2015): 505-538.

Zakharchenko, Alexander ve Christian Neef "Donetsk Separatist Leader 'We Are Not Citizens of Ukraine'". **Der Spiegel**. 29 April 2015.

Zakaria, Fareed. "Realism and Domestic Politics: A Review Essay". **International Security**. c. 17. s. 1 (1992): 177-198.

_____. **From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role**. Princeton: Princeton University Press, Kindle Edition, 1998.

Zapfe, Martin. "Deterrence from the Ground Up: Understanding NATO's Enhanced Forward Presence". **Survival**. c. 59. s. 3 (2017): 147-160.

Zhurzhenko, Tatiana. "Ukraine's Border with Russia Before and After the Orange Revolution". **Die Ukraine: Zerrisen Zwischen Ost und West?** ed. Martin Malek. Vienna: Schriftenreihe der Landesverteidigungsakademie. 2007: 63-90.

Haber Kaynakları

Ackerman, Spencer ve Shaun Walker. “MH17: US Intelligence Says Russia 'Created Conditions' for Plane Disaster”. **The Guardian**. 22 July 2014.

Alessi, Christopher. “Ukraine's Geopolitical Future Hangs on Deal”. **Der Spiegel**. 30 October 2013.

Alikin, Alexander. “Russia: Migration Helping to 'Russify' Crimea”. **Eurasianet**. 27 January 2017.

Allen, Nick ve Rory Mulholland, “Angela Merkel Says Europe Can No Longer Rely on US or UK - And Must 'Fight For Its Own Destiny'. **The Telegraph**, 28 May 2017.

Anishchuk, Alexei ve Richard Balmforth. “Ukraine Seeks to Join NATO; Defiant Putin Compares Kiev to Nazis”. **Reuters**. 29 August 2014.

Baker, Luke ve Mike Peacock. “Now Is Not Time for Sanctions on Ukraine: Barroso”. **Reuters**. 12 February 2014.

Baker, Luke. “EU Offers Ukraine $15 Billion, But Help Hinges on IMF Deal. **Reuters**. 5 March 2014.

Baker, Peter. “Wary Stance from Obama on Ukraine”. **The New York Times**. 24 February 2014.

Balmforth, Richard ve Natalia Zinets. “Protests in Eastern Ukraine Aimed at Bringing in Russian Troops, Warns PM”. **Reuters**. 7 April 2014.

Balmforth, Richard ve Pavel Polityuk. “Ukraine Drops Plan to Go West, Turns East”. **Reuters**. 21 November 2013.

Barker, Alex ve Stefan Wagstyl. “Germany to Push for Progress Towards European Army”. **Financial Times**. 2 May 2016.

Barnes Julian E. ve Helene Cooper. “Trump Discussed Pulling U.S. From NATO, Aides Say Amid New Concerns Over Russia”. **The New York Times.** 14 January 2019.

Bershidsky, Leonid. “'Where's Waldo,' Ukrainian Presidential Edition”. **Bloomberg**. 11 November 2013.

Bierman, Stephen. “Gazprom Says Ukraine Gas Bill May Drop $8 Billion in Union”. **Bloomberg**. 7 April 2011.

Birnbaum, Michael. “Ahead of NATO Summit Allies Wonder: Will NATO Survive Trump?”. **The Washington Post**. 8 July 2018.

Blair, David. “Ukraine: Rebels Shoot Down Plane Carrying 49”. **The Telegraph**. 14 June 2014.

Borger, Julian. “Barack Obama: Russia Is a Regional Power Showing Weakness over Ukraine”. **The Guardian**. 25 March 2014.

_____. “US Ready to Boost Arms Supplies to Ukraine Naval and Air Forces, Envoy Says”. **The Guardian**. 1 September 2018.

Borger, Julian ve Bastien Inzaurralde. “Russian Vetoes are Putting UN Security

Council's Legitimacy at Risk, Says US". **The Guardian**. 23 September 2015.

"Casualties from Debaltseve Cauldron: 136 Dead, 331 Injured – Ukrainian Defense Ministry". **Kyiv Post**. 4 February 2016.

Chandler, Adam. "Why Sweden Brought Back the Draft". **The Atlantic**. 3 March 2017.

"China Has Put Missiles on Islands in the South China Sea". **The Economist**. 10 May 2018.

"China in Baltic Navy Drill with Russia. **BBC News**. 21 July 2017.

Clover, Charles ve Gloria Cheung. "China Links Seized Vehicles to Singapore's Ties with Taiwan". **Financial Times**. 10 January 2017.

Dearden, Lizzie. "Ukraine Crisis Pushes Putin's Popularity Among Russians to Six-Year High". **The Independent**. 17 May 2014.

Dreifus, Claudia. "Real-Life Dynasty; Benazir Bhutto". **The New York Times**. 15 May 1994.

Dunham Will. "Kerry Condemns Russia's Incredible Act of Aggression' in Ukraine. **Reuters**. 2 March 2014.

Dyer, Geoff. "Nato Rethink Risks Confrontation with Russia". **Financial Times**. 26 June 2015.

Dzhanpoladova, Natalya ve Robert Coalson. "'I Don't Intend to Hide': Fresh From Prison, Russia's Udaltsov Rejoins Political Fray". 24 August 2017. https://www.rferl.org/a/russia-opposition-bolotnaya-udaltsov-rejoins-political-fray/28695112.html, [14.02.2018].

"Economic Dependence on Russia. What Has Moldova Learnt? ". 29 March 2018. https://www.mold-street.com/?go=news&n=7276, [21.08.2018].

Egnash, Martin ve John Vandiver. "Army to Create New Air Defense, Rocket Units in Germany". 7 September 2018. https://www.stripes.com/news/army-to-create-new-air-defense-rocket-units-in-germany-1.546457#.W5OPot-kp4g.twitter, [08.09.2018].

Emmott, Robin. "Ukraine Presses NATO Chief for Defensive Weapons". **Reuters**. 22 September 2015.

_____. "NATO Says Russia Misled West Over Scale of Zapad War Games". **Reuters**. 26 October 2017.

Erlanger, Steven. "Five Years Later: Eastern Europe, Post-Communism -- A Special Report; East Europe Watches the Bear, Warily". **The New York Times.** 21 October 1994.

"EU's Ashton Promises Ukraine Support, Wants Russian Help". **Reuters**. 25 February 2014.

"EU Makes Decision Not to Boost Anti-Russia Sanctions - Belgian PM". **Sputnik News**. 30.01.2018.

"EU Seeks Peace as Ukraine Death Toll Hits 75". **Reuters**. 20 February 2014.

"Ex-Berkut Chief Suspected of Organizing Euromaidan Massacre Now Dispersing Protests in Moscow". **Euromaidan Press**. 14 June 2017. http://euromaidanpress.com/2017/06/14/ex-berkut-officer-suspected-in-killing-euromaidaners-now-dispersing-protests-in-moscow/, [05.09.2017].

Farmer, Ben ve Nick Squires. "I Can Take Kiev in Two Weeks, Vladimir Putin Warns European leaders". **The Telegraph**. 1 September 2014.

Foy, Henry. "Sanctions on Russia: The All-Round Impact". **Financial Times**. 14 January 2015.

_____. "Russia Turns to New Friends from China and the Middle East". **Financial Times**. 11 October 2017.

Gady, Franz-Stefan. "South China Sea Verdict: US Reactions". **The Diplomat**. 13 July 2016.

Gehrke, Joel. "Russia Mocks Monroe Doctrine, Plans Military Sales to Latin America". **Washington Examiner**. 16 February 2016.

"Georgia Opts for Less Confrontation with Russia". **The Economist**. 11 January 2018.

Gera, Vanessa. "Polish and Baltic Hopes for Permanent NATO Bases Frustrated by 1997 Agreement with Russia". **The Globe and Mail**. 4 September 2014.

Gorchinskaya, Katya. "Merkel to Yanukovych: 'We Expected More' (video)". **Kyiv Post**. 29 November 2013.

_____. "Russia Restarts Trade Sanctions against Ukraine". **Kyiv Post**. 29 January 2014.

Grytsenko, Oksana. "Ukraine's Bloody Crackdown Leads to Call for Sanctions". **The Guardian**. 1 December 2013.

Haltiwanger, John. "Trump Sends Tank-Killing Missile to Fight Russia in Ukraine, But What Can It Do?". **News Week**. 26 December 2017.

Henley, Jon, Gary Younge ve Nick Paton Walsh. "France, Russia and Germany Harden Stance". **The Guardian**. 6 March 2003.

Higgins, Andrew. "300,000 Troops and 900 Tanks: Russia's Biggest Military Drills Since Cold War". **The New York Times**. 28 August 2018.

Hope, Christopher. "Britain Will Not Start World War Three Over Ukraine, David Cameron Says". **The Telegraph**. 30 July 2014.

Horobin, William. "France Looks to Deepen Trade Ties with Russia and China". **Wall Street Journal**. 29 December 2017.

"John Bolton Threatens ICC with US Sanctions". **BBC News**. 11 September 2018.

Kelly, Lidia. "Russian Politician Proposes New Divisions of Ukraine". **Reuters**. 24 March 2014.

Kim, Lucian. "The Battle of Ilovaisk: Details of a Massacre Inside Rebel-Held Eastern Ukraine". **Newsweek**. 11 March 2014.

"Kostiantyn Hryschenko: Ukraine Will Not Join Collective Security Treaty

Organization". **Kyiv Post**. 28 May 2010.

"Kremlin Warns Kiev Over 'Suicidal' Ukraine-EU Trade Deal". **Sputnik News.** 19 August 2013

Kucera, Joshua. "China Proposes New Central Asian Military Alliance". **Eurasianet**. 21 March 2016.

_____. "Russia Claims "Mastery" Over Turkey in Black Sea". **Eurasianet**. 25 September 2016.

Kusznir, Julia. "Russia's Borders: Moscow's Long Alliance with Kazakhstan is Strong But Not Unbreakable". 20 January 2015. http://theconversation.com/russias-borders-moscows-long-alliance-with-kazakhstan-is-strong-but-not-unbreakable-36457, [22.08.2018].

Lain, Sarah. "The Significance of the China-Russia Gas Deal". **The Diplomat**. 24 May 2014.

Lamothe, Dan. "Russia is Greatest Threat to the U.S., Says Joint Chiefs Chairman Nominee Gen. Joseph Dunford". **Washington Post.** 9 July 2015.

Leblanc, Paul. "Vladimir Putin Admits He Wanted Donald Trump to Win 2016 Election over Hillary Clinton". **News Week**, 16 July 2018.

Lee, Carol E., Colleen McCain Nelson ve Anton Troianovski. "Obama Will Allow New Push for Peace Before Deciding on Arms for Ukraine". **Wall Street Journal**. 9 February 2015.

Leshchenko, Serhiy. "Yanukovych's Secret Diaries". **Euromaidan Press**. 12 March 2014. http://euromaidanpress.com/2014/03/12/yanukovychs-secret-diaries/#arvlbdata, [11.11.2017].

Londoño, Ernesto ve Nicholas Casey. "Trump Administration Discussed Coup Plans with Rebel Venezuelan Officers". **The New York Times**. 8 September 2018.

Lowe, Josh. "New Russia Sanctions 'Illegal' Says Germany, Urging Europe to Retaliate Against U.S.". **News Week**. 31 July 2017.

Luhn, Alec ve Terry Macalister. "Russia Signs 30-Year Deal Worth $400bn to Deliver Gas to China". **The Guardian.** 21 May 2104.

MacAskill, Ewen, Ian Traynor ve Dan Roberts. "EU and US Impose Sanctions on Russian and Ukrainian Officials". **The Guardian**. 17 March 2014.

Mahony, Honor. "Ukraine Wants to Join NATO". **EU Observer.** 23 February 2005.

"Map: Malaysia Airlines Flight MH17". http://edition.cnn.com/interactive/2014/07/world/malaysia-mh17-map/, [30.12.2017].

Marcus, Jonathan. "China-Russia Drills in Med Show Shifting Strategies". **BBC News**. 11 May 2015.

Marshall, Andrew. "Russia Warns NATO of a 'Cold Peace'". **The Independent**. 6 December 1994.

Marson, James. “Putin to the West: Hands off Ukraine”. **Time.** 25 May 2009.

McCarthy, Tom ve Alan Yuhas. “Ukraine Crisis: Kiev Launches 'Anti-Terror Operation' in East – Live Updates”. **The Guardian.** 15 April 2014.

McGregor, Richard ve James Fontanella-Khan. “Russia Suspended from G8, But Not Expelled”. **The Financial Times.** 24 March 2014.

Myers, Steven Lee. “Violence in Ukraine Creates Deepening Clash Between East and West”. **The New York Times.** 19 February 2014

Myers, Steven Lee ve Peter Baker. “Putin Recognizes Crimea Secession, Defying the West”. **The New York Times.** 17 March 2014.

“New Footage Shows Russian PMC Wagner Involved in Crucial 2015 Debaltseve Battle in Ukraine”. **Euromaidan Press.** 22 June 2018. http://euromaidanpress.com/2018/06/22/new-footage-shows-russian-pmc-wagner-involved-in-crucial-2015-debaltseve-battle-in-ukraine/, [30.09.2018].

“New Threat, New Weapons”. **The Economist.** 3 February 2018.

Nichols, Michelle. “Russia Pushes U.N. Security Council on Syria Sovereignty”. **Reuters.** 19 February 2016.

Nodland, Rod. “Russia Signs Deal for Syria Bases; Turkey Appears to Accept Assad”. **The New York Times.** 20 January 2017.

Olearchyk, Roman ve Neil Buckley. “How Russia Forced Ukraine into a Ceasefire with Rebels”. **Financial Times.** 12 September 2014.

“Over 6,500 Ukraine Servicemen, Family Members to Be Evacuated from Crimea”. **Kyiv Post.** 25 March 2014.

Parfitt, Tom. “Vladimir Putin Issues New 'Large Nuclear Power' Warning to West”. **The Telegraph.** 16 October 2014.

_____. “Separatist Fighter Admits Russian Tanks, Troops 'Decisive in Eastern Ukraine Battles'”. **The Telegraph.** 31 March 2015.

Parshin, Konstantin. “Eyeing Tajikistan’s Weak Spot, Russia Presses for Integration”. **Eurasianet.** 15 January 2015.

Perlez, Jana. “Tribunal Rejects Beijing’s Claims in South China Sea”. **The New York Times.** 12 July 2016.

Petersen, Phillip. “Security Policy in Post-Soviet Central Asia. **European Security.** c. 4. s. 1 (1995): 132-219.

Peterson, Nolan. “In Ukraine, Russia Weaponizes Fake News to Fight a Real War”. **The Daily Signal.** 30 March 2017.

_____. “Value of US Weapons Goes Far Beyond Battlefield, Ukrainian Troops Say”. **Daily Signal.** 4 August 2017.

_____. “The Truth About the War in Ukraine”. **The Daily Signal.** 10 August 2017.

_____. “US Weapons and Chinese Cash Compete for Influence in Ukraine”. **The Daily**

Signal. 8 January 2018.

_____. "With US and British Support, Ukraine Pushes Back on Russian Aggression in the Sea of Azov". **Daily Signal**. 27 September 2018.

Pinchuk, Denis ve Andrew Osborn. "New Armenian PM Tells Putin He Wants Closer Ties with Russia". **Reuters**. 14 May 2018.

Piper, Elizabeth. ""Don't Be Doormat" Russia Warns Cash-Starved Kiev". **Reuters**. 20 February 2014.

Poghosyan, Benyamin. "Armenia's Russian Hug". http://commonspace.eu/index.php?m=23&news_id=4295, [15.07.2017].

Putz, Catherine. "Tajikistan: The Eurasian Economic Union's Next Member?". **The Diplomat**. 19 July 2016.

Röpcke, Julian. "Putin's Zapad 2017 Simulated a War against NATO". **Bild**. 19 December 2017.

Rucker, Philip. "Hillary Clinton Says Putin's Actions Are Like 'What Hitler Did Back in the '30s'". **The Washington Post**. 5 March 2014.

"Russia-Backed Separatists Seize Donetsk Airport in Ukraine". **The Guardian**. 15 January 2015.

"Russia and China Hold the Biggest Military Exercises for Decades". **The Economist**. 6 September 2018.

"Russia Armed the Black Sea Fleet with More Than 50 Warships Since Annexation of Crimea". 3 December 2017. http://uawire.org/russia-armed-the-black-sea-fleet-with-more-than-50-warships-since-annexation#, [16.12.2017].

"Russia Begins Massive Air Force Exercise". **BBC News**. 26 May 2015.

"Russia Calls NATO Plans 'Colossal' Shift - Europe - International Herald Tribune". **The New York Times**. 7 June 2006.

Salem, Harriet. "Who Exactly is Governing Ukraine?". **The Guardian**. 4 March 2014.

Schneider, Alex. "Russia's Black Sea Fleet Buildup. 29 March 2018. https://www.maritime-executive.com/editorials/russias-black-sea-fleet-buildup, [30.09.2018].

Seddon, Max ve Michael Stothard. "Putin Awaits Return on Le Pen Investment". **Financial Times**. 4 May 2017.

Shalal, Andrea. "Russian Naval Activity in Europe Exceeds Cold War Levels: U.S. Admiral". **Reuters**. 9 April 2017.

Shandira, Alya. "Ukrainian Berkut Police Suspected of Euromaidan Massacre Now in Russia's Service?". **Euromaidan Press**. 8 September 2017, http://euromaidanpress.com/2017/09/08/berkut-riot-police-suspected-of-euromaidan-massacre-now-on-russias-service/, [08.03.2017].

Siebold, Sabine. "Germany Urges Russia, Ukraine to De-Escalate Conflict". **Reuters**. 19 January 2019.

Shuster, Simon. “Ukraine's Protesters See Hand of Russia in Kiev Crackdown”. **Time**. 19 February 2014.

Specia, Megan ve Mikko Kotakkunen. “How South China Sea is Fast Turning into Beijing’s Military Outpost”. **The New York Times**. 8 February 2018.

“SUMMIT IN WASHINGTON; Excerpts From Yeltsin's Speech: 'There Will Be No More Lies'”. **The New York Times**. 18 June 1992,

“Tajikistan Resumes Building Turkmenistan-China Pipeline”. **Eurasianet**. 31 January 2018.

“The Energy Dimensions of Russia’s Annexation of Crimea”. https://www.nato.int/docu/review/2014/nato-energy-security-running-on-empty/Ukraine-energy-independence-gas-dependence-on-Russia/EN/index.htm, [26.08.2018].

Till, Brian. “Mikhail Gorbachev: The West Could Have Saved the Russian Economy”. **The Atlantic**. 16 June 2011.

“Timeline: Political Crisis in Ukraine and Russia's Occupation of Crimea”. **Reuters**. 8 March 2014.

Torbati, Yeganeh ve Idrees Ali. “U.S., India Sign Military Logistics Agreement”. **Reuters**. 30 August 2016.

Traynor, Ian. “Russia 'Blackmailed Ukraine to Ditch EU Pact'”. **The Guardian.** 22 November 2013.

_____. “Kazakhstan is Latest Russian Neighbour to Feel Putin's Chilly Nationalist Rhetoric”. **The Guardian**. 1 September 2014.

Traynor, Ian ve Ewen MacAskill. “David Cameron Warns of 'Appeasing Putin As We Did Hitler'”. **The Guardian**. 2 September 2014.

Traynor, Ian ve Oksana Grytsenko. “Ukraine Suspends Talks on EU Trade Pact as Putin Wins Tug of War”. **The Guardian**. 21 November 2013.

Traynor, Ian ve Shaun Walker. “Western Nations Scramble to Contain Fallout from Ukraine Crisis”. **The Guardian**. 24 February 2014.

Trindle, Jamila. “The Loan That Launched a Crisis: The Ukrainian Conflict Isn't Just About Politics”. **Foreign Policy**. 21 February 2014.

Trivedi, Anupam. “In Pics: When the Indian, US Armies Marched Together in Joint Exercise”. **Hindustan Times.** 19 September 2016.

Tsvetkova, Maria. “Chechens Loyal to Russia Fight Alongside East Ukraine Rebels”. **Reuters**. 10 December 2014.

Tsvetkova, Maria ve Aleksandar Vasovic. “Exclusive: Charred Tanks in Ukraine Point to Russian Involvement”. **Reuters**. 23 October 2014.

“Ukraine Army Helicopter Shot Down Near Sloviansk, 12 Dead”. **BBC News**. 29 May 2014.

“Ukraine Crisis: Bridges Destroyed Outside Donetsk”. **BBC News**. 7 July 2014.

"Ukraine Crisis: Separatists Hold Controversial Polls". **BBC News.** 2 November 2014.

"Ukraine Crisis: Timeline". **BBC News.** 13 November 2014.

"Ukraine President Firm over EU 'U-Turn' Amid Protests". **BBC News.** 25 November 2013.

"Ukraine Protests After Yanukovych EU Deal Rejection", **BBC News**, 30 November 2013.

"Ukraine Scores $15 bln from Russia, 33% Gas Discount". **Russia Today**. 17 December 2013.

"Ukraine Seeking Observer Status in Eurasian Economic Union – Yanukovych". **Interfax-Ukraine**. 19 December 2013.

"Ukraine's Yanukovych Asked for Troops, Russia Tells UN". **BBC News**, 4 March 2014.

"Ukrinform: About 1.6 Million Internally Displaced Persons Registered in Ukraine". **Kyiv Post**. 28 August 2017.

Vandoorne, Saskya. "Macron Says Europe Can't Rely on US for Security". **CNN**. 27 August 2018.

"Vladimir Putin in TV Denial that Russian Special Forces Are in Eastern Ukraine". **The Telegraph**. 17 April 2014.

Wagstyl, Stefan ve Kathrin Hille. "Merkel Accuses Russia of Adopting 'Law of the Jungle' in Ukraine". **Financial Times**. 14 March 2014.

Walker, Shaun. "Ukraine's EU Trade Deal Will Be Catastrophic, Says Russia". **The Guardian**. 22 September 2013.

_____. "Ukraine Protests: Outrage As Police Attack Kiev Barricades". **The Guardian**. 11 December 2013.

_____. Walker, Shaun. "Russia's 'Valiant Hero' in Ukraine Turns His Fire on Vladimir Putin". **The Guardian**, 5 June 2016.

Walsh, Nick Paton, Mairi Mackay. "Inside the Ghost Town That's Key to Ukraine Conflict". **CNN.** 19 February 2015.

Wan, William ve Abigail Hauslohner. "China, Russia Sign $400 Billion Gas Deal". **The Washington Post**. 21 May 2014.

Weaver, Courtney ve Neil Buckley. "Russia and China Agree $270bn Oil Deal". **Financial Times**. 21 June 2013.

Weir, Fred. "Yanukovich Kills Ukraine's Bid to Join NATO". **Christian Science Monitor**. 6 April 2010.

White, Jeremy B. "US Votes Against UN Resolution Denouncing Israel's Use of Force against Palestinian Civilians". **The Independent**. 1 June 2018.

Williams, Daniel. "Yeltsin, Clinton Clash Over NATO's New Role". **The Washington Post**. 6 December 1994.

"Yanukovych: Ukraine Will Remain a Neutral State". **Kyiv Post**. 7 January 2010.

Yuhas, Alan. “Ukraine Crisis: An Essential Guide to Everything That's Happened So Far”. **The Guardian**. 13 April 2004.

Zahriyeh, Ehab. “Military Might: Comparing Russian and Ukrainian Capabilities”. **Al Jazeera America**. 5 March 2014.

Zhu, Charlie. “China Tests Troubled Waters With $1 Billion Rig for South China Sea”. **Reuters**. 21 June 2012.

Videolar:

Ashdown, Neil. “Russian Military Modernisation and Foreign Policy”. Jane's 360. 29 June 2016. http://www.janes.com/article/61712/russian-military-modernisation-and-foreign-policy, [08.12.2017].

Malmlöf, Tomas ve Michael Kofman. “The Russian Military of 2035”. Center for Strategic and International Studies. 24 May 2017.

“OSCE SMM Spotted Convoys of Trucks Entering and Exiting Ukraine in Donetsk Region”. 10 August 2018. https://www.youtube.com/watch?v=Ani2YWDLXl0, [07.09.2018].

Stone, Oliver. “Ukraine on Fire: The Real Story - Full Documentary by Oliver Stone (Original English Version)”. https://vimeo.com/252426896, [19.04.2018].

Resmi Açıklamalar, Belgeler, Bildiriler, Raporlar

“10 Facts You Should Know About Russian Military Aggression Against Ukraine”. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. http://mfa.gov.ua/en/page/open/id/5026, [24.12.2017].

“2017 Military Strength Ranking”. https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp, [30.03.2018].

“2018 Summary of the National Defense Strategy of The United States of America: Sharpening the American Military’s Competitive Edge”. https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf, [03.02.2018].

“Agreement on the Accession of the Republic of Crimea to the Russian Federation Signed”. 18 March 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/news/20604, [13.06.2017].

“Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2017”. United States Department of Defense, https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2017_China_Military_Power_Report.PDF?ver=2017-06-06-141328-770, [23.09.2017].

Ashton, Catherine. “Message by EU High Representative Catherine Ashton to Maidan Protesters”. 11 December 2013. http://europa.eu/rapid/press-

release_SPEECH-13-1060_en.htm, [01.11.2017].

"Black Sea Fleet". http://eng.mil.ru/en/structure/forces/navy/associations/structure/forces/type/navy/black_sea/history.htm, [15.03.2018].

"Black Sea Fleet (BSF)". 7 September 2000. https://fas.org/nuke/guide/russia/agency/mf-black.htm, [17.12.2017].

"Borissov Names Hungary, Greece As Countries Opposing the Russia Sanctions". 15 December 2017. http://bulgarianpresidency.eu/borissov-names-hungary-greece-countries-opposing-russia-sanctions/, [01.10.2018].

"Brussels Summit Declaration". 11 July 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, [20.08.2018].

"Bucharest Summit Declaration". 3 April 2008. http://www.nato.int/cps/in/natohq/official_texts_8443.htm, [13.07.2017].

"Budapest Memorandum". 5 December 1994. https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/9EF136656BAB181CC12580B400529C5B/$file/CD_SA_WP.15_ADD.1_ENG+(1).pdf, 22-24, [17.06.2017].

Bush, George W. "Excerpted Remarks to the North Atlantic Council by US President George W. Bush". 13 June 2001. http://www.nato.int/docu/speech/2001/s010613g.htm, [02.04.2017].

"Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression". http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html, [14.12.2017].

"Charter of Paris For a New Europe". 19 - 21 November 1990. https://www.oscepa.org/documents/all-documents/documents-1/673-1990-charter-of-paris-for-a-new-europe/file, [16.02.2018].

"Charter of the Commonwealth of Independent States (with Declaration and Decisions)". https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201819/volume-1819-I-31139-English.pdf, [10.03.2018].

"China's Peaceful Development". http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284646.htm, [08.10.2017].

"CIA Director Pompeo: Venezuela's Situation Continues to Deteriorate". 13 August 2017. https://www.voanews.com/a/cia-director-mike-pompeo-says-venezuela-situation-continues-to-deteriorate/3983978.html, [12.11.2017].

Clinton, Bill. "Exchange With Reporters Prior to Discussions With President Levon Ter-Petrosyan of Armenia". 9 August 2014. https://www.govinfo.gov/content/pkg/PPP-1994-book2/pdf/PPP-1994-book2-doc-pg1453.pdf, [08.10.2018].

"Collective Security Treaty". 15 May 1992. http://odkb-

csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=1897, [15.09.2017].

"Comprehensive Assistance Package for Ukraine". July 2016. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160920_160920-compreh-ass-package-ukraine-en.pdf, [14.07.2018].

"Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation". 18 February 2013. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186, [01.09.2017].

"Crisis Management". 29 January 2015. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49192.htm, [01.04.2017].

"Data Bank-World Development Indicators". http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY.GDP.MKTP.CD&id=1ff4a498&report_name=Popular-Indicators&populartype=series&ispopular=y#, [17.11.2017].

"Data Bank-World Development Indicators". http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.CD&country=RUS, [17.11.2017].

"Declaration by the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization". 5 July 2005. http://eng.sectsco.org/load/197543/, [23.09.2017].

"Declaration of State Sovereignty of Ukraine". 16 July 1990. http://gska2.rada.gov.ua/site/postanova_eng/Declaration_of_State_Sovereignty_of_Ukraine_rev1.htm, [24.08.2017].

"Defense Council Secretary Turchynov: Nuclear Disarmament of Ukraine Was Historical Mistake". 11 April 2014. https://www.ukrinform.net/rubric-defense/2439742-defense-council-secretary-turchynov-nuclear-disarmament-of-ukraine-was-historical-mistake.html, [11.04.2018].

"Defence Minister's Report on the Vostok 2014 Military Exercises". 23 September 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/news/46663, [26.09.2017].

Department of Defense, United States of America. "Pentagon Nuclear Posture Review". February 2018". https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF, [24.02.2018].

"EU-Russia Trade Continuing Despite Sanctions". November 2017. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/608817/EPRS_ATA(2017)608817_EN.pdf, [02.02.2018].

"EU-Ukraine Association Agenda". http://eeas.europa.eu/archives/docs/ukraine/docs/st06978_15_en.pdf, [23.08.2017].

"EU-Ukraine Association Agreement: "Quick Guide to the Association Agreement"." https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/071215_eu-ukraine_association_agreement.pdf, [22.05.2017].

"EU/Russia: The Four 'Common Spaces'". MEMO/04/268. 23 November 2004.

www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-04-268_en.pdf, [30.05.2017].

"EU Restrictive Measures in Response to the Crisis in Ukraine", https://eeas.europa.eu/delegations/russia_en/30963/EU%20restrictive%20measures%20in%20response%20to%20the%20crisis%20in%20Ukraine, [01.11.2017].

"EU Sanctions against Russia over Ukraine Crisis". https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en, [13.06.2017].

"European Council Meeting – Conclusions". 15 December 2016. http://www.consilium.europa.eu/media/21929/15-euco-conclusions-final.pdf, 9-10, [05.09.2017].

"European Neighbourhood Policy (ENP)". 21 December 2017. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/330/european-neighbourhood-policy-enp_en, [26.05.2017].

"Fact Sheet: U.S.-India Defense Relationship". https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/US-IND-Fact-Sheet.pdf, [19.05.2018].

"Federation Council Committees Support Putin's Letter on Use of Army in Ukraine". 1 March 2014. http://tass.com/russia/721589, [12.06.2017].

"Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on November 27, 2014". 11 November 2017. http://mm.china-embassy.org/eng/fyrth/t1215099.htm, [12.10.2017].

"Foreign Policy Concept of the Russian Federation". 1 December 2016. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, [21.10.2017].

"GDP Ranking, 2016". http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.xls, [05.10.2017].

"Gen. Ben Hodges on Russia, Islamic State, and Women in Combat". 9 December 2015. https://www.voanews.com/a/hodges-talks-to-voa-russia-islamic-state-women-combat/3096724.html, [27.05.2018].

"General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region". 27 March 2014. https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm, [07.10.2017].

Gorbachev, Mikhail. "Address Given by Mikhail Gorbachev to the Council of Europe". 6 July 1989. https://www.cvce.eu/content/publication/2002/9/20/4c021687-98f9-4727-9e8b-836e0bc1f6fb/publishable_en.pdf, [27.03.2017].

"Government Statement on the European Council Meeting: For a Strong Europe". 18 December 2013. https://www.bundesregierung.de/Content/EN/Regierungserklaerung/2013-12-18-regierungserklaerung-merkel-europaeischer-rat.html?nn=709674, [29.06.2018].

"Images and Activity: Russian Military Bases on Ukraine's Eastern Border." 27 October 2017. https://medium.com/dfrlab/images-and-activity-russian-military-bases-on-ukraines-eastern-border-724bb2527e58, [23.12.2017].

"Italy's New Government to Seek Lifting of Anti-Russian Sanctions, Says PM". http://tass.com/world/1008004, [06.06.2018].

"John McCain Blames Obama's "Feckless" Foreign Policy for Ukraine Crisis". CBS News. 3 March 2014. https://www.cbsnews.com/news/john-mccain-blames-obamas-feckless-foreign-policy-for-ukraine-crisis/, [08.11.2017].

"Karimov: Uzbekistan Will Never Join Soviet-Style Alliance". 13 January 2015. https://www.rferl.org/a/karimov-says-uzbekistan-never-joins-ussr-like-alliance/26791545.html, [09.08.2017].

"Latest from OSCE Special Monitoring Mission (SMM) to Ukraine Based on Information Received as of 18:00 (Kyiv Time), 15 December 2014". 16 December 2014. http://www.osce.org/ukraine-smm/132101, [14.06.2017].

Lavrov, Sergey. "Interview by Minister of Foreign Affaires of the Russian Federation Sergey Lavrov to BBC, Moscow". 9 August 2008. http://www.turkey.mid.ru/hron/press_e_05.html, [18.05.2017].

_____. "EU Expanding Its 'Sphere of Influence,' Russia Says". **EU Observer**. 21 March 2009.

_____. "The Euro-Atlantic Region: Equal Security for All". **Russia in Global Affairs**. 7 July 2010. http://eng.globalaffairs.ru/number/The_Euro-Atlantic_Region:_ Equal_Security_for_All-14888, [21.05.2018].

_____. "Russia's Foreign Policy Philosophy". **International Affairs.** s. 3 (2013): 1-7.

_____. "State of the Union Russia–EU: Prospects for Partnership in the Changing World". **Journal of Common Market Studies**. c. 51 (2013): 6-12.

_____. "Lavrov: Right Sector Radicals Call the Tune in Ukraine". **Russia Today**. 10 March 2014.

_____. "It's Not Russia That is Destabilising Ukraine". **The Guardian**. 7 April 2014.

_____. "Address by Russian Foreign Minister Sergey Lavrov to the 69th Session of the UN General Assembly, New York". 27 September 2014. http://www.mid.ru/en/vistupleniya_ministra/-/asset_publisher/MCZ7HQuMdqBY/content/id/668972, [05.11.2017].

_____. "Lavrov about Eastern Partnership: Russia Will Not Sit "Without Doing a Stroke". 24 April 2016. https://news.am/eng/news/324798.html, [10.05.2017].

_____. "Lavrov Says No Grounds for Rewriting Minsk Agreements". 17 January 2017. http://tass.com/politics/925482, [24.12.2017].

_____. "Foreign Minister Sergey Lavrov's Address and Answers to Questions at the 53rd Munich Security Conference". 18 February 2017. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2648249, [20.09.2017].

_____. “Foreign Minister Sergey Lavrov’s Remarks and Answers to Media Questions at a Joint News Conference Following Talks with US Secretary of State Rex Tillerson”. 12 April 2017. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2725629, [28.08.2017].

_____. “Foreign Minister Sergey Lavrov’s Remarks and Answers to Media Questions at the Korber Foundation, Berlin, July 13, 2017”. 13 July 2017. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2814020, [13.12.2017].

_____. “Foreign Minister Sergey Lavrov’s Remarks and Answers to Questions at the Terra Scientia on Klyazma River National Educational Youth Forum”. 11 August 2017. http://www.mid.ru/en/press_service/video/-/asset_publisher/i6t41cq3VWP6/content/id/2835310, [29.10.2017].

_____. “Lavrov Comments on Crimea’s Reunification with Russia”. 30 November 2017. http://tass.com/politics/978207, [01.01.2018].

Lavrov, Sergey ve Paul Saunders. “Sergey Lavrov: The Interview”. **The National Interest**. 29 March 2017. http://nationalinterest.org/feature/sergey-lavrov-the-interview-19940?page=show, [25.10.2017].

“LAW OF UKRAINE On Approval of the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea”. https://web.archive.org/web/20140312144006/http://www.rada.crimea.ua/en/bases-of-activity/konstituciya-ARK, [17.11.2018].]

Medvedev Dmitri. “Statement by President of Russia Dmitry Medvedev”. 26 August 2008. http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/1222, [26.05.2017].

_____. “"Our Values Are the Same as Yours"”. **Der Spiegel**. 9 November 2009.

_____. “Medvedev Objects To 'Endless' NATO Expansion”. 25 February 2010. https://www.rferl.org/a/Medvedev_Objects_To_Endless_NATO_Expansion/1968193.html, [29.10.2017].

_____. “NATO Expansion in Nordics Would Force Russian Response: Medvedev”. **Reuters**. 4 June 2013.

“Merkel, Macron Say No Alternative to Peaceful Settlement in Eastern Ukraine”. **Reuters**. 23 December 2017.

“Merkel Pledges NATO Will Defend Baltic Member States”. **Reuters**. 18 August 2014.

Milley Mark A. “Milley: Russia No.1 Threat to US”. https://www.army.mil/article/158386, [02.03.2017].

“Minsk Agreement: Full Text in English”. https://www.unian.info/politics/1043394-minsk-agreement-full-text-in-english.html, [30.12.2017].

“NATO Says Russian 'Snap Exercises' Risky”. **Deutsche Welle**. 19 May 2015.

“National Security Concept of the Russian Federation”. 10 January 2000. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/589768, [06.05.2017].

"National Security Strategy of the United States of America". December 2017. https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf, [26.01.2018].

"Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance". https://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat, [30.03.2018].

"Obama Official Warns Russia on Military Action in Ukraine". **Sputnik News**. 24 Februrary 2014.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. "Report on the Human Rights Situation in Ukraine, 16 November 2016 to 15 February 2017". http://www.un.org.ua/images/documents/4079/17th%20HRMMU%20Report%20ENG.pdf, [08.06.2017].

"Oleksandr Turchynov: Anti-Terrorist Operation Started in the North of Donetsk Oblast". 15 April 2014. http://nato.mfa.gov.ua/en/press-center/news/21650-oleksandr-turchinov-na-pivnochi-donecykoji-oblasti-rozpochalasya-antiteroristichna-operacija, [31.12.2017].

"On Violations of Ukraine's Laws in Force and of Ukrainian-Russian Agreements by Military Units of the Black Sea Fleet of the Russian Federation in the Territory of Ukraine". 3 March 2014, http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/18622-shhodo-porusheny-chinnogo-zakonodavstva-ukrajini-ta-ukrajinsyko-rosijsykih-ugod-vijsykovimi-formuvannyami-chf-rf-na-teritoriji-ukrajini, [23.12.2017].

"One Hundred Fifteenth Congress of the United States of America". https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/hr3364_pl115-44.pdf, [12.01.2018].

"Partnership and Cooperation Agreements (PCAs): Russia, Eastern Europe, the Southern Caucasus and Central Asia". https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ar17002, [18.04.2018].

Pellerin, Cheryl. "2018 Budget Request for European Reassurance Initiative Grows to $4.7 Billion". 1 June 2017. https://www.defense.gov/News/Article/Article/1199828/2018-budget-request-for-european-reassurance-initiative-grows-to-47-billion/, [09.01.2018].

"Policy Statement by Federal Chancellor Angela Merkel on the Situation in Ukraine". 13 March 2014. https://www.bundesregierung.de/Content/EN/Reden/2014/2014-03-13-regierungserklaerung-ukraine_en.html, [29.06.2018].

"President Obama: Libya Aftermath 'Worst Mistake' of Presidency". **BBC News**. 11 April 2016.

"President Vladimir Putin Signed a Law Ratifying the Treaty Between Russia and Ukraine on the Russian-Ukrainian State Border". http://en.kremlin.ru/events/president/news/30820, [04.12.2017].

"Press Conference by President Obama After NATO Summit". 9 July 2016. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/07/09/press-conference-president-obama-after-nato-summit, [08.01.2017].

"Press Releases: Regarding the Joint Military Exercises Conducted by the Russian Troops and the Transnistrian Paramilitaries in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova". 17 August 2016. http://www.mfa.gov.md/press-releases-en/504780/, [25.05.2017].

"Press Statements Following Russian-Chinese Talks". 4 July 2017. http://en.kremlin.ru/events/president/news/54979, [17.09.2017].

Principal Deputy Under Secretary of Defense. "Defense Planning Guidance, 1994-1999". 18 February 1992. http://nsarchive.gwu.edu/nukevault/ebb245/doc03_extract_nytedit.pdf, [29.03.2017].

Principal Deputy Under Secretary of Defense. "Defense Planning Guidance, 1994-1999". 29 February 1992. https://www.archives.gov/files/declassification/iscap/pdf/2008-003-doc18.pdf, [29.03.2017].

"Protocol of the Trilateral Contact Group—Minsk, September 5, 2014". 7 September 2014. https://slavyangrad.org/2014/09/07/protocol-of-the-tripartite-contact-group-minsk-september-5-2014/, [11.06.2017].

Putin, Vladimir. "Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation". 25 April 2005. http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931, [11.07.2017].

_____. "Interview with German Television Channels ARD and ZDF". 5 May 2005. http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22948, [21.11.2017].

_____. "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy". 10 February 2007. http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034, [23.06.2017].

_____. "A New Integration Project for Eurasia: The Future in the Making". 3 October 2011. https://russiaeu.ru/en/news/article-prime-minister-vladimir-putin-new-integration-project-eurasia-future-making-izvestia-3-, [21.07.2017].

_____. "Vladimir Putin Inaugurated As President of Russia". 7 May 2012. http://en.kremlin.ru/events/president/news/15224, [16.11.2017].

_____. "Meeting of the Valdai International Discussion Club". 19 September 2013. http://en.kremlin.ru/events/president/news/19243, [12.08.2017].

_____. "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine". 4 March 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366, [29.06.2017].

_____. "Address by President of the Russian Federation". 18 March 2014. http://en.special.kremlin.ru/events/president/news/20603, [25.06.2017].

_____. "Direct Line with Vladimir Putin". 17 April 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796, [29.06.2017].

_____. “Vladimir Putin’s Interview with Radio Europe 1 and TF1 TV Channel”. 4 June 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/news/45832, [29.06.2017].

_____. “Conference of Russian Ambassadors and Permanent Representatives”. 1 July 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/news/46131, [22.12.2017].

_____. “Speech at the Meeting of the Customs Union Heads of State with President of Ukraine and European Union Representatives”. 26 August 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/46494, [14.08.2017].

_____. “Meeting of the Valdai International Discussion Club”. 24 October 2014. http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860, [28.09.2017].

_____. “Interview to Al-Ahram Daily”. 9 February 2015. http://en.kremlin.ru/events/president/news/47643, [10.08.2017].

_____. “Direct Line with Vladimir Putin”. 16 April 2015. http://en.kremlin.ru/events/president/news/49261, [13.12.2017].

_____. “Vladimir Putin, Interview to the Italian Newspaper Il Corriere Della Sera”. 6 June 2015. http://en.kremlin.ru/events/president/news/49629, [01.12.2017].

_____. “Interview to American TV Channel CBS and PBS”. 9 September 2015. http://en.kremlin.ru/events/president/news/50380, [09.11.2017].

_____. “Meeting of the Valdai International Discussion Club”. 22 October 2015. http://en.kremlin.ru/events/president/news/50548, [01.07.2017].

_____. “Interview to German Newspaper Bild. Part 1”. 11 January 2016. http://en.kremlin.ru/events/president/news/51154, [19.05.2018].

_____. “Interview to German Newspaper Bild. Part 2”. 12 January 2016. http://en.kremlin.ru/events/president/news/51155, [19.05.2018].

_____. “St Petersburg International Economic Forum Plenary Meeting”. 2 June 2017. http://en.kremlin.ru/events/president/news/54667, [02.09.2017].

_____. “Putin Warns U.S. Not to Supply Ukraine with Defensive Weapons”. **Reuters**. 5 September 2017.

_____. “Putin Speaks in Favor of Common Economic, Humanitarian Space in Eurasia”. 3 October 2017. http://tass.com/economy/968664, [03.10.2017].

_____. “Putin Says Sanctions Are Senseless for Russia and EU”. 28 February 2018. http://tass.com/politics/992017, [01.10.2018].

_____. “Interview to American TV Channel NBC”. 10 March 2018. http://en.kremlin.ru/events/president/news/57027, [01.04.2018].

_____. “Presidential Address to the Federal Assembly”. 13 December 2013. http://en.kremlin.ru/events/president/news/19825, [01.11.2017].

Rasmussen, Anders Fogh ve Petro Poroshenko. “Joint Press Conference”. 5 September 2014. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_112483.htm, [13.11.2017].

“Readiness Action Plan”. 21 September 2017. https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_119353.htm, [05.01.2017].

"Reuters: Ukraine Progress Should Soften Sanctions on Russia – Germany's Gabriel". 17 February 2018. https://www.unian.info/politics/10011095-reuters-ukraine-progress-should-soften-sanctions-on-russia-germany-s-gabriel.html, [18.02.2018].

"Russia Fully Responsible for Ilovaisk Tragedy – Ukraine's General Staff". 28 August 2018. https://www.unian.info/war/10240098-russia-fully-responsible-for-ilovaisk-tragedy-ukraine-s-general-staff.html, [02.10.2018].

"Russia Should Annex Donbass, Communist Party Leader Says". **The Moscow Times**. 11 September 2018.

"Russia's Counter-Sanctions: What You Need to Know". 30 June 2017. http://tass.com/economy/954230, [15.09.2017].

"Russia's Military Doctrine." 21 April 2000. https://www.armscontrol.org/act/2000_05/dc3ma00, [04.05.2017].

"Russia's National Security Strategy". 31 December 2015. http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf, [26.10.2017].

"Russian-Chinese Joint Declaration on a Multipolar World and the Establishment of a New International Order, Adopted in Moscow on 23 April 1997". 20 May 1997. http://www.un.org/documents/ga/docs/52/plenary/a52-153.htm, [18.08.2017].

""Russian Federation National Security Blueprint" Approved by Russian Federation Presidential Edict No. 1300 Dated 17 December 1997". https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/blueprint.html, [18.11.2018].

"Russian Ministry of Foreign Affairs Statement on the Situation in Ukraine". http://www.rusembdprk.ru/en/press-releases/119-russian-ministry-of-foreign-affairs-statement-on-the-situation-in-ukraine, [27.11.2017].

"Since 1991 US Has Invested $5 Billion to Promote Democracy in Ukraine, But They Did Not Finance Maidan". https://www.unian.info/politics/910206-since-1991-us-has-invested-5-billion-to-promote-democracy-in-ukraine-but-they-did-not-finance-maidan-nuland.html, [09.11.2017].

"Statement by Ambassador Liu Jieyi after Security Council Voting on the Draft Resolution on Ukraine". 15 March 2014. http://www.china-un.org/eng/hyyfy/t1140296.htm, [07.10.2017].

"Statement by President of the European Council Herman Van Rompuy at the Occasion of the Signing Ceremony of the Political Provisions of the Association Agreement between the European Union and Ukraine. 21 March 2014. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/141733.pdf, [20.12.2017].

"Strategic Arms Reduction Treaties, 1991 and 1993". https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/pcw/104210.htm, [28.06.2018].

"The Alliance's New Strategic Concept". 8 November 1991. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, [01.04.2017].

"The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area". http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/vademecum_en.pdf, [12.08.2017].

"The Foreign Policy Concept of the Russian Federation". 12 January 2008. http://en.kremlin.ru/supplement/4116, [15.10.2017].

"The Foreign Policy Concept of the Russian Federation". 28 June 2000. https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm, [04. 05.2017].

"The Military Doctrine of the Russian Federation". 5 February 2010. http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf, [15.10.2017].

"The Military Doctrine of the Russian Federation". 25 December 2014. https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf, [09.10.2017].

"Thematic Report: Civilian Casualties in Eastern Ukraine 2016". OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/342121?download=true, [14.03.2018].

"Treasury Sanctions Officials and Targets Entities Supporting Russia's Occupation of Crimea and Forcible Control of Eastern Ukraine". 8 November 2018. https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm543, [09.11.2018].

"Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation". 24 July 2001. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t15771.shtml, [13.08.2017].

"Treaty on a Free-Trade Area (St. Petersburg, October 18, 2011)". http://www.eurasiancommission.org/ru/act/trade/dotp/sogl_torg/Documents/FTA%20CIS_Text_with_protocols_ENG.pdf, [05.10.2017].

"Treaty on the Eurasian Economic Union". https://docs.eaeunion.org/en-us/pages/displaydocument.aspx?s=bef9c798-3978-42f3-9ef2-d0fb3d53b75f&w=632c7868-4ee2-4b21-bc64-1995328e6ef3&l=540294ae-c3c9-4511-9bf8-aaf5d6e0d169&entityid=3610, [15.08.2017].

U.S Department of Treasury. "Announcement of Additional Treasury Sanctions on Russian Financial Institutions and on a Defense Technology Entity". https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl2590.aspx, [14.06.2017].

U.S. European Command. "Operation Atlantic Resolve". https://www.defense.gov/Portals/1/features/2014/0514_atlanticresolve/Operation_Atlantic_Resolve_Fact_Sheet_2014.pdf, [10.01.2017].

"UK-France Summit: David Cameron and Francois Hollande Press Conference". 31 January 2014. https://www.gov.uk/government/speeches/uk-france-summit-david-cameron-and-francois-hollande-press-conference, [29.06.2018].

"Ukraine and Russia Sanctions". https://www.state.gov/e/eb/tfs/spi/ukrainerussia/, [01.11.2017]

"Ukraine's Constitution of 1996 with Amendments through 2004". https://www.constituteproject.org/constitution/Ukraine_2004.pdf, [18.06.2017].

"Ukrainian Deputy FM Prystaiko: Ukraine to Establish Autonomy for Crimean Tatars". A News. 26 May 2017. http://www.anews.com.tr/world/2017/05/26/ukrainian-deputy-fm-prystaiko-ukraine-to-establish-autonomy-for-crimean-tatars-1495792651, [28.05.2018].

"Ukrainian Military Command: Ukrainian Armed Forces Improved Tactical Positions in the Luhansk Region". 23 November 2011. http://uawire.org/ukrainian-military-command-ukrainian-armed-forces-improved-tactical-positions-in-the-luhansk-region, [24.11.2017].

"UN Security Council Action on Crimea Referendum Blocked". 15 March 2014. http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47362#.WVYf9YSGOM8, [14.12.2017].

"Unanimously Adopting Resolution 2202 (2015), Security Council Calls on Parties to Implement Accords Aimed at Peaceful Settlement in Eastern Ukraine". 17 February 2015. https://www.un.org/press/en/2015/sc11785.doc.htm, [25.12.2017].

"Xi Says China-Russia Relations "At Best Time in History," Cooperation to Be Further Deepened". **Xinhuanet**. 07 March 2017. http://www.xinhuanet.com/english/2017-07/03/c_136413904.htm, [30.05.2018].

Volker, Kurt. "Volker: Hot War Not Frozen Conflict in Donbas (Video)". https://www.unian.info/war/2044216-volker-hot-war-not-frozen-conflict-in-donbas-video.html, [06.02.2018].

"Wales Summit Declaration". 5 September 2014. https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm, [05.01.2017].

"Warsaw Summit Communiqué". 9 July 2016. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, [05.01.2017].

"What Did Russian Federation Export to Ukraine in 2013?". http://atlas.cid.harvard.edu/explore/?country=186&partner=228&product=undefined&productClass=HS&startYear=undefined&target=Partner&year=2013, [19.03.2018].

"Where Did Russian Federation Export to in 2013?". http://atlas.cid.harvard.edu/explore/?country=186&partner=undefined&product=undefined&productClass=HS&startYear=undefined&target=Partner&year=2013, [19.03.2018].

"Where Did Russian Federation Export to in 2016?". http://atlas.cid.harvard.edu/explore/?country=186&partner=undefined&produ

ct=undefined&productClass=HS&startYear=undefined&target=Partner&year=2016, [18.11.2017].

"Who is Who in the Minsk Process", 18 July 2017, http://euromaidanpress.com/2017/07/18/who-is-who-in-the-minsk-peace-process-infographics/, [19.02.2019].

ÖZGEÇMİŞ

22 Kasım 1980 tarihinde İstanbul'da doğdum. Lise eğitimimi İstanbul'da Ataköy Cumhuriyet Lisesinde 1998 senesinde tamamladım. 1999'da ise üniversite eğitimime başlamak için İngiltere'ye gittim. Beş yıllık bir eğitim süreci sonunda Manchester Üniversitesi'nden 2004 senesinde ekonomi diploması alarak mezun oldum. Bu sürecin ardından Türkiye'ye dönerek inşaat sektöründe çalışmaya başladım. Yaklaşık altı yıllık profesyonel iş hayatının ardından 2010 senesinde tekrar İngiltere'ye dönerek Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları (School of Oriental and African Studies – SOAS) üniversitesinde Uluslararası Politika dalında yüksek lisans eğitimi aldım. Master eğitimimi SOAS'ta 2011'de tamamladıktan sonra tekrar Türkiye'ye geri döndüm ve özel sektörde çalışmaya başladım. 2015 senesinde ise Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında doktora eğitimime başladım.